قرآنِ کریم

اک مرکّب انگریزی ترجمے دا پنجابی (شاہ مُکھی) ترجمہ

ڈاکٹر ضیاء ایچ۔ شاہ

دیباچہ

ایہہ ترجمہ قرآنِ مجید نوں پڑھدیاں گزاری ہوئی اک پوری حیاتی دا پھل اے، تے ایس کم نوں ہتھ پاؤن دا حوصلہ وی اوسے لمی سنگت توں ملیا اے۔

آئزک نیوٹن وانگوں، میں وی اپنے آپ نوں وڈے وڈے لوکاں دے موڈھیاں اُتے کھلوتا ویکھدا آں۔ میں قرآن دے اسّی توں ودھ موجود انگریزی ترجمیاں دیاں خوبیاں توں فائدہ اُٹھایا اے، جیہڑے انٹرنیٹ اُتے موجود نیں، تے میں صاف ضمیر نال آکھ سکدا آں کہ متن دے ترجمے وچ میں دوجے مشہور تے بہت پڑھے جان والے مترجماں توں ودھ آزادی نہیں ورتی — محمد عبدالحلیم، محمد اسد تے محمد مارماڈیوک پکتھال، جنہاں وچوں میں بس تِن ناں لینا آں۔

آیتاں نوں اکٹھا کر کے پیراگراف بناؤن وچ میں، بہت تھوڑے استثناواں نوں چھڈ کے، تقریباً پوری طرحاں محمد عبدالحلیم دی پیروی کیتی اے۔

ایس ترجمے دی اک خوبی ایہہ اے کہ ایہہ اج دی امریکی انگریزی وچ لکھیا گیا اے۔ پرانے ترجمیاں دی قدیم بولی، بھاویں کِنّی ای قابلِ احترام ہووے، ہن پڑھن والے تے متن دے وچکار رکاوٹ بن جاندی اے؛ میں کوشش کیتی اے کہ قرآن اوس سادہ، جیوندی بولی وچ گل کرے جیہڑی پڑھن والے — خاص کر نوجوان — سچ مُچ ورتدے نیں۔ پوری شفافیت دی خاطر اک اعتراف وی ضروری اے۔ اردو میری ماں بولی اے، تے حیاتی بھر وچ میں عربی لفظاں دا چنگا خاصا ذخیرہ حاصل کر لیا اے؛ پر عربی گرامر دا میرا علم محدود اے۔ مینوں یقین اے کہ ایہہ کمی بے شمار انگریزی تے اردو ترجمیاں توں مدد لین نال کافی حد تائیں پوری ہو گئی اے۔

دوجی خوبی ایہہ اے کہ میں قرآن دی سمجھ وچ حیاتی بھر دا سائنسی مطالعہ اپنے نال لیایا آں۔ کوئی وی سچی تے اصلی سائنسی حقیقت سب کجھ جانن والے اللہ توں کدے لُکی ہوئی نہیں سی، تے اوہدا کلام ایس حقیقت نوں کئی طریقیاں نال ظاہر کردا اے۔ ایس دے باوجود، میں سائنس نوں زبردستی ترجمے دے اندر ٹھوسن دی کوئی کوشش نہیں کیتی۔ ایس دی تھاں، میں حاشیاں وچ نِکے نِکے علمی نکتے شرح دے طور تے لکھدا رہواں گا۔

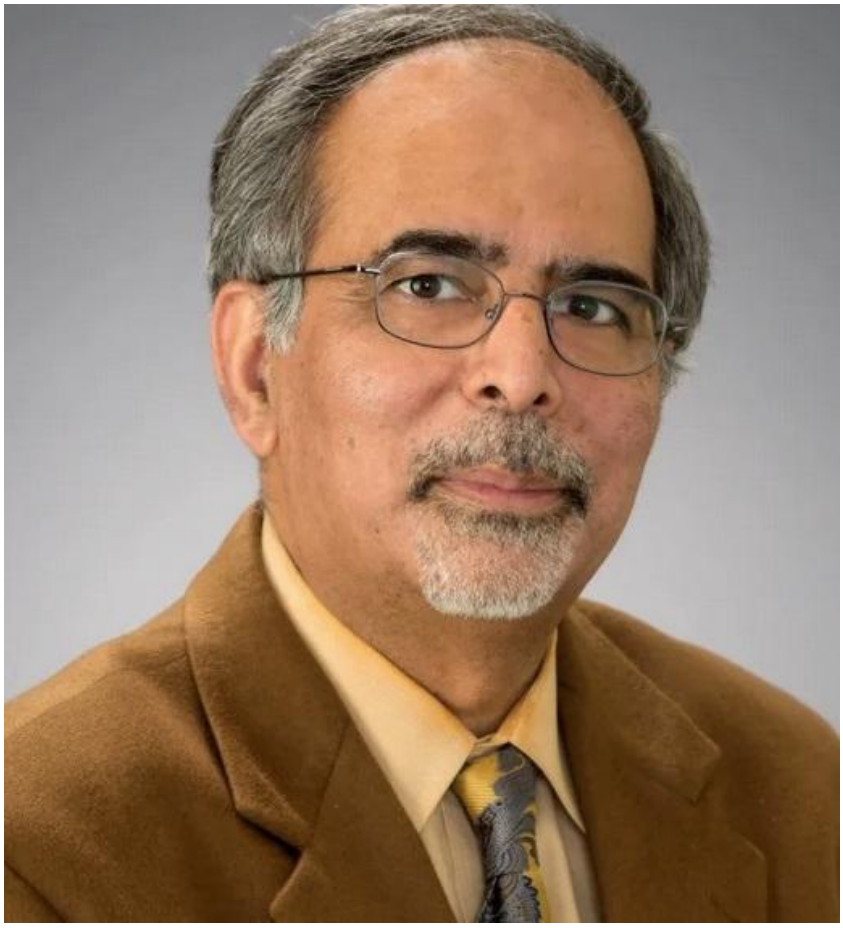
میں اپنی تصویر وی شامل کیتی اے تاں جے ایہہ ترجمہ تہاڈے لئی گمنام نہ رہے، سو ہو سکدا اے تسی اِنّے سارے مشہور ترجمیاں دے ہوندیاں ایہنوں وی پڑھنا چاہو۔

ایہہ ترجمہ چھیتی ای ۳۲ ہور عام بولیاں وچ ترجمہ کیتا جاوے گا: ہسپانوی، فرانسیسی، جرمن، اطالوی، پرتگالی، ولندیزی، روسی، پولش، یوکرینی، چیک، یونانی، سویڈش، نارویجن، ڈینش، فنش، رومانوی، ہنگری، ترکی، عبرانی، فارسی (پارسی)، اردو، ہندی، بنگالی، پنجابی، چینی (سادہ تے روایتی)، جاپانی، کوریائی، انڈونیشی، ملائی، ویتنامی، تھائی، تے فلپینی/تگالوگ۔

انگریزی ترجمہ میرا اپنا اے تے باقی سارے ترجمے میرے انگریزی ترجمے دے ترجمے نیں جیہڑے مصنوعی ذہانت دی مدد نال کیتے گئے نیں۔ سو جدوں وی شک ہووے، مہربانی کر کے اصل عربی متن یا میرے انگریزی ترجمے ول رجوع کرو۔

انگریزی ترجمہ تقریباً ہر روز تے باقی ترجمے ہر مہینے تازہ تے بہتر کیتے جاندے رہن گے۔ ان شاء اللہ

تے تسی ایہناں فائلاں نوں ایہدی بہتری لئی ورت سکدے او تے الٰہی پیغام نوں لگاتار سکھدے رہن لئی اپنے حاشیے وی لکھ سکدے او۔

ڈاکٹر ضیاء ایچ۔ شاہ: نیویارک ریاست دے اُتلے حصے وچ پھیپھڑیاں دے روگاں تے نیندر دیاں خرابیاں دے ماہر معالج

فہرستِ مضامین

فہرست

دیباچہ 2
فہرستِ مضامین 4
۱. کھولن والی (الفاتحہ) 8
۲. گاں (البقرہ) 9
۳. عمران دا گھرانہ (آلِ عمران) 31
۴. عورتاں (النساء) 44
۵. دسترخوان (المائدہ) 57
۶. ڈنگر (الانعام) 67
۷. اُچیائیاں (الاعراف) 78
۸. جنگ دا مال (الانفال) 91
۹. توبہ (التوبہ) 96
۱۰. یونس (یونس) 105
۱۱. ہود (ہود) 112
۱۲. یوسف (یوسف) 119
۱۳. گرج (الرعد) 126
۱۴. ابراہیم (ابراہیم) 130
۱۵. الحِجر (الحِجر) 134
۱۶. شہد دی مکھی (النحل) 137
۱۷. رات دا سفر (الاسراء) 144
۱۸. غار (الکہف) 150
۱۹. مریم (مریم) 156
۲۰. طٰہٰ (طٰہٰ) 160
۲۱. نبی (الانبیاء) 166
۲۲. حج (الحج) 171
۲۳. ایمان والے (المؤمنون) 176
۲۴. نور (النور) 181
۲۵. حق تے باطل دا فرق (الفرقان) 186
۲۶. شاعر (الشعراء) 190
۲۷. کیڑیاں (النمل) 196

۲۸. قصہ (القصص) 201
۲۹. مکڑی (العنکبوت) 207
۳۰. رومی (الروم) 211
۳۱. لقمان (لقمان) 215
۳۲. سجدہ (السجدہ) 218
۳۳. جتھے (الاحزاب) 220
۳۴. سبا (سبا) 225
۳۵. پیدا کرن والا (فاطر) 229
۳۶. یٰسین (یٰسین) 232
۳۷. قطاراں بنھن والے (الصافات) 235
۳۸. صاد (صٓ) 239
۳۹. ٹولیاں (الزمر) 242
۴۰. بخشن والا (غافر) 247
۴۱. کھول کے بیان کیتیاں ہوئیاں (فصلت) 252
۴۲. صلاح مشورہ (الشوریٰ) 255
۴۳. سونے دے زیور (الزخرف) 259
۴۴. دھوں (الدخان) 263
۴۵. گوڈیاں دے بھار (الجاثیہ) 265
۴۶. ریت دے ٹِبّے (الاحقاف) 268
۴۷. محمد (محمد) 271
۴۸. فتح (الفتح) 274
۴۹. حجرے (الحجرات) 277
۵۰. قاف (قٓ) 279
۵۱. کھلارن والیاں ہواواں (الذاریات) 281
۵۲. پہاڑ (الطور) 283
۵۳. تارا (النجم) 285
۵۴. چَن (القمر) 287
۵۵. بڑا مہربان (الرحمٰن) 289
۵۶. ہو کے رہن والی (الواقعہ) 291
۵۷. لوہا (الحدید) 293
۵۸. جھگڑا (المجادلہ) 296
۵۹. لشکراں دا اکٹھ (الحشر) 298

۶۰. پرکھیاں جان والیاں عورتاں (الممتحنہ) 300
۶۱. پکیاں قطاراں (الصف) 302
۶۲. جمعے دا دن (الجمعہ) 303
۶۳. منافق (المنافقون) 304
۶۴. ہار جِت (التغابن) 305
۶۵. طلاق (الطلاق) 307
۶۶. حرام ٹھہراؤنا (التحریم) 309
۶۷. بادشاہی (الملک) 311
۶۸. قلم (القلم) 313
۶۹. ہو کے رہن والی گھڑی (الحاقہ) 315
۷۰. چڑھائی دے رستے (المعارج) 317
۷۱. نوح (نوح) 318
۷۲. جِن (الجن) 319
۷۳. کپڑے وچ لپٹن والا (المزمل) 320
۷۴. چادر اوڑھن والا (المدثر) 321
۷۵. قیامت (القیامہ) 322
۷۶. انسان (الانسان) 323
۷۷. بھیجیاں ہوئیاں (المرسلات) 324
۷۸. وڈی خبر (النبا) 325
۷۹. زور نال کھچن والے (النازعات) 326
۸۰. اوس نے تیوری چاڑھی (عبس) 327
۸۱. لپیٹ دینا (التکویر) 328
۸۲. پاٹ جانا (الانفطار) 329
۸۳. ناپ تول وچ کمی کرن والے (المطففین) 330
۸۴. شق ہو جانا (الانشقاق) 331
۸۵. بُرج (البروج) 332
۸۶. رات نوں آؤن والا (الطارق) 333
۸۷. سب توں اُچا (الاعلیٰ) 334
۸۸. چھا جان والی (الغاشیہ) 335
۸۹. فجر (الفجر) 336
۹۰. شہر (البلد) 337
۹۱. سورج (الشمس) 338

۹۲. رات (اللیل) 339
۹۳. دن چڑھے دی دُھپ (الضحیٰ) 340
۹۴. سینہ کھولنا (الشرح) 341
۹۵. انجیر (التین) 342
۹۶. جمیا ہویا لہو (العلق) 343
۹۷. قدر دی رات (القدر) 344
۹۸. کھلّی دلیل (البینہ) 345
۹۹. زلزلہ (الزلزال) 346
۱۰۰. دوڑن والے گھوڑے (العادیات) 347
۱۰۱. کھڑکاؤن والی (القارعہ) 348
۱۰۲. ودھ توں ودھ دی دُھن (التکاثر) 349
۱۰۳. زمانہ (العصر) 350
۱۰۴. طعنے دین والا (الہمزہ) 351
۱۰۵. ہاتھی (الفیل) 352
۱۰۶. قریش (قریش) 353
۱۰۷. عام بھلائیاں (الماعون) 354
۱۰۸. بے حساب بھلائی (الکوثر) 355
۱۰۹. کافر (الکافرون) 356
۱۱۰. مدد (النصر) 357
۱۱۱. کھجور دی رسّی (المسد) 358
۱۱۲. خالص توحید (الاخلاص) 359
۱۱۳. سویر (الفلق) 360
۱۱۴. لوک (الناس) 361

۱. کھولن والی (الفاتحہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ ساریاں تعریفاں اللہ ای لئی نیں، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے، بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا، بدلے دے دن دا مالک۔ اسیں تیری ای عبادت کردے آں تے تیرے کولوں ای مدد منگدے آں۔ سانوں سدھے راہ تے چلا، اوہناں لوکاں دے راہ تے جنہاں اُتے تُوں انعام کیتا — نہ اوہناں دے جنہاں اُتے غضب ہویا، تے نہ اوہناں دے جیہڑے راہوں بھٹک گئے۔ (۱–۷)

۲. گاں (البقرہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، میم۔ (۱)

ایہہ اوہ کتاب اے جیہدے وچ کوئی شک نہیں، پرہیزگاراں لئی ہدایت اے، جیہڑے غیب اُتے ایمان لیاؤندے نیں، نماز قائم کردے نیں، تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کردے نیں؛ تے جیہڑے اوس اُتے ایمان لیاؤندے نیں جو اے نبی، تیرے ول اتاریا گیا تے جو تیرے توں پہلاں اتاریا گیا، تے آخرت اُتے پکا یقین رکھدے نیں۔ ایہو لوک اپنے رب ولوں ہدایت اُتے نیں، تے ایہو لوک کامیاب ہون والے نیں۔ رہے اوہ جنہاں نے کفر کیتا، اوہناں لئی برابر اے بھاویں تُوں اوہناں نوں ڈراویں یا نہ ڈراویں: اوہ ایمان نہیں لیاؤن گے۔ اللہ نے اوہناں دے دلاں تے اوہناں دے کنّاں اُتے مہر لا دتی اے، تے اوہناں دیاں اکھاں اُتے پردہ پیا ہویا اے۔ اوہناں لئی بہت وڈا عذاب اے۔ (۲–۷)

لوکاں وچوں کجھ ایسے وی نیں جیہڑے آکھدے نیں: "اسیں اللہ اُتے تے آخری دن اُتے ایمان لیائے،" حالانکہ اوہ اُکّا ایمان والے نہیں۔ اوہ اللہ نوں تے ایمان والیاں نوں دھوکھا دینا چاہندے نیں، پر اوہ اپنے آپ توں سوا کسے نوں دھوکھا نہیں دیندے — تے اوہناں نوں سمجھ نہیں۔ اوہناں دے دلاں وچ روگ اے، تے اللہ نے اوہناں دا روگ ہور ودھا دتا؛ تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے اوس جھوٹھ پاروں جیہڑا اوہ بولدے رہے۔ جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "زمین وچ فساد نہ پھیلاؤ،" تے اوہ آکھدے نیں: "اسیں تے بس اصلاح کرن والے آں۔" خبردار! ایہو لوک فسادی نیں، پر اوہناں نوں سمجھ نہیں۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "ایمان لیاؤ جیویں ہور لوک ایمان لیائے نیں،" تے آکھدے نیں: "کیہ اسیں اوویں ایمان لیائیے جیویں بے وقوف ایمان لیائے نیں؟" خبردار! ایہو آپ بے وقوف نیں، پر جاندے نہیں۔ جدوں ایمان والیاں نوں ملدے نیں تے آکھدے نیں: "اسیں ایمان لیائے؛" پر جدوں اپنے شیطاناں کول کلّے ہوندے نیں تے آکھدے نیں: "اسیں تہاڈے نال آں؛ اسیں تے بس مخول کردے ساں۔" اللہ اوہناں دا مخول اوہناں اُتے ای پلٹ دیندا اے، تے اوہناں نوں اوہناں دی سرکشی وچ اَنّھے واہ بھٹکن لئی چھڈ دیندا اے۔ ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں نے ہدایت دے بدلے گمراہی مُل لئی: نہ اوہناں دے سودے نے کوئی نفع دتا، تے نہ اوہناں نے راہ پایا۔ اوہناں دی مثال اوس بندے ورگی اے جنہے اگ بالی: جدوں اوس نے اوہدے آل دوالے نوں روشن کر دتا، تے اللہ اوہناں دا نور لے گیا تے اوہناں نوں ہنیریاں دیاں تہاں وچ چھڈ دتا، کجھ نہیں ویکھدے — بولے، گُنگے تے اَنّھے، سو اوہ پرتن والے نہیں۔ یا جیویں اسمان توں زور دا مینہہ، جیہدے وچ ہنیرے، گرج تے بجلی اے: اوہ کڑکاں پاروں موت دے ڈر نال اپنیاں انگلاں کنّاں وچ تُن لیندے نیں — تے اللہ کافراں نوں ہر پاسیوں گھیرے ہوئے اے۔ بجلی انج لگدا اے جیویں اوہناں دیاں اکھاں اُچک لے جاوے؛ جدوں وی اوہناں لئی چمکدی اے اوہدے وچ ٹر پیندے نیں، تے جدوں اوہناں اُتے ہنیرا چھا جاندا اے کھلو جاندے نیں۔ جے اللہ چاہندا تے اوہناں دے سنن تے ویکھن دی طاقت لے جاندا: بے شک اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۸–۲۰)

اے لوکو، اپنے رب دی عبادت کرو، جنہے تہانوں تے تہاڈے توں پہلیاں نوں پیدا کیتا، تاں جے تسی پرہیزگار بن جاؤ — جنہے تہاڈے لئی زمین نوں وچھونا تے اسمان نوں چھت بنایا، تے اسمان توں پانی اتاریا، فیر

اوہدے نال تہاڈے رزق لئی پھل کڈھے۔ سو جان بُجھ کے اللہ دے شریک نہ بناؤ۔ تے جے تہانوں اوس وچ شک اے جو اساں اپنے بندے اُتے اتاریا، تے اوہدے ورگی اک سورت ای لے آؤ، تے اللہ توں سوا اپنے گواہاں نوں وی بلا لؤ، جے تسی سچے او۔ پر جے تسی ایہہ نہ کرو — تے تسی کدے نہیں کر سکو گے — تے اوس اگ توں بچو جیہدا بالن لوک تے پتھر نیں، جیہڑی کافراں لئی تیار کیتی گئی اے۔ (۲۱–۲۴)

تے اوہناں نوں خوش خبری دے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے کہ اوہناں لئی ایسے باغ نیں جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں۔ جدوں وی اوہناں نوں اوتھوں کوئی پھل رزق وجوں دتا جاوے گا تے آکھن گے: ‘‘ایہہ تے اوہو اے جو سانوں پہلاں دتا گیا سی،’’ کیوں جے اوہناں نوں ملدا جلدا دتا جاوے گا۔ اوتھے اوہناں لئی پاک جوڑے ہون گے، تے اوہ اوتھے ہمیشہ رہن گے۔[1] (۲۵)

بے شک اللہ ایس توں نہیں شرماندا کہ مچھر دی مثال بیان کرے، یا اوس توں وی ودھ کسے شے دی۔ سو جیہڑے ایمان لیائے اوہ جاندے نیں کہ ایہہ اوہناں دے رب ولوں حق اے، تے جنہاں نے کفر کیتا اوہ آکھدے نیں: ‘‘ایہو جیہی مثال توں اللہ دی کیہ مراد اے؟’’ اوہ ایہدے نال بہتیاں نوں گمراہ کردا اے، تے ایہدے نال بہتیاں نوں ہدایت دیندا اے — تے اوہ ایہدے نال نافرماناں توں سوا کسے نوں گمراہ نہیں کردا: جیہڑے اللہ دا عہد پکا کرن مگروں توڑ دیندے نیں، تے جیہنوں اللہ نے جوڑن دا حکم دتا اوہنوں وڈھدے نیں، تے زمین وچ فساد پھیلاؤندے نیں۔ ایہو لوک گھاٹا کھان والے نیں۔ تسی اللہ دا انکار کیویں کردے او، حالانکہ تسی بے جان سو تے اوس نے تہانوں زندگی دتی؟ فیر اوہ تہانوں موت دے گا، فیر تہانوں دوبارہ جیوندا کرے گا، فیر اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ اوہو اے جنہے تہاڈے لئی اوہ سب کجھ پیدا کیتا جو زمین وچ اے؛ فیر اوہ اسمان ول متوجہ ہویا تے اوہناں نوں ست اسمان ٹھیک ٹھیک بنا دتا۔ تے اوہ ہر شے نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ (۲۶–۲۹)

اے نبی، جدوں تیرے رب نے فرشتیاں نوں آکھیا: ‘‘میں زمین وچ اک نائب بناؤن والا آں،’’ تے اوہناں نے آکھیا: ‘‘کیہ تُوں اوتھے اوہنوں بناویں گا جیہڑا اوہدے وچ فساد پھیلاوے گا تے خون وگاوے گا، حالانکہ اسیں تیری حمد دے نال تسبیح کردے آں تے تیری پاکی بیان کردے آں؟’’ اوس نے فرمایا: ‘‘میں اوہ جاندا آں جو تسی نہیں جاندے۔’’ تے اوس نے آدم نوں سارے ناں سکھا دتے۔ فیر اوہناں نوں فرشتیاں دے سامنے رکھیا تے فرمایا: ‘‘مینوں ایہناں دے ناں دسو، جے تسی سچے او۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘تُوں پاک ایں! سانوں کوئی علم نہیں سوا اوس دے جو تُوں سانوں سکھایا۔ بے شک تُوں ای سب کجھ جانن والا، حکمت والا ایں۔’’ فرمایا: ‘‘اے آدم، ایہناں نوں اوہناں دے ناں دس دے۔’’ فیر جدوں اوس نے اوہناں نوں اوہناں دے ناں دس دتے، تے فرمایا: ‘‘کیہ میں تہانوں نہیں سی آکھیا کہ میں اسماناں تے زمین دیاں لُکیاں گلاں جاندا آں، تے میں جاندا آں جو تسی ظاہر کردے او تے جو تسی لُکاؤندے رہے او؟’’ (۳۰–۳۳)

تے جدوں اساں فرشتیاں نوں آکھیا: ‘‘آدم نوں سجدہ کرو،’’ تے اوہناں نے سجدہ کیتا — سوا ابلیس دے۔ اوس نے انکار کیتا تے تکبر کیتا، تے کافراں وچوں ہو گیا۔ تے اساں آکھیا: ‘‘اے آدم، تُوں تے تیری بیوی جنت وچ رہوو، تے اوہدے وچوں جتھوں چاہو رَج کے کھاؤ؛ پر ایس درخت دے نیڑے نہ جانا، نہیں تے تسی دوویں

[1] ایہہ آیت پکے طور تے ایہہ دسدی اے کہ جنت کسے نہ کسے معنے وچ جسمانی ہووے گی، ساڈی ایس موجودہ دنیا ورگی، تے صرف روحانی نہیں ہووے گی۔

ظالماں وچوں ہو جاؤ گے۔" فیر شیطان نے اوہناں دوواں نوں اوتھوں تِلکا دتا، تے جیس حال وچ اوہ سن اوس توں اوہناں نوں کڈھ دتا۔ تے اساں آکھیا: "اُتر جاؤ، تسی اک دوجے دے دشمن او! تے تہاڈے لئی زمین وچ اک وقت تائیں ٹھکانا تے گزارے دا سامان اے۔" فیر آدم نے اپنے رب کولوں کجھ کلمے سکھ لئے، تے اوس نے اوہدی توبہ قبول کیتی: بے شک اوہو بڑا توبہ قبول کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ اساں آکھیا: "ایتھوں سارے دے سارے اُتر جاؤ۔ فیر جدوں میرے ولوں تہاڈے کول ہدایت آوے، تے جیہڑا میری ہدایت دے پچھے چلے گا اوہناں اُتے نہ کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے؛ پر جنہاں نے کفر کیتا تے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا — اوہو اگ والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔" (۳۴–۳۹)

اے بنی اسرائیل، میری اوہ نعمت یاد کرو جو میں تہاڈے اُتے کیتی۔ تے میرے نال کیتا عہد پورا کرو، میں تہاڈے نال کیتا عہد پورا کراں گا؛ تے میرے کولوں ای ڈرو۔ تے اوس اُتے ایمان لیاؤ جو میں اتاریا، جیہڑا اوس دی تصدیق کردا اے جو تہاڈے کول اے، تے سب توں پہلاں اوہدے انکار کرن والے نہ بنو۔ تے میریاں آیتاں نوں تھوڑے مُل تے نہ ویچو، تے میرے کولوں ای ڈرو۔ تے حق نوں باطل نال نہ رلاؤ، تے نہ جان بُجھ کے حق نوں لُکاؤ۔ تے نماز قائم کرو، زکوٰۃ دیو، تے رکوع کرن والیاں دے نال رکوع کرو۔ کیہ تسی لوکاں نوں نیکی دا حکم دیندے او تے اپنے آپ نوں بھُل جاندے او، حالانکہ تسی کتاب پڑھدے او؟ کیہ تسی عقل نہیں کردے؟ تے صبر تے نماز نال مدد منگو — تے بے شک ایہہ بھاری اے، پر عاجزی کرن والیاں اُتے نہیں، جیہڑے جاندے نیں کہ اوہ اپنے رب نوں ملن والے نیں، تے اوسے ول اوہناں نے پرتنا اے۔ (۴۰–۴۶)

اے بنی اسرائیل، میری اوہ نعمت یاد کرو جو میں تہاڈے اُتے کیتی، تے ایہہ کہ میں تہانوں سارے جہان والیاں اُتے فضیلت دتی۔ تے اوس دن توں ڈرو جدوں کوئی جان کسے جان دے کجھ کم نہ آوے گی، نہ اوہدے ولوں کوئی سفارش قبول کیتی جاوے گی، نہ اوہدے کولوں کوئی بدلہ لیا جاوے گا، تے نہ اوہناں دی مدد کیتی جاوے گی۔ تے یاد کرو جدوں اساں تہانوں فرعون دے لوکاں توں نجات دتی، جیہڑے تہانوں سخت عذاب دیندے سن، تہاڈے پُتراں نوں ذبح کردے سن تے تہاڈیاں عورتاں نوں جیوندا رکھدے سن — تے ایہدے وچ تہاڈے رب ولوں وڈی آزمائش سی؛ تے جدوں اساں تہاڈے لئی سمندر پاڑ دتا، فیر تہانوں بچا لیا، تے فرعون دے لوکاں نوں ڈوب دتا تے تسی ویکھدے رہے؛ تے جدوں اساں موسیٰ نال چالی راتاں دا وعدہ کیتا، فیر تسی اوہدے پچھوں وچھے نوں (معبود) بنا لیا، تے تسی ظالم سو۔ فیر ایس توں مگروں وی اساں تہانوں معاف کر دتا، تاں جے تسی شکر کرو۔ (۴۷–۵۲)

تے یاد کرو جدوں اساں موسیٰ نوں کتاب تے فرقان دتا، تاں جے تسی ہدایت پاؤ؛ تے جدوں موسیٰ نے اپنی قوم نوں آکھیا: "اے میری قوم، تسی وچھے نوں (معبود) بنا کے اپنے آپ اُتے ظلم کیتا اے۔ سو اپنے پیدا کرن والے ول توبہ کرو تے اپنیاں جاناں نوں قتل کرو: ایہہ تہاڈے پیدا کرن والے دے نزدیک تہاڈے لئی چنگا اے۔" فیر اوس نے تہاڈی توبہ قبول کیتی: بے شک اوہو بڑا توبہ قبول کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے جدوں تسی آکھیا: "اے موسیٰ، اسیں تیری گل اُکّا نہیں منا گے جدوں تائیں اللہ نوں کھلّم کھلا نہ ویکھ لئیے،" تے تہانوں کڑک نے آ پھڑیا تے تسی ویکھدے رہ گئے۔ فیر اساں تہانوں تہاڈی موت مگروں جیوندا کیتا، تاں جے تسی شکر کرو۔ تے اساں تہاڈے اُتے بدلاں دی چھاں کیتی، تے تہاڈے اُتے مَن تے سلویٰ اتاریا: "اوہناں پاک چیزاں وچوں کھاؤ جو اساں تہانوں دتیاں۔" تے اوہناں نے ساڈا کجھ نہ وگاڑیا؛ اوہ اپنے آپ اُتے ای ظلم کردے رہے۔ (۵۳–۵۷)

تے جدوں اساں آکھیا: ‘‘ایس بستی وچ وڑ جاؤ تے اوہدے وچوں جتھوں چاہو رَج کے کھاؤ؛ تے دروازے وچ جھُکدے ہوئے وڑو تے آکھو: ‘ساڈے بوجھ لاہ دے،’ اسیں تہاڈے گناہ بخش دیاں گے تے نیکی کرن والیاں نوں ہور ودھ دیاں گے۔’’ پر ظالماں نے اوس گل نوں جو اوہناں نوں آکھی گئی سی دوجی گل نال بدل دتا، سو اساں ظالماں اُتے اسمان توں عذاب اتاریا، ایس لئی کہ اوہ نافرمانی کردے رہے۔ (۵۸–۵۹)

تے جدوں موسیٰ نے اپنی قوم لئی پانی منگیا، تے اساں آکھیا: ‘‘اپنا عصا پتھر اُتے مار۔’’ تے اوہدے وچوں باراں چشمے پھُٹ نکلے، تے ہر قبیلے نے اپنا گھاٹ جان لیا۔ ‘‘اللہ دے رزق وچوں کھاؤ تے پیو، تے زمین وچ فساد پھیلاؤندے نہ پھرو۔’’ تے جدوں تسی آکھیا: ‘‘اے موسیٰ، اسیں اک ای طرحاں دے کھانے اُتے اُکّا صبر نہیں کر سکدے۔ سو ساڈے لئی اپنے رب کولوں دعا کر کہ اوہ ساڈے لئی اوہ کڈھے جو زمین اُگاؤندی اے — اوہدا ساگ پات، ککڑیاں، لسن، مسر تے گنڈھے۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘کیہ تسی اوہ شے جو گھٹیا اے اوس دے بدلے لینا چاہندے او جو چنگی اے؟ کسے شہر وچ اُتر جاؤ، اوتھے تہانوں اوہ مل جاوے گا جو تسی منگیا۔’’ تے اوہناں اُتے ذلت تے محتاجی تھوپ دتی گئی، تے اوہ اللہ دے غضب دے حق دار ہو گئے۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہ اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے سن تے نبیاں نوں ناحق قتل کردے سن؛ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نے نافرمانی کیتی تے حدوں ودھدے رہے۔ (۶۰–۶۱)

بے شک جیہڑے ایمان لیائے، تے جیہڑے یہودی ہوئے، تے عیسائی، تے صابی — جیہڑا وی اللہ تے آخری دن اُتے ایمان لیایا تے نیک عمل کیتے — اوہناں لئی اوہناں دا اجر اوہناں دے رب کول اے؛ نہ اوہناں اُتے کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے۔[2] (۶۲)

تے جدوں اساں تہاڈے کولوں پکا عہد لیا تے تہاڈے اُتے طور (پہاڑ) اُچا کیتا: ‘‘جو کجھ اساں تہانوں دتا اے اوہنوں مضبوطی نال پھڑو، تے جو کجھ اوہدے وچ اے اوہنوں یاد رکھو، تاں جے تسی پرہیزگار بن جاؤ۔’’ فیر ایس توں مگروں تسی مُنہ پھیر لیا، تے جے تہاڈے اُتے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت نہ ہوندی، تے تسی ضرور گھاٹا کھان والیاں وچوں ہوندے۔ تے تسی اوہناں نوں چنگی طرحاں جاندے او جنہاں نے تہاڈے وچوں سبت (ہفتے) دے دن بارے زیادتی کیتی، تے اساں اوہناں نوں آکھیا: ‘‘دھتکارے ہوئے باندر بن جاؤ!’’ سو اساں اوہنوں اوس زمانے دے لوکاں لئی تے بعد وچ آؤن والیاں لئی عبرت بنا دتا، تے پرہیزگاراں لئی نصیحت۔ (۶۳–۶۶)

تے جدوں موسیٰ نے اپنی قوم نوں آکھیا: ‘‘اللہ تہانوں اک گاں ذبح کرن دا حکم دیندا اے،’’ تے اوہناں نے آکھیا: ‘‘کیہ تُوں ساڈے نال مخول کرنا ایں؟’’ اوس نے آکھیا: ‘‘میں اللہ دی پناہ منگدا آں کہ جاہلاں وچوں ہوواں۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘ساڈے لئی اپنے رب کولوں دعا کر کہ اوہ سانوں کھول کے دسے کہ اوہ کیہو جیہی اے۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘اوہ فرماندا اے کہ اوہ ایسی گاں اے جیہڑی نہ بُڈھی اے نہ وچھی، سگوں دوواں دے وچکار دی عمر دی اے۔ سو جو حکم تہانوں دتا جاندا اے اوہ کرو۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘ساڈے لئی اپنے رب کولوں دعا کر کہ اوہ سانوں کھول کے دسے کہ اوہدا رنگ کیہو جیہا اے۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘اوہ فرماندا اے کہ اوہ پیلی گاں اے، گُوڑھے شوخ رنگ دی، ویکھن والیاں دا جی خوش کردی اے۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘ساڈے لئی اپنے رب کولوں دعا کر کہ اوہ سانوں کھول کے دسے کہ اوہ کیہو جیہی اے؛ سانوں تے ساریاں گائیں اکو جیہیاں

[2] ایہہ بنیادی آیت اسلام وچ تکثیریت (مذہبی رواداری) دے بارے بہت کجھ دسدی اے۔

لگدیاں نیں۔ تے جے اللہ نے چاہیا تے اسیں ضرور راہ پا لواں گے۔" اوس نے آکھیا: "اوہ فرماندا اے کہ اوہ ایسی گاں اے جیہڑی نہ زمین واہن لئی جوتی گئی اے تے نہ کھیتی نوں پانی دیندی اے، صحیح سلامت اے، اوہدے وچ کوئی داغ نہیں۔" اوہناں نے آکھیا: "ہن تُوں ٹھیک گل لیایا ایں۔" سو اوہناں نے اوہنوں ذبح کیتا، حالانکہ لگدا نہیں سی کہ کرن گے۔ تے یاد کرو جدوں تسی اک بندہ قتل کر دتا فیر اوہدے بارے آپس وچ جھگڑن لگے — تے اللہ اوہنوں ظاہر کرن والا سی جو تسی لُکاؤندے سو — تے اساں آکھیا: "ایہنوں اوس (گاں) دے اک ٹکڑے نال مارو۔" ایسے طرحاں اللہ مُردیاں نوں جیوندا کردا اے تے تہانوں اپنیاں نشانیاں وکھاؤندا اے، تاں جے تسی عقل کرو۔ فیر ایس سب دے مگروں تہاڈے دل سخت ہو گئے، سو اوہ پتھراں ورگے نیں، یا اوہناں توں وی ودھ سخت — کیوں جے پتھراں وچوں تے ایسے وی نیں جنہاں وچوں نہراں پھُٹ نکلدیاں نیں، تے ایسے وی نیں جیہڑے پاٹ جاندے نیں تے اوہناں وچوں پانی نکل آؤندا اے، تے ایسے وی نیں جیہڑے اللہ دے ڈر نال ڈگ پیندے نیں۔ تے اللہ اوس توں بے خبر نہیں جو تسی کردے او۔ (۶۷–۷۴)

تے اے ایمان والیو، کیہ تسی ایہہ آس رکھدے او کہ اوہ تہاڈی گل من لین گے، حالانکہ اوہناں وچوں اک ٹولی اللہ دا کلام سندی سی تے فیر اوہنوں سمجھ لین مگروں جان بُجھ کے بدل دیندی سی؟ تے جدوں اوہ ایمان والیاں نوں ملدے نیں تے آکھدے نیں: "اسیں ایمان لیائے،" پر جدوں آپس وچ کلّے ہوندے نیں تے آکھدے نیں: "کیہ تسی اوہناں نوں اوہ گلاں دسدے او جو اللہ نے تہاڈے اُتے کھولیاں نیں، تاں جے اوہ تہاڈے رب دے حضور اوہناں نال تہاڈے خلاف دلیل پھڑن؟ کیہ تہانوں عقل نہیں؟" کیہ اوہ نہیں جاندے کہ اللہ جاندا اے جو اوہ لُکاؤندے نیں تے جو ظاہر کردے نیں؟ تے اوہناں وچ اَن پڑھ وی نیں، جیہڑے کتاب نوں نہیں جاندے سوا جھوٹھیاں آساں دے؛ تے اوہ بس گمان ای کردے نیں۔ سو تباہی اے اوہناں لئی جیہڑے اپنے ہتھاں نال کتاب لکھدے نیں فیر آکھدے نیں: "ایہہ اللہ ولوں اے،" تاں جے ایہدے بدلے تھوڑا جیہا مُل لے لین۔ سو تباہی اے اوہناں لئی اوس پاروں جو اوہناں دے ہتھاں نے لکھیا، تے تباہی اے اوہناں لئی اوس پاروں جو اوہ کماؤندے نیں! تے اوہ آکھدے نیں: "سانوں اگ اُکّا نہیں چھوہے گی سوا گنتی دے کجھ دناں دے۔" آکھو: "کیہ تسی اللہ کولوں کوئی وعدہ لے رکھیا اے — کیوں جے اللہ کدے اپنے وعدے دے خلاف نہیں کردا — یا تسی اللہ بارے اوہ گل آکھدے او جو تسی نہیں جاندے؟" کیوں نہیں: جنہے برائی کمائی تے اوہدے گناہ نے اوہنوں گھیر لیا — اوہو اگ والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے؛ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے — اوہو جنت والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ (۷۵–۸۲)

تے جدوں اساں بنی اسرائیل کولوں پکا عہد لیا: "اللہ توں سوا کسے دی عبادت نہ کرنا؛ ماں پیو نال، رشتے داراں نال، یتیماں تے مسکیناں نال چنگا سلوک کرنا؛ لوکاں نال چنگی گل آکھنا؛ نماز قائم کرنا تے زکوٰۃ دینا۔" فیر تسی مُنہ پھیر لیا، سوا تہاڈے وچوں تھوڑیاں دے، تے تسی ہن وی مُنہ موڑن والے او۔ تے جدوں اساں تہاڈے کولوں پکا عہد لیا: "آپس وچ اک دوجے دا خون نہ وگاؤنا، تے اک دوجے نوں اپنے گھراں وچوں نہ کڈھنا۔" فیر تسی اقرار کیتا، تے تسی آپ ایہدے گواہ او۔ فیر تسی اوہو او جیہڑے اک دوجے نوں قتل کردے او تے اپنے ای لوکاں دی اک ٹولی نوں اوہناں دے گھراں وچوں کڈھدے او، اوہناں دے خلاف گناہ تے زیادتی نال اک دوجے دی مدد کردے او — تے جے اوہ قیدی بن کے تہاڈے کول آؤن تے فدیہ دے کے اوہناں نوں چھڈا لیندے او، حالانکہ اوہناں نوں کڈھنا ای تہاڈے اُتے حرام سی۔ تے کیہ تسی کتاب دے کجھ حصے اُتے ایمان رکھدے او تے کجھ دا انکار کردے او؟ سو تہاڈے وچوں جیہڑا ایہہ کرے اوہدا بدلہ ایس توں سوا کیہ اے

کہ دنیا دی زندگی وچ رسوائی ہووے، تے قیامت دے دن اوہ سخت توں سخت عذاب ول پرتائے جان؟ تے اللہ اوس توں بے خبر نہیں جو تسی کردے او۔ ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں نے آخرت دے بدلے دنیا دی زندگی مُل لئی: سو نہ اوہناں توں عذاب ہلکا کیتا جاوے گا، تے نہ اوہناں دی مدد کیتی جاوے گی۔ (۸۳–۸۶)

تے بے شک اساں موسیٰ نوں کتاب دتی تے اوہدے مگروں اُتّوں تھلّی رسول بھیجے؛ تے اساں مریم دے پُتر عیسیٰ نوں کھلّیاں نشانیاں دتیاں تے روح القدس نال اوہنوں طاقت دتی۔ تے کیہ ایہہ نہیں کہ جدوں وی کوئی رسول تہاڈے کول اوہ لے کے آیا جو تہاڈے جی نوں نہ بھایا، تے تسی تکبر کیتا — کجھ نوں تسی جھٹلایا، تے کجھ نوں قتل کر دتا؟ تے اوہ آکھدے نیں: "ساڈے دل غلافاں وچ نیں۔" نہیں — سگوں اللہ نے اوہناں دے کفر پاروں اوہناں اُتے لعنت کیتی اے، سو اوہ بہت ای گھٹ ایمان لیاؤندے نیں۔ تے جدوں اوہناں کول اللہ ولوں اک کتاب آئی جیہڑی اوس دی تصدیق کردی اے جو اوہناں کول اے — حالانکہ ایس توں پہلاں اوہ کافراں دے خلاف فتح دیاں دعاواں منگدے سن — تے جدوں اوہناں کول اوہ آ گیا جیہنوں اوہناں نے پچھان لیا، تے اوہدا انکار کر دتا۔ سو کافراں اُتے اللہ دی لعنت اے۔ بہت بُری اے اوہ شے جیہدے بدلے اوہناں نے اپنیاں جاناں ویچ دتیاں: کہ اوہ اوس دا انکار کرن جو اللہ نے اتاریا، بس ایس ساڑے پاروں کہ اللہ اپنا فضل اپنے بندیاں وچوں جیہدے اُتے چاہے اتار دیندا اے۔ سو اوہ غضب اُتے غضب دے حق دار ہوئے؛ تے کافراں لئی رسوا کرن والا عذاب اے۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "اوس اُتے ایمان لیاؤ جو اللہ نے اتاریا،" تے آکھدے نیں: "اسیں اوس اُتے ایمان رکھدے آں جو ساڈے اُتے اتاریا گیا،" تے جو اوہدے مگروں آیا اوہدا انکار کردے نیں، حالانکہ اوہو حق اے، اوس دی تصدیق کردا اے جو اوہناں کول اے۔ آکھو: "فیر تسی ایس توں پہلاں اللہ دے نبیاں نوں کیوں قتل کردے رہے، جے تسی ایمان والے سو؟" تے بے شک موسیٰ تہاڈے کول کھلّیاں نشانیاں لے کے آیا، فیر تسی اوہدے پچھوں وچھے نوں (معبود) بنا لیا، تے تسی ظالم سو۔ (۸۷–۹۲)

تے جدوں اساں تہاڈے کولوں پکا عہد لیا تے تہاڈے اُتے طور اُچا کیتا: "جو کجھ اساں تہانوں دتا اے اوہنوں مضبوطی نال پھڑو، تے سنو۔" اوہناں نے آکھیا: "اساں سنیا، تے نافرمانی کیتی" — تے اوہناں دے کفر پاروں اوہناں دے دلاں وچ وچھے (دی محبت) رچا دتی گئی۔ آکھو: "بہت بُری اے اوہ گل جیہدا حکم تہاڈا ایمان تہانوں دیندا اے، جے تسی ایمان والے او۔" آکھو: "جے اللہ کول آخرت دا گھر سارے لوکاں نوں چھڈ کے صرف تہاڈے لئی ای اے، تے موت دی آرزو کرو — جے تسی سچے او۔" پر اوہ کدے وی اوہدی آرزو نہیں کرن گے، اوس پاروں جو اوہناں دے ہتھاں نے اگے بھیجیا اے۔ تے اللہ ظالماں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تے تُوں اوہناں نوں ضرور سارے لوکاں توں ودھ جیون دا لالچی پاویں گا — مشرکاں توں وی ودھ۔ اوہناں وچوں ہر اک چاہندا اے کہ کاش اوہنوں ہزار ورھے دی عمر دتی جاوے؛ حالانکہ لمّی عمر مل جانا وی اوہنوں عذاب توں دور نہیں کر سکدا۔ تے اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ اوہ کردے نیں۔ (۹۳–۹۶)

آکھو: "جیہڑا کوئی جبریل دا دشمن اے — تے اوسے نے ایہنوں اللہ دے حکم نال تیرے دل اُتے اتاریا اے، اوس دی تصدیق کردا ہویا جو ایہدے توں پہلاں اے، تے ایمان والیاں لئی ہدایت تے خوش خبری — جیہڑا کوئی اللہ دا، اوہدے فرشتیاں دا تے اوہدے رسولاں دا، تے جبریل تے میکائیل دا دشمن اے — تے بے شک اللہ وی کافراں دا دشمن اے۔" تے بے شک اساں تیرے ول کھلّیاں آیتاں اتاریاں نیں، تے اوہناں دا انکار نافرماناں توں سوا کوئی نہیں کردا۔ کیہ ایہہ نہیں کہ جدوں وی اوہناں نے کوئی عہد کیتا، تے اوہناں دی اک ٹولی نے اوہنوں پراں سُٹ دتا؟ سگوں اوہناں وچوں بہتے ایمان نہیں رکھدے۔ (۹۷–۱۰۰)

تے جدوں اوہناں کول اللہ ولوں اک رسول آیا جیہڑا اوس دی تصدیق کردا اے جو اوہناں کول اے، تے جنہاں نوں کتاب دتی گئی سی اوہناں دی اک ٹولی نے اللہ دی کتاب نوں اپنی پٹھ پچھے سُٹ دتا، جیویں اوہ کجھ جاندے ای نہیں، تے اوس دے پچھے لگ گئے جو شیطان سلیمان دی بادشاہی دے زمانے وچ پڑھدے سن۔ تے سلیمان نے کفر نہیں کیتا؛ سگوں شیطاناں نے کفر کیتا، جیہڑے لوکاں نوں جادو سکھاؤندے سن تے اوہ وی جو بابل وچ دو فرشتیاں، ہاروت تے ماروت، اُتے اتاریا گیا سی۔ پر اوہ دوویں کسے نوں نہیں سکھاؤندے سن جدوں تائیں ایہہ نہ آکھ لیندے: "اسیں تے بس اک آزمائش آں، سو تُوں کفر نہ کر۔" فیر لوک اوہناں کولوں اوہ سکھدے جیہدے نال بندے تے اوہدی بیوی وچکار جدائی پا دین — حالانکہ اوہ ایہدے نال اللہ دے حکم توں بِنا کسے دا کجھ نہیں وگاڑ سکدے سن — تے اوہ اوہ کجھ سکھدے جو اوہناں نوں نقصان دیندا تے اوہناں نوں کوئی نفع نہ دیندا، حالانکہ اوہ چنگی طرحاں جاندے سن کہ جنہے ایہہ مُل لیا اوہدا آخرت وچ کوئی حصہ نہیں۔ تے بہت ای بُری اے اوہ شے جیہدے بدلے اوہناں نے اپنیاں جاناں ویچ دتیاں، کاش اوہ جاندے۔ تے جے اوہ ایمان لیاؤندے تے پرہیزگاری کردے، تے اللہ ولوں ملن والا ثواب کتے چنگا سی، کاش اوہ جاندے۔ (۱۰۱–۱۰۳)

اے ایمان والیو، (نبی نوں) "راعنا" نہ آکھو، سگوں "اُنظُرنا" (ساڈے ول نظر کرو) آکھو، تے دھیان نال سنو — تے کافراں لئی دردناک عذاب اے۔ نہ اہلِ کتاب وچوں کفر کرن والے تے نہ مشرک ایہہ چاہندے نیں کہ تہاڈے اُتے تہاڈے رب ولوں کوئی بھلائی اتاری جاوے؛ پر اللہ اپنی رحمت لئی جیہنوں چاہندا اے چُن لیندا اے، تے اللہ بڑے فضل والا اے۔ اسیں جیہڑی آیت منسوخ کردے آں یا بھُلا دیندے آں، اوس توں چنگی یا اوہدے ورگی لے آؤندے آں۔ کیہ تُوں نہیں جاندا کہ اللہ ہر شے اُتے قادر اے؟ کیہ تُوں نہیں جاندا کہ اسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دی اے، تے اللہ توں سوا تہاڈا نہ کوئی حمایتی اے نہ مددگار؟ یا تسی چاہندے او کہ اپنے رسول کولوں اوویں سوال کرو جیویں ایس توں پہلاں موسیٰ کولوں کیتے گئے سن؟ تے جیہڑا ایمان دے بدلے کفر لے لوے اوہ یقیناً سدھے راہ توں بھٹک گیا۔ اہلِ کتاب وچوں بہتے چاہندے نیں کہ کاش تہانوں تہاڈے ایمان مگروں فیر کافر بنا دین، اپنے دلاں دے حسد پاروں، ایس توں مگروں کہ حق اوہناں اُتے کھُل چکیا اے۔ سو معاف کرو تے درگزر کرو، ایتھوں تائیں کہ اللہ اپنا حکم لے آوے: بے شک اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ تے نماز قائم کرو تے زکوٰۃ دیو؛ تے جو بھلائی تسی اپنیاں جاناں لئی اگے بھیجو گے اوہنوں اللہ کول پاؤ گے۔ بے شک اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ تسی کردے او۔ (۱۰۴–۱۱۰)

تے اوہ آکھدے نیں: "جنت وچ کوئی نہیں وڑے گا سوا اوس دے جیہڑا یہودی یا عیسائی ہووے۔" ایہہ اوہناں دیاں آپنیاں آرزواں نیں۔ آکھو: "اپنی دلیل لیاؤ، جے تسی سچے او۔" کیوں نہیں: جنہے اپنا آپ اللہ دے حوالے کر دتا تے اوہ نیکی کرن والا اے، اوہدے لئی اوہدا اجر اوہدے رب کول اے؛ نہ اوہناں اُتے کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے۔ تے یہودی آکھدے نیں: "عیسائی کسے شے اُتے نہیں،" تے عیسائی آکھدے نیں: "یہودی کسے شے اُتے نہیں،" حالانکہ دوویں کتاب پڑھدے نیں۔ ایسے طرحاں اوہ لوک وی جیہڑے علم نہیں رکھدے اوہناں ورگی ای گل آکھدے نیں۔ سو اللہ قیامت دے دن اوہناں وچکار اوس گل دا فیصلہ کرے گا جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے سن۔ (۱۱۱–۱۱۳)

تے اوس توں ودھ ظالم کون اے جیہڑا اللہ دیاں مسجداں وچ اوہدا ناں لین توں روکے، تے اوہناں نوں اُجاڑن دی کوشش کرے؟ ایہو جیہے لوکاں نوں چاہیدا نہیں سی کہ اوہناں وچ وڑدے مگر ڈردے ہوئے۔ اوہناں لئی دنیا

وچ رسوائی اے، تے آخرت وچ بہت وڈا عذاب اے۔ تے چڑھدا تے لہندا اللہ ای دا اے: سو جدھر وی تسی مُنہ کرو، اودھر ای اللہ دا چہرہ اے۔ بے شک اللہ وسعت والا، سب کجھ جانن والا اے۔ (۱۱۴–۱۱۵)

تے اوہ آکھدے نیں: "اللہ نے پُتر بنا لیا اے۔" اوہ پاک اے! نہیں — سگوں جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے سب اوسے دا اے؛ سارے اوہدے فرمانبردار نیں، اسماناں تے زمین نوں نویں سِروں پیدا کرن والا۔ تے جدوں اوہ کسے کم دا فیصلہ کردا اے، تے بس اوہنوں آکھدا اے: "ہو جا،" تے اوہ ہو جاندا اے۔ تے جیہڑے علم نہیں رکھدے اوہ آکھدے نیں: "اللہ ساڈے نال گل کیوں نہیں کردا، یا ساڈے کول کوئی نشانی کیوں نہیں آؤندی؟" ایسے طرحاں اوہناں توں پہلیاں نے وی اوہناں ورگی ای گل آکھی سی: اوہناں دے دل اکو جیہے نیں۔ بے شک اساں یقین کرن والیاں لئی نشانیاں کھول کے بیان کر دتیاں نیں۔ اے نبی، بے شک اساں تینوں حق دے نال خوش خبری سناؤن والا تے ڈراؤن والا بنا کے بھیجیا اے؛ تے تیرے کولوں دوزخ والیاں بارے نہیں پُچھیا جاوے گا۔ تے یہودی تیرے توں کدے راضی نہیں ہون گے، تے نہ عیسائی، جدوں تائیں تُوں اوہناں دے دین دے پچھے نہ چل پویں۔ آکھو: "اللہ دی ہدایت ای اصل ہدایت اے۔" تے جے تُوں اوس علم مگروں جو تیرے کول آ چکیا اے اوہناں دیاں خواہشاں دے پچھے چلیا، تے اللہ دے مقابلے تیرا نہ کوئی حمایتی ہووے گا، تے نہ مددگار۔ جنہاں نوں اساں کتاب دتی اے، تے اوہ اوہنوں اوویں پڑھدے نیں جیویں پڑھن دا حق اے — اوہو ایہدے اُتے ایمان رکھدے نیں۔ تے جیہڑے ایہدا انکار کرن — اوہو گھاٹا کھان والے نیں۔ (۱۱۶–۱۲۱)

اے بنی اسرائیل، میری اوہ نعمت یاد کرو جو میں تہاڈے اُتے کیتی، تے ایہہ کہ میں تہانوں سارے جہان والیاں اُتے فضیلت دتی۔ تے اوس دن توں ڈرو جدوں کوئی جان کسے جان دے کجھ کم نہ آوے گی، نہ اوہدے کولوں کوئی بدلہ قبول کیتا جاوے گا، نہ کوئی سفارش اوہنوں نفع دے گی، تے نہ اوہناں دی مدد کیتی جاوے گی۔ تے جدوں ابراہیم نوں اوہدے رب نے کجھ گلاں نال آزمایا، تے اوس نے اوہ پوریاں کر وکھائیاں، فرمایا: "میں تینوں لوکاں دا امام بناؤن والا آں۔" ابراہیم نے عرض کیتی: "تے میری اولاد وچوں وی؟" فرمایا: "میرا عہد ظالماں نوں نہیں اپڑدا۔" (۱۲۲–۱۲۴)

تے جدوں اساں ایس گھر (کعبے) نوں لوکاں لئی مُڑ مُڑ آؤن دی تھاں تے امن دی تھاں بنایا: "تے ابراہیم دے کھلون دی تھاں نوں نماز دی تھاں بنا لؤ۔" تے اساں ابراہیم تے اسماعیل نوں تاکید کیتی: "میرے گھر نوں طواف کرن والیاں، اعتکاف کرن والیاں، تے رکوع تے سجدہ کرن والیاں لئی پاک رکھو۔" تے جدوں ابراہیم نے آکھیا: "اے میرے رب، ایہنوں امن والا شہر بنا دے، تے ایہدے وسنیکاں نوں پھلاں دا رزق دے — اوہناں وچوں جیہڑے اللہ تے آخری دن اُتے ایمان لیاؤن۔" فرمایا: "تے جیہڑا کفر کرے گا اوہنوں وی میں تھوڑا جیہا فائدہ دیاں گا، فیر اوہنوں اگ دے عذاب ول دھک دیاں گا — تے اوہ بہت بُرا ٹھکانا اے۔" (۱۲۵–۱۲۶)

تے جدوں ابراہیم تے اسماعیل ایس گھر دیاں نیہاں اُچیاں کر رہے سن: "اے ساڈے رب، ساڈے ولوں ایہہ قبول فرما؛ بے شک تُوں ای سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا ایں۔ اے ساڈے رب، سانوں اپنا فرمانبردار بنا، تے ساڈی اولاد وچوں وی اک ایسی امت جیہڑی تیری فرمانبردار ہووے؛ تے سانوں ساڈی عبادت دے طریقے وکھا تے ساڈی توبہ قبول فرما: بے شک تُوں ای بڑا توبہ قبول کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا ایں۔ اے ساڈے رب، اوہناں وچ اوہناں ای وچوں اک رسول بھیج جیہڑا اوہناں نوں تیریاں آیتاں پڑھ کے سناوے، اوہناں نوں

کتاب تے حکمت سکھاوے، تے اوہناں نوں پاک کرے: بے شک تُوں ای زبردست، حکمت والا ایں۔" (۱۲۷–۱۲۹)

تے ابراہیم دے دین توں کون مُنہ موڑ سکدا اے سوا اوس دے جنہے اپنے آپ نوں بے وقوف بنا لیا؟ بے شک اساں اوہنوں دنیا وچ چُن لیا، تے آخرت وچ اوہ یقیناً نیکاں وچوں ہووے گا۔ جدوں اوہدے رب نے اوہنوں فرمایا: "فرمانبردار ہو جا،" اوس نے آکھیا: "میں سارے جہاناں دے رب دا فرمانبردار ہو گیا۔" تے ایسے گل دی وصیت ابراہیم نے اپنے پُتراں نوں کیتی، تے یعقوب نے وی: "اے میرے پُترو، بے شک اللہ نے تہاڈے لئی ایہہ دین چُن لیا اے؛ سو تسی نہ مرنا مگر ایس حال وچ کہ تسی فرمانبردار (مسلمان) ہووو۔" (۱۳۰–۱۳۲)

کیہ تسی اوس ویلے حاضر سو جدوں یعقوب نوں موت آئی، جدوں اوس نے اپنے پُتراں نوں آکھیا: "میرے مگروں تسی کیہدی عبادت کرو گے؟" اوہناں نے آکھیا: "اسیں تیرے معبود تے تیرے پیو دادیاں ابراہیم، اسماعیل تے اسحاق دے معبود دی عبادت کراں گے — اکو معبود — تے اسیں اوسے دے فرمانبردار آں۔" اوہ اک امت سی جیہڑی لنگھ گئی: اوہناں لئی اوہ اے جو اوہناں نے کمایا، تے تہاڈے لئی اوہ جو تسی کمایا؛ تے تہاڈے کولوں ایہہ نہیں پُچھیا جاوے گا کہ اوہ کیہ کردے سن۔ (۱۳۳–۱۳۴)

تے اوہ آکھدے نیں: "یہودی یا عیسائی ہو جاؤ، ہدایت پا لؤ گے۔" آکھو: "نہیں — سگوں ابراہیم دا دین، جیہڑا اک پاسے دا (سچا) سی؛ تے اوہ مشرکاں وچوں نہیں سی۔" آکھو: "اسیں اللہ اُتے ایمان لیائے، تے اوس اُتے جو ساڈے ول اتاریا گیا، تے جو ابراہیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب تے اوہناں دی اولاد ول اتاریا گیا، تے جو موسیٰ تے عیسیٰ نوں دتا گیا، تے جو نبیاں نوں اوہناں دے رب ولوں دتا گیا۔ اسیں اوہناں وچوں کسے وچکار فرق نہیں کردے، تے اسیں اوسے دے فرمانبردار آں۔" سو جے اوہ اوویں ایمان لے آؤن جیویں تسی ایمان لیائے او، تے اوہناں نے ہدایت پا لئی؛ تے جے اوہ مُنہ پھیرن، تے اوہ بس ضد وچ پئے نیں۔ سو اوہناں دے مقابلے تیرے لئی اللہ کافی اے: تے اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ (اسیں لیا) اللہ دا رنگ — تے اللہ توں چنگا رنگ کیہدا اے؟ تے اسیں اوسے دی عبادت کرن والے آں۔ (۱۳۵–۱۳۸)

آکھو: "کیہ تسی ساڈے نال اللہ بارے جھگڑدے او، حالانکہ اوہو ساڈا رب اے تے تہاڈا رب؟ ساڈے لئی ساڈے عمل نیں، تے تہاڈے لئی تہاڈے عمل؛ تے اسیں خالص اوسے دے آں۔ یا تسی آکھدے او کہ ابراہیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب تے اوہناں دی اولاد یہودی یا عیسائی سن؟" آکھو: "تسی ودھ جاندے او، یا اللہ؟" تے اوس توں ودھ ظالم کون اے جیہڑا اوس گواہی نوں لُکاوے جو اوہدے کول اللہ ولوں اے؟ تے اللہ اوس توں بے خبر نہیں جو تسی کردے او۔ اوہ اک امت سی جیہڑی لنگھ گئی: اوہناں لئی اوہ اے جو اوہناں نے کمایا، تے تہاڈے لئی اوہ جو تسی کمایا؛ تے تہاڈے کولوں ایہہ نہیں پُچھیا جاوے گا کہ اوہ کیہ کردے سن۔ (۱۳۹–۱۴۱)

لوکاں وچوں بے وقوف آکھن گے: "اوہناں نوں اوہناں دے اوس قبلے توں کیس شے نے پھیر دتا جیہدے ول اوہ مُنہ کردے سن؟" آکھو: "چڑھدا تے لہندا اللہ ای دا اے؛ اوہ جیہنوں چاہندا اے سدھے راہ دی ہدایت دیندا اے۔" تے ایسے طرحاں اساں تہانوں وچکارلی (اعتدال والی) امت بنایا، تاں جے تسی لوکاں اُتے گواہ بنو، تے رسول تہاڈے اُتے گواہ بنے۔ تے جیس قبلے اُتے تُوں پہلاں سیں اوہنوں اساں بس ایس لئی مقرر کیتا سی کہ ویکھ لئیے کون رسول دے پچھے چلدا اے تے کون اُلٹے پیریں پھر جاندا اے۔ تے بے شک ایہہ بڑی بھاری گل سی، پر اوہناں اُتے نہیں جنہاں نوں اللہ نے ہدایت دتی؛ تے اللہ ایسا نہیں کہ تہاڈا ایمان ضائع کر دیوے۔ بے

شک اللہ لوکاں اُتے بڑا شفقت کرن والا، رحم کرن والا اے۔ اے نبی، اسیں تیرے چہرے دا بار بار اسمان ول اُٹھنا ویکھ رہے آں؛ سو اسیں ضرور تینوں اوس قبلے ول پھیر دیاں گے جیہڑا تینوں پسند اے۔ سو اپنا مُنہ مسجدِ حرام ول پھیر لے؛ تے اے ایمان والیو، تسی جتھے کتے وی ہووو، اپنے مُنہ اوسے ول پھیر لؤ۔ تے جنہاں نوں کتاب دتی گئی اوہ چنگی طرحاں جاندے نیں کہ ایہہ اوہناں دے رب ولوں حق اے؛ تے اللہ اوس توں بے خبر نہیں جو اوہ کردے نیں۔ تے جے تُوں اہلِ کتاب کول ہر نشانی وی لے آویں، اوہ تیرے قبلے دے پچھے نہیں چلن گے، تے نہ تُوں اوہناں دے قبلے دے پچھے چلن والا ایں؛ تے نہ اوہ آپس وچ اک دوجے دے قبلے دے پچھے چلدے نیں۔ تے جے تُوں اوس علم مگروں جو تیرے کول آ چکیا اے اوہناں دیاں خواہشاں دے پچھے چلیا، تے یقیناً تُوں ظالماں وچوں ہو جاویں گا۔ جنہاں نوں اساں کتاب دتی اے اوہ ایہنوں اینج پچھاندے نیں جیویں اپنے پُتراں نوں پچھاندے نیں؛ فیر وی اوہناں دی اک ٹولی جان بُجھ کے حق لُکاؤندی اے۔ حق تیرے رب ولوں اے، سو تُوں کدے شک کرن والیاں وچوں نہ ہوویں۔ تے ہر اک لئی اک پاسا اے جیہدے ول اوہ مُنہ کردا اے؛ سو تسی نیکیاں وچ اک دوجے توں اگے ودھو۔ تسی جتھے کتے وی ہوو گے، اللہ تہانوں ساریاں نوں اکٹھا کر لیاوے گا: بے شک اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۱۴۲–۱۴۸)

تے تُوں جتھوں وی نکلیں، اپنا مُنہ مسجدِ حرام ول پھیر لے؛ تے بے شک ایہو تیرے رب ولوں حق اے۔ تے اللہ اوس توں بے خبر نہیں جو تسی کردے او۔ تے تُوں جتھوں وی نکلیں، اپنا مُنہ مسجدِ حرام ول پھیر لے؛ تے تسی جتھے کتے وی ہووو، اپنے مُنہ اوسے ول پھیر لؤ، تاں جے لوکاں کول تہاڈے خلاف کوئی حجت نہ رہے — سوا اوہناں دے جیہڑے اوہناں وچوں ظالم نیں؛ سو اوہناں توں نہ ڈرو، سگوں میرے توں ڈرو — تے تاں جے میں تہاڈے اُتے اپنی نعمت پوری کراں، تے تاں جے تسی ہدایت پاؤ؛ جیویں اساں تہاڈے وچ تہاڈے ای وچوں اک رسول بھیجیا، جیہڑا تہانوں ساڈیاں آیتاں پڑھ کے سناؤندا اے، تہانوں پاک کردا اے، تے تہانوں کتاب تے حکمت سکھاؤندا اے، تے تہانوں اوہ کجھ سکھاؤندا اے جو تسی نہیں جاندے سو۔ سو تسی مینوں یاد کرو، میں تہانوں یاد کراں گا؛ تے میرا شکر کرو تے ناشکری نہ کرو۔ (۱۴۹–۱۵۲)

اے ایمان والیو، صبر تے نماز نال مدد منگو: بے شک اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے۔ تے جیہڑے اللہ دے راہ وچ مارے جان اوہناں نوں نہ آکھو: "اوہ مُردے نیں۔" نہیں — سگوں اوہ جیوندے نیں، پر تہانوں سمجھ نہیں۔ تے اسیں ضرور تہانوں کجھ خوف تے بھُکھ نال، تے مالاں، جاناں تے پھلاں دے گھاٹے نال آزماواں گے۔ تے صبر کرن والیاں نوں خوش خبری دے — جیہڑے، جدوں اوہناں نوں کوئی مصیبت اپڑدی اے، آکھدے نیں: "بے شک اسیں اللہ ای دے آں، تے اوسے ول اساں پرتنا اے۔" ایہو لوک نیں جنہاں اُتے اوہناں دے رب ولوں مہربانیاں تے رحمت اے؛ تے ایہو ہدایت پاؤن والے نیں۔ (۱۵۳–۱۵۷)

بے شک صفا تے مروہ اللہ دیاں نشانیاں وچوں نیں۔ سو جیہڑا ایس گھر دا حج کرے، یا عمرہ کرے، اوہدے اُتے کوئی گناہ نہیں کہ ایہناں دوواں دے پھیرے لاوے؛ تے جیہڑا اپنی خوشی نال نیکی کرے — تے بے شک اللہ قدر کرن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ بے شک جیہڑے لوک اوہناں کھلّیاں دلیلاں تے ہدایت نوں لُکاؤندے نیں جو اساں اتاری، ایس توں مگروں کہ اساں اوہنوں لوکاں لئی کتاب وچ کھول کے بیان کر دتا — اوہناں اُتے اللہ لعنت کردا اے، تے سارے لعنت کرن والے وی لعنت کردے نیں، سوا اوہناں دے جنہاں نے توبہ کیتی، اصلاح کر لئی تے حق کھول کے بیان کر دتا: سو اوہناں دی توبہ میں قبول کردا آں، تے میں بڑا توبہ قبول کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا آں۔ بے شک جنہاں نے کفر کیتا تے کفر ای دی حالت وچ مر گئے — اوہناں

اُتے اللہ دی، فرشتیاں دی تے سارے لوکاں دی لعنت اے۔ اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے؛ نہ اوہناں توں عذاب ہلکا کیتا جاوے گا، تے نہ اوہناں نوں مہلت دتی جاوے گی۔ (۱۵۸–۱۶۲)

تے تہاڈا معبود اکو معبود اے: اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا۔ بے شک اسماناں تے زمین دے پیدا کرن وچ؛ رات تے دن دے اَدل بدل وچ؛ اوہناں بیڑیاں وچ جیہڑیاں لوکاں دے فائدے دیاں چیزاں لے کے سمندر وچ چلدیاں نیں؛ اوس پانی وچ جیہڑا اللہ نے اسمان توں اتاریا، فیر اوہدے نال زمین نوں اوہدے مرن مگروں جیوندا کیتا تے اوہدے وچ ہر قسم دے جانور کھلار دتے؛ ہواواں دے پھیرن وچ، تے اوہناں بدلاں وچ جیہڑے اسمان تے زمین وچکار کم تے لائے ہوئے نیں — عقل والیاں لئی نشانیاں نیں۔ تے لوکاں وچوں کجھ ایسے نیں جیہڑے اللہ توں سوا دوجیاں نوں اوہدے برابر بناؤندے نیں، اوہناں نال اینج محبت کردے نیں جیویں اللہ نال کرنی چاہیدی اے؛ پر ایمان والے سب توں ودھ اللہ نال محبت کردے نیں۔ تے کاش ظالم ویکھ لین — جیویں اوہ عذاب ویکھن ویلے ویکھن گے — کہ ساری طاقت اللہ ای دی اے، تے ایہہ کہ اللہ سخت عذاب دین والا اے۔ جدوں اوہ جنہاں دے پچھے لوک چلدے سن اپنے پچھے چلن والیاں توں بیزار ہو جان گے، تے اوہ عذاب ویکھ لین گے، تے اوہناں دے سارے رشتے ٹُٹ جان گے، تے پچھے چلن والے آکھن گے: "کاش سانوں اک واری ہور موقع ملے، تے اسیں وی اوہناں توں اوویں بیزار ہو جائیے جیویں اوہ ساڈے توں بیزار ہوئے نیں۔" ایسے طرحاں اللہ اوہناں نوں اوہناں دے عمل حسرتاں بنا کے وکھاوے گا؛ تے اوہ اگ وچوں کدے نہیں نکلن گے۔ (۱۶۳–۱۶۷)

اے لوکو، زمین وچ جو حلال تے پاک اے اوہدے وچوں کھاؤ، تے شیطان دے قدماں اُتے نہ چلو: بے شک اوہ تہاڈا کھلّا دشمن اے۔ اوہ تہانوں بس برائی تے بے حیائی دا حکم دیندا اے، تے ایہہ کہ تسی اللہ بارے اوہ گل آکھو جو تسی نہیں جاندے۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "اوس دے پچھے چلو جو اللہ نے اتاریا اے،" تے آکھدے نیں: "نہیں — اسیں تے اوس دے پچھے چلاں گے جیہدے اُتے اساں اپنے پیو دادیاں نوں پایا۔" کیہ! بھاویں اوہناں دے پیو دادے کجھ وی نہ سمجھدے ہون تے نہ ہدایت اُتے ہون؟ تے کافراں دی مثال اوس ورگی اے جیہڑا اوہناں (ڈنگراں) نوں ہاکاں ماردا اے جیہڑے سَد تے آواز توں سوا کجھ نہیں سندے: بولے، گُنگے تے اَنّھے نیں، سو اوہ کجھ نہیں سمجھدے۔ اے ایمان والیو، اوہناں پاک چیزاں وچوں کھاؤ جو اساں تہانوں دتیاں، تے اللہ دا شکر کرو، جے تسی اوسے دی عبادت کردے او۔ اوس نے تہاڈے اُتے بس مُردار، خون، سور دا گوشت، تے اوہ شے حرام کیتی اے جیہدے اُتے اللہ توں سوا کسے ہور دا ناں لیا گیا ہووے۔ فیر جیہڑا مجبور ہو جاوے، نہ اوہ چاہت رکھن والا ہووے تے نہ حد توں ودھن والا، اوہدے اُتے کوئی گناہ نہیں: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۶۸–۱۷۳)

بے شک جیہڑے لوک اوہنوں لُکاؤندے نیں جو اللہ نے کتاب وچوں اتاریا تے اوہدے بدلے تھوڑا مُل لے لیندے نیں — اوہ اپنے ڈھڈاں وچ اگ توں سوا کجھ نہیں بھردے۔ تے اللہ قیامت دے دن نہ اوہناں نال گل کرے گا، تے نہ اوہناں نوں پاک کرے گا؛ تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں نے ہدایت دے بدلے گمراہی مُل لئی، تے بخشش دے بدلے عذاب۔ سو اوہ اگ اُتے کِنّے ای صبر والے نیں! ایہہ ایس لئی کہ اللہ نے کتاب حق دے نال اتاری؛ تے جنہاں نے کتاب وچ اختلاف کیتا اوہ یقیناً دور دی ضد وچ پئے نیں۔ (۱۷۴–۱۷۶)

نیکی ایہہ نہیں کہ تسی اپنے مُنہ چڑھدے یا لہندے ول کر لؤ۔ سگوں نیک اوہ اے جیہڑا اللہ اُتے، آخری دن اُتے، فرشتیاں اُتے، کتاب اُتے تے نبیاں اُتے ایمان لیاوے؛ تے اوہدی محبت وچ اپنا مال رشتے داراں، یتیماں، مسکیناں، مسافر تے منگن والیاں نوں دیوے، تے غلام آزاد کراؤن وچ؛ تے نماز قائم کرے تے زکوٰۃ دیوے؛ تے جدوں عہد کرن تے اپنا عہد پورا کرن والے؛ تے تنگی، تکلیف تے لڑائی دے ویلے صبر کرن والے۔ ایہو لوک سچے نیں، تے ایہو پرہیزگار نیں۔ (۱۷۷)

اے ایمان والیو، مقتولاں دے معاملے وچ تہاڈے اُتے قصاص (برابر دا بدلہ) فرض کیتا گیا اے: آزاد دے بدلے آزاد، غلام دے بدلے غلام، عورت دے بدلے عورت۔ فیر جیہنوں اوہدے بھرا ولوں کجھ معافی مل جاوے، تے دستور موجب پچھا کیتا جاوے، تے چنگے طریقے نال اوہنوں ادا کیتا جاوے۔ ایہہ تہاڈے رب ولوں رعایت تے رحمت اے؛ سو جیہڑا ایس مگروں زیادتی کرے اوہدے لئی دردناک عذاب اے۔ تے اے عقل والیو، تہاڈے لئی قصاص وچ زندگی اے، تاں جے تسی پرہیزگار بن جاؤ۔ تہاڈے اُتے فرض کیتا گیا اے کہ جدوں تہاڈے وچوں کسے نوں موت آوے تے اوہ مال چھڈے، تے ماں پیو تے نیڑے دے رشتے داراں لئی دستور موجب وصیت کرے: ایہہ پرہیزگاراں اُتے حق اے۔ فیر جیہڑا اوہنوں سنن مگروں بدل دیوے، تے اوہدا گناہ اوہناں ای اُتے اے جیہڑے اوہنوں بدلدے نیں: بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ پر جیہنوں وصیت کرن والے ولوں کسے بھُل یا گناہ دا ڈر ہووے، تے اوہ اوہناں وچکار صلح کرا دیوے، تے اوہدے اُتے کوئی گناہ نہیں: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۷۸–۱۸۲)

اے ایمان والیو، تہاڈے اُتے روزے فرض کیتے گئے نیں، جیویں تہاڈے توں پہلیاں امتاں اُتے فرض کیتے گئے سن، تاں جے تسی پرہیزگار بنو — گنتی دے کجھ دن۔ فیر تہاڈے وچوں جیہڑا بیمار ہووے یا سفر تے ہووے تے اوہ دوجے دناں وچ گنتی پوری کرے؛ تے جیہڑے بڑی مشکل نال روزہ رکھ سکدے نیں اوہناں دے ذمے فدیہ اے: اک مسکین دا کھانا۔ فیر جیہڑا اپنی خوشی نال ودھ نیکی کرے، تے ایہہ اوہدے لئی چنگا اے؛ تے روزہ رکھنا تہاڈے لئی چنگا اے، جے تسی جاندے ہووو۔ رمضان دا مہینہ اوہ اے جیہدے وچ قرآن اتاریا گیا، لوکاں لئی ہدایت، تے ہدایت تے فرقان دیاں کھلّیاں دلیلاں دے نال۔ سو تہاڈے وچوں جیہڑا ایس مہینے نوں پاوے اوہ ایہدے روزے رکھے؛ تے جیہڑا بیمار ہووے یا سفر تے ہووے تے اوہ دوجے دناں وچ گنتی پوری کرے۔ اللہ تہاڈے لئی آسانی چاہندا اے، تے تہاڈے لئی تنگی نہیں چاہندا؛ تے (چاہندا اے) کہ تسی گنتی پوری کرو، تے ایس اُتے اللہ دی وڈیائی بیان کرو کہ اوس نے تہانوں ہدایت دتی، تے تاں جے تسی شکر کرو۔ تے جدوں میرے بندے تیرے کولوں میرے بارے پُچھن — تے میں نیڑے ای آں۔ میں پکارن والے دی پکار دا جواب دیندا آں جدوں اوہ مینوں پکاردا اے۔ سو اوہناں نوں چاہیدا اے کہ میرا حکم منن تے میرے اُتے ایمان لیاؤن، تاں جے اوہ سدھا راہ پاؤن۔ (۱۸۳–۱۸۶)

تہاڈے لئی روزے دی رات نوں اپنیاں بیویاں کول جانا حلال کر دتا گیا اے: اوہ تہاڈا لباس نیں، تے تسی اوہناں دا لباس او۔ اللہ نے جان لیا کہ تسی اپنے آپ نال خیانت کردے سو، سو اوس نے تہاڈی توبہ قبول کیتی تے تہانوں معاف کر دتا۔ سو ہن اوہناں نال ملو، تے اوہ شے منگو جو اللہ نے تہاڈے لئی لکھ دتی اے۔ تے کھاؤ تے پیو ایتھوں تائیں کہ تہاڈے لئی فجر دی چٹی دھاری کالی دھاری توں وکھری ظاہر ہو جاوے؛ فیر رات تائیں روزہ پورا کرو۔ تے جدوں تسی مسجداں وچ اعتکاف وچ ہووو تے اوہناں نال نہ ملو۔ ایہہ اللہ دیاں حداں نیں، سو اوہناں دے نیڑے نہ جاؤ۔ ایسے طرحاں اللہ لوکاں لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے، تاں جے اوہ

پرہیزگار بنن۔ تے آپس وچ اک دوجے دا مال ناحق نہ کھاؤ، تے نہ اوہنوں حاکماں تائیں (رشوت وجوں) اپڑاؤ، تاں جے لوکاں دے مال دا کجھ حصہ جان بُجھ کے گناہ نال کھا جاؤ۔ (۱۸۷–۱۸۸)

اے نبی، اوہ تیرے کولوں نویں چَنّاں بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "ایہہ لوکاں لئی تے حج لئی وقت جاننن دا ذریعہ نیں۔" تے نیکی ایہہ نہیں کہ تسی گھراں وچ اوہناں دے پچھواڑیوں آؤ؛ سگوں نیک اوہ اے جیہڑا پرہیزگاری کرے۔ سو گھراں وچ اوہناں دے دروازیاں راہیں آؤ، تے اللہ توں ڈرو، تاں جے تسی کامیاب ہو جاؤ۔ تے اللہ دے راہ وچ اوہناں نال لڑو جیہڑے تہاڈے نال لڑدے نیں، پر زیادتی نہ کرو: بے شک اللہ زیادتی کرن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔ تے اوہناں نوں جتھے پاؤ قتل کرو، تے اوہناں نوں اوتھوں کڈھو جتھوں اوہناں نے تہانوں کڈھیا، کیوں جے فتنہ قتل توں وی ودھ سخت اے۔ پر مسجدِ حرام کول اوہناں نال نہ لڑو جدوں تائیں اوہ اوتھے تہاڈے نال نہ لڑن؛ فیر جے اوہ تہاڈے نال لڑن، تے اوہناں نوں قتل کرو — کافراں دا ایہو بدلہ اے۔ فیر جے اوہ باز آ جان، تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے اوہناں نال لڑو ایتھوں تائیں کہ فتنہ نہ رہے تے دین اللہ ای لئی ہو جاوے؛ فیر جے اوہ باز آ جان، تے ظالماں توں سوا کسے اُتے زیادتی نہیں۔ حرمت والا مہینہ حرمت والے مہینے دے بدلے اے، تے ساریاں حرمتاں وچ برابر دا بدلہ اے۔ سو جیہڑا تہاڈے اُتے زیادتی کرے، تسی وی اوہدے اُتے اونی ای زیادتی کرو جِنّی اوس نے تہاڈے اُتے کیتی؛ تے اللہ توں ڈرو، تے جان لؤ کہ اللہ پرہیزگاراں دے نال اے۔ تے اللہ دے راہ وچ خرچ کرو، تے اپنے ہتھیں اپنے آپ نوں ہلاکت وچ نہ پاؤ؛ تے نیکی کرو، بے شک اللہ نیکی کرن والیاں نوں پسند کردا اے۔ (۱۸۹–۱۹۵)

تے حج تے عمرہ اللہ لئی پورا کرو۔ فیر جے تسی روک دتے جاؤ، تے جو قربانی میسر ہووے (بھیج دیو)، تے اپنے سِر نہ مُنّاؤ جدوں تائیں قربانی اپنی تھاں تے نہ اپڑ جاوے۔ فیر تہاڈے وچوں جیہڑا بیمار ہووے، یا اوہدے سِر وچ کوئی تکلیف ہووے، تے روزیاں، صدقے یا قربانی نال فدیہ دیوے۔ فیر جدوں تسی امن وچ ہو جاؤ، تے جیہڑا حج تائیں عمرے دا فائدہ چُکے اوہ جو قربانی میسر ہووے دیوے؛ تے جیہنوں نہ ملے اوہ تِن دن دے روزے حج دے دناں وچ رکھے تے ست جدوں تسی پرت آؤ — ایہہ پورے دس ہوئے۔ ایہہ اوہدے لئی اے جیہدے گھر والے مسجدِ حرام دے نیڑے نہ رہندے ہون۔ تے اللہ توں ڈرو، تے جان لؤ کہ اللہ سخت عذاب دین والا اے۔ (۱۹۶)

حج دے مہینے جانے پچھانے نیں۔ سو جیہڑا اوہناں وچ حج لازم کر لوے، تے حج دے دوران نہ بیوی نال میل ملاپ، نہ کوئی گناہ تے نہ کوئی جھگڑا۔ تے تسی جو بھلائی کرو گے، اللہ اوہنوں جاندا اے۔ تے زادِ راہ لے لؤ — پر سب توں چنگا زادِ راہ پرہیزگاری اے۔ سو اے عقل والیو، میرے توں ای ڈرو۔ تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں کہ تسی (تجارت نال) اپنے رب دا فضل لبھو۔ فیر جدوں تسی عرفات توں پرتو، تے مشعرِ حرام کول اللہ نوں یاد کرو؛ تے اوہنوں اوویں یاد کرو جیویں اوس نے تہانوں ہدایت دتی، حالانکہ ایس توں پہلاں تسی راہوں بھٹکے ہوئیاں وچوں سو۔ فیر تسی وی اوتھوں ای پرتو جتھوں سارے لوک پرتدے نیں، تے اللہ کولوں بخشش منگو: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ فیر جدوں تسی اپنے حج دے کم پورے کر لؤ، تے اللہ نوں اینج یاد کرو جیویں اپنے پیو دادیاں نوں یاد کردے او، سگوں ایس توں وی ودھ کے۔ لوکاں وچوں کجھ ایسے نیں جیہڑے آکھدے نیں: "اے ساڈے رب، سانوں دنیا وچ ای دے دے،" تے اوہناں دا آخرت وچ کوئی حصہ نہیں؛ تے کجھ ایسے نیں جیہڑے آکھدے نیں: "اے ساڈے رب، سانوں دنیا وچ وی بھلائی دے تے

آخرت وچ وی بھلائی دے، تے سانوں اگ دے عذاب توں بچا۔" ایہناں لئی اوہناں دی کمائی دا حصہ اے: تے اللہ چھیتی حساب لین والا اے۔ (۱۹۷–۲۰۲)

تے گنتی دے دناں وچ اللہ نوں یاد کرو۔ فیر جیہڑا دو دناں وچ ای چھیتی کر لوے اوہدے اُتے کوئی گناہ نہیں، تے جیہڑا ٹھہر جاوے اوہدے اُتے وی کوئی گناہ نہیں — اوہدے لئی جیہڑا پرہیزگاری کرے۔ تے اللہ توں ڈرو، تے جان لؤ کہ تسی اوسے ول اکٹھے کیتے جاؤ گے۔ تے لوکاں وچوں کوئی ایسا اے جیہدی دنیا دی زندگی بارے گل تینوں چنگی لگدی اے، تے اوہ اپنے دل دی گل اُتے اللہ نوں گواہ بناؤندا اے — حالانکہ اوہ سخت توں سخت جھگڑالو اے۔ تے جدوں اوہ پِٹھ پھیردا اے، تے زمین وچ دوڑ دھُپ کردا اے کہ اوہدے وچ فساد پھیلاوے، تے کھیتی تے نسل نوں تباہ کرے؛ تے اللہ فساد نوں پسند نہیں کردا۔ تے جدوں اوہنوں آکھیا جاندا اے: "اللہ توں ڈر،" تے غرور اوہنوں گناہ اُتے جما دیندا اے۔ سو اوہدے لئی دوزخ کافی اے — تے اوہ بہت ای بُرا ٹھکانا اے! تے لوکاں وچوں کوئی ایسا وی اے جیہڑا اللہ دی رضا لبھن لئی اپنی جان ویچ دیندا اے؛ تے اللہ اپنے بندیاں اُتے بڑا مہربان اے۔ اے ایمان والیو، اسلام (فرمانبرداری) وچ پورے دے پورے داخل ہو جاؤ، تے شیطان دے قدماں اُتے نہ چلو: بے شک اوہ تہاڈا کھلّا دشمن اے۔ فیر جے تسی اوس توں مگروں تِلک جاؤ کہ تہاڈے کول کھلّیاں دلیلاں آ چکیاں نیں، تے جان لؤ کہ اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ (۲۰۳–۲۰۹)

کیہ اوہ بس ایس دی اڈیک وچ نیں کہ اللہ بدلاں دے سائباناں وچ اوہناں کول آ جاوے، تے فرشتے وی — تے معاملہ نبیڑ دتا جاوے؟ تے سارے معاملے اللہ ای ول پرتائے جاندے نیں۔ بنی اسرائیل کولوں پُچھ کہ اساں اوہناں نوں کِنّیاں کھلّیاں نشانیاں دتیاں۔ تے جیہڑا اللہ دی نعمت نوں اوہدے آ جان مگروں بدل دیوے — تے بے شک اللہ سخت عذاب دین والا اے۔ کافراں لئی دنیا دی زندگی سوہنی بنا دتی گئی اے، تے اوہ ایمان والیاں دا مخول اُڈاؤندے نیں؛ پر پرہیزگار قیامت دے دن اوہناں توں اُتے ہون گے۔ تے اللہ جیہنوں چاہندا اے بے حساب رزق دیندا اے۔ سارے لوک اکو امت سن؛ فیر اللہ نے نبی بھیجے خوش خبری سناؤن والے تے ڈراؤن والے، تے اوہناں دے نال حق والی کتاب اتاری، تاں جے لوکاں وچکار اوس گل دا فیصلہ کرے جیہدے وچ اوہناں نے اختلاف کیتا۔ تے ایہدے وچ اختلاف اوہناں ای نے کیتا جنہاں نوں ایہہ دتی گئی سی، ایس توں مگروں کہ اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں آ چکیاں سن، آپس دی ضد پاروں۔ فیر اللہ نے اپنے حکم نال ایمان والیاں نوں اوس حق دی ہدایت دتی جیہدے وچ اوہناں نے اختلاف کیتا سی: تے اللہ جیہنوں چاہندا اے سدھے راہ دی ہدایت دیندا اے۔ (۲۱۰–۲۱۳)

کیہ تسی سمجھدے او کہ تسی جنت وچ وڑ جاؤ گے حالانکہ اجے تہاڈے اُتے اوہ حالت نہیں آئی جیہڑی تہاڈے توں پہلاں لنگھ چکے لوکاں اُتے آئی سی؟ اوہناں نوں تنگی تے تکلیف اپڑی، تے اوہ اینج ہلا دتے گئے کہ رسول تے اوہدے نال ایمان لیاؤن والے پکار اُٹھے: "اللہ دی مدد کدوں آوے گی؟" سن لؤ، بے شک اللہ دی مدد نیڑے اے۔ اے نبی، اوہ تیرے کولوں پُچھدے نیں کہ کیہ خرچ کرن۔ آکھو: "جو مال وی تسی خرچ کرو اوہ ماں پیو لئی، رشتے داراں لئی، یتیماں، مسکیناں تے مسافر لئی ہووے۔ تے تسی جو بھلائی کرو گے، بے شک اللہ اوہنوں چنگی طرحاں جاندا اے۔" (۲۱۴–۲۱۵)

تہاڈے اُتے لڑائی فرض کیتی گئی اے، حالانکہ اوہ تہانوں ناگوار اے۔ تے ہو سکدا اے کہ تسی کسے شے نوں ناپسند کرو تے اوہ تہاڈے لئی چنگی ہووے، تے ہو سکدا اے کہ تسی کسے شے نوں پسند کرو تے اوہ تہاڈے

لئی بُری ہووے: تے اللہ جاندا اے، تے تسی نہیں جاندے۔ اوہ تیرے کولوں حرمت والے مہینے وچ لڑن بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "ایہدے وچ لڑنا وڈا (گناہ) اے؛ پر اللہ دے راہ توں روکنا، اوہدا انکار کرنا، مسجدِ حرام توں روکنا تے اوہدے وسنیکاں نوں اوتھوں کڈھنا اللہ دے نزدیک ایس توں وی وڈا اے، تے فتنہ قتل توں وی وڈا اے۔" تے اوہ تہاڈے نال ہمیشہ لڑدے رہن گے ایتھوں تائیں کہ تہانوں تہاڈے دین توں پھیر دین، جے اوہناں دا وس چلے۔ تے تہاڈے وچوں جیہڑا اپنے دین توں پھر جاوے تے کفر دی حالت وچ مر جاوے — تے ایہو جیہے لوکاں دے عمل دنیا تے آخرت وچ برباد ہو گئے؛ تے اوہو اگ والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ بے شک جیہڑے ایمان لیائے، تے جنہاں نے ہجرت کیتی تے اللہ دے راہ وچ جہاد کیتا — اوہو اللہ دی رحمت دے امیدوار نیں؛ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۲۱۶–۲۱۸)

اوہ تیرے کولوں شراب تے جوئے بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "ایہناں دوواں وچ وڈا گناہ اے، تے لوکاں لئی کجھ فائدے وی نیں؛ پر ایہناں دا گناہ ایہناں دے فائدے توں کتے وڈا اے۔" تے اوہ تیرے کولوں پُچھدے نیں کہ کیہ خرچ کرن۔ آکھو: "جو (لوڑ توں) ودھ ہووے۔" ایسے طرحاں اللہ تہاڈے لئی آیتاں کھول کے بیان کردا اے، تاں جے تسی دنیا تے آخرت بارے سوچ وچار کرو۔ تے اوہ تیرے کولوں یتیماں بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "اوہناں دی بہتری کرنا ای چنگا اے؛ تے جے تسی اوہناں نوں اپنے نال رلا لؤ، تے اوہ تہاڈے بھرا نیں۔" تے اللہ وگاڑن والے نوں سنوارن والے توں وکھرا جاندا اے؛ تے جے اللہ چاہندا تے تہانوں تنگی وچ پا دیندا: بے شک اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ (۲۱۹–۲۲۰)

تے مشرک عورتاں نال نکاح نہ کرو جدوں تائیں اوہ ایمان نہ لے آؤن: تے بے شک ایمان والی باندی مشرک عورت توں چنگی اے، بھاویں اوہ تہانوں کِنّی ای چنگی لگے۔ تے اپنیاں عورتاں مشرک مرداں دے نکاح وچ نہ دیو جدوں تائیں اوہ ایمان نہ لے آؤن: تے بے شک ایمان والا غلام مشرک مرد توں چنگا اے، بھاویں اوہ تہانوں کِنّا ای چنگا لگے۔ اوہ لوک اگ ول بلاؤندے نیں، تے اللہ اپنے حکم نال جنت تے بخشش ول بلاؤندا اے؛ تے اوہ لوکاں لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن۔ (۲۲۱)

تے اوہ تیرے کولوں حیض بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "اوہ اک تکلیف اے؛ سو حیض دے دناں وچ عورتاں توں وکھ رہوو، تے اوہناں دے نیڑے نہ جاؤ جدوں تائیں اوہ پاک نہ ہو جان۔ فیر جدوں اوہ چنگی طرحاں پاک ہو جان، تے اوہناں کول اوتھوں آؤ جتھوں اللہ نے تہانوں حکم دتا اے۔" بے شک اللہ بہت توبہ کرن والیاں نوں پسند کردا اے، تے پاک صاف رہن والیاں نوں پسند کردا اے۔ تہاڈیاں بیویاں تہاڈی کھیتی نیں؛ سو اپنی کھیتی وچ جیویں چاہو آؤ، تے اپنے لئی (نیکی) اگے بھیجو۔ تے اللہ توں ڈرو، تے جان لؤ کہ تسی اوہنوں ملن والے او؛ تے ایمان والیاں نوں خوش خبری دے۔ (۲۲۲–۲۲۳)

تے اللہ (دے ناں) نوں اپنیاں قسماں راہیں ایس گل دی آڑ نہ بناؤ کہ تسی نیکی نہ کرو، پرہیزگاری نہ کرو تے لوکاں وچکار صلح نہ کراؤ: تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ اللہ تہانوں تہاڈیاں بے ارادہ قسماں اُتے نہیں پھڑے گا، پر اوس اُتے پھڑے گا جو تہاڈے دلاں نے کمایا: تے اللہ بڑا بخشن والا، بردبار اے۔ جیہڑے لوک اپنیاں بیویاں کول نہ جان دی قسم کھا لیندے نیں اوہناں لئی چار مہینے دی مہلت اے؛ فیر جے اوہ رجوع کر لین، تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے جے اوہ طلاق دا پکا ارادہ کر لین، تے بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے طلاق والیاں عورتاں اپنے آپ نوں

تِن حیض تائیں روکی رکھن؛ تے اوہناں لئی حلال نہیں کہ اوس نوں لُکاؤن جو اللہ نے اوہناں دے رحماں وچ پیدا کیتا اے، جے اوہ اللہ تے آخری دن اُتے ایمان رکھدیاں نیں۔ تے اوہناں دے خاوند ایس مدت وچ اوہناں نوں واپس لین دے ودھ حق دار نیں، جے اوہ صلح چاہندے ہون۔ تے عورتاں دے وی دستور موجب اوہو جیہے حق نیں جیہو جیہیاں اوہناں اُتے ذمے داریاں نیں، البتہ مرداں نوں اوہناں اُتے اک درجہ اے۔ تے اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ (۲۲۴–۲۲۸)

طلاق دو واری اے؛ فیر یا تے دستور موجب روک لینا اے یا بھلے طریقے نال چھڈ دینا۔ تے تہاڈے لئی حلال نہیں کہ جو کجھ تسی اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں کجھ وی واپس لؤ، سوا ایس دے کہ دوواں نوں ڈر ہووے کہ اوہ اللہ دیاں حداں قائم نہیں رکھ سکن گے۔ فیر جے تہانوں ڈر ہووے کہ اوہ دوویں اللہ دیاں حداں قائم نہیں رکھ سکن گے، تے اوہناں دوواں اُتے کوئی گناہ نہیں کہ عورت اپنی خلاصی دے بدلے کجھ دے دیوے۔ ایہہ اللہ دیاں حداں نیں، سو اوہناں توں اگے نہ ودھو؛ تے جیہڑے اللہ دیاں حداں توں اگے ودھن — اوہو ظالم نیں۔ فیر جے اوہ اوہنوں (تیجی واری) طلاق دے دیوے، تے اوہ اوس توں مگروں اوہدے لئی حلال نہیں جدوں تائیں کسے ہور خاوند نال نکاح نہ کر لوے۔ فیر جے اوہ (دوجا) اوہنوں طلاق دے دیوے، تے اوہناں دوواں اُتے کوئی گناہ نہیں کہ اک دوجے ول پرت آؤن، جے اوہناں نوں خیال ہووے کہ اوہ اللہ دیاں حداں قائم رکھ سکن گے۔ تے ایہہ اللہ دیاں حداں نیں، جنہاں نوں اوہ جانن والے لوکاں لئی کھول کے بیان کردا اے۔ (۲۲۹–۲۳۰)

تے جدوں تسی عورتاں نوں طلاق دیو تے اوہ اپنی عدت دے اخیر تے اپڑ جان، تے یا اوہناں نوں بھلے طریقے نال روک لؤ یا بھلے طریقے نال چھڈ دیو۔ تے اوہناں نوں ستاؤن لئی نہ روکو کہ اوہناں اُتے زیادتی کرو؛ تے جیہڑا ایہہ کرے اوس نے اپنی ای جان اُتے ظلم کیتا۔ تے اللہ دیاں آیتاں نوں مخول نہ بناؤ۔ تے اپنے اُتے اللہ دی نعمت نوں یاد کرو، تے اوس کتاب تے حکمت نوں جو اوس نے تہاڈے اُتے اتاری، جیہدے نال اوہ تہانوں نصیحت کردا اے۔ تے اللہ توں ڈرو، تے جان لؤ کہ اللہ ہر شے نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تے جدوں تسی عورتاں نوں طلاق دیو تے اوہ اپنی عدت پوری کر لین، تے اوہناں نوں اپنے (پہلے) خاونداں نال نکاح کرن توں نہ روکو، جدوں اوہ آپس وچ دستور موجب راضی ہو جان۔ ایہہ نصیحت اوہنوں کیتی جاندی اے جیہڑا تہاڈے وچوں اللہ تے آخری دن اُتے ایمان رکھدا اے: ایہہ تہاڈے لئی ودھ ستھرا تے ودھ پاک اے۔ تے اللہ جاندا اے، تے تسی نہیں جاندے۔ (۲۳۱–۲۳۲)

تے ماواں اپنے بچیاں نوں پورے دو ورھے دُدھ پیاؤن، اوہدے لئی جیہڑا دُدھ پیاؤن دی مدت پوری کرنا چاہے۔ تے بچے دے پیو دے ذمے دستور موجب اوہناں دا کھانا تے کپڑا اے۔ کسے جان اُتے اوہدی وُسعت توں ودھ بوجھ نہیں پایا جاندا: نہ ماں نوں اوہدے بچے پاروں تکلیف دتی جاوے، تے نہ پیو نوں اوہدے بچے پاروں؛ تے وارث اُتے وی اوہو جیہی ذمے داری اے۔ فیر جے اوہ دوویں آپس دی رضامندی تے صلاح مشورے نال دُدھ چھڈاؤنا چاہن، تے اوہناں اُتے کوئی گناہ نہیں۔ تے جے تسی اپنے بچیاں نوں (کسے دائی کولوں) دُدھ پیاؤنا چاہو، تے تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں، جدوں تسی اوہ کجھ دستور موجب حوالے کر دیو جو دینا کیتا سی۔ تے اللہ توں ڈرو، تے جان لؤ کہ اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ تسی کردے او۔ (۲۳۳)

تے تہاڈے وچوں جیہڑے مر جان تے بیویاں چھڈ جان، اوہ بیویاں اپنے آپ نوں چار مہینے تے دس دن روکی رکھن۔ فیر جدوں اوہ اپنی عدت پوری کر لین، تے جو کجھ اوہ اپنے بارے دستور موجب کرن اوہدا تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں۔ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ تے تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں کہ تسی ایہناں عورتاں نوں اشارے نال نکاح دا پیغام دیو، یا اپنے دلاں وچ لُکائی رکھو: اللہ جاندا اے کہ تسی اوہناں دا خیال کرو گے۔ پر اوہناں نال چوری چھپے کوئی وعدہ نہ کرو، سوا ایس دے کہ دستور موجب کوئی گل آکھ دیو؛ تے نکاح دی گنڈھ دا پکا ارادہ نہ کرو جدوں تائیں مقررہ مدت پوری نہ ہو جاوے۔ تے جان لؤ کہ اللہ جاندا اے جو کجھ تہاڈے دلاں وچ اے، سو اوہدے توں ڈردے رہوو؛ تے جان لؤ کہ اللہ بڑا بخشن والا، بردبار اے۔ (۲۳۴–۲۳۵)

تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں جے تسی عورتاں نوں طلاق دے دیو جدوں کہ تسی اجے اوہناں نوں ہتھ نہیں لایا یا اوہناں دا مہر مقرر نہیں کیتا۔ پر اوہناں نوں کجھ سامان دیو — وُسعت والے اُتے اوہدی حیثیت موجب تے تنگ دست اُتے اوہدی حیثیت موجب — دستور موجب سامان: ایہہ نیکی کرن والیاں اُتے حق اے۔ تے جے تسی اوہناں نوں ہتھ لاؤن توں پہلاں طلاق دے دیو، پر تسی اوہناں دا مہر مقرر کر چکے ہووو، تے جو تسی مقرر کیتا اوہدا اَدھ دیو، سوا ایس دے کہ اوہ عورتاں معاف کر دین، یا اوہ معاف کر دیوے جیہدے ہتھ وچ نکاح دی گنڈھ اے۔ تے تہاڈا معاف کر دینا پرہیزگاری دے ودھ نیڑے اے۔ تے آپس وچ احسان کرنا نہ بھُلو: بے شک اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ تسی کردے او۔ نمازاں دی حفاظت کرو، تے خاص کر کے وچکارلی نماز دی؛ تے اللہ دے حضور ادب نال فرمانبردار بن کے کھلووو۔ فیر جے تہانوں خوف ہووے، تے پیدل یا سواری اُتے ای (نماز پڑھ لؤ)؛ فیر جدوں تسی امن وچ ہو جاؤ، تے اللہ نوں اوویں یاد کرو، جیویں اوس نے تہانوں اوہ سکھایا جو تسی نہیں جاندے سو۔ (۲۳۶–۲۳۹)

تے تہاڈے وچوں جیہڑے مر جان تے بیویاں چھڈ جان اوہ اپنیاں بیویاں لئی وصیت کر جان: اک ورھے دا خرچہ، بِنا (گھروں) کڈھے۔ فیر جے اوہ آپ نکل جان، تے جو کجھ اوہ اپنے بارے دستور موجب کرن اوہدا تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں: تے اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ تے طلاق والیاں عورتاں لئی وی دستور موجب سامان اے: ایہہ پرہیزگاراں اُتے حق اے۔ ایسے طرحاں اللہ تہاڈے لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے، تاں جے تسی عقل کرو۔ (۲۴۰–۲۴۲)

کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جیہڑے موت دے ڈر توں اپنے گھراں وچوں نکلے تے اوہ ہزاراں سن؟ سو اللہ نے اوہناں نوں فرمایا: "مر جاؤ،" فیر اوہناں نوں جیوندا کر دتا۔ بے شک اللہ لوکاں اُتے بڑے فضل والا اے، پر بہتے لوک شکر نہیں کردے۔ تے اللہ دے راہ وچ لڑو، تے جان لؤ کہ اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ کون اے جیہڑا اللہ نوں چنگا قرض دیوے، فیر اوہ اوہنوں اوہدے لئی کئی گُنا ودھا دیوے؟ تے اللہ ای تنگی کردا اے تے کشادگی کردا اے، تے اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ (۲۴۳–۲۴۵)

کیہ تُوں موسیٰ مگروں بنی اسرائیل دے سرداراں نوں نہیں ویکھیا، جدوں اوہناں نے اپنے اک نبی نوں آکھیا: "ساڈے لئی اک بادشاہ مقرر کر دے، اسیں اللہ دے راہ وچ لڑاں گے"؟ اوس نے آکھیا: "کتے اینج تے نہیں کہ جے تہاڈے اُتے لڑائی فرض کر دتی جاوے تے تسی نہ لڑو؟" اوہناں نے آکھیا: "اسیں اللہ دے راہ وچ کیوں نہ لڑاں گے، حالانکہ سانوں ساڈے گھراں تے ساڈے بال بچیاں توں کڈھ دتا گیا اے؟" فیر جدوں اوہناں اُتے

لڑائی فرض کیتی گئی، تے اوہ پھر گئے، سوا اوہناں وچوں تھوڑیاں دے۔ تے اللہ ظالماں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تے اوہناں دے نبی نے اوہناں نوں آکھیا: "بے شک اللہ نے طالوت نوں تہاڈا بادشاہ مقرر کیتا اے۔" اوہناں نے آکھیا: "اوہنوں ساڈے اُتے بادشاہی کیویں مل سکدی اے، حالانکہ اسیں بادشاہی دے اوہدے توں ودھ حق دار آں، تے اوہنوں مال دی وُسعت وی نہیں دتی گئی؟" اوس نے آکھیا: "بے شک اللہ نے اوہنوں تہاڈے اُتے چُن لیا اے تے اوہنوں علم تے جُثے وچ ودھ کشادگی دتی اے۔ تے اللہ اپنی بادشاہی جیہنوں چاہندا اے دیندا اے: تے اللہ وسعت والا، سب کجھ جانن والا اے۔" تے اوہناں دے نبی نے اوہناں نوں آکھیا: "اوہدی بادشاہی دی نشانی ایہہ اے کہ تہاڈے کول اوہ صندوق آوے گا، جیہدے وچ تہاڈے رب ولوں سکون اے تے اوہناں چیزاں دا بچیا کھچیا حصہ اے جو آلِ موسیٰ تے آلِ ہارون چھڈ گئے سن، اوہنوں فرشتے چُکی ہون گے۔ بے شک ایہدے وچ تہاڈے لئی نشانی اے، جے تسی ایمان والے او۔" (۲۴۶–۲۴۸)

فیر جدوں طالوت لشکراں نوں لے کے نکلیا، تے اوس نے آکھیا: "بے شک اللہ تہانوں اک نہر نال آزماؤن والا اے۔ سو جنہے اوہدے وچوں پیتا اوہ میرا نہیں، تے جنہے اوہنوں نہ چکھیا اوہ میرا اے — سوا اوس دے جیہڑا اپنے ہتھ نال اک چُلی بھر لوے۔" پر اوہناں نے اوہدے وچوں پی لیا، سوا اوہناں وچوں تھوڑیاں دے۔ فیر جدوں اوہ تے اوہدے نال ایمان لیاؤن والے اوہدے توں پار لنگھ گئے، تے اوہناں نے آکھیا: "اج ساڈے وچ جالوت تے اوہدے لشکراں دے مقابلے دی طاقت نہیں۔" پر جنہاں نوں یقین سی کہ اوہ اللہ نوں ملن والے نیں اوہناں نے آکھیا: "کِنّی ای واری تھوڑی جیہی جماعت اللہ دے حکم نال وڈی جماعت اُتے غالب آئی اے! تے اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے۔" تے جدوں اوہ جالوت تے اوہدے لشکراں دے سامہنے نکلے، تے اوہناں نے آکھیا: "اے ساڈے رب، ساڈے اُتے صبر ڈوہل دے، ساڈے قدم جما دے، تے کافر قوم دے خلاف ساڈی مدد فرما۔" سو اوہناں نے اللہ دے حکم نال اوہناں نوں ہرا دتا، تے داؤد نے جالوت نوں قتل کر دتا؛ تے اللہ نے اوہنوں بادشاہی تے حکمت دتی، تے جو چاہیا اوہنوں سکھایا۔ تے جے اللہ کجھ لوکاں نوں دوجیاں راہیں نہ ہٹاؤندا رہندا، تے زمین ضرور فساد نال بھر جاندی؛ پر اللہ سارے جہاناں اُتے بڑے فضل والا اے۔ (۲۴۹–۲۵۱)

ایہہ اللہ دیاں آیتاں نیں جیہڑیاں اے نبی، اسیں تینوں حق دے نال پڑھ کے سناؤندے آں؛ تے بے شک تُوں رسولاں وچوں ایں۔ ایہہ رسول نیں، اساں ایہناں وچوں کجھ نوں کجھ اُتے فضیلت دتی: اوہناں وچوں کوئی اوہ اے جیہدے نال اللہ نے کلام کیتا، تے کجھ دے اوس نے درجے اُچے کیتے؛ تے مریم دے پُتر عیسیٰ نوں اساں کھلّیاں نشانیاں دتیاں تے روح القدس نال اوہنوں طاقت دتی۔ تے جے اللہ چاہندا، تے اوہناں توں مگروں آؤن والے آپس وچ نہ لڑدے ایس توں مگروں کہ اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں آ چکیاں سن؛ پر اوہناں نے اختلاف کیتا — سو اوہناں وچوں کوئی ایمان لیایا تے کسے نے کفر کیتا۔ تے جے اللہ چاہندا، تے اوہ آپس وچ نہ لڑدے؛ پر اللہ جو چاہندا اے کردا اے۔ (۲۵۲–۲۵۳)

اے ایمان والیو، جو کجھ اساں تہانوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کرو ایس توں پہلاں کہ اوہ دن آ جاوے جیہدے وچ نہ کوئی سودا ہووے گا، نہ دوستی تے نہ سفارش۔ تے کافر ای ظالم نیں۔ (۲۵۴)

اللہ: اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، ہمیشہ جیوندا رہن والا، سب نوں قائم رکھن والا۔ اوہنوں نہ اُونگھ آؤندی اے نہ نیندر۔ جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اوسے دا اے۔ کون اے جیہڑا اوہدے حضور اوہدی اجازت توں بِنا سفارش کر سکے؟ اوہ جاندا اے جو اوہناں دے اگے اے تے جو اوہناں دے پچھے

اے، تے اوہ اوہدے علم وچوں کسے شے نوں نہیں گھیر سکدے سوا اوس دے جو اوہ آپ چاہے۔ اوہدی کرسی اسماناں تے زمین اُتے چھائی ہوئی اے، تے ایہناں دووا‌ں دی راکھی اوہنوں نہیں تھکاؤندی۔ تے اوہو بہت اُچا، بہت وڈا اے۔[3] (۲۵۵)

دین وچ کوئی زبردستی نہیں: ہدایت گمراہی توں صاف وکھری ہو چکی اے۔ سو جیہڑا طاغوت (جھوٹھے معبوداں) دا انکار کرے تے اللہ اُتے ایمان لیاوے اوس نے ایسا مضبوط کڑا پھڑ لیا، جیہڑا کدے ٹُٹن والا نہیں۔ تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ اللہ ایمان والیاں دا مددگار اے: اوہ اوہناں نوں ہنیریاں وچوں کڈھ کے روشنی ول لیاؤندا اے۔ تے جنہاں نے کفر کیتا اوہناں دے حمایتی طاغوت نیں، جیہڑے اوہناں نوں روشنی وچوں کڈھ کے ہنیریاں ول لے جاندے نیں۔ اوہو اگ والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ (۲۵۶–۲۵۷)

کیہ تُوں اوہنوں نہیں ویکھیا جنہے ابراہیم نال اوہدے رب بارے جھگڑا کیتا، ایس لئی کہ اللہ نے اوہنوں بادشاہی دتی سی؟ جدوں ابراہیم نے آکھیا: "میرا رب اوہ اے جیہڑا زندگی دیندا اے تے موت دیندا اے،" اوس نے آکھیا: "میں وی زندگی دیندا آں تے موت دیندا آں۔" ابراہیم نے آکھیا: "اللہ سورج نوں چڑھدے ولوں لیاؤندا اے؛ سو تُوں اوہنوں لہندے ولوں لے آ۔" تے اوہ کافر ہکّا بکّا رہ گیا۔ تے اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ (۲۵۸)

یا اوس بندے ورگا جیہڑا اک بستی کولوں لنگھیا تے اوہ اپنیاں چھتاں اُتے ڈگی پئی سی، اوس نے آکھیا: "اللہ ایہنوں ایہدے مرن مگروں کیویں جیوندا کرے گا؟" سو اللہ نے اوہنوں سو ورھے تائیں موت دتی رکھی، فیر اوہنوں اُٹھایا۔ فرمایا: "تُوں کِنّا چِر رہیا ایں؟" اوس نے آکھیا: "میں اک دن یا دن دا کجھ حصہ رہیا آں۔" فرمایا: "نہیں — سگوں تُوں سو ورھے رہیا ایں۔ سو اپنے کھان تے پین ول ویکھ: اوہ ذرا نہیں وگڑیا۔ تے اپنے گدھے ول ویکھ تے (ایہہ اساں ایس لئی کیتا) تاں جے تینوں لوکاں لئی نشانی بنائیے۔ تے ہڈیاں ول ویکھ، اسیں اوہناں نوں کیویں اُبھاردے آں فیر اوہناں اُتے گوشت چڑھاؤندے آں۔" فیر جدوں اوہدے اُتے (حقیقت) کھُل گئی، تے اوس نے آکھیا: "میں جاندا آں کہ اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔" (۲۵۹)

تے جدوں ابراہیم نے آکھیا: "اے میرے رب، مینوں وکھا کہ تُوں مُردیاں نوں کیویں جیوندا کرنا ایں۔" فرمایا: "کیہ تُوں ایمان نہیں رکھدا؟" اوس نے آکھیا: "کیوں نہیں، پر ایس لئی کہ میرا دل مطمئن ہو جاوے۔" فرمایا: "فیر چار پنچھی لے تے اوہناں نوں اپنے نال ہلا لے؛ فیر اوہناں دا اک اک ٹکڑا ہر پہاڑ اُتے رکھ دے، فیر اوہناں نوں بلا: اوہ تیرے کول دوڑدے آون گے۔ تے جان لے کہ اللہ زبردست، حکمت والا اے۔" (۲۶۰)

جیہڑے لوک اپنے مال اللہ دے راہ وچ خرچ کردے نیں اوہناں دی مثال اوس دانے ورگی اے جنہے ست سِٹّے اُگائے، ہر سِٹّے وچ سو دانے۔ تے اللہ جیہدے لئی چاہندا اے ودھا دیندا اے؛ تے اللہ وسعت والا، سب کجھ جانن والا اے۔ جیہڑے لوک اپنے مال اللہ دے راہ وچ خرچ کردے نیں فیر جو خرچ کیتا اوہدے پچھے نہ احسان جتاؤندے نیں تے نہ دکھ دیندے نیں — اوہناں لئی اوہناں دا اجر اوہناں دے رب کول اے؛ نہ اوہناں اُتے کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے۔ بھلی گل آکھنا تے معاف کر دینا اوس صدقے توں چنگا اے جیہدے پچھے دکھ دتا جاوے؛ تے اللہ بے پرواہ، بردبار اے۔ اے ایمان والیو، اپنے صدقے احسان جتا کے تے دکھ دے

[3] ایہہ آیت (آیت الکرسی) قرآن کریم دی تاج آیت منی جاندی اے۔ اوکیڑنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس

کے برباد نہ کرو، اوس بندے وانگوں جیہڑا اپنا مال لوکاں نوں وکھاؤن لئی خرچ کردا اے تے اللہ تے آخری دن اُتے ایمان نہیں رکھدا۔ سو اوہدی مثال اوس چکنی چٹان ورگی اے جیہدے اُتے کجھ مٹی ہووے: فیر اوہدے اُتے زور دا مینہہ پوے تے اوہنوں صاف چٹا کر چھڈے۔ اوہ اپنی کمائی وچوں کسے شے اُتے وس نہیں رکھدے؛ تے اللہ کافر لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ تے جیہڑے لوک اپنے مال اللہ دی رضا لبھن لئی تے اپنے دلاں نوں پکا کرن لئی خرچ کردے نیں اوہناں دی مثال اوس باغ ورگی اے جیہڑا اُچی تھاں تے ہووے: اوہدے اُتے زور دا مینہہ پوے تے اوہ اپنا پھل دُگنا لیاوے؛ تے جے زور دا مینہہ نہ پوے، تے ہلکی پھُہار ای (کافی اے)۔ تے اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ تسی کردے او۔ کیہ تہاڈے وچوں کوئی ایہہ پسند کردا اے کہ اوہدا کھجوراں تے انگوراں دا اک باغ ہووے، جیہدے ہیٹھ نہراں وگدیاں ہون، اوہدے لئی اوہدے وچ ہر قسم دے پھل ہون — تے فیر اوہنوں بڑھاپا آ لوے تے اوہدے بچے کمزور ہون، تے اوس باغ اُتے اک وا ورولا آ پوے جیہدے وچ اگ ہووے، تے اوہ سڑ جاوے؟ ایسے طرحاں اللہ تہاڈے لئی آیتاں کھول کے بیان کردا اے، تاں جے تسی سوچ وچار کرو۔ (۲۶۱–۲۶۶)

اے ایمان والیو، اوہناں پاک چیزاں وچوں خرچ کرو جو تسی کمائیاں نیں، تے اوس وچوں وی جو اساں تہاڈے لئی زمین وچوں کڈھیا۔ تے اوہدے وچوں گندی شے (اللہ دے راہ وچ) دین دا ارادہ نہ کرو، حالانکہ تسی آپ اوہنوں لین والے نہیں مگر ایہہ کہ اکھاں مِیٹ لؤ۔ تے جان لؤ کہ اللہ بے پرواہ، تعریفاں والا اے۔ شیطان تہانوں تنگ دستی توں ڈراؤندا اے تے تہانوں بے حیائی دا حکم دیندا اے، تے اللہ تہاڈے نال اپنے ولوں بخشش تے فضل دا وعدہ کردا اے؛ تے اللہ وسعت والا، سب کجھ جانن والا اے۔ اوہ جیہنوں چاہندا اے حکمت دیندا اے، تے جیہنوں حکمت دتی گئی اوہنوں بہت وڈی بھلائی دتی گئی؛ تے نصیحت بس عقل والے ای پھڑدے نیں۔ تے تسی جو خرچ وی کرو، یا جو منت وی منّو، بے شک اللہ اوہنوں جاندا اے؛ تے ظالماں دا کوئی مددگار نہیں۔ جے تسی صدقے ظاہر کر کے دیو، تے ایہہ وی چنگی گل اے؛ تے جے اوہناں نوں لُکاؤ تے فقیراں نوں دیو، تے ایہہ تہاڈے لئی ودھ چنگا اے، تے اوہ تہاڈیاں کجھ برائیاں تہاڈے توں دور کر دے گا۔ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ اے نبی، اوہناں نوں ہدایت دینا تیرے ذمے نہیں؛ سگوں اللہ جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے۔ تے تسی جو مال وی خرچ کرو اوہ تہاڈے اپنے ای لئی اے، تے تسی خرچ نہ کرو مگر اللہ دی رضا لبھن لئی؛ تے تسی جو مال وی خرچ کرو گے اوہ تہانوں پورا پورا دتا جاوے گا، تے تہاڈے اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ (صدقہ) اوہناں فقیراں لئی اے جیہڑے اللہ دے راہ وچ گھِرے ہوئے نیں، زمین وچ چل پھر نہیں سکدے؛ ناواقف بندہ اوہناں دے سوال نہ کرن پاروں اوہناں نوں مالدار سمجھدا اے۔ تُوں اوہناں نوں اوہناں دی نشانی توں پچھان لویں گا: اوہ لوکاں کولوں چمبڑ کے نہیں منگدے۔ تے تسی جو مال وی خرچ کرو گے، بے شک اللہ اوہنوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ (۲۶۷–۲۷۳)

جیہڑے لوک اپنے مال رات تے دن، چھپے تے ظاہر خرچ کردے نیں، اوہناں لئی اوہناں دا اجر اوہناں دے رب کول اے؛ نہ اوہناں اُتے کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے۔ جیہڑے لوک سود کھاندے نیں اوہ نہیں کھلون گے مگر اوس بندے وانگوں جیہنوں شیطان نے چھوہ کے پاگل کر دتا ہووے۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہ آکھدے نیں: "سودا وی تے سود ورگا ای اے،" حالانکہ اللہ نے سودے نوں حلال کیتا اے تے سود نوں حرام۔ سو جیہدے کول اوہدے رب ولوں نصیحت آئی تے اوہ باز آ گیا، تے جو پہلاں لے چکیا اوہ اوسے دا اے، تے اوہدا معاملہ اللہ دے حوالے اے؛ تے جیہڑا فیر اوہو کرے — تے اوہو اگ والے نیں، اوہ اوہدے وچ

ہمیشہ رہن گے۔ اللہ سود نوں مٹاؤندا اے تے صدقیاں نوں ودھاؤندا اے؛ تے اللہ کسے ناشکرے گناہگار نوں پسند نہیں کردا۔ بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، تے نماز قائم کیتی تے زکوٰۃ دتی، اوہناں لئی اوہناں دا اجر اوہناں دے رب کول اے؛ نہ اوہناں اُتے کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے۔ اے ایمان والیو، اللہ توں ڈرو تے جو سود باقی رہ گیا اے اوہ چھڈ دیو، جے تسی ایمان والے او۔ فیر جے تسی اینج نہ کرو، تے اللہ تے اوہدے رسول ولوں جنگ دا اعلان سن لؤ۔ تے جے تسی توبہ کر لؤ، تے تہاڈے لئی تہاڈے اصل مال نیں: نہ تسی ظلم کرو تے نہ تہاڈے اُتے ظلم کیتا جاوے۔ تے جے (قرض دار) تنگی وچ ہووے، تے آسانی تائیں مہلت دیو؛ تے جے تسی (قرض) صدقہ کر دیو، تے ایہہ تہاڈے لئی ودھ چنگا اے، جے تسی جاندے ہووو۔ تے اوس دن توں ڈرو جیہدے وچ تسی اللہ ول پرتائے جاؤ گے؛ فیر ہر جان نوں اوہدی کمائی دا پورا پورا بدلہ دتا جاوے گا، تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ (۲۷۴–۲۸۱)

اے ایمان والیو، جدوں تسی اک مقررہ مدت لئی آپس وچ اُدھار دا لین دین کرو، تے اوہنوں لکھ لیا کرو۔ تے تہاڈے وچکار کوئی لکھن والا انصاف نال لکھے؛ تے لکھن والا لکھن توں انکار نہ کرے جیویں اللہ نے اوہنوں سکھایا اے۔ سو اوہ لکھے، تے اوہ بندہ لکھوائے جیہدے ذمے حق (قرض) اے؛ تے اوہ اللہ اپنے رب توں ڈرے تے اوہدے وچوں کجھ نہ گھٹاوے۔ فیر جے اوہ بندہ جیہدے ذمے قرض اے بے سمجھ یا کمزور ہووے، یا آپ لکھوا نہ سکدا ہووے، تے اوہدا ولی انصاف نال لکھوائے۔ تے اپنے مرداں وچوں دو گواہ بنا لؤ؛ فیر جے دو مرد نہ ہون، تے اک مرد تے دو عورتاں، اوہناں گواہاں وچوں جنہاں نوں تسی پسند کردے او، تاں جے اوہناں دووال وچوں اک بھُل جاوے تے دوجی اوہنوں یاد کرا دیوے۔ تے گواہ جدوں بلائے جان تے انکار نہ کرن۔ تے معاملہ نِکّا ہووے یا وڈّا، اوہنوں اوہدی مدت سمیت لکھن توں اَکّو نہ: ایہہ اللہ دے نزدیک ودھ انصاف والی گل اے، گواہی نوں ودھ درست رکھن والی اے، تے ایس دے ودھ نیڑے اے کہ تسی شک وچ نہ پوو — سوا ایس دے کہ ہتھو ہتھ دا سودا ہووے جیہڑا تسی آپس وچ لیندے دیندے او، تے اوہنوں نہ لکھن وچ تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں۔ تے جدوں آپس وچ سودا کرو تے گواہ بنا لیا کرو، تے نہ لکھن والے نوں نقصان اپڑایا جاوے تے نہ گواہ نوں؛ تے جے تسی اینج کرو گے، تے ایہہ تہاڈے ولوں گناہ دی گل اے۔ تے اللہ توں ڈرو: تے اللہ تہانوں سکھاؤندا اے، تے اللہ ہر شے نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تے جے تسی سفر تے ہووو تے کوئی لکھن والا نہ ملے، تے قبضے وچ دتی گروی (رکھ لؤ)۔ فیر جے تہاڈے وچوں کوئی دوجے اُتے اعتبار کرے، تے جیہدے اُتے اعتبار کیتا گیا اوہ اوہدی امانت ادا کرے، تے اللہ اپنے رب توں ڈرے۔ تے گواہی نہ لُکاؤ؛ تے جیہڑا اوہنوں لُکاوے اوہدا دل گناہگار اے۔ تے اللہ اوہ سب چنگی طرحاں جاندا اے جو تسی کردے او۔ جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ ای دا اے۔ تے جو تہاڈے دلاں وچ اے بھاویں تسی اوہنوں ظاہر کرو یا لُکاؤ، اللہ تہاڈے کولوں اوہدا حساب لے گا؛ فیر جیہنوں چاہے گا بخش دے گا تے جیہنوں چاہے گا عذاب دے گا۔ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۲۸۲–۲۸۴)

رسول اوس اُتے ایمان لیایا جو اوہدے رب ولوں اوہدے ول اتاریا گیا، تے ایمان والے وی۔ سارے اللہ اُتے، اوہدے فرشتیاں اُتے، اوہدیاں کتاباں اُتے تے اوہدے رسولاں اُتے ایمان لیائے: "اسیں اوہدے رسولاں وچوں کسے وچکار فرق نہیں کردے۔" تے اوہناں نے آکھیا: "اساں سنیا تے منیا۔ اے ساڈے رب، سانوں تیری بخشش چاہیدی اے؛ تے تیرے ای ول پرتنا اے۔" اللہ کسے جان اُتے اوہدی وُسعت توں ودھ بوجھ نہیں پاؤندا: اوہدے لئی اوہ اے جو اوس نے (نیکی) کمائی، تے اوہدے اُتے اوہ اے جو اوس نے (برائی) کمائی۔ "اے ساڈے رب،

جے اسیں بھُل جائیے یا خطا کر بیٹھیے تے سانوں نہ پھڑیں۔ اے ساڈے رب، ساڈے اُتے اوہو جیہا بوجھ نہ پا جیہو جیہا تُوں ساڈے توں پہلیاں اُتے پایا سی۔ اے ساڈے رب، ساڈے کولوں اوہ نہ چُکوا جیہدی ساڈے وچ طاقت نہیں۔ تے سانوں معاف فرما، سانوں بخش دے، تے ساڈے اُتے رحم فرما۔ تُوں ای ساڈا مولا ایں، سو کافر قوم دے خلاف ساڈی مدد فرما۔'' (۲۸۵–۲۸۶)

۳. عمران دا گھرانہ (آلِ عمران)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، میم۔ اللہ: اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، ہمیشہ جیوندا رہن والا، سب نوں قائم رکھن والا۔ اے نبی، اوس نے تیرے اُتے حق دے نال کتاب اتاری، جیہڑی اوس دی تصدیق کردی اے جو ایہدے توں پہلاں اے؛ تے اوس نے ایس توں پہلاں تورات تے انجیل اتاری، لوکاں دی ہدایت لئی، تے اوس نے فرقان اتاریا۔ بے شک جنہاں نے اللہ دیاں آیتاں دا انکار کیتا اوہناں لئی سخت عذاب اے: تے اللہ زبردست، بدلہ لین والا اے۔ بے شک اللہ توں کوئی شے لُکی نہیں نہ زمین وچ تے نہ اسمان وچ۔ اوہو اے جیہڑا رحماں وچ تہاڈی صورت بناؤندا اے جیویں چاہندا اے۔ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، زبردست، حکمت والا۔ (۱–۶)

اوہو اے جنہے تیرے اُتے ایہہ کتاب اتاری۔ ایہدے وچ کجھ آیتاں محکم (صاف تے پکیاں) نیں — اوہو کتاب دی اصل نیں — تے دوجیاں متشابہ نیں (جنہاں دے کئی مطلب نکل سکدے نیں)۔ سو جنہاں دے دلاں وچ ٹیڑھ اے اوہ ایہدیاں متشابہ آیتاں دے پچھے پے جاندے نیں، فتنہ لبھن لئی تے اپنی مرضی دا مطلب کڈھن لئی؛ حالانکہ اوہناں دا اصل مطلب کوئی نہیں جاندا سوا اللہ دے تے اوہناں دے جیہڑے علم وچ پکے نیں۔ اوہ آکھدے نیں: "اسیں ایہدے اُتے ایمان لیائے؛ ایہہ سب ساڈے رب ولوں اے۔" تے نصیحت بس عقل والے ای پھڑدے نیں۔[4] (۷)

"اے ساڈے رب، سانوں ہدایت دین مگروں ساڈے دلاں نوں ٹیڑھا نہ کر، تے سانوں اپنے کولوں رحمت عطا فرما: بے شک تُوں ای بہت عطا کرن والا ایں۔ اے ساڈے رب، بے شک تُوں لوکاں نوں اوس دن اکٹھا کرن والا ایں جیہدے وچ کوئی شک نہیں: بے شک اللہ وعدے دے خلاف نہیں کردا۔" (۸–۹)

بے شک جنہاں نے کفر کیتا، اوہناں دے مال تے اوہناں دی اولاد اللہ دے مقابلے اوہناں دے کجھ کم نہیں آؤن گے: تے اوہو اگ دا بالن نیں — فرعون دے لوکاں تے اوہناں توں پہلیاں وانگوں، جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا۔ سو اللہ نے اوہناں نوں اوہناں دے گناہاں پاروں پھڑ لیا؛ تے اللہ سخت عذاب دین والا اے۔ کافراں نوں آکھ دیو: "تسی چھیتی ای مغلوب ہوو گے تے دوزخ ول اکٹھے کیتے جاؤ گے — تے اوہ بہت بُرا ٹھکانا اے۔" بے شک تہاڈے لئی اوہناں دو ٹولیاں وچ اک نشانی سی جیہڑیاں (بدر وچ) آہمو سامہنے ہوئیاں: اک ٹولی اللہ دے راہ وچ لڑدی سی، تے دوجی کافر سی، جیہڑی اوہناں نوں اپنیاں اکھاں نال اپنے توں دُگنا ویکھدی سی۔ تے اللہ اپنی مدد نال جیہنوں چاہندا اے طاقت دیندا اے: بے شک ایہدے وچ اکھاں والیاں لئی وڈی عبرت اے۔ (۱۰–۱۳)

لوکاں لئی من بھاؤندیاں چیزاں دی محبت سوہنی بنا دتی گئی اے: عورتاں، پُتر، سونے تے چاندی دے جوڑے ہوئے ڈھیر، نشان لگے گھوڑے، ڈنگر تے کھیتی۔ ایہہ دنیا دی زندگی دا سامان اے؛ تے اللہ ای کول چنگا ٹھکانا اے۔ آکھو: "کیہ میں تہانوں ایہناں توں چنگی شے دساں؟ پرہیزگاراں لئی اوہناں دے رب کول ایسے باغ

[4] ایہہ قرآن دیاں بنیادی آیتاں وچوں اک اے۔ ایہہ دسدی اے کہ ہر بندہ اپنے نقطۂ نظر دے مطابق قرآن توں کیہ حاصل کردا اے۔ ایہہ مینوں مشہور جرمن فلسفی گوئٹے دا اک قول یاد کراؤندی اے: "اسیں جِنّی واری وی قرآن دے نیڑے جاندے آں، ہر واری پہلاں ایہہ نویں سِریوں ناگوار لگدا اے؛ پر ہولی ہولی ایہہ اپنے ول کھچدا اے، حیران کردا اے، تے آخر وچ تعریف اُتے مجبور کر دیندا اے۔" — یوہان وولف گانگ فان گوئٹے

نیں جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے، تے پاک جوڑے، تے اللہ دی رضا۔" تے اللہ اپنے بندیاں نوں ویکھ رہیا اے — جیہڑے آکھدے نیں: "اے ساڈے رب، اسیں ایمان لیائے، سو ساڈے گناہ بخش دے تے سانوں اگ دے عذاب توں بچا،" صبر کرن والے، سچ بولن والے، فرمانبردار، (اللہ دے راہ وچ) خرچ کرن والے، تے سحری دے ویلے بخشش منگن والے۔ (۱۴–۱۷)

اللہ نے گواہی دتی کہ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، تے فرشتیاں نے وی تے علم والیاں نے وی — انصاف نوں قائم رکھن والا۔ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، زبردست، حکمت والا۔ بے شک اللہ دے نزدیک دین اسلام (اوہدی فرمانبرداری) ای اے۔ تے جنہاں نوں کتاب دتی گئی اوہناں نے اختلاف نہیں کیتا مگر ایس توں مگروں کہ اوہناں کول علم آ چکیا سی، آپس دی ضد تے حسد پاروں۔ تے جیہڑا اللہ دیاں آیتاں دا انکار کرے — تے بے شک اللہ چھیتی حساب لین والا اے۔ فیر جے اوہ تیرے نال جھگڑن، تے آکھ دے: "میں اپنا آپ اللہ دے حوالے کر دتا اے، تے اوہناں نے وی جیہڑے میرے پچھے چلدے نیں۔" تے جنہاں نوں کتاب دتی گئی اوہناں نوں تے اَن پڑھاں نوں آکھ: "کیہ تسی وی فرمانبردار ہوئے او؟" سو جے اوہ فرمانبردار ہو جان، تے اوہناں نے ہدایت پا لئی؛ تے جے اوہ مُنہ پھیر لین، تے تیرے ذمے بس (پیغام) اپڑا دینا اے۔ تے اللہ اپنے بندیاں نوں ویکھ رہیا اے۔ (۱۸–۲۰)

بے شک جیہڑے لوک اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے نیں، تے نبیاں نوں ناحق قتل کردے نیں، تے لوکاں وچوں اوہناں نوں قتل کردے نیں جیہڑے انصاف دا حکم دیندے نیں — اوہناں نوں دردناک عذاب دی خبر سنا دے۔ ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں دے عمل دنیا تے آخرت وچ برباد ہو گئے، تے اوہناں دا کوئی مددگار نہیں۔ کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جنہاں نوں کتاب دا اک حصہ دتا گیا؟ اوہناں نوں اللہ دی کتاب ول بلایا جاندا اے تاں جے اوہ اوہناں وچکار فیصلہ کرے، فیر اوہناں دی اک ٹولی مُنہ پھیر لیندی اے تے اوہ پاسا وٹ جاندے نیں — ایہہ ایس لئی کہ اوہ آکھدے نیں: "سانوں اگ اُکّا نہیں چھوہے گی سوا گنتی دے کجھ دناں دے۔" تے جو کجھ اوہ گھڑدے رہے اوس نے اوہناں نوں اوہناں دے دین بارے دھوکھے وچ پا دتا۔ فیر کیہ حال ہووے گا جدوں اسیں اوہناں نوں اوس دن اکٹھا کراں گے جیہدے وچ کوئی شک نہیں، تے ہر جان نوں اوہدی کمائی دا پورا پورا بدلہ دتا جاوے گا، تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا؟ (۲۱–۲۵)

آکھو: "اے اللہ، ساری بادشاہی دے مالک: تُوں جیہنوں چاہیں بادشاہی دیویں تے جیہدے کولوں چاہیں بادشاہی کھوہ لویں؛ تُوں جیہنوں چاہیں عزت دیویں تے جیہنوں چاہیں ذلیل کریں۔ ساری بھلائی تیرے ای ہتھ وچ اے: بے شک تُوں ہر شے اُتے قادر ایں۔ تُوں رات نوں دن وچ داخل کرنا ایں تے دن نوں رات وچ داخل کرنا ایں؛ تُوں جیوندے نوں مُردے وچوں کڈھنا ایں تے مُردے نوں جیوندے وچوں کڈھنا ایں؛ تے تُوں جیہنوں چاہیں بے حساب رزق دینا ایں۔" (۲۶–۲۷)

ایمان والے ایمان والیاں نوں چھڈ کے کافراں نوں دوست نہ بناؤن — تے جیہڑا اینج کرے اوہدا اللہ نال کوئی واسطہ نہیں — سوا ایس دے کہ تسی اوہناں توں بچاء لئی احتیاط کرو۔ تے اللہ تہانوں اپنے آپ توں ڈراؤندا اے: تے اللہ ای ول پرتنا اے۔ آکھو: "جو تہاڈے سینیاں وچ اے بھاویں تسی اوہنوں لُکاؤ یا ظاہر کرو، اللہ اوہنوں جاندا اے؛ تے اوہ جاندا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے۔ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔" جیس دن ہر جان اپنی کیتی ہوئی نیکی نوں اپنے سامہنے حاضر پاوے گی، تے اپنی کیتی ہوئی برائی نوں وی،

اوہ چاہے گی کہ کاش اوہدے تے اوس برائی وچکار لمّی دوری ہوندی۔ تے اللہ تہانوں اپنے آپ توں ڈراؤندا اے؛ تے اللہ اپنے بندیاں اُتے بڑا مہربان اے۔ آکھو: "جے تسی اللہ نال محبت کردے او، تے میرے پچھے چلو: اللہ تہاڈے نال محبت کرے گا تے تہاڈے گناہ بخش دے گا۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" آکھو: "اللہ تے رسول دا حکم منو۔" فیر جے اوہ مُنہ پھیر لین — تے بے شک اللہ کافراں نوں پسند نہیں کردا۔ (۲۸–۳۲)

بے شک اللہ نے آدم تے نوح نوں، ابراہیم دی آل تے عمران دی آل نوں سارے جہان والیاں اُتے چُن لیا، ایہہ اک دوجے دی اولاد سن۔ تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ یاد کرو جدوں عمران دی بیوی نے آکھیا: "اے میرے رب، جو میرے ڈھڈ وچ اے میں اوہنوں تیری نذر کیتا، (دنیا دے کماں توں) آزاد کر کے؛ سو میرے ولوں قبول فرما۔ بے شک تُوں ای سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا ایں۔" فیر جدوں اوس نے اوہنوں جنیا تے آکھیا: "اے میرے رب، میں تے کڑی جنی اے" — تے اللہ چنگی طرحاں جاندا سی جو اوس نے جنیا؛ تے پُتر کڑی ورگا نہیں ہوندا — "تے میں اوہدا ناں مریم رکھیا اے، تے میں اوہنوں تے اوہدی اولاد نوں دھتکارے ہوئے شیطان توں تیری پناہ وچ دیندی آں۔" سو اوہدے رب نے اوہنوں چنگی قبولیت نال قبول کیتا تے اوہنوں چنگی طرحاں پروان چڑھایا، تے زکریا نوں اوہدا سرپرست بنایا۔ جدوں وی زکریا محراب وچ اوہدے کول جاندا تے اوہدے کول رزق پاؤندا۔ اوس نے آکھیا: "اے مریم، ایہہ تیرے کول کتھوں آیا؟" اوس نے آکھیا: "ایہہ اللہ ولوں اے: بے شک اللہ جیہنوں چاہندا اے بے حساب رزق دیندا اے۔" اوتھے ای زکریا نے اپنے رب نوں پکاریا۔ اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، مینوں اپنے کولوں پاک اولاد عطا فرما: بے شک تُوں دعا سنن والا ایں۔" فیر فرشتیاں نے اوہنوں آواز دتی جدوں اوہ محراب وچ کھلوتا نماز پڑھ رہیا سی: "اللہ تینوں یحییٰ دی خوش خبری دیندا اے، جیہڑا اللہ دے اک کلمے دی تصدیق کرن والا ہووے گا، تے سردار، پاک دامن، تے نیکاں وچوں اک نبی ہووے گا۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میرے پُتر کیویں ہووے گا حالانکہ مینوں بڑھاپا آ پہنچیا اے تے میری بیوی بانجھ اے؟" فرمایا: "ایسے طرحاں: اللہ جو چاہندا اے کردا اے۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میرے لئی کوئی نشانی مقرر کر دے۔" فرمایا: "تیری نشانی ایہہ اے کہ تُوں تِن دن لوکاں نال گل نہیں کرے گا، سوا اشارے دے۔ تے اپنے رب نوں بہت یاد کر، تے شام تے سویرے اوہدی تسبیح کر۔" (۳۳–۴۱)

تے جدوں فرشتیاں نے آکھیا: "اے مریم، بے شک اللہ نے تینوں چُن لیا اے تے تینوں پاک کیتا اے، تے تینوں سارے جہاناں دیاں عورتاں اُتے چُن لیا اے۔ اے مریم، اپنے رب دی فرمانبرداری کر، سجدہ کر، تے رکوع کرن والیاں دے نال رکوع کر۔" اے نبی، ایہہ غیب دیاں خبراں وچوں اے جیہڑیاں اسیں تیرے ول وحی کردے آں۔ تے تُوں اوہناں کول نہیں سیں جدوں اوہ اپنے قلم (قرعے لئی) سُٹ رہے سن کہ اوہناں وچوں کون مریم دی سرپرستی کرے، تے نہ تُوں اوہناں کول سیں جدوں اوہ جھگڑ رہے سن۔ (۴۲–۴۴)

جدوں فرشتیاں نے آکھیا: "اے مریم، بے شک اللہ تینوں اپنے ولوں اک کلمے دی خوش خبری دیندا اے، جیہدا ناں مسیح، عیسیٰ ابنِ مریم ہووے گا، دنیا تے آخرت وچ عزت والا، تے (اللہ دے) نیڑے کیتے ہوئیاں وچوں۔ تے اوہ لوکاں نال پنگھوڑے وچ وی گل کرے گا تے پکی عمر وچ وی، تے اوہ نیکاں وچوں ہووے گا۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میرے پُتر کیویں ہووے گا حالانکہ مینوں کسے مرد نے ہتھ نہیں لایا؟" فرمایا: "ایسے طرحاں: اللہ جو چاہندا اے پیدا کردا اے۔ جدوں اوہ کسے کم دا فیصلہ کردا اے، تے بس اوہنوں آکھدا

اے: ‘ہو جا،’ تے اوہ ہو جاندا اے۔” تے اوہ اوہنوں کتاب تے حکمت، تے تورات تے انجیل سکھاوے گا، تے اوہنوں بنی اسرائیل ول رسول بنا کے بھیجے گا، (جیہڑا آکھے گا): “میں تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں نشانی لے کے آیا آں۔ میں تہاڈے لئی مٹی توں پنچھی دی شکل ورگی شے بناؤندا آں؛ فیر اوہدے وچ پھُوک مارنا آں تے اوہ اللہ دے حکم نال پنچھی بن جاندا اے۔ تے میں جماندرو اَنّھے تے کوڑھی نوں چنگا کرنا آں، تے اللہ دے حکم نال مُردیاں نوں جیوندا کرنا آں؛ تے میں تہانوں دسنا آں جو تسی کھاندے او تے جو اپنے گھراں وچ جمع کر کے رکھدے او۔ بے شک ایہدے وچ تہاڈے لئی نشانی اے، جے تسی ایمان والے او۔ تے میں اوس تورات دی تصدیق کرن والا بن کے آیا آں جو میرے توں پہلاں اے، تے ایس لئی کہ تہاڈے لئی کجھ اوہ چیزاں حلال کر دیاں جو تہاڈے اُتے حرام کیتیاں گئیاں سن۔ تے میں تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں نشانی لے کے آیا آں، سو اللہ توں ڈرو تے میری گل منو۔ بے شک اللہ ای میرا رب اے تے تہاڈا رب، سو اوسے دی عبادت کرو: ایہو سدھا راہ اے۔” (۴۵–۵۱)

فیر جدوں عیسیٰ نے اوہناں ولوں کفر محسوس کیتا، تے آکھیا: “اللہ دے راہ وچ میرے مددگار کون نیں؟” حواریاں نے آکھیا: “اسیں اللہ دے مددگار آں: اسیں اللہ اُتے ایمان لیائے؛ تے تُوں گواہ رہ کہ اسیں فرمانبردار آں۔ اے ساڈے رب، اسیں اوس اُتے ایمان لیائے جو تُوں اتاریا تے اسیں رسول دے پچھے چلے، سو سانوں گواہی دین والیاں دے نال لکھ لے۔” تے اوہناں نے چال چلی، تے اللہ نے وی تدبیر کیتی؛ تے اللہ سب توں چنگی تدبیر کرن والا اے۔ (۵۲–۵۴)

جدوں اللہ نے فرمایا: “اے عیسیٰ، میں تینوں پورا لے لواں گا تے تینوں اپنے ول اُچا چُک لواں گا، تے تینوں کافراں توں پاک کر دیاں گا، تے جیہڑے تیرے پچھے چلے اوہناں نوں قیامت دے دن تائیں کافراں اُتے غالب رکھاں گا۔ فیر تسی ساریاں نے میرے ای ول پرتنا اے، تے میں تہاڈے وچکار اوہناں گلاں دا فیصلہ کراں گا جنہاں وچ تسی اختلاف کردے سو۔ سو جنہاں نے کفر کیتا، میں اوہناں نوں دنیا تے آخرت وچ سخت عذاب دیاں گا، تے اوہناں دا کوئی مددگار نہیں ہووے گا۔” تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، اوہ اوہناں نوں اوہناں دا پورا پورا اجر دے گا۔ تے اللہ ظالماں نوں پسند نہیں کردا۔ (۵۵–۵۷)

اے نبی، ایہہ اوہ اے جو اسیں تینوں آیتاں تے حکمت بھری نصیحت وچوں پڑھ کے سناؤندے آں۔ بے شک اللہ دے نزدیک عیسیٰ دی مثال آدم دی مثال ورگی اے: اوس نے اوہنوں مٹی توں پیدا کیتا، فیر اوہنوں آکھیا: “ہو جا،” تے اوہ ہو گیا۔ ایہہ حق تیرے رب ولوں اے، سو تُوں شک کرن والیاں وچوں نہ ہوویں۔ فیر جیہڑا کوئی ایس بارے تیرے نال جھگڑے ایس توں مگروں کہ تیرے کول علم آ چکیا اے، تے آکھ دے: “آؤ، اسیں اپنے پُتراں نوں تے تہاڈے پُتراں نوں، اپنیاں عورتاں نوں تے تہاڈیاں عورتاں نوں، اپنے آپ نوں تے تہانوں بلا لئیے؛ فیر گڑگڑا کے دعا کریے تے جھوٹھیاں اُتے اللہ دی لعنت بھیجیے۔” بے شک ایہو سچا بیان اے؛ تے اللہ توں سوا کوئی معبود نہیں، تے بے شک اللہ ای زبردست، حکمت والا اے۔ فیر جے اوہ مُنہ پھیر لین — تے بے شک اللہ فسادیاں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ آکھو: “اے اہلِ کتاب، اوس گل ول آؤ جیہڑی ساڈے تے تہاڈے وچکار برابر اے: کہ اسیں اللہ توں سوا کسے دی عبادت نہ کریے، اوہدے نال کسے شے نوں شریک نہ بنائیے، تے ساڈے وچوں کوئی کسے نوں اللہ توں سوا رب نہ بناوے۔” فیر جے اوہ مُنہ پھیر لین، تے آکھ دیو: “گواہ رہوو کہ اسیں تے فرمانبردار (مسلمان) آں۔” (۵۸–۶۴)

اے اہلِ کتاب، تسی ابراہیم بارے کیوں جھگڑدے او، حالانکہ تورات تے انجیل تے اوہدے مگروں ای اتاریاں گئیاں سن؟ کیہ تسی عقل نہیں کردے؟ ویکھو، تسی اوہ لوک او جیہڑے اوس گل وچ تے جھگڑ چکے جیہدا تہانوں کجھ علم سی — پر اوس گل وچ کیوں جھگڑدے او جیہدا تہانوں کوئی علم ای نہیں؟ تے اللہ جاندا اے تے تسی نہیں جاندے۔ ابراہیم نہ یہودی سی تے نہ عیسائی؛ سگوں اوہ اک پاسے دا (سچا) فرمانبردار سی، تے اوہ مشرکاں وچوں نہیں سی۔ بے شک سارے لوکاں وچوں ابراہیم دے سب توں نیڑے اوہ نیں جیہڑے اوہدے پچھے چلے، تے ایہہ نبی، تے جیہڑے ایمان لیائے؛ تے اللہ ایمان والیاں دا مددگار اے۔ (۶۵–۶۸)

اہلِ کتاب دی اک ٹولی چاہندی اے کہ کاش تہانوں گمراہ کر دین؛ حالانکہ اوہ اپنے آپ توں سوا کسے نوں گمراہ نہیں کردے، تے اوہناں نوں سمجھ نہیں۔ اے اہلِ کتاب، تسی اللہ دیاں آیتاں دا انکار کیوں کردے او حالانکہ تسی آپ گواہ او؟ اے اہلِ کتاب، تسی حق نوں باطل نال کیوں رلاؤندے او تے حق نوں کیوں لُکاؤندے او، حالانکہ تسی جاندے او؟ تے اہلِ کتاب دی اک ٹولی نے آکھیا: "جو کجھ ایمان والیاں اُتے اتاریا گیا اے اوہدے اُتے دن دے شروع وچ ایمان لے آؤ، تے اوہدے اخیر وچ انکار کر دیو، تاں جے اوہ وی پھر جان؛ تے کسے دا اعتبار نہ کرو سوا اوس دے جیہڑا تہاڈے دین دے پچھے چلے۔" اے نبی، آکھ دے: "اصل ہدایت تے اللہ ای دی ہدایت اے" — (اوہناں نوں ڈر اے) کہ کسے ہور نوں وی اوہدے ورگا دتا جاوے جو تہانوں دتا گیا سی، یا اوہ تہاڈے رب دے حضور تہاڈے اُتے حجت قائم کر لین۔ آکھو: "بے شک سارا فضل اللہ دے ہتھ وچ اے: اوہ جیہنوں چاہندا اے دیندا اے۔ تے اللہ وسعت والا، سب کجھ جانن والا اے؛ اوہ اپنی رحمت لئی جیہنوں چاہندا اے چُن لیندا اے، تے اللہ بڑے فضل والا اے۔" (۶۹–۷۴)

تے اہلِ کتاب وچوں کوئی ایسا اے کہ جے تُوں اوہدے کول سونے دا ڈھیر امانت رکھیں، اوہ تینوں پرتا دے گا؛ تے اوہناں وچوں کوئی ایسا اے کہ جے تُوں اوہدے کول اک دینار وی امانت رکھیں، اوہ تینوں نہیں پرتاوے گا جدوں تائیں تُوں اوہدے سِر تے کھلوتا نہ رہیں۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہ آکھدے نیں: "اَن پڑھاں دے معاملے وچ ساڈے اُتے کوئی پھڑ نہیں" — تے اوہ جان بُجھ کے اللہ اُتے جھوٹھ بولدے نیں۔ کیوں نہیں! جنہے اپنا عہد پورا کیتا تے پرہیزگاری کیتی — تے بے شک اللہ پرہیزگاراں نوں پسند کردا اے۔ بے شک جیہڑے لوک اللہ دے عہد تے اپنیاں قسماں نوں تھوڑے مُل تے ویچ دیندے نیں اوہناں دا آخرت وچ کوئی حصہ نہیں۔ تے اللہ قیامت دے دن نہ اوہناں نال گل کرے گا، نہ اوہناں ول ویکھے گا، تے نہ اوہناں نوں پاک کرے گا؛ تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ تے بے شک اوہناں وچ اک ٹولی اے جیہڑی کتاب پڑھدے ہوئے اپنیاں زباناں مروڑدی اے، تاں جے تسی اوہنوں کتاب وچوں سمجھو حالانکہ اوہ کتاب وچوں نہیں؛ تے اوہ آکھدے نیں: "ایہہ اللہ ولوں اے،" حالانکہ اوہ اللہ ولوں نہیں — تے اوہ جان بُجھ کے اللہ اُتے جھوٹھ بولدے نیں۔ (۷۵–۷۸)

کسے بشر دا ایہہ کم نہیں کہ اللہ اوہنوں کتاب، حکمت تے نبوت دیوے فیر اوہ لوکاں نوں آکھے: "اللہ نوں چھڈ کے میرے بندے بن جاؤ۔" سگوں (اوہ تے ایہو آکھے گا): "رب والے بنو، ایس لئی کہ تسی کتاب سکھاؤندے او تے ایس لئی کہ تسی اوہنوں پڑھدے او۔" تے نہ اوہ تہانوں ایہہ حکم دے گا کہ تسی فرشتیاں تے نبیاں نوں رب بنا لؤ۔ کیہ اوہ تہانوں کفر دا حکم دے گا ایس توں مگروں کہ تسی فرمانبردار (مسلمان) ہو چکے او؟ (۷۹–۸۰)

تے جدوں اللہ نے نبیاں کولوں پکا عہد لیا: "جو کجھ میں تہانوں کتاب تے حکمت وچوں دیاں، فیر تہاڈے کول کوئی رسول آوے جیہڑا اوس دی تصدیق کرے جو تہاڈے کول اے، تے تسی ضرور اوہدے اُتے ایمان لیاؤ گے تے ضرور اوہدی مدد کرو گے۔" فرمایا: "کیہ تسی اقرار کردے او، تے ایس اُتے میرا بھاری عہد قبول کردے او؟" اوہناں نے آکھیا: "اسیں اقرار کردے آں۔" فرمایا: "فیر گواہ رہوو، تے میں وی تہاڈے نال گواہاں وچوں آں۔" فیر جیہڑا ایس توں مگروں پھر جاوے — تے اوہو نافرمان نیں۔ کیہ اوہ اللہ دے دین توں سوا کجھ ہور لبھدے نیں، حالانکہ جو کوئی اسماناں تے زمین وچ اے خوشی نال یا مجبوری نال اوسے دا فرمانبردار اے، تے اوسے ول اوہ پرتائے جان گے؟ (۸۱–۸۳)

آکھو: "اسیں اللہ اُتے ایمان لیائے، تے اوس اُتے جو ساڈے اُتے اتاریا گیا، تے جو ابراہیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب تے اوہناں دی اولاد اُتے اتاریا گیا، تے جو موسیٰ، عیسیٰ تے نبیاں نوں اوہناں دے رب ولوں دتا گیا۔ اسیں اوہناں وچوں کسے وچکار فرق نہیں کردے، تے اسیں اوسے دے فرمانبردار آں۔" تے جیہڑا اسلام (اللہ دی فرمانبرداری) توں سوا کوئی ہور دین لبھے، تے اوہ اوہدے کولوں کدے قبول نہیں کیتا جاوے گا، تے اوہ آخرت وچ گھاٹا کھان والیاں وچوں ہووے گا۔ اللہ ایسے لوکاں نوں کیویں ہدایت دیوے جنہاں نے اپنے ایمان مگروں کفر کیتا، حالانکہ اوہ گواہی دے چکے سن کہ رسول سچا اے تے اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں وی آ چکیاں سن؟ تے اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ ایہناں دا بدلہ ایہہ اے کہ ایہناں اُتے اللہ دی، فرشتیاں دی تے سارے لوکاں دی لعنت اے، اوہ ایہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ نہ اوہناں توں عذاب ہلکا کیتا جاوے گا، تے نہ اوہناں نوں مہلت دتی جاوے گی — سوا اوہناں دے جنہاں نے ایس مگروں توبہ کر لئی تے اصلاح کر لئی، تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ بے شک جنہاں نے اپنے ایمان مگروں کفر کیتا، فیر کفر وچ ودھدے گئے — اوہناں دی توبہ کدے قبول نہیں کیتی جاوے گی: تے اوہو گمراہ نیں۔ بے شک جنہاں نے کفر کیتا تے کفر ای دی حالت وچ مر گئے — اوہناں وچوں کسے کولوں زمین بھر سونا وی کدے قبول نہیں کیتا جاوے گا، بھاویں اوہ اوہنوں فدیے وچ دیوے۔ ایہناں لئی دردناک عذاب اے، تے اوہناں دا کوئی مددگار نہیں۔ تسی اصل نیکی نوں کدے نہیں اپڑ سکدے جدوں تائیں اوس وچوں خرچ نہ کرو جیہڑا تہانوں پیارا اے؛ تے تسی جو شے وی خرچ کرو، بے شک اللہ اوہنوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ (۸۴–۹۲)

کھان دیاں ساریاں چیزاں بنی اسرائیل لئی حلال سن سوا اوس دے جو اسرائیل (یعقوب) نے تورات اتارے جان توں پہلاں اپنے اُتے آپ حرام کر لئی سی۔ آکھو: "تورات لیاؤ تے اوہنوں پڑھو، جے تسی سچے او۔" فیر جیہڑا ایس مگروں وی اللہ اُتے جھوٹھ گھڑے — تے اوہو ظالم نیں۔ آکھو: "اللہ نے سچ فرمایا۔ سو ابراہیم دے دین دے پچھے چلو، جیہڑا اک پاسے دا (سچا) سی؛ تے اوہ مشرکاں وچوں نہیں سی۔" بے شک سب توں پہلا گھر جیہڑا لوکاں لئی مقرر کیتا گیا اوہو اے جیہڑا بکّہ (مکّے) وچ اے، برکت والا تے سارے جہاناں لئی ہدایت۔ اوہدے وچ کھلّیاں نشانیاں نیں — مقامِ ابراہیم — تے جیہڑا اوہدے وچ وڑ جاوے اوہ امن والا ہو جاندا اے۔ تے لوکاں اُتے اللہ دا ایہہ حق اے کہ جیہڑا اوتھے تائیں اپڑن دی طاقت رکھے اوہ ایس گھر دا حج کرے۔ تے جیہڑا انکار کرے — تے بے شک اللہ سارے جہاناں توں بے پرواہ اے۔ آکھو: "اے اہلِ کتاب، تسی اللہ دیاں آیتاں دا انکار کیوں کردے او، حالانکہ اللہ اوہدے اُتے گواہ اے جو تسی کردے او؟" آکھو: "اے اہلِ کتاب، تسی ایمان لیاؤن والیاں نوں اللہ دے راہ توں کیوں روکدے او، اوہدے وچ ٹیڑھ لبھدے او، حالانکہ تسی آپ (اوہدے حق ہون دے) گواہ او؟ تے اللہ اوس توں بے خبر نہیں جو تسی کردے او۔" (۹۳–۹۹)

اے ایمان والیو، جے تسی اہلِ کتاب دی کسے ٹولی دا آکھا منو گے، تے اوہ تہانوں تہاڈے ایمان مگروں فیر کافر بنا دین گے۔ تے تسی کیویں کفر کرو گے، حالانکہ تہاڈے اُتے اللہ دیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے تہاڈے وچ اوہدا رسول موجود اے؟ تے جیہڑا اللہ نوں مضبوطی نال پھڑ لوے اوہنوں سدھے راہ دی ہدایت مل گئی۔ اے ایمان والیو، اللہ توں ڈرو جیویں اوہدے توں ڈرن دا حق اے، تے تسی نہ مرنا مگر ایس حال وچ کہ تسی فرمانبردار (مسلمان) ہووو۔ تے سارے رل کے اللہ دی رسی نوں مضبوطی نال پھڑ لؤ، تے وکھو وکھ نہ ہوو۔ تے اپنے اُتے اللہ دی نعمت نوں یاد کرو: جدوں تسی اک دوجے دے دشمن سو تے اوس نے تہاڈے دلاں نوں جوڑ دتا، سو تسی اوہدی نعمت نال بھرا بھرا بن گئے؛ تے تسی اگ دے اک ٹوئے دے کنڈھے اُتے سو تے اوس نے تہانوں اوہدے توں بچا لیا۔ ایسے طرحاں اللہ تہاڈے لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے، تاں جے تسی ہدایت پاؤ۔ تے تہاڈے وچ اک ایسی جماعت ہونی چاہیدی اے جیہڑی بھلائی ول بلاوے، نیکی دا حکم دیوے تے برائی توں روکے: تے ایہو لوک کامیاب ہون والے نیں۔ تے اوہناں وانگوں نہ ہو جانا جیہڑے وکھو وکھ ہو گئے تے اختلاف وچ پے گئے ایس توں مگروں کہ اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں آ چکیاں سن؛ تے اوہناں لئی بہت وڈا عذاب اے اوس دن جدوں کجھ چہرے چٹے ہون گے تے کجھ چہرے کالے۔ فیر جنہاں دے چہرے کالے ہون گے (اوہناں نوں آکھیا جاوے گا): "کیہ تسی اپنے ایمان مگروں کفر کیتا؟ سو ہن اپنے کفر پاروں عذاب چکھو۔" تے جنہاں دے چہرے چٹے ہون گے، اوہ اللہ دی رحمت وچ ہون گے، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ ایہہ اللہ دیاں آیتاں نیں جیہڑیاں اسیں تینوں حق دے نال پڑھ کے سناؤندے آں؛ تے اللہ جہان والیاں اُتے کوئی ظلم نہیں چاہندا۔ تے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ ای دا اے، تے سارے معاملے اللہ ای ول پرتائے جاندے نیں۔ (۱۰۰–۱۰۹)

تسی سب توں چنگی امت او جیہڑی لوکاں لئی کڈھی گئی اے: تسی نیکی دا حکم دیندے او، برائی توں روکدے او، تے اللہ اُتے ایمان رکھدے او۔ تے جے اہلِ کتاب ایمان لے آؤندے، تے ایہہ اوہناں لئی چنگا ہوندا؛ اوہناں وچوں کجھ ایمان والے نیں، پر اوہناں وچوں بہتے نافرمان نیں۔ اوہ تہاڈا کجھ نہیں وگاڑ سکن گے سوا تھوڑی جیہی تکلیف دے؛ تے جے اوہ تہاڈے نال لڑن گے تے تہانوں پِٹھ وکھا جان گے، فیر اوہناں دی مدد نہیں کیتی جاوے گی۔ اوہناں اُتے ذلت تھوپ دتی گئی اے جتھے کتے وی اوہ پائے جان، سوا ایس دے کہ اللہ دی پناہ تے لوکاں دی پناہ وچ ہون۔ تے اوہ اللہ دے غضب دے حق دار ہوئے، تے اوہناں اُتے محتاجی تھوپ دتی گئی: ایہہ ایس لئی کہ اوہ اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے سن تے نبیاں نوں ناحق قتل کردے سن؛ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نے نافرمانی کیتی تے حدوں ودھدے رہے۔ اوہ سارے اکو جیہے نہیں: اہلِ کتاب وچوں اک جماعت (حق اُتے) قائم اے جیہڑی رات دیاں گھڑیاں وچ اللہ دیاں آیتاں پڑھدی اے، تے اوہ سجدے کردے نیں۔ اوہ اللہ تے آخری دن اُتے ایمان رکھدے نیں، نیکی دا حکم دیندے نیں تے برائی توں روکدے نیں، تے نیک کماں وچ چھیتی کردے نیں: تے ایہو نیکاں وچوں نیں۔ تے اوہ جو بھلائی وی کرن گے، اوہدی ناقدری نہیں کیتی جاوے گی؛ تے اللہ پرہیزگاراں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ (۱۱۰–۱۱۵)

بے شک جنہاں نے کفر کیتا، اوہناں دے مال تے اوہناں دی اولاد اللہ دے مقابلے اوہناں دے کجھ کم نہیں آؤن گے: تے اوہو اگ والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ جو کجھ اوہ ایس دنیا دی زندگی وچ خرچ کردے نیں اوہدی مثال اوس ہوا ورگی اے جیہدے وچ کڑاکے دا پالا ہووے: اوہ اوہناں لوکاں دی کھیتی اُتے آ پوے

جنہاں نے اپنے آپ اُتے ظلم کیتا، تے اوہنوں تباہ کر دیوے۔ تے اللہ نے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا؛ سگوں اوہ آپ اپنے اُتے ظلم کردے نیں۔ (۱۱۶–۱۱۷)

اے ایمان والیو، اپنیاں توں سوا کسے نوں اپنا بھیتی نہ بناؤ: اوہ تہانوں برباد کرن وچ کوئی کسر نہیں چھڈدے، تے اوہ چاہندے نیں کہ تسی تکلیف وچ پوو۔ دشمنی اوہناں دے مُنہوں ظاہر ہو چکی اے، تے جو اوہناں دے سینے لُکاؤندے نیں اوہ ایس توں وی وڈا اے۔ بے شک اساں تہاڈے لئی آیتاں کھول کے بیان کر دتیاں نیں، جے تسی عقل کرو۔ ویکھو، تسی اوہ لوک او کہ تسی اوہناں نال محبت کردے او تے اوہ تہاڈے نال محبت نہیں کردے، حالانکہ تسی ساری کتاب اُتے ایمان رکھدے او۔ تے جدوں اوہ تہانوں ملدے نیں تے آکھدے نیں: "اسیں ایمان لیائے،" پر جدوں کلّے ہوندے نیں تے تہاڈے اُتے غصے نال انگلاں دے پوٹے وڈھدے نیں۔ آکھو: "اپنے غصے وچ مر جاؤ!" بے شک اللہ سینیاں دیاں گلاں چنگی طرحاں جاندا اے۔ جے تہانوں کوئی بھلائی اپڑے تے اوہناں نوں بُری لگدی اے؛ تے جے تہانوں کوئی برائی اپڑے تے اوہ اوہدے اُتے خوش ہوندے نیں۔ تے جے تسی صبر کرو تے پرہیزگاری کرو، تے اوہناں دی چال تہاڈا کجھ نہیں وگاڑ سکے گی: بے شک اللہ نے اوہ سب گھیر رکھیا اے جو اوہ کردے نیں۔ (۱۱۸–۱۲۰)

تے اے نبی، یاد کر جدوں تُوں سویرے سویرے اپنے گھر والیاں کولوں نکلیا، ایمان والیاں نوں لڑائی دے مورچیاں اُتے بٹھاؤندا سیں — تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے — جدوں تہاڈے وچوں دو ٹولیاں نے ہمت ہارن دا ارادہ کیتا، حالانکہ اللہ اوہناں دا مددگار سی؛ تے ایمان والیاں نوں اللہ ای اُتے بھروسا کرنا چاہیدا اے۔ تے بے شک اللہ نے بدر وچ تہاڈی مدد کیتی، جدوں تسی کمزور سو؛ سو اللہ توں ڈرو، تاں جے تسی شکر کرو۔ جدوں تُوں ایمان والیاں نوں آکھدا سیں: "کیہ تہاڈے لئی ایہہ کافی نہیں کہ تہاڈا رب تِن ہزار اتارے ہوئے فرشتیاں نال تہاڈی مدد کرے؟" کیوں نہیں — جے تسی صبر کرو تے پرہیزگاری کرو، تے دشمن اچانک تہاڈے اُتے آ پوے، تے تہاڈا رب پنج ہزار نشان والے فرشتیاں نال تہاڈی مدد کرے گا۔ تے اللہ نے ایہہ بس تہاڈے لئی خوش خبری بنایا، تے ایس لئی کہ ایہدے نال تہاڈے دل مطمئن ہو جان — تے مدد تے اللہ ای ولوں اے، جیہڑا زبردست، حکمت والا اے — تاں جے کافراں دا اک حصہ وڈھ دیوے، یا اوہناں نوں ذلیل کر دیوے تے اوہ نامراد پرت جان۔ ایس معاملے وچ تیرا کوئی اختیار نہیں: بھاویں اوہ اوہناں دی توبہ قبول کرے یا اوہناں نوں عذاب دیوے، کیوں جے اوہ ظالم نیں۔ تے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ ای دا اے: اوہ جیہنوں چاہے بخش دیوے تے جیہنوں چاہے عذاب دیوے۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۲۱–۱۲۹)

اے ایمان والیو، دُونا چَونا ودھا کے سود نہ کھاؤ؛ تے اللہ توں ڈرو تاں جے تسی کامیاب ہو جاؤ۔ تے اوس اگ توں بچو جیہڑی کافراں لئی تیار کیتی گئی اے، تے اللہ تے رسول دا حکم منو، تاں جے تہاڈے اُتے رحم کیتا جاوے۔ تے اپنے رب دی بخشش ول تے اوس جنت ول دوڑو جیہدی چوڑائی اسماناں تے زمین جِنّی اے، جیہڑی پرہیزگاراں لئی تیار کیتی گئی اے — جیہڑے خوشحالی تے تنگی دووال وچ خرچ کردے نیں، غصہ پی جاندے نیں تے لوکاں نوں معاف کر دیندے نیں؛ تے اللہ نیکی کرن والیاں نوں پسند کردا اے — تے جیہڑے جدوں کوئی بے حیائی کر بیٹھن یا اپنے آپ اُتے ظلم کر لین، تے اللہ نوں یاد کردے نیں تے اپنے گناہاں دی بخشش منگدے نیں — تے اللہ توں سوا گناہ کون بخشدا اے؟ — تے جو اوہناں نے کیتا اوہدے اُتے جان بُجھ

کے اَڑدے نہیں۔ ایہناں دا بدلہ اوہناں دے رب ولوں بخشش اے، تے ایسے باغ جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے۔ تے عمل کرن والیاں دا اجر کِنّا ای چنگا اے! (۱۳۰–۱۳۶)

تہاڈے توں پہلاں کئی طریقے لنگھ چکے نیں؛ سو زمین وچ چل پھر کے ویکھو کہ جھٹلاؤن والیاں دا انجام کیہو جیہا ہویا۔ ایہہ لوکاں لئی کھلّا بیان اے، تے پرہیزگاراں لئی ہدایت تے نصیحت۔ تے نہ ہمت ہارو تے نہ غم کرو: تسی ای غالب رہو گے، جے تسی ایمان والے او۔ جے تہانوں زخم لگیا اے، تے اوس قوم نوں وی اوہو جیہا زخم لگ چکیا اے۔ تے ایہہ دن اسیں لوکاں وچکار واری واری پھیردے رہندے آں، تے ایس لئی کہ اللہ ایمان والیاں نوں جان لوے تے تہاڈے وچوں کجھ نوں شہید بناوے — تے اللہ ظالماں نوں پسند نہیں کردا — تے ایس لئی کہ اللہ ایمان والیاں نوں نکھار دیوے تے کافراں نوں مٹا دیوے۔ کیہ تسی سمجھیا سی کہ تسی جنت وچ وڑ جاؤ گے حالانکہ اجے اللہ نے تہاڈے وچوں جہاد کرن والیاں نوں جانیا ای نہیں، تے نہ صبر کرن والیاں نوں جانیا؟ تے تسی موت نوں ملن توں پہلاں اوہدی آرزو کردے سو: سو ہن تسی اوہنوں اپنیاں اکھاں نال ویکھ لیا۔ (۱۳۷–۱۴۳)

تے محمد بس اک رسول ای نیں؛ اوہناں توں پہلاں وی رسول لنگھ چکے نیں۔ فیر کیہ جے اوہ وفات پا جان یا شہید کر دتے جان، تے تسی اُلٹے پیریں پھر جاؤ گے؟ تے جیہڑا اُلٹے پیریں پھر جاوے اوہ اللہ دا کجھ وی نہیں وگاڑے گا، تے اللہ شکر کرن والیاں نوں چھیتی بدلہ دے گا۔ تے کوئی جان اللہ دے حکم توں بِنا نہیں مر سکدی، اک لکھے ہوئے مقررہ وقت اُتے۔ تے جیہڑا دنیا دا بدلہ چاہندا اے، اسیں اوہنوں اوہدے وچوں دے دیندے آں؛ تے جیہڑا آخرت دا بدلہ چاہندا اے، اسیں اوہنوں اوہدے وچوں دیاں گے؛ تے اسیں شکر کرن والیاں نوں چھیتی بدلہ دیاں گے۔ تے کِنّے ای نبی ہوئے نیں جنہاں نال رل کے بہت سارے اللہ والیاں نے لڑائی کیتی! سو اللہ دے راہ وچ جو مصیبت اوہناں نوں اپڑی اوہدے نال نہ اوہناں نے ہمت ہاری، نہ کمزور پئے، تے نہ دبے۔ تے اللہ صبر کرن والیاں نوں پسند کردا اے۔ تے اوہناں دی گل بس ایہو سی کہ اوہناں نے آکھیا: "اے ساڈے رب، ساڈے گناہ تے ساڈے کماں وچ ساڈیاں زیادتیاں بخش دے؛ ساڈے قدم جما دے، تے کافر قوم دے خلاف ساڈی مدد فرما۔" سو اللہ نے اوہناں نوں دنیا دا بدلہ وی دتا تے آخرت دا چنگا بدلہ وی۔ تے اللہ نیکی کرن والیاں نوں پسند کردا اے۔ (۱۴۴–۱۴۸)

اے ایمان والیو، جے تسی کافراں دا آکھا منو گے، تے اوہ تہانوں اُلٹے پیریں پھیر دین گے، تے تسی گھاٹا کھا کے پرتو گے۔ نہیں: سگوں اللہ ای تہاڈا مولا اے، تے اوہو سب توں چنگا مددگار اے۔ اسیں چھیتی ای کافراں دے دلاں وچ دہشت پا دیاں گے، ایس لئی کہ اوہناں نے اللہ دے نال اوہناں نوں شریک بنایا جنہاں دی اوس نے کوئی دلیل نہیں اتاری۔ تے اوہناں دا ٹھکانا اگ اے — تے ظالماں دا ٹھکانا بہت ای بُرا اے! تے بے شک اللہ نے تہاڈے نال اپنا وعدہ سچ کر وکھایا جدوں تسی اوہدے حکم نال اوہناں نوں وڈھ رہے سو — ایتھوں تائیں کہ تسی ہمت ہار بیٹھے تے حکم بارے جھگڑن لگ پئے، تے نافرمانی کیتی ایس توں مگروں کہ اوس نے تہانوں اوہ وکھا دتا جو تسی پسند کردے سو۔ تہاڈے وچوں کوئی دنیا چاہندا سی، تے تہاڈے وچوں کوئی آخرت چاہندا سی۔ فیر اوس نے تہانوں اوہناں توں پھیر دتا، تاں جے تہانوں آزماوے؛ تے بے شک اوس نے تہانوں معاف کر دتا، تے اللہ ایمان والیاں اُتے فضل کرن والا اے۔ یاد کرو جدوں تسی (پہاڑ اُتے) چڑھے جاندے سو، تے کسے ول مُڑ کے وی نہیں ویکھدے سو، تے رسول تہانوں تہاڈے پچھوں بلا رہیا سی۔ سو اوس نے تہانوں غم دے بدلے غم دتا، تاں جے تسی نہ اوس اُتے غم کرو جو تہاڈے ہتھوں نکل گیا تے نہ اوس اُتے جو تہانوں

اپڑیا۔ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ فیر اوس نے غم مگروں تہاڈے اُتے امن اتاریا — اک اُونگھ جیہڑی تہاڈے وچوں اک ٹولی اُتے چھا رہی سی، تے دوجی ٹولی نوں بس اپنیاں جاناں دی فکر پئی سی، اوہ اللہ بارے ناحق گمان کردے سن، جاہلیت دے گمان، آکھدے سن: "کیہ ایس معاملے وچ ساڈا وی کجھ اختیار اے؟" آکھو: "سارا معاملہ اللہ ای دا اے۔" اوہ اپنے دلاں وچ اوہ لُکاؤندے نیں جو تیرے سامہنے ظاہر نہیں کردے۔ آکھدے نیں: "جے ایس معاملے وچ ساڈا کجھ اختیار ہوندا، تے اسیں ایتھے نہ مارے جاندے۔" آکھو: "جے تسی اپنے گھراں وچ وی ہوندے، تے جنہاں اُتے قتل ہونا لکھیا گیا سی اوہ آپ اپنے ڈِگن دیاں تھاواں ول نکل آؤندے" — تے ایس لئی کہ اللہ اوہنوں آزماوے جو تہاڈے سینیاں وچ اے تے اوہنوں نکھار دیوے جو تہاڈے دلاں وچ اے۔ تے اللہ سینیاں دیاں گلاں چنگی طرحاں جاندا اے۔ بے شک تہاڈے وچوں جیہڑے اوس دن پِٹھ پھیر گئے جدوں دوویں لشکر آہمو سامہنے ہوئے — اوہناں نوں شیطان ای نے اوہناں دے کجھ کرتوتاں پاروں تِلکایا سی؛ تے بے شک اللہ نے اوہناں نوں معاف کر دتا۔ بے شک اللہ بڑا بخشن والا، بردبار اے۔ (۱۴۹–۱۵۵)

اے ایمان والیو، اوہناں وانگوں نہ ہو جانا جنہاں نے کفر کیتا تے اپنے بھراواں بارے آکھیا جدوں اوہ زمین وچ سفر تے گئے یا لڑائی لئی نکلے: "جے اوہ ساڈے کول ہوندے، تے نہ مردے تے نہ مارے جاندے" — تاں جے اللہ ایس گل نوں اوہناں دے دلاں وچ حسرت بنا دیوے۔ تے اللہ ای زندگی دیندا اے تے موت دیندا اے؛ تے اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ تسی کردے او۔ تے جے تسی اللہ دے راہ وچ مارے جاؤ، یا مر جاؤ، تے اللہ ولوں بخشش تے رحمت اوس سب توں کتے چنگی اے جو اوہ جمع کردے نیں۔ تے جے تسی مر جاؤ یا مارے جاؤ، تے یقیناً اللہ ای ول تسی اکٹھے کیتے جاؤ گے۔ (۱۵۶–۱۵۸)

اے نبی، ایہہ اللہ دی رحمت ای سی کہ تُوں اوہناں لئی نرم ہو گیا۔ تے جے تُوں سخت مزاج، سخت دل ہوندا، تے اوہ تیرے آل دوالیوں کھِلر جاندے۔ سو اوہناں نوں معاف کر، اوہناں لئی بخشش منگ، تے کم وچ اوہناں کولوں مشورہ لے؛ فیر جدوں تُوں پکا ارادہ کر لویں، تے اللہ اُتے بھروسا کر۔ بے شک اللہ بھروسا کرن والیاں نوں پسند کردا اے۔ جے اللہ تہاڈی مدد کرے، تے کوئی تہاڈے اُتے غالب نہیں آ سکدا؛ تے جے اوہ تہانوں چھڈ دیوے، تے اوہدے مگروں کون اے جیہڑا تہاڈی مدد کرے؟ تے ایمان والیاں نوں اللہ ای اُتے بھروسا کرنا چاہیدا اے۔ (۱۵۹–۱۶۰)

تے کسے نبی دا ایہہ کم نہیں کہ اوہ (غنیمت دے مال وچ) خیانت کرے؛ تے جیہڑا خیانت کرے گا اوہ قیامت دے دن اوہ شے لے کے آوے گا جیہدے وچ اوس نے خیانت کیتی۔ فیر ہر جان نوں اوہدی کمائی دا پورا پورا بدلہ دتا جاوے گا، تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ کیہ اوہ بندہ جیہڑا اللہ دی رضا دے پچھے چلیا اوس ورگا ہو سکدا اے جیہڑا اللہ دی ناراضی لے کے پرتیا، تے اوہدا ٹھکانا دوزخ اے؟ تے اوہ بہت بُرا ٹھکانا اے! اللہ دے نزدیک اوہناں دے وکھو وکھ درجے نیں؛ تے اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ اوہ کردے نیں۔ (۱۶۱–۱۶۳)

بے شک اللہ نے ایمان والیاں اُتے وڈا احسان کیتا جدوں اوہناں وچ اوہناں ای وچوں اک رسول بھیجیا، جیہڑا اوہناں نوں اوہدیاں آیتاں پڑھ کے سناؤندا اے، اوہناں نوں پاک کردا اے، تے اوہناں نوں کتاب تے حکمت سکھاؤندا اے؛ حالانکہ ایس توں پہلاں اوہ کھلّی گمراہی وچ سن۔ تے کیہ جدوں تہانوں اک مصیبت اپڑی، حالانکہ تسی (اپنے دشمن نوں) ایس توں دُگنی اپڑا چکے سو، تے تسی آکھن لگے: "ایہہ کتھوں آ گئی؟" آکھو:

"ایہہ تہاڈے اپنے ای ولوں اے۔" بے شک اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ تے جو مصیبت تہانوں اوس دن اپڑی جدوں دوویں لشکر آہمو سامہنے ہوئے اوہ اللہ دے حکم نال سی، تے ایس لئی کہ اوہ ایمان والیاں نوں جان لوے، تے ایس لئی کہ اوہ منافقاں نوں جان لوے، جنہاں نوں آکھیا گیا: "آؤ، اللہ دے راہ وچ لڑو، یا (گھٹو گھٹ) بچاء ای کرو،" تے اوہناں نے آکھیا: "جے سانوں پتا ہوندا کہ لڑائی ہووے گی، تے اسیں ضرور تہاڈے پچھے آؤندے۔" اوہ اوس دن ایمان نالوں کفر دے ودھ نیڑے سن، اپنے مُنہاں توں اوہ گل آکھدے سن جیہڑی اوہناں دے دلاں وچ نہیں سی۔ تے اللہ چنگی طرحاں جاندا اے جو اوہ لُکاؤندے نیں۔ (۱۶۴–۱۶۷)

ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں نے آپ بیٹھے رہ کے اپنے بھراواں بارے آکھیا: "جے اوہ ساڈا آکھا مندے تے نہ مارے جاندے۔" آکھو: "فیر اپنے آپ توں موت ٹال وکھاؤ، جے تسی سچے او۔" تے جیہڑے اللہ دے راہ وچ مارے گئے اوہناں نوں مُردے نہ سمجھو: نہیں، سگوں اوہ جیوندے نیں، اپنے رب کول رزق پاؤندے نیں، اوس اُتے خوش نیں جو اللہ نے اوہناں نوں اپنے فضل نال دتا، تے اوہناں بارے وی خوشیاں مناؤندے نیں جیہڑے اجے اوہناں نال نہیں رلے تے اوہناں دے پچھے رہ گئے نیں، کہ اوہناں اُتے نہ کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے — اوہ اللہ دی نعمت تے فضل اُتے خوش ہوندے نیں، تے ایس اُتے کہ اللہ ایمان والیاں دا اجر ضائع نہیں کردا۔ جنہاں نے زخم لگن مگروں وی اللہ تے رسول دی پکار اُتے لبّیک آکھی — اوہناں وچوں جنہاں نے نیکی کیتی تے پرہیزگاری کیتی اوہناں لئی وڈا اجر اے — اوہ جنہاں نوں لوکاں نے آکھیا: "لوک تہاڈے خلاف اکٹھے ہو گئے نیں، سو اوہناں توں ڈرو،" پر ایس گل نے اوہناں دا ایمان ہور ودھا دتا، تے اوہناں نے آکھیا: "سانوں اللہ کافی اے: تے اوہ کِنّا چنگا کارساز اے۔" سو اوہ اللہ دی نعمت تے فضل لے کے پرتے؛ اوہناں نوں کوئی تکلیف نہ اپڑی، تے اوہ اللہ دی رضا دے پچھے چلے۔ تے اللہ بڑے فضل والا اے۔ ایہہ تے شیطان ای اے جیہڑا تہانوں اپنے یاراں توں ڈراؤندا اے؛ سو اوہناں توں نہ ڈرو، تے میرے توں ڈرو، جے تسی ایمان والے او۔ (۱۶۸–۱۷۵)

تے جیہڑے لوک کفر وچ دوڑ دوڑ کے جاندے نیں اوہ تینوں غمگین نہ کرن: اوہ اللہ دا کجھ وی نہیں وگاڑ سکدے۔ اللہ چاہندا اے کہ آخرت وچ اوہناں لئی کوئی حصہ نہ رکھے؛ تے اوہناں لئی بہت وڈا عذاب اے۔ بے شک جنہاں نے ایمان دے بدلے کفر مُل لیا اوہ اللہ دا کجھ وی نہیں وگاڑ سکدے؛ تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ تے کافر ایہہ نہ سمجھن کہ جیہڑی مہلت اسیں اوہناں نوں دیندے آں اوہ اوہناں لئی چنگی اے: اسیں تے اوہناں نوں بس ایس لئی مہلت دیندے آں کہ اوہ گناہ وچ ہور ودھ جان۔ تے اوہناں لئی رسوا کرن والا عذاب اے۔ اللہ ایسا نہیں کہ ایمان والیاں نوں اوس حال اُتے چھڈ دیوے جیہدے اُتے تسی او جدوں تائیں ناپاک نوں پاک توں وکھرا نہ کر دیوے؛ تے اللہ ایسا وی نہیں کہ تہانوں غیب دی خبر دے دیوے۔ پر اللہ اپنے رسولاں وچوں جیہنوں چاہندا اے چُن لیندا اے۔ سو اللہ تے اوہدے رسولاں اُتے ایمان لیاؤ: تے جے تسی ایمان لیاؤ تے پرہیزگاری کرو، تے تہاڈے لئی وڈا اجر اے۔ تے جیہڑے لوک اوس وچ کنجوسی کردے نیں جو اللہ نے اوہناں نوں اپنے فضل نال دتا اوہ ایہہ نہ سمجھن کہ ایہہ اوہناں لئی چنگا اے؛ نہیں، سگوں ایہہ اوہناں لئی بُرا اے۔ جیس شے وچ اوہناں نے کنجوسی کیتی قیامت دے دن اوہ اوہناں دے گل دا طوق بنا دتی جاوے گی۔ تے اسماناں تے زمین دی میراث اللہ ای لئی اے؛ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ (۱۷۶–۱۸۰)

بے شک اللہ نے اوہناں دی گل سن لئی جنہاں نے آکھیا: "اللہ فقیر اے تے اسیں مالدار آں۔" اسیں لکھ رکھاں گے جو اوہناں نے آکھیا، تے اوہناں دا نبیاں نوں ناحق قتل کرنا وی، تے اسیں آکھاں گے: "ساڑن والی اگ دا

عذاب چکھو! ایہہ اوس دا بدلہ اے جو تہاڈے اپنے ہتھاں نے اگے بھیجیا — تے اللہ اپنے بندیاں اُتے ذرا وی ظلم کرن والا نہیں۔" ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں نے آکھیا: "اللہ نے ساڈے نال عہد کیتا اے کہ اسیں کسے رسول اُتے ایمان نہ لیائیے جدوں تائیں اوہ ساڈے کول ایسی قربانی نہ لیاوے جیہنوں اگ کھا جاوے۔" آکھو: "میرے توں پہلاں تہاڈے کول کئی رسول کھلّیاں نشانیاں لے کے آئے، تے اوہ وی لے کے آئے جو تسی آکھدے او؛ فیر تسی اوہناں نوں کیوں قتل کیتا، جے تسی سچے او؟" فیر اے نبی، جے اوہ تینوں جھٹلاؤندے نیں، تے تیرے توں پہلاں وی کئی رسول جھٹلائے گئے، جیہڑے کھلّیاں نشانیاں، صحیفے تے روشن کتاب لے کے آئے سن۔ ہر جان نے موت دا سواد چکھنا اے، تے تہانوں تہاڈے اجر قیامت دے دن ای پورے پورے دتے جان گے۔ سو جیہڑا اگ توں دور ہٹا لیا گیا تے جنت وچ داخل کر دتا گیا اوہ یقیناً کامیاب ہو گیا؛ تے دنیا دی زندگی دھوکھے دے سامان توں سوا کجھ نہیں۔ تسی ضرور اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں وچ آزمائے جاؤ گے، تے تسی ضرور اوہناں کولوں جنہاں نوں تہاڈے توں پہلاں کتاب دتی گئی تے مشرکاں کولوں بہت ساریاں دکھ دین والیاں گلاں سنو گے۔ تے جے تسی صبر کرو تے پرہیزگاری کرو، تے بے شک ایہہ وڈی ہمت دے کماں وچوں اے۔ (۱۸۱–۱۸۶)

تے جدوں اللہ نے اوہناں کولوں پکا عہد لیا جنہاں نوں کتاب دتی گئی: "تسی ضرور ایہنوں لوکاں دے سامہنے کھول کے بیان کرو گے تے ایہنوں لُکاؤ گے نہیں۔" پر اوہناں نے اوہنوں اپنی پٹھ پچھے سُٹ دتا تے اوہدے بدلے تھوڑا مُل لے لیا — سو کِنّا بُرا اے جو اوہ خریددے نیں! تُوں ایہہ نہ سمجھیں کہ جیہڑے لوک اپنے کیتے اُتے خوش ہوندے نیں، تے چاہندے نیں کہ اوہناں دی تعریف اوہناں کماں اُتے وی کیتی جاوے جیہڑے اوہناں نے نہیں کیتے — تُوں اوہناں نوں عذاب توں بچیا ہویا نہ سمجھیں: تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ (۱۸۷–۱۸۸)

تے اسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دی اے؛ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ بے شک اسماناں تے زمین دے پیدا کرن وچ، تے رات تے دن دے اَدل بدل وچ، عقل والیاں لئی نشانیاں نیں — جیہڑے کھلوتے، بیٹھے تے اپنے پاسیاں بھار لیٹے اللہ نوں یاد کردے نیں، تے اسماناں تے زمین دی پیدائش وچ غور کردے نیں: "اے ساڈے رب، تُوں ایہہ سب بے مقصد پیدا نہیں کیتا۔ تُوں پاک ایں! سو سانوں اگ دے عذاب توں بچا۔" "اے ساڈے رب، بے شک جیہنوں تُوں اگ وچ پا دتا اوہنوں تُوں ضرور رسوا کر دتا؛ تے ظالماں دا کوئی مددگار نہیں۔ اے ساڈے رب، اساں اک پکارن والے نوں سنیا جیہڑا ایمان ول بلا رہیا سی: 'اپنے رب اُتے ایمان لیاؤ،' سو اسیں ایمان لے آئے۔ اے ساڈے رب، سو ساڈے گناہ بخش دے، ساڈیاں برائیاں ساڈے توں دور کر دے، تے سانوں نیکاں دے نال موت دے۔ اے ساڈے رب، سانوں اوہ عطا فرما جیہدا تُوں اپنے رسولاں راہیں ساڈے نال وعدہ کیتا، تے سانوں قیامت دے دن رسوا نہ کریں: بے شک تُوں وعدے دے خلاف نہیں کردا۔" سو اوہناں دے رب نے اوہناں دی دعا قبول کیتی: "میں تہاڈے وچوں کسے عمل کرن والے دا عمل ضائع نہیں کراں گا، مرد ہووے یا عورت — تسی اک دوجے وچوں او۔ سو جنہاں نے ہجرت کیتی تے اپنے گھراں وچوں کڈھے گئے، تے میرے راہ وچ ستائے گئے، تے لڑے تے مارے گئے — میں ضرور اوہناں دیاں برائیاں اوہناں توں دور کر دیاں گا تے اوہناں نوں ایسے باغاں وچ داخل کراں گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں: ایہہ اللہ ولوں بدلہ اے، تے اللہ ای کول سب توں چنگا بدلہ اے۔" (۱۸۹–۱۹۵)

اے نبی، شہراں وچ کافراں دا چلنا پھرنا تینوں دھوکھے وچ نہ پاوے: ایہہ تھوڑا جیہا فائدہ اے، فیر اوہناں دا ٹھکانا دوزخ اے — تے اوہ بہت بُرا وچھونا اے! پر جیہڑے لوک اپنے رب توں ڈردے رہے اوہناں لئی ایسے باغ نیں جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے: ایہہ اللہ ولوں مہمانی اے؛ تے جو اللہ کول اے اوہ نیکاں لئی سب توں چنگا اے۔ (۱۹۶–۱۹۸)

تے بے شک اہلِ کتاب وچوں کجھ ایسے وی نیں جیہڑے اللہ اُتے ایمان رکھدے نیں، تے اوس اُتے جو تہاڈے ول اتاریا گیا، تے اوس اُتے جو اوہناں ول اتاریا گیا، اللہ دے اگے عاجزی کردے ہوئے: اوہ اللہ دیاں آیتاں نوں تھوڑے مُل تے نہیں ویچدے۔ ایہناں لئی اوہناں دا اجر اوہناں دے رب کول اے؛ بے شک اللہ چھیتی حساب لین والا اے۔ اے ایمان والیو، صبر کرو، صبر وچ (دشمن توں) ودھ کے رہوو، مورچیاں اُتے ڈٹے رہوو، تے اللہ توں ڈرو، تاں جے تسی کامیاب ہو جاؤ۔ (۱۹۹–۲۰۰)

۴. عورتاں (النساء)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے لوکو، اپنے رب توں ڈرو، جنہے تہانوں اک جان توں پیدا کیتا، تے اوسے وچوں اوہدا جوڑا پیدا کیتا، تے اوہناں دوواں توں بہت سارے مرد تے عورتاں کھلار دتے۔ تے اوس اللہ توں ڈرو جیہدے ناں تے تسی اک دوجے کولوں منگدے او، تے رشتے داریاں (توڑن) توں وی: بے شک اللہ تہاڈے اُتے نگہبان اے۔[5] (۱)

تے یتیماں نوں اوہناں دے مال دے دیو؛ تے بُری شے نوں چنگی نال نہ بدلو، تے اوہناں دے مال اپنے مالاں نال رلا کے نہ کھاؤ — بے شک ایہہ بہت وڈا گناہ اے۔ تے جے تہانوں ڈر ہووے کہ تسی یتیم کڑیاں دے معاملے وچ انصاف نہیں کر سکو گے، تے ہور عورتاں وچوں جیہڑیاں تہانوں پسند آؤن اوہناں نال نکاح کر لؤ، دو دو، تِن تِن، یا چار چار؛ پر جے تہانوں ڈر ہووے کہ تسی (اوہناں وچکار) انصاف نہیں کر سکو گے، تے فیر اک ای، یا اوہ باندیاں جیہڑیاں تہاڈی ملکیت وچ نیں۔ ایہہ ایس دے ودھ نیڑے اے کہ تسی بے انصافی نہ کرو۔ تے عورتاں نوں اوہناں دے مہر خوشی نال دیو؛ فیر جے اوہ اپنی خوشی نال اوہدے وچوں کجھ تہاڈے لئی چھڈ دین، تے اوہنوں مزے تے خوشگواری نال کھاؤ۔ (۲–۴)

تے بے سمجھاں نوں اپنے اوہ مال حوالے نہ کرو جنہاں نوں اللہ نے تہاڈے لئی گزارے دا ذریعہ بنایا اے؛ پر اوہناں نوں اوہدے وچوں کھلاؤ، پہناؤ، تے اوہناں نال بھلی گل آکھو۔ تے یتیماں نوں آزماؤندے رہوو ایتھوں تائیں کہ اوہ نکاح دی عمر نوں اپڑ جان؛ فیر جے تسی اوہناں وچ سمجھ داری ویکھو، تے اوہناں دے مال اوہناں دے حوالے کر دیو۔ تے اوہناں نوں فضول خرچی نال تے ایس چھیتی وچ نہ کھا جاؤ کہ اوہ وڈے ہو جان گے۔ تے جیہڑا (سرپرست) مالدار ہووے اوہ بچیا رہے، تے جیہڑا محتاج ہووے اوہ دستور موجب کھا لوے۔ فیر جدوں تسی اوہناں دے مال اوہناں دے حوالے کرو، تے اوہناں اُتے گواہ بنا لؤ — تے حساب لین لئی اللہ کافی اے۔ (۵–۶)

مرداں لئی اوس وچوں حصہ اے جو ماں پیو تے نیڑے دے رشتے دار چھڈ جان، تے عورتاں لئی وی اوس وچوں حصہ اے جو ماں پیو تے نیڑے دے رشتے دار چھڈ جان، بھاویں اوہ تھوڑا ہووے یا بہتا: ایہہ مقرر کیتا ہویا حصہ اے۔ تے جدوں ونڈ دے ویلے (دوجے) رشتے دار، یتیم تے مسکین آ جان، تے اوہناں نوں وی اوہدے وچوں کجھ دیو تے اوہناں نال بھلی گل آکھو۔ تے اوہناں لوکاں نوں ڈرنا چاہیدا اے جیہڑے جے اپنے پچھے کمزور اولاد چھڈ جاندے تے اوہناں بارے ڈردے: سو اوہ اللہ توں ڈرن تے سدھی گل آکھن۔ بے شک جیہڑے لوک یتیماں دا مال ناحق کھاندے نیں اوہ اپنے ڈھڈاں وچ بس اگ ای بھردے نیں؛ تے اوہ چھیتی ای بھڑکدی اگ وچ جان گے۔ (۷–۱۰)

اللہ تہانوں تہاڈی اولاد بارے حکم دیندا اے: پُتر دا حصہ دو دھیاں دے حصے دے برابر اے۔ فیر جے صرف دھیاں ای ہون، دو یا دو توں ودھ، تے اوہناں لئی ترکے دا دو تہائی اے؛ تے جے اک ای ہووے، تے اوہدے

[5] ایہہ اک بنیادی قرآنی آیت اے جیہڑی ہمیشہ نکاح، یعنی مسلمان ویاہ دے ویلے پڑھی جاندی اے۔ ایس آیت وچ رہنمائی والے ارتقا ول اک باریک پر بہت ڈونگھا اشارہ اے۔ بائبل دے ایس دعوے دے برعکس کہ حوا آدم دی پسلی توں بنی، قرآن آکھدا اے کہ پہلا جوڑا اک مؤنث (نفس) توں آیا، جیہڑا ایس گل ول اشارہ اے کہ ارتقا دے شروع وچ پہلی واری جنسی افزائش کیویں وجود وچ آئی۔

لئی اَدھ اے۔ تے میت دے ماں پیو وچوں ہر اک لئی ترکے دا چھیواں حصہ اے جے اوہدی کوئی اولاد ہووے؛ تے جے اوہدی اولاد نہ ہووے تے اوہدے ماں پیو ای اوہدے وارث ہون، تے اوہدی ماں لئی اک تہائی اے؛ تے جے اوہدے بھین بھرا ہون، تے اوہدی ماں لئی چھیواں حصہ اے — اوس وصیت مگروں جو اوہ کر گیا ہووے، یا قرض مگروں۔ تہاڈے ماں پیو تے تہاڈے پُتر — تسی نہیں جاندے کہ اوہناں وچوں کون فائدے وچ تہاڈے ودھ نیڑے اے۔ ایہہ اللہ ولوں مقرر کیتا ہویا اے؛ بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے جو تہاڈیاں بیویاں چھڈ جان اوہدا اَدھ تہاڈے لئی اے جے اوہناں دی کوئی اولاد نہ ہووے؛ تے جے اوہناں دی اولاد ہووے، تے اوہناں دے ترکے دا چوتھا حصہ تہاڈے لئی اے — اوس وصیت مگروں جو اوہ کر گئیاں ہون، یا قرض مگروں۔ تے جو تسی چھڈ جاؤ اوہدا چوتھا حصہ اوہناں لئی اے جے تہاڈی کوئی اولاد نہ ہووے؛ تے جے تہاڈی اولاد ہووے، تے تہاڈے ترکے دا اٹھواں حصہ اوہناں لئی اے — اوس وصیت مگروں جو تسی کر جاؤ، یا قرض مگروں۔ تے جے کوئی مرد یا عورت ایسا ہووے جیہدا نہ پیو ہووے نہ اولاد، تے اوہدا اک بھرا یا اک بھین ہووے، تے اوہناں دووا‌ں وچوں ہر اک لئی چھیواں حصہ اے؛ تے جے اوہ ایس توں ودھ ہون، تے اوہ سارے اک تہائی وچ شریک نیں — اوس وصیت مگروں جو کیتی گئی ہووے، یا قرض مگروں، بِنا کسے نوں نقصان اپڑائے۔ ایہہ اللہ ولوں حکم اے؛ تے اللہ سب کجھ جانن والا، بردبار اے۔ ایہہ اللہ دیاں حداں نیں۔ تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منے، اوہ اوہنوں ایسے باغاں وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے؛ تے ایہو وڈی کامیابی اے۔ تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی نافرمانی کرے تے اوہدیاں حداں توں اگے ودھے، اوہ اوہنوں اگ وچ داخل کرے گا، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہے گا؛ تے اوہدے لئی رسوا کرن والا عذاب اے۔ (۱۱–۱۴)

تے تہاڈیاں عورتاں وچوں جیہڑیاں بے حیائی دا کم کرن، اوہناں اُتے اپنے وچوں چار گواہ بنا لؤ؛ فیر جے اوہ گواہی دے دین، تے اوہناں نوں گھراں وچ روکی رکھو ایتھوں تائیں کہ موت اوہناں نوں آ لوے یا اللہ اوہناں لئی کوئی راہ کڈھ دیوے۔ تے تہاڈے وچوں جیہڑے دو ایہہ کم کرن، اوہناں دووا‌ں نوں سزا دیو؛ فیر جے اوہ توبہ کر لین تے اپنی اصلاح کر لین، تے اوہناں دا پچھا چھڈ دیو۔ بے شک اللہ بڑا توبہ قبول کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ اللہ دے ذمے توبہ قبول کرنا بس اوہناں ای لئی اے جیہڑے نادانی نال برائی کر بیٹھدے نیں فیر چھیتی ای توبہ کر لیندے نیں؛ سو ایہو نیں جنہاں دی توبہ اللہ قبول کردا اے۔ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے توبہ اوہناں لئی نہیں جیہڑے برائیاں کردے رہندے نیں ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہناں وچوں کسے دے ساہمنے موت آ کھلوندی اے، تے اوہ آکھدا اے: "میں ہن توبہ کیتی،" تے نہ اوہناں لئی جیہڑے کفر دی حالت وچ مر جاندے نیں: ایہناں لئی اساں دردناک عذاب تیار کر رکھیا اے۔ (۱۵–۱۸)

اے ایمان والیو، تہاڈے لئی حلال نہیں کہ تسی زبردستی عورتاں دے وارث بن بیٹھو؛ تے نہ اوہناں نوں ایس لئی روک رکھو کہ جو تسی اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں کجھ لے لؤ، سوا ایس دے کہ اوہ کھلّی بے حیائی کرن۔ تے اوہناں دے نال بھلے طریقے نال رہوو؛ فیر جے اوہ تہانوں ناپسند ہون، تے ہو سکدا اے کہ تسی اک شے نوں ناپسند کرو تے اللہ اوہدے وچ بہت ساری بھلائی رکھ دیوے۔ تے جے تسی اک بیوی دی تھاں دوجی بیوی لیاؤنا چاہو، تے تسی اوہناں وچوں کسے نوں ڈھیر سارا مال دے چکے ہووو، تے اوہدے وچوں کجھ وی واپس نہ لؤ۔ کیہ تسی اوہنوں بہتان لا کے تے کھلّا گناہ کر کے لؤ گے؟ تے تسی اوہنوں کیویں لؤ گے، حالانکہ تسی اک دوجے نال مل چکے او تے اوہ تہاڈے کولوں پکا عہد لے چکیاں نیں؟ (۱۹–۲۱)

تے اوہناں عورتاں نال نکاح نہ کرو جنہاں نال تہاڈے پیو نکاح کر چکے ہون — سوا اوس دے جو پہلاں ہو چکیا: بے شک ایہہ بے حیائی، نفرت والی گل تے بُرا راہ سی۔ تہاڈے اُتے حرام کیتیاں گئیاں نیں تہاڈیاں ماواں، تہاڈیاں دھیاں، تہاڈیاں بھیناں، تہاڈیاں پھوپھیاں، تہاڈیاں ماسیاں، بھتیجیاں، بھانجیاں، تہاڈیاں اوہ ماواں جنہاں نے تہانوں دُدھ پیایا، تہاڈیاں دُدھ شریک بھیناں، تہاڈیاں بیویاں دیاں ماواں، تے تہاڈی پرورش وچ رہن والیاں تہاڈیاں اوہناں بیویاں دیاں دھیاں جنہاں نال تسی ہم بستری کر چکے ہووو — پر جے تسی اوہناں نال ہم بستری نہیں کیتی تے تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں — تے تہاڈے اوہناں پُتراں دیاں بیویاں جیہڑے تہاڈی اپنی پِٹھ توں نیں؛ تے ایہہ وی کہ تسی دو بھیناں نوں اکٹھا کرو، سوا اوس دے جو پہلاں ہو چکیا۔ بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے خاونداں والیاں عورتاں وی (حرام نیں)، سوا اوہناں دے جیہڑیاں تہاڈی ملکیت وچ آ جان: ایہہ تہاڈے اُتے اللہ دا لکھیا ہویا حکم اے۔ تے ایہناں توں سوا باقی ساریاں تہاڈے لئی حلال کیتیاں گئیاں نیں، بشرطیکہ تسی اپنے مالاں راہیں اوہناں نوں نکاح وچ لیاؤن لئی طلب کرو، نہ کہ بدکاری لئی۔ فیر جنہاں کولوں تسی فائدہ چُکیا اوہناں نوں اوہناں دے مقرر کیتے مہر فرض وجوں دیو؛ تے مہر مقرر ہون مگروں تسی آپس دی رضامندی نال جو طے کر لؤ اوہدے وچ تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں۔ بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ (۲۲–۲۴)

تے تہاڈے وچوں جیہڑا ایہہ طاقت نہ رکھے کہ آزاد ایمان والیاں عورتاں نال نکاح کرے، تے اوہ تہاڈیاں ایمان والیاں باندیاں وچوں کسے نال نکاح کر لوے۔ تے اللہ تہاڈے ایمان نوں چنگی طرحاں جاندا اے: تسی اک دوجے وچوں او۔ سو اوہناں دے مالکاں دی اجازت نال اوہناں نال نکاح کرو، تے دستور موجب اوہناں دے مہر اوہناں نوں دیو، ایس حال وچ کہ اوہ پاک دامن ہون، نہ بدکاری کرن والیاں تے نہ چوری چھپے یار بناؤن والیاں۔ فیر جدوں اوہ نکاح وچ آ جان، تے جے اوہ بے حیائی دا کم کرن تے اوہناں اُتے اوس سزا دا اَدھ اے جو آزاد عورتاں اُتے اے۔ ایہہ اوہدے لئی اے جیہنوں تہاڈے وچوں گناہ وچ پین دا ڈر ہووے؛ تے جے تسی صبر کرو تے ایہہ تہاڈے لئی ودھ چنگا اے۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ اللہ چاہندا اے کہ تہاڈے لئی کھول کے بیان کرے، تہانوں اوہناں دے طریقیاں اُتے چلاوے جیہڑے تہاڈے توں پہلاں ہو چکے، تے تہاڈی توبہ قبول کرے: تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے اللہ چاہندا اے کہ تہاڈی توبہ قبول کرے، پر جیہڑے لوک خواہشاں دے پچھے چلدے نیں اوہ چاہندے نیں کہ تسی (سدھے راہ توں) بہت دور ہٹ جاؤ۔ اللہ چاہندا اے کہ تہاڈا بوجھ ہلکا کرے، کیوں جے انسان کمزور پیدا کیتا گیا اے۔ (۲۵–۲۸)

اے ایمان والیو، آپس وچ اک دوجے دا مال ناحق نہ کھاؤ، سوا ایس دے کہ آپس دی رضامندی نال کوئی سودا ہووے؛ تے اک دوجے نوں قتل نہ کرو۔ بے شک اللہ تہاڈے اُتے ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے جیہڑا زیادتی تے ظلم نال اینج کرے گا، اسیں اوہنوں چھیتی ای اگ وچ پاواں گے؛ تے ایہہ اللہ لئی آسان اے۔ جے تسی اوہناں وڈے گناہاں توں بچدے رہوو جنہاں توں تہانوں روکیا گیا اے، تے اسیں تہاڈیاں نِکّیاں برائیاں تہاڈے توں دور کر دیاں گے تے تہانوں عزت والی تھاں وچ داخل کراں گے۔ تے اوس شے دی ہوس نہ کرو جیہدے نال اللہ نے تہاڈے وچوں کجھ نوں کجھ اُتے فضیلت دتی اے: مرداں لئی اوس وچوں حصہ اے جو اوہناں نے کمایا، تے عورتاں لئی اوس وچوں حصہ اے جو اوہناں نے کمایا۔ تے اللہ کولوں اوہدا فضل منگو؛ بے شک اللہ ہر شے نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تے ہر اک لئی اساں اوس مال دے وارث مقرر کیتے نیں جو ماں پیو تے

نیڑے دے رشتے دار چھڈ جان؛ تے جنہاں نال تسی عہد و پیمان کیتے نیں، اوہناں نوں اوہناں دا حصہ دیو۔ بے شک اللہ ہر شے اُتے گواہ اے۔ (۲۹–۳۳)

مرد عورتاں دے سرپرست تے نگران نیں، ایس لئی کہ اللہ نے اک نوں دوجے اُتے فضیلت دتی اے، تے ایس لئی کہ اوہ اپنے مال خرچ کردے نیں۔ سو نیک عورتاں فرمانبردار ہوندیاں نیں، تے (خاوند دی) غیر موجودگی وچ اللہ دی حفاظت نال (اوہناں دے حق دی) راکھی کردیاں نیں۔ تے جنہاں عورتاں ولوں تہانوں سرکشی دا ڈر ہووے، اوہناں نوں سمجھاؤ، فیر بسترے وچ اوہناں نوں کلّا چھڈ دیو، فیر (اخیر) اوہناں نوں (ہلکی جیہی) سزا دیو؛ فیر جے اوہ تہاڈا آکھا من لین، تے اوہناں دے خلاف کوئی بہانہ نہ لبھو۔ بے شک اللہ بہت اُچا، بہت وڈا اے۔ تے جے تہانوں میاں بیوی وچکار پھُٹ پین دا ڈر ہووے، تے اک پنچ مرد دے گھر والیاں وچوں تے اک پنچ عورت دے گھر والیاں وچوں مقرر کرو؛ جے اوہ دوویں صلح چاہن گے، تے اللہ اوہناں وچکار موافقت پیدا کر دے گا۔ بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، پوری خبر رکھن والا اے۔ (۳۴–۳۵)

تے اللہ دی عبادت کرو، تے اوہدے نال کسے شے نوں شریک نہ بناؤ۔ تے ماں پیو نال چنگا سلوک کرو، تے رشتے داراں نال، یتیماں نال، مسکیناں نال، رشتے دار گوانڈھی نال تے اجنبی گوانڈھی نال، پاسے بیٹھن والے ساتھی نال، مسافر نال، تے اوہناں نال جیہڑے تہاڈی ملکیت وچ نیں۔ بے شک اللہ اوہنوں پسند نہیں کردا جیہڑا آکڑ خاں، شیخیاں مارن والا ہووے — جیہڑے آپ وی کنجوسی کردے نیں تے لوکاں نوں وی کنجوسی دا حکم دیندے نیں، تے اوہنوں لُکاؤندے نیں جو اللہ نے اوہناں نوں اپنے فضل نال دتا اے۔ تے اساں کافراں لئی رسوا کرن والا عذاب تیار کر رکھیا اے — تے اوہ وی جیہڑے اپنے مال لوکاں نوں وکھاؤن لئی خرچ کردے نیں، تے نہ اللہ اُتے ایمان رکھدے نیں تے نہ آخری دن اُتے۔ تے جیہدا ساتھی شیطان ہووے — تے اوہ کِنّا ای بُرا ساتھی اے! تے اوہناں دا کیہ وگڑ جاندا جے اوہ اللہ تے آخری دن اُتے ایمان لے آؤندے، تے جو اللہ نے اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کردے؟ تے اللہ اوہناں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ بے شک اللہ کسے اُتے ذرّہ بھر وی ظلم نہیں کردا؛ تے جے کوئی نیکی ہووے، تے اوہنوں دُگنا کر دیندا اے تے اپنے کولوں وڈا اجر دیندا اے۔ فیر کیہ حال ہووے گا جدوں اسیں ہر امت وچوں اک گواہ لیاواں گے، تے اے نبی، تینوں ایہناں لوکاں اُتے گواہ بنا کے لیاواں گے؟ اوس دن جنہاں نے کفر کیتا تے رسول دی نافرمانی کیتی اوہ چاہن گے کہ کاش زمین اوہناں اُتے برابر کر دتی جاوے؛ تے اوہ اللہ توں کوئی گل لُکا نہیں سکن گے۔ (۳۶–۴۲)

اے ایمان والیو، جدوں تسی نشے وچ ہووو تے نماز دے نیڑے نہ جاؤ، ایتھوں تائیں کہ تسی جان لؤ کہ کیہ آکھدے او؛ تے نہ جنابت دی حالت وچ — سوا ایس دے کہ راہ لنگھدے ہووو — ایتھوں تائیں کہ غسل کر لؤ۔ تے جے تسی بیمار ہووو یا سفر تے ہووو، یا تہاڈے وچوں کوئی حاجت توں فارغ ہو کے آیا ہووے، یا تسی عورتاں نوں چھوہیا ہووے، تے تہانوں پانی نہ ملے، تے پاک مٹی نال تیمم کر لؤ تے اپنے چہریاں تے ہتھاں اُتے مسح کر لؤ۔ بے شک اللہ بڑا معاف کرن والا، بڑا بخشن والا اے۔ (۴۳)

کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جنہاں نوں کتاب دا اک حصہ دتا گیا؟ اوہ گمراہی مُل لیندے نیں، تے چاہندے نیں کہ تسی وی راہوں بھٹک جاؤ۔ تے اللہ تہاڈے دشمناں نوں چنگی طرحاں جاندا اے؛ تے اللہ حمایتی ہون لئی کافی اے، تے اللہ مددگار ہون لئی کافی اے۔ یہودیاں وچوں کجھ ایسے نیں جیہڑے لفظاں نوں اوہناں دی تھاں توں پھیر دیندے نیں تے آکھدے نیں: "اساں سنیا تے نافرمانی کیتی،" تے "سن، تینوں نہ سنایا جاوے،" تے

"راعنا" — اپنیاں زباناں مروڑ کے تے دین وچ طعنہ مار کے۔ تے جے اوہ آکھدے: "اساں سنیا تے منیا،" تے "سن،" تے "اُنظُرنا،" تے ایہہ اوہناں لئی ودھ چنگا تے ودھ درست ہوندا؛ پر اللہ نے اوہناں دے کفر پاروں اوہناں اُتے لعنت کیتی اے، سو اوہ ایمان نہیں لیاؤندے مگر تھوڑا جیہا۔ (۴۴–۴۶)

اے لوکو جنہاں نوں کتاب دتی گئی اے، اوس اُتے ایمان لیاؤ جو اساں اتاریا، جیہڑا اوس دی تصدیق کردا اے جو تہاڈے کول اے، ایس توں پہلاں کہ اسیں چہرے مٹا دیئیے تے اوہناں نوں پچھانہہ پھیر دیئیے، یا اوہناں اُتے اوویں لعنت کریے جیویں اساں سبت والیاں اُتے لعنت کیتی سی۔ تے اللہ دا حکم پورا ہو کے ای رہندا اے۔ بے شک اللہ ایہہ نہیں بخشدا کہ اوہدے نال کسے نوں شریک بنایا جاوے، تے ایس توں گھٹ جو کجھ اے جیہدے لئی چاہے بخش دیندا اے۔ تے جنہے اللہ دے نال شریک بنایا اوس نے بہت وڈا گناہ گھڑیا۔ کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جیہڑے اپنے آپ نوں پاک دسدے نیں؟ نہیں — سگوں اللہ جیہنوں چاہندا اے پاک کردا اے، تے اوہناں اُتے کھجور دی گٹھلی دے دھاگے جِنّا وی ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ ویکھ اوہ اللہ اُتے کیویں جھوٹھ گھڑدے نیں؛ تے کھلّے گناہ لئی ایہو کافی اے۔ کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جنہاں نوں کتاب دا اک حصہ دتا گیا؟ اوہ بُتاں تے طاغوت اُتے ایمان رکھدے نیں، تے کافراں بارے آکھدے نیں: "ایہہ ایمان والیاں توں ودھ سدھے راہ تے نیں۔" ایہو لوک نیں جنہاں اُتے اللہ نے لعنت کیتی؛ تے جیہدے اُتے اللہ لعنت کرے، تُوں اوہدا کوئی مددگار نہیں پاویں گا۔ یا بادشاہی وچ اوہناں دا کوئی حصہ اے؟ جے اینج ہوندا، تے اوہ لوکاں نوں تِل برابر وی نہ دیندے۔ یا اوہ لوکاں نال اوس اُتے حسد کردے نیں جو اللہ نے اوہناں نوں اپنے فضل نال دتا؟ سو اساں آلِ ابراہیم نوں کتاب تے حکمت دتی، تے اساں اوہناں نوں وڈی بادشاہی دتی۔ فیر اوہناں وچوں کوئی اوہدے اُتے ایمان لیایا تے کوئی اوہدے توں ہٹ گیا؛ تے بھڑکدی اگ لئی دوزخ کافی اے۔ بے شک جنہاں نے ساڈیاں آیتاں دا انکار کیتا اسیں اوہناں نوں چھیتی ای اگ وچ پاواں گے: جدوں وی اوہناں دیاں کھلّاں گل جان گیاں اسیں اوہناں دی تھاں دوجیاں کھلّاں بدل دیاں گے، تاں جے اوہ عذاب چکھدے رہن۔ بے شک اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اسیں اوہناں نوں ایسے باغاں وچ داخل کراں گے جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے؛ اوتھے اوہناں لئی پاک جوڑے ہون گے، تے اسیں اوہناں نوں گھنی چھاں وچ داخل کراں گے۔ (۴۷–۵۷)

بے شک اللہ تہانوں حکم دیندا اے کہ امانتاں اوہناں دے مالکاں دے حوالے کرو، تے جدوں لوکاں وچکار فیصلہ کرو، تے انصاف نال فیصلہ کرو۔ بے شک اللہ تہانوں کِنّی چنگی نصیحت کردا اے! بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ اے ایمان والیو، اللہ دا حکم منو تے رسول دا حکم منو تے اوہناں دا وی جیہڑے تہاڈے وچوں حکم والے نیں۔ فیر جے کسے گل وچ تہاڈا اختلاف ہو جاوے، تے اوہنوں اللہ تے رسول ول پرتاؤ، جے تسی اللہ تے آخری دن اُتے ایمان رکھدے او: ایہہ چنگا اے، تے انجام دے لحاظ نال سب توں سوہنا۔ کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جیہڑے دعویٰ کردے نیں کہ اوہ اوس اُتے ایمان لیائے جو تیرے ول اتاریا گیا تے جو تیرے توں پہلاں اتاریا گیا؟ اوہ چاہندے نیں کہ اپنے جھگڑے طاغوت کول لے جان، حالانکہ اوہناں نوں حکم دتا گیا سی کہ اوہدا انکار کرن؛ تے شیطان چاہندا اے کہ اوہناں نوں بھٹکا کے دور دی گمراہی وچ پا دیوے۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "اوس ول آؤ جو اللہ نے اتاریا، تے رسول ول،" تے تُوں منافقاں نوں ویکھنا ایں کہ اوہ تیرے توں کنّی کترا کے رُک جاندے نیں۔ فیر کیہ حال ہوندا اے جدوں اوہناں دے اپنے ہتھاں دے کیتے پاروں اوہناں اُتے کوئی مصیبت آ پیندی اے؟ فیر اوہ تیرے کول اللہ دیاں قسماں کھاندے آؤندے

نیں: "اساں تے بس بھلائی تے میل ملاپ ای چاہیا سی۔" ایہہ اوہ لوک نیں کہ اللہ جاندا اے جو اوہناں دے دلاں وچ اے؛ سو تُوں اوہناں توں مُنہ پھیر لے، اوہناں نوں نصیحت کر، تے اوہناں نوں اوہناں دے اپنے بارے دل وچ اُترن والی گل آکھ۔ (۵۸–۶۳)

تے اساں کوئی رسول نہیں بھیجیا مگر ایس لئی کہ اللہ دے حکم نال اوہدا آکھا منیا جاوے۔ تے اے نبی، جدوں اوہناں نے اپنے آپ اُتے ظلم کیتا سی جے اوہ تیرے کول آ جاندے تے اللہ کولوں بخشش منگدے، تے رسول وی اوہناں لئی بخشش منگدا — تے اوہ اللہ نوں بڑا توبہ قبول کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا پاؤندے۔ پر نہیں، تیرے رب دی قسم، اوہ ایمان والے نہیں ہو سکدے جدوں تائیں اپنے آپس دے جھگڑیاں وچ تینوں فیصلہ کرن والا نہ من لین، فیر جو فیصلہ تُوں کریں اوہدے بارے اپنے دلاں وچ کوئی تنگی نہ پاؤن، تے پوری طرحاں من لین۔ تے جے اسیں اوہناں اُتے فرض کر دیندے: "اپنیاں جاناں قربان کرو،" یا "اپنے گھراں وچوں نکل جاؤ،" تے اوہناں وچوں تھوڑیاں توں سوا کوئی ایہہ نہ کردا۔ تے جے اوہ اوہ کردے جیہدی اوہناں نوں نصیحت کیتی جاندی اے، تے ایہہ اوہناں لئی ودھ چنگا تے (ایمان وچ) ودھ پکا کرن والا ہوندا؛ تے اوس ویلے اسیں اوہناں نوں اپنے کولوں وڈا اجر دیندے، تے اوہناں نوں سدھے راہ دی ہدایت دیندے۔ تے جیہڑا اللہ تے رسول دا حکم منے اوہ اوہناں دے نال ہووے گا جنہاں اُتے اللہ نے انعام کیتا: نبی، صدیق، شہید تے نیک لوک — تے ایہہ کِنّے ای چنگے ساتھی نیں! ایہہ فضل اللہ ولوں اے؛ تے جانن لئی اللہ کافی اے۔ (۶۴–۷۰)

اے ایمان والیو، اپنے بچاء دا سامان لے لؤ؛ فیر ٹولیاں ٹولیاں بن کے نکلو، یا سارے اکٹھے نکلو۔ تے بے شک تہاڈے وچ کوئی ایسا وی اے جیہڑا پچھے رہ جاندا اے؛ فیر جے تہاڈے اُتے کوئی مصیبت آ جاوے، تے آکھدا اے: "اللہ نے میرے اُتے مہربانی کیتی، کہ میں اوہناں دے نال موجود نہیں ساں۔" تے جے تہانوں اللہ ولوں کوئی فضل مل جاوے، تے اوہ آکھدا اے — جیویں تہاڈے تے اوہدے وچکار کوئی دوستی ای نہیں سی — "کاش میں وی اوہناں دے نال ہوندا، تے وڈی کامیابی پا لیندا!" سو اللہ دے راہ وچ اوہناں نوں لڑنا چاہیدا اے جیہڑے آخرت دے بدلے دنیا دی زندگی ویچ دیندے نیں؛ تے جیہڑا اللہ دے راہ وچ لڑے، فیر ماریا جاوے یا غالب آ جاوے، اسیں اوہنوں وڈا اجر دیاں گے۔ تے تہانوں کیہ ہو گیا اے کہ تسی اللہ دے راہ وچ نہیں لڑدے، تے اوہناں بے بس مرداں، عورتاں تے بچیاں لئی جیہڑے فریاد کردے نیں: "اے ساڈے رب، سانوں ایس بستی وچوں کڈھ جیہدے وسنیک ظالم نیں، تے ساڈے لئی اپنے کولوں کوئی حمایتی بنا دے، تے ساڈے لئی اپنے کولوں کوئی مددگار بنا دے"؟ جیہڑے ایمان لیائے اوہ اللہ دے راہ وچ لڑدے نیں، تے جنہاں نے کفر کیتا اوہ طاغوت دے راہ وچ لڑدے نیں۔ سو تسی شیطان دے یاراں نال لڑو: بے شک شیطان دی چال کمزور اے۔ (۷۱–۷۶)

کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جنہاں نوں آکھیا گیا سی: "اپنے ہتھ روکی رکھو، نماز قائم کرو تے زکوٰۃ دیو"؟ فیر جدوں اوہناں اُتے لڑائی فرض کیتی گئی، تے اوہناں دی اک ٹولی لوکاں توں اینج ڈرن لگی جیویں اللہ توں ڈرنا چاہیدا اے، یا اوس توں وی ودھ، تے آکھن لگے: "اے ساڈے رب، تُوں ساڈے اُتے لڑائی کیوں فرض کر دتی؟ کاش تُوں سانوں تھوڑی جیہی ہور مہلت دے دیندا!" آکھو: "دنیا دا فائدہ تھوڑا اے، تے آخرت پرہیزگاراں لئی ودھ چنگی اے؛ تے تہاڈے اُتے دھاگے برابر وی ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔" تسی جتھے کتے وی ہوو گے، موت تہانوں آ لوے گی، بھاویں تسی پکے اُچے بُرجاں وچ ہووو۔ تے جے اوہناں نوں کوئی بھلائی اپڑے، تے آکھدے نیں: "ایہہ اللہ ولوں اے؛" تے جے اوہناں نوں کوئی برائی اپڑے، تے آکھدے نیں: "ایہہ تیرے پاروں

اے۔" آکھو: "سب کجھ اللہ ای ولوں اے۔" سو ایہناں لوکاں نوں کیہ ہو گیا اے کہ کوئی گل سمجھن دے نیڑے ای نہیں آؤندے؟ تینوں جو بھلائی اپڑدی اے اوہ اللہ ولوں اے، تے تینوں جو برائی اپڑدی اے اوہ تیرے اپنے ولوں اے۔ تے اساں تینوں لوکاں لئی رسول بنا کے بھیجیا اے، تے گواہ ہون لئی اللہ کافی اے۔ جنہے رسول دا حکم منیا اوس نے اللہ دا حکم منیا؛ تے جنہے مُنہ پھیریا — تے اساں تینوں اوہناں اُتے راکھا بنا کے نہیں بھیجیا۔ تے اوہ آکھدے نیں: "(اسیں) فرمانبردار آں،" پر جدوں تیرے کولوں نکلدے نیں تے اوہناں دی اک ٹولی راتو رات اوس دے الٹ صلاحاں کردی اے جو تُوں آکھنا ایں؛ تے اللہ لکھ رہیا اے جو اوہ راتاں نوں صلاحاں کردے نیں۔ سو تُوں اوہناں توں مُنہ پھیر لے تے اللہ اُتے بھروسا کر؛ تے کارساز ہون لئی اللہ کافی اے۔ (۷۷–۸۱)

تے کیہ اوہ قرآن وچ غور نہیں کردے؟ تے جے ایہہ اللہ توں سوا کسے ہور ولوں ہوندا، تے اوہ ایہدے وچ بہت سارا اختلاف پاؤندے۔[6] (۸۲)

تے جدوں اوہناں کول امن یا خوف دی کوئی خبر آؤندی اے، تے اوہ اوہنوں پھیلا دیندے نیں؛ حالانکہ جے اوہ اوہنوں رسول ول تے اپنے وچوں حکم والیاں ول پرتاؤندے، تے اوہناں وچوں جیہڑے اوہدی تہہ تائیں اپڑ سکدے نیں اوہ اوہدی حقیقت جان لیندے۔ تے جے تہاڈے اُتے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت نہ ہوندی، تے تھوڑیاں توں سوا تسی سارے شیطان دے پچھے لگ جاندے۔ (۸۳)

سو اے نبی، اللہ دے راہ وچ لڑ؛ تُوں اپنی جان توں سوا کسے دا ذمے دار نہیں۔ تے ایمان والیاں نوں اُبھار: ہو سکدا اے کہ اللہ کافراں دا زور روک دیوے۔ تے اللہ زور وچ وی ودھ سخت اے، تے سزا دین وچ وی ودھ سخت۔ (۸۴)

جیہڑا کوئی چنگی سفارش کرے گا اوہدے لئی اوہدے وچوں حصہ ہووے گا، تے جیہڑا کوئی بُری سفارش کرے گا اوہدے اُتے اوہدا بوجھ ہووے گا؛ تے اللہ ہر شے اُتے نگاہ رکھن والا اے۔ تے جدوں تہانوں سلام کیتا جاوے، تے تسی اوس توں چنگا سلام آکھو، یا اوہو جیہا ای پرتا دیو؛ بے شک اللہ ہر شے دا حساب لین والا اے۔[7] (۸۵–۸۶)

اللہ: اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ اوہ ضرور تہانوں قیامت دے دن اکٹھا کرے گا، جیہدے وچ کوئی شک نہیں؛ تے اللہ توں ودھ سچی گل کیہدی ہو سکدی اے؟ (۸۷)

فیر تہانوں کیہ ہو گیا اے کہ تسی منافقاں بارے دو ٹولیاں بن گئے او، حالانکہ اللہ نے اوہناں دی کمائی پاروں اوہناں نوں (کفر ول) اُلٹا پھیر دتا اے؟ کیہ تسی چاہندے او کہ اوہنوں راہ تے لیاؤ جیہنوں اللہ نے گمراہ کر دتا؟ تے جیہنوں اللہ گمراہ کر دیوے، تُوں اوہدے لئی کدے کوئی راہ نہیں پاویں گا۔ اوہ چاہندے نیں کہ کاش تسی

[6] اک بنیادی آیت: قرآن کریم سائنسی، فلسفیانہ، تاریخی تے دینی تضاداں توں پاک اے
قرآن ۳:۷ تے ۴:۸۲ – سائنس، فلسفے تے الٰہیات دی روشنی وچ اک مجموعی شرح
قرآن ۴:۸۲ اُتے غور – الٰہی ہم آہنگی دی نفسیات، فلسفہ تے الٰہیات

[7] ایہہ بنیادی آیتاں ایمان والیاں وچ دل دی کھلّ پیدا کردیاں نیں، کیوں جے اوہناں نوں پکا یقین ہوندا اے کہ اوہناں دی نِکی توں نِکی نیکی وی ضائع نہیں جاندی۔ ایہہ سب لکھیاں جا رہیاں نیں تے ایہناں دا بدلہ دتا جاوے گا۔ ایسے طرحاں، سانوں محتاط رہنا چاہیدا اے تے گناہ توں بچنا چاہیدا اے، کتے اسیں قصوروار نہ ٹھہرائے جائیے۔

وی اوویں کفر کرو جیویں اوہناں نے کفر کیتا، تے تسی سارے برابر ہو جاؤ۔ سو اوہناں وچوں کسے نوں دوست نہ بناؤ جدوں تائیں اوہ اللہ دے راہ وچ ہجرت نہ کرن؛ فیر جے اوہ مُنہ پھیرن، تے اوہناں نوں پھڑو تے جتھے پاؤ قتل کرو، تے اوہناں وچوں کسے نوں دوست تے مددگار نہ بناؤ — سوا اوہناں دے جیہڑے ایسی قوم نال جا ملن جیہدے نال تہاڈا عہد اے، یا جیہڑے تہاڈے کول ایس حال وچ آؤن کہ اوہناں دے دل تہاڈے نال لڑن توں یا اپنی قوم نال لڑن توں تنگ ہون۔ تے جے اللہ چاہندا، تے اوہناں نوں تہاڈے اُتے زور دے دیندا، تے اوہ ضرور تہاڈے نال لڑدے۔ سو جے اوہ تہاڈے توں کنارہ کر لین تے تہاڈے نال نہ لڑن، تے تہاڈے ول صلح دا پیغام بھیجن، تے اللہ نے تہاڈے لئی اوہناں دے خلاف کوئی راہ نہیں رکھیا۔ تسی کجھ ہور لوک ایسے پاؤ گے جیہڑے چاہندے نیں کہ تہاڈے ولوں وی امن وچ رہن تے اپنی قوم ولوں وی امن وچ رہن؛ جدوں وی اوہ فتنے ول پرتائے جاندے نیں تے اوہدے وچ مُنہ دے بھار جا ڈگدے نیں۔ سو جے اوہ تہاڈے توں کنارہ نہ کرن، نہ تہاڈے ول صلح دا پیغام بھیجن، تے نہ اپنے ہتھ روکن، تے اوہناں نوں پھڑو تے جتھے پاؤ قتل کرو: تے ایہناں دے خلاف اساں تہانوں کھلّی دلیل دے دتی اے۔ (۸۸–۹۱)

تے کسے ایمان والے دا ایہہ کم نہیں کہ کسے ایمان والے نوں قتل کرے، سوا ایس دے کہ غلطی نال ہو جاوے۔ تے جیہڑا کسے ایمان والے نوں غلطی نال قتل کر دیوے اوہ اک ایمان والا غلام آزاد کرے تے مقتول دے گھر والیاں نوں خون بہا دیوے، سوا ایس دے کہ اوہ صدقہ کر کے معاف کر دین۔ فیر جے مقتول ایسی قوم وچوں ہووے جیہڑی تہاڈی دشمن اے تے اوہ آپ ایمان والا ہووے، تے اک ایمان والا غلام آزاد کرنا اے؛ تے جے اوہ ایسی قوم وچوں ہووے جیہدے نال تہاڈا عہد اے، تے اوہدے گھر والیاں نوں خون بہا دینا اے تے اک ایمان والا غلام آزاد کرنا اے۔ فیر جیہنوں ایہہ نہ ملے اوہ لگاتار دو مہینے دے روزے رکھے: ایہہ اللہ ولوں توبہ (دا طریقہ) اے۔ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے جیہڑا کسے ایمان والے نوں جان بُجھ کے قتل کرے، اوہدا بدلہ دوزخ اے، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہے گا: اوہدے اُتے اللہ دا غضب تے اوہدی لعنت اے، تے اوس نے اوہدے لئی بہت وڈا عذاب تیار کر رکھیا اے۔ اے ایمان والیو، جدوں تسی اللہ دے راہ وچ نکلو، تے چنگی طرحاں پرکھ لیا کرو، تے جیہڑا تہانوں سلام آکھے اوہنوں ایہہ نہ آکھو: "تُوں ایمان والا نہیں،" دنیا دی زندگی دا سامان چاہندے ہوئے — اللہ کول تے بہت ساریاں غنیمتاں نیں۔ ایس توں پہلاں تسی وی اینج ای سو، فیر اللہ نے تہاڈے اُتے احسان کیتا؛ سو چنگی طرحاں پرکھ لیا کرو۔ بے شک اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ (۹۲–۹۴)

ایمان والیاں وچوں اوہ جیہڑے بیٹھے رہندے نیں — سوا اوہناں دے جنہاں نوں کوئی عذر ہووے — اوہناں دے برابر نہیں جیہڑے اللہ دے راہ وچ اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال جہاد کردے نیں۔ اللہ نے اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال جہاد کرن والیاں نوں بیٹھے رہن والیاں اُتے اک درجہ فضیلت دتی اے۔ تے ہر اک نال اللہ نے بھلائی دا وعدہ کیتا اے؛ پر اللہ نے جہاد کرن والیاں نوں بیٹھے رہن والیاں اُتے وڈے اجر دی فضیلت دتی اے — اپنے ولوں درجے، تے بخشش تے رحمت۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۹۵–۹۶)

بے شک جنہاں لوکاں دی جان فرشتے ایس حال وچ کڈھدے نیں کہ اوہ اپنے آپ اُتے ظلم کر رہے ہوندے نیں، اوہ پُچھدے نیں: "تسی کیس حال وچ سو؟" اوہ آکھدے نیں: "اسیں زمین وچ بے بس سی۔" فرشتے آکھدے نیں: "کیہ اللہ دی زمین کھلّی نہیں سی کہ تسی اوہدے وچ ہجرت کر جاندے؟" سو ایہناں دا ٹھکانا دوزخ اے — تے اوہ بہت بُرا ٹھکانا اے! — سوا اوہناں بے بس مرداں، عورتاں تے بچیاں دے جیہڑے نہ کوئی تدبیر کر سکدے

نیں تے نہ کوئی راہ پاؤندے نیں؛ سو امید اے کہ اللہ اینہاں نوں معاف کر دے گا: تے اللہ بڑا معاف کرن والا، بڑا بخشن والا اے۔ تے جیہڑا اللہ دے راہ وچ ہجرت کرے اوہ زمین وچ بہت ساریاں پناہ دیاں تھاواں تے کشادگی پاوے گا۔ تے جیہڑا اپنے گھروں اللہ تے اوہدے رسول ول ہجرت کردا نکلے، فیر اوہنوں موت آ لوے، تے اوہدا اجر اللہ دے ذمے پکا ہو گیا؛ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۹۷–۱۰۰)

تے جدوں تسی زمین وچ سفر کرو، تے تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں کہ نماز وچوں کجھ گھٹا لؤ، جے تہانوں ڈر ہووے کہ کافر تہانوں ستان گے: بے شک کافر تہاڈے کھلّے دشمن نیں۔ تے اے نبی، جدوں تُوں اوہناں وچ ہوویں تے اوہناں نوں نماز پڑھاویں، تے اوہناں دی اک ٹولی تیرے نال کھلووے، تے اوہ اپنے ہتھیار لئی رکھن۔ فیر جدوں اوہ سجدہ کر لین، تے تہاڈے پچھے ہو جان تے دوجی ٹولی، جنہے اجے نماز نہیں پڑھی، آوے تے تیرے نال نماز پڑھے، تے اوہ وی اپنے بچاء دا سامان تے اپنے ہتھیار لئی رکھن۔ کافر چاہندے نیں کہ کاش تسی اپنے ہتھیاراں تے اپنے سامان ولوں غافل ہو جاؤ، تے اوہ تہاڈے اُتے اکو واری ٹُٹ پین۔ تے تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں جے مینہہ پاروں تہانوں تکلیف ہووے یا تسی بیمار ہووو کہ اپنے ہتھیار لاہ رکھو؛ پر اپنے بچاء دا سامان لئی رکھو۔ بے شک اللہ نے کافراں لئی رسوا کرن والا عذاب تیار کر رکھیا اے۔ فیر جدوں تسی نماز پوری کر لؤ، تے کھلوتے، بیٹھے تے اپنے پاسیاں بھار لیٹے اللہ نوں یاد کرو۔ فیر جدوں تسی مطمئن ہو جاؤ، تے نماز (پوری طرحاں) قائم کرو: بے شک نماز ایمان والیاں اُتے مقررہ وقتاں وچ فرض اے۔ تے دشمن قوم دا پچھا کرن وچ ہمت نہ ہارو: جے تہانوں تکلیف ہوندی اے، تے اوہناں نوں وی اوویں ای تکلیف ہوندی اے جیویں تہانوں ہوندی اے، تے تسی اللہ کولوں اوہ آس رکھدے او جو اوہ نہیں رکھدے۔ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ (۱۰۱–۱۰۴)

اے نبی، بے شک اساں تیرے ول حق دے نال کتاب اتاری اے، تاں جے تُوں لوکاں وچکار اوس دے مطابق فیصلہ کریں جو اللہ نے تینوں وکھایا اے؛ تے تُوں خیانت کرن والیاں دا طرف دار نہ بنیں۔ تے اللہ کولوں بخشش منگ: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے اوہناں ولوں نہ جھگڑ جیہڑے اپنے آپ نال خیانت کردے نیں: بے شک اللہ اوہنوں پسند نہیں کردا جیہڑا خیانت کرن والا، گناہگار ہووے۔ اوہ لوکاں توں لُکدے نیں، پر اللہ توں نہیں لُک سکدے: حالانکہ اوہ اوہناں دے نال ہوندا اے جدوں اوہ راتاں نوں ایسی گل دیاں صلاحاں کردے نیں جیہڑی اوہنوں پسند نہیں؛ تے اللہ نے اوہ سب گھیر رکھیا اے جو اوہ کردے نیں۔ ویکھو، تسی اوہ لوک او کہ دنیا دی زندگی وچ اوہناں ولوں جھگڑ لیا؛ پر قیامت دے دن اوہناں ولوں اللہ نال کون جھگڑے گا، یا کون اوہناں دا وکیل بنے گا؟ تے جیہڑا کوئی برائی کرے یا اپنے آپ اُتے ظلم کرے، فیر اللہ کولوں بخشش منگے، اوہ اللہ نوں بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا پاوے گا۔ تے جیہڑا گناہ کماؤندا اے اوہ اوہنوں اپنی ای جان اُتے کماؤندا اے؛ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے جیہڑا کوئی خطا یا گناہ کرے فیر اوہنوں کسے بے گناہ دے سِر تھوپ دیوے اوس نے بہتان تے کھلّے گناہ دا بوجھ چُک لیا۔ (۱۰۵–۱۱۲)

تے اے نبی، جے تیرے اُتے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت نہ ہوندی، تے اوہناں دی اک ٹولی نے تینوں بھٹکاؤن دا ارادہ کر ای لیا سی؛ پر اوہ اپنے آپ توں سوا کسے نوں نہیں بھٹکاؤندے، تے اوہ تیرا کجھ وی نہیں وگاڑ سکدے۔ تے اللہ نے تیرے اُتے کتاب تے حکمت اتاری، تے تینوں اوہ کجھ سکھایا جو تُوں نہیں جاندا سیں: تے تیرے اُتے اللہ دا فضل بہت وڈا اے۔ اوہناں دیاں بہتیاں سرگوشیاں وچ کوئی بھلائی نہیں، سوا اوس دے جیہڑا

صدقے دا، یا نیکی دا، یا لوکاں وچکار صلح کراؤن دا حکم دیوے؛ تے جیہڑا اللہ دی رضا لبھن لئی ایہہ کرے، اسیں اوہنوں وڈا اجر دیاں گے۔ تے جیہڑا رسول دی مخالفت کرے ایس توں مگروں کہ اوہدے اُتے ہدایت کھُل چکی اے، تے ایمان والیاں دے راہ توں سوا کسے ہور راہ دے پچھے چلے، اسیں اوہنوں اودھر ای پھیر دیاں گے جدھر اوہ پھریا اے، تے اوہنوں دوزخ وچ پاواں گے — تے اوہ بہت بُرا ٹھکانا اے! (۱۱۳–۱۱۵)

بے شک اللہ ایہہ نہیں بخشدا کہ اوہدے نال کسے نوں شریک بنایا جاوے، تے ایس توں گھٹ جو کجھ اے جیہدے لئی چاہے بخش دیندا اے؛ تے جنہے اللہ دے نال شریک بنایا اوہ بھٹک کے بہت دور جا پیا۔ اوہ اوہنوں چھڈ کے بس دیویاں نوں پکاردے نیں؛ تے اوہ بس سرکش شیطان نوں پکاردے نیں، جیہدے اُتے اللہ نے لعنت کیتی اے۔ تے اوس نے آکھیا سی: "میں تیرے بندیاں وچوں اک مقررہ حصہ ضرور لے کے رہواں گا؛ میں اوہناں نوں ضرور گمراہ کراں گا تے اوہناں نوں جھوٹھیاں آساں دواواں گا؛ میں اوہناں نوں حکم دیاں گا، تے اوہ ڈنگراں دے کن چیرن گے؛ تے میں اوہناں نوں حکم دیاں گا، تے اوہ اللہ دی بنائی صورت بدلن گے۔" تے جیہڑا اللہ نوں چھڈ کے شیطان نوں دوست بناوے اوس نے کھلّا گھاٹا کھادا۔ اوہ اوہناں نال وعدے کردا اے تے اوہناں نوں آساں دواؤندا اے؛ تے شیطان اوہناں نال جو وعدہ کردا اے اوہ دھوکھے توں سوا کجھ نہیں۔ ایہناں دا ٹھکانا دوزخ اے، تے اوہ اوہدے توں بھج نکلن دی کوئی تھاں نہیں پاؤن گے۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اسیں اوہناں نوں ایسے باغاں وچ داخل کراں گے جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے: ایہہ اللہ دا سچا وعدہ اے — تے اللہ توں ودھ سچی گل کیہدی ہو سکدی اے؟ نہ تہاڈیاں آرزوواں نال کجھ ہوندا اے تے نہ اہلِ کتاب دیاں آرزوواں نال: جیہڑا برائی کرے گا اوہنوں اوہدا بدلہ دتا جاوے گا، تے اوہ اللہ توں سوا اپنے لئی نہ کوئی حمایتی پاوے گا تے نہ مددگار۔ تے جیہڑا نیک عمل کرے، مرد ہووے یا عورت، تے اوہ ایمان والا ہووے — سو ایہو لوک جنت وچ داخل ہون گے، تے اوہناں اُتے تِل برابر وی ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ تے دین وچ اوس توں چنگا کون اے جنہے اپنا آپ اللہ دے حوالے کر دتا، تے اوہ نیکی کرن والا اے، تے ابراہیم دے دین دے پچھے چلیا، جیہڑا اک پاسے دا (سچا) سی؟ تے اللہ نے ابراہیم نوں اپنا دوست بنا لیا۔ تے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ ای دا اے؛ تے اللہ ہر شے نوں گھیرے ہوئے اے۔ (۱۱۶–۱۲۶)

اے نبی، اوہ تیرے کولوں عورتاں بارے حکم پُچھدے نیں۔ آکھو: "اللہ تہانوں اوہناں بارے حکم دیندا اے، تے اوہ وی جو کتاب وچ تہاڈے اُتے اوہناں یتیم کڑیاں بارے پڑھیا جاندا اے جنہاں نوں تسی اوہ نہیں دیندے جو اوہناں لئی مقرر کیتا گیا اے، حالانکہ تسی اوہناں نال نکاح کرنا چاہندے او، تے بے بس بچیاں بارے، تے ایہہ کہ تسی یتیماں دے معاملے وچ انصاف اُتے قائم رہوو۔ تے تسی جو بھلائی کرو گے، بے شک اللہ اوہنوں چنگی طرحاں جاندا اے۔" (۱۲۷)

تے جے کسے عورت نوں اپنے خاوند ولوں زیادتی یا بے رُخی دا ڈر ہووے، تے اوہناں دووں اُتے کوئی گناہ نہیں کہ آپس وچ کوئی صلح کر لین؛ تے صلح ای چنگی اے۔ تے دلاں وچ لالچ بیٹھا ہویا اے؛ تے جے تسی نیکی کرو تے پرہیزگاری کرو، تے بے شک اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ تے تسی کدے ایہہ نہیں کر سکدے کہ بیویاں وچکار پورا برابر انصاف کرو، بھاویں تسی کِنّا ای چاہو؛ پر اک پاسے ای پورے نہ جھُک جاؤ، کہ دوجی نوں وچکار لٹکدی چھڈ دیو۔ تے جے تسی اصلاح کر لؤ تے پرہیزگاری کرو، تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے جے اوہ دوویں وکھ ہو جان،

تے اللہ ہر اک نوں اپنی وسعت نال بے نیاز کر دے گا: تے اللہ وسعت والا، حکمت والا اے۔ تے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ ای دا اے۔ تے بے شک اساں اوہناں نوں وی تاکید کیتی جنہاں نوں تہاڈے توں پہلاں کتاب دتی گئی، تے تہانوں وی: کہ اللہ توں ڈرو۔ تے جے تسی کفر کرو — تے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ ای دا اے؛ تے اللہ بے پرواہ، تعریفاں والا اے۔ تے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ ای دا اے؛ تے کارساز ہون لئی اللہ کافی اے۔ اے لوکو، جے اوہ چاہے، تے تہانوں سارے نوں لے جاوے تے دوجیاں نوں لے آوے: تے اللہ ایس اُتے پوری قدرت رکھدا اے۔ جیہڑا دنیا دا بدلہ چاہندا اے — تے اللہ کول دنیا تے آخرت دوواں دا بدلہ اے؛ تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ (۱۲۸–۱۳۴)

اے ایمان والیو، انصاف اُتے پکے قائم رہن والے، اللہ لئی گواہی دین والے بنو، بھاویں اوہ تہاڈے اپنے خلاف ہووے، یا ماں پیو تے نیڑے دے رشتے داراں دے خلاف؛ جے کوئی مالدار ہووے یا غریب، اللہ دوواں دا ودھ خیر خواہ اے۔ سو خواہش دے پچھے نہ چلو، کہ انصاف توں ہٹ جاؤ؛ تے جے تسی (گواہی وچ) زبان مروڑو گے یا پاسا وٹو گے، تے بے شک اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ اے ایمان والیو، اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان لیاؤ، تے اوس کتاب اُتے جو اوس نے اپنے رسول اُتے اتاری، تے اوس کتاب اُتے جو اوس نے ایس توں پہلاں اتاری۔ تے جیہڑا اللہ دا، اوہدے فرشتیاں دا، اوہدیاں کتاباں دا، اوہدے رسولاں دا تے آخری دن دا انکار کرے اوہ بھٹک کے بہت دور جا پیا۔ بے شک جیہڑے لوک ایمان لیائے، فیر کفر کیتا، فیر ایمان لیائے، فیر کفر کیتا، فیر کفر وچ ودھدے گئے — اللہ اوہناں نوں بخشن والا نہیں، تے نہ اوہناں نوں کوئی راہ وکھاوے گا۔ منافقاں نوں خبر سنا دے کہ اوہناں لئی دردناک عذاب اے — (۱۳۵–۱۳۸)

جیہڑے ایمان والیاں نوں چھڈ کے کافراں نوں دوست بناؤندے نیں۔ کیہ اوہ اوہناں کول عزت لبھدے نیں؟ تے بے شک ساری عزت اللہ ای لئی اے۔ تے اوس نے کتاب وچ تہاڈے اُتے ایہہ حکم اتار دتا اے کہ جدوں تسی سنو کہ اللہ دیاں آیتاں دا انکار کیتا جا رہیا اے تے اوہناں دا مخول اُڈایا جا رہیا اے، تے اوہناں دے نال نہ بیٹھو جدوں تائیں اوہ کسے ہور گل وچ نہ لگ جان — نہیں تے تسی وی اوہناں ورگے ای ہو جاؤ گے۔ بے شک اللہ منافقاں تے کافراں نوں، ساریاں نوں، دوزخ وچ اکٹھا کرن والا اے — جیہڑے تہاڈے بارے اڈیک وچ رہندے نیں: فیر جے تہانوں اللہ ولوں فتح مل جاوے، تے آکھدے نیں: "کیہ اسیں تہاڈے نال نہیں سی؟" تے جے کافراں نوں کوئی حصہ مل جاوے، تے آکھدے نیں: "کیہ اسیں تہاڈے اُتے غالب نہیں آ گئے سی، تے تہانوں ایمان والیاں توں بچایا نہیں سی؟" سو اللہ قیامت دے دن تہاڈے وچکار فیصلہ کرے گا، تے اللہ کافراں لئی ایمان والیاں اُتے کدے کوئی راہ نہیں رکھے گا۔ (۱۳۹–۱۴۱)

بے شک منافق اللہ نوں دھوکھا دینا چاہندے نیں، حالانکہ اوہو اوہناں نوں دھوکھے وچ پاؤن والا اے۔ تے جدوں اوہ نماز لئی کھلوندے نیں، تے سُستی نال کھلوندے نیں، لوکاں نوں وکھاؤندے نیں، تے اللہ نوں بس تھوڑا جیہا ای یاد کردے نیں — ایدھر تے اودھر دے وچکار ڈولدے رہندے نیں، نہ ایہناں ول نیں تے نہ اوہناں ول۔ تے جیہنوں اللہ گمراہ کر دیوے، تُوں اوہدے لئی کدے کوئی راہ نہیں پاویں گا۔ اے ایمان والیو، ایمان والیاں نوں چھڈ کے کافراں نوں دوست نہ بناؤ۔ کیہ تسی چاہندے او کہ اپنے خلاف اللہ نوں کھلّی حجت دے دیو؟ بے شک منافق اگ دے سب توں ہیٹھلے درجے وچ ہون گے، تے تُوں اوہناں دا کوئی مددگار نہیں پاویں گا — سوا اوہناں دے جنہاں نے توبہ کیتی، اصلاح کر لئی، اللہ نوں مضبوطی نال پھڑ لیا تے اپنا دین اللہ لئی خالص کر

لیا: سو ایہہ ایمان والیاں دے نال ہون گے، تے اللہ چھیتی ای ایمان والیاں نوں وڈا اجر دے گا۔ اللہ تہانوں عذاب دے کے کیہ کرے گا جے تسی شکر کرو تے ایمان لے آؤ؟ تے اللہ بڑا قدر کرن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ اللہ بُری گل دا اُچی آواز نال آکھنا پسند نہیں کردا، سوا اوس دے جیہدے اُتے ظلم ہویا ہووے؛ تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ جے تسی کوئی بھلائی ظاہر کرو، یا اوہنوں لُکاؤ، یا کسے برائی نوں معاف کر دیو — تے بے شک اللہ بڑا معاف کرن والا، پوری قدرت والا اے۔ (۱۴۲–۱۴۹)

بے شک جیہڑے لوک اللہ تے اوہدے رسولاں دا انکار کردے نیں، تے چاہندے نیں کہ اللہ تے اوہدے رسولاں وچکار فرق کرن، تے آکھدے نیں: "اسیں کجھ نوں مندے آں تے کجھ نوں نہیں مندے،" تے چاہندے نیں کہ ایہدے وچکار کوئی راہ کڈھ لین — ایہو لوک پکے کافر نیں؛ تے اساں کافراں لئی رسوا کرن والا عذاب تیار کر رکھیا اے۔ تے جیہڑے لوک اللہ تے اوہدے رسولاں اُتے ایمان لیائے تے اوہناں وچوں کسے وچکار فرق نہ کیتا — ایہناں نوں اوہ چھیتی ای اوہناں دے اجر دے گا؛ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۵۰–۱۵۲)

اہلِ کتاب تیرے کولوں منگ کردے نیں کہ تُوں اوہناں اُتے اسمان توں کوئی کتاب اتار لیاویں۔ سو اوہ موسیٰ کولوں ایس توں وی وڈی منگ کر چکے نیں: اوہناں نے آکھیا سی: "سانوں اللہ کھلّم کھلا وکھا،" تے اوہناں دے ظلم پاروں اوہناں نوں کڑک نے آ پھڑیا۔ فیر اوہناں نے وچھے نوں (معبود) بنا لیا ایس توں مگروں کہ اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں آ چکیاں سن؛ فیر وی اساں اوہ معاف کر دتا، تے موسیٰ نوں کھلّا غلبہ دتا۔ تے اساں اوہناں کولوں عہد لین لئی اوہناں دے اُتے طور اُچا کیتا، تے اوہناں نوں آکھیا: "دروازے وچ جھُکدے ہوئے وڑو،" تے اوہناں نوں آکھیا: "سبت دے دن زیادتی نہ کرو،" تے اساں اوہناں کولوں پکا عہد لیا۔ سو (اساں اوہناں نوں سزا دتی) اوہناں دے عہد توڑن پاروں، اللہ دیاں آیتاں دا انکار کرن پاروں، نبیاں نوں ناحق قتل کرن پاروں، تے اوہناں دے ایہہ آکھن پاروں: "ساڈے دل غلافاں وچ نیں" — نہیں، سگوں اللہ نے اوہناں دے کفر پاروں اوہناں اُتے مہر لا دتی اے، سو اوہ ایمان نہیں لیاؤندے مگر تھوڑا جیہا — تے اوہناں دے کفر پاروں، تے مریم اُتے وڈا بہتان بنھن پاروں، تے اوہناں دے ایہہ آکھن پاروں: "اساں مسیح، عیسیٰ ابنِ مریم، اللہ دے رسول نوں قتل کر دتا۔" حالانکہ نہ اوہناں نے اوہنوں قتل کیتا، تے نہ سولی چڑھایا، سگوں اوہناں لئی معاملہ شبہے والا بنا دتا گیا۔ تے جیہڑے لوک ایس بارے اختلاف کردے نیں اوہ ایہدے ولوں شک وچ نیں: اوہناں نوں ایہدا کوئی علم نہیں، بس گمان دے پچھے چلدے نیں؛ تے یقیناً اوہناں نے اوہنوں قتل نہیں کیتا۔ سگوں اللہ نے اوہنوں اپنے ول اُچا چُک لیا؛ تے اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ تے اہلِ کتاب وچوں کوئی ایسا نہیں جیہڑا اوہدی موت توں پہلاں اوہدے اُتے ایمان نہ لے آوے؛ تے قیامت دے دن اوہ اوہناں اُتے گواہ ہووے گا۔ سو یہودیاں دے ظلم پاروں اساں اوہناں اُتے اوہ پاک چیزاں حرام کر دتیاں جیہڑیاں اوہناں لئی حلال سن، تے اوہناں دے بہت سارے لوکاں نوں اللہ دے راہ توں روکن پاروں، تے اوہناں دے سود لین پاروں، حالانکہ اوہناں نوں اوس توں روکیا گیا سی، تے اوہناں دے لوکاں دا مال ناحق کھان پاروں۔ تے اوہناں وچوں کافراں لئی اساں دردناک عذاب تیار کر رکھیا اے۔ پر اوہناں وچوں جیہڑے علم وچ پکے نیں، تے ایمان والے، اوہ اوس اُتے ایمان رکھدے نیں جو اے نبی، تیرے ول اتاریا گیا تے جو تیرے توں پہلاں اتاریا گیا؛ تے جیہڑے نماز قائم کرن والے، زکوٰۃ دین والے، تے اللہ تے آخری دن اُتے ایمان رکھن والے نیں — ایہناں نوں اسیں وڈا اجر دیاں گے۔ (۱۵۳–۱۶۲)

اے نبی، بے شک اساں تیرے ول اوویں وحی بھیجی اے جیویں نوح تے اوہدے مگروں آؤن والے نبیاں ول بھیجی سی؛ تے اساں ابراہیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب تے اوہناں دی اولاد ول، تے عیسیٰ، ایوب، یونس، ہارون تے سلیمان ول وحی بھیجی؛ تے اساں داؤد نوں زبور دتی۔ تے کئی رسول اوہ نیں جنہاں دا حال اسیں تینوں پہلاں سنا چکے آں، تے کئی رسول اوہ نیں جنہاں دا حال اساں تینوں نہیں سنایا — تے اللہ نے موسیٰ نال سدھا کلام کیتا۔ رسول جیہڑے خوش خبری سناؤن والے تے ڈراؤن والے سن، تاں جے رسولاں دے آؤن مگروں لوکاں کول اللہ دے مقابلے کوئی حجت نہ رہے: تے اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ پر اللہ اوس دی گواہی دیندا اے جو اوس نے تیرے ول اتاریا: اوس نے اوہنوں اپنے علم نال اتاریا اے؛ تے فرشتے وی گواہی دیندے نیں — تے گواہ ہون لئی اللہ کافی اے۔ بے شک جنہاں نے کفر کیتا تے (دوجیاں نوں) اللہ دے راہ توں روکیا اوہ بھٹک کے بہت دور جا پئے۔ بے شک جنہاں نے کفر کیتا تے ظلم کیتا — اللہ اوہناں نوں بخشن والا نہیں، تے نہ اوہناں نوں کوئی راہ وکھاوے گا سوا دوزخ دے راہ دے، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے؛ تے ایہہ اللہ لئی آسان اے۔ (۱۶۳–۱۶۹)

اے لوکو، بے شک رسول تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں حق لے کے آ گیا اے، سو ایمان لے آؤ: ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے۔ تے جے تسی انکار کرو — تے جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے سب اللہ ای دا اے؛ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ اے اہلِ کتاب، اپنے دین وچ حدوں نہ ودھو، تے اللہ بارے حق توں سوا کجھ نہ آکھو۔ مسیح، عیسیٰ ابنِ مریم، بس اللہ دا رسول سی، تے اوہدا کلمہ جیہڑا اوس نے مریم ول بھیجیا، تے اوہدے ولوں اک روح۔ سو اللہ تے اوہدے رسولاں اُتے ایمان لیاؤ، تے نہ آکھو: "تِن۔" باز آ جاؤ: ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے۔ اللہ تے بس اکو ای معبود اے؛ اوہ ایس توں پاک اے کہ اوہدی کوئی اولاد ہووے! جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اوسے دا اے؛ تے کارساز ہون لئی اللہ کافی اے۔ مسیح نوں کدے ایس توں عار نہیں کہ اوہ اللہ دا بندہ ہووے، تے نہ نیڑے والے فرشتیاں نوں۔ تے جیہڑا اوہدی بندگی توں عار کرے تے تکبر کرے — تے اوہ اوہناں ساریاں نوں اپنے ول اکٹھا کرے گا۔ فیر جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، اوہ اوہناں نوں اوہناں دے پورے پورے اجر دے گا تے اپنے فضل نال ہور وی ودھ دے گا؛ تے جنہاں نے عار کیتا تے تکبر کیتا اوہناں نوں دردناک عذاب دے گا، تے اوہ اللہ توں سوا اپنے لئی نہ کوئی حمایتی پاؤن گے تے نہ مددگار۔ (۱۷۰–۱۷۳)

اے لوکو، بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں اک دلیل آ گئی اے، تے اساں تہاڈے ول اک کھلّا نور اتاریا اے۔ سو جیہڑے اللہ اُتے ایمان لیائے تے اوہنوں مضبوطی نال پھڑ لیا، اوہ اوہناں نوں اپنی رحمت تے فضل وچ داخل کرے گا، تے اوہناں نوں اپنے ول اک سدھا راہ وکھاوے گا۔ (۱۷۴–۱۷۵)

اے نبی، اوہ تیرے کولوں حکم پُچھدے نیں۔ آکھو: "اللہ تہانوں کلالہ (جیہدا نہ پیو ہووے نہ اولاد) بارے حکم دیندا اے: جے کوئی مرد مر جاوے جیہدی اولاد نہ ہووے تے اوہدی اک بھین ہووے، تے اوہدے لئی اوہدے ترکے دا اَدھ اے؛ تے اوہ (بھرا) اوہدا وارث ہووے گا جے اوہدی کوئی اولاد نہ ہووے۔ فیر جے دو بھیناں ہون، تے اوہناں لئی اوہدے ترکے دا دو تہائی اے؛ تے جے بھین بھرا مرد تے عورتاں (رلے ملے) ہون، تے مرد لئی دو عورتاں دے حصے دے برابر اے۔ اللہ تہاڈے لئی کھول کے بیان کردا اے، تاں جے تسی بھٹک نہ جاؤ؛ تے اللہ ہر شے نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔" (۱۷۶)

۵. دسترخوان (المائدہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے ایمان والیو، اپنے عہد پورے کرو۔ تہاڈے لئی چوپائے ڈنگر حلال کیتے گئے نیں، سوا اوہناں دے جیہڑے تہانوں پڑھ کے سنائے جان گے؛ پر احرام دی حالت وچ شکار نوں حلال نہ سمجھو۔ بے شک اللہ جو چاہندا اے حکم دیندا اے۔ اے ایمان والیو، نہ اللہ دیاں نشانیاں دی بے حرمتی کرو، نہ حرمت والے مہینے دی، نہ قربانی دے جانوراں دی، نہ پٹیاں والے جانوراں دی، تے نہ اوہناں دی جیہڑے اپنے رب دا فضل تے رضا لبھدے ہوئے حرمت والے گھر ول جا رہے ہون۔ تے جدوں تسی احرام کھول دیو، تے شکار کر سکدے او۔ تے کسے قوم دی دشمنی، ایس پاروں کہ اوہناں نے تہانوں مسجدِ حرام توں روکیا سی، تہانوں ایس گل اُتے نہ اُبھارے کہ تسی زیادتی کرو۔ تے نیکی تے پرہیزگاری دے کماں وچ اک دوجے دی مدد کرو؛ تے گناہ تے زیادتی وچ اک دوجے دی مدد نہ کرو۔ تے اللہ توں ڈرو: بے شک اللہ سخت عذاب دین والا اے۔ (۱–۲)

تہاڈے اُتے حرام کیتا گیا اے مُردار، خون، سور دا گوشت، اوہ جیہدے اُتے اللہ توں سوا کسے ہور دا ناں لیا گیا ہووے، گلا گھُٹ کے مرن والا، سٹ لگ کے مرن والا، اُتّوں ڈگ کے مرن والا، سِنگ لگ کے مرن والا، تے جیہنوں درندے نے کھادا ہووے — سوا اوس دے جیہنوں تسی (جیوندا پا کے) ذبح کر لؤ — تے اوہ جیہڑا تھاناں اُتے ذبح کیتا گیا ہووے؛ تے ایہہ وی کہ تسی پانسے دے تیراں نال قسمت ونڈو: ایہہ نافرمانی اے۔ اج کافر تہاڈے دین ولوں ناامید ہو گئے نیں، سو اوہناں توں نہ ڈرو، تے میرے توں ڈرو۔ اج میں تہاڈے لئی تہاڈا دین مکمل کر دتا، تہاڈے اُتے اپنی نعمت پوری کر دتی، تے تہاڈے لئی اسلام نوں دین وجوں پسند کر لیا۔ فیر جیہڑا بھُکھ وچ مجبور ہو جاوے، گناہ ول اوہدا کوئی جھُکاء نہ ہووے — تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۳)

اوہ تیرے کولوں پُچھدے نیں کہ اوہناں لئی کیہ حلال کیتا گیا اے۔ آکھو: "تہاڈے لئی ساریاں پاک چیزاں حلال کیتیاں گئیاں نیں، تے اوہ وی جو تہاڈے سدھائے ہوئے شکاری جانور تہاڈے لئی پھڑن — تسی اوہناں نوں اوس وچوں کجھ سکھاؤندے او جو اللہ نے تہانوں سکھایا — سو جو اوہ تہاڈے لئی پھڑ رکھن اوہدے وچوں کھاؤ، تے اوہدے اُتے اللہ دا ناں لؤ۔ تے اللہ توں ڈرو: بے شک اللہ چھیتی حساب لین والا اے۔" اج تہاڈے لئی ساریاں پاک چیزاں حلال کر دتیاں گئیاں نیں۔ تے اہلِ کتاب دا کھانا تہاڈے لئی حلال اے، تے تہاڈا کھانا اوہناں لئی حلال اے۔ تے ایمان والیاں وچوں پاک دامن عورتاں تے اوہناں وچوں پاک دامن عورتاں جنہاں نوں تہاڈے توں پہلاں کتاب دتی گئی وی (تہاڈے لئی حلال نیں)، جدوں تسی اوہناں نوں اوہناں دے مہر دے دیو، نکاح وچ لیاؤن لئی، نہ بدکاری لئی تے نہ چوری چھپے یاری لان لئی۔ تے جیہڑا ایمان دا انکار کرے، اوہدا عمل برباد ہو گیا، تے اوہ آخرت وچ گھاٹا کھان والیاں وچوں ہووے گا۔ (۴–۵)

اے ایمان والیو، جدوں تسی نماز لئی اُٹھو، تے اپنے چہرے تے اپنے ہتھ کوہنیاں تائیں دھو لؤ، اپنے سِراں دا مسح کرو، تے اپنے پیر گِٹّیاں تائیں (دھو لؤ)۔ تے جے تسی جنابت دی حالت وچ ہووو، تے چنگی طرحاں پاک ہو جاؤ۔ تے جے تسی بیمار ہووو یا سفر تے ہووو، یا تہاڈے وچوں کوئی حاجت توں فارغ ہو کے آیا ہووے، یا تسی عورتاں نوں چھوہیا ہووے، تے تہانوں پانی نہ ملے، تے پاک مٹی نال تیمم کر لؤ تے اوہدے نال اپنے

چہریاں تے ہتھاں دا مسح کر لؤ۔ اللہ نہیں چاہندا کہ تہاڈے اُتے کوئی تنگی پاوے؛ سگوں اوہ چاہندا اے کہ تہانوں پاک کرے تے تہاڈے اُتے اپنی نعمت پوری کرے، تاں جے تسی شکر کرو۔ تے اپنے اُتے اللہ دی نعمت نوں یاد کرو، تے اوہدے اوس عہد نوں جیہڑا اوس نے تہاڈے کولوں پکا کیتا جدوں تسی آکھیا سی: "اساں سنیا تے منیا۔" تے اللہ توں ڈرو: بے شک اللہ سینیاں دیاں گلاں چنگی طرحاں جاندا اے۔ (۶–۷)

اے ایمان والیو، اللہ لئی پکے کھلون والے، انصاف دی گواہی دین والے بنو، تے کسے قوم دی دشمنی تہانوں ایس گل اُتے نہ اُبھارے کہ تسی انصاف نہ کرو۔ انصاف کرو: ایہو پرہیزگاری دے ودھ نیڑے اے۔ تے اللہ توں ڈرو: بے شک اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ اللہ نے اوہناں نال وعدہ کیتا اے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے کہ اوہناں لئی بخشش تے وڈا اجر اے؛ تے جنہاں نے کفر کیتا تے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا — اوہو بھڑکدی اگ والے نیں۔ (۸–۱۰)

اے ایمان والیو، اپنے اُتے اللہ دی نعمت نوں یاد کرو جدوں اک قوم نے ارادہ کیتا کہ تہاڈے ول اپنے ہتھ ودھاؤن، تے اوس نے اوہناں دے ہتھ تہاڈے توں روک دتے۔ تے اللہ توں ڈرو، تے ایمان والیاں نوں اللہ ای اُتے بھروسا کرنا چاہیدا اے۔ (۱۱)

تے بے شک اللہ نے بنی اسرائیل کولوں پکا عہد لیا، تے اساں اوہناں وچوں باراں سردار مقرر کیتے۔ تے اللہ نے فرمایا: "میں تہاڈے نال آں۔ جے تسی نماز قائم رکھو تے زکوٰۃ دیندے رہوو، میرے رسولاں اُتے ایمان لیاؤ تے اوہناں دی مدد کرو، تے اللہ نوں چنگا قرض دیو، تے میں ضرور تہاڈیاں برائیاں تہاڈے توں دور کر دیاں گا تے تہانوں ایسے باغاں وچ داخل کراں گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں۔ فیر تہاڈے وچوں جنہے ایس مگروں کفر کیتا اوہ سدھے راہ توں بھٹک گیا۔" فیر اوہناں دے اپنا عہد توڑن پاروں اساں اوہناں اُتے لعنت کیتی تے اوہناں دے دل سخت کر دتے۔ اوہ لفظاں نوں اوہناں دی تھاں توں پھیر دیندے نیں، تے جیہدی اوہناں نوں نصیحت کیتی گئی سی اوہدا اک حصہ بھُلا بیٹھے۔ تے تُوں ہمیشہ اوہناں دی کسے نہ کسے خیانت دی خبر پاؤندا رہیں گا، سوا اوہناں وچوں تھوڑیاں دے؛ سو اوہناں نوں معاف کر تے درگزر کر: بے شک اللہ نیکی کرن والیاں نوں پسند کردا اے۔ تے جیہڑے آکھدے نیں: "اسیں نصاریٰ آں،" اوہناں کولوں وی اساں پکا عہد لیا، پر جیہدی اوہناں نوں نصیحت کیتی گئی سی اوہدا اک حصہ اوہ وی بھُلا بیٹھے؛ سو اساں اوہناں وچکار قیامت دے دن تائیں دشمنی تے ویر پا دتا، تے اللہ چھیتی ای اوہناں نوں دس دے گا جو اوہ کردے رہے۔ (۱۲–۱۴)

اے اہلِ کتاب، تہاڈے کول ساڈا رسول آ گیا اے، جیہڑا تہاڈے لئی کتاب دیاں اوہ بہت ساریاں گلاں کھول کے بیان کردا اے جنہاں نوں تسی لُکاؤندے سو، تے بہت ساریاں توں درگزر کردا اے۔ بے شک تہاڈے کول اللہ ولوں اک نور تے اک روشن کتاب آ گئی اے، جیہدے راہیں اللہ اوہنوں جیہڑا اوہدی رضا دے پچھے چلے سلامتی دے راہ وکھاؤندا اے، تے اپنے حکم نال اوہناں نوں ہنیریاں وچوں کڈھ کے روشنی ول لیاؤندا اے، تے اوہناں نوں سدھے راہ دی ہدایت دیندا اے۔ بے شک اوہناں نے کفر کیتا جنہاں نے آکھیا: "اللہ ای مسیح ابنِ مریم اے۔" آکھو: "فیر اللہ دے مقابلے کیہدا کجھ وس چلدا اے جے اوہ مسیح ابنِ مریم نوں، تے اوہدی ماں نوں، تے زمین وچ جیہڑے وی نیں سب نوں ہلاک کرنا چاہے؟" تے اسماناں تے زمین دی تے جو کجھ ایہناں دووال دے وچکار اے اوہدی بادشاہی اللہ ای دی اے: اوہ جو چاہندا اے پیدا کردا اے، تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔

تے یہودیاں تے عیسائیاں نے آکھیا: ‘‘اسیں اللہ دے پُتر تے اوہدے پیارے آں۔’’ آکھو: ‘‘فیر اوہ تہانوں تہاڈے گناہاں پاروں عذاب کیوں دیندا اے؟ نہیں — سگوں تسی وی اوہدی پیدا کیتی مخلوق وچوں بشر او۔ اوہ جیہنوں چاہے بخش دیوے تے جیہنوں چاہے عذاب دیوے۔’’ تے اسماناں تے زمین دی تے جو کجھ ایہناں دووا ں دے وچکار اے اوہدی بادشاہی اللہ ای دی اے، تے اوسے ول پرتنا اے۔ اے اہلِ کتاب، تہاڈے کول ساڈا رسول آ گیا اے، جیہڑا رسولاں دے آؤن وچ اک وقفے مگروں تہاڈے لئی کھول کے بیان کردا اے، تاں جے تسی ایہہ نہ آکھو: ‘‘ساڈے کول نہ کوئی خوش خبری سناؤن والا آیا تے نہ ڈراؤن والا۔’’ سو ہن تہاڈے کول خوش خبری سناؤن والا تے ڈراؤن والا آ گیا اے۔ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۱۵–۱۹)

تے یاد کرو جدوں موسیٰ نے اپنی قوم نوں آکھیا: ‘‘اے میری قوم، اپنے اُتے اللہ دی نعمت نوں یاد کرو جدوں اوس نے تہاڈے وچ نبی بنائے، تہانوں بادشاہ بنایا، تے تہانوں اوہ کجھ دتا جو جہان والیاں وچوں کسے نوں نہیں دتا سی۔ اے میری قوم، ایس پاک زمین وچ داخل ہو جاؤ جیہڑی اللہ نے تہاڈے لئی لکھ دتی اے، تے پٹھ پھیر کے نہ پرتو، نہیں تے گھاٹا کھا کے پرتو گے۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘اے موسیٰ، اوتھے تے بڑے زبردست لوک نیں، تے اسیں اوتھے اُگا نہیں وڑاں گے جدوں تائیں اوہ اوتھوں نکل نہ جان۔ جے اوہ اوتھوں نکل جان، تے فیر اسیں ضرور وڑ جاواں گے۔’’ ڈرن والیاں وچوں دو بندیاں نے، جنہاں اُتے اللہ نے انعام کیتا سی، آکھیا: ‘‘اوہناں اُتے دروازے راہیں چڑھائی کر دیو؛ جدوں تسی اوہدے وچ وڑ گئے، تے تسی ای غالب ہوو گے۔ تے اللہ ای اُتے بھروسا کرو، جے تسی ایمان والے او۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘اے موسیٰ، جدوں تائیں اوہ اوتھے نیں اسیں اوتھے کدے وی نہیں وڑاں گے۔ سو تُوں تے تیرا رب جاؤ، تے دوویں لڑو — اسیں تے ایتھے ای بیٹھے آں۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘اے میرے رب، میرا اپنی جان تے اپنے بھرا توں سوا کسے اُتے وس نہیں؛ سو ساڈے تے ایس نافرمان قوم وچکار جدائی پا دے۔’’ فرمایا: ‘‘فیر ایہہ (زمین) اوہناں اُتے چالی ورھے لئی حرام اے، اوہ زمین وچ بھٹکدے پھرن گے۔ سو تُوں نافرمان قوم اُتے غم نہ کر۔’’ (۲۰–۲۶)

تے اوہناں نوں آدم دے دو پُتراں دا قصہ ٹھیک ٹھیک پڑھ کے سنا: جدوں دووا ں نے اک اک قربانی پیش کیتی، تے اوہناں وچوں اک دی قبول ہو گئی تے دوجے دی قبول نہ ہوئی۔ اوس (دوجے) نے آکھیا: ‘‘میں تینوں ضرور قتل کر دیاں گا۔’’ اوس (پہلے) نے آکھیا: ‘‘اللہ تے بس پرہیزگاراں کولوں ای قبول کردا اے۔ جے تُوں مینوں قتل کرن لئی میرے ول ہتھ ودھاویں گا، تے میں تینوں قتل کرن لئی تیرے ول اپنا ہتھ ودھاؤن والا نہیں: میں اللہ توں ڈرنا آں، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے۔ میں چاہنا آں کہ تُوں میرا گناہ تے اپنا گناہ دوویں سمیٹ لویں تے اگ والیاں وچوں ہو جاویں — تے ظالماں دا ایہو بدلہ اے۔’’ فیر اوہدے نفس نے اوہنوں اپنے بھرا دے قتل اُتے راضی کر لیا، تے اوس نے اوہنوں قتل کر دتا، تے گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو گیا۔ فیر اللہ نے اک کاں بھیجیا، جیہڑا زمین کھودن لگا، تاں جے اوہنوں وکھاوے کہ اوہ اپنے بھرا دی لاش کیویں لُکاوے۔ اوس نے آکھیا: ‘‘ہائے میری کمبختی! کیہ میں ایس کاں ورگا وی نہ ہو سکیا کہ اپنے بھرا دی لاش لُکا لیندا؟’’ فیر اوہ پچھتاؤن والیاں وچوں ہو گیا۔ ایسے پاروں اساں بنی اسرائیل اُتے لکھ دتا کہ جنہے کسے جان نوں قتل کیتا — بِنا کسے جان دے بدلے دے یا زمین وچ فساد پھیلاؤن دے — تے جیویں اوس نے سارے انساناں نوں قتل کر دتا؛ تے جنہے اک جان بچائی، تے جیویں اوس نے سارے انساناں دی جان بچائی۔ تے بے شک اوہناں کول ساڈے رسول کھلّیاں دلیلاں لے کے آئے، فیر وی ایس مگروں اوہناں وچوں بہتے زمین وچ زیادتیاں کرن والے نیں۔ جیہڑے لوک اللہ تے اوہدے رسول نال لڑدے نیں تے زمین وچ فساد پھیلاؤن دی دوڑ دھُپ کردے نیں اوہناں

دی سزا بس ایہو اے کہ اوہ قتل کیتے جان، یا سولی چڑھائے جان، یا اوہناں دے ہتھ تے پیر اُلٹے پاسیوں وڈھے جان، یا اوہ ملک بدر کر دتے جان۔ ایہہ اوہناں لئی دنیا وچ رسوائی اے، تے آخرت وچ اوہناں لئی بہت وڈا عذاب اے — سوا اوہناں دے جیہڑے ایس توں پہلاں توبہ کر لین کہ تسی اوہناں اُتے قابو پاؤ۔ سو جان لؤ کہ اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۲۷–۳۴)

اے ایمان والیو، اللہ توں ڈرو، اوہدے ول اپڑن دا وسیلہ لبھو، تے اوہدے راہ وچ جہاد کرو، تاں جے تسی کامیاب ہو جاؤ۔ بے شک جنہاں نے کفر کیتا، جے اوہناں کول اوہ سب کجھ ہووے جو زمین وچ اے تے اونا ای ہور وی اوہدے نال، تاں جے قیامت دے دن دے عذاب توں بچن لئی اوہنوں فدیے وچ دے دین، تے اوہ اوہناں کولوں قبول نہیں کیتا جاوے گا: تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ اوہ چاہن گے کہ اگ وچوں نکل جان، پر اوہ اوہدے وچوں نکلن والے نہیں: تے اوہناں لئی ہمیشہ رہن والا عذاب اے۔ (۳۵–۳۷)

تے چور مرد ہووے یا چور عورت، اوہناں دے ہتھ وڈھ دیو، اوہناں دی کمائی دے بدلے وجوں — اللہ ولوں عبرت والی سزا۔ تے اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ فیر جیہڑا اپنے ظلم مگروں توبہ کر لوے تے اصلاح کر لوے، تے بے شک اللہ اوہدی توبہ قبول کر لوے گا: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ کیہ تُوں نہیں جاندا کہ اسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دی اے؟ اوہ جیہنوں چاہے عذاب دیوے تے جیہنوں چاہے بخش دیوے، تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۳۸–۴۰)

اے رسول، اوہ لوک تینوں غمگین نہ کرن جیہڑے کفر وچ دوڑ دوڑ کے جاندے نیں، اوہناں وچوں جیہڑے اپنے مُنہاں نال آکھدے نیں: "اسیں ایمان لیائے،" حالانکہ اوہناں دے دل ایمان نہیں لیائے، تے اوہناں وچوں جیہڑے یہودی ہوئے — جیہڑے جھوٹھ بڑے شوق نال سندے نیں تے اوہناں دوجے لوکاں لئی سندے نیں جیہڑے تیرے کول نہیں آئے۔ اوہ لفظاں نوں اوہناں دیاں تھاواں توں پھیر دیندے نیں، آکھدے نیں: "جے تہانوں ایہہ (حکم) دتا جاوے، تے لے لؤ؛ تے جے ایہہ نہ دتا جاوے، تے بچ کے رہوو۔" تے جیہنوں اللہ فتنے وچ پاؤنا چاہے، تُوں اللہ دے مقابلے اوہدے لئی کجھ نہیں کر سکدا۔ ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں دے دلاں نوں اللہ نے پاک کرنا نہیں چاہیا: اوہناں لئی دنیا وچ رسوائی اے، تے آخرت وچ اوہناں لئی بہت وڈا عذاب اے۔ اوہ جھوٹھ بڑے شوق نال سنن والے، حرام بہت کھان والے نیں۔ سو جے اوہ تیرے کول آؤن، تے اوہناں وچکار فیصلہ کر یا اوہناں توں مُنہ پھیر لے؛ تے جے تُوں اوہناں توں مُنہ پھیر لویں، تے اوہ تیرا کجھ وی نہیں وگاڑ سکن گے۔ تے جے تُوں فیصلہ کریں، تے اوہناں وچکار انصاف نال فیصلہ کر: بے شک اللہ انصاف کرن والیاں نوں پسند کردا اے۔ تے اوہ تینوں کیویں فیصلہ کرن والا بناؤندے نیں حالانکہ اوہناں کول تورات اے، جیہدے وچ اللہ دا حکم اے، فیر ایس مگروں وی مُنہ پھیر لیندے نیں؟ تے ایہہ لوک ایمان والے ہے ای نہیں۔ بے شک اساں تورات اتاری، جیہدے وچ ہدایت تے نور اے۔ اوہدے مطابق نبی، جیہڑے (اللہ دے) فرمانبردار سن، یہودیاں لئی فیصلے کردے سن، تے ربّانی تے عالم وی، ایس لئی کہ اوہناں نوں اللہ دی کتاب دا راکھا بنایا گیا سی، تے اوہ اوہدے گواہ سن۔ سو تسی لوکاں توں نہ ڈرو، تے میرے توں ڈرو، تے میریاں آیتاں نوں تھوڑے مُل تے نہ ویچو۔ تے جیہڑا اوس دے مطابق فیصلہ نہ کرے جو اللہ نے اتاریا — تے اوہو لوک کافر نیں۔ تے اساں اوہدے وچ اوہناں اُتے لکھ دتا سی: جان دے بدلے جان، اکھ دے بدلے اکھ، نک دے بدلے نک، کن دے بدلے کن، دند دے بدلے دند، تے زخماں دا وی برابر دا بدلہ اے۔ فیر جیہڑا اوہنوں صدقہ کر کے معاف کر دیوے، تے اوہ

اوہدے لئی کفارہ اے۔ تے جیہڑا اوس دے مطابق فیصلہ نہ کرے جو اللہ نے اتاریا — تے اوہو لوک ظالم نیں۔ (۴۱–۴۵)

تے اساں اوہناں دے پچھے اوہناں ای دے نقشِ قدم اُتے مریم دے پُتر عیسیٰ نوں بھیجیا، جیہڑا اوس تورات دی تصدیق کرن والا سی جو اوہدے توں پہلاں آ چکی سی۔ تے اساں اوہنوں انجیل دتی، جیہدے وچ ہدایت تے نور اے، تے اوہ وی اوس تورات دی تصدیق کردی اے جو اوہدے توں پہلاں آ چکی سی، تے پرہیزگاراں لئی ہدایت تے نصیحت اے۔ تے انجیل والیاں نوں چاہیدا اے کہ اوس دے مطابق فیصلہ کرن جو اللہ نے اوہدے وچ اتاریا۔ تے جیہڑا اوس دے مطابق فیصلہ نہ کرے جو اللہ نے اتاریا — تے اوہو لوک نافرمان نیں۔ (۴۶–۴۷)

تے اے نبی، اساں تیرے ول حق دے نال ایہہ کتاب اتاری، جیہڑی اوس کتاب دی تصدیق کردی اے جو ایہدے توں پہلاں آئی تے اوہدی نگہبان اے۔ سو تُوں اوہناں وچکار اوس دے مطابق فیصلہ کر جو اللہ نے اتاریا، تے جو حق تیرے کول آیا اے اوہنوں چھڈ کے اوہناں دیاں خواہشاں دے پچھے نہ چل۔ تہاڈے وچوں ہر اک لئی اساں اک شریعت تے اک راہ مقرر کیتا اے۔ تے جے اللہ چاہندا، تے تہانوں اکو امت بنا دیندا، پر (اوس نے اینج نہیں کیتا) تاں جے جو کجھ اوس نے تہانوں دتا اے اوہدے وچ تہانوں آزماوے؛ سو نیکیاں وچ اک دوجے توں اگے ودھو۔ تسی ساریاں نے اللہ ای ول پرتنا اے، فیر اوہ تہانوں اوہ دس دے گا جیہدے وچ تسی اختلاف کردے سو۔ تے ایہہ کہ تُوں اوہناں وچکار اوس دے مطابق فیصلہ کر جو اللہ نے اتاریا، تے اوہناں دیاں خواہشاں دے پچھے نہ چل؛ تے اوہناں توں بچ کے رہ، کتے اوہ تینوں اوس دے کسے حصے توں نہ پھسلا دین جو اللہ نے تیرے ول اتاریا۔ فیر جے اوہ مُنہ پھیرن، تے جان لے کہ اللہ ایہو چاہندا اے کہ اوہناں دے کجھ گناہاں پاروں اوہناں اُتے مصیبت پاوے؛ تے بے شک لوکاں وچوں بہتے نافرمان نیں۔ تے کیہ اوہ جاہلیت دا فیصلہ چاہندے نیں؟ تے یقین رکھن والے لوکاں لئی اللہ توں چنگا فیصلہ کرن والا کون اے؟ (۴۸–۵۰)

اے ایمان والیو، یہودیاں تے عیسائیاں نوں دوست نہ بناؤ: اوہ اک دوجے دے دوست نیں۔ تے تہاڈے وچوں جیہڑا اوہناں نوں دوست بناوے گا اوہ اوہناں ای وچوں اے۔ بے شک اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ سو تُوں اوہناں نوں ویکھنا ایں جنہاں دے دلاں وچ روگ اے کہ اوہ اوہناں ول دوڑ دوڑ کے جاندے نیں، آکھدے نیں: "سانوں ڈر اے کہ کتے ساڈے اُتے کوئی گردش نہ آ پوے۔" سو ہو سکدا اے کہ اللہ فتح لے آوے، یا اپنے ولوں کوئی ہور حکم، فیر اوہ اوس اُتے پچھتاؤن جو اوہناں نے اپنے دلاں وچ لُکا رکھیا سی۔ تے ایمان والے آکھن گے: "کیہ ایہہ اوہو لوک نیں جنہاں نے اللہ دیاں پکیاں قسماں کھادیاں سن کہ اوہ تہاڈے نال نیں؟" اوہناں دے عمل برباد ہو گئے، تے اوہ گھاٹا کھان والے ہو گئے۔ (۵۱–۵۳)

اے ایمان والیو، تہاڈے وچوں جیہڑا اپنے دین توں پھر جاوے — تے اللہ چھیتی ای ایسے لوک لے آوے گا جنہاں نال اوہ محبت کرے گا تے اوہ اوہدے نال محبت کرن گے، ایمان والیاں اُتے نرم، کافراں اُتے سخت، اللہ دے راہ وچ جہاد کرن گے تے کسے ملامت کرن والے دی ملامت توں نہیں ڈرن گے۔ ایہہ اللہ دا فضل اے، جیہنوں چاہندا اے دیندا اے؛ تے اللہ وسعت والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تہاڈا دوست تے بس اللہ اے، اوہدا رسول، تے اوہ ایمان والے — جیہڑے نماز قائم کردے نیں تے زکوٰۃ دیندے نیں تے (اللہ دے اگے) جھُکدے نیں۔ تے جیہڑا اللہ نوں، اوہدے رسول نوں تے ایمان والیاں نوں دوست بناوے — تے اللہ دی جماعت ای غالب رہن والی اے۔ (۵۴–۵۶)

اے ایمان والیو، اوہناں نوں دوست نہ بناؤ جنہاں نے تہاڈے دین نوں مخول تے کھیڈ بنا لیا اے، بھاویں اوہ اوہناں وچوں ہون جنہاں نوں تہاڈے توں پہلاں کتاب دتی گئی یا کافراں وچوں؛ تے اللہ توں ڈرو، جے تسی ایمان والے او۔ تے جدوں تسی نماز لئی اذان دیندے او، تے اوہ اوہنوں مخول تے کھیڈ بنا لیندے نیں: ایہہ ایس لئی کہ اوہ ایسے لوک نیں جیہڑے عقل نہیں رکھدے۔ آکھو: "اے اہلِ کتاب، کیہ تسی ساڈے نال بس ایس گل دا ویر رکھدے او کہ اسیں اللہ اُتے ایمان لیائے تے اوس اُتے جو ساڈے ول اتاریا گیا تے جو پہلاں اتاریا گیا، تے ایہہ کہ تہاڈے وچوں بہتے نافرمان نیں؟" آکھو: "کیہ میں تہانوں دساں کہ اللہ کول بدلے دے لحاظ نال ایس توں وی بُرا کون اے؟ اوہ جنہاں اُتے اللہ نے لعنت کیتی تے جنہاں اُتے اوہ غضب ناک ہویا، تے جنہاں وچوں کجھ نوں اوس نے باندر تے سور بنا دتا، تے جنہاں نے طاغوت دی بندگی کیتی — ایہو لوک درجے وچ ودھ بُرے نیں تے سدھے راہ توں ودھ بھٹکے ہوئے نیں۔" (۵۷–۶۰)

تے جدوں اوہ تہاڈے کول آؤندے نیں تے آکھدے نیں: "اسیں ایمان لیائے،" حالانکہ اوہ کفر لے کے ای آئے سن تے اوسے دے نال ای نکل گئے؛ تے اللہ چنگی طرحاں جاندا اے جو اوہ لُکاؤندے سن۔ تے تُوں اوہناں وچوں بہتیاں نوں ویکھنا ایں کہ گناہ تے زیادتی تے حرام کھان وچ دوڑ دوڑ کے جاندے نیں۔ بہت ای بُرا اے جو اوہ کردے نیں۔ اوہناں دے ربّانی تے عالم اوہناں نوں گناہ دی گل آکھن تے حرام کھان توں کیوں نہیں روکدے؟ بہت ای بُرا اے جو اوہ بناؤندے نیں۔ تے یہودیاں نے آکھیا: "اللہ دا ہتھ بنھیا ہویا اے۔" اوہناں دے اپنے ای ہتھ بنھے گئے، تے جو اوہناں نے آکھیا اوہدے پاروں اوہناں اُتے لعنت کیتی گئی۔ نہیں — سگوں اوہدے دوویں ہتھ کھلّے نیں؛ اوہ جیویں چاہندا اے خرچ کردا اے۔ تے جو کجھ تیرے رب ولوں تیرے ول اتاریا گیا اے اوہ اوہناں وچوں بہتیاں دی سرکشی تے کفر نوں ضرور ودھا دے گا۔ تے اساں اوہناں وچکار قیامت دے دن تائیں دشمنی تے ویر پا دتا اے۔ جدوں وی اوہ لڑائی لئی اگ بھڑکاؤندے نیں، اللہ اوہنوں بُجھا دیندا اے۔ تے اوہ زمین وچ فساد پھیلاؤن دی دوڑ دھُپ کردے نیں، تے اللہ فساد پھیلاؤن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔ تے جے اہلِ کتاب ایمان لے آؤندے تے پرہیزگاری کردے، تے اسیں ضرور اوہناں دیاں برائیاں اوہناں توں دور کر دیندے تے اوہناں نوں نعمتاں والے باغاں وچ داخل کر دیندے۔ تے جے اوہ تورات تے انجیل نوں تے اوس نوں قائم رکھدے جو اوہناں دے رب ولوں اوہناں ول اتاریا گیا، تے اوہ اپنے اُتّوں وی کھاندے تے اپنے پیراں ہیٹھوں وی۔ اوہناں وچوں اک جماعت وچکارلے راہ تے چلن والی اے؛ پر اوہناں وچوں بہتے — بُرا اے جو اوہ کردے نیں۔ (۶۱–۶۶)

اے رسول، جو کجھ تیرے رب ولوں تیرے ول اتاریا گیا اے اوہ اپڑا دے؛ تے جے تُوں اینج نہ کیتا، تے تُوں اوہدا پیغام نہ اپڑایا۔ تے اللہ تینوں لوکاں توں بچا لوے گا: بے شک اللہ کافر لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ آکھو: "اے اہلِ کتاب، تسی کسے شے اُتے نہیں جدوں تائیں تورات تے انجیل نوں تے اوس نوں قائم نہ کرو جو تہاڈے رب ولوں تہاڈے ول اتاریا گیا اے۔" تے اے نبی، جو کجھ تیرے رب ولوں تیرے ول اتاریا گیا اے اوہ اوہناں وچوں بہتیاں دی سرکشی تے کفر نوں ضرور ودھا دے گا؛ سو تُوں کافر لوکاں اُتے غم نہ کر۔ بے شک جیہڑے ایمان لیائے، تے جیہڑے یہودی ہوئے، تے صابی تے عیسائی — جیہڑا وی اللہ تے آخری دن اُتے ایمان لیایا تے نیک عمل کیتے — نہ اوہناں اُتے کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے۔ (۶۷–۶۹)

بے شک اساں بنی اسرائیل کولوں پکا عہد لیا تے اوہناں ول رسول بھیجے۔ جدوں وی کوئی رسول اوہناں کول اوہ لے کے آیا جو اوہناں دے جی نوں نہ بھایا، تے کجھ نوں اوہناں نے جھٹلایا تے کجھ نوں قتل کردے رہے۔

تے اوہناں نے سمجھیا کہ کوئی آزمائش نہیں ہووے گی، سو اوہ اَنّھے تے بولے ہو گئے۔ فیر اللہ نے اوہناں دی توبہ قبول کیتی؛ فیر وی اوہناں وچوں بہتے اَنّھے تے بولے ہو گئے۔ تے اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ اوہ کردے نیں۔ بے شک اوہناں نے کفر کیتا جنہاں نے آکھیا: "اللہ ای مسیح ابنِ مریم اے۔" حالانکہ مسیح نے آپ آکھیا سی: "اے بنی اسرائیل، اللہ دی عبادت کرو، جیہڑا میرا رب اے تے تہاڈا رب۔" بے شک جیہڑا اللہ دے نال شریک بناوے، اللہ نے اوہدے اُتے جنت حرام کر دتی، تے اوہدا ٹھکانا اگ اے؛ تے ظالماں دا کوئی مددگار نہیں۔ (۷۰–۷۲)

بے شک اوہناں نے کفر کیتا جنہاں نے آکھیا: "اللہ تِناں وچوں تیجا اے،" حالانکہ اک معبود توں سوا کوئی معبود نہیں۔ تے جے اوہ اوس توں باز نہ آئے جو اوہ آکھدے نیں، تے اوہناں وچوں جنہاں نے کفر کیتا اوہناں نوں دردناک عذاب ضرور اپڑے گا۔ تے کیہ اوہ اللہ ول توبہ نہیں کردے تے اوہدے کولوں بخشش نہیں منگدے؟ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ مسیح ابنِ مریم بس اک رسول ای سی؛ اوہدے توں پہلاں وی رسول لنگھ چکے نیں۔ تے اوہدی ماں بڑی سچی سی۔ اوہ دوویں کھانا کھاندے سن۔ ویکھ اسیں اوہناں لئی نشانیاں کیویں کھول کے بیان کردے آں، فیر ویکھ اوہ کدھر پھیرے جاندے نیں! آکھو: "کیہ تسی اللہ توں سوا اوس دی عبادت کردے او جیہڑا نہ تہاڈے نقصان دا اختیار رکھدا اے تے نہ نفع دا، حالانکہ اللہ ای سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے؟" آکھو: "اے اہلِ کتاب، اپنے دین وچ ناحق حدوں نہ ودھو، تے اوہناں لوکاں دیاں خواہشاں دے پچھے نہ چلو جیہڑے پہلاں گمراہ ہو چکے، تے بہتیاں نوں گمراہ کر چکے تے سدھے راہ توں بھٹک گئے۔" (۷۳–۷۷)

بنی اسرائیل وچوں جنہاں نے کفر کیتا اوہناں اُتے داؤد تے مریم دے پُتر عیسیٰ دی زبانی لعنت کیتی گئی، ایس لئی کہ اوہناں نے نافرمانی کیتی تے حدوں ودھدے رہے۔ اوہ اک دوجے نوں اوس برائی توں نہیں روکدے سن جو اوہ کردے سن۔ بہت ای بُرا سی جو اوہ کردے سن۔ تُوں اوہناں وچوں بہتیاں نوں ویکھنا ایں کہ کافراں نال دوستی رکھدے نیں۔ بہت ای بُرا اے جو اوہناں دے نفساں نے اوہناں لئی اگے بھیجیا اے، کہ اللہ اوہناں اُتے ناراض ہویا، تے اوہ عذاب وچ ہمیشہ رہن گے۔ تے جے اوہ اللہ اُتے تے نبی اُتے تے اوس اُتے ایمان رکھدے جو اوہدے ول اتاریا گیا، تے اوہناں نوں دوست نہ بناؤندے؛ پر اوہناں وچوں بہتے نافرمان نیں۔ (۷۸–۸۱)

تُوں ایمان والیاں دے نال دشمنی وچ سارے لوکاں توں ودھ سخت یہودیاں نوں تے مشرکاں نوں پاویں گا؛ تے ایمان والیاں دے نال محبت وچ سب توں ودھ نیڑے اوہناں نوں پاویں گا جیہڑے آکھدے نیں: "اسیں نصاریٰ آں۔" ایہہ ایس لئی کہ اوہناں وچ عالم تے راہب نیں، تے ایس لئی کہ اوہ تکبر نہیں کردے۔ تے جدوں اوہ اوس نوں سندے نیں جو رسول ول اتاریا گیا، تے تُوں ویکھنا ایں کہ اوہناں دیاں اکھاں توں ہنجو وگ پیندے نیں ایس پاروں کہ اوہناں نے حق پچھان لیا۔ اوہ آکھدے نیں: "اے ساڈے رب، اسیں ایمان لے آئے، سو سانوں گواہی دین والیاں دے نال لکھ لے۔ تے سانوں کیہ اے کہ اسیں اللہ اُتے تے اوس حق اُتے ایمان نہ لیائیے جو ساڈے کول آیا اے، حالانکہ اسیں آس رکھدے آں کہ ساڈا رب سانوں نیک لوکاں دے نال شامل کرے گا؟" سو اللہ نے اوہناں دے ایس آکھن دے بدلے اوہناں نوں ایسے باغ دتے جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے۔ تے ایہو نیکی کرن والیاں دا بدلہ اے؛ تے جنہاں نے کفر کیتا تے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا — اوہو بھڑکدی اگ والے نیں۔ (۸۲–۸۶)

اے ایمان والیو، اوہ پاک چیزاں حرام نہ ٹھہراؤ جیہڑیاں اللہ نے تہاڈے لئی حلال کیتیاں نیں، تے حدوں نہ ودھو: بے شک اللہ حدوں ودھن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔ تے جو حلال پاک رزق اللہ نے تہانوں دتا اے اوہدے وچوں کھاؤ، تے اوس اللہ توں ڈرو جیہدے اُتے تسی ایمان رکھدے او۔ اللہ تہانوں تہاڈیاں بے ارادہ قسماں اُتے نہیں پھڑے گا، پر اوہناں قسماں اُتے پھڑے گا جنہاں نوں تسی پکا کر لیا۔ سو اوہدا کفارہ دس مسکیناں نوں اوہو جیہا درمیانہ کھانا کھلانا اے جیہو جیہا تسی اپنے گھر والیاں نوں کھلاؤندے او، یا اوہناں نوں کپڑے پہنانا، یا اک غلام آزاد کرنا؛ فیر جیہنوں ایہہ نہ ملے، اوہ تِن دن دے روزے رکھے۔ ایہہ تہاڈیاں قسماں دا کفارہ اے جدوں تسی قسم کھا بیٹھو۔ تے اپنیاں قسماں دی حفاظت کرو۔ ایسے طرحاں اللہ تہاڈے لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے، تاں جے تسی شکر کرو۔ (۸۷–۸۹)

اے ایمان والیو، شراب، جوا، بُت تے پانسے دے تیر تے بس شیطان دے کماں وچوں گندگی نیں؛ سو ایہناں توں بچو، تاں جے تسی کامیاب ہو جاؤ۔ شیطان تے بس ایہو چاہندا اے کہ شراب تے جوئے راہیں تہاڈے وچکار دشمنی تے ویر پا دیوے، تے تہانوں اللہ دی یاد توں تے نماز توں روک دیوے۔ سو کیہ تسی باز آؤن والے او؟ تے اللہ دا حکم منو تے رسول دا حکم منو، تے بچ کے رہوو۔ فیر جے تسی مُنہ پھیرو، تے جان لؤ کہ ساڈے رسول دے ذمے بس صاف صاف اپڑا دینا اے۔ جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں اُتے اوس وچ کوئی گناہ نہیں جو اوہ پہلاں کھا پی چکے، جدوں اوہ پرہیزگاری کرن تے ایمان لیاؤن تے نیک عمل کرن، فیر پرہیزگاری کرن تے ایمان لیاؤن، فیر پرہیزگاری کرن تے نیکی کرن۔ تے اللہ نیکی کرن والیاں نوں پسند کردا اے۔ (۹۰–۹۳)

اے ایمان والیو، اللہ ضرور تہانوں اوس شکار دی کسے شے نال آزماوے گا جیہڑا تہاڈے ہتھاں تے تہاڈے نیزیاں دی پہنچ وچ ہووے، تاں جے اللہ جان لوے کہ کون بِن ویکھے اوہدے توں ڈردا اے۔ فیر جنہے ایس مگروں زیادتی کیتی اوہدے لئی دردناک عذاب اے۔ اے ایمان والیو، جدوں تسی احرام وچ ہووو تے شکار نوں نہ مارو۔ تے تہاڈے وچوں جیہڑا اوہنوں جان بُجھ کے مارے، تے اوہدا بدلہ چوپایاں وچوں اوہدے ورگا جانور اے جیہڑا اوس نے ماریا، جیہدا فیصلہ تہاڈے وچوں دو انصاف والے بندے کرن، ایہہ قربانی کعبے تائیں اپڑائی جاوے؛ یا کفارے وچ مسکیناں نوں کھانا کھلانا، یا اوہدے برابر روزے رکھنا، تاں جے اوہ اپنے کیتے دا وبال چکھے۔ اللہ نے اوہ معاف کر دتا جو پہلاں ہو چکیا؛ تے جیہڑا فیر کرے گا، اللہ اوہدے کولوں بدلہ لے گا۔ تے اللہ زبردست، بدلہ لین والا اے۔ تہاڈے لئی سمندر دا شکار تے اوہدا کھانا حلال کیتا گیا اے، تہاڈے تے مسافراں دے فائدے لئی؛ تے تہاڈے اُتے خشکی دا شکار حرام کیتا گیا اے جدوں تائیں تسی احرام وچ رہوو۔ تے اوس اللہ توں ڈرو جیہدے ول تسی اکٹھے کیتے جاؤ گے۔ (۹۴–۹۶)

اللہ نے کعبے نوں، جیہڑا حرمت والا گھر اے، لوکاں لئی قائم رہن دا ذریعہ بنایا اے، تے ایسے طرحاں حرمت والے مہینے نوں، قربانی دے جانوراں نوں تے پٹیاں والے جانوراں نوں۔ ایہہ ایس لئی کہ تسی جان لؤ کہ اللہ جاندا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے، تے ایہہ کہ اللہ ہر شے نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ جان لؤ کہ اللہ سخت عذاب دین والا اے، تے ایہہ کہ اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ رسول دے ذمے بس اپڑا دینا اے؛ تے اللہ جاندا اے جو تسی ظاہر کردے او تے جو تسی لُکاؤندے او۔ (۹۷–۹۹)

آکھو: "ناپاک تے پاک برابر نہیں ہو سکدے، بھاویں ناپاک دی بہتات تینوں چنگی لگے۔ سو اے عقل والیو، اللہ توں ڈرو، تاں جے تسی کامیاب ہو جاؤ۔" اے ایمان والیو، ایسیاں گلاں بارے نہ پُچھو کہ جے تہاڈے اُتے ظاہر کر دتیاں جان تے تہانوں بُریاں لگن؛ تے جے تسی اوہناں بارے اوس ویلے پُچھو گے جدوں قرآن اتاریا جا رہیا اے، تے اوہ تہاڈے اُتے ظاہر کر دتیاں جان گیاں۔ اللہ نے (پچھلا) معاف کر دتا؛ تے اللہ بڑا بخشن والا، بردبار اے۔ تہاڈے توں پہلاں وی اک قوم نے ایہو جیہیاں گلاں پُچھیاں سن، فیر اوہ اوہناں دے منکر ہو گئے۔ اللہ نے نہ کوئی بحیرہ مقرر کیتا اے، نہ سائبہ، نہ وصیلہ تے نہ حام؛ پر کافر اللہ اُتے جھوٹھ گھڑدے نیں، تے اوہناں وچوں بہتے عقل نہیں رکھدے۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "اوس ول آؤ جو اللہ نے اتاریا تے رسول ول،" تے آکھدے نیں: "سانوں اوہو کافی اے جیہدے اُتے اساں اپنے پیو دادیاں نوں پایا۔" کیہ — بھاویں اوہناں دے پیو دادے کجھ وی نہ جاندے ہون تے نہ ہدایت اُتے ہون؟ اے ایمان والیو، تہاڈے ذمے اپنیاں جاناں دی فکر اے؛ جدوں تسی ہدایت اُتے ہووو تے جیہڑا گمراہ ہووے اوہ تہاڈا کجھ نہیں وگاڑ سکدا۔ تسی ساریاں نے اللہ ای ول پرتنا اے، فیر اوہ تہانوں دس دے گا جو تسی کردے سو۔ (۱۰۰–۱۰۵)

اے ایمان والیو، جدوں تہاڈے وچوں کسے نوں موت آوے تے اوہ وصیت کرے، تے تہاڈے وچکار گواہی ہونی چاہیدی اے — تہاڈے وچوں دو انصاف والے بندے، یا تہاڈے توں باہروں دو ہور، جے تسی زمین وچ سفر تے ہووو تے تہانوں موت دی مصیبت آ پوے۔ تسی اوہناں دوواں نوں نماز مگروں روک لؤ، تے جے تہانوں شک ہووے، تے اوہ دوویں اللہ دی قسم کھان: "اسیں ایہدے بدلے کوئی مُل نہیں لواں گے، بھاویں کوئی رشتے دار ای ہووے، تے اسیں اللہ دی گواہی نہیں لُکاواں گے، نہیں تے اسیں ضرور گناہگاراں وچوں ہوواں گے۔" فیر جے پتا لگ جاوے کہ اوہ دوویں گناہ دے حق دار ہوئے نیں، تے اوہناں دی تھاں دو ہور کھلون، اوہناں وچوں جنہاں دا حق پہلے دوواں نے ماریا، تے اوہ اللہ دی قسم کھان: "ساڈی گواہی اوہناں دوواں دی گواہی توں ودھ سچی اے، تے اساں زیادتی نہیں کیتی، نہیں تے اسیں ضرور ظالماں وچوں ہوواں گے۔" ایہہ ایس دے ودھ نیڑے اے کہ اوہ گواہی ٹھیک ٹھیک دین، یا ایس توں ڈرن کہ اوہناں دیاں قسماں مگروں (دوجیاں دیاں) قسماں پرتائیاں جان گیاں۔ تے اللہ توں ڈرو تے سنو: تے اللہ نافرمان لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ (۱۰۶–۱۰۸)

جیس دن اللہ رسولاں نوں اکٹھا کرے گا تے پُچھے گا: "تہانوں کیہ جواب دتا گیا سی؟" اوہ آکھن گے: "سانوں کوئی علم نہیں؛ بے شک تُوں ای ساریاں لُکیاں گلاں جانن والا ایں۔" فیر اللہ فرماوے گا: "اے مریم دے پُتر عیسیٰ، اپنے اُتے تے اپنی ماں اُتے میری نعمت نوں یاد کر: جدوں میں روح القدس نال تینوں طاقت دتی، تُوں لوکاں نال پنگھوڑے وچ وی گل کردا سیں تے پکی عمر وچ وی؛ تے جدوں میں تینوں کتاب تے حکمت، تورات تے انجیل سکھائی؛ تے جدوں تُوں میرے حکم نال مٹی توں پنچھی دی شکل ورگی شے بناؤندا سیں، فیر اوہدے وچ پھُوک ماردا سیں، تے اوہ میرے حکم نال پنچھی بن جاندا سی؛ تے تُوں میرے حکم نال جماندرو اَنّھے تے کوڑھی نوں چنگا کردا سیں؛ تے جدوں تُوں میرے حکم نال مُردیاں نوں (قبراں وچوں) کڈھ کھلواردا سیں؛ تے جدوں میں بنی اسرائیل نوں تیرے توں روکی رکھیا جدوں تُوں اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آیا تے اوہناں وچوں جنہاں نے کفر کیتا اوہناں نے آکھیا کہ ایہہ تے بس کھلّا جادو اے۔" تے یاد کر جدوں میں حواریاں دے دل وچ پایا: "میرے اُتے تے میرے رسول اُتے ایمان لیاؤ،" تے اوہناں نے آکھیا: "اسیں ایمان لیائے؛ تے تُوں گواہ رہ کہ اسیں فرمانبردار (مسلمان) آں۔" (۱۰۹–۱۱۱)

تے جدوں حواریاں نے آکھیا: "اے مریم دے پُتر عیسیٰ، کیہ تیرا رب ساڈے اُتے اسمان توں کھانے دا اک دسترخوان اتار سکدا اے؟" اوس نے آکھیا: "اللہ توں ڈرو، جے تسی ایمان والے او۔" اوہناں نے آکھیا: "اسیں چاہندے آں کہ اوہدے وچوں کھائیے، تے ساڈے دل مطمئن ہو جان، تے اسیں جان لئیے کہ تُوں ساڈے نال سچ آکھیا، تے اسیں اوہدے اُتے گواہاں وچوں ہو جائیے۔" مریم دے پُتر عیسیٰ نے آکھیا: "اے اللہ، ساڈے رب، ساڈے اُتے اسمان توں اک دسترخوان اتار، جیہڑا ساڈے لئی عید بن جاوے — ساڈے پہلیاں لئی وی تے ساڈے پچھلیاں لئی وی — تے تیرے ولوں اک نشانی۔ تے سانوں رزق دے، تے تُوں سب توں چنگا رزق دین والا ایں۔" اللہ نے فرمایا: "میں اوہنوں تہاڈے اُتے اتارن والا آں؛ پر تہاڈے وچوں جیہڑا ایس مگروں کفر کرے گا، میں اوہنوں ایسا عذاب دیاں گا جیہو جیہا عذاب میں سارے جہاناں وچوں کسے نوں نہیں دیاں گا۔" (۱۱۲–۱۱۵)

تے جدوں اللہ فرماوے گا: "اے مریم دے پُتر عیسیٰ، کیہ تُوں لوکاں نوں آکھیا سی: اللہ نوں چھڈ کے مینوں تے میری ماں نوں دو معبود بنا لؤ؟" اوہ آکھے گا: "تُوں پاک ایں! میرا ایہہ کم نہیں کہ میں اوہ گل آکھاں جیہدا مینوں کوئی حق نہیں۔ جے میں ایہہ آکھیا ہوندا، تے تینوں ضرور پتا ہوندا۔ تُوں جاندا ایں جو میرے جی وچ اے، تے میں نہیں جاندا جو تیرے جی وچ اے۔ بے شک تُوں ای ساریاں لُکیاں گلاں جانن والا ایں۔ میں اوہناں نوں اوس توں سوا کجھ نہیں آکھیا جیہدا تُوں مینوں حکم دتا سی: کہ اللہ دی عبادت کرو، جیہڑا میرا رب اے تے تہاڈا رب۔ تے میں اوہناں اُتے گواہ رہیا جدوں تائیں میں اوہناں وچ رہیا؛ فیر جدوں تُوں مینوں چُک لیا، تے تُوں ای اوہناں اُتے نگہبان سیں۔ تے تُوں ہر شے اُتے گواہ ایں۔ جے تُوں اوہناں نوں عذاب دیویں، تے اوہ تیرے بندے نیں؛ تے جے تُوں اوہناں نوں بخش دیویں، تے بے شک تُوں ای زبردست، حکمت والا ایں۔" اللہ فرماوے گا: "ایہہ اوہ دن اے جیہدے وچ سچیاں نوں اوہناں دا سچ نفع دے گا۔ اوہناں لئی ایسے باغ نیں جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے۔ اللہ اوہناں توں راضی ہویا تے اوہ اوہدے توں راضی ہوئے: ایہو وڈی کامیابی اے۔" اسماناں تے زمین دی تے جو کجھ اوہناں وچ اے سب دی بادشاہی اللہ ای دی اے، تے اوہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۱۱۶–۱۲۰)

۶. ڈنگر (الانعام)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

ساریاں تعریفاں اللہ ای لئی نیں، جنہے اسماناں تے زمین نوں پیدا کیتا تے ہنیرے تے روشنی بنائی؛ فیر وی کافر (دوجیاں نوں) اپنے رب دے برابر ٹھہراؤندے نیں۔ اوہو اے جنہے تہانوں مٹی توں پیدا کیتا، فیر اک مدت مقرر کیتی — تے اک ہور مقررہ مدت اوہدے کول اے؛ فیر وی تسی شک کردے او۔ تے اوہو اللہ اے اسماناں وچ وی تے زمین وچ وی۔ اوہ تہاڈا لُکیا وی جاندا اے تے تہاڈا ظاہر وی، تے اوہ جاندا اے جو تسی کماؤندے او۔ تے اوہناں دے رب دیاں نشانیاں وچوں کوئی نشانی اوہناں کول نہیں آؤندی مگر اوہ اوہدے توں مُنہ پھیر لیندے نیں۔ سو اوہناں نے حق نوں جھٹلا دتا جدوں اوہ اوہناں کول آیا؛ سو چھیتی ای اوہناں کول اوس دیاں خبراں آ جان گیاں جیہدا اوہ مخول اُڈاؤندے سن۔ (۱–۵)

کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اساں اوہناں توں پہلاں کِنّیاں ای امتاں ہلاک کر دتیاں؟ اساں اوہناں نوں زمین وچ اوہ جماء دتا سی جیہڑا تہانوں نہیں دتا، تے اساں اوہناں اُتے اسمان توں موسلا دھار مینہہ ورسایا، تے اوہناں دے ہیٹھ نہراں وگا دتیاں؛ فیر اساں اوہناں دے گناہاں پاروں اوہناں نوں ہلاک کر دتا، تے اوہناں مگروں دوجیاں امتاں اُٹھا کھلواریاں۔ تے اے نبی، جے اسیں تیرے اُتے کاغذ اُتے لکھی ہوئی کوئی کتاب وی اتار دیندے، تے اوہ اوہنوں اپنے ہتھاں نال چھوہ وی لیندے، تے کافر ایہو آکھدے: "ایہہ تے بس کھلّا جادو اے۔" تے اوہ آکھدے نیں: "ایہدے اُتے کوئی فرشتہ کیوں نہیں اتاریا گیا؟" تے جے اسیں فرشتہ اتار دیندے، تے معاملہ ای نبیڑ دتا جاندا، فیر اوہناں نوں مہلت نہ دتی جاندی۔ تے جے اسیں اوہنوں فرشتہ بناؤندے، تے اوہنوں وی مرد دی شکل وچ ای بناؤندے، تے اوہناں اُتے اوہو شبہہ پا دیندے جیہدے وچ اوہ ہن پئے ہوئے نیں۔ (۶–۹)

تے بے شک تیرے توں پہلاں وی رسولاں دا مخول اُڈایا گیا؛ فیر اوہناں وچوں مخول کرن والیاں نوں اوسے شے نے آ گھیریا جیہدا اوہ مخول اُڈاؤندے سن۔ آکھو: "زمین وچ چل پھر کے ویکھو کہ جھٹلاؤن والیاں دا انجام کیہو جیہا ہویا۔" آکھو: "جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے اوہ کیہدا اے؟" آکھو: "اللہ ای دا اے۔" اوس نے اپنے اُتے رحمت لازم کر لئی اے۔ اوہ ضرور تہانوں قیامت دے دن اکٹھا کرے گا، جیہدے وچ کوئی شک نہیں۔ جنہاں نے اپنے آپ نوں گھاٹے وچ پا لیا اوہ ایمان نہیں لیاؤن گے۔ تے اوسے دا اے جو کجھ رات تے دن وچ وسدا اے، تے اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ آکھو: "کیہ میں اللہ توں سوا کسے ہور نوں حمایتی بناواں، جیہڑا اسماناں تے زمین دا پیدا کرن والا اے، تے اوہ کھلاؤندا اے تے اوہنوں کھلایا نہیں جاندا؟" آکھو: "مینوں حکم دتا گیا اے کہ میں سب توں پہلاں فرمانبردار بناں، تے (ایہہ کہ) تُوں کدے مشرکاں وچوں نہ ہوویں۔" آکھو: "جے میں اپنے رب دی نافرمانی کراں، تے مینوں اک وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے۔" اوس دن جیہدے توں اوہ (عذاب) ٹال دتا گیا، اوہدے اُتے اوس نے رحم کر دتا؛ تے ایہو کھلّی کامیابی اے۔ (۱۰–۱۶)

تے جے اللہ تینوں کوئی تکلیف اپڑاوے، تے اوہدے توں سوا اوہنوں کوئی دور کرن والا نہیں؛ تے جے اوہ تینوں کوئی بھلائی اپڑاوے — تے اوہ ہر شے اُتے قادر اے۔ تے اوہو اپنے بندیاں اُتے غالب اے، تے اوہو حکمت والا، پوری خبر رکھن والا اے۔ آکھو: "کیہڑی شے گواہی وچ سب توں وڈی اے؟" آکھو: "اللہ میرے تے تہاڈے وچکار گواہ اے۔ تے میرے ول ایہہ قرآن وحی کیتا گیا اے تاں جے میں ایہدے نال تہانوں ڈراواں،

تے اوہنوں وی جیہدے تائیں ایہہ اپڑے۔ کیہ تسی سچ مُچ ایہہ گواہی دیندے او کہ اللہ دے نال دوجے معبود وی نیں؟" آکھو: "میں تے ایہہ گواہی نہیں دیندا۔" آکھو: "اوہ تے بس اکو معبود اے، تے میں اوس توں بیزار آں جو تسی شریک بناؤندے او۔" جنہاں نوں اساں کتاب دتی اے اوہ ایہنوں اینج پچھاندے نیں جیویں اپنے پُتراں نوں پچھاندے نیں؛ پر جنہاں نے اپنے آپ نوں گھاٹے وچ پا لیا اوہ ایمان نہیں لیاؤن گے۔ تے اوس توں ودھ ظالم کون اے جیہڑا اللہ اُتے جھوٹھ گھڑے یا اوہدیاں آیتاں نوں جھٹلاوے؟ بے شک ظالم کامیاب نہیں ہوندے۔ تے جیس دن اسیں اوہناں ساریاں نوں اکٹھا کراں گے، فیر مشرکاں نوں آکھاں گے: "تہاڈے اوہ شریک کتھے نیں جنہاں دا تسی دعویٰ کردے سو؟" فیر اوہناں دا کوئی بہانہ نہیں رہے گا سوا ایس دے کہ آکھن گے: "اللہ ساڈے رب دی قسم، اسیں مشرک نہیں سی۔" ویکھ اوہناں نے اپنے آپ اُتے کیویں جھوٹھ بولیا، تے جو کجھ اوہ گھڑدے سن اوہ اوہناں کولوں گواچ گیا۔ (۱۷–۲۴)

تے اوہناں وچوں کجھ ایسے نیں جیہڑے تیرے ول کن لاؤندے نیں؛ پر اساں اوہناں دے دلاں اُتے پردے پا دتے نیں، کہ اوہ اوہنوں نہ سمجھن، تے اوہناں دے کنّاں وچ بوجھ اے۔ تے جے اوہ ہر نشانی وی ویکھ لین، تے اوہدے اُتے ایمان نہیں لیاؤن گے — ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ تیرے کول تیرے نال جھگڑدے آؤندے نیں، تے کافر آکھدے نیں: "ایہہ تے بس پہلیاں دیاں کہانیاں نیں۔" تے اوہ (دوجیاں نوں) ایہدے توں روکدے نیں تے آپ وی ایہدے توں دور بھجدے نیں؛ پر اوہ اپنے آپ توں سوا کسے نوں ہلاک نہیں کردے، تے اوہناں نوں سمجھ نہیں۔ تے کاش تُوں ویکھیں جدوں اوہ اگ دے ساہمنے کھلوارے جان گے تے آکھن گے: "کاش سانوں واپس بھیج دتا جاوے! فیر اسیں اپنے رب دیاں آیتاں نوں نہ جھٹلائیے، تے ایمان والیاں وچوں ہو جائیے۔" نہیں — سگوں اوہناں اُتے اوہ ظاہر ہو گیا جو اوہ پہلاں لُکاؤندے سن؛ تے جے اوہ واپس بھیج وی دتے جان، تے فیر اوہو کرن گے جیہدے توں اوہناں نوں روکیا گیا سی: تے بے شک اوہ جھوٹھے نیں۔ تے اوہ آکھدے نیں: "ساڈی ایس دنیا دی زندگی توں سوا کجھ نہیں، تے اسیں دوبارہ اُٹھائے جان والے نہیں۔" تے کاش تُوں ویکھیں جدوں اوہ اپنے رب دے ساہمنے کھلوارے جان گے! اوہ فرماوے گا: "کیہ ایہہ حق نہیں؟" اوہ آکھن گے: "کیوں نہیں، ساڈے رب دی قسم۔" اوہ فرماوے گا: "فیر اپنے کفر پاروں عذاب چکھو۔" بے شک اوہ گھاٹے وچ رہے جنہاں نے اللہ نال ملاقات نوں جھٹلایا، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہناں اُتے اچانک قیامت آ جاوے گی، تے آکھن گے: "ہائے افسوس ساڈی اوس کوتاہی اُتے جو اساں ایس بارے کیتی!" تے اوہ اپنے بوجھ اپنیاں پِٹھاں اُتے چُکی ہون گے — ویکھو، کِنّا بُرا اے جو اوہ چُکدے نیں! تے دنیا دی زندگی کھیڈ تماشے توں سوا کجھ نہیں؛ تے آخرت دا گھر پرہیزگاراں لئی کتے چنگا اے۔ فیر کیہ تسی عقل نہیں کردے؟ (۲۵–۳۲)

اے نبی، اسیں چنگی طرحاں جاندے آں کہ جو اوہ آکھدے نیں اوہ تینوں غمگین کردا اے۔ سو اوہ تینوں نہیں جھٹلاؤندے؛ سگوں ایہہ ظالم اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے نیں۔ تے بے شک تیرے توں پہلاں وی کئی رسول جھٹلائے گئے، پر اوہناں نے جھٹلائے جان تے ستائے جان اُتے صبر کیتا ایتھوں تائیں کہ اوہناں کول ساڈی مدد آ گئی۔ تے اللہ دیاں گلاں نوں کوئی بدلن والا نہیں، تے بے شک تیرے کول رسولاں دیاں کجھ خبراں آ چکیاں نیں۔ تے جے اوہناں دا مُنہ پھیرنا تیرے اُتے بھاری اے، تے جے تیرے وس وچ اے کہ زمین وچ کوئی سرنگ یا اسمان وچ کوئی پوڑی لبھ لویں تے اوہناں کول کوئی نشانی لے آویں — (تے کر ویکھ)۔ تے جے اللہ چاہندا، تے اوہناں ساریاں نوں ہدایت اُتے اکٹھا کر دیندا؛ سو تُوں نادان لوکاں وچوں نہ ہوویں۔ قبول تے اوہو

کردے نیں جیہڑے سندے نیں؛ تے رہے مُردے، اللہ اوہناں نوں اُٹھاوے گا، فیر اوسے ول اوہ پرتائے جان گے۔ (۳۳–۳۶)

تے اوہ آکھدے نیں: "ایہدے اُتے ایہدے رب ولوں کوئی نشانی کیوں نہیں اتاری گئی؟" آکھو: "بے شک اللہ ایس اُتے قادر اے کہ کوئی نشانی اتار دیوے،" پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ تے زمین وچ چلن والا کوئی جانور نہیں، تے نہ کوئی پنچھی جیہڑا اپنے دو پراں نال اُڈدا اے، مگر اوہ وی تہاڈے ورگیاں امتاں نیں۔ اساں کتاب وچ کوئی شے نہیں چھڈی؛ فیر اوہ اپنے رب ول اکٹھے کیتے جان گے۔ تے جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا اوہ بولے تے گُنگے نیں، ہنیریاں وچ پئے نیں۔ اللہ جیہنوں چاہے گمراہ کر دیندا اے؛ تے جیہنوں چاہے سدھے راہ تے لا دیندا اے۔ آکھو: "بھلا دسو تاں: جے تہاڈے اُتے اللہ دا عذاب آ جاوے، یا تہاڈے اُتے قیامت آ جاوے، تے کیہ تسی اللہ توں سوا کسے ہور نوں پکارو گے — جے تسی سچے او؟" نہیں — سگوں تسی اوسے نوں پکارو گے، فیر جے اوہ چاہے تے اوہ شے دور کر دیوے جیہدے لئی تسی اوہنوں پکاریا، تے تسی اوہناں نوں بھُل جاؤ گے جنہاں نوں شریک بناؤندے او۔ (۳۷–۴۱)

تے بے شک اساں تیرے توں پہلاں کئی امتاں ول رسول بھیجے، فیر اساں اوہناں نوں تنگی تے تکلیف وچ پھڑیا، تاں جے اوہ عاجزی کرن۔ فیر جدوں اوہناں اُتے ساڈی سختی آئی تے اوہناں نے عاجزی کیوں نہ کیتی! پر اوہناں دے دل سخت ہو گئے، تے شیطان نے اوہناں لئی اوہ سوہنا کر وکھایا جو اوہ کردے سن۔ فیر جدوں اوہ اوس نصیحت نوں بھُلا بیٹھے جو اوہناں نوں کیتی گئی سی، تے اساں اوہناں اُتے ہر شے دے دروازے کھول دتے، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اوس اُتے اِتراؤن لگے جو اوہناں نوں دتا گیا سی، تے اساں اوہناں نوں اچانک پھڑ لیا، تے اوہ ناامید ہو کے رہ گئے۔ سو ظالم لوکاں دی جڑ وڈھ دتی گئی۔ تے ساریاں تعریفاں اللہ ای لئی نیں، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے۔ (۴۲–۴۵)

آکھو: "بھلا دسو تاں: جے اللہ تہاڈے سنن تے ویکھن دی طاقت لے لوے تے تہاڈے دلاں اُتے مہر لا دیوے، تے اللہ توں سوا کیہڑا معبود اے جیہڑا تہانوں ایہہ واپس لیا دیوے؟" ویکھ اسیں نشانیاں کیویں پھیر پھیر کے بیان کردے آں؛ فیر وی اوہ مُنہ پھیردے نیں۔ آکھو: "بھلا دسو تاں: جے تہاڈے اُتے اللہ دا عذاب اچانک یا کھلّم کھلا آ جاوے، تے کیہ ظالم لوکاں توں سوا کوئی ہور ہلاک کیتا جاوے گا؟" تے اسیں رسولاں نوں بس خوش خبری سناؤن والے تے ڈراؤن والے بنا کے ای بھیجدے آں۔ سو جیہڑا ایمان لیایا تے اصلاح کر لئی — نہ اوہناں اُتے کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے؛ تے جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا — اوہناں نوں اوہناں دی نافرمانی پاروں عذاب اپڑے گا۔ آکھو: "میں تہانوں ایہہ نہیں آکھدا کہ میرے کول اللہ دے خزانے نیں، تے نہ میں غیب جاندا آں، تے نہ میں تہانوں ایہہ آکھدا آں کہ میں فرشتہ آں۔ میں تے بس اوسے دے پچھے چلدا آں جو میرے ول وحی کیتا جاندا اے۔" آکھو: "کیہ اَنّھا تے ویکھن والا برابر ہو سکدے نیں؟ فیر کیہ تسی غور نہیں کردے؟" (۴۶–۵۰)

تے ایس (قرآن) راہیں اوہناں نوں ڈرا جیہڑے ایس گل توں ڈردے نیں کہ اوہ اپنے رب ول ایس حال وچ اکٹھے کیتے جان گے کہ اوہدے توں سوا اوہناں دا نہ کوئی حمایتی ہووے گا تے نہ سفارشی، تاں جے اوہ پرہیزگار بنن۔ تے اوہناں نوں (اپنے کولوں) نہ ہٹا جیہڑے سویرے شام اپنے رب نوں پکاردے نیں، اوہدی رضا چاہندے نیں۔ اوہناں دے حساب وچوں تیرے ذمے کجھ نہیں، تے تیرے حساب وچوں اوہناں دے ذمے کجھ نہیں، کہ

تُوں اوہناں نوں ہٹاویں تے ظالماں وچوں ہو جاویں۔ تے ایسے طرحاں اساں اوہناں وچوں کجھ نوں کجھ راہیں آزمایا، تاں جے اوہ آکھن: "کیہ ساڈے وچوں ایہو لوک نیں جنہاں اُتے اللہ نے احسان کیتا؟" کیہ اللہ شکر کرن والیاں نوں سب توں ودھ نہیں جاندا؟ (۵۱–۵۳)

تے جدوں تیرے کول اوہ لوک آون جیہڑے ساڈیاں آیتاں اُتے ایمان رکھدے نیں، تے آکھ: "تہاڈے اُتے سلام ہووے۔ تہاڈے رب نے اپنے اُتے رحمت لازم کر لئی اے: کہ تہاڈے وچوں جیہڑا نادانی نال کوئی برائی کر بیٹھے فیر ایس مگروں توبہ کر لوے تے اصلاح کر لوے — تے اوہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" تے ایسے طرحاں اسیں آیتاں کھول کھول کے بیان کردے آں، تے تاں جے مجرماں دا راہ صاف ظاہر ہو جاوے۔ آکھو: "مینوں روکیا گیا اے کہ میں اوہناں دی عبادت کراں جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا پکاردے او۔" آکھو: "میں تہاڈیاں خواہشاں دے پچھے نہیں چلاں گا، نہیں تے میں گمراہ ہو جاواں گا تے ہدایت پاؤن والیاں وچوں نہ رہواں گا۔" آکھو: "میں اپنے رب ولوں اک کھلّی دلیل اُتے آں، تے تسی اوہنوں جھٹلا دتا۔ جیس شے دی تسی چھیتی مچاؤندے او اوہ میرے کول نہیں؛ حکم تے بس اللہ ای دا اے۔ اوہ حق بیان کردا اے، تے اوہو سب توں چنگا فیصلہ کرن والا اے۔" آکھو: "جے میرے کول اوہ شے ہوندی جیہدی تسی چھیتی مچاؤندے او، تے میرے تے تہاڈے وچکار معاملہ نبیڑ دتا گیا ہوندا؛ تے اللہ ظالماں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔" (۵۴–۵۸)

تے اوسے کول غیب دیاں کنجیاں نیں؛ اوہناں نوں اوہدے توں سوا کوئی نہیں جاندا۔ تے اوہ جاندا اے جو کجھ خشکی وچ اے تے جو کجھ سمندر وچ اے۔ تے کوئی پتّا نہیں ڈگدا مگر اوہ اوہنوں جاندا اے؛ تے نہ زمین دے ہنیریاں وچ کوئی دانہ اے، تے نہ کوئی گِلّی شے تے نہ کوئی سُکّی، مگر اوہ اک روشن کتاب وچ اے۔[8] (۵۹)

تے اوہو اے جیہڑا رات نوں تہاڈیاں روحاں قبض کر لیندا اے تے جاندا اے جو تسی دن وچ کمایا؛ فیر تہانوں دن وچ اُٹھا کھلواردا اے، تاں جے مقررہ مدت پوری کیتی جاوے۔ فیر اوسے ول تہاڈا پرتنا اے، فیر اوہ تہانوں دس دے گا جو تسی کردے سو۔ تے اوہو اپنے بندیاں اُتے غالب اے۔ (۶۰)

تے اوہ تہاڈے اُتے نگہبان (فرشتے) بھیجدا اے، ایتھوں تائیں کہ جدوں تہاڈے وچوں کسے نوں موت آؤندی اے، تے ساڈے بھیجے ہوئے (فرشتے) اوہدی روح قبض کر لیندے نیں، تے اوہ کوئی کوتاہی نہیں کردے۔ فیر اوہ اللہ ول پرتائے جاندے نیں، جیہڑا اوہناں دا سچا مالک اے۔ سن لؤ، حکم اوسے دا اے، تے اوہ سب توں چھیتی حساب لین والا اے۔ (۶۱–۶۲)

آکھو: "کون اے جیہڑا تہانوں خشکی تے سمندر دے ہنیریاں توں بچاؤندا اے، جدوں تسی اوہنوں گڑگڑا کے تے چپ چپیتے پکاردے او: جے اوس نے سانوں ایس توں بچا لیا، تے اسیں ضرور شکر کرن والیاں وچوں ہوواں گے؟" آکھو: "اللہ ای تہانوں ایس توں تے ہر تکلیف توں بچاؤندا اے؛ فیر وی تسی شرک کردے او۔" آکھو: "اوہ ایس اُتے قادر اے کہ تہاڈے اُتے تہاڈے اُتّوں یا تہاڈے پیراں ہیٹھوں عذاب بھیج دیوے، یا تہانوں ٹولیاں ٹولیاں کر کے بھڑا دیوے تے اک دوجے دی لڑائی دا سواد چکھا دیوے۔" ویکھ اسیں نشانیاں کیویں پھیر

[8] اوکیڑنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس

پھیر کے بیان کردے آں، تاں جے اوہ سمجھن۔ تے تیری قوم نے ایہنوں جھٹلا دتا، حالانکہ ایہہ حق اے۔ آکھو: "میں تہاڈے اُتے راکھا نہیں۔ ہر خبر دا اک وقت مقرر اے، تے تسی چھیتی ای جان لؤ گے۔" (۶۳–۶۷)

تے جدوں تُوں اوہناں نوں ویکھیں جیہڑے ساڈیاں آیتاں وچ نکتہ چینیاں کردے نیں، تے اوہناں توں مُنہ پھیر لے ایتھوں تائیں کہ اوہ کسے ہور گل وچ لگ جان۔ تے جے کدے شیطان تینوں بھُلا دیوے، تے یاد آؤن مگروں ظالم لوکاں دے نال نہ بیٹھ۔ تے پرہیزگاراں اُتے اوہناں دے حساب وچوں کجھ وی نہیں؛ ہاں نصیحت کرنا (اوہناں دے ذمے) اے، تاں جے اوہ وی پرہیزگار بنن۔ تے اوہناں نوں چھڈ دے جنہاں نے اپنے دین نوں کھیڈ تماشا بنا لیا اے تے دنیا دی زندگی نے اوہناں نوں دھوکھے وچ پا دتا اے؛ تے ایس (قرآن) راہیں نصیحت کردا رہ، کتے کوئی جان اپنی کمائی پاروں تباہی دے حوالے نہ کر دتی جاوے۔ اللہ توں سوا اوہدا نہ کوئی حمایتی ہووے گا تے نہ سفارشی، تے جے اوہ ہر طرحاں دا بدلہ وی دیوے، تے اوہدے کولوں نہیں لیا جاوے گا۔ ایہو لوک نیں جیہڑے اپنی کمائی پاروں تباہی دے حوالے کر دتے گئے: اوہناں لئی کھولدا پانی پین نوں اے تے دردناک عذاب اے، ایس لئی کہ اوہ کفر کردے سن۔ (۶۸–۷۰)

آکھو: "کیہ اسیں اللہ نوں چھڈ کے اوہنوں پکاریے جیہڑا نہ سانوں نفع دے سکدا اے تے نہ نقصان، تے اسیں اُلٹے پیریں پھیر دتے جائیے ایس توں مگروں کہ اللہ نے سانوں ہدایت دے دتی — اوس بندے وانگوں جیہنوں شیطاناں نے زمین وچ بھٹکا دتا ہووے، اوہ حیران پھردا ہووے، حالانکہ اوہدے ساتھی اوہنوں سدھے راہ ول بلا رہے ہون: ساڈے کول آ جا؟" آکھو: "بے شک اللہ دی ہدایت ای اصل ہدایت اے، تے سانوں حکم دتا گیا اے کہ اسیں سارے جہاناں دے رب دے فرمانبردار ہو جائیے، تے ایہہ کہ نماز قائم کرو تے اوہدے توں ڈرو۔ تے اوہو اے جیہدے ول تسی اکٹھے کیتے جاؤ گے۔" تے اوہو اے جنہے اسماناں تے زمین نوں حق دے نال پیدا کیتا۔ تے جیس دن اوہ آکھے گا: "ہو جا،" تے اوہ ہو جاوے گا۔ اوہدی گل ای حق اے، تے اوس دن بادشاہی اوسے دی ہووے گی جدوں صور پھُوکیا جاوے گا۔ اوہ لُکے تے ظاہر دا جانن والا اے، تے اوہو حکمت والا، پوری خبر رکھن والا اے۔ (۷۱–۷۳)

تے جدوں ابراہیم نے اپنے پیو آزر نوں آکھیا: "کیہ تُوں بُتاں نوں معبود بناؤندا ایں؟ میں تینوں تے تیری قوم نوں کھلّی گمراہی وچ ویکھنا آں۔" تے ایسے طرحاں اسیں ابراہیم نوں اسماناں تے زمین دی بادشاہی وکھاؤندے سی، تاں جے اوہ یقین کرن والیاں وچوں ہو جاوے۔ فیر جدوں اوہدے اُتے رات چھا گئی، تے اوس نے اک تارا ویکھیا۔ آکھیا: "ایہہ میرا رب اے۔" فیر جدوں اوہ ڈُب گیا، تے آکھیا: "میں ڈُبن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔" فیر جدوں چَن نوں چمکدا ویکھیا، تے آکھیا: "ایہہ میرا رب اے۔" فیر جدوں اوہ وی ڈُب گیا، تے آکھیا: "جے میرے رب نے مینوں ہدایت نہ دتی، تے میں ضرور گمراہ لوکاں وچوں ہو جاواں گا۔" فیر جدوں سورج نوں چمکدا ویکھیا، تے آکھیا: "ایہہ میرا رب اے؛ ایہہ سب توں وڈا اے۔" فیر جدوں اوہ وی ڈُب گیا، تے آکھیا: "اے میری قوم، میں اوہناں توں بیزار آں جنہاں نوں تسی شریک بناؤندے او۔ میں تے اک پاسے دا ہو کے اپنا مُنہ اوہدے ول کر لیا اے جنہے اسماناں تے زمین نوں پیدا کیتا، تے میں مشرکاں وچوں نہیں۔" (۷۴–۷۹)

تے اوہدی قوم اوہدے نال جھگڑن لگی۔ اوس نے آکھیا: "کیہ تسی میرے نال اللہ بارے جھگڑدے او، حالانکہ اوس نے مینوں ہدایت دے دتی اے؟ تے میں اوہناں توں نہیں ڈردا جنہاں نوں تسی اوہدا شریک بناؤندے او، سوا ایس دے کہ میرا رب ای کجھ چاہے۔ میرے رب دا علم ہر شے نوں گھیرے ہوئے اے۔ فیر کیہ تسی

نصیحت نہیں پھڑدے؟ تے میں اوہناں توں کیویں ڈراں جنہاں نوں تسی شریک بنایا اے، حالانکہ تسی ایس توں نہیں ڈردے کہ تسی اللہ دے نال اوہناں نوں شریک بنایا جنہاں دی اوس نے تہاڈے اُتے کوئی دلیل نہیں اتاری؟ سو دووال ٹولیاں وچوں امن دا ودھ حق دار کون اے، جے تسی جاندے او؟" جیہڑے ایمان لیائے تے اپنے ایمان نوں ظلم (شرک) نال نہ رلایا — امن اوہناں ای لئی اے، تے اوہو ہدایت پاؤن والے نیں۔ تے ایہہ ساڈی دلیل سی، جیہڑی اساں ابراہیم نوں اوہدی قوم دے مقابلے دتی۔ اسیں جیہدے چاہندے آں درجے اُچے کردے آں؛ بے شک تیرا رب حکمت والا، سب کجھ جانن والا اے۔ (۸۰–۸۳)

تے اساں اوہنوں اسحاق تے یعقوب دتے، ہر اک نوں اساں ہدایت دتی؛ تے نوح نوں اساں ایس توں پہلاں ہدایت دتی سی، تے اوہدی اولاد وچوں داؤد، سلیمان، ایوب، یوسف، موسیٰ تے ہارون نوں — تے ایسے طرحاں اسیں نیکی کرن والیاں نوں بدلہ دیندے آں — تے زکریا، یحییٰ، عیسیٰ تے الیاس نوں — ایہہ سارے نیکاں وچوں سن — تے اسماعیل، الیسع، یونس تے لوط نوں — تے ہر اک نوں اساں سارے جہان والیاں اُتے فضیلت دتی — تے اوہناں دے پیو دادیاں، اوہناں دی اولاد تے اوہناں دے بھراواں وچوں وی کجھ نوں۔ تے اساں اوہناں نوں چُن لیا تے اوہناں نوں سدھے راہ دی ہدایت دتی۔ ایہہ اللہ دی ہدایت اے، جیہدے نال اوہ اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے۔ تے جے اوہ شرک کردے، تے جو کجھ اوہ کردے سن سب برباد ہو جاندا۔ ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں نوں اساں کتاب، حکم تے نبوت دتی۔ فیر جے ایہہ لوک ایہناں (گلاں) دا انکار کرن، تے اساں ایہناں لئی ایسے لوک مقرر کر دتے نیں جیہڑے ایہناں دا انکار کرن والے نہیں۔ ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں نوں اللہ نے ہدایت دتی، سو تُوں اوہناں دی ہدایت دے پچھے چل۔ آکھو: "میں تہاڈے کولوں ایہدے اُتے کوئی مزدوری نہیں منگدا: ایہہ تے بس سارے جہان والیاں لئی نصیحت اے۔" (۸۴–۹۰)

تے اوہناں نے اللہ دی قدر نہ کیتی جیویں اوہدی قدر کرن دا حق سی جدوں اوہناں نے آکھیا: "اللہ نے کسے بشر اُتے کجھ وی نہیں اتاریا۔" آکھو: "فیر اوہ کتاب کنہے اتاری جیہڑی موسیٰ لے کے آیا، لوکاں لئی نور تے ہدایت، جیہنوں تسی وکھو وکھ ورقے بنا لیندے او، کجھ وکھاؤندے او تے بہت کجھ لُکاؤندے او، حالانکہ تہانوں اوہ سکھایا گیا جو نہ تسی جاندے سو تے نہ تہاڈے پیو دادے؟" آکھو: "اللہ نے (اتاری)۔" فیر اوہناں نوں چھڈ دے کہ اپنیاں فضول گلاں وچ کھیڈدے رہن۔ تے ایہہ اک کتاب اے جیہڑی اساں اتاری، برکت والی، اوس دی تصدیق کرن والی جو ایہدے توں پہلاں اے، تے ایس لئی کہ تُوں بستیاں دی ماں (مکّے) نوں تے اوہدے آل دوالے والیاں نوں ڈراویں۔ تے جیہڑے آخرت اُتے ایمان رکھدے نیں اوہ ایہدے اُتے ایمان لیاؤندے نیں، تے اوہ اپنیاں نمازاں دی حفاظت کردے نیں۔ تے اوس توں ودھ ظالم کون اے جیہڑا اللہ اُتے جھوٹھ گھڑے، یا آکھے: "میرے ول وحی کیتی گئی اے،" حالانکہ اوہدے ول کجھ وی وحی نہیں کیتا گیا، تے جیہڑا آکھے: "میں وی اوہدے ورگا اتار دیاں گا جیہو جیہا اللہ نے اتاریا اے"؟ تے کاش تُوں ویکھیں جدوں ظالم موت دیاں سختیاں وچ ہوندے نیں تے فرشتے اپنے ہتھ ودھائے ہوندے نیں: "کڈھو اپنیاں جاناں! اج تہانوں ذلت دا عذاب بدلے وچ دتا جاوے گا ایس پاروں کہ تسی اللہ بارے ناحق گلاں آکھدے سو، تے اوہدیاں آیتاں توں تکبر کردے سو۔ تے بے شک تسی ساڈے کول کلّے کلّے آ گئے او، جیویں اساں تہانوں پہلی واری پیدا کیتا سی، تے جو کجھ اساں تہانوں دتا سی اوہ تسی اپنی پِٹھ پچھے چھڈ آئے او۔ تے اسیں تہاڈے نال تہاڈے اوہ سفارشی نہیں ویکھدے، جنہاں بارے تہاڈا دعویٰ سی کہ اوہ تہاڈے معاملیاں وچ (اللہ دے) شریک نیں۔ بے شک تہاڈا آپس دا رشتہ ٹُٹ گیا، تے جو تسی دعوے کردے سو اوہ تہاڈے کولوں گواچ گئے۔" (۹۱–۹۴)

بے شک اللہ ای دانے تے گٹھلی نوں پاڑن والا اے۔ اوہ جیوندے نوں مُردے وچوں کڈھدا اے، تے مُردے نوں جیوندے وچوں کڈھن والا اے۔ ایہو اللہ اے — فیر تسی کدھر پھیرے جاندے او؟ اوہ سویر دی پَوہ پاڑن والا اے؛ تے اوس نے رات نوں سکون لئی بنایا، تے سورج تے چَن نوں حساب لئی۔ ایہہ اوس زبردست، سب کجھ جانن والے دا مقرر کیتا ہویا اندازہ اے۔ تے اوہو اے جنہے تہاڈے لئی تارے بنائے، تاں جے تسی اوہناں راہیں خشکی تے سمندر دے ہنیریاں وچ راہ پاؤ۔ بے شک اساں جانن والے لوکاں لئی نشانیاں کھول کھول کے بیان کر دتیاں نیں۔ تے اوہو اے جنہے تہانوں اک جان توں پیدا کیتا، فیر (تہاڈے لئی) اک ٹھہرن دی تھاں اے تے اک سونپے جان دی تھاں۔ بے شک اساں سمجھن والے لوکاں لئی نشانیاں کھول کھول کے بیان کر دتیاں نیں۔ تے اوہو اے جنہے اسمان توں پانی اتاریا، فیر اساں اوہدے نال ہر شے دا اُگن والا حصہ کڈھیا: فیر اوہدے وچوں ہری بھری کھیتی کڈھی، جیہدے وچوں اسیں تہہ بہ تہہ چڑھے ہوئے دانے کڈھدے آں؛ تے کھجور دے گابھے وچوں جھُکے ہوئے گُچھے؛ تے انگوراں دے باغ، تے زیتون تے انار، اک دوجے نال ملدے جلدے وی تے وکھرے وی۔ اوہدے پھل ول ویکھو جدوں اوہ پھلدا اے، تے اوہدے پکن ول: بے شک ایہناں وچ ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ تے اوہناں نے جِنّاں نوں اللہ دا شریک بنا لیا، حالانکہ اوسے نے اوہناں نوں پیدا کیتا؛ تے اوہناں نے بِنا علم دے اوہدے لئی پُتر تے دھیاں گھڑ لیاں۔ اوہ پاک اے! تے اوہناں گلاں توں بہت اُچا اے جو اوہ بیان کردے نیں۔ اوہ اسماناں تے زمین نوں نویں سِروں پیدا کرن والا اے — اوہدی اولاد کیویں ہو سکدی اے، جدوں کہ اوہدی کوئی بیوی ای نہیں؟ تے اوس نے ہر شے پیدا کیتی، تے اوہ ہر شے نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ ایہو اللہ تہاڈا رب اے: اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، ہر شے دا پیدا کرن والا، سو اوسے دی عبادت کرو۔ تے اوہ ہر شے اُتے نگہبان اے۔ نگاہاں اوہنوں نہیں پا سکدیاں، تے اوہ ساریاں نگاہاں نوں پا لیندا اے؛ تے اوہو باریک بین، پوری خبر رکھن والا اے۔ (۹۵–۱۰۳)

"بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں بصیرت دیاں دلیلاں آ چکیاں نیں۔ سو جنہے ویکھ لیا، تے اپنے ای بھلے لئی؛ تے جیہڑا اَنّھا رہیا، تے اپنے ای نقصان لئی۔ تے میں تہاڈے اُتے نگہبان نہیں۔" تے ایسے طرحاں اسیں آیتاں پھیر پھیر کے بیان کردے آں، تاں جے اوہ آکھن: "تُوں (کسے کولوں) پڑھ لیا اے،" تے تاں جے اسیں اوہنوں جانن والے لوکاں لئی کھول دیئیے۔ تُوں اوس دے پچھے چل جو تیرے رب ولوں تیرے ول وحی کیتا گیا اے — اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں — تے مشرکاں توں مُنہ پھیر لے۔ تے جے اللہ چاہندا، تے اوہ شرک نہ کردے۔ تے اساں تینوں اوہناں اُتے نگہبان نہیں بنایا، تے نہ تُوں اوہناں دا ذمے دار ایں۔ (۱۰۴–۱۰۷)

تے اوہناں نوں گالھاں نہ دیو جنہاں نوں ایہہ لوک اللہ توں سوا پکاردے نیں، کتے اوہ وی دشمنی تے نادانی وچ اللہ نوں گالھاں نہ دین لگ پین۔ ایسے طرحاں اساں ہر امت لئی اوہدا عمل سوہنا بنا دتا اے؛ فیر اوہناں دا پرتنا اوہناں دے رب ای ول اے، فیر اوہ اوہناں نوں دس دے گا جو اوہ کردے سن۔ تے اوہ اللہ دیاں پکیاں قسماں کھاندے نیں کہ جے اوہناں کول کوئی نشانی آ گئی تے اوہ ضرور اوہدے اُتے ایمان لے آؤن گے۔ آکھو: "نشانیاں تے بس اللہ ای کول نیں۔" تے تہانوں کیہ خبر کہ جدوں اوہ آ وی جاوے، تاں وی اوہ ایمان نہیں لیاؤن گے؟ تے اسیں اوہناں دے دلاں تے اوہناں دیاں اکھاں نوں پھیر دیاں گے، جیویں اوہ پہلی واری ایہدے اُتے ایمان نہیں لیائے سن، تے اسیں اوہناں نوں اوہناں دی سرکشی وچ اَنّھے واہ بھٹکن لئی چھڈ دیاں گے۔ تے جے اسیں اوہناں ول فرشتے وی اتار دیندے، تے مُردے وی اوہناں نال گلاں کردے، تے اسیں ہر شے اوہناں دے ساہمنے لیا اکٹھی کردے، تاں وی اوہ ایمان لیاؤن والے نہیں سن سوا ایس دے کہ اللہ چاہے؛ پر اوہناں وچوں بہتے نادانی

کردے نیں۔ تے ایسے طرحاں اساں ہر نبی لئی دشمن بنائے: انساناں تے جِنّاں دے شیطان، جیہڑے دھوکھا دین لئی اک دوجے ول چکنیاں چوپڑیاں گلاں پاؤندے نیں۔ تے جے تیرا رب چاہندا، تے اوہ اینج نہ کردے؛ سو اوہناں نوں تے اوہناں دے جھوٹھ نوں چھڈ دے۔ تے (ایہہ ایس لئی کہ) اوہناں لوکاں دے دل جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے اوہدے ول جھُک پین، تے اوہ اوہنوں پسند کر لین، تے تاں جے اوہ اوہو کماؤن جو اوہ کما رہے نیں۔ (۱۰۸–۱۱۳)

آکھو: "کیہ میں اللہ توں سوا کوئی ہور فیصلہ کرن والا لبھاں، حالانکہ اوہو اے جنہے تہاڈے ول ایہہ کتاب کھول کے بیان کیتی ہوئی اتاری؟" تے جنہاں نوں اساں کتاب دتی اے اوہ جاندے نیں کہ ایہہ تیرے رب ولوں حق دے نال اتاری گئی اے؛ سو تُوں کدے شک کرن والیاں وچوں نہ ہوویں۔ تے تیرے رب دی گل سچائی تے انصاف وچ پوری ہو گئی؛ اوہدیاں گلاں نوں کوئی بدلن والا نہیں۔ تے اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے جے تُوں زمین والیاں وچوں بہتیاں دا آکھا منیں، تے اوہ تینوں اللہ دے راہ توں بھٹکا دین گے۔ اوہ بس گمان دے پچھے چلدے نیں؛ تے اوہ بس اٹکلاں ای لاؤندے نیں۔[9] بے شک تیرا رب اوہنوں چنگی طرحاں جاندا اے جیہڑا اوہدے راہ توں بھٹکدا اے، تے اوہ ہدایت پاؤن والیاں نوں وی چنگی طرحاں جاندا اے۔ (۱۱۴–۱۱۷)

سو اوس وچوں کھاؤ جیہدے اُتے اللہ دا ناں لیا گیا ہووے، جے تسی اوہدیاں آیتاں اُتے ایمان رکھدے او۔ تے تہانوں کیہ اے کہ تسی اوس وچوں نہ کھاؤ جیہدے اُتے اللہ دا ناں لیا گیا ہووے، حالانکہ اوس نے تہاڈے لئی کھول کے بیان کر دتا اے جو اوس نے تہاڈے اُتے حرام کیتا اے، سوا اوس دے جیہدے لئی تسی مجبور ہو جاؤ؟ تے بے شک بہتے لوک بِنا علم دے اپنیاں خواہشاں نال (دوجیاں نوں) گمراہ کردے نیں۔ بے شک تیرا رب حدوں ودھن والیاں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تے ظاہر گناہ وی چھڈ دیو تے لُکیا وی: بے شک جیہڑے لوک گناہ کماؤندے نیں اوہناں نوں چھیتی ای اوس دا بدلہ دتا جاوے گا جو اوہ کردے سن۔ تے اوس وچوں نہ کھاؤ جیہدے اُتے اللہ دا ناں نہ لیا گیا ہووے، تے بے شک ایہہ نافرمانی اے۔ تے بے شک شیطان اپنے دوستاں دے دلاں وچ پاؤندے نیں کہ اوہ تہاڈے نال جھگڑن؛ تے جے تسی اوہناں دا آکھا منیا، تے بے شک تسی وی مشرک ہو جاؤ گے۔ بھلا اوہ بندہ جیہڑا مُردہ سی فیر اساں اوہنوں زندگی دتی، تے اوہدے لئی اک روشنی بنا دتی جیہدے نال اوہ لوکاں وچ ٹردا پھردا اے، اوس ورگا ہو سکدا اے جیہڑا ہنیریاں وچ پیا اے تے اوہناں وچوں نکلن والا نہیں؟ ایسے طرحاں کافراں لئی اوہ سوہنا بنا دتا گیا اے جو اوہ کردے نیں۔ تے ایسے طرحاں اساں ہر بستی وچ اوہدے وڈے وڈے مجرم مقرر کیتے، تاں جے اوہ اوہدے وچ چالاں چلن؛ حالانکہ اوہ اپنے ای خلاف چالاں چلدے نیں، تے اوہناں نوں سمجھ نہیں۔ تے جدوں اوہناں کول کوئی نشانی آؤندی اے، تے آکھدے نیں: "اسیں کدے ایمان نہیں لیاواں گے جدوں تائیں سانوں وی اوہو جیہا نہ دتا جاوے جیہو جیہا اللہ دے رسولاں نوں دتا گیا۔" اللہ چنگی طرحاں جاندا اے کہ اوہ اپنی رسالت کتھے رکھے۔ جنہاں نے جرم کیتا اوہناں نوں چھیتی ای اللہ کول ذلت تے سخت عذاب اپڑے گا اوہناں چالاں پاروں جو اوہ چلدے سن۔ سو جیہنوں اللہ ہدایت دینا چاہندا اے، اوہدا سینہ اسلام لئی کھول دیندا اے؛ تے جیہنوں گمراہ کرنا چاہندا اے، اوہدا سینہ تنگ، گھُٹیا

[9] الحاد دی بنیاد گمان (ظن) اُتے اے: اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح

ہویا کر دیندا اے، جیویں اوہ اسمان وچ چڑھ رہیا ہووے۔ ایسے طرحاں اللہ اوہناں اُتے گندگی پا دیندا اے جیہڑے ایمان نہیں لیاؤندے۔ (۱۱۸–۱۲۵)

تے ایہہ تیرے رب دا راہ اے، سدھا۔ بے شک اساں نصیحت پھڑن والے لوکاں لئی آیتاں کھول کھول کے بیان کر دتیاں نیں۔ اوہناں لئی اوہناں دے رب کول سلامتی دا گھر اے، تے اوہو اوہناں دا دوست اے اوہناں عملاں پاروں جو اوہ کردے سن۔ (۱۲۶–۱۲۷)

تے جیس دن اوہ اوہناں ساریاں نوں اکٹھا کرے گا: "اے جِنّاں دی جماعت، تسی انساناں وچوں بہتیاں نوں اپنے پچھے لا لیا۔" تے انساناں وچوں اوہناں دے دوست آکھن گے: "اے ساڈے رب، اساں اک دوجے کولوں فائدہ چُکیا، تے ہن اسیں اپنی اوس مدت نوں اپڑ گئے جیہڑی تُوں ساڈے لئی مقرر کیتی سی۔" اوہ فرماوے گا: "اگ تہاڈا ٹھکانا اے، اوہدے وچ ہمیشہ رہو گے — سوا اوس دے جو اللہ چاہے۔" بے شک تیرا رب حکمت والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے ایسے طرحاں اسیں ظالماں نوں اوہناں دی کمائی پاروں اک دوجے اُتے مسلط کر دیندے آں۔ "اے جِنّاں تے انساناں دی جماعت، کیہ تہاڈے کول تہاڈے ای وچوں رسول نہیں آئے سن، جیہڑے تہانوں میریاں آیتاں سناؤندے سن تے تہانوں تہاڈے ایس دن دی ملاقات توں ڈراؤندے سن؟" اوہ آکھن گے: "اسیں اپنے ای خلاف گواہی دیندے آں۔" تے اوہناں نوں دنیا دی زندگی نے دھوکھے وچ پائی رکھیا، تے اوہ اپنے ای خلاف گواہی دین گے کہ اوہ کافر سن۔ ایہہ ایس لئی کہ تیرا رب بستیاں نوں ظلم نال ہلاک کرن والا نہیں جدوں کہ اوہناں دے وسنیک بے خبر ہون۔ تے ہر اک لئی اوہناں دے عملاں موجب درجے نیں؛ تے تیرا رب اوس توں بے خبر نہیں جو اوہ کردے نیں۔ تے تیرا رب بے پرواہ، رحمت والا اے۔ جے اوہ چاہے، تے تہانوں لے جاوے تے تہاڈے مگروں جیہنوں چاہے تہاڈی تھاں لے آوے، جیویں اوس نے تہانوں دوجے لوکاں دی نسل توں پیدا کیتا۔ بے شک جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے اوہ آ کے رہے گا، تے تسی (اللہ نوں) عاجز نہیں کر سکدے۔ آکھو: "اے میری قوم، تسی اپنی تھاں عمل کردے رہوو؛ میں وی عمل کر رہیا آں۔ چھیتی ای تسی جان لؤ گے کہ آخرت دا گھر کیہدے لئی اے۔ بے شک ظالم کامیاب نہیں ہوندے۔" (۱۲۸–۱۳۵)

تے اوہناں نے اللہ لئی اوسے دی پیدا کیتی ہوئی کھیتی تے ڈنگراں وچوں اک حصہ مقرر کیتا، تے آکھیا: "ایہہ اللہ لئی اے" — اپنے گمان موجب — "تے ایہہ ساڈے شریکاں لئی اے۔" فیر جو اوہناں دے شریکاں لئی اے اوہ اللہ تائیں نہیں اپڑدا، تے جو اللہ لئی اے اوہ اوہناں دے شریکاں تائیں اپڑ جاندا اے۔ بہت بُرا اے جو اوہ فیصلہ کردے نیں۔ تے ایسے طرحاں بہتے مشرکاں لئی اوہناں دے شریکاں نے اپنی اولاد دا قتل کرنا سوہنا بنا دتا اے، تاں جے اوہناں نوں ہلاک کر دین تے اوہناں دا دین اوہناں اُتے رلا ملا دین۔ تے جے اللہ چاہندا، تے اوہ اینج نہ کردے؛ سو اوہناں نوں تے اوہناں دے جھوٹھ نوں چھڈ دے۔ تے اوہ آکھدے نیں: "ایہہ ڈنگر تے کھیتی منع نیں؛ ایہناں نوں کوئی نہیں کھا سکدا سوا اوس دے جیہنوں اسیں چاہیے" — اپنے گمان موجب — "تے کجھ ڈنگر نیں جنہاں دیاں پِٹھاں حرام کر دتیاں گئیاں نیں، تے کجھ ڈنگر نیں جنہاں اُتے اوہ اللہ دا ناں نہیں لیندے" — اوہدے اُتے جھوٹھ بنھدے ہوئے۔ اوہ چھیتی ای اوہناں نوں اوہناں دے جھوٹھ دا بدلہ دے گا۔ تے اوہ آکھدے نیں: "جو کجھ ایہناں ڈنگراں دے ڈھڈاں وچ اے اوہ خاص ساڈے مرداں لئی اے تے ساڈیاں بیویاں اُتے حرام اے؛ تے جے اوہ مُردہ ہووے، تے سارے اوہدے وچ شریک نیں۔" اوہ چھیتی ای اوہناں نوں اوہناں دے ایس بیان دا بدلہ دے گا۔ بے شک اوہ حکمت والا، سب کجھ جانن والا اے۔ بے شک اوہ لوک گھاٹے وچ پے گئے جنہاں نے بے وقوفی نال، بِنا علم دے، اپنی اولاد نوں قتل کیتا، تے جو رزق اللہ نے اوہناں نوں دتا سی

اوہنوں حرام ٹھہرا لیا، اللہ اُتے جھوٹھ بنھدے ہوئے۔ بے شک اوہ گمراہ ہو گئے تے ہدایت پاؤن والے نہ ہوئے۔ (۱۴۰–۱۳۶)

تے اوہو اے جنہے باغ پیدا کیتے، چھتریاں اُتے چڑھائے ہوئے وی تے بِنا چڑھائے وی، تے کھجور دے درخت، تے کھیتی جیہدے پھل وکھو وکھ نیں، تے زیتون تے انار، اک دوجے نال ملدے جلدے وی تے وکھرے وی۔ اوہدے پھل وچوں کھاؤ جدوں اوہ پھلے، تے اوہدی وڈھائی دے دن اوہدا حق ادا کرو؛ تے فضول خرچی نہ کرو: بے شک اوہ فضول خرچی کرن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔ تے ڈنگراں وچوں کجھ بوجھ چُکن والے تے کجھ زمین نال لگے (چھوٹے قد دے) پیدا کیتے۔ جو رزق اللہ نے تہانوں دتا اے اوہدے وچوں کھاؤ، تے شیطان دے قدماں اُتے نہ چلو: بے شک اوہ تہاڈا کھلّا دشمن اے۔ اٹھ جوڑے: بھیڈاں وچوں دو تے بکریاں وچوں دو۔ آکھو: "کیہ اوس نے دوویں نر حرام کیتے نیں، یا دوویں مادہ، یا اوہ جو دوواں مادیاں دے ڈھڈاں وچ اے؟ مینوں علم دے نال دسو، جے تسی سچے او۔" تے اونٹھاں وچوں دو تے گائیاں وچوں دو۔ آکھو: "کیہ اوس نے دوویں نر حرام کیتے نیں، یا دوویں مادہ، یا اوہ جو دوواں مادیاں دے ڈھڈاں وچ اے؟ یا تسی اوس ویلے حاضر سو جدوں اللہ نے تہانوں ایہدا حکم دتا؟" سو اوس توں ودھ ظالم کون اے جیہڑا اللہ اُتے جھوٹھ گھڑے تاں جے بِنا علم دے لوکاں نوں گمراہ کرے؟ بے شک اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ (۱۴۱–۱۴۴)

آکھو: "جو وحی میرے ول کیتی گئی اے اوہدے وچ میں کسے کھان والے اُتے کوئی شے حرام نہیں پاؤندا، سوا ایس دے کہ اوہ مُردار ہووے، یا وگدا خون، یا سور دا گوشت — کیوں جے اوہ ناپاک اے — یا نافرمانی دی اوہ شے جیہدے اُتے اللہ توں سوا کسے ہور دا ناں لیا گیا ہووے۔ فیر جیہڑا مجبور ہو جاوے، نہ اوہ چاہت رکھن والا ہووے تے نہ حد توں ودھن والا — تے بے شک تیرا رب بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" تے جیہڑے یہودی ہوئے اوہناں اُتے اساں ہر ناخن والا جانور حرام کر دتا سی؛ تے گائیاں تے بکریاں وچوں اوہناں دی چربی اوہناں اُتے حرام کیتی سی، سوا اوس دے جو اوہناں دیاں پِٹھاں یا آندراں نال لگی ہووے، یا جو ہڈی نال رلی ہووے۔ ایہہ اساں اوہناں نوں اوہناں دی سرکشی دی سزا دتی سی؛ تے بے شک اسیں سچے آں۔ فیر جے اوہ تینوں جھٹلاؤن، تے آکھ: "تہاڈا رب بڑی کھلّی رحمت والا اے، پر اوہدا عذاب مجرم لوکاں توں ٹالیا نہیں جاندا۔" مشرک چھیتی ای آکھن گے: "جے اللہ چاہندا، تے نہ اسیں شرک کردے، تے نہ ساڈے پیو دادے، تے نہ اسیں کوئی شے حرام ٹھہراؤندے۔" ایسے طرحاں اوہناں توں پہلیاں نے وی جھٹلایا سی، ایتھوں تائیں کہ اوہناں نے ساڈا عذاب چکھ لیا۔ آکھو: "کیہ تہاڈے کول کوئی علم اے جیہنوں تسی ساڈے سامہنے کڈھ لیاؤ؟ تسی بس گمان دے پچھے چلدے او؛ تے تسی بس اٹکلاں ای لاؤندے او۔" آکھو: "پوری اپڑن والی دلیل تے اللہ ای دی اے۔ سو جے اوہ چاہندا، تے تہانوں ساریاں نوں ہدایت دے دیندا۔" آکھو: "اپنے اوہ گواہ لیاؤ جیہڑے گواہی دین کہ اللہ نے ایہہ حرام کیتا اے۔" فیر جے اوہ گواہی دے وی دین، تے تُوں اوہناں دے نال گواہی نہ دے، تے اوہناں لوکاں دیاں خواہشاں دے پچھے نہ چل جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا، تے جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے، تے جیہڑے (دوجیاں نوں) اپنے رب دے برابر ٹھہراؤندے نیں۔ (۱۵۰–۱۴۵)

آکھو: "آؤ، میں پڑھ کے سناواں جو تہاڈے رب نے تہاڈے اُتے حرام کیتا اے: ایہہ کہ اوہدے نال کسے شے نوں شریک نہ بناؤ؛ ماں پیو نال چنگا سلوک کرو؛ غریبی پاروں اپنی اولاد نوں قتل نہ کرو — اسیں تہانوں وی رزق دیندے آں تے اوہناں نوں وی؛ بے حیائیاں دے نیڑے نہ جاؤ، بھاویں اوہ ظاہر ہون یا لُکیاں؛ تے اوس

جان نوں قتل نہ کرو جیہنوں اللہ نے حرمت والا بنایا اے، سوا حق دے۔ ایہہ اوہ گلاں نیں جنہاں دی اوس نے تہانوں تاکید کیتی اے، تاں جے تسی عقل کرو۔ تے یتیم دے مال دے نیڑے نہ جاؤ، سوا اوس طریقے دے جیہڑا سب توں چنگا ہووے، ایتھوں تائیں کہ اوہ اپنی جوانی نوں اپڑ جاوے۔ تے ناپ تے تول انصاف نال پورا کرو — اسیں کسے جان اُتے اوہدی وُسعت توں ودھ بوجھ نہیں پاؤندے۔ تے جدوں گل کرو، تے انصاف دی کرو، بھاویں (معاملہ) رشتے دار دا ای ہووے۔ تے اللہ دا عہد پورا کرو۔ ایہہ اوہ گلاں نیں جنہاں دی اوس نے تہانوں تاکید کیتی اے، تاں جے تسی نصیحت پھڑو۔ تے ایہہ کہ ایہہ میرا راہ اے، سدھا، سو ایسے دے پچھے چلو؛ تے دوجے راہاں دے پچھے نہ چلو، کہ اوہ تہانوں اوہدے راہ توں وکھو وکھ کر دین گے۔ ایہہ اوہ گل اے جیہدی اوس نے تہانوں تاکید کیتی اے، تاں جے تسی پرہیزگار بن جاؤ۔" (۱۵۱–۱۵۳)

فیر اساں موسیٰ نوں کتاب دتی، اوس اُتے (نعمت) پوری کرن لئی جنہے نیکی کیتی، تے ہر شے نوں کھول کے بیان کرن لئی، تے ہدایت تے رحمت بنا کے، تاں جے اوہ اپنے رب نال ملاقات اُتے ایمان لیاؤن۔ تے ایہہ اک کتاب اے جیہڑی اساں اتاری، برکت والی؛ سو ایہدے پچھے چلو تے پرہیزگاری کرو، تاں جے تہاڈے اُتے رحم کیتا جاوے، کتے تسی ایہہ نہ آکھو: "کتاب تے بس ساڈے توں پہلاں دو ٹولیاں اُتے اتاری گئی سی، تے اسیں اوہناں دے پڑھن پڑھاؤن توں بے خبر سی،" یا ایہہ نہ آکھو: "جے ساڈے اُتے کتاب اتاری جاندی، تے اسیں اوہناں توں ودھ ہدایت اُتے ہوندے۔" سو ہن تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں کھلّی دلیل، ہدایت تے رحمت آ گئی اے۔ فیر اوس توں ودھ ظالم کون اے جیہڑا اللہ دیاں آیتاں نوں جھٹلاوے تے اوہناں توں مُنہ موڑے؟ جیہڑے لوک ساڈیاں آیتاں توں مُنہ موڑدے نیں اسیں چھیتی ای اوہناں نوں اوہناں دے مُنہ موڑن پاروں بُرے عذاب دی سزا دیاں گے۔ کیہ اوہ بس ایس دی اڈیک وچ نیں کہ اوہناں کول فرشتے آ جان، یا تیرا رب آ جاوے، یا تیرے رب دیاں کجھ نشانیاں آ جان؟ جیس دن تیرے رب دیاں کجھ نشانیاں آ جان گیاں، کسے جان نوں اوہدا ایمان لیاؤنا نفع نہیں دے گا جیہڑی پہلاں ایمان نہیں لیائی سی، یا جنہے اپنے ایمان وچ کوئی بھلائی نہیں کمائی سی۔ آکھو: "اڈیک کرو؛ اسیں وی اڈیک کر رہے آں۔" (۱۵۴–۱۵۸)

بے شک جنہاں نے اپنے دین نوں ٹکڑے ٹکڑے کر دتا تے کئی فرقے بن گئے، تیرا اوہناں نال کوئی واسطہ نہیں؛ اوہناں دا معاملہ اللہ دے حوالے اے، فیر اوہ اوہناں نوں دس دے گا جو اوہ کردے سن۔ جیہڑا کوئی نیکی لے کے آوے گا اوہدے لئی اوہدے ورگیاں دس نیں؛ تے جیہڑا کوئی برائی لے کے آوے گا اوہنوں بس اوہدے برابر ای بدلہ دتا جاوے گا، تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ آکھو: "بے شک میرے رب نے مینوں سدھے راہ دی ہدایت دتی اے، اک پکا ٹھیک دین، ابراہیم دا دین، جیہڑا اک پاسے دا (سچا) سی؛ تے اوہ مشرکاں وچوں نہیں سی۔" آکھو: "بے شک میری نماز، میری قربانی، میرا جینا تے میرا مرنا سب اللہ لئی اے، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے؛ اوہدا کوئی شریک نہیں۔ تے مینوں ایسے دا حکم دتا گیا اے، تے میں سب توں پہلا فرمانبردار آں۔" آکھو: "کیہ میں اللہ توں سوا کوئی ہور رب لبھاں، حالانکہ اوہو ہر شے دا رب اے؟ تے ہر جان جو کماؤندی اے اوہدا وبال اوسے اُتے اے، تے کوئی بوجھ چُکن والا کسے دوجے دا بوجھ نہیں چُکے گا۔ فیر تہاڈا پرتنا تہاڈے رب ای ول اے، فیر اوہ تہانوں اوہ دس دے گا جیہدے وچ تسی اختلاف کردے سو۔" تے اوہو اے جنہے تہانوں زمین وچ جانشین بنایا، تے تہاڈے وچوں کجھ دے درجے کجھ اُتے اُچے کیتے، تاں جے جو کجھ اوس نے تہانوں دتا اے اوہدے وچ تہانوں آزماوے۔ بے شک تیرا رب چھیتی سزا دین والا اے، تے بے شک اوہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۵۹–۱۶۵)

۷. اُچیائیاں (الاعراف)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، میم، صاد۔ (۱)

اے نبی، ایہہ اک کتاب اے جیہڑی تیرے ول اتاری گئی اے — سو ایہدے پاروں تیرے سینے وچ کوئی تنگی نہ ہووے — تاں جے تُوں ایہدے نال ڈراویں، تے ایمان والیاں لئی نصیحت ہووے۔ اوس دے پچھے چلو جو تہاڈے رب ولوں تہاڈے ول اتاریا گیا اے، تے اوہدے توں سوا دوجے سرپرستاں دے پچھے نہ چلو۔ تسی بہت ای گھٹ نصیحت پھڑدے او! (۲–۳)

تے کِتّیاں ای بستیاں نیں جنہاں نوں اساں ہلاک کر دتا! سو اوہناں اُتے ساڈا عذاب راتو رات آیا، یا اوس ویلے جدوں اوہ دوپہر نوں آرام کر رہے سن۔ فیر جدوں اوہناں اُتے ساڈا عذاب آیا، تے اوہناں دی پکار بس ایہو سی: ‘‘بے شک اسیں ای ظالم سی۔’’ سو اسیں ضرور اوہناں کولوں پُچھاں گے جنہاں ول رسول بھیجے گئے، تے اسیں ضرور رسولاں کولوں وی پُچھاں گے۔ فیر اسیں علم دے نال اوہناں نوں سب کجھ سنا دیاں گے، تے اسیں کدے غیر حاضر نہیں سی۔ تے اوس دن تول حق اے۔ سو جنہاں دے تول بھارے ہوئے — اوہو کامیاب ہون والے نیں؛ تے جنہاں دے تول ہلکے ہوئے — اوہو نیں جنہاں نے اپنے آپ نوں گھاٹے وچ پایا، ایس لئی کہ اوہ ساڈیاں آیتاں نال بے انصافی کردے سن۔ (۴–۹)

تے بے شک اساں تہانوں زمین وچ ٹھکانا دتا تے اوہدے وچ تہاڈے لئی گزارے دے سامان بنائے۔ تسی بہت ای گھٹ شکر کردے او! تے بے شک اساں تہانوں پیدا کیتا، فیر تہاڈی صورت بنائی، فیر فرشتیاں نوں آکھیا: ‘‘آدم نوں سجدہ کرو۔’’ تے اوہناں نے سجدہ کیتا — سوا ابلیس دے؛ اوہ سجدہ کرن والیاں وچ نہ ہویا۔ فرمایا: ‘‘تینوں کیس شے نے سجدہ کرن توں روکیا جدوں میں تینوں حکم دتا سی؟’’ اوس نے آکھیا: ‘‘میں اوہدے توں چنگا آں: تُوں مینوں اگ توں پیدا کیتا، تے اوہنوں مٹی توں پیدا کیتا۔’’ فرمایا: ‘‘ایتھوں اُتر جا! تیرا ایہہ حق نہیں کہ ایتھے تکبر کریں۔ سو نکل جا: بے شک تُوں ذلیلاں وچوں ایں۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘مینوں اوس دن تائیں مہلت دے جدوں اوہ اُٹھائے جان گے۔’’ فرمایا: ‘‘بے شک تُوں مہلت دتے ہوئیاں وچوں ایں۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘ایس پاروں کہ تُوں مینوں گمراہ کیتا، میں ضرور اوہناں دی تاک وچ تیرے سدھے راہ اُتے بیٹھاں گا۔ فیر میں اوہناں کول اوہناں دے اگّوں تے اوہناں دے پچھوں، اوہناں دے سجیوں تے اوہناں دے کھبیوں آواں گا، تے تُوں اوہناں وچوں بہتیاں نوں شکر کرن والا نہیں پاویں گا۔’’ فرمایا: ‘‘ایتھوں نکل جا، ذلیل تے دھتکاریا ہویا! اوہناں وچوں جیہڑا وی تیرے پچھے چلے گا، میں ضرور تہاڈے ساریاں نال دوزخ بھر دیاں گا۔ تے اے آدم، تُوں تے تیری بیوی جنت وچ رہو، تے جتھوں چاہو کھاؤ؛ پر ایس درخت دے نیڑے نہ جانا، نہیں تے تسی دوویں ظالماں وچوں ہو جاؤ گے۔’’ (۱۰–۱۹)

فیر شیطان نے اوہناں دوواں دے دل وچ وسوسہ پایا، تاں جے اوہناں دیاں شرم دیاں تھاواں جیہڑیاں اوہناں توں لُکیاں سن اوہناں اُتے کھول دیوے۔ تے اوس نے آکھیا: ‘‘تہاڈے رب نے تہانوں ایس درخت توں بس ایس لئی روکیا اے کہ کتے تسی فرشتے نہ بن جاؤ، یا ہمیشہ رہن والیاں وچوں نہ ہو جاؤ۔’’ تے اوس نے اوہناں دوواں دے سامہنے قسم کھادی: ‘‘بے شک میں تہاڈا سچا خیر خواہ آں۔’’ سو اوس نے دھوکھے نال اوہناں نوں ڈیگ

لیا۔ فیر جدوں اوہناں نے اوس درخت نوں چکھیا، تے اوہناں دیاں شرم دیاں تھاواں اوہناں اُتے ظاہر ہو گئیاں، تے اوہ جنت دے پتّے اپنے اُتے جوڑن لگے۔ تے اوہناں دے رب نے اوہناں نوں آواز دتی: "کیہ میں تہانوں اوس درخت توں روکیا نہیں سی، تے تہانوں آکھیا نہیں سی کہ شیطان تہاڈا کھلّا دشمن اے؟" اوہناں نے آکھیا: "اے ساڈے رب، اساں اپنے آپ اُتے ظلم کیتا۔ تے جے تُوں سانوں نہ بخشیا تے ساڈے اُتے رحم نہ کیتا، تے اسیں ضرور گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو جاواں گے۔" فرمایا: "اُتر جاؤ، تسی اک دوجے دے دشمن او! تے تہاڈے لئی زمین وچ اک وقت تائیں ٹھکانا تے گزارے دا سامان اے۔" فرمایا: "اوتھے ای تسی جیوو گے، تے اوتھے ای مرو گے، تے اوتھوں ای کڈھے جاؤ گے۔" (۲۰–۲۵)

اے آدم دی اولاد، بے شک اساں تہاڈے اُتے لباس اتاریا جیہڑا تہاڈیاں شرم دیاں تھاواں نوں ڈھکدا اے، تے زینت وی؛ تے پرہیزگاری دا لباس — اوہ سب توں چنگا اے۔ ایہہ اللہ دیاں نشانیاں وچوں اے، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن۔ اے آدم دی اولاد، کتے شیطان تہانوں فتنے وچ نہ پا دیوے، جیویں اوس نے تہاڈے ماں پیو نوں جنت وچوں کڈھیا، اوہناں دا لباس اوہناں توں لہا دتا تاں جے اوہناں نوں اوہناں دیاں شرم دیاں تھاواں وکھاوے۔ بے شک اوہ تے اوہدا قبیلہ تہانوں اوتھوں ویکھدے نیں جتھوں تسی اوہناں نوں نہیں ویکھدے۔ بے شک اساں شیطاناں نوں اوہناں دا دوست بنا دتا اے جیہڑے ایمان نہیں لیاؤندے۔ (۲۶–۲۷)

تے جدوں اوہ کوئی بے حیائی دا کم کردے نیں، تے آکھدے نیں: "اساں اپنے پیو دادیاں نوں ایسے اُتے پایا، تے اللہ نے سانوں ایہدا حکم دتا اے۔" آکھو: "بے شک اللہ بے حیائی دا حکم نہیں دیندا۔ کیہ تسی اللہ بارے اوہ گل آکھدے او جو تسی نہیں جاندے؟" آکھو: "میرے رب نے انصاف دا حکم دتا اے۔ تے ہر سجدے دی تھاں اپنے مُنہ (اوہدے ول) سدھے رکھو، تے دین نوں اوہدے لئی خالص کر کے اوہنوں پکارو۔ جیویں اوس نے تہانوں پہلاں پیدا کیتا، اوویں ای تسی پرتو گے۔" اک ٹولی نوں اوس نے ہدایت دتی، تے اک ٹولی اُتے گمراہی ثابت ہو گئی: بے شک اوہناں نے اللہ نوں چھڈ کے شیطاناں نوں دوست بنا لیا، تے سمجھدے نیں کہ اوہ ہدایت اُتے نیں۔ اے آدم دی اولاد، ہر سجدے دی تھاں اپنی زینت لے لیا کرو؛ تے کھاؤ تے پیو، پر فضول خرچی نہ کرو: بے شک اوہ فضول خرچی کرن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔ آکھو: "اللہ دی اوہ زینت کنہے حرام کیتی اے، جیہڑی اوس نے اپنے بندیاں لئی کڈھی، تے رزق دیاں پاک چیزاں؟" آکھو: "ایہہ دنیا دی زندگی وچ ایمان والیاں لئی نیں، تے قیامت دے دن خاص اوہناں ای لئی ہون گیاں۔" ایسے طرحاں اسیں جانن والے لوکاں لئی آیتاں کھول کھول کے بیان کردے آں۔ (۲۸–۳۲)

آکھو: "میرے رب نے تے بس بے حیائیاں حرام کیتیاں نیں، جیہڑیاں ظاہر ہون یا لُکیاں، تے گناہ، تے ناحق زیادتی، تے ایہہ کہ تسی اللہ دے نال اوہنوں شریک بناؤ جیہدی اوس نے کوئی دلیل نہیں اتاری، تے ایہہ کہ تسی اللہ بارے اوہ گل آکھو جو تسی نہیں جاندے۔" تے ہر امت لئی اک مدت مقرر اے۔ فیر جدوں اوہناں دی مدت آ جاندی اے، تے نہ اوہ اک گھڑی پچھے ہو سکدے نیں، تے نہ اگے ہو سکدے نیں۔ (۳۳–۳۴)

اے آدم دی اولاد، جدوں وی تہاڈے کول تہاڈے ای وچوں رسول آؤن، جیہڑے تہانوں میریاں آیتاں سناؤن — تے جیہڑا پرہیزگاری کرے تے اصلاح کر لوے، نہ اوہناں اُتے کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے؛ تے جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا تے اوہناں توں تکبر کیتا — اوہو اگ والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ فیر اوس توں ودھ ظالم کون اے جیہڑا اللہ اُتے جھوٹھ گھڑے یا اوہدیاں آیتاں نوں جھٹلاوے؟

ایہناں نوں کتاب وچوں اوہناں دا (لکھیا) حصہ ملدا رہے گا؛ ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہناں کول ساڈے بھیجے ہوئے (فرشتے) اوہناں دی جان کڈھن آؤن گے، تے پُچھن گے: "کتھے نیں اوہ جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا پکاردے سو؟" اوہ آکھن گے: "اوہ ساڈے کولوں گواچ گئے،" تے اوہ اپنے ای خلاف گواہی دین گے کہ اوہ کافر سن۔ اوہ فرماوے گا: "جِنّاں تے انساناں دیاں اوہناں امتاں دے نال اگ وچ وڑ جاؤ جیہڑیاں تہاڈے توں پہلاں لنگھ چکیاں نیں۔" جدوں وی کوئی امت وڑے گی، اپنی بھین (ورگی امت) اُتے لعنت کرے گی؛ ایتھوں تائیں کہ جدوں سارے اوہدے وچ اکٹھے ہو جان گے، تے اوہناں دے پچھلے اپنے پہلیاں بارے آکھن گے: "اے ساڈے رب، ایہناں نے سانوں گمراہ کیتا، سو ایہناں نوں اگ دا دُونا عذاب دے۔" اوہ فرماوے گا: "ہر اک لئی دُونا اے، پر تسی جاندے نہیں۔" تے اوہناں دے پہلے اپنے پچھلیاں نوں آکھن گے: "فیر تہانوں وی ساڈے اُتے کوئی فضیلت نہ ہوئی؛ سو اپنی کمائی پاروں عذاب چکھو۔" (۳۵–۳۹)

بے شک جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا تے اوہناں توں تکبر کیتا — اوہناں لئی اسمان دے دروازے نہیں کھولے جان گے، تے نہ اوہ جنت وچ وڑن گے جدوں تائیں اونٹھ سوئی دے نکّے وچوں نہ لنگھ جاوے۔ تے ایسے طرحاں اسیں مجرماں نوں بدلہ دیندے آں۔ اوہناں لئی دوزخ دا وچھونا ہووے گا، تے اوہناں دے اُتّوں (اگ دے) اوڑھنے۔ تے ایسے طرحاں اسیں ظالماں نوں بدلہ دیندے آں۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے — اسیں کسے جان اُتے اوہدی وُسعت توں ودھ بوجھ نہیں پاؤندے — اوہو جنت والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ تے اوہناں دے سینیاں وچ جو وی کینہ ہووے گا اسیں کڈھ دیاں گے۔ اوہناں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں ہون گیاں، تے اوہ آکھن گے: "ساریاں تعریفاں اللہ ای لئی نیں، جنہے سانوں ایہدی ہدایت دتی۔ تے اسیں کدے ہدایت نہ پاؤندے جے اللہ سانوں ہدایت نہ دیندا۔ بے شک ساڈے رب دے رسول حق لے کے آئے سن۔" تے اوہناں نوں آواز دتی جاوے گی: "ایہہ اوہ جنت اے جیہدے تسی وارث بنائے گئے او اوہناں عملاں دے بدلے جو تسی کردے سو۔" تے جنت والے اگ والیاں نوں پکارن گے: "اساں تے اوہ وعدہ سچا پایا جیہڑا ساڈے رب نے ساڈے نال کیتا سی۔ کیہ تسی وی اوہ وعدہ سچا پایا جیہڑا تہاڈے رب نے کیتا سی؟" اوہ آکھن گے: "ہاں۔" فیر اک پکارن والا اوہناں وچکار پکارے گا: "اللہ دی لعنت اے ظالماں اُتے، جیہڑے اللہ دے راہ توں روکدے سن تے اوہدے وچ ٹیڑھ لبھدے سن، تے اوہ آخرت دے منکر سن۔" (۴۰–۴۵)

تے اوہناں دووال وچکار اک پردہ ہووے گا، تے اعراف (اُچیاں تھاواں) اُتے کجھ مرد ہون گے جیہڑے ہر اک نوں اوہناں دیاں نشانیاں توں پچھاندے ہون گے۔ تے اوہ جنت والیاں نوں پکارن گے: "تہاڈے اُتے سلام ہووے۔" اوہ اجے اوہدے وچ داخل نہیں ہوئے ہون گے، پر آس رکھدے ہون گے۔ تے جدوں اوہناں دیاں نگاہاں اگ والیاں ول پھیریاں جان گیاں، تے آکھن گے: "اے ساڈے رب، سانوں ظالم لوکاں دے نال نہ کریں۔" تے اعراف والے کجھ مرداں نوں پکارن گے جنہاں نوں اوہ اوہناں دیاں نشانیاں توں پچھاندے ہون گے: "نہ تہاڈا جتھا تہاڈے کم آیا تے نہ تہاڈا تکبر۔ کیہ ایہہ اوہو لوک نیں جنہاں بارے تسی قسماں کھاندے سو کہ اللہ ایہناں اُتے کدے رحمت نہیں کرے گا؟" (اوہناں نوں آکھیا جاوے گا:) "جنت وچ داخل ہو جاؤ: نہ تہاڈے اُتے کوئی خوف اے، تے نہ تسی غمگین ہوو گے۔" (۴۶–۴۹)

تے اگ والے جنت والیاں نوں پکارن گے: "ساڈے اُتے تھوڑا جیہا پانی ای ڈوہل دیو، یا اوس وچوں کجھ جو اللہ نے تہانوں رزق دتا اے۔" اوہ آکھن گے: "بے شک اللہ نے ایہہ دوویں چیزاں کافراں اُتے حرام کر دتیاں نیں، جنہاں نے اپنے دین نوں تماشا تے کھیڈ بنا لیا سی، تے جنہاں نوں دنیا دی زندگی نے دھوکھے وچ پایا۔"

سو اج اسیں اوہناں نوں بھُلا دیاں گے، جیویں اوہناں نے اپنے ایس دن دی ملاقات نوں بھُلا دتا سی، تے جیویں اوہ ساڈیاں آیتاں دا انکار کردے سن۔ (۵۰–۵۱)

تے بے شک اسیں اوہناں کول اک ایسی کتاب لے آئے آں جیہنوں اساں علم دے نال کھول کے بیان کیتا اے، ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی ہدایت تے رحمت۔ کیہ اوہ بس ایہدے انجام دی اڈیک وچ نیں؟ جیس دن ایہدا انجام آ جاوے گا، اوہ لوک جیہڑے ایہنوں پہلاں بھُلا بیٹھے سن آکھن گے: "بے شک ساڈے رب دے رسول حق لے کے آئے سن۔ سو کیہ ہن ساڈے کوئی سفارشی نیں جیہڑے ساڈی سفارش کرن؟ یا سانوں واپس بھیج دتا جاوے، تے اسیں اوس توں وکھرے عمل کریے جو اسیں کردے ہوندے سی؟" بے شک اوہناں نے اپنے آپ نوں گھاٹے وچ پایا، تے جو کجھ اوہ گھڑدے سن اوہ اوہناں کولوں گواچ گیا۔ (۵۲–۵۳)

بے شک تہاڈا رب اللہ اے، جنہے اسماناں تے زمین نوں چھ دوراں (دناں) وچ پیدا کیتا فیر عرش اُتے قائم ہویا۔ اوہ رات نوں دن اُتے اوڑھا دیندا اے، جیہڑی اوہدے پچھے تیزی نال دوڑدی آؤندی اے؛ تے سورج، چَن تے تارے اوہدے حکم دے پابند نیں۔ سن لؤ، پیدا کرنا وی اوسے دا کم اے تے حکم دینا وی۔ بڑا برکت والا اے اللہ، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے! اپنے رب نوں گڑگڑا کے تے چپ چپیتے پکارو: بے شک اوہ حدوں ودھن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔ تے زمین وچ اوہدی اصلاح مگروں فساد نہ پھیلاؤ، تے اوہنوں خوف تے آس دے نال پکارو: بے شک اللہ دی رحمت نیکی کرن والیاں دے نیڑے اے۔ تے اوہو اے جیہڑا اپنی رحمت توں پہلاں ہواواں نوں خوش خبری بنا کے بھیجدا اے؛ ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ بھارے بدل چُک لیندیاں نیں، تے اسیں اوہناں نوں کسے مُردہ شہر ول ہِک دیندے آں، فیر اوہناں نال پانی اتاردے آں، فیر اوہدے نال ہر قسم دے پھل کڈھدے آں۔ ایسے طرحاں اسیں مُردیاں نوں کڈھاں گے، تاں جے تسی نصیحت پھڑو۔ تے چنگی زمین اپنے رب دے حکم نال اپنی پیداوار (خوب) کڈھدی اے؛ تے جیہڑی خراب اے اوہدے وچوں نکمّی پیداوار توں سوا کجھ نہیں نکلدا۔ ایسے طرحاں اسیں شکر کرن والے لوکاں لئی آیتاں پھیر پھیر کے بیان کردے آں۔ (۵۴–۵۸)

بے شک اساں نوح نوں اوہدی قوم ول بھیجیا، تے اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، اللہ دی عبادت کرو؛ اوہدے توں سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں۔ بے شک مینوں تہاڈے اُتے اک وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے۔" اوہدی قوم دے سرداراں نے آکھیا: "بے شک اسیں تینوں کھلّی گمراہی وچ ویکھدے آں۔" اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، میرے وچ کوئی گمراہی نہیں؛ سگوں میں سارے جہاناں دے رب ولوں اک رسول آں۔ میں تہانوں اپنے رب دے پیغام اپڑاؤندا آں تے تہاڈی خیر خواہی کردا آں، تے میں اللہ ولوں اوہ جاندا آں جو تسی نہیں جاندے۔ کیہ تہانوں ایس گل اُتے حیرانی اے کہ تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں تہاڈے ای وچوں اک مرد راہیں نصیحت آئی، تاں جے اوہ تہانوں ڈراوے، تے تاں جے تسی پرہیزگار بنو تے تہاڈے اُتے رحم کیتا جاوے؟" پر اوہناں نے اوہنوں جھٹلا دتا؛ سو اساں اوہنوں تے جیہڑے اوہدے نال بیڑی وچ سن بچا لیا، تے اوہناں نوں ڈوب دتا جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا سی۔ بے شک اوہ اَنّھے لوک سن۔ (۵۹–۶۴)

تے عاد ول اساں اوہناں دے بھرا ہود نوں بھیجیا۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، اللہ دی عبادت کرو؛ اوہدے توں سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں۔ فیر کیہ تسی ڈردے نہیں؟" اوہدی قوم دے سرداراں نے، جنہاں نے کفر کیتا سی، آکھیا: "بے شک اسیں تینوں بے وقوفی وچ پیا ویکھدے آں، تے اسیں تینوں جھوٹھیاں وچوں سمجھدے آں۔" اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، میرے وچ کوئی بے وقوفی نہیں؛ سگوں میں سارے جہاناں دے رب ولوں

اک رسول آں۔ میں تہانوں اپنے رب دے پیغام اپڑاؤندا آں، تے میں تہاڈا امانت دار خیر خواہ آں۔ کیہ تہانوں ایس گل اُتے حیرانی اے کہ تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں تہاڈے ای وچوں اک مرد راہیں نصیحت آئی، تاں جے اوہ تہانوں ڈراوے؟ تے یاد کرو جدوں اوس نے تہانوں نوح دی قوم مگروں جانشین بنایا تے تہانوں قد کاٹھ وچ ہور ودھا دتا۔ سو اللہ دیاں نعمتاں نوں یاد کرو، تاں جے تسی کامیاب ہو جاؤ۔" اوہناں نے آکھیا: "کیہ تُوں ساڈے کول ایس لئی آیا ایں کہ اسیں کلّے اللہ دی عبادت کریے تے اوہناں نوں چھڈ دیئیے جنہاں دی ساڈے پیو دادے عبادت کردے سن؟ سو اوہ لے آ جیہدا تُوں سانوں ڈراوا دینا ایں، جے تُوں سچا ایں۔" اوس نے آکھیا: "تہاڈے اُتے تہاڈے رب ولوں عذاب تے غضب آ ای پیا اے۔ کیہ تسی میرے نال اوہناں ناواں بارے جھگڑدے او جیہڑے تسی تے تہاڈے پیو دادیاں نے رکھ لئے نیں، جنہاں دی اللہ نے کوئی دلیل نہیں اتاری؟ سو اڈیک کرو؛ میں وی تہاڈے نال اڈیک کرن والیاں وچوں آں۔" سو اساں اوہنوں تے جیہڑے اوہدے نال سن اپنی رحمت نال بچا لیا، تے اوہناں دی جڑ وڈھ دتی جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا سی تے اوہ ایمان والے نہیں سن۔ (۶۵–۷۲)

تے ثمود ول اساں اوہناں دے بھرا صالح نوں بھیجیا۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، اللہ دی عبادت کرو؛ اوہدے توں سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں۔ بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں اک کھلّی دلیل آ گئی اے: ایہہ اللہ دی اونٹھنی اے، تہاڈے لئی اک نشانی۔ سو ایہنوں چھڈ دیو کہ اللہ دی زمین وچ چردی پھرے، تے ایہنوں کسے برائی نال ہتھ نہ لاؤ، نہیں تے تہانوں دردناک عذاب آ پھڑے گا۔ تے یاد کرو جدوں اوس نے تہانوں عاد مگروں جانشین بنایا تے تہانوں زمین وچ ٹھکانا دتا: تسی اوہدے میداناں وچ محل بناؤندے او تے پہاڑاں نوں تراش کے گھر بناؤندے او۔ سو اللہ دیاں نعمتاں نوں یاد کرو، تے زمین وچ فساد پھیلاؤندے نہ پھرو۔" اوہدی قوم دے سرداراں نے، جنہاں نے تکبر کیتا سی، اوہناں نوں جیہڑے کمزور سمجھے جاندے سن — اوہناں وچوں جیہڑے ایمان لیائے سن — آکھیا: "کیہ تسی جاندے او کہ صالح اپنے رب ولوں بھیجیا ہویا اے؟" اوہناں نے آکھیا: "جو کجھ اوہدے نال بھیجیا گیا اے اسیں تے اوہدے اُتے ایمان رکھدے آں۔" تکبر کرن والیاں نے آکھیا: "جیہدے اُتے تسی ایمان لیائے او اسیں تے اوہدے منکر آں۔" فیر اوہناں نے اونٹھنی دے پیر وڈھ دتے تے اپنے رب دے حکم توں سرکشی کیتی، تے آکھیا: "اے صالح، اوہ لے آ جیہدا تُوں سانوں ڈراوا دینا ایں، جے تُوں رسولاں وچوں ایں۔" سو اوہناں نوں زلزلے نے آ پھڑیا، تے اوہ سویرے اپنے گھراں وچ مُودھے پئے رہ گئے۔ فیر اوہ اوہناں توں مُنہ پھیر کے چل پیا تے آکھیا: "اے میری قوم، میں تہانوں اپنے رب دا پیغام اپڑا دتا سی تے تہاڈی خیر خواہی کیتی سی، پر تسی خیر خواہاں نوں پسند ای نہیں کردے۔" (۷۳–۷۹)

تے لوط نوں (بھیجیا)، جدوں اوس نے اپنی قوم نوں آکھیا: "کیہ تسی اوہ بے حیائی کردے او جیہڑی تہاڈے توں پہلاں سارے جہان والیاں وچوں کسے نے نہیں کیتی؟ تسی عورتاں نوں چھڈ کے شہوت نال مرداں کول جاندے او۔ سگوں تسی حدوں لنگھ جان والے لوک او۔" تے اوہدی قوم دا جواب بس ایہو سی کہ اوہناں نے آکھیا: "ایہناں نوں اپنی بستی وچوں کڈھ دیو: ایہہ بڑے پاک بنن والے لوک نیں۔" سو اساں اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں بچا لیا — سوا اوہدی بیوی دے، جیہڑی پچھے رہ جان والیاں وچوں سی — تے اساں اوہناں اُتے (پتھراں دا) مینہہ ورسایا۔ سو ویکھ مجرماں دا انجام کیہو جیہا ہویا! (۸۰–۸۴)

تے مدین ول اساں اوہناں دے بھرا شعیب نوں بھیجیا۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، اللہ دی عبادت کرو؛ اوہدے توں سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں۔ بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں اک کھلّی دلیل آ گئی اے۔ سو ناپ تے تول پورا کرو، لوکاں نوں اوہناں دیاں چیزاں گھٹا کے نہ دیو، تے زمین وچ اوہدی اصلاح مگروں فساد نہ

پھیلاؤ۔ ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے، جے تسی ایمان والے او۔ تے ہر راہ اُتے نہ بیٹھو، کہ دھمکیاں دیو تے اللہ دے راہ توں اوہناں نوں روکو جیہڑے اوہدے اُتے ایمان لیائے، تے اوہدے وچ ٹیڑھ لبھو۔ تے یاد کرو جدوں تسی تھوڑے سو، فیر اوس نے تہانوں بہتا کر دتا؛ تے ویکھو کہ فساد پھیلاؤن والیاں دا انجام کیہو جیہا ہویا۔ تے جے تہاڈے وچوں اک ٹولی اوس اُتے ایمان لے آئی اے جیہدے نال میں بھیجیا گیا آں، تے اک ٹولی ایمان نہیں لیائی، تے صبر کرو ایتھوں تائیں کہ اللہ ساڈے وچکار فیصلہ کر دیوے: تے اوہو سب توں چنگا فیصلہ کرن والا اے۔" (۸۵–۸۷)

اوہدی قوم دے سرداراں نے، جنہاں نے تکبر کیتا سی، آکھیا: "اے شعیب، اسیں ضرور تینوں تے اوہناں نوں جیہڑے تیرے نال ایمان لیائے نیں اپنی بستی وچوں کڈھ دیاں گے، یا تسی ساڈے دین وچ پرت آؤ۔" اوس نے آکھیا: "کیہ بھاویں اسیں اوہنوں ناپسند ای کردے ہوئیے؟ اسیں تے اللہ اُتے جھوٹھ گھڑن والے ہوواں گے جے تہاڈے دین وچ پرت آئیے ایس توں مگروں کہ اللہ نے سانوں اوہدے توں بچا لیا۔ تے ساڈا ایہہ کم نہیں کہ اوہدے وچ پرتیے سوا ایس دے کہ اللہ ساڈا رب ای چاہے۔ ساڈے رب دا علم ہر شے نوں گھیرے ہوئے اے؛ اللہ ای اُتے اساں بھروسا کیتا اے۔ اے ساڈے رب، ساڈے تے ساڈی قوم وچکار حق دے نال فیصلہ کر دے، تے تُوں سب توں چنگا فیصلہ کرن والا ایں۔" تے اوہدی قوم دے سرداراں نے، جنہاں نے کفر کیتا سی، آکھیا: "جے تسی شعیب دے پچھے چلے، تے بے شک تسی گھاٹا کھان والے ہوو گے۔" سو اوہناں نوں زلزلے نے آ پھڑیا، تے اوہ سویرے اپنے گھراں وچ مُودھے پئے رہ گئے۔ جنہاں نے شعیب نوں جھٹلایا — جیویں اوہ اوتھے کدے وسے ای نہیں سن۔ جنہاں نے شعیب نوں جھٹلایا — اوہو گھاٹا کھان والے ہوئے۔ فیر اوہ اوہناں توں مُنہ پھیر کے چل پیا تے آکھیا: "اے میری قوم، میں تہانوں اپنے رب دے پیغام اپڑا دتے سن تے تہاڈی خیر خواہی کیتی سی۔ فیر میں کافر قوم اُتے کیویں غم کراں؟" (۸۸–۹۳)

تے اساں جیس بستی وچ وی کوئی نبی بھیجیا اوہدے وسنیکاں نوں تنگی تے تکلیف وچ ضرور پھڑیا، تاں جے اوہ عاجزی کرن۔ فیر اساں بد حالی دی تھاں خوش حالی بدل دتی، ایتھوں تائیں کہ اوہ خوب ودھ گئے تے آکھن لگے: "ساڈے پیو دادیاں نوں وی تکلیف تے خوشی اپڑدی رہی اے۔" سو اساں اوہناں نوں اچانک پھڑ لیا، تے اوہناں نوں خبر وی نہ ہوئی۔ تے جے بستیاں والے ایمان لے آؤندے تے پرہیزگاری کردے، تے اسیں اوہناں اُتے اسمان تے زمین دیاں برکتاں کھول دیندے؛ پر اوہناں نے جھٹلایا، سو اساں اوہناں نوں اوہناں دی کمائی پاروں پھڑ لیا۔ (۹۴–۹۶)

تے کیہ بستیاں والے ایس توں بے خوف ہو گئے نیں کہ اوہناں اُتے ساڈا عذاب راتو رات آ جاوے، جدوں اوہ سُتّے پئے ہون؟ یا کیہ بستیاں والے ایس توں بے خوف ہو گئے نیں کہ اوہناں اُتے ساڈا عذاب دن چڑھے آ جاوے، جدوں اوہ کھیڈ رہے ہون؟ کیہ اوہ اللہ دی تدبیر توں بے خوف ہو گئے نیں؟ سو اللہ دی تدبیر توں بے خوف اوہو لوک ہوندے نیں جیہڑے گھاٹا کھان والے نیں۔ تے کیہ اوہناں لوکاں نوں جیہڑے زمین دے پہلے وسنیکاں مگروں اوہدے وارث بندے نیں ایس گل نے راہ نہیں وکھایا کہ جے اسیں چاہیے، تے اوہناں نوں اوہناں دے گناہاں پاروں پھڑ لئیے تے اوہناں دے دلاں اُتے مہر لا دیئیے، فیر اوہ سنن ای نہ؟ ایہہ اوہ بستیاں نیں جنہاں دے کجھ حال اسیں تینوں سناؤندے آں۔ تے بے شک اوہناں دے رسول اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آئے، پر اوہ ایسے نہیں سن کہ اوس اُتے ایمان لے آؤندے جیہنوں اوہ پہلاں جھٹلا چکے سن۔ ایسے طرحاں

اللہ کافراں دے دلاں اُتے مہر لا دیندا اے۔ تے اساں اوہناں وچوں بہتیاں وچ عہد دا کوئی پاس نہ پایا؛ تے اساں اوہناں وچوں بہتیاں نوں نافرمان ای پایا۔ (۹۷–۱۰۲)

فیر اوہناں مگروں اساں موسیٰ نوں اپنیاں نشانیاں دے کے فرعون تے اوہدے سرداراں ول بھیجیا، پر اوہناں نے اوہناں نال بے انصافی کیتی۔ سو ویکھ فساد پھیلاؤن والیاں دا انجام کیہو جیہا ہویا! تے موسیٰ نے آکھیا: ‘‘اے فرعون، بے شک میں سارے جہاناں دے رب ولوں اک رسول آں، میرے اُتے لازم اے کہ اللہ بارے حق توں سوا کجھ نہ آکھاں۔ بے شک میں تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں اک کھلّی دلیل لے کے آیا آں، سو بنی اسرائیل نوں میرے نال بھیج دے۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘جے تُوں کوئی نشانی لے کے آیا ایں، تے اوہ پیش کر، جے تُوں سچا ایں۔’’ سو اوس نے اپنا عصا سُٹیا، تے اوہ اوسے ویلے صاف اژدہا بن گیا؛ تے اوس نے اپنا ہتھ کڈھیا، تے اوہ اوسے ویلے ویکھن والیاں لئی چٹا چمکدا سی۔ فرعون دی قوم دے سرداراں نے آکھیا: ‘‘بے شک ایہہ وڈا ماہر جادوگر اے، جیہڑا چاہندا اے کہ تہانوں تہاڈی زمین وچوں کڈھ دیوے۔ سو تسی کیہ صلاح دیندے او؟’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘ایہنوں تے ایہدے بھرا نوں کجھ مہلت دے، تے شہراں وچ اکٹھا کرن والے بھیج دے جیہڑے تیرے کول ہر ماہر جادوگر لے آون۔’’ (۱۰۳–۱۱۲)

تے جادوگر فرعون کول آئے تے آکھیا: ‘‘سانوں ضرور انعام ملے گا، جے اسیں غالب رہے؟’’ اوس نے آکھیا: ‘‘ہاں، تے بے شک تسی (میرے) نیڑے والیاں وچوں ہوو گے۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘اے موسیٰ، یا تے تُوں سُٹ، یا اسیں ای سُٹن والے بنیے؟’’ اوس نے آکھیا: ‘‘تسی سُٹو۔’’ فیر جدوں اوہناں نے سُٹیا، تے لوکاں دیاں اکھاں اُتے جادو کر دتا تے اوہناں نوں ڈرا دتا، تے اوہ بہت وڈا جادو لے کے آئے۔ تے اساں موسیٰ ول وحی کیتی: ‘‘اپنا عصا سُٹ،’’ تے اوہ اوسے ویلے اوہناں دے گھڑے ہوئے جھوٹھ نوں نگلن لگا۔ سو حق ثابت ہو گیا، تے جو کجھ اوہ کردے سن باطل ہو گیا۔ سو اوہ اوتھے ای ہار گئے تے ذلیل ہو کے پرتے۔ تے جادوگر سجدے وچ ڈگ پئے۔ اوہناں نے آکھیا: ‘‘اسیں سارے جہاناں دے رب اُتے ایمان لیائے، موسیٰ تے ہارون دے رب اُتے۔’’ فرعون نے آکھیا: ‘‘کیہ تسی ایس توں پہلاں ای اوہدے اُتے ایمان لے آئے کہ میں تہانوں اجازت دیندا؟ بے شک ایہہ اک چال اے جیہڑی تسی شہر وچ چلی اے تاں جے اوہدے وسنیکاں نوں اوتھوں کڈھ دیو۔ سو چھیتی ای تہانوں پتا لگ جاوے گا۔ میں ضرور تہاڈے ہتھ تے تہاڈے پیر اُلٹے پاسیوں وڈھاں گا، فیر تہانوں ساریاں نوں سولی چڑھاواں گا۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘بے شک اسیں اپنے رب ای ول پرتن والے آں۔ تے تُوں ساڈے کولوں بس ایس گل دا بدلہ لینا ایں کہ اسیں اپنے رب دیاں نشانیاں اُتے ایمان لے آئے جدوں اوہ ساڈے کول آئیاں۔ اے ساڈے رب، ساڈے اُتے صبر ڈوہل دے، تے سانوں ایس حال وچ موت دے کہ اسیں فرمانبردار (مسلمان) ہوئیے۔’’ (۱۱۳–۱۲۶)

تے فرعون دی قوم دے سرداراں نے آکھیا: ‘‘کیہ تُوں موسیٰ تے اوہدی قوم نوں چھڈی رکھیں گا کہ اوہ زمین وچ فساد پھیلاؤن تے تینوں تے تیرے معبوداں نوں چھڈ دین؟’’ اوس نے آکھیا: ‘‘اسیں اوہناں دے پُتراں نوں قتل کراں گے تے اوہناں دیاں عورتاں نوں جیوندا رکھاں گے؛ تے بے شک اسیں اوہناں اُتے پورا زور رکھدے آں۔’’ موسیٰ نے اپنی قوم نوں آکھیا: ‘‘اللہ کولوں مدد منگو تے صبر کرو۔ بے شک زمین اللہ دی اے؛ اوہ اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہندا اے اوہدا وارث بناؤندا اے، تے چنگا انجام پرہیزگاراں ای لئی اے۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘سانوں تیرے آؤن توں پہلاں وی ستایا گیا، تے تیرے آؤن مگروں وی۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘امید اے کہ

تہاڈا رب تہاڈے دشمن نوں ہلاک کر دیوے تے تہانوں زمین وچ جانشین بنا دیوے، فیر ویکھے کہ تسی کیہو جیہے عمل کردے او۔" (۱۲۷–۱۲۹)

تے بے شک اساں فرعون دے لوکاں نوں قحط دے ورھیاں تے پھلاں دے گھاٹے وچ پھڑیا، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن۔ پر جدوں اوہناں نوں خوش حالی اپڑدی، تے آکھدے: "ایہہ تے ساڈا حق اے؛" تے جے اوہناں نوں کوئی بد حالی اپڑدی، تے اوہنوں موسیٰ تے اوہدے ساتھیاں دی نحوست دسدے۔ سن لؤ، اوہناں دی نحوست تے اللہ ای کول اے، پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ تے اوہناں نے آکھیا: "تُوں ساڈے اُتے جادو کرن لئی ساڈے کول جیہڑی وی نشانی لے آویں، اسیں تیری گل منن والے نہیں۔" سو اساں اوہناں اُتے طوفان، ٹِڈیاں، جوآں، ڈڈّو تے خون بھیجیا — وکھو وکھ نشانیاں؛ پر اوہناں نے تکبر کیتا، تے اوہ مجرم لوک سن۔ تے جدوں وی اوہناں اُتے عذاب آ پیندا، تے آکھدے: "اے موسیٰ، ساڈے لئی اپنے رب کولوں اوس عہد دے واسطے نال دعا کر جیہڑا اوس نے تیرے نال کیتا اے۔ جے تُوں ساڈے توں ایہہ عذاب ٹال دتا، تے اسیں ضرور تیری گل من لواں گے تے بنی اسرائیل نوں تیرے نال بھیج دیاں گے۔" فیر جدوں اساں اوہناں توں عذاب اک مدت تائیں ٹال دتا، جیہدے تائیں اوہناں نے اپڑنا سی، تے اوہ اوسے ویلے عہد توڑ دیندے۔ سو اساں اوہناں کولوں بدلہ لیا تے اوہناں نوں سمندر وچ ڈوب دتا، ایس لئی کہ اوہناں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا تے اوہناں ولوں غافل رہے۔ تے اساں اوہناں لوکاں نوں جیہڑے کمزور سمجھے جاندے سن اوس زمین دے چڑھدے تے لہندے دا وارث بنا دتا جیہدے وچ اساں برکت رکھی سی۔ تے بنی اسرائیل دے حق وچ تیرے رب دا چنگا وعدہ اوہناں دے صبر پاروں پورا ہو گیا، تے جو کجھ فرعون تے اوہدی قوم بناؤندی سی تے جو کجھ اوہ اُچا چڑھاؤندے سن اساں برباد کر دتا۔ (۱۳۰–۱۳۷)

تے اساں بنی اسرائیل نوں سمندر توں پار لنگھا دتا، تے اوہ اک ایسی قوم کول اپڑے جیہڑی اپنے بُتاں دے اگے جمی بیٹھی سی۔ اوہناں نے آکھیا: "اے موسیٰ، ساڈے لئی وی اک معبود بنا دے، جیویں ایہناں دے معبود نیں۔" اوس نے آکھیا: "بے شک تسی جاہل لوک او۔ بے شک ایہہ لوک جیس کم وچ لگے نیں اوہ برباد ہون والا اے، تے جو کجھ ایہہ کردے نیں باطل اے۔" اوس نے آکھیا: "کیہ میں تہاڈے لئی اللہ توں سوا کوئی ہور معبود لبھاں، حالانکہ اوس نے تہانوں سارے جہان والیاں اُتے فضیلت دتی اے؟" تے یاد کرو جدوں اساں تہانوں فرعون دے لوکاں توں نجات دتی، جیہڑے تہانوں بہت بُرا عذاب دیندے سن، تہاڈے پُتراں نوں قتل کردے سن تے تہاڈیاں عورتاں نوں جیوندا رکھدے سن — تے ایہدے وچ تہاڈے رب ولوں وڈی آزمائش سی۔ (۱۳۸–۱۴۱)

تے اساں موسیٰ نال تیہہ راتاں دا وعدہ کیتا، تے اوہناں نوں دس ہور نال پورا کیتا، سو اوہدے رب دی مقررہ مدت چالی راتاں پوری ہو گئی۔ تے موسیٰ نے اپنے بھرا ہارون نوں آکھیا: "میری قوم وچ میرا جانشین رہ؛ اصلاح کردا رہ، تے فساد پھیلاؤن والیاں دے راہ دے پچھے نہ چل۔" تے جدوں موسیٰ ساڈے مقرر کیتے وقت اُتے آیا تے اوہدے رب نے اوہدے نال کلام کیتا، تے اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، مینوں (اپنا آپ) وکھا، کہ میں تیرے ول ویکھاں۔" فرمایا: "تُوں مینوں اُکّا نہیں ویکھ سکیں گا؛ پر پہاڑ ول ویکھ: جے اوہ اپنی تھاں تے ٹِکیا رہیا، تے تُوں مینوں ویکھ لویں گا۔" فیر جدوں اوہدے رب نے پہاڑ اُتے تجلّی فرمائی، تے اوہنوں ریزہ ریزہ کر دتا، تے موسیٰ بے ہوش ہو کے ڈگ پیا۔ فیر جدوں ہوش وچ آیا، تے آکھیا: "تُوں پاک ایں! میں تیرے حضور توبہ کرنا آں، تے میں سب توں پہلا ایمان لیاؤن والا آں۔" فرمایا: "اے موسیٰ، میں تینوں اپنے

پیغاماں تے اپنے کلام راہیں لوکاں اُتے چُن لیا اے۔ سو جو کجھ میں تینوں دتا اے اوہ لے لے، تے شکر کرن والیاں وچوں ہو جا۔" (۱۴۲–۱۴۴)

تے اساں اوہدے لئی تختیاں وچ ہر شے بارے نصیحت تے ہر شے دی تفصیل لکھ دتی: "سو ایہناں نوں مضبوطی نال پھڑ، تے اپنی قوم نوں حکم دے کہ ایہناں دیاں سب توں چنگیاں گلاں نوں پھڑ لین۔ میں چھیتی ای تہانوں نافرماناں دا گھر وکھاواں گا۔" میں اپنیاں آیتاں توں اوہناں لوکاں نوں پھیر دیاں گا جیہڑے زمین وچ ناحق تکبر کردے نیں۔ تے جے اوہ ہر نشانی وی ویکھ لین، تے اوہدے اُتے ایمان نہیں لیاؤن گے؛ تے جے سدھا راہ ویکھن، تے اوہنوں اپنا راہ نہیں بناؤن گے؛ تے جے گمراہی دا راہ ویکھن، تے اوہنوں اپنا راہ بنا لین گے۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا تے اوہناں ولوں غافل رہے۔ تے جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں تے آخرت دی ملاقات نوں جھٹلایا — اوہناں دے عمل برباد ہو گئے۔ اوہناں نوں اوسے دا بدلہ دتا جاوے گا جو اوہ کردے سن۔ (۱۴۵–۱۴۷)

تے موسیٰ دی قوم نے اوہدے پچھوں اپنے زیوراں توں اک وچھا بنا لیا — اک دھڑ جیہدے وچوں گاں دی آواز نکلدی سی۔ کیہ اوہناں نے نہ ویکھیا کہ اوہ نہ اوہناں نال گل کردا اے تے نہ اوہناں نوں کوئی راہ وکھاؤندا اے؟ اوہناں نے اوہنوں (معبود) بنا لیا، تے اوہ ظالم سن۔ تے جدوں اوہ پچھتائے، تے ویکھیا کہ اوہ گمراہ ہو گئے نیں، تے آکھن لگے: "جے ساڈے رب نے ساڈے اُتے رحم نہ کیتا تے سانوں نہ بخشیا، تے اسیں ضرور گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو جاواں گے۔" تے جدوں موسیٰ غصے تے افسوس نال بھریا ہویا اپنی قوم ول پرتیا، تے آکھیا: "تسی میرے مگروں میری بہت بُری جانشینی کیتی! کیہ تسی اپنے رب دے حکم توں پہلاں ای چھیتی کر بیٹھے؟" تے اوس نے تختیاں سُٹ دتیاں تے اپنے بھرا دا سِر پھڑ کے اوہنوں اپنے ول کھِچن لگا۔ ہارون نے آکھیا: "اے میری ماں دے پُتر، بے شک قوم نے مینوں کمزور سمجھیا تے نیڑے سی کہ مینوں قتل کر دیندے۔ سو میرے اُتے دشمناں نوں نہ ہسا، تے مینوں ظالم لوکاں دے نال نہ رلا۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، مینوں تے میرے بھرا نوں بخش دے، تے سانوں اپنی رحمت وچ داخل کر لے، تے تُوں سب رحم کرن والیاں توں ودھ رحم کرن والا ایں۔" بے شک جنہاں نے وچھے نوں (معبود) بنایا — اوہناں نوں اوہناں دے رب ولوں غضب تے دنیا دی زندگی وچ ذلت اپڑے گی۔ تے ایسے طرحاں اسیں جھوٹھ گھڑن والیاں نوں بدلہ دیندے آں۔ تے جنہاں نے بُرے عمل کیتے فیر اوہناں مگروں توبہ کر لئی تے ایمان لے آئے — بے شک تیرا رب ایس مگروں بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۴۸–۱۵۳)

تے جدوں موسیٰ دا غصہ ٹھنڈا ہویا، تے اوس نے تختیاں چُک لیاں، تے اوہناں دی لکھت وچ اوہناں لوکاں لئی ہدایت تے رحمت سی جیہڑے اپنے رب توں ڈردے نیں۔ تے موسیٰ نے ساڈے مقرر کیتے وقت لئی اپنی قوم وچوں ستّر مرد چُنے؛ فیر جدوں اوہناں نوں زلزلے نے آ پھڑیا، تے اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، جے تُوں چاہندا، تے ایہناں نوں تے مینوں وی ایس توں پہلاں ای ہلاک کر دیندا۔ کیہ تُوں سانوں اوس پاروں ہلاک کریں گا جو ساڈے وچوں بے وقوفاں نے کیتا؟ ایہہ تے بس تیری آزمائش اے، جیہدے نال تُوں جیہنوں چاہیں گمراہ کریں تے جیہنوں چاہیں ہدایت دیویں۔ تُوں ای ساڈا کارساز ایں، سو سانوں بخش دے تے ساڈے اُتے رحم فرما: تے تُوں سب توں چنگا بخشن والا ایں۔ تے ساڈے لئی ایس دنیا وچ وی بھلائی لکھ دے تے آخرت وچ وی: بے شک اساں تیرے ول رجوع کیتا اے۔" فرمایا: "میرا عذاب — میں جیہنوں چاہنا آں اپڑاؤنا آں؛ تے میری رحمت ہر شے اُتے چھائی ہوئی اے۔ سو میں اوہنوں اوہناں لئی لکھ دیاں گا جیہڑے پرہیزگاری کردے نیں تے زکوٰۃ

دیندے نیں، تے جیہڑے ساڈیاں آیتاں اُتے ایمان رکھدے نیں — جیہڑے ایس رسول دے پچھے چلدے نیں، جیہڑا اُمّی نبی اے، جیہنوں اوہ اپنے کول تورات تے انجیل وچ لکھیا ہویا پاؤندے نیں۔ اوہ اوہناں نوں نیکی دا حکم دیندا اے تے برائی توں روکدا اے؛ تے اوہناں لئی پاک چیزاں حلال کردا اے تے گندیاں چیزاں اوہناں اُتے حرام کردا اے؛ تے اوہناں توں اوہناں دا بوجھ تے اوہ طوق لاہندا اے جیہڑے اوہناں اُتے سن۔ سو جیہڑے اوہدے اُتے ایمان لیائے، اوہدی عزت کیتی، اوہدی مدد کیتی، تے اوس نور دے پچھے چلے جیہڑا اوہدے نال اتاریا گیا — اوہو کامیاب ہون والے نیں۔" آکھو: "اے لوکو، بے شک میں تہاڈے ساریاں ول اللہ دا رسول آں — اوہدا جیہدے لئی اسماناں تے زمین دی بادشاہی اے۔ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں؛ اوہو زندگی دیندا اے تے موت دیندا اے۔ سو اللہ اُتے تے اوہدے رسول اُتے ایمان لیاؤ، اوس اُمّی نبی اُتے، جیہڑا اللہ اُتے تے اوہدیاں گلاں اُتے ایمان رکھدا اے، تے اوہدے پچھے چلو، تاں جے تسی ہدایت پاؤ۔" (۱۵۴–۱۵۸)

تے موسیٰ دی قوم وچوں اک جماعت ایسی وی اے جیہڑی حق دے نال راہ وکھاؤندی اے تے اوسے دے نال انصاف کردی اے۔ تے اساں اوہناں نوں باراں قبیلیاں وچ ونڈ کے وکھو وکھ جماعتاں بنا دتا۔ تے جدوں موسیٰ دی قوم نے اوہدے کولوں پانی منگیا، تے اساں اوہدے ول وحی کیتی: "اپنا عصا پتھر اُتے مار،" تے اوہدے وچوں باراں چشمے پھُٹ نکلے؛ ہر ٹولی نے اپنا گھاٹ جان لیا۔ تے اساں اوہناں اُتے بدلاں دی چھاں کیتی، تے اوہناں اُتے مَن تے سلویٰ اتاریا: "اوہناں پاک چیزاں وچوں کھاؤ جو اساں تہانوں دتیاں۔" تے اوہناں نے ساڈا کجھ نہ وگاڑیا؛ اوہ اپنے آپ اُتے ای ظلم کردے رہے۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا گیا: "ایس بستی وچ وس جاؤ، تے اوہدے وچوں جتھوں چاہو کھاؤ، تے آکھو: ساڈے بوجھ لاہ دے، تے دروازے وچ جھُکدے ہوئے وڑو: اسیں تہاڈے گناہ بخش دیاں گے، تے نیکی کرن والیاں نوں ہور ودھ دیاں گے" — پر اوہناں وچوں ظالماں نے اوس گل نوں جو اوہناں نوں آکھی گئی سی دوجی گل نال بدل دتا؛ سو اساں اوہناں اُتے اسمان توں عذاب بھیجیا، ایس لئی کہ اوہ ظلم کردے سن۔ (۱۵۹–۱۶۲)

تے اوہناں کولوں اوس بستی بارے پُچھ جیہڑی سمندر دے کنڈھے سی، جدوں اوہ سبت دے بارے حدوں ودھدے سن: جدوں اوہناں دے سبت دے دن اوہناں دیاں مچھیاں پانی اُتے تردیاں اوہناں کول آؤندیاں سن، تے جیس دن اوہناں دا سبت نہ ہوندا اوہ نہ آؤندیاں۔ ایسے طرحاں اسیں اوہناں نوں اوہناں دی نافرمانی پاروں آزماؤندے سی۔ تے جدوں اوہناں دی اک ٹولی نے آکھیا: "تسی ایسے لوکاں نوں کیوں نصیحت کردے او جنہاں نوں اللہ ہلاک کرن والا اے یا سخت عذاب دین والا اے؟" اوہناں نے آکھیا: "تہاڈے رب دے حضور عذر پیش کرن لئی، تے ایس لئی کہ شاید اوہ پرہیزگاری کرن۔" فیر جدوں اوہ اوس نصیحت نوں بھُلا بیٹھے جو اوہناں نوں کیتی گئی سی، تے اساں اوہناں نوں بچا لیا جیہڑے برائی توں روکدے سن، تے ظلم کرن والیاں نوں اوہناں دی نافرمانی پاروں سخت عذاب وچ پھڑ لیا۔ فیر جدوں اوہناں نے اوس توں سرکشی کیتی جیہدے توں اوہناں نوں روکیا گیا سی، تے اساں اوہناں نوں آکھیا: "دھتکارے ہوئے باندر بن جاؤ!" تے یاد کر جدوں تیرے رب نے اعلان کر دتا کہ اوہ قیامت دے دن تائیں اوہناں اُتے ایسے لوک ضرور بھیجدا رہے گا جیہڑے اوہناں نوں بُرا عذاب دین گے۔ بے شک تیرا رب چھیتی سزا دین والا اے، تے بے شک اوہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۶۳–۱۶۷)

تے اساں اوہناں نوں زمین وچ ٹولیاں ٹولیاں کر کے کھلار دتا، اوہناں وچوں کجھ نیک نیں تے کجھ ایس توں وکھرے، تے اساں اوہناں نوں خوش حالیاں تے بد حالیاں نال آزمایا، تاں جے اوہ پرت آؤن۔ فیر اوہناں مگروں

ایسے ناخلف جانشین آئے جیہڑے کتاب دے وارث بنے: اوہ ایس گھٹیا دنیا دا سامان لے لیندے نیں تے آکھدے نیں: "سانوں بخش دتا جاوے گا،" تے جے اوہو جیہا سامان فیر اوہناں کول آ جاوے، تے اوہنوں وی لے لین۔ کیہ اوہناں کولوں کتاب دا عہد نہیں لیا گیا سی، کہ اللہ بارے حق توں سوا کجھ نہ آکھن گے؟ تے جو کجھ اوہدے وچ اے اوہ اوہناں نے پڑھ وی لیا اے۔ تے آخرت دا گھر پرہیزگاراں لئی چنگا اے۔ فیر کیہ تسی عقل نہیں کردے؟ تے جیہڑے لوک کتاب نوں مضبوطی نال پھڑدے نیں تے نماز قائم کردے نیں — بے شک اسیں اصلاح کرن والیاں دا اجر ضائع نہیں کردے۔ تے جدوں اساں پہاڑ نوں اوہناں دے اُتے اینج چُک کھلواریا جیویں اوہ سائبان ہووے، تے اوہناں نے سمجھیا کہ اوہ اوہناں اُتے ڈگن والا اے: "جو کجھ اساں تہانوں دتا اے اوہنوں مضبوطی نال پھڑو، تے جو کجھ اوہدے وچ اے اوہنوں یاد رکھو، تاں جے تسی پرہیزگار بن جاؤ۔" (۱۷۱–۱۶۸)

تے جدوں تیرے رب نے آدم دی اولاد دیاں پِٹھاں وچوں اوہناں دی نسل کڈھی، تے اوہناں نوں خود اوہناں اُتے گواہ بنایا: "کیہ میں تہاڈا رب نہیں؟" اوہناں نے آکھیا: "کیوں نہیں، اسیں گواہی دیندے آں۔" (ایہہ ایس لئی) کہ کتے تسی قیامت دے دن ایہہ نہ آکھو: "اسیں تے ایس توں بے خبر سی،" یا ایہہ نہ آکھو: "شرک تے ساڈے توں پہلاں ساڈے پیو دادیاں نے کیتا سی، تے اسیں تے اوہناں مگروں اوہناں دی اولاد سی۔ تے کیہ تُوں سانوں اوس پاروں ہلاک کریں گا جو باطل والیاں نے کیتا؟" تے ایسے طرحاں اسیں آیتاں کھول کھول کے بیان کردے آں، تے تاں جے اوہ پرت آؤن۔ (۱۷۴–۱۷۲)

تے اوہناں نوں اوس بندے دا حال پڑھ کے سنا جیہنوں اساں اپنیاں آیتاں دتیاں، پر اوہ اوہناں وچوں نکل گیا؛ سو شیطان اوہدے پچھے لگ گیا، تے اوہ گمراہاں وچوں ہو گیا۔ تے جے اسیں چاہندے، تے اوہناں (آیتاں) راہیں اوہنوں اُچا کر دیندے؛ پر اوہ زمین نال ای چمبڑ گیا تے اپنی خواہش دے پچھے چل پیا۔ سو اوہدی مثال کتّے ورگی اے: جے تُوں اوہدے اُتے حملہ کریں تاں وی ہَونکے، تے جے اوہنوں چھڈ دیویں تاں وی ہَونکے۔ ایہو اوہناں لوکاں دی مثال اے جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا۔ سو ایہہ قصے بیان کر، تاں جے اوہ غور کرن۔ بُری مثال اے اوہناں لوکاں دی جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا؛ تے اوہ اپنے آپ اُتے ای ظلم کردے رہے۔ جیہنوں اللہ ہدایت دیوے اوہو ہدایت پاؤن والا اے؛ تے جنہاں نوں اوہ گمراہ کر دیوے — اوہو گھاٹا کھان والے نیں۔ تے بے شک اساں دوزخ لئی بہت سارے جِنّ تے انسان پیدا کیتے نیں: اوہناں دے دل نیں جنہاں نال اوہ سمجھدے نہیں، اوہناں دیاں اکھاں نیں جنہاں نال اوہ ویکھدے نہیں، تے اوہناں دے کن نیں جنہاں نال اوہ سندے نہیں۔ اوہ ڈنگراں ورگے نیں — نہیں، سگوں اوہناں توں وی ودھ بھٹکے ہوئے۔ ایہو لوک غافل نیں۔ (۱۷۹–۱۷۵)

تے سب توں سوہنے ناں اللہ ای دے نیں، سو اوہنوں اوہناں ناواں نال پکارو، تے اوہناں نوں چھڈ دیو جیہڑے اوہدے ناواں وچ ٹیڑھا راہ پھڑدے نیں: اوہناں نوں چھیتی ای اوہناں دے کیتے دا بدلہ دتا جاوے گا۔ تے جنہاں نوں اساں پیدا کیتا اوہناں وچوں اک جماعت ایسی اے جیہڑی حق دے نال راہ وکھاؤندی اے تے اوسے دے نال انصاف کردی اے۔ تے جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا، اسیں اوہناں نوں ہولی ہولی اوتھوں پھڑاں گے جتھوں اوہناں نوں پتا وی نہیں۔ تے میں اوہناں نوں مہلت دینا آں؛ بے شک میری تدبیر بڑی پکی اے۔ کیہ اوہناں نے غور نہیں کیتا؟ اوہناں دے ساتھی نوں کوئی جنون نہیں؛ اوہ تے بس صاف صاف ڈراؤن والا اے۔ کیہ اوہناں نے اسماناں تے زمین دی بادشاہی ول، تے اوہناں ساریاں چیزاں ول نہیں ویکھیا جیہڑیاں اللہ نے پیدا

کیتیاں نیں، تے ایس گل ول کہ ہو سکدا اے اوہناں دی مدت نیڑے آ اپڑی ہووے؟ فیر ایس توں مگروں اوہ کیہڑی گل اُتے ایمان لیاؤن گے؟ جیہنوں اللہ گمراہ کر دیوے اوہنوں کوئی ہدایت دین والا نہیں؛ تے اوہ اوہناں نوں اوہناں دی سرکشی وچ اَنّھے واہ بھٹکن لئی چھڈ دیندا اے۔ (۱۸۰–۱۸۶)

اے نبی، اوہ تیرے کولوں قیامت بارے پُچھدے نیں: "اوہ کدوں آوے گی؟" آکھو: "اوہدا علم تے بس میرے رب ای کول اے؛ اوہنوں اوہدے وقت اُتے اوہدے توں سوا کوئی ظاہر نہیں کرے گا۔ اوہ اسماناں تے زمین وچ بڑی بھاری (گل) اے؛ اوہ تہاڈے اُتے اچانک ای آوے گی۔" اوہ تیرے کولوں اینج پُچھدے نیں جیویں تُوں اوہدی کھوج وچ لگا ہویا ایں۔ آکھو: "اوہدا علم تے بس اللہ ای کول اے، پر بہتے لوک نہیں جاندے۔" آکھو: "میں اپنی جان لئی نہ نفع دا اختیار رکھدا آں تے نہ نقصان دا، سوا اوس دے جو اللہ چاہے۔ تے جے میں غیب جاندا ہوندا، تے بہت ساری بھلائی اکٹھی کر لیندا، تے مینوں کوئی تکلیف نہ اپڑدی۔ میں تے بس ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی ڈراؤن والا تے خوش خبری سناؤن والا آں۔" (۱۸۷–۱۸۸)

اوہو اے جنہے تہانوں اک جان توں پیدا کیتا، تے اوسے وچوں اوہدا جوڑا بنایا، تاں جے اوہ اوہدے کول سکون پاوے۔ فیر جدوں مرد نے عورت نوں ڈھک لیا، تے اوہنوں ہلکا جیہا حمل ٹھہر گیا تے اوہ اوہنوں لئی پھردی رہی؛ فیر جدوں اوہ بوجھل ہو گئی، تے دووں نے اللہ اپنے رب کولوں دعا منگی: "جے تُوں سانوں چنگا بھلا (بچہ) دتا، تے اسیں ضرور شکر کرن والیاں وچوں ہوواں گے۔" پر جدوں اوس نے اوہناں نوں چنگا بھلا (بچہ) دے دتا، تے جو اوس نے اوہناں نوں دتا اوہدے وچ اوہناں نے اوہدے شریک بنا لئے۔ سو اللہ اوس توں بہت اُچا اے جو اوہ شریک بناؤندے نیں! کیہ اوہ اوہناں نوں شریک بناؤندے نیں جیہڑے کوئی شے پیدا نہیں کردے، تے آپ پیدا کیتے جاندے نیں، تے نہ اوہناں دی کوئی مدد کر سکدے نیں، تے نہ اپنی ای مدد کر سکدے نیں؟ (۱۸۹–۱۹۲)

تے جے تسی اوہناں نوں ہدایت ول بلاؤ، تے اوہ تہاڈے پچھے نہیں چلن گے۔ تہاڈے لئی برابر اے بھاویں تسی اوہناں نوں بلاؤ یا چپ رہوو۔ بے شک جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا پکاردے او اوہ تہاڈے ورگے بندے نیں۔ سو اوہناں نوں پکارو، فیر اوہ تہانوں جواب دین، جے تسی سچے او۔ کیہ اوہناں دے پیر نیں جنہاں نال اوہ چلدے ہون، یا اوہناں دے ہتھ نیں جنہاں نال اوہ پھڑدے ہون، یا اوہناں دیاں اکھاں نیں جنہاں نال اوہ ویکھدے ہون، یا اوہناں دے کن نیں جنہاں نال اوہ سندے ہون؟ آکھو: "اپنے شریکاں نوں بلا لؤ، فیر میرے خلاف چال چلو تے مینوں مہلت نہ دیو۔ بے شک میرا حمایتی اللہ اے، جنہے کتاب اتاری؛ تے اوہو نیکاں دی حمایت کردا اے۔ تے جنہاں نوں تسی اوہدے توں سوا پکاردے او اوہ نہ تہاڈی مدد کر سکدے نیں، تے نہ اپنی ای مدد کر سکدے نیں۔" تے جے تسی اوہناں نوں ہدایت ول بلاؤ، تے اوہ سندے نہیں۔ تے تُوں اوہناں نوں ویکھنا ایں کہ تیرے ول تک رہے نیں، حالانکہ اوہ کجھ نہیں ویکھدے۔ درگزر اختیار کر، نیکی دا حکم دے، تے جاہلاں توں کنارہ کر۔ تے جے کدے شیطان ولوں کوئی اُکساہٹ تینوں اُکساوے، تے اللہ دی پناہ منگ: بے شک اوہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ بے شک جیہڑے لوک پرہیزگار نیں، جدوں اوہناں نوں شیطان ولوں کوئی خیال چھوہندا اے، تے اوہ (اللہ نوں) یاد کردے نیں، تے اوسے ویلے اوہناں دیاں اکھاں کھُل جاندیاں نیں۔ تے اوہناں (شیطاناں) دے بھرا اوہناں نوں گمراہی وچ کھچی لئی جاندے نیں، فیر اوہ کوئی کسر نہیں چھڈدے۔ (۱۹۳–۲۰۲)

تے جدوں تُوں اوہناں کول کوئی نشانی نہیں لیاؤندا، تے آکھدے نیں: "تُوں آپ کیوں نہ کوئی چُن لیایا؟" آکھو: "میں تے بس اوسے دے پچھے چلدا آں جو میرے رب ولوں میرے ول وحی کیتا جاندا اے۔ ایہہ تہاڈے رب ولوں بصیرت دیاں گلاں نیں، تے ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی ہدایت تے رحمت۔" تے جدوں قرآن پڑھیا جاوے، تے اوہنوں کن لا کے سنو تے چپ رہوو، تاں جے تہاڈے اُتے رحم کیتا جاوے۔ تے اپنے رب نوں اپنے دل وچ عاجزی تے خوف دے نال، تے اُچی آواز توں بِنا، سویرے شام یاد کر؛ تے غافلاں وچوں نہ ہوویں۔ بے شک جیہڑے تیرے رب دے کول نیں اوہ اوہدی عبادت توں تکبر نہیں کردے: تے اوہدی پاکی بیان کردے نیں، تے اوسے نوں سجدہ کردے نیں۔ (۲۰۳–۲۰۶)

۸. جنگ دا مال (الانفال)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے نبی، اوہ تیرے کولوں غنیمت دے مالاں بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "غنیمت دے مال اللہ تے رسول دے نیں۔ سو اللہ توں ڈرو، آپس دے معاملے درست رکھو، تے اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منو، جے تسی ایمان والے او۔" ایمان والے تے بس اوہو نیں کہ جدوں اللہ دا ذکر کیتا جاوے تے اوہناں دے دل کمب جاندے نیں، تے جدوں اوہناں اُتے اوہدیاں آیتاں پڑھیاں جان تے اوہناں دا ایمان ہور ودھ جاندا اے، تے اوہ اپنے رب اُتے ای بھروسا کردے نیں؛ جیہڑے نماز قائم کردے نیں تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کردے نیں۔ ایہو لوک سچے ایمان والے نیں۔ اوہناں لئی اوہناں دے رب کول درجے نیں، تے بخشش، تے عزت والا رزق۔ (۴–۱)

جیویں تیرے رب نے تینوں تیرے گھروں حق دے نال کڈھیا، حالانکہ ایمان والیاں دی اک ٹولی ایہنوں ناپسند کردی سی، اوہ حق دے بارے تیرے نال جھگڑ رہے سن ایس توں مگروں کہ اوہ صاف ظاہر ہو چکیا سی، جیویں اوہ موت ول ہِکے جا رہے ہون تے اوہ اوہنوں ویکھ رہے ہون۔ تے یاد کرو جدوں اللہ تہاڈے نال وعدہ کر رہیا سی کہ دووں ٹولیاں وچوں اک تہاڈے ہتھ آوے گی، تے تسی چاہندے سو کہ بِنا ہتھیاراں والی تہانوں ملے؛ پر اللہ چاہندا سی کہ اپنیاں گلاں نال حق نوں حق کر وکھاوے تے کافراں دی جڑ وڈھ دیوے، تاں جے حق نوں حق ثابت کرے تے باطل نوں باطل، بھاویں مجرماں نوں ناگوار ای ہووے۔ جدوں تسی اپنے رب کولوں فریاد کر رہے سو، تے اوس نے تہاڈی سن لئی: "میں اک ہزار فرشتیاں نال تہاڈی مدد کرن والا آں، جیہڑے اُتّوں تھلّی آؤن گے۔" تے اللہ نے ایہہ بس خوش خبری بنایا، تے ایس لئی کہ ایہدے نال تہاڈے دل مطمئن ہو جان — تے مدد تے بس اللہ ای ولوں اے۔ بے شک اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ یاد کرو جدوں اوہ اپنے ولوں تسلّی لئی تہاڈے اُتے اُونگھ پا رہیا سی، تے تہاڈے اُتے اسمان توں پانی اتار رہیا سی تاں جے اوہدے نال تہانوں پاک کرے، تے تہاڈے توں شیطان دی گندگی دور کرے، تے تہاڈے دل مضبوط کرے تے تہاڈے قدم جما دیوے۔ جدوں تیرا رب فرشتیاں ول وحی کر رہیا سی: "میں تہاڈے نال آں: سو ایمان والیاں نوں ثابت قدم رکھو۔ میں چھیتی ای کافراں دے دلاں وچ دہشت پا دیاں گا۔ سو گردناں دے اُتے مارو، تے اوہناں دے پوٹے پوٹے اُتے مارو۔" ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نے اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کیتی؛ تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کرے — تے بے شک اللہ سخت عذاب دین والا اے۔ "ایہہ اے (تہاڈی سزا) — سو ایہنوں چکھو!" تے کافراں لئی اگ دا عذاب اے۔[10] (۱۴–۵)

اے ایمان والیو، جدوں تہاڈا کافراں نال آہمو سامہنے ٹاکرا ہووے جدوں اوہ لشکر بن کے چڑھے آؤندے ہون، تے اوہناں نوں پِٹھ نہ وکھاؤ۔ تے جیہڑا اوس دن اوہناں نوں پِٹھ وکھاوے — سوا ایس دے کہ لڑائی لئی پینترا بدلدا ہووے یا کسے دوجی ٹولی نال جا ملن والا ہووے — اوہ اللہ دا غضب لے کے پرتیا، تے اوہدا ٹھکانا دوزخ اے: تے اوہ بہت بُرا ٹھکانا اے۔ (۱۶-۱۵)

[10] اوکیژنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس

سو تسی اوہناں نوں قتل نہیں کیتا، سگوں اللہ نے اوہناں نوں قتل کیتا؛ تے اے نبی، جدوں تُوں (کافراں ول مُٹھ بھر مٹی) سُٹّی، تے تُوں نہیں سُٹّی، سگوں اللہ نے سُٹّی — تے ایس لئی کہ اوہ ایمان والیاں نوں اپنے ولوں چنگی آزمائش نال نوازے۔ بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔[11] (۱۷)

ایہہ تے ہویا؛ تے اللہ کافراں دی چال نوں کمزور کرن والا اے۔ اے کافرو، جے تسی فیصلہ چاہندے سو، تے فیصلہ تہاڈے کول آ چکیا۔ تے جے تسی باز آ جاؤ، تے ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے؛ تے جے تسی فیر اوہو کرو گے، تے اسیں وی فیر اوہو کراں گے، تے تہاڈا جتھا، بھاویں کِنّا ای بہتا ہووے، تہاڈے کجھ کم نہیں آوے گا۔ تے اللہ ایمان والیاں دے نال اے۔ (۱۸–۱۹)

اے ایمان والیو، اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منو، تے اوہدے توں مُنہ نہ پھیرو جدوں کہ تسی سن رہے او۔ تے اوہناں وانگوں نہ ہو جاؤ جنہاں نے آکھیا: "اساں سن لیا،" حالانکہ اوہ سندے نہیں۔ بے شک اللہ دے نزدیک سب توں بُرے جانور اوہ بولے گُنگے نیں جیہڑے عقل توں کم نہیں لیندے۔ تے جے اللہ اوہناں وچ کوئی بھلائی جاندا، تے اوہناں نوں ضرور سنا دیندا؛ تے جے اوہ اوہناں نوں سنا وی دیندا، تاں وی اوہ بے رُخی نال مُنہ پھیر جاندے۔ اے ایمان والیو، اللہ تے رسول دی پکار اُتے لبّیک آکھو جدوں رسول تہانوں اوس شے ول بلاوے جیہڑی تہانوں زندگی دیندی اے۔ (۲۰–۲۳)

تے جان لؤ کہ اللہ بندے تے اوہدے دل دے وچکار آ جاندا اے، تے ایہہ کہ اوسے ول تسی اکٹھے کیتے جاؤ گے۔[12] (۲۴)

تے اوس فتنے توں بچو جیہڑا خاص تہاڈے وچوں ظالماں اُتے ای نہیں آوے گا؛ تے جان لؤ کہ اللہ سخت عذاب دین والا اے۔ (۲۵)

تے یاد کرو جدوں تسی تھوڑے سو تے زمین وچ کمزور سمجھے جاندے سو، ڈردے سو کہ لوک تہانوں اُچک لین گے؛ فیر اوس نے تہانوں ٹھکانا دتا، اپنی مدد نال تہانوں طاقت دتی، تے تہانوں پاک چیزاں دا رزق دتا، تاں جے تسی شکر کرو۔ اے ایمان والیو، اللہ تے رسول نال خیانت نہ کرو، تے نہ جان بُجھ کے اپنیاں امانتاں وچ خیانت کرو۔ تے جان لؤ کہ تہاڈے مال تے تہاڈی اولاد بس اک آزمائش نیں، تے ایہہ کہ اللہ ای کول وڈّا اجر اے۔ اے ایمان والیو، جے تسی اللہ توں ڈرو گے تے اوہ تہانوں (حق تے باطل وچکار) فرق کرن دی طاقت دے گا، تہاڈیاں برائیاں تہاڈے توں دور کر دے گا، تے تہانوں بخش دے گا۔ تے اللہ بڑے فضل والا اے۔ (۲۶–۲۹)

تے یاد کر جدوں کافر تیرے خلاف چالاں چل رہے سن، کہ تینوں قید کر دین، یا قتل کر دین، یا (وطنوں) کڈھ دین۔ اوہ وی چالاں چل رہے سن، تے اللہ وی تدبیر کر رہیا سی؛ تے اللہ سب توں چنگی تدبیر کرن والا اے۔ تے جدوں اوہناں اُتے ساڈیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے آکھدے نیں: "اساں سن لیا۔ جے اسیں چاہیے، تے ایہو جیہا اسیں وی آکھ دیئیے — ایہہ تے بس پہلیاں دیاں کہانیاں نیں۔" تے جدوں اوہناں نے آکھیا: "اے اللہ، جے ایہو تیرے ولوں حق اے، تے ساڈے اُتے اسمان توں پتھر ورسا، یا ساڈے اُتے کوئی دردناک عذاب لے آ۔" پر اللہ ایسا نہیں سی کہ اوہناں نوں عذاب دیندا جدوں کہ تُوں اوہناں وچ موجود سیں، تے نہ اللہ اوہناں نوں

[11] اوکیڑنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس
[12] اوکیڑنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس

عذاب دین والا سی جدوں کہ اوہ بخشش منگدے ہون۔ تے اوہناں کول کیہ عذر اے کہ اللہ اوہناں نوں عذاب نہ دیوے، حالانکہ اوہ مسجدِ حرام توں روکدے نیں، تے اوہ اوہدے متولّی وی نہیں؟ اوہدے متولّی تے بس پرہیزگار ای نیں — پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ تے اوس گھر کول اوہناں دی نماز سیٹیاں تے تاڑیاں وجاؤن توں سوا کجھ نہیں سی۔ "سو اپنے کفر پاروں عذاب چکھو۔" بے شک کافر اپنے مال ایس لئی خرچ کردے نیں کہ اللہ دے راہ توں روکن۔ سو اوہ ایہناں نوں خرچ کردے رہن گے، فیر ایہہ اوہناں لئی حسرت بن جاوے گا، فیر اوہ مغلوب ہون گے؛ تے کافر دوزخ ول اکٹھے کیتے جان گے — تاں جے اللہ ناپاک نوں پاک توں وکھرا کر دیوے، تے ناپاک نوں اک دوجے اُتے رکھ کے ساریاں دا ڈھیر لا دیوے، فیر اوہنوں دوزخ وچ پا دیوے۔ ایہو لوک گھاٹا کھان والے نیں۔ کافراں نوں آکھ دے کہ جے اوہ باز آ جان، تے جو پہلاں ہو چکیا اوہ اوہناں نوں معاف کر دتا جاوے گا؛ تے جے اوہ فیر اوہو کرن، تے پہلیاں دا طریقہ لنگھ ای چکیا اے۔ تے اوہناں نال لڑو ایتھوں تائیں کہ فتنہ نہ رہے تے دین سارے دا سارا اللہ لئی ہو جاوے۔ فیر جے اوہ باز آ جان، تے بے شک اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ اوہ کردے نیں؛ تے جے اوہ مُنہ پھیرن، تے جان لؤ کہ اللہ تہاڈا مولا اے: کِنّا چنگا مولا، تے کِنّا چنگا مددگار! (۳۰–۴۰)

تے جان لؤ کہ جو کجھ تسی غنیمت وچ پاؤ، اوہدا پنجواں حصہ اللہ لئی اے، تے رسول لئی، تے قرابت والیاں، یتیماں، مسکیناں تے مسافر لئی — جے تسی اللہ اُتے تے اوس اُتے ایمان رکھدے او جو اساں اپنے بندے اُتے فیصلے دے دن اتاریا، جیس دن دوویں لشکر آہمو سامہنے ہوئے۔ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ یاد کرو جدوں تسی وادی دے نیڑے والے کنڈھے اُتے سو تے اوہ دور والے کنڈھے اُتے، تے قافلہ تہاڈے توں ہیٹھاں سی۔ تے جے تسی آپس وچ ملن دا وقت مقرر کردے، تے ضرور وعدے وچ اگے پچھے ہو جاندے؛ پر (ایہہ ایس لئی ہویا) کہ اللہ اوس کم نوں پورا کر دیوے جیہڑا ہو کے رہنا سی — تاں جے جیہنے ہلاک ہونا اے اوہ کھلّی دلیل ویکھ کے ہلاک ہووے، تے جیہنے جیوندا رہنا اے اوہ کھلّی دلیل ویکھ کے جیوندا رہے۔ تے بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ (۴۱–۴۲)

یاد کر جدوں اللہ تینوں تیرے خواب وچ اوہناں نوں تھوڑا کر کے وکھا رہیا سی۔ تے جے اوہ تینوں اوہناں نوں بہتا کر کے وکھاؤندا، تے تسی ضرور ہمت ہار دیندے تے ایس معاملے وچ آپس وچ جھگڑ پیندے؛ پر اللہ نے بچا لیا۔ بے شک اوہ سینیاں دیاں گلاں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تے جدوں تسی آہمو سامہنے ہوئے، تے اوہ اوہناں نوں تہاڈیاں اکھاں وچ تھوڑا کر کے وکھا رہیا سی تے تہانوں اوہناں دیاں اکھاں وچ تھوڑا کر کے وکھا رہیا سی، تاں جے اللہ اوس کم نوں پورا کر دیوے جیہڑا ہو کے رہنا سی۔ تے سارے معاملے اللہ ای ول پرتائے جاندے نیں۔ (۴۳–۴۴)

اے ایمان والیو، جدوں تہاڈا کسے لشکر نال ٹاکرا ہووے، تے ڈٹے رہوو تے اللہ نوں بہت یاد کرو، تاں جے تسی کامیاب ہو جاؤ۔ تے اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منو، تے آپس وچ نہ جھگڑو، نہیں تے تسی ہمت ہار دیو گے تے تہاڈی ہوا اُکھڑ جاوے گی۔ تے صبر کرو: بے شک اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے۔ تے اوہناں وانگوں نہ ہو جانا جیہڑے اپنے گھراں وچوں اِتراؤندے ہوئے تے لوکاں نوں وکھاوا کردے ہوئے نکلے، تے اوہ اللہ دے راہ توں روکدے سن۔ تے اللہ نے اوہ سب گھیر رکھیا اے جو اوہ کردے نیں۔ تے یاد کرو جدوں شیطان نے اوہناں لئی اوہناں دے عمل سوہنے کر وکھائے، تے آکھیا: "اج لوکاں وچوں کوئی تہاڈے اُتے غالب نہیں آ سکدا، تے میں تہاڈا ساتھی آں۔" فیر جدوں دوویں لشکر اک دوجے دے سامہنے ہوئے، تے اوہ اُلٹے

پیریں پھر گیا تے آکھیا: "میں تہاڈے توں بیزار آں۔ میں اوہ ویکھ رہیا آں جو تسی نہیں ویکھدے۔ میں اللہ توں ڈرنا آں — تے اللہ سخت عذاب دین والا اے۔" (۴۵–۴۸)

جدوں منافق تے اوہ لوک جنہاں دے دلاں وچ روگ اے آکھ رہے سن: "ایہناں لوکاں نوں ایہناں دے دین نے دھوکھے وچ پا دتا اے۔" تے جیہڑا اللہ اُتے بھروسا کرے — تے بے شک اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ تے کاش تُوں ویکھیں جدوں فرشتے کافراں دی جان کڈھدے نیں، اوہناں دے مُنہاں تے اوہناں دیاں پِٹھاں اُتے ماردے نیں: "ساڑن والا عذاب چکھو!" "ایہہ اوس دا بدلہ اے جو تہاڈے اپنے ہتھاں نے اگے بھیجیا — تے اللہ اپنے بندیاں اُتے ذرا وی ظلم کرن والا نہیں۔" (ایہناں دا حال) فرعون دے لوکاں تے اوہناں توں پہلیاں ورگا اے: اوہناں نے اللہ دیاں آیتاں دا انکار کیتا، سو اللہ نے اوہناں نوں اوہناں دے گناہاں پاروں پھڑ لیا۔ بے شک اللہ طاقت والا، سخت عذاب دین والا اے۔ ایہہ ایس لئی کہ اللہ کسے نعمت نوں جیہڑی اوس نے کسے قوم نوں دتی ہووے نہیں بدلدا جدوں تائیں اوہ آپ اپنی حالت نہ بدل لین؛ تے بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ (ایہناں دا حال) فرعون دے لوکاں تے اوہناں توں پہلیاں ورگا اے: اوہناں نے اپنے رب دیاں آیتاں نوں جھٹلایا، سو اساں اوہناں نوں اوہناں دے گناہاں پاروں ہلاک کر دتا تے فرعون دے لوکاں نوں ڈوب دتا۔ تے اوہ سارے دے سارے ظالم سن۔ (۴۹–۵۴)

بے شک اللہ دے نزدیک سب توں بُرے جانور اوہ نیں جنہاں نے کفر کیتا تے اوہ ایمان نہیں لیاؤندے: اوہ جنہاں نال تُوں عہد کیتا، فیر اوہ ہر واری اپنا عہد توڑ دیندے نیں، تے اوہ ڈردے نہیں۔ سو جے تُوں اوہناں نوں لڑائی وچ پا لویں، تے اوہناں راہیں اوہناں نوں وی کھِنڈا دے جیہڑے اوہناں دے پچھے نیں، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن۔ تے جے تینوں کسے قوم ولوں خیانت دا ڈر ہووے، تے (اوہناں دا عہد) برابری دے نال اوہناں ول سُٹ دے: بے شک اللہ خیانت کرن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔ تے کافر ایہہ نہ سمجھن کہ اوہ بچ نکلے نیں؛ بے شک اوہ (اللہ نوں) عاجز نہیں کر سکدے۔ تے اوہناں دے مقابلے لئی جِنّی طاقت تہاڈے کولوں ہو سکے تیار رکھو، تے بنھے ہوئے گھوڑے، کہ اوہناں نال اللہ دے دشمن تے اپنے دشمن نوں ڈراؤ، تے اوہناں توں سوا دوجیاں نوں وی جنہاں نوں تسی نہیں جاندے پر اللہ اوہناں نوں جاندا اے۔ تے تسی اللہ دے راہ وچ جو کجھ خرچ کرو گے اوہ تہانوں پورا پورا دتا جاوے گا، تے تہاڈے اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ تے جے اوہ صلح ول جھُکن، تے تُوں وی اوہدے ول جھُک جا، تے اللہ اُتے بھروسا کر: بے شک اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے جے اوہ تینوں دھوکھا دینا چاہن، تے بے شک تیرے لئی اللہ کافی اے۔ اوہو اے جنہے اپنی مدد نال تے ایمان والیاں راہیں تینوں طاقت دتی، تے اوہناں دے دل آپس وچ جوڑ دتے۔ جے تُوں اوہ سب کجھ خرچ کر دیندا جو زمین وچ اے، تاں وی اوہناں دے دل نہ جوڑ سکدا؛ پر اللہ نے اوہناں نوں جوڑ دتا۔ بے شک اوہ زبردست، حکمت والا اے۔ اے نبی، تیرے لئی اللہ کافی اے، تے اوہناں ایمان والیاں لئی وی جیہڑے تیرے پچھے چلے۔ اے نبی، ایمان والیاں نوں لڑائی اُتے اُبھار۔ جے تہاڈے وچوں ویہہ صبر کرن والے ہون، تے اوہ دو سو اُتے غالب آؤن گے؛ تے جے تہاڈے وچوں سو ہون، تے اوہ کافراں دے اک ہزار اُتے غالب آؤن گے، ایس لئی کہ اوہ ایسے لوک نیں جیہڑے سمجھدے نہیں۔ ہن اللہ نے تہاڈا بوجھ ہلکا کر دتا، تے اوس نے جان لیا کہ تہاڈے وچ کمزوری اے۔ سو جے تہاڈے وچوں سو صبر کرن والے ہون، تے اوہ دو سو اُتے غالب آؤن گے؛ تے جے تہاڈے وچوں اک ہزار ہون، تے اوہ اللہ دے حکم نال دو ہزار اُتے غالب آؤن گے۔ تے اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے۔ (۵۵–۶۶)

کسے نبی دا ایہہ کم نہیں کہ اوہدے کول قیدی ہون جدوں تائیں اوہ زمین وچ (دشمن نوں) چنگی طرحاں کچل نہ دیوے۔ تسی دنیا دا سامان چاہندے او، تے اللہ (تہاڈے لئی) آخرت چاہندا اے۔ تے اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ جے اللہ ولوں اک گل پہلاں لکھی نہ جا چکی ہوندی، تے جو تسی لیا اوہدے بدلے تہانوں وڈا عذاب اپڑدا۔ سو جو غنیمت تسی پائی اے اوہدے وچوں حلال پاک کھاؤ، تے اللہ توں ڈرو: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۶۷–۶۹)

اے نبی، جیہڑے قیدی تہاڈے ہتھاں وچ نیں اوہناں نوں آکھ دے: "جے اللہ تہاڈے دلاں وچ کوئی بھلائی جانے گا، تے تہانوں اوس توں چنگا دے گا جو تہاڈے کولوں لیا گیا، تے تہانوں بخش دے گا۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" تے جے اوہ تیرے نال خیانت کرنا چاہن، تے اوہ ایس توں پہلاں اللہ نال خیانت کر چکے نیں، سو اوس نے (تینوں) اوہناں اُتے قابو دے دتا۔ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ (۷۰–۷۱)

بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے ہجرت کیتی تے اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال اللہ دے راہ وچ جہاد کیتا، تے جنہاں نے پناہ دتی تے مدد کیتی — اوہ اک دوجے دے دوست نیں۔ تے جیہڑے ایمان تے لیائے پر ہجرت نہ کیتی، تہاڈے ذمے اوہناں دی دوستی وچوں کجھ وی نہیں جدوں تائیں اوہ ہجرت نہ کرن؛ تے جے اوہ دین دے معاملے وچ تہاڈے کولوں مدد منگن، تے تہاڈے اُتے مدد کرنا لازم اے، سوا ایسی قوم دے خلاف جیہدے نال تہاڈا عہد ہووے۔ تے اللہ ویکھ رہیا اے جو کجھ تسی کردے او۔ (۷۲)

تے جنہاں نے کفر کیتا اوہ اک دوجے دے دوست نیں۔ جے تسی اینج نہ کرو گے، تے زمین وچ فتنہ تے وڈا فساد ہووے گا۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے ہجرت کیتی تے اللہ دے راہ وچ جہاد کیتا، تے جنہاں نے پناہ دتی تے مدد کیتی — اوہو سچے ایمان والے نیں۔ اوہناں لئی بخشش تے عزت والا رزق اے۔ تے جیہڑے بعد وچ ایمان لیائے تے ہجرت کیتی تے تہاڈے نال رل کے جہاد کیتا — اوہ وی تہاڈے ای وچوں نیں۔ پر رشتے دار اللہ دی کتاب وچ اک دوجے دے ودھ حق دار نیں۔ بے شک اللہ ہر شے نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ (۷۳–۷۵)

۹. توبہ (التوبہ)

اللہ تے اوہدے رسول ولوں اوہناں مشرکاں نال بیزاری (دا اعلان) اے جنہاں نال تسی عہد کیتا سی: "سو زمین وچ چار مہینے چل پھر لؤ، تے جان لؤ کہ تسی اللہ نوں عاجز نہیں کر سکدے، تے ایہہ کہ اللہ کافراں نوں رسوا کرن والا اے۔" تے اللہ تے اوہدے رسول ولوں وڈے حج دے دن لوکاں لئی اعلان اے: کہ اللہ مشرکاں توں بری اے، تے اوہدا رسول وی۔ سو جے تسی توبہ کر لؤ، تے ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے؛ تے جے تسی مُنہ پھیرو، تے جان لؤ کہ تسی اللہ نوں عاجز نہیں کر سکدے۔ تے کافراں نوں دردناک عذاب دی خبر سنا دے — سوا اوہناں مشرکاں دے جنہاں نال تسی عہد کیتا فیر اوہناں نے تہاڈے نال (عہد وچ) کوئی کمی نہ کیتی، تے نہ تہاڈے خلاف کسے دی مدد کیتی۔ سو اوہناں نال اوہناں دا عہد اوہناں دی مدت تائیں پورا کرو: بے شک اللہ پرہیزگاراں نوں پسند کردا اے۔ (۱–۴)

فیر جدوں حرمت والے مہینے لنگھ جان، تے مشرکاں نوں جتھے پاؤ قتل کرو؛ اوہناں نوں پھڑو، اوہناں نوں گھیرو، تے ہر گھات دی تھاں اوہناں دی تاک وچ بیٹھو۔ فیر جے اوہ توبہ کر لین، نماز قائم کرن تے زکوٰۃ دین، تے اوہناں دا راہ چھڈ دیو: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے جے مشرکاں وچوں کوئی تیرے کولوں پناہ منگے، تے اوہنوں پناہ دے دے، ایتھوں تائیں کہ اوہ اللہ دا کلام سن لوے؛ فیر اوہنوں اوہدی امن دی تھاں اپڑا دے۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہ ایسے لوک نیں جیہڑے جاندے نہیں۔ مشرکاں لئی اللہ تے اوہدے رسول دے نزدیک کوئی عہد کیویں ہو سکدا اے — سوا اوہناں دے جنہاں نال تسی مسجدِ حرام کول عہد کیتا سی؟ سو جدوں تائیں اوہ تہاڈے نال سدھے رہن، تسی وی اوہناں نال سدھے رہوو: بے شک اللہ پرہیزگاراں نوں پسند کردا اے۔ کیویں (عہد) ہو سکدا اے، جدوں کہ جے اوہ تہاڈے اُتے غالب آ جان، تے تہاڈے بارے نہ کسے رشتے دا لحاظ کرن تے نہ کسے عہد دا؟ اوہ تہانوں اپنے مُنہاں نال راضی کردے نیں تے اوہناں دے دل نہیں مندے، تے اوہناں وچوں بہتے نافرمان نیں۔ اوہناں نے اللہ دیاں آیتاں نوں تھوڑے مُل تے ویچ دتا تے اوہدے راہ توں روکیا۔ بے شک بہت ای بُرا اے جو اوہ کردے رہے۔ اوہ کسے ایمان والے بارے نہ کسے رشتے دا لحاظ کردے نیں تے نہ کسے عہد دا۔ تے ایہو لوک حدوں ودھن والے نیں۔ فیر جے اوہ توبہ کر لین، نماز قائم کرن تے زکوٰۃ دین، تے اوہ دین وچ تہاڈے بھرا نیں۔ تے اسیں جانن والے لوکاں لئی آیتاں کھول کھول کے بیان کردے آں۔ تے جے اوہ اپنے عہد مگروں اپنیاں قسماں توڑ دین تے تہاڈے دین وچ طعنے مارن، تے کفر دے پیشواواں نال لڑو — بے شک اوہناں دیاں قسماں کجھ وی نہیں — تاں جے اوہ باز آ جان۔ کیہ تسی اوہناں لوکاں نال نہیں لڑو گے جنہاں نے اپنیاں قسماں توڑ دتیاں، تے رسول نوں کڈھن دا ارادہ کیتا، تے اوہناں نے ای پہلی واری تہاڈے نال (لڑائی دی) پہل کیتی؟ کیہ تسی اوہناں توں ڈردے او؟ سو اللہ ایس دا ودھ حق دار اے کہ تسی اوہدے توں ڈرو، جے تسی ایمان والے او۔ اوہناں نال لڑو، اللہ اوہناں نوں تہاڈے ہتھیں عذاب دے گا تے اوہناں نوں رسوا کرے گا، تے اوہناں دے خلاف تہاڈی مدد کرے گا، تے ایمان والے لوکاں دے سینے ٹھنڈے کرے گا، تے اوہناں دے دلاں دا غصہ دور کر دے گا۔ تے اللہ جیہدی چاہے توبہ قبول کردا اے: تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ کیہ تسی سمجھیا سی کہ تسی اینج ای چھڈ دتے جاؤ گے، حالانکہ اجے اللہ نے تہاڈے وچوں اوہناں نوں ظاہر نہیں کیتا جنہاں نے جہاد کیتا تے اللہ، اوہدے رسول تے ایمان والیاں توں سوا کسے نوں بھیتی دوست نہ بنایا؟ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ (۵–۱۶)

مشرکاں دا ایہہ کم نہیں کہ اوہ اللہ دیاں مسجداں آباد کرن جدوں کہ اوہ آپ اپنے اُتے کفر دی گواہی دے رہے ہون۔ ایہناں دے عمل برباد ہو گئے، تے اوہ اگ وچ ہمیشہ رہن گے۔ اللہ دیاں مسجداں تے بس اوہو آباد کردا اے جیہڑا اللہ تے آخری دن اُتے ایمان لیاوے، نماز قائم کرے، زکوٰۃ دیوے، تے اللہ توں سوا کسے توں نہ ڈرے۔ سو امید اے کہ ایہو لوک ہدایت پاؤن والیاں وچوں ہون گے۔ کیہ تسی حاجیاں نوں پانی پیاؤن تے مسجدِ حرام نوں آباد رکھن نوں اوس بندے (دے عمل) دے برابر بنا لیا اے جیہڑا اللہ تے آخری دن اُتے ایمان لیایا تے اللہ دے راہ وچ جہاد کیتا؟ اوہ اللہ دے نزدیک برابر نہیں۔ تے اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ جیہڑے ایمان لیائے تے ہجرت کیتی تے اللہ دے راہ وچ اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال جہاد کیتا اوہناں دا اللہ کول بہت وڈا درجہ اے۔ تے ایہو لوک کامیاب نیں۔ اوہناں دا رب اوہناں نوں اپنے ولوں رحمت دی، تے رضا دی، تے ایسے باغاں دی خوش خبری دیندا اے جنہاں وچ اوہناں لئی ہمیشہ رہن والیاں نعمتاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے۔ بے شک اللہ ای کول وڈا اجر اے۔ (۱۷–۲۲)

اے ایمان والیو، اپنے پیو دادیاں تے اپنے بھراواں نوں دوست نہ بناؤ جے اوہ ایمان دے مقابلے کفر نوں پسند کرن۔ تے تہاڈے وچوں جیہڑا اوہناں نوں دوست بناوے — تے اوہو ظالم نیں۔ آکھو: "جے تہاڈے پیو، تہاڈے پُتر، تہاڈے بھرا، تہاڈیاں بیویاں، تہاڈا کنبہ، اوہ مال جو تسی کمائے نیں، اوہ سوداگری جیہدے مندا پین توں تسی ڈردے او، تے اوہ گھر جیہڑے تہانوں پسند نیں تہانوں اللہ تے اوہدے رسول تے اوہدے راہ وچ جہاد کرن توں ودھ پیارے نیں، تے اڈیک کرو ایتھوں تائیں کہ اللہ اپنا حکم لے آوے۔" تے اللہ نافرمان لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ بے شک اللہ نے بہت ساریاں تھاواں تے تہاڈی مدد کیتی، تے حنین دے دن وی، جدوں تہاڈی بہتات نے تہانوں گھمنڈ وچ پا دتا سی پر اوہ تہاڈے کجھ کم نہ آئی، تے زمین اپنی کشادگی دے باوجود تہاڈے اُتے تنگ ہو گئی، فیر تسی پِٹھ پھیر کے بھج نکلے۔ فیر اللہ نے اپنے رسول اُتے تے ایمان والیاں اُتے اپنا سکون اتاریا، تے ایسے لشکر اتارے جنہاں نوں تسی نہیں ویکھیا، تے کافراں نوں عذاب دتا: تے کافراں دا ایہو بدلہ اے۔ فیر ایس مگروں اللہ جیہدی چاہے توبہ قبول کردا اے: تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۲۳–۲۷)

اے ایمان والیو، مشرک تے نِرے ناپاک نیں، سو اوہ اپنے ایس ورھے مگروں مسجدِ حرام دے نیڑے نہ آؤن۔ تے جے تہانوں تنگ دستی دا ڈر ہووے، تے اللہ جے چاہے گا تہانوں اپنے فضل نال غنی کر دے گا: بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ اہلِ کتاب وچوں اوہناں نال لڑو جیہڑے نہ اللہ اُتے ایمان رکھدے نیں نہ آخری دن اُتے، تے نہ اوس شے نوں حرام سمجھدے نیں جیہنوں اللہ تے اوہدے رسول نے حرام کیتا، تے نہ سچے دین نوں اپناؤندے نیں — ایتھوں تائیں کہ اوہ اپنے ہتھ نال جزیہ دین، تے ماتحت ہو کے رہن۔ تے یہودیاں نے آکھیا: "عزیر اللہ دا پُتر اے،" تے عیسائیاں نے آکھیا: "مسیح اللہ دا پُتر اے۔" ایہہ اوہناں دے اپنے مُنہاں دیاں گلاں نیں، اوہ اوہناں لوکاں دی گل دی ریس کردے نیں جنہاں نے اوہناں توں پہلاں کفر کیتا۔ اللہ اوہناں نوں غارت کرے! اوہ کدھر پھیرے جاندے نیں! اوہناں نے اپنے عالماں تے اپنے راہباں نوں اللہ توں سوا رب بنا لیا، تے مسیح ابنِ مریم نوں وی؛ حالانکہ اوہناں نوں بس ایہو حکم دتا گیا سی کہ اک معبود دی عبادت کرن — اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ اوہ اوس توں پاک اے جو اوہ شریک بناؤندے نیں! اوہ چاہندے نیں کہ اللہ دے نور نوں اپنے مُنہاں نال بُجھا دین، تے اللہ نہیں مندا سوا ایس دے کہ اپنا نور پورا کرے، بھاویں کافراں نوں ناگوار ای ہووے۔ اوہو اے جنہے اپنے رسول نوں ہدایت تے سچے دین دے نال بھیجیا، تاں جے اوہنوں سارے دیناں اُتے غالب کر دیوے، بھاویں مشرکاں نوں ناگوار ای ہووے۔ اے ایمان والیو، بے شک

بہت سارے عالم تے راہب لوکاں دے مال ناحق کھاندے نیں تے اللہ دے راہ توں روکدے نیں۔ تے جیہڑے لوک سونا تے چاندی جوڑ جوڑ کے رکھدے نیں تے اوہنوں اللہ دے راہ وچ خرچ نہیں کردے — اوہناں نوں دردناک عذاب دی خبر سنا دے، جیس دن اوہنوں دوزخ دی اگ وچ تپایا جاوے گا فیر اوہدے نال اوہناں دے متھے، اوہناں دے پاسے تے اوہناں دیاں پِٹھاں داغیاں جان گیاں: "ایہہ اوہ اے جو تسی اپنے لئی جوڑ کے رکھیا سی — سو ہن اپنے جوڑے ہوئے دا سواد چکھو!" (۲۸–۳۵)

بے شک اللہ دے نزدیک مہینیاں دی گنتی باراں مہینے اے، اللہ دی کتاب وچ اوسے دن توں جدوں اوس نے اسماناں تے زمین نوں پیدا کیتا؛ اوہناں وچوں چار حرمت والے نیں۔ ایہو سدھا دین اے، سو ایہناں وچ اپنے آپ اُتے ظلم نہ کرو۔ تے سارے مشرکاں نال رل کے لڑو جیویں اوہ سارے رل کے تہاڈے نال لڑدے نیں، تے جان لؤ کہ اللہ پرہیزگاراں دے نال اے۔ مہینیاں نوں اگے پچھے کرنا تے بس کفر وچ ہور وادھا اے، جیہدے نال کافر گمراہ کیتے جاندے نیں: اوہ اوہنوں اک ورھے حلال کر لیندے نیں تے اک ورھے حرام، تاں جے اوہناں مہینیاں دی گنتی پوری کر لین جنہاں نوں اللہ نے حرمت والا بنایا اے، تے اینج اوہنوں حلال کر لین جو اللہ نے حرام کیتا اے۔ اوہناں دے بُرے عمل اوہناں لئی سوہنے بنا دتے گئے نیں۔ تے اللہ کافر لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ (۳۶–۳۷)

اے ایمان والیو، تہانوں کیہ ہو گیا اے کہ جدوں تہانوں آکھیا جاندا اے: "اللہ دے راہ وچ نکلو،" تے تسی بوجھل ہو کے زمین نال لگ جاندے او؟ کیہ تسی آخرت دے مقابلے دنیا دی زندگی اُتے راضی ہو گئے او؟ سو دنیا دی زندگی دا سامان آخرت دے مقابلے بہت ای تھوڑا اے۔ جے تسی نہ نکلو گے، تے اوہ تہانوں دردناک عذاب دے گا تے تہاڈی تھاں کوئی ہور قوم لے آوے گا، تے تسی اوہدا کجھ وی نہیں وگاڑ سکو گے۔ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ جے تسی اوہدی (نبی دی) مدد نہ کرو، تے اللہ اوہدی مدد کر ای چکیا اے: جدوں کافراں نے اوہنوں کڈھ دتا سی، اوہ دو وچوں دوجا سی، جدوں اوہ دوویں غار وچ سن، جدوں اوہ اپنے ساتھی نوں آکھ رہیا سی: "غم نہ کر؛ بے شک اللہ ساڈے نال اے۔" سو اللہ نے اوہدے اُتے اپنا سکون اتاریا تے ایسے لشکراں نال اوہدی مدد کیتی جنہاں نوں تسی نہیں ویکھیا، تے کافراں دی گل نِیویں کر دتی، تے اللہ ای دی گل اُچی اے۔ تے اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ نکلو، ہلکے ہووو یا بھارے، تے اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال اللہ دے راہ وچ جہاد کرو۔ ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے، جے تسی جاندے ہووو۔ جے فائدہ نیڑے ای ہوندا تے سفر وی سوکھا، تے اوہ ضرور تیرے پچھے چل پیندے؛ پر اوہناں نوں تے پینڈا ای لمّا لگیا۔ تے اوہ اللہ دیاں قسماں کھان گے: "جے ساڈے وس وچ ہوندا، تے اسیں ضرور تہاڈے نال نکلدے،" اوہ اپنے آپ نوں ہلاک کردے نیں؛ تے اللہ جاندا اے کہ اوہ یقیناً جھوٹھے نیں۔ (۳۸–۴۲)

اے نبی، اللہ نے تینوں معاف کیتا! تُوں اوہناں نوں (پچھے رہن دی) اجازت کیوں دے دتی ایس توں پہلاں کہ تیرے اُتے ظاہر ہو جاندا کہ سچے کون نیں تے تُوں جھوٹھیاں نوں جان لیندا؟ جیہڑے لوک اللہ تے آخری دن اُتے ایمان رکھدے نیں اوہ تیرے کولوں ایس گل دی اجازت نہیں منگدے کہ اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال جہاد نہ کرن۔ تے اللہ پرہیزگاراں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تیرے کولوں اجازت تے بس اوہو منگدے نیں جیہڑے اللہ تے آخری دن اُتے ایمان نہیں رکھدے، تے اوہناں دے دل شک وچ پئے نیں، سو اوہ اپنے شک وچ ای ڈانواں ڈول نیں۔ تے جے اوہ نکلن دا ارادہ رکھدے، تے اوہدے لئی کجھ تیاری ضرور کردے۔ پر اللہ نے اوہناں دا اُٹھنا پسند نہ کیتا، سو اوہناں نوں روک دتا، تے آکھیا گیا: "بیٹھے رہن والیاں دے نال بیٹھے رہوو۔"

جے اوہ تہاڈے وچ نکلدے، تے تہاڈے لئی خرابی توں سوا کجھ نہ ودھاؤندے، تے تہاڈے وچکار فتنہ پاؤن لئی دوڑے پھردے؛ تے تہاڈے وچ اوہناں دیاں سنن والے وی نیں۔ تے اللہ ظالماں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ بے شک اوہناں نے ایس توں پہلاں وی فتنہ چاہیا سی، تے تیرے لئی معاملے اُلٹ پُلٹ کردے رہے، ایتھوں تائیں کہ حق آ گیا تے اللہ دا حکم غالب ہو گیا، حالانکہ اوہ ناپسند ای کردے سن۔ تے اوہناں وچوں کوئی آکھدا اے: ‘‘مینوں اجازت دے دے، تے مینوں فتنے وچ نہ پا۔’’ سن لؤ، فتنے وچ تے اوہ پے ای چکے نیں! تے بے شک دوزخ کافراں نوں گھیرن والی اے۔ جے تینوں کوئی بھلائی اپڑے، تے اوہناں نوں بُری لگدی اے؛ تے جے تینوں کوئی مصیبت اپڑے، تے آکھدے نیں: ‘‘اساں تے پہلاں ای اپنا بچاء کر لیا سی،’’ تے خوشیاں مناؤندے پھر جاندے نیں۔ آکھو: ‘‘سانوں اُگا کجھ نہیں اپڑے گا سوا اوس دے جو اللہ نے ساڈے لئی لکھ دتا اے۔ اوہو ساڈا مولا اے؛ تے ایمان والیاں نوں اللہ ای اُتے بھروسا کرنا چاہیدا اے۔’’ آکھو: ‘‘کیہ تسی ساڈے بارے دو بھلائیاں وچوں اک توں سوا کسے شے دی اڈیک کردے او؟ تے اسیں تہاڈے بارے ایس دی اڈیک کردے آں کہ اللہ تہانوں اپنے کولوں یا ساڈے ہتھیں کوئی عذاب اپڑاوے۔ سو اڈیک کرو — اسیں وی تہاڈے نال اڈیک کر رہے آں۔’’ آکھو: ‘‘خوشی نال خرچ کرو یا ناخوشی نال، تہاڈے کولوں کدے قبول نہیں کیتا جاوے گا، بے شک تسی نافرمان لوک او۔’’ تے اوہناں دے خرچ قبول ہون توں بس ایس گل نے روکیا کہ اوہناں نے اللہ تے اوہدے رسول دا انکار کیتا، تے اوہ نماز لئی نہیں آؤندے مگر سُستی نال، تے خرچ نہیں کردے مگر ناخوشی نال۔ سو اوہناں دے مال تے اوہناں دی اولاد تینوں حیران نہ کرن۔ اللہ تے بس ایہو چاہندا اے کہ ایہناں چیزاں راہیں اوہناں نوں دنیا دی زندگی وچ عذاب دیوے، تے اوہناں دیاں جاناں ایس حال وچ نکلن کہ اوہ کافر ہون۔ (۴۳–۵۵)

تے اوہ اللہ دیاں قسماں کھاندے نیں کہ اوہ تہاڈے وچوں نیں، حالانکہ اوہ تہاڈے وچوں نہیں؛ سگوں اوہ ڈرپوک لوک نیں۔ جے اوہناں نوں کوئی پناہ دی تھاں، یا غار، یا سِر لُکاؤن دی کوئی کھُڈ مل جاوے، تے اوہ رسّے تُڑاؤندے اودھر ای بھج جان۔ تے اوہناں وچوں کجھ ایسے نیں جیہڑے صدقیاں (دی ونڈ) بارے تیرے اُتے الزام دھردے نیں: سو جے اوہناں نوں اوہدے وچوں دے دتا جاوے تے راضی ہو جاندے نیں، تے جے اوہناں نوں اوہدے وچوں نہ دتا جاوے، تے اوسے ویلے ناراض ہو جاندے نیں۔ تے کاش اوہ اوس اُتے راضی ہوندے جو اللہ تے اوہدے رسول نے اوہناں نوں دتا تے آکھدے: ‘‘سانوں اللہ کافی اے؛ اللہ سانوں اپنے فضل نال دے گا، تے اوہدا رسول وی؛ بے شک اسیں اللہ ای ول رغبت رکھن والے آں۔’’ صدقے تے بس فقیراں تے مسکیناں لئی نیں، تے اوہناں لئی جیہڑے ایہناں (دی وصولی) تے لگے نیں، تے اوہناں لئی جنہاں دے دل پرچاؤنے نیں، تے غلام آزاد کراؤن وچ، تے قرض داراں لئی، تے اللہ دے راہ وچ، تے مسافر لئی — ایہہ اللہ ولوں مقرر کیتا ہویا فرض اے۔ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ (۵۶–۶۰)

تے اوہناں وچوں کجھ ایسے نیں جیہڑے نبی نوں دکھ دیندے نیں، تے آکھدے نیں: ‘‘اوہ تے نِرا کن اے۔’’ آکھو: ‘‘اوہ تہاڈے بھلے لئی کن اے: اوہ اللہ اُتے ایمان رکھدا اے تے ایمان والیاں دی گل دا یقین کردا اے، تے تہاڈے وچوں ایمان لیاؤن والیاں لئی رحمت اے۔’’ تے جیہڑے لوک اللہ دے رسول نوں دکھ دیندے نیں اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ اوہ تہاڈے سامہنے اللہ دیاں قسماں کھاندے نیں تاں جے تہانوں راضی کرن؛ حالانکہ اللہ تے اوہدا رسول ودھ حق دار نیں کہ اوہ اوہنوں راضی کرن، جے اوہ ایمان والے نیں۔ کیہ اوہ نہیں جاندے کہ جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کرے اوہدے لئی دوزخ دی اگ اے، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہے گا؟ ایہو وڈی رسوائی اے۔ (۶۱–۶۳)

منافق ڈردے نیں کہ کتے اوہناں بارے کوئی ایسی سورت نہ اتار دتی جاوے، جیہڑی اوہناں نوں دس دیوے جو اوہناں دے دلاں وچ اے۔ آکھو: "مخول کردے رہوو: بے شک اللہ اوہنوں ظاہر کرن والا اے جیہدے توں تسی ڈردے او۔" تے جے تُوں اوہناں کولوں پُچھیں، تے ضرور آکھن گے: "اسیں تے بس گپ شپ تے دل لگی کر رہے سی۔" آکھو: "کیہ تسی اللہ نال، اوہدیاں آیتاں نال تے اوہدے رسول نال مخول کر رہے سو؟" بہانے نہ بناؤ: تسی اپنے ایمان مگروں کافر ہو چکے او۔ جے اسیں تہاڈے وچوں اک ٹولی نوں معاف کر دیئیے، تے دوجی ٹولی نوں عذاب دیاں گے، ایس لئی کہ اوہ مجرم سن۔ منافق مرد تے منافق عورتاں سب اکو جیہے نیں: اوہ برائی دا حکم دیندے نیں تے نیکی توں روکدے نیں، تے اپنے ہتھ بند رکھدے نیں۔ اوہ اللہ نوں بھُل گئے، سو اوس نے وی اوہناں نوں بھُلا دتا۔ بے شک منافق ای نافرمان نیں۔ اللہ نے منافق مرداں تے منافق عورتاں تے کافراں نال دوزخ دی اگ دا وعدہ کیتا اے، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ اوہو اوہناں لئی کافی اے۔ تے اللہ نے اوہناں اُتے لعنت کیتی، تے اوہناں لئی ہمیشہ رہن والا عذاب اے۔ (تسی وی) اوہناں لوکاں ورگے او جیہڑے تہاڈے توں پہلاں سن: اوہ تہاڈے توں ودھ زور والے سن، تے مال تے اولاد وچ وی ودھ سن۔ سو اوہناں نے اپنے حصے دا فائدہ چُکیا، تے تسی وی اپنے حصے دا فائدہ اوویں چُکیا جیویں تہاڈے توں پہلیاں نے اپنے حصے دا فائدہ چُکیا سی؛ تے تسی وی فضول گلاں وچ اوویں پئے جیویں اوہ پئے سن۔ ایہناں دے عمل دنیا تے آخرت وچ برباد ہو گئے، تے ایہو لوک گھاٹا کھان والے نیں۔ کیہ اوہناں کول اوہناں لوکاں دی خبر نہیں آئی جیہڑے اوہناں توں پہلاں سن — نوح دی قوم، عاد تے ثمود، ابراہیم دی قوم، مدین والے تے اُلٹیاں ہوئیاں بستیاں؟ اوہناں کول اوہناں دے رسول کھلّیاں دلیلاں لے کے آئے۔ سو اللہ ایسا نہیں سی کہ اوہناں اُتے ظلم کردا؛ سگوں اوہ آپ اپنے اُتے ظلم کردے سن۔ (۶۴–۷۰)

تے ایمان والے مرد تے ایمان والیاں عورتاں اک دوجے دے دوست نیں: اوہ نیکی دا حکم دیندے نیں تے برائی توں روکدے نیں، نماز قائم کردے نیں، زکوٰۃ دیندے نیں، تے اللہ تے اوہدے رسول دا حکم مندے نیں۔ ایہو لوک نیں جنہاں اُتے اللہ رحم کرے گا۔ بے شک اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ اللہ نے ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں نال ایسے باغاں دا وعدہ کیتا اے جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے، تے ہمیشہ رہن والے باغاں وچ ستھرے گھراں دا؛ تے اللہ دی رضا سب توں وڈی شے اے۔ ایہو وڈی کامیابی اے۔ (۷۱–۷۲)

اے نبی، کافراں تے منافقاں نال جہاد کر، تے اوہناں اُتے سختی کر۔ تے اوہناں دا ٹھکانا دوزخ اے — تے اوہ بہت بُرا ٹھکانا اے۔ اوہ اللہ دیاں قسماں کھاندے نیں کہ اوہناں نے کجھ نہیں آکھیا، حالانکہ اوہناں نے کفر دی گل آکھی تے اپنے اسلام مگروں کافر ہو گئے؛ تے اوہناں نے اوس شے دا ارادہ کیتا جیہڑی اوہ پا نہ سکے۔ تے اوہناں نے بس ایس گل دا بدلہ لیا کہ اللہ تے اوہدے رسول نے اوہناں نوں اپنے فضل نال غنی کر دتا۔ سو جے اوہ توبہ کر لین، تے ایہہ اوہناں لئی چنگا اے؛ تے جے اوہ مُنہ پھیرن، تے اللہ اوہناں نوں دنیا تے آخرت وچ دردناک عذاب دے گا، تے زمین وچ اوہناں دا نہ کوئی حمایتی ہووے گا تے نہ مددگار۔ (۷۳–۷۴)

تے اوہناں وچوں کجھ ایسے نیں جنہاں نے اللہ نال عہد کیتا سی: "جے اوس نے سانوں اپنے فضل نال دتا، تے اسیں ضرور صدقہ دیاں گے تے ضرور نیکاں وچوں ہو جاواں گے۔" فیر جدوں اوس نے اوہناں نوں اپنے فضل نال دتا، تے اوہناں نے اوہدے وچ کنجوسی کیتی تے بے رُخی نال مُنہ پھیر گئے۔ سو اوس نے بدلے وچ اوہناں دے دلاں وچ اوس دن تائیں نفاق پا دتا جیس دن اوہ اوہنوں ملن گے، ایس لئی کہ اوہناں نے اللہ نال کیتے

وعدے دے خلاف کیتا تے ایس لئی کہ اوہ جھوٹھ بولدے سن۔ کیہ اوہ نہیں جاندے کہ اللہ اوہناں دے بھیت تے اوہناں دیاں سرگوشیاں جاندا اے، تے ایہہ کہ اللہ ساریاں لُکیاں گلاں نوں خوب جانن والا اے؟ جیہڑے لوک خوشی نال صدقہ دین والے ایمان والیاں اُتے طعنے کسدے نیں، تے اوہناں اُتے وی جنہاں کول اپنی محنت مزدوری توں سوا کجھ نہیں، تے اوہناں دا مخول اُڈاؤندے نیں — اللہ اوہناں دا مخول اُڈاؤندا اے، تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ تُوں اوہناں لئی بخشش منگ یا نہ منگ: جے تُوں اوہناں لئی ستّر واری وی بخشش منگیں، تے اللہ اوہناں نوں کدے نہیں بخشے گا۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نے اللہ تے اوہدے رسول دا انکار کیتا؛ تے اللہ نافرمان لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ (۷۵–۸۰)

جیہڑے پچھے چھڈ دتے گئے اوہ اللہ دے رسول دے (جان) مگروں اپنے بیٹھے رہن اُتے خوش ہوئے، تے اوہناں نے ناپسند کیتا کہ اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال اللہ دے راہ وچ جہاد کرن۔ تے اوہناں نے آکھیا: ''ایس گرمی وچ نہ نکلو۔'' آکھو: ''دوزخ دی اگ کتے ودھ گرم اے'' — کاش اوہ سمجھدے۔ سو اوہ تھوڑا ہس لین؛ تے بہتا روون گے، اوس کمائی دے بدلے جو اوہ کردے رہے۔ فیر جے اللہ تینوں اوہناں دی کسے ٹولی ول واپس لیاوے تے اوہ تیرے کولوں نکلن دی اجازت منگن، تے آکھ دے: ''تسی میرے نال کدے نہیں نکلو گے، تے نہ میرے نال رل کے کسے دشمن نال لڑو گے۔ تسی پہلی واری بیٹھے رہن اُتے راضی ہوئے سو، سو ہن وی پچھے رہن والیاں دے نال بیٹھے رہو۔'' (۸۱–۸۳)

تے اوہناں وچوں جیہڑا مر جاوے اوہدی نماز (جنازہ) کدے نہ پڑھیں، تے نہ اوہدی قبر اُتے کھلوویں: بے شک اوہناں نے اللہ تے اوہدے رسول دا انکار کیتا، تے اوہ نافرمانی دی حالت وچ مرے۔ تے اوہناں دے مال تے اوہناں دی اولاد تینوں حیران نہ کرن۔ اللہ تے بس ایہو چاہندا اے کہ ایہناں راہیں اوہناں نوں دنیا وچ عذاب دیوے، تے اوہناں دیاں جاناں ایس حال وچ نکلن کہ اوہ کافر ہون۔ تے جدوں کوئی سورت اتاری جاندی اے کہ: ''اللہ اُتے ایمان لیاؤ تے اوہدے رسول دے نال رل کے جہاد کرو،'' تے اوہناں وچوں وُسعت والے تیرے کولوں اجازت منگدے نیں، تے آکھدے نیں: ''سانوں چھڈ دے کہ اسیں بیٹھے رہن والیاں دے نال رہیے۔'' اوہ ایس اُتے راضی ہو گئے کہ پچھے رہ جان والیاں عورتاں دے نال رہن۔ تے اوہناں دے دلاں اُتے مہر لا دتی گئی، سو اوہ سمجھدے نہیں۔ پر رسول تے جیہڑے اوہدے نال ایمان لیائے اوہناں نے اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال جہاد کیتا۔ تے ساریاں بھلائیاں ایہناں ای لئی نیں، تے ایہو کامیاب ہون والے نیں۔ اللہ نے اوہناں لئی ایسے باغ تیار کر رکھے نیں جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے۔ ایہو وڈی کامیابی اے۔ (۸۴–۸۹)

تے بدو (دیہاتی عرب) وچوں بہانے بناؤن والے آئے، تاں جے اوہناں نوں اجازت دتی جاوے، تے جنہاں نے اللہ تے اوہدے رسول نال جھوٹھ بولیا سی اوہ بیٹھے رہے۔ اوہناں وچوں جنہاں نے کفر کیتا اوہناں نوں چھیتی ای دردناک عذاب اپڑے گا۔ نہ کمزوراں اُتے کوئی گناہ اے، نہ بیماراں اُتے، تے نہ اوہناں اُتے جنہاں نوں خرچ کرن لئی کجھ نہیں ملدا، جدوں اوہ اللہ تے اوہدے رسول دے خیر خواہ ہون۔ نیکی کرن والیاں اُتے (الزام دا) کوئی راہ نہیں: تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے نہ اوہناں اُتے جیہڑے تیرے کول آئے کہ تُوں اوہناں نوں سواری دیویں، تے تُوں آکھیا: ''میرے کول کوئی شے نہیں جیہدے اُتے تہانوں سوار کراں،'' تے اوہ ایس حال وچ پرتے کہ اوہناں دیاں اکھاں توں ایس غم نال ہنجو وگدے سن کہ اوہناں کول خرچ کرن لئی کجھ نہیں۔ (الزام دا) راہ تے بس اوہناں اُتے اے جیہڑے مالدار ہوندے ہوئے تیرے کولوں اجازت منگدے

نیں۔ اوہ ایس اُتے راضی ہو گئے کہ پچھے رہ جان والیاں عورتاں دے نال رہن۔ تے اللہ نے اوہناں دے دلاں اُتے مہر لا دتی، سو اوہ جاندے نہیں۔ (۹۰–۹۳)

جدوں تسی اوہناں ول پرتو گے تے اوہ تہاڈے ساہمنے بہانے بناؤن گے۔ آکھو: "بہانے نہ بناؤ؛ اسیں تہاڈی گل کدے نہیں منا ں گے۔ اللہ سانوں تہاڈے حالات پہلاں ای دس چکیا اے۔ تے اللہ تہاڈا عمل ویکھے گا، تے اوہدا رسول وی؛ فیر تسی اوہدے ول پرتائے جاؤ گے جیہڑا لُکے تے ظاہر دا جانن والا اے، فیر اوہ تہانوں دس دے گا جو تسی کردے سو۔" جدوں تسی اوہناں ول پرتو گے تے اوہ تہاڈے ساہمنے اللہ دیاں قسماں کھان گے، تاں جے تسی اوہناں توں درگزر کرو۔ سو اوہناں توں مُنہ پھیر لؤ: بے شک اوہ گندگی نیں، تے اوہناں دا ٹھکانا دوزخ اے، اوس کمائی دے بدلے جو اوہ کردے رہے۔ اوہ تہاڈے ساہمنے قسماں کھان گے تاں جے تسی اوہناں توں راضی ہو جاؤ؛ پر جے تسی اوہناں توں راضی ہو وی جاؤ، تے اللہ نافرمان لوکاں توں راضی نہیں ہوندا۔ (۹۴–۹۶)

بدو کفر تے نفاق وچ ودھ سخت نیں، تے ایس دے ودھ لائق نیں کہ اوہناں حداں نوں نہ جانن جو اللہ نے اپنے رسول اُتے اتاریاں نیں۔ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے بدوواں وچوں کجھ ایسے نیں کہ جو خرچ کردے نیں اوہنوں چَٹّی سمجھدے نیں، تے تہاڈے اُتے زمانے دیاں گردشاں دی اڈیک وچ رہندے نیں۔ بُری گردش اوہناں ای اُتے اے! تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے بدوواں وچوں کجھ ایسے وی نیں جیہڑے اللہ تے آخری دن اُتے ایمان رکھدے نیں، تے جو خرچ کردے نیں اوہنوں اللہ دے نیڑے ہون تے رسول دیاں دعاواں لین دا ذریعہ سمجھدے نیں۔ سن لؤ، بے شک ایہہ اوہناں لئی نیڑے ہون دا ذریعہ اے: اللہ اوہناں نوں اپنی رحمت وچ داخل کرے گا۔ بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۹۷–۹۹)

تے مہاجراں تے انصار وچوں سب توں پہلاں اگے ودھن والے، تے اوہ جیہڑے نیکی دے نال اوہناں دے پچھے چلے: اللہ اوہناں توں راضی ہویا تے اوہ اوہدے توں راضی ہوئے۔ تے اوس نے اوہناں لئی ایسے باغ تیار کر رکھے نیں جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے۔ ایہو وڈی کامیابی اے۔ (۱۰۰)

تے تہاڈے آل دوالے دے بدوواں وچوں کجھ منافق نیں، تے مدینے والیاں وچوں وی؛ اوہ نفاق اُتے اَڑے ہوئے نیں۔ تُوں اوہناں نوں نہیں جاندا؛ اسیں اوہناں نوں جاندے آں۔ اسیں اوہناں نوں دو واری عذاب دیاں گے، فیر اوہ وڈے عذاب ول پرتائے جان گے۔ تے کجھ ہور نیں جنہاں نے اپنے گناہاں دا اقرار کر لیا، اوہناں نے اک نیک عمل نوں دوجے بُرے عمل نال رلا دتا۔ امید اے کہ اللہ اوہناں دی توبہ قبول کرے گا: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ اوہناں دے مالاں وچوں صدقہ لے جیہدے نال تُوں اوہناں نوں پاک صاف کریں، تے اوہناں لئی دعا کر: بے شک تیری دعا اوہناں لئی سکون اے۔ تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ کیہ اوہ نہیں جاندے کہ اللہ ای اپنے بندیاں دی توبہ قبول کردا اے تے صدقے لیندا اے، تے ایہہ کہ اللہ ای بڑا توبہ قبول کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے؟ تے آکھ دے: "عمل کرو! اللہ تہاڈا عمل ویکھے گا، تے اوہدا رسول تے ایمان والے وی۔ تے تسی اوہدے ول پرتائے جاؤ گے جیہڑا لُکے تے ظاہر دا جانن والا اے، فیر اوہ تہانوں دس دے گا جو تسی کردے سو۔" تے کجھ ہور نیں جنہاں دا معاملہ اللہ دے حکم دی اڈیک وچ

لٹکیا ہویا اے: یا اوہ اوہناں نوں عذاب دیوے یا اوہناں دی توبہ قبول کرے۔ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ (۱۰۱–۱۰۶)

تے (کجھ اوہ نیں) جنہاں نے اک مسجد بنائی نقصان اپڑاؤن لئی تے کفر لئی، تے ایمان والیاں وچکار پھُٹ پاؤن لئی، تے اوس بندے دی گھات لئی جیہڑا پہلاں اللہ تے اوہدے رسول نال لڑ چکیا اے۔ تے اوہ ضرور قسماں کھان گے: "اساں تے بس بھلائی ای چاہی سی؛" تے اللہ گواہی دیندا اے کہ اوہ یقیناً جھوٹھے نیں۔ تُوں اوہدے وچ کدے نہ کھلوویں۔ جیس مسجد دی نیہہ پہلے دن توں پرہیزگاری اُتے رکھی گئی اوہ ایس دی ودھ حق دار اے کہ تُوں اوہدے وچ کھلوویں۔ اوہدے وچ ایسے مرد نیں جیہڑے پاک رہنا پسند کردے نیں؛ تے اللہ پاک رہن والیاں نوں پسند کردا اے۔ سو کون چنگا اے: اوہ جنہے اپنی عمارت دی نیہہ اللہ دے ڈر تے اوہدی رضا اُتے رکھی، یا اوہ جنہے اپنی عمارت دی نیہہ اک ڈِگن والے کھوکھلے کنڈھے اُتے رکھی، فیر اوہ اوہنوں لے کے دوزخ دی اگ وچ جا ڈگی؟ تے اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ اوہناں دی ایہہ عمارت جیہڑی اوہناں نے بنائی اوہناں دے دلاں وچ ہمیشہ شک (دا کنڈا) بنی رہے گی، سوا ایس دے کہ اوہناں دے دل ٹکڑے ٹکڑے ہو جان۔ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ (۱۰۷–۱۱۰)

بے شک اللہ نے ایمان والیاں کولوں اوہناں دیاں جاناں تے اوہناں دے مال ایس بدلے خرید لئے نیں کہ اوہناں لئی جنت اے: اوہ اللہ دے راہ وچ لڑدے نیں، سو ماردے وی نیں تے مارے وی جاندے نیں — ایہہ اوہدے ذمے سچا وعدہ اے، تورات، انجیل تے قرآن وچ۔ تے اللہ توں ودھ اپنا عہد پورا کرن والا کون اے؟ سو اپنے اوس سودے اُتے خوشیاں مناؤ جیہڑا تسی اوہدے نال کیتا اے: تے ایہو وڈی کامیابی اے۔ (ایہہ اوہ نیں جیہڑے) توبہ کرن والے، عبادت کرن والے، حمد کرن والے، (اللہ دے راہ وچ) سفر کرن والے، رکوع کرن والے، سجدہ کرن والے، نیکی دا حکم دین والے تے برائی توں روکن والے، تے اللہ دیاں حداں دی حفاظت کرن والے نیں۔ تے ایمان والیاں نوں خوش خبری سنا دے۔ (۱۱۱–۱۱۲)

نبی تے ایمان والیاں دا ایہہ کم نہیں کہ مشرکاں لئی بخشش منگن، بھاویں اوہ رشتے دار ای ہون، ایس توں مگروں کہ اوہناں اُتے ظاہر ہو گیا کہ اوہ دوزخ والے نیں۔ تے ابراہیم دا اپنے پیو لئی بخشش منگنا بس اک وعدے پاروں سی جیہڑا اوس نے اوہدے نال کیتا سی؛ فیر جدوں اوہدے اُتے ظاہر ہو گیا کہ اوہ اللہ دا دشمن اے، تے اوہ اوہدے توں بیزار ہو گیا۔ بے شک ابراہیم بڑا نرم دل، بردبار سی۔ تے اللہ ایسا نہیں کہ کسے قوم نوں ہدایت دین مگروں گمراہ کر دیوے جدوں تائیں اوہناں لئی کھول کے بیان نہ کر دیوے کہ اوہ کیس شے توں بچن۔ بے شک اللہ ہر شے نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ بے شک اسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دی اے؛ اوہو زندگی دیندا اے تے موت دیندا اے۔ تے اللہ توں سوا تہاڈا نہ کوئی حمایتی اے نہ مددگار۔ (۱۱۳–۱۱۶)

بے شک اللہ نے نبی اُتے مہربانی کیتی، تے اوہناں مہاجراں تے انصار اُتے جیہڑے تنگی دی گھڑی وچ اوہدے پچھے چلے، ایس توں مگروں کہ نیڑے سی کہ اوہناں وچوں اک ٹولی دے دل ٹیڑھے ہو جاندے۔ فیر اوس نے اوہناں دی توبہ قبول کیتی: بے شک اوہ اوہناں اُتے بڑا شفقت کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے اوہناں تِناں اُتے وی جیہڑے پچھے چھڈ دتے گئے سن: ایتھوں تائیں کہ جدوں زمین اپنی کشادگی دے باوجود اوہناں اُتے تنگ ہو گئی، تے اوہناں دیاں اپنیاں جاناں وی اوہناں اُتے تنگ ہو گئیاں، تے اوہناں نے جان لیا کہ اللہ توں

بچن لئی اوسے دے سوا کوئی پناہ نہیں، فیر اوس نے اوہناں اُتے مہربانی کیتی تاں جے اوہ توبہ کرن۔ بے شک اللہ ای بڑا توبہ قبول کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۱۷–۱۱۸)

اے ایمان والیو، اللہ توں ڈرو، تے سچیاں دے نال ہو جاؤ۔ مدینے والیاں تے اوہناں دے آل دوالے دے بدوواں لئی ایہہ ٹھیک نہیں سی کہ اللہ دے رسول کولوں پچھے رہ جاندے، تے نہ ایہہ کہ اپنیاں جاناں نوں اوہدی جان توں ودھ پیاریاں رکھدے۔ ایہہ ایس لئی کہ اللہ دے راہ وچ اوہناں نوں نہ کوئی تریہہ اپڑدی اے، نہ تھکاوٹ، نہ بھُکھ، تے نہ اوہ کوئی ایسا قدم چُکدے نیں جیہڑا کافراں نوں غصہ چڑھاوے، تے نہ دشمن کولوں کجھ پاؤندے نیں، مگر ایہدے بدلے اوہناں لئی اک نیک عمل لکھ دتا جاندا اے۔ بے شک اللہ نیکی کرن والیاں دا اجر ضائع نہیں کردا۔ تے نہ اوہ کوئی نِکّا یا وڈا خرچ کردے نیں، تے نہ کوئی وادی پار کردے نیں، مگر اوہ اوہناں لئی لکھ دتا جاندا اے، تاں جے اللہ اوہناں نوں اوہناں دے سب توں چنگے عملاں دا بدلہ دیوے۔ (۱۱۹–۱۲۱)

تے ایمان والیاں لئی ایہہ مناسب نہیں کہ سارے دے سارے نکل کھلون۔ سو اینج کیوں نہ ہووے کہ اوہناں دی ہر وڈی ٹولی وچوں اک جماعت نکلے تاں جے اوہ دین دی سمجھ حاصل کرن، تے جدوں اپنی قوم ول پرتن تے اوہناں نوں ڈراؤن، تاں جے اوہ بچ کے رہن؟ اے ایمان والیو، اوہناں کافراں نال لڑو جیہڑے تہاڈے نیڑے نیں، تے اوہ تہاڈے وچ سختی پاؤن۔ تے جان لؤ کہ اللہ پرہیزگاراں دے نال اے۔ (۱۲۲–۱۲۳)

تے جدوں کوئی سورت اتاری جاندی اے، تے اوہناں وچوں کجھ آکھدے نیں: "ایہنے تہاڈے وچوں کیہدا ایمان ودھایا اے؟" سو جیہڑے ایمان لیائے، اوہناں دا ایمان ایس نے ودھا دتا، تے اوہ خوش ہوندے نیں۔ تے جنہاں دے دلاں وچ روگ اے، ایس نے اوہناں دی گندگی اُتے ہور گندگی ودھا دتی، تے اوہ کفر دی حالت وچ ای مر گئے۔ کیہ اوہ نہیں ویکھدے کہ اوہ ہر ورھے اک دو واری آزمائش وچ پائے جاندے نیں؟ فیر وی نہ توبہ کردے نیں تے نہ نصیحت پھڑدے نیں۔ تے جدوں کوئی سورت اتاری جاندی اے، تے اوہ اک دوجے ول ویکھدے نیں: "کیہ تہانوں کوئی ویکھ تے نہیں رہیا؟" فیر کھسک جاندے نیں۔ اللہ نے اوہناں دے دل پھیر دتے نیں، ایس لئی کہ اوہ ایسے لوک نیں جیہڑے سمجھدے نہیں۔ (۱۲۴–۱۲۷)

بے شک تہاڈے کول تہاڈے ای وچوں اک رسول آیا اے۔ تہاڈا تکلیف وچ پینا اوہدے اُتے بھاری اے؛ اوہ تہاڈی بھلائی دا بڑا چاہوان اے، تے ایمان والیاں اُتے شفقت کرن والا، مہربان اے۔ فیر جے اوہ مُنہ پھیرن، تے آکھ دے: "مینوں اللہ کافی اے۔ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ اوسے اُتے میں بھروسا کیتا، تے اوہو وڈے عرش دا رب اے۔" (۱۲۸–۱۲۹)

۱۰. یونس (یونس)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، را۔ ایہہ حکمت والی کتاب دیاں آیتاں نیں۔ کیہ لوکاں لئی ایہہ حیرانی دی گل اے کہ اساں اوہناں ای وچوں اک مرد ول وحی بھیجی: "لوکاں نوں ڈرا، تے ایمان لیاؤن والیاں نوں خوش خبری دے کہ اوہناں لئی اوہناں دے رب کول سچا مرتبہ اے"؟ کافراں نے آکھیا: "بے شک ایہہ تے کھلّا جادوگر اے۔" (۱–۲)

بے شک تہاڈا رب اللہ اے، جنہے اسماناں تے زمین نوں چھ دوراں (دناں) وچ پیدا کیتا فیر عرش اُتے قائم ہویا، اوہ ہر کم دی تدبیر کردا اے۔ کوئی سفارش کرن والا نہیں مگر اوہدی اجازت مگروں۔ ایہو اللہ تہاڈا رب اے: سو اوسے دی عبادت کرو۔ فیر کیہ تسی نصیحت نہیں پھڑدے؟ تسی ساریاں نے اوسے ول پرتنا اے — اللہ دا وعدہ سچا اے۔ بے شک اوہو پہلی واری پیدا کردا اے فیر اوہنوں دوبارہ پیدا کرے گا، تاں جے اوہناں نوں جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے انصاف دے نال بدلہ دیوے۔ تے جنہاں نے کفر کیتا، اوہناں لئی کھولدا پانی پین نوں اے تے دردناک عذاب اے، ایس لئی کہ اوہ کفر کردے سن۔ (۳–۴)

اوہو اے جنہے سورج نوں چمکدا تے چَن نوں روشن بنایا، تے اوہدیاں منزلاں مقرر کیتیاں، تاں جے تسی ورھیاں دی گنتی تے حساب جان لؤ۔ اللہ نے ایہہ سب حق دے نال ای پیدا کیتا اے۔ اوہ جاننں والے لوکاں لئی نشانیاں کھول کھول کے بیان کردا اے۔ بے شک رات تے دن دے اَدل بدل وچ، تے جو کجھ اللہ نے اسماناں تے زمین وچ پیدا کیتا اے اوہدے وچ، پرہیزگار لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ بے شک جیہڑے لوک ساڈے نال ملاقات دی آس نہیں رکھدے، تے دنیا دی زندگی اُتے راضی ہو گئے تے اوسے اُتے مطمئن ہو بیٹھے، تے جیہڑے ساڈیاں آیتاں توں غافل نیں — اوہناں دا ٹھکانا اگ اے، اوس کمائی پاروں جو اوہ کردے رہے۔ بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے — اوہناں دا رب اوہناں دے ایمان پاروں اوہناں نوں راہ وکھاوے گا؛ نعمتاں والے باغاں وچ اوہناں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں ہون گیاں۔ اوتھے اوہناں دی پکار ایہہ ہووے گی: "اے اللہ، تُوں پاک ایں!" تے اوتھے اوہناں دی آپس دی دعا: "سلام!"؛ تے اوہناں دی پکار دا اخیر: "ساریاں تعریفاں اللہ ای لئی نیں، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے۔" (۵–۱۰)

تے جے اللہ لوکاں لئی برائی وچ اوویں چھیتی کردا جیویں اوہ بھلائی دی چھیتی مچاؤندے نیں، تے اوہناں دی مدت کدوں دی پوری کر دتی گئی ہوندی۔ پر اسیں اوہناں نوں جیہڑے ساڈے نال ملاقات دی آس نہیں رکھدے اوہناں دی سرکشی وچ اَنّھے واہ بھٹکن لئی چھڈ دیندے آں۔ تے جدوں انسان نوں کوئی تکلیف اپڑدی اے، تے اوہ سانوں پکاردا اے، پاسے بھار لیٹا ہویا، یا بیٹھا، یا کھلوتا؛ فیر جدوں اسیں اوہدی تکلیف اوہدے توں دور کر دیندے آں، تے اینج لنگھ جاندا اے جیویں اوس نے سانوں کسے تکلیف لئی جیہڑی اوہنوں اپڑی سی پکاریا ای نہیں سی۔ ایسے طرحاں حدوں ودھن والیاں لئی اوہناں دے عمل سوہنے بنا دتے گئے نیں۔ تے بے شک اساں تہاڈے توں پہلاں کئی امتاں نوں ہلاک کر دتا جدوں اوہناں نے ظلم کیتا: اوہناں دے رسول اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آئے، پر اوہ ایمان لیاؤن والے نہ سن۔ ایسے طرحاں اسیں مجرم لوکاں نوں بدلہ دیندے آں۔ فیر اساں اوہناں مگروں تہانوں زمین وچ جانشین بنایا، تاں جے ویکھیے کہ تسی کیہو جیہے عمل کردے او۔ (۱۱–۱۴)

تے جدوں اوہناں اُتے ساڈیاں کھلّیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں، تے اوہ لوک جیہڑے ساڈے نال ملاقات دی آس نہیں رکھدے آکھدے نیں: ‘‘ایہدے توں سوا کوئی ہور قرآن لے آ، یا ایہنوں بدل دے۔’’ آکھو: ‘‘میرا ایہہ کم نہیں کہ میں ایہنوں اپنے ولوں بدل دیاں۔ میں تے بس اوسے دے پچھے چلدا آں جو میرے ول وحی کیتا جاندا اے۔ جے میں اپنے رب دی نافرمانی کراں، تے مینوں اک وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے۔’’ آکھو: ‘‘جے اللہ چاہندا، تے میں ایہہ تہاڈے اُتے نہ پڑھدا، تے نہ اوہ تہانوں ایہدی خبر دیندا۔ بے شک میں ایس توں پہلاں تہاڈے وچ اک عمر گزار چکیا آں۔ فیر کیہ تسی عقل نہیں کردے؟’’ (۱۵–۱۶)

سو اوس توں ودھ ظالم کون اے جیہڑا اللہ اُتے جھوٹھ گھڑے یا اوہدیاں آیتاں نوں جھٹلاوے؟ بے شک مجرم کامیاب نہیں ہوندے۔ تے اوہ اللہ توں سوا اوہناں دی عبادت کردے نیں جیہڑے نہ اوہناں نوں نقصان دے سکدے نیں تے نہ نفع، تے آکھدے نیں: ‘‘ایہہ اللہ کول ساڈے سفارشی نیں۔’’ آکھو: ‘‘کیہ تسی اللہ نوں اوہ گل دسدے او جیہڑی اوہ نہ اسماناں وچ جاندا اے تے نہ زمین وچ؟’’ اوہ پاک اے! تے اوس توں بہت اُچا اے جو اوہ شریک بناؤندے نیں۔ تے سارے لوک اکو امت سن؛ فیر اوہناں نے اختلاف کیتا۔ تے جے تیرے رب ولوں اک گل پہلاں طے نہ ہو چکی ہوندی، تے اوہناں وچکار اوس گل دا فیصلہ کر دتا جاندا جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے نیں۔ تے اوہ آکھدے نیں: ‘‘ایہدے اُتے ایہدے رب ولوں کوئی نشانی کیوں نہیں اتاری گئی؟’’ آکھو: ‘‘غیب تے بس اللہ ای لئی اے۔ سو اڈیک کرو: میں وی تہاڈے نال اڈیک کرن والیاں وچوں آں۔’’ تے جدوں اسیں لوکاں نوں کسے تکلیف مگروں جیہڑی اوہناں نوں اپڑی ہووے رحمت دا سواد چکھاؤندے آں، تے اوہ اوسے ویلے ساڈیاں آیتاں بارے چالاں چلن لگ پیندے نیں۔ آکھو: ‘‘اللہ تدبیر وچ ودھ تیز اے۔’’ بے شک ساڈے بھیجے ہوئے (فرشتے) لکھ رہے نیں جو چالاں تسی چلدے او۔ (۱۷–۲۱)

اوہو اے جیہڑا تہانوں خشکی تے سمندر وچ چلاؤندا اے، ایتھوں تائیں کہ جدوں تسی بیڑیاں وچ ہوندے او تے اوہ سوہنی موافق ہوا نال اوہناں (سواراں) نوں لے کے چلدیاں نیں، تے اوہ اوہدے اُتے خوش ہوندے نیں، تے اچانک اوہناں اُتے تیز آندھی آ جاندی اے، تے ہر پاسیوں اوہناں اُتے موجاں چڑھ آؤندیاں نیں، تے اوہ سمجھدے نیں کہ اوہ گھر گئے۔ اوس ویلے اوہ دین نوں اللہ لئی خالص کر کے اوہنوں پکاردے نیں: ‘‘جے تُوں سانوں ایس توں بچا لیا، تے اسیں ضرور شکر کرن والیاں وچوں ہوواں گے۔’’ فیر جدوں اوہ اوہناں نوں بچا لیندا اے، تے اوہ اوسے ویلے زمین وچ ناحق سرکشی کرن لگ پیندے نیں۔ اے لوکو، تہاڈی سرکشی تہاڈے اپنے ای خلاف اے — دنیا دی زندگی دا تھوڑا جیہا فائدہ؛ فیر ساڈے ای ول تہاڈا پرتنا اے، فیر اسیں تہانوں دس دیاں گے جو تسی کردے سو۔ (۲۲–۲۳)

دنیا دی زندگی دی مثال تے بس ایسی اے جیویں اوہ پانی جیہڑا اساں اسمان توں اتاریا، فیر اوہدے نال زمین دی اُگن والی شے، جیہنوں انسان تے ڈنگر کھاندے نیں، خوب گھنی ہو کے نکلی، ایتھوں تائیں کہ جدوں زمین نے اپنی رونق پھڑ لئی تے سج گئی، تے اوہدے مالکاں نے سمجھیا کہ ہن اوہ اوہدے اُتے قادر نیں، تے رات یا دن نوں اوہدے اُتے ساڈا حکم آ گیا، تے اساں اوہنوں وڈھی ہوئی کھیتی بنا دتا، جیویں کل اوتھے کجھ سی ای نہیں۔ ایسے طرحاں اسیں سوچ وچار کرن والے لوکاں لئی آیتاں کھول کھول کے بیان کردے آں۔ (۲۴)

تے اللہ سلامتی دے گھر ول بلاؤندا اے، تے جیہنوں چاہندا اے سدھے راہ دی ہدایت دیندا اے۔ جنہاں نے نیکی کیتی اوہناں لئی سب توں چنگا بدلہ اے، تے اوس توں وی ودھ تے اوہناں دے چہریاں اُتے نہ سیاہی چھاوے

گی تے نہ ذلت۔ اوہو جنت والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ تے جنہاں نے برائیاں کمائیاں، برائی دا بدلہ اوہدے ورگا ای اے، تے اوہناں اُتے ذلت چھا جاوے گی۔ اللہ توں اوہناں نوں بچاؤن والا کوئی نہیں ہووے گا: اینج لگے گا جیویں اوہناں دے چہریاں اُتے ہنیری رات دے ٹکڑے اوڑھا دتے گئے نیں۔ اوہو اگ والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ (۲۵–۲۷)

تے جیس دن اسیں اوہناں ساریاں نوں اکٹھا کراں گے، فیر مشرکاں نوں آکھاں گے: "اپنی تھاں تے ٹھہرے رہوو، تسی وی تے تہاڈے شریک وی۔" فیر اسیں اوہناں نوں اک دوجے توں وکھرا کر دیاں گے، تے اوہناں دے شریک آکھن گے: "تسی ساڈی عبادت تے نہیں کردے سو۔" "سو ساڈے تے تہاڈے وچکار گواہ ہون لئی اللہ کافی اے: اسیں تے تہاڈی عبادت توں اُکّا بے خبر سی۔" اوتھے ہر جان اوہنوں پرکھ لوے گی جو اوس نے اگے بھیجیا سی۔ تے اوہ اللہ ول پرتائے جان گے، جیہڑا اوہناں دا سچا مالک اے، تے جو کجھ اوہ گھڑدے سن اوہ اوہناں کولوں گواچ جاوے گا۔ (۲۸–۳۰)

آکھو: "کون تہانوں اسمان تے زمین توں رزق دیندا اے؟ کون سنن تے ویکھن (دی طاقت) دا مالک اے؟ کون جیوندے نوں مُردے وچوں کڈھدا اے تے مُردے نوں جیوندے وچوں کڈھدا اے؟ تے کون ہر کم دی تدبیر کردا اے؟" اوہ ضرور آکھن گے: "اللہ۔" تے آکھ: "فیر کیہ تسی ڈردے نہیں؟" سو ایہو اللہ تہاڈا سچا رب اے۔ فیر حق مگروں گمراہی توں سوا کیہ اے؟ فیر تسی کدھر پھیرے جاندے او؟ ایسے طرحاں تیرے رب دی گل نافرماناں اُتے سچ ثابت ہو گئی: کہ اوہ ایمان نہیں لیاؤن گے۔ آکھو: "کیہ تہاڈے شریکاں وچوں کوئی ایسا اے جیہڑا پہلی واری پیدا کرے فیر اوہنوں دوبارہ پیدا کرے؟" آکھو: "اللہ ای پہلی واری پیدا کردا اے فیر اوہنوں دوبارہ پیدا کرے گا۔ فیر تسی کدھر بہکائے جاندے او؟" آکھو: "کیہ تہاڈے شریکاں وچوں کوئی ایسا اے جیہڑا حق ول راہ وکھاوے؟" آکھو: "اللہ ای حق ول راہ وکھاؤندا اے۔ تے کیہ اوہ جیہڑا حق ول راہ وکھاؤندا اے ایس دا ودھ حق دار اے کہ اوہدے پچھے چلیا جاوے، یا اوہ جیہڑا آپ راہ نہیں پاؤندا جدوں تائیں اوہنوں راہ نہ وکھایا جاوے؟ سو تہانوں کیہ ہو گیا اے؟ تسی کیہو جیہے فیصلے کردے او؟" تے اوہناں وچوں بہتے بس گمان دے پچھے چلدے نیں؛ بے شک گمان حق دے مقابلے کجھ وی کم نہیں آؤندا۔ بے شک اللہ چنگی طرحاں جاندا اے جو اوہ کردے نیں۔[13] (۳۱–۳۶)

تے ایہہ قرآن ایسا نہیں کہ اللہ توں سوا کوئی ہور ایہنوں گھڑ لوے۔ سگوں ایہہ اوس دی تصدیق اے جو ایہدے توں پہلاں اے، تے کتاب دی پوری تفصیل اے، ایہدے وچ کوئی شک نہیں، سارے جہاناں دے رب ولوں اے۔ کیہ اوہ آکھدے نیں: "اوس نے ایہنوں آپ گھڑ لیا اے"؟ آکھو: "فیر ایہدے ورگی اک سورت ای لے آؤ، تے اللہ توں سوا جیہنوں بلا سکدے او بلا لؤ، جے تسی سچے او۔" نہیں: سگوں اوہناں نے اوس شے نوں جھٹلا دتا جیہدے علم نوں اوہ گھیر نہ سکے، تے جیہدی حقیقت اجے اوہناں کول آئی ای نہیں۔ ایسے طرحاں اوہناں توں پہلیاں نے وی جھٹلایا سی؛ سو ویکھ ظالماں دا انجام کیہو جیہا ہویا۔ (۳۷–۳۹)

تے اوہناں وچوں کوئی ایہدے اُتے ایمان لیاؤندا اے، تے کوئی ایمان نہیں لیاؤندا؛ تے تیرا رب فسادیاں نوں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تے جے اوہ تینوں جھٹلاؤن، تے آکھ دے: "میرے لئی میرا عمل اے تے تہاڈے لئی

[13] الحاد دی بنیاد گمان (ظن) اُتے اے: اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح

تہاڈا عمل۔ تسی اوس توں بری او جو میں کرنا آں، تے میں اوس توں بری آں جو تسی کردے او۔" تے اوہناں وچوں کجھ ایسے نیں جیہڑے تیرے ول کن لاؤندے نیں۔ فیر کیہ تُوں بولیاں نوں سناویں گا، بھاویں اوہ عقل وی نہ رکھدے ہون؟ تے اوہناں وچوں کجھ ایسے نیں جیہڑے تیرے ول ویکھدے نیں۔ فیر کیہ تُوں اَنّھیاں نوں راہ وکھاویں گا، بھاویں اوہ ویکھدے وی نہ ہون؟ بے شک اللہ لوکاں اُتے کجھ وی ظلم نہیں کردا؛ سگوں لوک آپ ای اپنے اُتے ظلم کردے نیں۔ (۴۰–۴۴)

تے جیس دن اوہ اوہناں نوں اکٹھا کرے گا، اینج لگے گا جیویں اوہ (دنیا وچ) دن دی اک گھڑی توں ودھ نہیں رہے سن، اوہ اک دوجے نوں پچھانن گے۔ بے شک اوہ گھاٹے وچ رہے جنہاں نے اللہ نال ملاقات نوں جھٹلایا تے اوہ ہدایت پاؤن والے نہ ہوئے۔ تے بھاویں اسیں تینوں اوس دا کجھ حصہ وکھا دیئیے جیہدا اسیں اوہناں نال وعدہ کردے آں، یا تینوں (پہلاں) وفات دے دیئیے، اوہناں دا پرتنا ساڈے ای ول اے؛ فیر اللہ اوس اُتے گواہ اے جو اوہ کردے نیں۔ تے ہر امت لئی اک رسول اے؛ فیر جدوں اوہناں دا رسول آ جاندا اے، تے اوہناں وچکار انصاف نال فیصلہ کر دتا جاندا اے، تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاندا۔ تے اوہ آکھدے نیں: "ایہہ وعدہ کدوں پورا ہووے گا، جے تسی سچے او؟" آکھو: "میں تے اپنی جان لئی وی نہ نقصان دا اختیار رکھدا آں تے نہ نفع دا، سوا اوس دے جو اللہ چاہے۔ ہر امت لئی اک مدت مقرر اے؛ جدوں اوہناں دی مدت آ جاندی اے، تے نہ اوہ اک گھڑی پچھے ہو سکدے نیں تے نہ اگے۔" آکھو: "بھلا دسو تاں: جے اوہدا عذاب تہاڈے اُتے رات نوں یا دن نوں آ جاوے، تے مجرم اوہدے وچوں کیس شے دی چھیتی مچاؤندے نیں؟" کیہ فیر جدوں اوہ آ پوے گا، اوس ویلے تسی اوہدے اُتے ایمان لیاؤ گے؟ "ہن؟ — حالانکہ تسی تے اوہدی چھیتی مچاؤندے سو!" فیر ظالماں نوں آکھیا جاوے گا: "ہمیشہ رہن والا عذاب چکھو! تہانوں اوسے دا بدلہ دتا جا رہیا اے جو تسی کماؤندے سو۔" (۴۵–۵۲)

تے اوہ تیرے کولوں پُچھدے نیں: "کیہ ایہہ سچ اے؟" آکھو: "ہاں، میرے رب دی قسم، بے شک ایہہ سچ اے — تے تسی (اللہ نوں) عاجز نہیں کر سکدے۔" تے جے ہر اوس جان کول جنہے ظلم کیتا اوہ سب کجھ ہووے جو زمین وچ اے، تے اوہ اوہنوں فدیے وچ دے دیوے۔ تے جدوں اوہ عذاب ویکھن گے تے پچھتاوا (دلاں وچ) لُکاؤن گے؛ تے اوہناں وچکار انصاف نال فیصلہ کر دتا جاوے گا، تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ سن لؤ، جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے سب اللہ ای دا اے۔ سن لؤ، بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے — پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ اوہو زندگی دیندا اے تے موت دیندا اے، تے اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ (۵۳–۵۶)

اے لوکو، بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں اک نصیحت آ گئی اے، تے اوس (روگ) دی شفا جو سینیاں وچ اے، تے ایمان والیاں لئی ہدایت تے رحمت۔ آکھو: "اللہ دے فضل تے اوہدی رحمت نال — سو ایسے اُتے اوہناں نوں خوش ہونا چاہیدا اے: ایہہ اوس سب توں چنگا اے جو اوہ جمع کردے نیں۔" آکھو: "بھلا دسو تاں، جو رزق اللہ نے تہاڈے لئی اتاریا، فیر تسی اوہدے وچوں کجھ حرام تے کجھ حلال ٹھہرا لیا؟" آکھو: "کیہ اللہ نے تہانوں اجازت دتی اے، یا تسی اللہ اُتے جھوٹھ بنھدے او؟" تے جیہڑے لوک اللہ اُتے جھوٹھ بنھدے نیں اوہناں دا قیامت دے دن بارے کیہ گمان اے؟ بے شک اللہ لوکاں اُتے فضل کرن والا اے، پر اوہناں وچوں بہتے شکر نہیں کردے۔ (۵۷–۶۰)

تے تُوں جیس حال وچ وی ہووِیں، تے قرآن وچوں جو کجھ وی پڑھیں، تے تسی لوک جیہڑا عمل وی کرو، اسیں تہاڈے اُتے گواہ ہوندے آں جدوں تسی اوہدے وچ لگے ہوندے او۔ تے تیرے رب توں ذرّہ بھر شے وی لُکی نہیں رہندی نہ زمین وچ تے نہ اسمان وچ، تے نہ ایس توں نِکّی تے نہ وڈی، مگر اوہ اک روشن کتاب وچ اے۔ سن لؤ، بے شک اللہ دے دوستاں اُتے — نہ کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے: جیہڑے ایمان لیائے تے پرہیزگاری کردے رہے۔ اوہناں لئی دنیا دی زندگی وچ وی خوش خبری اے تے آخرت وچ وی۔ اللہ دیاں گلاں وچ کوئی تبدیلی نہیں۔ ایہو وڈی کامیابی اے۔ تے اوہناں دی گل تینوں غمگین نہ کرے۔ بے شک ساری عزت اللہ ای لئی اے: اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ سن لؤ، جیہڑے اسماناں وچ نیں تے جیہڑے زمین وچ نیں سب اللہ ای دے نیں۔ تے جیہڑے لوک اللہ توں سوا (دوجے) شریکاں نوں پکاردے نیں اوہ کسے شے دے پچھے نہیں چلدے؛ اوہ بس گمان دے پچھے چلدے نیں، تے اوہ بس اٹکلاں ای لاؤندے نیں۔ اوہو اے جنہے تہاڈے لئی رات بنائی، تاں جے تسی اوہدے وچ سکون پاؤ، تے دن نوں روشن بنایا۔ بے شک ایہدے وچ سنن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ (۶۱–۶۷)

اوہناں نے آکھیا: "اللہ نے پُتر بنا لیا اے۔" اوہ پاک اے! اوہ بے نیاز اے؛ جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اوسے دا اے۔ تہاڈے کول ایس دی کوئی دلیل نہیں۔ کیہ تسی اللہ بارے اوہ گل آکھدے او جو تسی نہیں جاندے؟ آکھو: "بے شک جیہڑے لوک اللہ اُتے جھوٹھ بنھدے نیں اوہ کامیاب نہیں ہون گے۔" دنیا وچ تھوڑا جیہا فائدہ اے؛ فیر ساڈے ای ول اوہناں دا پرتنا اے؛ فیر اسیں اوہناں نوں اوہناں دے کفر پاروں سخت عذاب چکھاواں گے۔ (۶۸–۷۰)

تے اوہناں نوں نوح دا حال پڑھ کے سنا، جدوں اوس نے اپنی قوم نوں آکھیا: "اے میری قوم، جے میرا (تہاڈے وچ) رہنا تے اللہ دیاں آیتاں نال نصیحت کرنا تہاڈے اُتے بھاری اے، تے میں اللہ ای اُتے بھروسا کیتا اے۔ سو تسی اپنا معاملہ پکا کر لؤ، تسی وی تے تہاڈے شریک وی، فیر تہاڈا معاملہ تہاڈے اُتے لُکیا نہ رہے؛ فیر میرے نال جو کرنا اے کر گزرو، تے مینوں مہلت نہ دیو۔ فیر جے تسی مُنہ پھیرو، تے میں تہاڈے کولوں کوئی مزدوری نہیں منگی۔ میری مزدوری تے بس اللہ دے ذمے اے، تے مینوں حکم دتا گیا اے کہ میں فرمانبرداراں وچوں رہواں۔" پر اوہناں نے اوہنوں جھٹلا دتا؛ سو اساں اوہنوں تے جیہڑے اوہدے نال بیڑی وچ سن بچا لیا، تے اوہناں نوں جانشین بنایا، تے اوہناں نوں ڈوب دتا جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا سی۔ سو ویکھ اوہناں دا انجام کیہو جیہا ہویا جنہاں نوں ڈرایا گیا سی! (۷۱–۷۳)

فیر اوہدے مگروں اساں کئی رسول اوہناں دیاں قوماں ول بھیجے، تے اوہ اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آئے؛ پر اوہ ایسے نہیں سن کہ اوس اُتے ایمان لے آؤندے جیہنوں اوہ پہلاں جھٹلا چکے سن۔ ایسے طرحاں اسیں حدوں ودھن والیاں دے دلاں اُتے مہر لا دیندے آں۔ فیر اوہناں مگروں اساں موسیٰ تے ہارون نوں اپنیاں نشانیاں دے کے فرعون تے اوہدے سرداراں ول بھیجیا؛ پر اوہناں نے تکبر کیتا، تے اوہ مجرم لوک سن۔ فیر جدوں اوہناں کول ساڈے ولوں حق آیا، تے آکھن لگے: "بے شک ایہہ تے کھلّا جادو اے۔" موسیٰ نے آکھیا: "کیہ تسی حق بارے ایہہ آکھدے او جدوں اوہ تہاڈے کول آ گیا؟ کیہ ایہہ جادو اے؟ حالانکہ جادوگر کدے کامیاب نہیں ہوندے۔" اوہناں نے آکھیا: "کیہ تُوں ساڈے کول ایس لئی آیا ایں کہ سانوں اوس توں پھیر دیویں جیہدے اُتے اساں اپنے پیو دادیاں نوں پایا، تے زمین وچ وڈیائی تہاڈے دوواں لئی ہو جاوے؟ تے اسیں تہاڈے دوواں دی گل منن والے نہیں۔" تے فرعون نے آکھیا: "میرے کول ہر ماہر جادوگر لے آؤ۔" فیر جدوں جادوگر

آ گئے، تے موسیٰ نے اوہناں نوں آکھیا: ‘‘سُٹو جو کجھ تسی سُٹنا اے۔’’ فیر جدوں اوہناں نے سُٹیا، تے موسیٰ نے آکھیا: ‘‘جو کجھ تسی لے کے آئے او اوہ جادو اے؛ بے شک اللہ اوہنوں چھیتی ای باطل کر دے گا۔ بے شک اللہ فسادیاں دا کم نہیں سنواردا۔ تے اللہ اپنیاں گلاں نال حق نوں حق کر وکھاؤندا اے، بھاویں مجرماں نوں ناگوار ای ہووے۔’’ پر موسیٰ اُتے کوئی ایمان نہ لیایا سوا اوہدی قوم دے کجھ نوجواناں دے، اوہ وی فرعون تے اپنے سرداراں توں ڈردے ہوئے کہ کتے اوہناں نوں مصیبت وچ نہ پا دین — تے بے شک فرعون زمین وچ بڑا زور آور سی، تے بے شک اوہ حدوں لنگھ جان والیاں وچوں سی۔ (۷۴–۸۳)

تے موسیٰ نے آکھیا: ‘‘اے میری قوم، جے تسی اللہ اُتے ایمان لیائے او، تے اوسے اُتے بھروسا کرو، جے تسی فرمانبردار او۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘اساں اللہ ای اُتے بھروسا کیتا۔ اے ساڈے رب، سانوں ظالم لوکاں لئی آزمائش نہ بنا، تے اپنی رحمت نال سانوں کافر لوکاں توں بچا لے۔’’ تے اساں موسیٰ تے اوہدے بھرا ول وحی کیتی: ‘‘اپنی قوم لئی مصر وچ کجھ گھر مقرر کرو، تے اپنے گھراں نوں قبلہ (عبادت دی تھاں) بناؤ، تے نماز قائم کرو؛ تے ایمان والیاں نوں خوش خبری دے۔’’ تے موسیٰ نے آکھیا: ‘‘اے ساڈے رب، تُوں فرعون تے اوہدے سرداراں نوں دنیا دی زندگی وچ شان و شوکت تے مال دتے نیں، اے ساڈے رب، تاں جے اوہ (لوکاں نوں) تیرے راہ توں بھٹکاؤن۔ اے ساڈے رب، اوہناں دے مال مٹا دے تے اوہناں دے دل سخت کر دے، کہ اوہ ایمان نہ لیاؤن جدوں تائیں دردناک عذاب نہ ویکھ لین۔’’ فرمایا: ‘‘تہاڈے دوواں دی دعا قبول کر لئی گئی۔ سو تسی دوویں ثابت قدم رہوو، تے اوہناں دے راہ دے پچھے نہ چلو جیہڑے جاندے نہیں۔’’ (۸۴–۸۹)

تے اساں بنی اسرائیل نوں سمندر توں پار لنگھا دتا، تے فرعون تے اوہدے لشکراں نے سرکشی تے زیادتی نال اوہناں دا پچھا کیتا، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ ڈُبن لگا، تے آکھیا: ‘‘میں ایمان لیایا کہ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں جیہدے اُتے بنی اسرائیل ایمان لیائے نیں، تے میں فرمانبرداراں وچوں آں۔’’ ‘‘ہن؟ حالانکہ ایس توں پہلاں تُوں نافرمانی کردا رہیا، تے تُوں فسادیاں وچوں سیں؟ سو اج اسیں تیرے بدن نوں بچا لواں گے، تاں جے تُوں اپنے مگروں آؤن والیاں لئی نشانی بن جاویں۔’’ تے بے شک بہتے لوک ساڈیاں نشانیاں توں غافل نیں۔ تے بے شک اساں بنی اسرائیل نوں رہن لئی بڑا چنگا ٹھکانا دتا تے اوہناں نوں پاک چیزاں دا رزق دتا۔ سو اوہناں نے اختلاف نہ کیتا ایتھوں تائیں کہ اوہناں کول علم آ گیا۔ بے شک تیرا رب قیامت دے دن اوہناں وچکار اوس گل دا فیصلہ کرے گا جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے سن۔ (۹۰–۹۳)

سو جے تینوں اوس بارے کوئی شک ہووے جو اساں تیرے ول اتاریا، تے اوہناں کولوں پُچھ لے جیہڑے تیرے توں پہلاں توں کتاب پڑھدے آ رہے نیں۔ بے شک تیرے کول تیرے رب ولوں حق آ گیا اے، سو تُوں شک کرن والیاں وچوں نہ ہووِیں۔ تے نہ اوہناں وچوں ہوویں جنہاں نے اللہ دیاں آیتاں نوں جھٹلایا، نہیں تے تُوں گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو جاویں گا۔ بے شک جنہاں اُتے تیرے رب دی گل سچ ثابت ہو چکی اے اوہ ایمان نہیں لیاؤن گے، بھاویں اوہناں کول ہر نشانی آ جاوے، ایتھوں تائیں کہ دردناک عذاب ویکھ لین۔ فیر کوئی بستی ایسی کیوں نہ ہوئی جیہڑی ایمان لیاؤندی تے اوہدا ایمان اوہنوں نفع دیندا — سوا یونس دی قوم دے: جدوں اوہ ایمان لے آئے، تے اساں دنیا دی زندگی وچ اوہناں توں رسوائی دا عذاب ہٹا دتا تے اوہناں نوں اک وقت تائیں فائدہ چُکن دتا۔ تے جے تیرا رب چاہندا، تے زمین وچ جِنّے لوک نیں سب دے سب ایمان لے آؤندے۔ فیر کیہ تُوں لوکاں نوں مجبور کریں گا ایتھوں تائیں کہ اوہ ایمان والے ہو جان؟ تے کسے جان دے وس وچ نہیں کہ اللہ دے حکم توں بِنا ایمان لیاوے؛ تے اوہ اوہناں اُتے گندگی پا دیندا اے جیہڑے عقل توں کم نہیں لیندے۔ آکھو: ‘‘ویکھو

تاں سہی کہ اسماناں تے زمین وچ کیہ کجھ اے۔" پر نشانیاں تے ڈراوے اوہناں لوکاں دے کجھ کم نہیں آؤندے جیہڑے ایمان نہیں لیاؤندے۔ سو کیہ اوہ بس اوہناں لوکاں دے دناں ورگے دناں دی اڈیک وچ نیں جیہڑے اوہناں توں پہلاں لنگھ چکے؟ آکھو: "اڈیک کرو — میں وی تہاڈے نال اڈیک کرن والیاں وچوں آں۔" فیر اسیں اپنے رسولاں نوں تے ایمان لیاؤن والیاں نوں بچا لیندے آں۔ ایسے طرحاں ساڈے ذمے حق اے: اسیں ایمان والیاں نوں بچا لیندے آں۔ (۹۴–۱۰۳)

آکھو: "اے لوکو، جے تسی میرے دین بارے کسے شک وچ او، تے (سن لؤ کہ) میں اوہناں دی عبادت نہیں کردا جنہاں دی تسی اللہ توں سوا عبادت کردے او؛ سگوں میں اوس اللہ دی عبادت کردا آں جیہڑا تہاڈی جان کڈھدا اے، تے مینوں حکم دتا گیا اے کہ میں ایمان والیاں وچوں رہواں، تے ایہہ کہ اک پاسے دا ہو کے اپنا مُنہ دین ول سدھا رکھ، تے کدے مشرکاں وچوں نہ ہوویں۔" تے اللہ نوں چھڈ کے اوہنوں نہ پکار جیہڑا نہ تینوں نفع دے سکدا اے تے نہ نقصان؛ جے تُوں اینج کیتا، تے اوس ویلے تُوں ظالماں وچوں ہوویں گا۔ تے جے اللہ تینوں کوئی تکلیف اپڑاوے، تے اوہدے توں سوا اوہنوں کوئی دور کرن والا نہیں؛ تے جے اوہ تیرے لئی کسے بھلائی دا ارادہ کرے، تے اوہدے فضل نوں کوئی پھیرن والا نہیں۔ اوہ اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہندا اے اوہ اپڑاؤندا اے۔ تے اوہو بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ آکھو: "اے لوکو، بے شک تہاڈے کول تہاڈے رب ولوں حق آ گیا اے۔ سو جیہڑا ہدایت پاوے اوہ اپنے ای بھلے لئی ہدایت پاؤندا اے، تے جیہڑا گمراہ ہووے اوہ اپنے ای نقصان لئی گمراہ ہوندا اے۔ تے میں تہاڈے اُتے کوئی ذمے دار نہیں۔" تے اوس دے پچھے چل جو تیرے ول وحی کیتا جاندا اے، تے صبر کر ایتھوں تائیں کہ اللہ فیصلہ کر دیوے: تے اوہو سب توں چنگا فیصلہ کرن والا اے۔ (۱۰۴–۱۰۹)

۱۱. ہود (ہود)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، را۔ ایہہ اک کتاب اے جیہدیاں آیتاں پکیاں کیتیاں گئیاں فیر کھول کھول کے بیان کیتیاں گئیاں، اوس ذات ولوں جیہڑی حکمت والی، پوری خبر رکھن والی اے: کہ تسی اللہ توں سوا کسے دی عبادت نہ کرو۔ (آکھو:) "بے شک میں تہاڈے لئی اوہدے ولوں ڈراؤن والا تے خوش خبری سناؤن والا آں؛ تے ایہہ کہ تسی اپنے رب کولوں بخشش منگو فیر اوہدے ول توبہ کرو۔ اوہ تہانوں اک مقررہ مدت تائیں چنگا سامان دے کے فائدہ اپڑاوے گا، تے ہر فضل والے نوں اوہدا فضل دے گا۔ تے جے تسی مُنہ پھیرو، تے مینوں تہاڈے اُتے اک وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے۔ اللہ ای ول تہاڈا پرتنا اے، تے اوہ ہر شے اُتے قادر اے۔" (۱–۴)

سن لؤ، اوہ اپنے سینے دوہرے کردے نیں تاں جے اوہدے توں لُک جان! سن لؤ، جدوں اوہ اپنے کپڑے اوڑھدے نیں، اوہ جاندا اے جو اوہ لُکاؤندے نیں تے جو ظاہر کردے نیں۔ بے شک اوہ سینیاں دیاں گلاں چنگی طرحاں جاندا اے۔ تے زمین وچ چلن والا کوئی جاندار نہیں مگر اوہدا رزق اللہ دے ذمے اے؛ تے اوہ اوہدے ٹھہرن دی تھاں تے اوہدے سونپے جان دی تھاں جاندا اے۔ سب کجھ اک روشن کتاب وچ اے۔ تے اوہو اے جنہے اسماناں تے زمین نوں چھ دوراں (دناں) وچ پیدا کیتا — تے اوہدا عرش پانی اُتے سی — تاں جے تہانوں آزماوے کہ تہاڈے وچوں کون عمل وچ سب توں چنگا اے۔ تے جے تُوں آکھیں: "تسی موت مگروں اُٹھائے جاؤ گے،" تے کافر ضرور آکھن گے: "ایہہ تے بس کھلّا جادو اے۔" تے جے اسیں اوہناں توں عذاب اک گِنی ہوئی مدت تائیں روکی رکھیے، تے ضرور آکھن گے: "ایہنوں کیس شے نے روک رکھیا اے؟" سن لؤ، جیس دن اوہ اوہناں اُتے آ جاوے گا، تے اوہناں توں ٹالیا نہیں جاوے گا، تے اوہناں نوں اوہو شے گھیر لوے گی جیہدا اوہ مخول اُڈاؤندے سن۔ تے جے اسیں انسان نوں اپنے ولوں رحمت دا سواد چکھائیے فیر اوہ اوہدے کولوں کھوہ لئیے، تے اوہ بڑا ناامید، بڑا ناشکرا ہو جاندا اے۔ تے جے اسیں اوہنوں اوس تکلیف مگروں جو اوہنوں اپڑی سی نعمت دا سواد چکھائیے، تے ضرور آکھدا اے: "میریاں ساریاں برائیاں دور ہو گئیاں،" بے شک اوہ اِتراؤن والا، شیخیاں مارن والا اے — سوا اوہناں دے جنہاں نے صبر کیتا تے نیک عمل کیتے: اوہناں لئی بخشش تے وڈا اجر اے۔ (۵–۱۱)

سو اے نبی، شاید تُوں اوس دا کجھ حصہ چھڈ دیویں جو تیرے ول وحی کیتا جاندا اے، تے ایس پاروں تیرا سینہ تنگ ہووے، کہ اوہ آکھدے نیں: "ایہدے اُتے کوئی خزانہ کیوں نہیں اتاریا گیا، یا ایہدے نال کوئی فرشتہ کیوں نہیں آیا؟" تُوں تے بس ڈراؤن والا ایں، تے اللہ ہر شے اُتے نگہبان اے۔ کیہ اوہ آکھدے نیں: "اوس نے ایہنوں آپ گھڑ لیا اے"؟ آکھو: "فیر ایہدے ورگیاں دس گھڑیاں ہوئیاں سورتاں لے آؤ، تے اللہ توں سوا جیہنوں بلا سکدے او بلا لؤ، جے تسی سچے او۔" فیر جے اوہ تہاڈی گل دا جواب نہ دین، تے جان لؤ کہ ایہہ اللہ دے علم دے نال اتاریا گیا اے، تے ایہہ کہ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ فیر کیہ تسی فرمانبردار ہوندے او؟ جیہڑا کوئی دنیا دی زندگی تے اوہدی رونق چاہندا اے، اسیں اوہناں نوں اوہناں دے عملاں دا پورا بدلہ ایتھے ای دے دیندے آں، تے اوہناں نوں ایہدے وچ گھٹ نہیں دتا جاندا۔ ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں لئی آخرت وچ اگ توں سوا کجھ نہیں: تے جو کجھ اوہناں نے ایتھے بنایا سب برباد ہو گیا، تے جو کجھ اوہ کردے سن سب بے کار اے۔ بھلا اوہ بندہ (ایہناں ورگا ہو سکدا اے) جیہڑا اپنے رب ولوں اک کھلّی دلیل اُتے ہووے، تے اوہدے

ولوں اک گواہ اوہنوں پڑھدا ہووے، تے ایہدے توں پہلاں موسیٰ دی کتاب راہ وکھاؤن والی تے رحمت بن کے آ چکی ہووے؟ ایہو لوک ایہدے اُتے ایمان رکھدے نیں؛ تے ٹولیاں وچوں جیہڑا ایہدا انکار کرے، تے اگ اوہدے وعدے دی تھاں اے۔ سو تُوں ایہدے بارے کسے شک وچ نہ رہ: بے شک ایہہ تیرے رب ولوں حق اے، پر بہتے لوک ایمان نہیں لیاؤندے۔ (۱۲–۱۷)

تے اوس توں ودھ ظالم کون اے جیہڑا اللہ اُتے جھوٹھ گھڑے؟ ایہہ لوک اپنے رب دے ساہمنے پیش کیتے جان گے، تے گواہ آکھن گے: "ایہو لوک نیں جنہاں نے اپنے رب اُتے جھوٹھ بولیا سی۔" سن لؤ، ظالماں اُتے اللہ دی لعنت اے، جیہڑے اللہ دے راہ توں روکدے نیں تے اوہدے وچ ٹیڑھ لبھدے نیں، تے اوہ آخرت دے منکر نیں۔ ایہہ لوک زمین وچ (اللہ نوں) عاجز کرن والے نہیں سن، تے نہ اللہ توں سوا اوہناں دے کوئی حمایتی سن۔ اوہناں لئی عذاب دُونا کیتا جاوے گا: اوہ نہ سن سکدے سن، تے نہ ویکھدے سن۔ ایہو لوک نیں جنہاں نے اپنے آپ نوں گھاٹے وچ پایا، تے جو کجھ اوہ گھڑدے سن اوہ اوہناں کولوں گواچ گیا۔ کوئی شک نہیں کہ آخرت وچ ایہو سب توں ودھ گھاٹا کھان والے نیں۔ بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے تے اپنے رب دے اگے جھُک گئے — اوہو جنت والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ دووا ں ٹولیاں دی مثال اینج اے جیویں اک اَنّھا تے بولا ہووے تے دوجا ویکھن والا تے سنن والا: کیہ ایہہ دوویں مثال وچ برابر ہو سکدے نیں؟ فیر کیہ تسی نصیحت نہیں پھڑدے؟ (۱۸–۲۴)

تے بے شک اساں نوح نوں اوہدی قوم ول بھیجیا (تے اوس نے آکھیا): "بے شک میں تہاڈے لئی صاف صاف ڈراؤن والا آں: کہ اللہ توں سوا کسے دی عبادت نہ کرو۔ بے شک مینوں تہاڈے اُتے اک دردناک دن دے عذاب دا ڈر اے۔" تے اوہدی قوم دے سرداراں نے، جنہاں نے کفر کیتا سی، آکھیا: "اسیں تینوں اپنے ورگا اک بشر ای ویکھدے آں، تے اسیں ویکھدے آں کہ تیرے پچھے بس اوہو لوک چلے نیں جیہڑے ساڈے وچوں گھٹیا نیں، اوہ وی بِنا سوچے سمجھے۔ تے اسیں تہاڈے وچ اپنے اُتے کوئی فضیلت نہیں ویکھدے؛ سگوں اسیں تہانوں جھوٹھا سمجھدے آں۔" اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، بھلا دسو تاں: جے میں اپنے رب ولوں اک کھلّی دلیل اُتے ہوواں، تے اوس نے مینوں اپنے کولوں رحمت دتی ہووے جیہڑی تہاڈیاں اکھاں توں لُکا دتی گئی، تے کیہ اسیں اوہنوں تہاڈے اُتے زبردستی چمیڑ دیئیے جدوں کہ تسی اوہنوں ناپسند کردے او؟ تے اے میری قوم، میں تہاڈے کولوں ایہدے اُتے کوئی مال نہیں منگدا: میرا اجر تے بس اللہ دے ذمے اے۔ تے میں اوہناں نوں دھتکارن والا نہیں جیہڑے ایمان لیائے نیں — بے شک اوہ اپنے رب نوں ملن والے نیں — پر میں تہانوں ویکھدا آں کہ تسی جہالت کرن والے لوک او۔ تے اے میری قوم، جے میں اوہناں نوں دھتکار دیاں تے اللہ دے مقابلے کون میری مدد کرے گا؟ فیر کیہ تسی نصیحت نہیں پھڑدے؟ تے میں تہانوں ایہہ نہیں آکھدا کہ میرے کول اللہ دے خزانے نیں، تے نہ ایہہ کہ میں غیب جاندا آں، تے نہ میں ایہہ آکھدا آں کہ میں فرشتہ آں؛ تے نہ میں اوہناں بارے جنہاں نوں تہاڈیاں اکھاں حقیر ویکھدیاں نیں ایہہ آکھدا آں کہ اللہ اوہناں نوں کدے کوئی بھلائی نہیں دے گا — اللہ چنگی طرحاں جاندا اے جو اوہناں دے دلاں وچ اے۔ (جے میں اینج آکھاں) تے بے شک میں ظالماں وچوں ہوواں گا۔" اوہناں نے آکھیا: "اے نوح، تُوں ساڈے نال جھگڑا کیتا تے بہت جھگڑا کیتا۔ سو ہن اوہ لے آ جیہدا تُوں سانوں ڈراوا دینا ایں، جے تُوں سچا ایں۔" اوس نے آکھیا: "اوہنوں تے بس اللہ ای تہاڈے اُتے لیاوے گا، جے اوہ چاہے، تے تسی (اوہنوں) عاجز نہیں کر سکدے۔ تے میری خیر خواہی تہانوں کوئی

نفع نہیں دے گی، بھاویں میں تہاڈی کِنّی ای خیر خواہی کرنا چاہاں، جے اللہ تہانوں گمراہ کرنا چاہے۔ اوہو تہاڈا رب اے، تے اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔" (۲۵–۳۴)

کیہ اوہ آکھدے نیں: "اوس نے ایہنوں آپ گھڑ لیا اے"؟ آکھو: "جے میں ایہنوں گھڑیا اے، تے میرا جرم میرے ای اُتے اے؛ تے میں اوہناں جرماں توں بری آں جو تسی کردے او۔" (۳۵)

تے نوح ول وحی کیتی گئی: "تیری قوم وچوں ہن کوئی ایمان نہیں لیاوے گا سوا اوہناں دے جیہڑے ایمان لیا چکے، سو جو کجھ اوہ کردے رہے نیں اوہدے اُتے غم نہ کر۔ تے ساڈیاں اکھاں دے سامہنے تے ساڈی وحی دے مطابق بیڑی بنا، تے ظالماں بارے میرے نال گل نہ کریں: بے شک اوہ ڈوبے جان والے نیں۔" سو اوہ بیڑی بناؤن لگا، تے جدوں وی اوہدی قوم دے سردار اوہدے کولوں لنگھدے تے اوہدا مخول اُڈاؤندے۔ اوس نے آکھیا: "جے تسی ساڈا مخول اُڈاؤندے او، تے اسیں وی تہاڈا اوویں مخول اُڈاواں گے جیویں تسی اُڈاؤندے او، تے چھیتی ای تسی جان لؤ گے کہ کیہدے اُتے اوہ عذاب آؤندا اے جیہڑا اوہنوں رسوا کر دے گا، تے کیہدے اُتے ہمیشہ رہن والا عذاب اُتردا اے۔" ایتھوں تائیں کہ جدوں ساڈا حکم آ گیا تے تنور اُبل پیا، تے اساں آکھیا: "ایہدے وچ ہر قسم دا اک اک جوڑا (نر تے مادہ) چڑھا لے، تے اپنے گھر والیاں نوں وی — سوا اوہناں دے جنہاں بارے گل پہلاں ہو چکی اے — تے اوہناں نوں وی جیہڑے ایمان لیائے۔" تے اوہدے نال تھوڑے ای لوک ایمان لیائے سن۔ تے اوس نے آکھیا: "ایہدے وچ سوار ہو جاؤ! اللہ ای دے ناں نال ایہدا چلنا تے ایہدا ٹھہرنا اے۔ بے شک میرا رب بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" تے اوہ اوہناں نوں لے کے پہاڑاں ورگیاں موجاں وچ چلدی جاندی سی۔ تے نوح نے اپنے پُتر نوں آواز دتی، جیہڑا وکھرا کھلوتا سی: "اے میرے پُتر، ساڈے نال سوار ہو جا، تے کافراں دے نال نہ رہ!" اوس نے آکھیا: "میں کسے پہاڑ دی پناہ لے لواں گا جیہڑا مینوں پانی توں بچا لوے گا۔" نوح نے آکھیا: "اج اللہ دے حکم توں کوئی بچاؤن والا نہیں، سوا اوس دے جیہدے اُتے اوہ رحم کرے۔" تے دووال دے وچکار موج آ گئی، تے اوہ ڈُبن والیاں وچوں ہو گیا۔ تے حکم ہویا: "اے زمین، اپنا پانی نگل جا! تے اے اسمان، رُک جا!" تے پانی لہہ گیا، تے کم مُکا دتا گیا، تے بیڑی جودی (پہاڑ) اُتے جا ٹھہری۔ تے آکھیا گیا: "دوری ہووے ظالم لوکاں لئی!" تے نوح نے اپنے رب نوں پکاریا تے آکھیا: "اے میرے رب، میرا پُتر میرے گھر والیاں وچوں اے، تے بے شک تیرا وعدہ سچا اے، تے تُوں سب حاکماں توں وڈا حاکم ایں۔" فرمایا: "اے نوح، اوہ تیرے گھر والیاں وچوں نہیں: اوہدا عمل نیک نہیں۔ سو میرے کولوں اوہ شے نہ منگ جیہدا تینوں کوئی علم نہیں۔ میں تینوں نصیحت کرنا آں، کہ تُوں نادانی کرن والیاں وچوں نہ ہوویں۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میں تیری پناہ منگدا آں ایس توں کہ تیرے کولوں اوہ شے منگاں جیہدا مینوں کوئی علم نہیں۔ تے جے تُوں مینوں نہ بخشیا تے میرے اُتے رحم نہ کیتا، تے میں گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو جاواں گا۔" آکھیا گیا: "اے نوح، ساڈے ولوں سلامتی دے نال اُتر جا، تے اوہناں برکتاں دے نال جیہڑیاں تیرے اُتے نیں تے اوہناں امتاں اُتے جیہڑیاں تیرے نال والیاں توں ہون گیاں۔ تے کجھ امتاں ایسیاں ہون گیاں جنہاں نوں اسیں (کجھ چر) فائدہ دیاں گے، فیر اوہناں نوں ساڈے ولوں دردناک عذاب اپڑے گا۔" اے نبی، ایہہ غیب دیاں خبراں وچوں نیں جیہڑیاں اسیں تیرے ول وحی کردے آں: ایس توں پہلاں نہ تُوں ایہناں نوں جاندا سیں تے نہ تیری قوم۔ سو صبر کر: بے شک چنگا انجام پرہیزگاراں ای لئی اے۔ (۳۶–۴۹)

تے عاد ول اساں اوہناں دے بھرا ہود نوں بھیجیا۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، اللہ دی عبادت کرو؛ اوہدے توں سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں۔ تسی تے بس جھوٹھ گھڑن والے او۔ اے میری قوم، میں تہاڈے کولوں ایہدے

اُتے کوئی مزدوری نہیں منگدا: میری مزدوری تے بس اوہدے ذمے اے جنہے مینوں پیدا کیتا۔ فیر کیہ تسی عقل نہیں کردے؟ تے اے میری قوم، اپنے رب کولوں بخشش منگو، فیر اوہدے ول توبہ کرو: اوہ تہاڈے اُتے اسمان توں موسلا دھار مینہہ ورساوے گا، تے تہاڈی طاقت وچ ہور طاقت ودھاوے گا۔ تے مجرم بن کے مُنہ نہ پھیرو۔" اوہناں نے آکھیا: "اے ہود، تُوں ساڈے کول کوئی کھلّی دلیل نہیں لیایا۔ تے اسیں تیرے آکھن تے اپنے معبوداں نوں چھڈن والے نہیں، تے نہ اسیں تیری گل منن والے آں۔ اسیں تے بس ایہو آکھدے آں کہ ساڈے کسے معبود نے تیرے اُتے کوئی بُری مار پا دتی اے۔" اوس نے آکھیا: "میں اللہ نوں گواہ بناؤندا آں — تے تسی وی گواہ رہوو — کہ میں اوہناں توں بیزار آں جنہاں نوں تسی اوہدے سوا شریک بناؤندے او۔ سو تسی سارے رل کے میرے خلاف چال چل لؤ، فیر مینوں مہلت نہ دیو۔ بے شک میں اللہ اُتے بھروسا کیتا اے، جیہڑا میرا رب اے تے تہاڈا رب۔ کوئی چلن والا جاندار ایسا نہیں جیہدی پیشانی اوہدے ہتھ وچ نہ ہووے۔ بے شک میرا رب سدھے راہ اُتے اے۔ فیر جے تسی مُنہ پھیرو، تے میں تہانوں اوہ اپڑا چکیا آں جیہدے نال مینوں تہاڈے ول بھیجیا گیا سی؛ تے میرا رب تہاڈی تھاں کسے ہور قوم نوں لے آوے گا، تے تسی اوہدا کجھ وی نہیں وگاڑ سکو گے۔ بے شک میرا رب ہر شے اُتے نگہبان اے۔" تے جدوں ساڈا حکم آ گیا، تے اساں ہود نوں تے اوہناں نوں جیہڑے اوہدے نال ایمان لیائے سن اپنی رحمت نال بچا لیا، تے اوہناں نوں اک سخت عذاب توں نجات دتی۔ تے ایہہ سن عاد: اوہناں نے اپنے رب دیاں آیتاں دا انکار کیتا، اوہدے رسولاں دی نافرمانی کیتی، تے ہر زور آور، ضدی دے حکم دے پچھے چلے۔ تے ایس دنیا وچ وی اوہناں دے پچھے لعنت لا دتی گئی تے قیامت دے دن وی۔ سن لؤ، عاد نے اپنے رب دا انکار کیتا: سن لؤ، دوری ہووے عاد لئی، جیہڑی ہود دی قوم سی! (۵۰–۶۰)

تے ثمود ول اساں اوہناں دے بھرا صالح نوں بھیجیا۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، اللہ دی عبادت کرو؛ اوہدے توں سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں۔ اوسے نے تہانوں زمین توں پیدا کیتا تے تہانوں اوہدے وچ وسایا، سو اوہدے کولوں بخشش منگو فیر اوہدے ول توبہ کرو۔ بے شک میرا رب نیڑے اے، (دعا) قبول کرن والا اے۔" اوہناں نے آکھیا: "اے صالح، ایس توں پہلاں تُوں ساڈے وچ اوہ سیں جیہدے اُتے آساں لائیاں جاندیاں سن۔ کیہ تُوں سانوں اوہناں دی عبادت توں روکنا ایں جنہاں دی ساڈے پیو دادے عبادت کردے سن؟ تے بے شک اسیں اوس بارے ڈانواں ڈول کرن والے شک وچ آں جیہدے ول تُوں سانوں بلاؤنا ایں۔" اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، بھلا دسو تاں: جے میں اپنے رب ولوں اک کھلّی دلیل اُتے ہوواں، تے اوس نے مینوں اپنے کولوں رحمت دتی ہووے، تے اللہ دے مقابلے کون میری مدد کرے گا جے میں اوہدی نافرمانی کراں؟ سو تسی تے میرے گھاٹے وچ ای وادھا کرو گے۔ تے اے میری قوم، ایہہ اللہ دی اونٹھنی اے، تہاڈے لئی اک نشانی۔ سو ایہنوں چھڈ دیو کہ اللہ دی زمین وچ چردی پھرے، تے ایہنوں کسے برائی نال ہتھ نہ لاؤ، نہیں تے تہانوں نیڑے دا عذاب آ پھڑے گا۔" پر اوہناں نے اوہدے پیر وڈھ دتے۔ سو اوس نے آکھیا: "اپنے گھراں وچ تِن دن ہور فائدہ چُک لؤ: ایہہ ایسا وعدہ اے جیہڑا جھوٹھا نہیں ہووے گا۔" فیر جدوں ساڈا حکم آ گیا، تے اساں صالح نوں تے اوہناں نوں جیہڑے اوہدے نال ایمان لیائے سن اپنی رحمت نال بچا لیا، تے اوس دن دی رسوائی توں وی۔ بے شک تیرا رب ای طاقت والا، زبردست اے۔ تے ظالماں نوں چنگھاڑ نے آ پھڑیا، تے اوہ سویرے اپنے گھراں وچ مُودھے پئے رہ گئے، جیویں اوہ اوتھے کدے وسے ای نہیں سن۔ سن لؤ، ثمود نے اپنے رب دا انکار کیتا: سن لؤ، دوری ہووے ثمود لئی! (۶۱–۶۸)

تے بے شک ساڈے بھیجے ہوئے (فرشتے) ابراہیم کول خوش خبری لے کے آئے۔ اوہناں نے آکھیا: "سلام۔" اوس نے آکھیا: "سلام،" فیر دیر نہ لائی کہ اک بھُنیا ہویا وچھا لے آیا۔ فیر جدوں ویکھیا کہ اوہناں دے ہتھ اوہدے ول نہیں ودھدے، تے اوہناں نوں اوپرا سمجھیا تے اوہناں توں دل وچ ڈر گیا۔ اوہناں نے آکھیا: "ڈر نہ: اسیں لوط دی قوم ول بھیجے گئے آں۔" تے اوہدی بیوی کول کھلوتی سی، سو اوہ ہس پئی۔ فیر اساں اوہنوں اسحاق دی خوش خبری دتی، تے اسحاق مگروں یعقوب دی۔ اوس نے آکھیا: "ہائے میری کمبختی! کیہ میں جناں گی، حالانکہ میں بُڈھی آں تے ایہہ میرا خاوند وی بُڈھا اے؟ بے شک ایہہ تے بڑی عجیب گل اے!" اوہناں نے آکھیا: "کیہ تُوں اللہ دے حکم اُتے حیران ہونی ایں؟ اے ایس گھر والیو، تہاڈے اُتے اللہ دی رحمت تے اوہدیاں برکتاں ہون! بے شک اوہ تعریفاں والا، وڈی شان والا اے۔" فیر جدوں ابراہیم دا ڈر دور ہو گیا تے اوہنوں خوش خبری مل گئی، تے اوہ لوط دی قوم بارے ساڈے نال جھگڑن لگا۔ بے شک ابراہیم بڑا بردبار، نرم دل، (اللہ ول) رجوع کرن والا سی۔ "اے ابراہیم، ایہہ گل چھڈ دے! بے شک تیرے رب دا حکم آ چکیا اے، تے بے شک اوہناں اُتے ایسا عذاب آؤن والا اے جیہڑا ٹالیا نہیں جا سکدا۔" (۶۹–۷۶)

تے جدوں ساڈے بھیجے ہوئے (فرشتے) لوط کول آئے، تے اوہ اوہناں پاروں پریشان ہویا تے اوہناں (دی حفاظت) بارے اوہدا دل تنگ ہویا، تے اوس نے آکھیا: "ایہہ بڑا سخت دن اے۔" تے اوہدی قوم دے لوک دوڑدے ہوئے اوہدے کول آئے، تے اوہ پہلاں توں ای بُرے کم کردے سن۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، ایہہ میریاں دھیاں نیں: ایہہ تہاڈے لئی ودھ پاکیزہ نیں۔ سو اللہ توں ڈرو، تے میرے مہماناں دے معاملے وچ مینوں رسوا نہ کرو۔ کیہ تہاڈے وچ اک وی بھلا مانس نہیں؟" اوہناں نے آکھیا: "تُوں خوب جاندا ایں کہ تیریاں دھیاں اُتے ساڈا کوئی حق نہیں، تے تُوں اوہ وی خوب جاندا ایں جو اسیں چاہندے آں۔" اوس نے آکھیا: "کاش میرے کول تہاڈے مقابلے دی طاقت ہوندی، یا میں کسے مضبوط سہارے دی پناہ لے سکدا!" اوہناں نے آکھیا: "اے لوط، اسیں تیرے رب دے بھیجے ہوئے آں: ایہہ تیرے تائیں کدے نہیں اپڑ سکن گے۔ سو تُوں رات دے کسے حصے وچ اپنے گھر والیاں نوں لے کے نکل جا، تے تہاڈے وچوں کوئی مُڑ کے نہ ویکھے — سوا تیری بیوی دے: اوہنوں وی اوہو اپڑن والا اے جو اوہناں نوں اپڑے گا۔ بے شک اوہناں دے وعدے دا وقت سویر اے۔ کیہ سویر نیڑے نہیں؟" فیر جدوں ساڈا حکم آ گیا، تے اساں اوس بستی نوں تل اُتّے کر دتا تے اوہدے اُتے پکی ہوئی مٹی دے پتھر اُتّوں تھلّی ورسائے، جیہڑے تیرے رب کول نشان لگے ہوئے سن۔ تے ایہہ (بستی) ظالماں توں کجھ دور نہیں۔ (۷۷–۸۳)

تے مدین ول اساں اوہناں دے بھرا شعیب نوں بھیجیا۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، اللہ دی عبادت کرو؛ اوہدے توں سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں۔ تے ناپ تے تول وچ کمی نہ کرو۔ بے شک میں تہانوں خوش حال ویکھدا آں، تے مینوں تہاڈے اُتے اک گھیر لین والے دن دے عذاب دا ڈر اے۔ تے اے میری قوم، ناپ تے تول انصاف نال پورا کرو؛ لوکاں نوں اوہناں دیاں چیزاں گھٹا کے نہ دیو، تے زمین وچ فساد پھیلاؤندے نہ پھرو۔ اللہ دا بچایا ہویا تہاڈے لئی چنگا اے، جے تسی ایمان والے او۔ تے میں تہاڈے اُتے نگہبان نہیں۔" اوہناں نے آکھیا: "اے شعیب، کیہ تیری نماز تینوں ایہہ حکم دیندی اے کہ اسیں اوہناں نوں چھڈ دیئیے جنہاں دی ساڈے پیو دادے عبادت کردے سن، یا ایہہ کہ اپنے مالاں وچ جو چاہیے نہ کریے؟ تُوں ای تے بڑا بردبار، بھلا مانس ایں!" اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، بھلا دسو تاں: جے میں اپنے رب ولوں اک کھلّی دلیل اُتے ہوواں، تے اوس نے مینوں اپنے کولوں چنگا رزق دتا ہووے — تے میں نہیں چاہندا کہ جیس گل توں تہانوں روکنا آں

اوہو تہاڈے پٹھ پچھے آپ کراں۔ میں تے جِتھوں تائیں میرے وس وچ اے بس اصلاح ای چاہنا آں، تے میری توفیق تے بس اللہ ای نال اے۔ اوسے اُتے میں بھروسا کیتا، تے اوسے ول میں رجوع کرنا آں۔ تے اے میری قوم، میری مخالفت تہانوں ایس حال تائیں نہ اپڑا دیوے کہ تہاڈے اُتے وی اوہو جیہی (آفت) آ پوے جیہو جیہی نوح دی قوم، یا ہود دی قوم، یا صالح دی قوم اُتے آئی — تے لوط دی قوم تے تہاڈے توں کجھ دور وی نہیں۔ تے اپنے رب کولوں بخشش منگو، فیر اوہدے ول توبہ کرو۔ بے شک میرا رب ہمیشہ رحم کرن والا، بڑی محبت کرن والا اے۔" (۸۴–۹۰)

اوہناں نے آکھیا: "اے شعیب، جو تُوں آکھنا ایں اوہدے وچوں بہتا کجھ ساڈی سمجھ وچ نہیں آؤندا، تے بے شک اسیں تینوں اپنے وچ کمزور ویکھدے آں۔ تے جے تیرا قبیلہ نہ ہوندا، تے اسیں تینوں سنگسار کر دیندے؛ تے تُوں ساڈے اُتے کوئی زور نہیں رکھدا۔" اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، کیہ میرا قبیلہ تہاڈے اُتے اللہ توں وی ودھ بھاری اے، کہ تسی اوہنوں اپنی پٹھ پچھے سُٹ دتا؟ بے شک میرا رب اوہ سب گھیرے ہوئے اے جو تسی کردے او۔ تے اے میری قوم، تسی اپنی تھاں عمل کردے رہوو؛ میں وی عمل کر رہیا آں۔ چھیتی ای تسی جان لؤ گے کہ کیہدے اُتے اوہ عذاب آؤندا اے جیہڑا اوہنوں رسوا کر دے گا، تے کون جھوٹھا اے۔ تے اڈیک کرو؛ میں وی تہاڈے نال اڈیک کرن والا آں۔" تے جدوں ساڈا حکم آ گیا، تے اساں شعیب نوں تے اوہناں نوں جیہڑے اوہدے نال ایمان لیائے سن اپنی رحمت نال بچا لیا، تے ظالماں نوں چنگھاڑ نے آ پھڑیا، تے اوہ سویرے اپنے گھراں وچ مُودھے پئے رہ گئے، جیویں اوہ اوتھے کدے وسے ای نہیں سن۔ سن لؤ، دوری ہووے مدین لئی، جیویں ثمود دور ہوئے! (۹۱–۹۵)

تے بے شک اساں موسیٰ نوں اپنیاں نشانیاں تے کھلّی دلیل دے کے فرعون تے اوہدے سرداراں ول بھیجیا؛ پر اوہ فرعون ای دے حکم دے پچھے چلے، حالانکہ فرعون دا حکم سدھا نہیں سی۔ اوہ قیامت دے دن اپنی قوم دے اگے اگے ہووے گا تے اوہناں نوں اگ وچ لے جا اتارے گا — تے اوہ کِنّا ای بُرا گھاٹ اے جیہدے اُتے اوہ اتارے جان گے! تے ایس دنیا وچ وی اوہناں دے پچھے لعنت لا دتی گئی تے قیامت دے دن وی: کِنّا ای بُرا انعام اے جو اوہناں نوں دتا گیا! (۹۶–۹۹)

اے نبی، ایہہ بستیاں دیاں کجھ خبراں نیں جیہڑیاں اسیں تینوں سناؤندے آں: اوہناں وچوں کجھ اجے کھلوتیاں نیں، تے کجھ وڈھی ہوئی کھیتی ورگیاں ہو گئیاں۔ تے اساں اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا؛ سگوں اوہناں نے آپ اپنے اُتے ظلم کیتا۔ سو جدوں تیرے رب دا حکم آ گیا تے اوہناں دے اوہ معبود جنہاں نوں اوہ اللہ توں سوا پکاردے سن اوہناں دے کجھ وی کم نہ آئے؛ تے اوہناں نے اوہناں دی تباہی ای وچ وادھا کیتا۔ تے تیرے رب دی پھڑ اینج ای ہوندی اے جدوں اوہ بستیاں نوں پھڑدا اے جدوں کہ اوہ ظلم وچ لگیاں ہون: بے شک اوہدی پھڑ دردناک، سخت اے۔ بے شک ایہدے وچ اوہدے لئی نشانی اے جیہڑا آخرت دے عذاب توں ڈرے۔ اوہ ایسا دن اے جیہدے لئی سارے لوک اکٹھے کیتے جان گے؛ تے اوہ ایسا دن اے جیہدے وچ سب حاضر ہون گے۔ تے اسیں اوہنوں بس اک گِنی ہوئی مدت لئی ای پچھے پاؤندے آں۔ جیس دن اوہ آوے گا، کوئی جان اوہدی اجازت توں بِنا گل نہ کرے گی؛ فیر اوہناں وچوں کوئی بدبخت ہووے گا تے کوئی نیک بخت۔ سو جیہڑے بدبخت ہوئے، اوہ اگ وچ ہون گے، اوتھے اوہناں دا چیکنا تے دھاڑنا ہووے گا، اوہ اوہدے وچ رہن گے جدوں تائیں اسمان تے زمین قائم نیں، سوا اوس دے جو تیرا رب چاہے: بے شک تیرا رب جو چاہے کر گزردا اے۔

تے جیہڑے نیک بخت ہوئے، اوہ جنت وچ ہون گے، اوہ اوہدے وچ رہن گے جدوں تائیں اسمان تے زمین قائم نیں، سوا اوس دے جو تیرا رب چاہے — ایہہ ایسی بخشش اے جیہڑی کدے نہ ٹُٹے گی۔ (۱۰۰–۱۰۸)

سو جنہاں دی ایہہ لوک عبادت کردے نیں اوہناں بارے تُوں کسے شک وچ نہ رہ: ایہہ اوویں ای عبادت کردے نیں جیویں ایہناں توں پہلاں ایہناں دے پیو دادے عبادت کردے سن۔ تے بے شک اسیں اوہناں نوں اوہناں دا حصہ پورا پورا دیاں گے، بِنا کسے کمی دے۔ تے بے شک اساں موسیٰ نوں کتاب دتی، فیر اوہدے وچ اختلاف کیتا گیا؛ تے جے تیرے رب ولوں اک گل پہلاں طے نہ ہو چکی ہوندی، تے اوہناں وچکار فیصلہ کر دتا جاندا۔ تے بے شک اوہ ایہدے ولوں ڈانواں ڈول کرن والے شک وچ پئے نیں۔ تے بے شک تیرا رب اوہناں ساریاں نوں اوہناں دے عملاں دا پورا پورا بدلہ دے گا: بے شک اوہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو اوہ کردے نیں۔ سو تُوں ثابت قدم رہ، جیویں تینوں حکم دتا گیا اے، تے اوہ وی جنہاں نے تیرے نال توبہ کیتی اے، تے حدوں نہ ودھو۔ بے شک اوہ ویکھ رہیا اے جو کجھ تسی کردے او۔ تے ظالماں ول نہ جھُکو، نہیں تے تہانوں اگ آ چھوہے گی؛ تے اللہ توں سوا تہاڈے کوئی حمایتی نہیں، فیر تہاڈی مدد نہیں کیتی جاوے گی۔ (۱۰۹–۱۱۳)

تے دن دے دوواں سِریاں اُتے تے رات دے کجھ حصیاں وچ نماز قائم کر۔ بے شک نیکیاں برائیاں نوں دور کر دیندیاں نیں: ایہہ نصیحت اے نصیحت پھڑن والیاں لئی۔ تے صبر کر، بے شک اللہ نیکی کرن والیاں دا اجر ضائع نہیں کردا۔ فیر تہاڈے توں پہلیاں امتاں وچ ایسے سمجھ والے لوک کیوں نہ ہوئے جیہڑے زمین وچ فساد توں روکدے — سوا تھوڑیاں دے، جنہاں نوں اساں اوہناں وچوں بچا لیا۔ تے ظالم اوہناں عیشاں دے پچھے ای لگے رہے جیہڑیاں اوہناں نوں دتیاں گئیاں سن، تے اوہ مجرم سن۔ تے تیرا رب ایسا نہیں کہ بستیاں نوں ظلم نال ہلاک کر دیوے جدوں کہ اوہناں دے وسنیک اصلاح کرن والے ہون۔ تے جے تیرا رب چاہندا، تے سارے لوکاں نوں اکو امت بنا دیندا؛ پر اوہ ہمیشہ اختلاف ای کردے رہن گے، سوا اوہناں دے جنہاں اُتے تیرا رب رحم کرے — تے ایسے لئی اوس نے اوہناں نوں پیدا کیتا۔ تے تیرے رب دی گل پوری ہو گئی: "میں ضرور دوزخ نوں جِنّاں تے انساناں ساریاں نال بھر دیاں گا۔" (۱۱۴–۱۱۹)

تے رسولاں دیاں خبراں وچوں ہر اوہ گل جیہڑی اسیں تینوں سناؤندے آں ایس لئی اے کہ ایہدے نال تیرا دل مضبوط کریے۔ تے ایہناں وچ تیرے کول حق آ گیا اے، تے ایمان والیاں لئی نصیحت تے یاد دہانی۔ تے جیہڑے ایمان نہیں لیاؤندے اوہناں نوں آکھ دے: "تسی اپنی تھاں عمل کردے رہو؛ اسیں وی عمل کر رہے آں۔ تے اڈیک کرو؛ اسیں وی اڈیک کر رہے آں۔" تے اسماناں تے زمین دا غیب اللہ ای کول اے، تے سارا معاملہ اوسے ول پرتایا جاندا اے۔ سو اوسے دی عبادت کر تے اوسے اُتے بھروسا رکھ: تے تیرا رب اوس توں بے خبر نہیں جو تسی کردے او۔ (۱۲۰–۱۲۳)

۱۲. یوسف (یوسف)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، را۔ ایہہ اوس کتاب دیاں آیتاں نیں جیہڑی (حق نوں) کھول کے بیان کردی اے۔ بے شک اساں ایہنوں عربی قرآن بنا کے اتاریا اے، تاں جے تسی سمجھو۔ (۱–۲)

اے نبی، اسیں ایس قرآن راہیں جیہڑا اساں تیرے ول وحی کیتا اے تینوں سب توں سوہنا قصہ سناؤندے آں، حالانکہ ایس توں پہلاں تُوں بے خبراں وچوں سیں۔ جدوں یوسف نے اپنے پیو نوں آکھیا: "اے میرے ابّا، میں گیاراں تارے تے سورج تے چَن ویکھے نیں: میں اوہناں نوں اپنے اگے سجدہ کردے ویکھیا اے،" اوس نے آکھیا: "اے میرے پُتر، اپنا خواب اپنے بھراواں نوں نہ سنائیں، نہیں تے اوہ تیرے خلاف کوئی چال چلن گے۔ بے شک شیطان انسان دا کھلّا دشمن اے۔ تے ایسے طرحاں تیرا رب تینوں چُن لوے گا، تے تینوں گلاں دی تہہ تائیں اپڑنا سکھاوے گا، تے تیرے اُتے تے یعقوب دی آل اُتے اپنی نعمت پوری کرے گا، جیویں اوس نے ایس توں پہلاں تیرے دو وڈیریاں، ابراہیم تے اسحاق اُتے اوہ پوری کیتی۔ بے شک تیرا رب سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔" (۳–۶)

بے شک یوسف تے اوہدے بھراواں (دے قصے) وچ پُچھن والیاں لئی نشانیاں نیں۔ جدوں اوہناں نے آکھیا: "یوسف تے اوہدا بھرا ساڈے پیو نوں ساڈے توں ودھ پیارے نیں، حالانکہ اسیں اک پورا جتھا آں۔ بے شک ساڈا پیو کھلّی غلطی اُتے اے۔ یوسف نوں قتل کر دیو، یا اوہنوں کسے (دور دی) زمین وچ سُٹ آؤ، کہ تہاڈے پیو دی توجہ بس تہاڈے ای لئی رہ جاوے؛ تے اوہدے مگروں تسی نیک لوک بن جانا۔" اوہناں وچوں اک آکھن والے نے آکھیا: "یوسف نوں قتل نہ کرو؛ سگوں جے تسی کجھ کرنا ای اے، تے اوہنوں کھوہ دی ڈُونگھیائی وچ سُٹ دیو، کوئی راہ جاندا قافلہ اوہنوں چُک لے جاوے گا۔" (۷–۱۰)

اوہناں نے آکھیا: "اے ساڈے ابّا، کیہ گل اے کہ تُوں یوسف دے معاملے وچ ساڈے اُتے اعتبار نہیں کردا؟ حالانکہ اسیں تے اوہدے خیر خواہ آں۔ کل اوہنوں ساڈے نال بھیج دے کہ کھائے پیے تے کھیڈے، تے اسیں ضرور اوہدی حفاظت کراں گے۔" اوس نے آکھیا: "مینوں ایہہ گل غمگین کردی اے کہ تسی اوہنوں لے جاؤ، تے مینوں ڈر اے کہ کتے اوہنوں بھیڑیا نہ کھا جاوے جدوں تسی اوہدے ولوں غافل ہووو۔" اوہناں نے آکھیا: "جے اوہنوں بھیڑیا کھا گیا جدوں کہ اسیں اک پورا جتھا آں، فیر تے اسیں بڑے ای گھاٹے والے ہوواں گے!" (۱۱–۱۴)

فیر جدوں اوہ اوہنوں لے گئے تے سب نے صلاح کر لئی کہ اوہنوں کھوہ دی ڈُونگھیائی وچ پا دین، تے اساں اوہدے ول وحی کیتی: "تُوں ضرور (اک دن) اوہناں نوں اوہناں دا ایہہ کم جتاویں گا تے اوہناں نوں پتا وی نہیں ہووے گا۔" تے اوہ رات پیاں روندے ہوئے اپنے پیو کول آئے۔ اوہناں نے آکھیا: "اے ساڈے ابّا، اسیں دوڑ لاؤندے نکل گئے تے یوسف نوں اپنے سامان کول چھڈ گئے، تے اوہنوں بھیڑیا کھا گیا۔ تے تُوں ساڈی گل منن والا نہیں، بھاویں اسیں سچے ای ہوئیے۔" تے اوہ اوہدی قمیض اُتے جھوٹھا خون لا کے لے آئے۔ اوس نے آکھیا: "نہیں؛ سگوں تہاڈے نفساں نے تہاڈے لئی اک گل بنا لئی اے۔ سو — صبر ای چنگا اے؛ تے جو تسی بیان کردے او اوہدے اُتے اللہ ای کولوں مدد منگی جاندی اے۔" (۱۵–۱۸)

تے اک قافلہ آیا، تے اوہناں نے اپنا پانی بھرن والا بھیجیا، تے اوس نے اپنا ڈول لمکایا۔ اوہ بول پیا: "واہ خوش خبری! ایہہ تے اک منڈا اے!" تے اوہناں نے اوہنوں تجارت دا مال بنا کے لُکا لیا — تے اللہ چنگی طرحاں جاندا سی جو اوہ کردے سن۔ تے اوہناں نے اوہنوں تھوڑے مُل تے، گنتی دے چند درہماں بدلے، ویچ دتا، تے اوہ اوہدے بارے بے رغبت سن۔ (۱۹–۲۰)

تے مصر والیاں وچوں جنہے اوہنوں خریدیا اوس نے اپنی بیوی نوں آکھیا: "ایہنوں عزت نال رکھ؛ ہو سکدا اے ایہہ سانوں نفع دیوے، یا اسیں ایہنوں پُتر بنا لئیے۔" تے ایسے طرحاں اساں یوسف نوں اوس زمین وچ جگہ دتی، تے ایس لئی کہ اسیں اوہنوں گلاں دی تہہ تائیں اپڑنا سکھائیے۔ تے اللہ اپنے کم اُتے غالب اے، پر بہتے لوک نہیں جاندے۔ (۲۱)

تے جدوں اوہ اپنی جوانی نوں اپڑیا، تے اساں اوہنوں حکم تے علم دتا: تے ایسے طرحاں اسیں نیکی کرن والیاں نوں بدلہ دیندے آں۔ تے جیس عورت دے گھر وچ اوہ رہندا سی اوس نے اوہنوں اوہدے نفس توں پھسلاؤنا چاہیا۔ تے اوس نے دروازے بند کر لئے تے آکھیا: "آ جا!" اوس نے آکھیا: "اللہ دی پناہ! بے شک اوہ میرا مالک اے، اوس نے مینوں چنگا ٹھکانا دتا اے۔ بے شک ظالم کدے کامیاب نہیں ہوندے۔" تے اوس عورت نے اوہدا ارادہ کیتا؛ تے اوہ وی اوہدا ارادہ کر لیندا، جے اپنے رب دی دلیل نہ ویکھ لیندا۔ اینج ای ہویا، تاں جے اسیں اوہدے توں برائی تے بے حیائی نوں پھیر دیئیے: بے شک اوہ ساڈے چُنے ہوئے بندیاں وچوں سی۔ تے دوویں دروازے ول دوڑے، تے اوس عورت نے اوہدی قمیض پچھوں پاڑ دتی؛ تے دووں نے اوہدے خاوند نوں دروازے کول پایا۔ اوہ بول پئی: "جیہڑا تیری گھر والی نال برائی دا ارادہ کرے اوہدی سزا ایس توں سوا کیہ اے کہ اوہ قید کیتا جاوے یا دردناک عذاب دتا جاوے؟" یوسف نے آکھیا: "ایسے نے مینوں میرے نفس توں پھسلاؤنا چاہیا سی۔" تے اوس عورت دے گھر والیاں وچوں اک گواہ نے گواہی دتی: "جے ایہدی قمیض اگّوں پاٹی اے، تے عورت سچی اے تے ایہہ جھوٹھا اے؛ تے جے ایہدی قمیض پچھوں پاٹی اے، تے عورت جھوٹھی اے تے ایہہ سچا اے۔" فیر جدوں اوس نے ویکھیا کہ اوہدی قمیض پچھوں پاٹی اے، تے آکھیا: "بے شک ایہہ تہاڈیاں عورتاں دی چال اے؛ بے شک تہاڈی چال بڑی وڈی ہوندی اے۔ یوسف، ایس گل نوں جان دے۔ تے (اے عورت) تُوں اپنے گناہ دی معافی منگ: بے شک تُوں ای خطاکاراں وچوں سیں۔" (۲۲–۲۹)

تے شہر وچ کجھ عورتاں نے آکھیا: "عزیز دی بیوی اپنے نوجوان غلام نوں اوہدے نفس توں پھسلاؤندی اے! اوہدی محبت اوہدے دل وچ گھر کر گئی اے۔ بے شک اسیں اوہنوں کھلّی غلطی اُتے ویکھدیاں آں۔" فیر جدوں اوس نے اوہناں دیاں مکاری بھریاں گلاں سنیاں، تے اوہناں نوں بلا بھیجیا تے اوہناں لئی اک محفل سجائی، تے اوہناں وچوں ہر اک نوں اک چھری دے دتی۔ فیر (یوسف نوں) آکھیا: "ایہناں دے سامہنے نکل آ!" فیر جدوں اوہناں نے اوہنوں ویکھیا تے دنگ رہ گئیاں، تے اپنے ہتھ وڈھ بیٹھیاں، تے بول پئیاں: "حاشا للہ! ایہہ بشر نہیں؛ ایہہ تے کوئی عزت والا فرشتہ اے!" اوس نے آکھیا: "ایہہ اے اوہو جیہدے بارے تسی مینوں ملامت کردیاں سو۔ تے بے شک میں ای اوہنوں اوہدے نفس توں پھسلاؤنا چاہیا سی، پر ایہہ بچیا رہیا۔ تے جے اوس نے اوہ نہ کیتا جو میں اوہنوں آکھنی آں، تے ضرور قید کیتا جاوے گا تے ضرور ذلیلاں وچوں ہووے گا۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، مینوں قید اوس توں ودھ پیاری اے جیہدے ول ایہہ مینوں بلاؤندیاں نیں؛ تے جے تُوں ایہناں دی چال میرے توں نہ پھیری، تے میں ایہناں ول جھُک جاواں گا تے نادانی کرن والیاں وچوں

ہو جاواں گا۔" سو اوہدے رب نے اوہدی دعا قبول کیتی تے اوہناں دی چال اوہدے توں پھیر دتی۔ بے شک اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ (۳۰–۳۴)

فیر اوہناں نوں، نشانیاں ویکھ لین مگروں وی، ایہو مناسب لگیا کہ اوہنوں اک مدت لئی قید کر دین۔ تے اوہدے نال دو نوجوان وی قید خانے وچ داخل ہوئے۔ اوہناں وچوں اک نے آکھیا: "میں اپنے آپ نوں (خواب وچ) ویکھیا کہ شراب نچوڑ رہیا آں۔" تے دوجے نے آکھیا: "میں اپنے آپ نوں ویکھیا کہ اپنے سِر اُتے روٹیاں چُکی ہوئیاں نیں، جنہاں وچوں پنچھی کھا رہے نیں۔" (اوہناں نے آکھیا:) "سانوں ایہدی تعبیر دس؛ بے شک اسیں تینوں نیکی کرن والیاں وچوں ویکھدے آں۔" (۳۵–۳۶)

اوس نے آکھیا: "جو کھانا تہانوں دتا جاندا اے اوہ تہاڈے کول آؤن نہ پاوے گا کہ میں اوہدے اپڑن توں پہلاں تہانوں ایہدی تعبیر دس دیاں گا۔ ایہہ اوس وچوں اے جو میرے رب نے مینوں سکھایا۔ بے شک میں اوہناں لوکاں دا دین چھڈ دتا جیہڑے اللہ اُتے ایمان نہیں رکھدے تے آخرت دے منکر نیں، تے میں اپنے پیو دادیاں ابراہیم، اسحاق تے یعقوب دے دین دے پچھے چلیا آں۔ ساڈا ایہہ کم نہیں کہ اللہ دے نال کسے شے نوں شریک بنائیے: ایہہ ساڈے اُتے تے لوکاں اُتے اللہ دا فضل اے، پر بہتے لوک شکر نہیں کردے۔ اے میرے قید خانے دے دوویں ساتھیو، کیہ وکھو وکھ کئی رب چنگے نیں، یا اکلا اللہ، جیہڑا سب اُتے غالب اے؟ تسی اوہدے سوا جنہاں دی عبادت کردے او اوہ بس ناں ای ناں نیں جیہڑے تسی تے تہاڈے پیو دادیاں نے رکھ لئے نیں: اللہ نے اوہناں دی کوئی دلیل نہیں اتاری۔ حکم تے بس اللہ ای دا اے۔ اوس نے حکم دتا اے کہ تسی اوہدے توں سوا کسے دی عبادت نہ کرو۔ ایہو سدھا دین اے، پر بہتے لوک نہیں جاندے۔ اے میرے قید خانے دے دوویں ساتھیو: تہاڈے وچوں اک تے اپنے مالک نوں شراب پیاوے گا؛ تے دوجا، اوہ سولی چڑھایا جاوے گا، تے پنچھی اوہدے سِر وچوں کھان گے۔ جیس گل بارے تسی پُچھدے سو اوہدا فیصلہ ہو چکیا۔" تے اوہناں دووں وچوں جیہدے بارے اوہدا خیال سی کہ اوہ چھُٹ جاوے گا اوہنوں آکھیا: "اپنے مالک کول میرا ذکر کریں۔" پر شیطان نے اوہنوں اپنے مالک کول ذکر کرنا بھُلا دتا، سو یوسف کئی ورھے قید خانے وچ رہیا۔ (۳۷–۴۲)

تے بادشاہ نے آکھیا: "میں (خواب وچ) ست موٹیاں گائیں ویکھیاں نیں جنہاں نوں ست لِسّیاں گائیں کھا رہیاں نیں، تے ست ہرے سِٹّے تے دوجے سُکّے۔ اے سردارو، مینوں میرے خواب دا مطلب دسو، جے تسی خواباں دی تعبیر دے سکدے او۔" اوہناں نے آکھیا: "ایہہ تے پریشان خیالی دے خواب نیں! تے اسیں ایہو جیہے خواباں دی تعبیر نہیں جاندے۔" تے اوہناں دووں وچوں جیہڑا چھُٹ گیا سی، تے جیہنوں اک مدت مگروں یاد آیا، اوس نے آکھیا: "میں تہانوں ایہدی تعبیر دسدا آں؛ سو مینوں بھیج دیو۔" (۴۳–۴۵)

"یوسف، اے سچے بندے! سانوں اوہناں ست موٹیاں گائیاں دا مطلب دس جنہاں نوں ست لِسّیاں گائیں کھا رہیاں نیں، تے ست ہرے سِٹّیاں تے دوجے سُکّیاں دا، تاں جے میں لوکاں کول پرت جاواں تے اوہ جان لین۔" اوس نے آکھیا: "تسی ست ورھے لگاتار کھیتی کرو گے؛ فیر جو کجھ وڈھو، اوہنوں اوہدے سِٹّے وچ ای رہن دیو، سوا تھوڑے جیہے دے جیہڑا تسی کھاؤ۔ فیر ایس مگروں ست سخت ورھے آؤن گے جیہڑے اوہ سب کھا جان گے جو تسی اوہناں لئی پہلاں جمع کر رکھیا ہووے گا، سوا تھوڑے جیہے دے جیہڑا تسی بچا رکھو۔ فیر ایس مگروں اک ایسا ورھا آوے گا جیہدے وچ لوکاں اُتے مینہہ ورسایا جاوے گا، تے اوہدے وچ اوہ (رَس) نچوڑن گے۔" (۴۶–۴۹)

تے بادشاہ نے آکھیا: "اوہنوں میرے کول لے آؤ۔" پر جدوں قاصد اوہدے کول آیا، تے یوسف نے آکھیا: "اپنے مالک کول پرت جا تے اوہدے کولوں پُچھ کہ اوہناں عورتاں دا کیہ معاملہ اے جنہاں نے اپنے ہتھ وڈھ لئے سن۔ بے شک میرا رب اوہناں دی چال نوں خوب جاندا اے۔" بادشاہ نے (عورتاں نوں) آکھیا: "تہاڈا کیہ معاملہ سی جدوں تسی یوسف نوں اوہدے نفس توں پھسلاؤنا چاہیا؟" اوہناں نے آکھیا: "حاشا للہ! اساں اوہدے وچ کوئی برائی نہیں ویکھی۔" عزیز دی بیوی بول پئی: "ہن حق ظاہر ہو گیا۔ میں ای اوہنوں اوہدے نفس توں پھسلاؤنا چاہیا سی، تے بے شک اوہ سچیاں وچوں اے۔" (یوسف نے آکھیا:) "ایہہ ایس لئی کہ اوہ جان لوے کہ میں اوہدی غیر موجودگی وچ اوہدے نال خیانت نہیں کیتی، تے ایہہ کہ اللہ خیانت کرن والیاں دی چال نوں چلن نہیں دیندا۔ تے میں اپنے نفس نوں بری نہیں آکھدا: بے شک نفس تے برائی دا ای بہت حکم دیندا اے، سوا اوس دے جیہدے اُتے میرا رب رحم کرے۔ بے شک میرا رب بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" (۵۰–۵۳)

تے بادشاہ نے آکھیا: "اوہنوں میرے کول لے آؤ؛ میں اوہنوں خاص اپنے لئی رکھ لواں گا۔" فیر جدوں اوس نے اوہدے نال گل بات کیتی، تے آکھیا: "بے شک اج تُوں ساڈے کول مرتبے والا، امانت دار ایں۔" اوس نے آکھیا: "مینوں ایس زمین دے خزانیاں اُتے مقرر کر دے: بے شک میں حفاظت کرن والا، جانن والا آں۔" تے ایسے طرحاں اساں یوسف نوں اوس زمین وچ اختیار دتا، کہ اوہدے وچ جتھے چاہے رہے۔ اسیں اپنی رحمت جیہنوں چاہندے آں اپڑاؤندے آں، تے اسیں نیکی کرن والیاں دا اجر ضائع نہیں کردے۔ تے آخرت دا اجر اوہناں لئی کتے چنگا اے جیہڑے ایمان لیائے تے پرہیزگاری کردے رہے۔ (۵۴–۵۷)

تے یوسف دے بھرا آئے تے اوہدے کول حاضر ہوئے۔ سو اوس نے اوہناں نوں پچھان لیا، پر اوہناں نے اوہنوں نہ پچھانیا۔ تے جدوں اوس نے اوہناں دا سامان اوہناں لئی تیار کر دتا، تے آکھیا: "میرے کول اپنے اوس بھرا نوں وی لے آنا جیہڑا تہاڈے پیو ولوں اے۔ کیہ تسی نہیں ویکھدے کہ میں ناپ پورا دیندا آں، تے میں سب توں چنگا مہمان نواز آں؟ فیر جے تسی اوہنوں میرے کول نہ لیائے، تے نہ تہاڈے لئی میرے کول کوئی ناپ اے، تے نہ تسی میرے نیڑے آنا۔" اوہناں نے آکھیا: "اسیں اوہدے پیو نوں اوہدے بارے منان دی کوشش کراں گے؛ تے اسیں ایہہ ضرور کراں گے۔" تے اوس نے اپنے نوکراں نوں آکھیا: "ایہناں دی پونجی ایہناں دے سامان وچ رکھ دیو، تاں جے جدوں ایہہ اپنے گھر والیاں کول پرتن تے ایہنوں پچھان لین — شاید ایہہ فیر آؤن۔" (۵۸–۶۲)

فیر جدوں اوہ اپنے پیو کول پرتے، تے آکھیا: "اے ساڈے ابّا، ساڈے لئی (غلّے دا) ناپ روک دتا گیا اے۔ سو ساڈے بھرا نوں ساڈے نال بھیج دے، تاں جے اسیں ناپ لے آئیے؛ تے اسیں ضرور اوہدی حفاظت کراں گے۔" اوس نے آکھیا: "کیہ میں اوہدے بارے تہاڈے اُتے اوویں ای اعتبار کراں جیویں ایس توں پہلاں اوہدے بھرا بارے تہاڈے اُتے اعتبار کیتا سی؟ سو اللہ سب توں چنگا نگہبان اے، تے اوہ سب رحم کرن والیاں توں ودھ رحم کرن والا اے۔" تے جدوں اوہناں نے اپنا سامان کھولیا، تے ویکھیا کہ اوہناں دی پونجی اوہناں نوں پرتا دتی گئی اے۔ اوہناں نے آکھیا: "اے ساڈے ابّا، سانوں ہور کیہ چاہیدا اے؟ ایہہ ساڈی پونجی اے، سانوں پرتا دتی گئی اے۔ تے اسیں اپنے گھر والیاں لئی غلّہ لیاواں گے، تے اپنے بھرا دی حفاظت کراں گے، تے اک اونٹھ دا بوجھ ہور ودھ لواں گے: ایہہ ناپ تے سوکھا ای اے۔" اوس نے آکھیا: "میں اوہنوں تہاڈے نال ہرگز نہیں بھیجاں گا جدوں تائیں تسی مینوں اللہ دا پکا عہد نہ دیو کہ تسی اوہنوں ضرور میرے کول لے آؤ گے، سوا ایس دے کہ تسی آپ ای گھیر لئے جاؤ۔" فیر جدوں اوہناں نے اوہنوں اپنا پکا عہد دے دتا، تے اوس نے

آکھیا: "جو کجھ اسیں آکھ رہے آں اوہدے اُتے اللہ نگہبان اے۔" تے اوس نے آکھیا: "اے میرے پُترو، اکو دروازے راہیں نہ وڑنا، سگوں وکھو وکھ دروازیاں راہیں وڑنا۔ تے میں اللہ دے مقابلے تہاڈے کجھ وی کم نہیں آ سکدا: حکم تے بس اللہ ای دا اے۔ اوسے اُتے میں بھروسا کیتا، تے بھروسا کرن والیاں نوں اوسے اُتے بھروسا کرنا چاہیدا اے۔" تے جدوں اوہ اوویں ای وڑے جیویں اوہناں دے پیو نے اوہناں نوں حکم دتا سی، تے ایہہ اللہ دے مقابلے اوہناں دے کجھ وی کم نہ آیا؛ ہاں یعقوب دے دل وچ اک خواہش سی جیہڑی اوس نے پوری کر لئی۔ تے بے شک اوہ علم والا سی، ایس لئی کہ اساں اوہنوں سکھایا سی؛ پر بہتے لوک نہیں جاندے۔ (۶۳–۶۸)

تے جدوں اوہ یوسف کول حاضر ہوئے، تے اوس نے اپنے بھرا نوں اپنے کول تھاں دتی تے آکھیا: "میں تیرا بھرا آں؛ سو جو کجھ ایہہ کردے رہے نیں اوہدے اُتے غم نہ کر۔" فیر جدوں اوس نے اوہناں دا سامان اوہناں لئی تیار کر دتا، تے پانی پین دا پیالہ اپنے بھرا دے سامان وچ رکھ دتا۔ فیر اک پکارن والے نے پکار کے آکھیا: "اے قافلے والیو، تسی چور او!" اوہناں نے اوہناں ول مُڑ کے آکھیا: "تہاڈی کیہڑی شے گواچی اے؟" اوہناں نے آکھیا: "سانوں بادشاہ دا پیالہ نہیں لبھدا۔ جیہڑا اوہنوں لے آوے اوہدے لئی اک اونٹھ دا بوجھ (غلّہ) اے، تے میں ایہدا ضامن آں۔" اوہناں نے آکھیا: "اللہ دی قسم، تسی خوب جاندے او کہ اسیں ایس زمین وچ فساد پھیلاؤن نہیں آئے، تے نہ اسیں چور آں۔" اوہناں نے آکھیا: "فیر جے تسی جھوٹھے نکلے تے ایہدی سزا کیہ ہووے گی؟" اوہناں نے آکھیا: "ایہدی سزا ایہہ اے: جیہدے سامان وچوں اوہ لبھے، اوہو آپ ایہدی سزا اے۔ اسیں ظالماں نوں اینج ای سزا دیندے آں۔" سو اوس نے اپنے بھرا دے تھیلے توں پہلاں اوہناں دے تھیلیاں توں (تلاشی) شروع کیتی، فیر اوہنوں اپنے بھرا دے تھیلے وچوں کڈھ لیا۔ ایسے طرحاں اساں یوسف لئی تدبیر کیتی: بادشاہ دے قانون وچ اوہ اپنے بھرا نوں نہیں سی لے سکدا، سوا ایس دے کہ اللہ ای چاہندا۔ اسیں جیہدے چاہندے آں درجے اُچے کر دیندے آں؛ تے ہر علم والے توں اُتے اک ودھ جانن والا اے۔ (۶۹–۷۶)

اوہناں نے آکھیا: "جے ایس نے چوری کیتی اے، تے ایس توں پہلاں ایہدا اک بھرا وی چوری کر چکیا اے۔" پر یوسف نے ایہہ گل اپنے دل وچ لُکائی رکھی تے اوہناں اُتے ظاہر نہ کیتی۔ اوس نے (دل وچ) آکھیا: "تسی تے ایس توں وی بُرے حال وچ او؛ تے جو کجھ تسی بیان کردے او اللہ اوہنوں خوب جاندا اے۔" اوہناں نے آکھیا: "اے عزیز، ایہدا اک پیو اے، بہت ای بُڈھا؛ سو ایہدی تھاں ساڈے وچوں کسے اک نوں رکھ لے۔ بے شک اسیں تینوں نیکی کرن والیاں وچوں ویکھدے آں۔" اوس نے آکھیا: "اللہ دی پناہ کہ اسیں اوہدے توں سوا کسے ہور نوں پھڑیئے جیہدے کول اساں اپنا مال پایا اے: فیر تے اسیں ضرور ظالم ہوواں گے۔" فیر جدوں اوہ اوہدے ولوں نااُمید ہو گئے، تے اک پاسے ہو کے آپس وچ صلاح کرن لگے۔ اوہناں وچوں سب توں وڈے نے آکھیا: "کیہ تسی نہیں جاندے کہ تہاڈے پیو نے تہاڈے کولوں اللہ دا پکا عہد لیا سی، تے ایس توں پہلاں یوسف دے معاملے وچ تسی کیہو جیہی کوتاہی کر چکے او؟ سو میں تے ایس زمین توں ہرگز نہیں ہلاں گا جدوں تائیں میرا پیو مینوں اجازت نہ دیوے، یا اللہ میرے لئی کوئی فیصلہ نہ کر دیوے: تے اوہ سب توں چنگا فیصلہ کرن والا اے۔ تسی اپنے پیو کول پرت جاؤ تے آکھو: 'اے ساڈے ابّا، تیرے پُتر نے چوری کیتی اے۔ اسیں تے اوہو گواہی دیندے آں جو اسیں جانیا، تے غیب دی نگہبانی ساڈے وس وچ نہیں سی۔ اوس بستی توں پُچھ لے جتھے اسیں سی، تے اوس قافلے توں وی جیہدے نال اسیں آئے آں: بے شک اسیں سچ آکھ رہے آں۔'" (۷۷–۸۲)

اوس نے آکھیا: "نہیں؛ سگوں تہاڈے نفساں نے تہاڈے لئی اک گل بنا لئی اے۔ سو — صبر ای چنگا اے۔ ہو سکدا اے اللہ اوہناں ساریاں نوں میرے کول لے آوے۔ بے شک اوہو سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔" تے اوس نے اوہناں ولوں مونہہ پھیر لیا تے آکھیا: "ہائے افسوس یوسف اُتے!" تے غم نال، جیہنوں اوہ دل وچ دبائی رکھدا سی، اوہدیاں اکھاں چٹیاں ہو گئیاں۔ اوہناں نے آکھیا: "اللہ دی قسم، تُوں یوسف نوں ای یاد کردا رہیں گا ایتھوں تائیں کہ گھُل گھُل کے مُک جاویں، یا ہلاک ہون والیاں وچوں ہو جاویں!" اوس نے آکھیا: "میں تے اپنی بے قراری تے اپنے غم دی فریاد بس اللہ ای اگے کرنا آں، تے میں اللہ ولوں اوہ کجھ جاندا آں جو تسی نہیں جاندے۔ اے میرے پُترو، جاؤ تے یوسف تے اوہدے بھرا دی کھوج لاؤ، تے اللہ دی رحمت توں نااُمید نہ ہووو: اللہ دی رحمت توں کافراں توں سوا کوئی نااُمید نہیں ہوندا۔" (۸۳–۸۷)

فیر جدوں اوہ اوہدے کول حاضر ہوئے تے آکھیا: "اے عزیز، سانوں تے ساڈے گھر والیاں نوں سخت تکلیف اپڑی اے، تے اسیں تھوڑی جیہی نِکمّی پونجی لے کے آئے آں۔ سو سانوں پورا ناپ دے تے ساڈے اُتے خیرات کر: بے شک اللہ خیرات کرن والیاں نوں بدلہ دیندا اے۔" اوس نے آکھیا: "کیہ تہانوں پتا اے کہ تسی اپنی نادانی وچ یوسف تے اوہدے بھرا نال کیہ کیتا سی؟" اوہناں نے آکھیا: "کیہ سچ مُچ تُوں ای یوسف ایں؟" اوس نے آکھیا: "میں یوسف آں، تے ایہہ میرا بھرا اے۔ اللہ نے ساڈے اُتے احسان کیتا اے۔ بے شک جیہڑا پرہیزگاری کرے تے صبر کرے — تے اللہ نیکی کرن والیاں دا اجر ضائع نہیں کردا۔" اوہناں نے آکھیا: "اللہ دی قسم، بے شک اللہ نے تینوں ساڈے اُتے فضیلت دتی اے، تے بے شک اسیں ای خطاکار ساں۔" اوس نے آکھیا: "اج تہاڈے اُتے کوئی ملامت نہیں۔ اللہ تہانوں بخشے: تے اوہ سب رحم کرن والیاں توں ودھ رحم کرن والا اے۔ میری ایہہ قمیض لے جاؤ تے ایہنوں میرے پیو دے مونہہ اُتے پا دیو؛ اوہدی نظر پرت آوے گی۔ فیر اپنے سارے گھر والیاں نوں میرے کول لے آؤ۔" (۸۸–۹۳)

تے جدوں قافلہ (مصر توں) ٹُریا، تے اوہناں دے پیو نے آکھیا: "مینوں تے یوسف دی خوشبو آ رہی اے، بھاویں تسی مینوں سٹھیایا ہویا ای سمجھو۔" اوہناں نے آکھیا: "اللہ دی قسم، تُوں اجے تائیں اپنی اوسے پرانی غلطی وچ ایں!" فیر جدوں خوش خبری دین والا آیا، تے اوس نے اوہ (قمیض) اوہدے مونہہ اُتے پا دتی تے اوہدی نظر پرت آئی۔ اوس نے آکھیا: "کیہ میں تہانوں آکھیا نہیں سی کہ میں اللہ ولوں اوہ کجھ جاندا آں جو تسی نہیں جاندے؟" اوہناں نے آکھیا: "اے ساڈے ابّا، ساڈے گناہاں دی بخشش منگ؛ بے شک اسیں ای خطاکار ساں۔" اوس نے آکھیا: "میں اپنے رب کولوں تہاڈے لئی بخشش منگاں گا۔ بے شک اوہو بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" (۹۴–۹۸)

تے جدوں اوہ یوسف کول حاضر ہوئے، تے اوس نے اپنے ماں پیو نوں اپنے کول تھاں دتی تے آکھیا: "مصر وچ داخل ہو جاؤ، اللہ نے چاہیا تے امن نال۔" تے اوس نے اپنے ماں پیو نوں تخت اُتے اُچا بٹھایا، تے اوہ سب اوہدے اگے سجدے وچ ڈِگ پئے۔ اوس نے آکھیا: "اے میرے ابّا، ایہہ میرے اوس پرانے خواب دی تعبیر اے: میرے رب نے اوہنوں سچ کر وکھایا۔ تے اوس نے میرے اُتے احسان کیتا جدوں مینوں قید خانے وچوں کڈھیا، تے تہانوں بِنڈّوں (صحرا وچوں) ایتھے لے آیا، ایس مگروں کہ شیطان نے میرے تے میرے بھراواں وچکار پھُٹ پا دتی سی۔ بے شک میرا رب جو چاہندا اے اوہدی باریک تدبیر کردا اے: بے شک اوہو سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ اے میرے رب، تُوں مینوں حکومت وچوں حصہ دتا تے مینوں گلاں دی تہہ تائیں اپڑنا

سکھایا۔ اے اسماناں تے زمین دے پیدا کرن والے، تُوں ای دنیا تے آخرت وچ میرا کارساز ایں۔ مینوں فرمانبرداری (اسلام) دی حالت وچ موت دے، تے مینوں نیک لوکاں نال ملا دے۔" (۹۹–۱۰۱)

اے نبی، ایہہ غیب دیاں خبراں وچوں اے جیہڑیاں اسیں تیرے ول وحی کردے آں۔ تے تُوں اوہناں دے کول نہیں سیں جدوں اوہناں نے اپنی گل پکی کیتی تے اوہ چالاں چل رہے سن۔ تے بہتے لوک، بھاویں تُوں کِنّا ای چاہیں، ایمان لیاؤن والے نہیں۔ تے تُوں ایہدے اُتے اوہناں کولوں کوئی اجر نہیں منگدا: ایہہ تے سارے جہاناں لئی بس اک نصیحت اے۔ تے اسماناں تے زمین وچ کِنّیاں ای نشانیاں نیں جنہاں کولوں اوہ لنگھ جاندے نیں، تے اوہناں ولوں مونہہ پھیری رکھدے نیں! تے اوہناں وچوں بہتے اللہ اُتے ایمان نہیں لیاؤندے پر اینج کہ اوہدے نال شریک وی ٹھہراؤندے نیں۔ کیہ اوہ ایس توں بے خوف نیں کہ اللہ دے عذاب دی کوئی چھا جان والی آفت اوہناں اُتے آ پوے، یا قیامت اچانک اوہناں اُتے آ جاوے تے اوہناں نوں خبر وی نہ ہووے؟ آکھو: "ایہہ میرا راہ اے: میں اللہ ول پوری بصیرت نال بلاؤندا آں، میں وی تے اوہ وی جیہڑے میرے پچھے چلے۔ تے اللہ پاک اے! تے میں شرک کرن والیاں وچوں نہیں۔" (۱۰۲–۱۰۸)

تے اساں تیرے توں پہلاں وی بستیاں دے وسنیکاں وچوں مرد ای بھیجے سن، جنہاں ول اسیں وحی کردے ساں۔ کیہ ایہہ لوک زمین وچ چلے پھرے نہیں کہ ویکھدے کہ اوہناں دا انجام کیہو جیہا ہویا جیہڑے ایہناں توں پہلاں سن؟ تے بے شک آخرت دا گھر پرہیزگاراں لئی کتے چنگا اے۔ فیر کیہ تسی عقل توں کم نہیں لیندے؟ ایتھوں تائیں کہ جدوں رسول نااُمید ہون لگے تے اوہناں نے گمان کیتا کہ اوہ جھٹلا دتے گئے نیں، تے ساڈی مدد اوہناں کول آ اپڑی، فیر جیہنوں اساں چاہیا اوہ بچا لیا گیا؛ تے ساڈا عذاب مجرم لوکاں توں کدے ٹالیا نہیں جاندا۔ بے شک اوہناں دے قصیاں وچ عقل والیاں لئی عبرت اے۔ ایہہ کوئی گھڑی ہوئی گل نہیں، سگوں اوس دی تصدیق اے جو ایس توں پہلاں اے، تے ہر شے دا کھلّا بیان، تے ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی ہدایت تے رحمت۔ (۱۰۹–۱۱۱)

۱۳. گرج (الرعد)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، میم، را۔ ایہہ کتاب دیاں آیتاں نیں؛ تے جو کجھ تیرے رب ولوں تیرے ول اتاریا گیا اے اوہ حق اے، پر بہتے لوک ایمان نہیں لیاؤندے۔ اللہ اوہ اے جنہے اسماناں نوں بِنا اوہناں تھماں دے اُچا کیتا جیہڑے تہانوں دِسّن، فیر اوہ عرش اُتے قائم ہویا۔ تے اوس نے سورج تے چَن نوں کم اُتے لا دتا، ہر اک اک مقرر مدت تائیں چل رہیا اے۔ اوہو سارے کم دی تدبیر کردا اے، تے نشانیاں کھول کھول کے بیان کردا اے، تاں جے تسی اپنے رب نال ملن دا یقین کرو۔[14] تے اوہو اے جنہے زمین نوں وچھایا تے اوہدے وچ جمے ہوئے پہاڑ تے دریا بنائے؛ تے ہر قسم دے پھلاں دے اوہدے وچ دو دو جوڑے بنائے۔ اوہ رات نوں دن اُتے پردے وانگوں پا دیندا اے۔ بے شک ایہدے وچ غور کرن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ تے زمین وچ نال نال لگدے ٹکڑے نیں، تے انگوراں دے باغ، تے کھیتیاں، تے کھجوراں دے بُوٹے، جھُنڈاں والے وی تے اکلے وی، سب نوں اکو پانی دتا جاندا اے؛ فیر وی اسیں اوہناں وچوں کجھ نوں سواد وچ کجھ اُتے ودھا دیندے آں۔ بے شک ایہدے وچ عقل توں کم لین والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ (۱–۴)

تے جے تُوں حیران ہونا ایں، تے حیرانی والی تے اوہناں دی ایہہ گل اے: "کیہ؟ جدوں اسیں مٹی ہو جاواں گے، تے کیہ سچ مُچ اسیں نویں سِریوں پیدا کیتے جاواں گے؟" ایہو لوک نیں جنہاں نے اپنے رب دا انکار کیتا؛ تے ایہو نیں جنہاں دیاں دھوناں وچ طوق ہون گے؛ تے ایہو دوزخ والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ تے اوہ تیرے کولوں بھلائی توں پہلاں برائی دی چھیتی مچاؤندے نیں، حالانکہ ایہناں توں پہلاں عبرت والیاں سزاواں گزر چکیاں نیں۔ تے بے شک تیرا رب لوکاں دے ظلم دے باوجود اوہناں لئی بڑی بخشش والا اے، تے بے شک تیرا رب سخت سزا دین والا وی اے۔ تے جنہاں نے کفر کیتا اوہ آکھدے نیں: "ایہدے اُتے ایہدے رب ولوں کوئی نشانی کیوں نہیں اتاری گئی؟" تُوں تے بس اک ڈراؤن والا ایں؛ تے ہر قوم لئی اک راہ وکھاؤن والا ہویا اے۔ (۵–۷)

اللہ جاندا اے جو کجھ ہر مادہ اپنے پیٹ وچ چُکدی اے، تے جو کجھ رِحماں وچ گھٹدا تے ودھدا اے: تے اوہدے کول ہر شے دا اک اندازہ مقرر اے۔ اوہ غیب تے حاضر دا جانن والا، سب توں وڈا، سب توں اُچا اے۔ تہاڈے وچوں کوئی ہولی گل کرے یا اُچی، تے کوئی رات نوں لُکیا ہووے یا دن نوں تُردا پھردا ہووے، (اوہدے لئی) سب برابر اے: ہر بندے لئی اگے پچھے آؤن والے پہرے دار نیں، جیہڑے اللہ دے حکم نال اوہدی حفاظت کردے نیں۔ بے شک اللہ کسے قوم دی حالت نہیں بدلدا جدوں تائیں اوہ آپ اوس نوں نہ بدلن جو اوہناں دے اپنے اندر اے۔ تے جدوں اللہ کسے قوم نال برائی دا ارادہ کر لیندا اے، تے اوہنوں کوئی ٹال نہیں سکدا، تے اوہدے توں سوا اوہناں دا کوئی حمایتی نہیں۔ (۸–۱۱)

[14] ایس آیت وچ تے سورۂ لقمان دی اک آیت (۳۱:۱۰) وچ، اللہ اوس کششِ ثقل نوں جنہے ساڈی کائنات نوں چلدا رکھیا ہویا اے اپنی خلاقی دی نشانی تے اپنیاں صفتاں الخالق، الباری تے المصوّر دے ظہور دے طور تے پیش کردا اے۔ ایتھے اللہ ایہنوں ساڈی آخرت لئی وی اک نشانی آکھدا اے، جیویں بہت ساریاں تھاواں اُتے اللہ ساڈی کائنات دی پہلی تخلیق نوں اوس دے نمونے تے ثبوت دے طور تے پیش کردا اے جو آخرت وچ آؤن والا اے، جیویں سورۂ یٰسین دے آخر وچ۔

اوہو اے جیہڑا تہانوں بجلی وکھاؤندا اے، ڈر تے اُمید دوواں لئی، تے بھارے بدل اُٹھاؤندا اے۔ تے گرج اوہدی حمد دے نال اوہدی تسبیح کردی اے، تے فرشتے وی اوہدے ڈر توں۔ تے اوہ کڑکدیاں بجلیاں بھیجدا اے تے جیہدے اُتے چاہندا اے اوہ ڈیگ دیندا اے — فیر وی ایہہ اللہ دے بارے جھگڑدے نیں، حالانکہ اوہ بڑی سخت قوت والا اے۔ سچی پکار اوسے لئی اے۔ تے اوہدے توں سوا جنہاں نوں ایہہ پکاردے نیں اوہ ایہناں نوں کوئی جواب نہیں دیندے، بس اینج جیویں کوئی اپنے دوویں ہتھ پانی ول پھیلائے کہ اوہ اوہدے مونہہ تائیں اپڑ جاوے: حالانکہ اوہ کدے اوہدے تائیں نہیں اپڑن والا۔ تے کافراں دی پکار تے بس گمراہی وچ بھٹکنا ای اے۔ تے اللہ ای نوں سجدہ کردے نیں جیہڑے وی اسماناں تے زمین وچ نیں، خوشی نال یا مجبوری نال، تے اوہناں دے پرچھاویں وی سویرے تے شام۔ (۱۲–۱۵)

آکھو: "اسماناں تے زمین دا رب کون اے؟" آکھو: "اللہ۔" آکھو: "فیر کیہ تسی اوہدے توں سوا ایسے کارساز بنا لئے نیں جیہڑے آپ اپنے لئی وی نہ نفع دا اختیار رکھدے نیں نہ نقصان دا؟" آکھو: "کیہ انھا تے ویکھن والا برابر ہو سکدے نیں؟ یا کیہ ہنیرے تے چانن برابر ہو سکدے نیں؟" یا کیہ اوہناں نے اللہ دے ایسے شریک ٹھہرا لئے نیں جنہاں نے اوہدے پیدا کرن وانگوں کجھ پیدا کیتا اے، کہ پیدائش اوہناں نوں اکو جیہی لگن لگ پئی اے؟ آکھو: "اللہ ای ہر شے دا پیدا کرن والا اے، تے اوہ اکلا اے، سب اُتے غالب۔" (۱۶)

اوس نے اسمان توں پانی اتاریا، تے ندی نالے اپنی اپنی سمائی دے مطابق وگ پئے، فیر ہڑھ نے اُتے چڑھیا ہویا جھگ چُک لیا؛ تے جیس نوں لوک زیور یا سامان بنان لئی اگ وچ تپاؤندے نیں اوہدے وچوں وی اوہو جیہا جھگ اُٹھدا اے۔ ایسے طرحاں اللہ حق تے باطل دی مثال بیان کردا اے: سو جھگ تے بیکار ہو کے اُڈ جاندا اے؛ تے جو لوکاں نوں نفع دیندا اے، اوہ زمین وچ ٹھہر جاندا اے۔[15] (۱۷)

ایسے طرحاں اللہ مثالاں بیان کردا اے۔ جنہاں نے اپنے رب دا حکم منیا اوہناں لئی سب توں چنگا بدلہ اے۔ تے جنہاں نے اوہدا حکم نہ منیا — جے اوہناں کول اوہ سب کجھ ہووے جو زمین وچ اے تے اوہدے نال اونا ای ہور وی، تے اوہ اپنی جان چھڈاؤن لئی اوہ سب دے دین۔ اوہناں لئی بُرا حساب اے؛ تے اوہناں دا ٹھکانا دوزخ اے، تے اوہ کِنّی ای بُری آرام گاہ اے! (۱۸)

بھلا جیہڑا جاندا اے کہ جو کجھ تیرے رب ولوں تیرے ول اتاریا گیا اے اوہ حق اے، اوہ اوہدے ورگا ہو سکدا اے جیہڑا انھا اے؟ نصیحت تے بس عقل والے ای پھڑدے نیں: اوہ جیہڑے اللہ دا عہد پورا کردے نیں تے پکا قول نہیں توڑدے؛ تے جیہڑے اوس نوں جوڑدے نیں جیہدے جوڑن دا اللہ نے حکم دتا اے، تے اپنے رب توں ڈردے نیں تے بُرے حساب دا خوف رکھدے نیں؛ تے جیہڑے اپنے رب دی رضا چاہندیاں صبر کردے نیں، تے نماز قائم کردے نیں تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں لُک کے تے کھلّم کھلّا خرچ کردے نیں، تے برائی نوں بھلائی نال ٹالدے نیں۔ اوہناں ای لئی آخرت دا گھر اے: ہمیشہ رہن والے باغ جنہاں وچ اوہ داخل ہون گے، تے اوہناں دے پیو دادیاں، اوہناں دیاں بیویاں تے اوہناں دی اولاد وچوں جیہڑے نیک ہون گے اوہ وی؛ تے فرشتے ہر دروازے توں اوہناں کول آؤن گے: "سلام ہووے تہاڈے اُتے ایس لئی کہ تسی صبر کیتا! سو آخرت دا گھر کِنّا ای چنگا اے!" تے جیہڑے اللہ دے عہد نوں پکا بنھن مگروں توڑ دیندے نیں، تے

[15] الحاد دی بنیاد گمان (ظن) اُتے اے: اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح

اوس نوں کٹدے نیں جیہدے جوڑن دا اللہ نے حکم دتا اے، تے زمین وچ فساد پھیلاؤندے نیں — اوہناں اُتے لعنت اے، تے اوہناں لئی بُرا گھر اے۔ اللہ جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلّا کر دیندا اے، تے (جیہدے لئی چاہے) ناپ کے دیندا اے۔ تے اوہ دنیا دی حیاتی اُتے خوش نیں، حالانکہ دنیا دی حیاتی آخرت دے مقابلے بس اک تھوڑا جیہا عارضی فائدہ اے۔ (۱۹–۲۶)

تے جنہاں نے کفر کیتا اوہ آکھدے نیں: "ایہدے اُتے ایہدے رب ولوں کوئی نشانی کیوں نہیں اتاری گئی؟" آکھو: "بے شک اللہ جیہنوں چاہندا اے گمراہ رہن دیندا اے، تے اپنے ول اوہنوں راہ وکھاؤندا اے جیہڑا اوہدے ول رجوع کرے: اوہ جیہڑے ایمان لیائے، تے جنہاں دے دل اللہ دے ذکر نال سکون پاؤندے نیں — سن لؤ، اللہ دے ذکر نال ای دلاں نوں سکون ملدا اے — جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے: اوہناں لئی خوش حالی اے، تے پرتن دی سوہنی تھاں۔" ایسے طرحاں اساں تینوں اک ایسی امت وچ بھیجیا اے جیہدے توں پہلاں کئی امتاں گزر چکیاں نیں، تاں جے تُوں اوہناں نوں اوہ پڑھ کے سناویں جو اساں تیرے ول وحی کیتا اے؛ حالانکہ اوہ رحمٰن دا انکار کردے نیں۔ آکھو: "اوہو میرا رب اے؛ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ اوسے اُتے میں بھروسا کیتا، تے اوسے ول میرا پرتنا اے۔" تے جے کوئی ایسا قرآن ہوندا جیہدے نال پہاڑ چلا دتے جاندے، یا زمین پاڑ دتی جاندی، یا مُردیاں نال گل کرائی جاندی — تے اوہ ایہو ہوندا۔ نہیں؛ سگوں سارا معاملہ اللہ ای دے ہتھ اے۔ کیہ ایمان والیاں نوں پتا نہیں کہ جے اللہ چاہندا، تے سارے لوکاں نوں ہدایت دے دیندا؟ تے کافراں اُتے اوہناں دے کرتوتاں پاروں کوئی نہ کوئی آفت آؤندی ای رہے گی، یا اوہناں دے گھراں دے نیڑے اُتردی رہے گی، ایتھوں تائیں کہ اللہ دا وعدہ آ جاوے۔ بے شک اللہ وعدے دے خلاف نہیں کردا۔ (۲۷–۳۱)

تے بے شک تیرے توں پہلاں وی رسولاں دا مذاق اُڈایا گیا، تے میں کافراں نوں مہلت دتی؛ فیر میں اوہناں نوں پھڑ لیا — تے میرا عذاب کیہو جیہا سی! بھلا اوہ جیہڑا ہر جان دے سِر اُتے کھلوتا اے، تے جاندا اے جو اوس نے کمایا، (کسے ہور ورگا ہو سکدا اے)؟ فیر وی اوہناں نے اللہ دے شریک ٹھہرا لئے نیں۔ آکھو: "ذرا اوہناں دے ناں تے لؤ! یا کیہ تسی اوہنوں ایسی شے دی خبر دیندے او جیہڑی زمین وچ اوہ نہیں جاندا؟ یا ایہہ بس اُتّوں اُتّوں دی گل اے؟" نہیں؛ سگوں کافراں لئی اوہناں دی چال سوہنی بنا دتی گئی اے، تے اوہ (سدھے) راہ توں روک دتے گئے نیں۔ تے جیہنوں اللہ گمراہ رہن دیوے اوہنوں کوئی راہ وکھاؤن والا نہیں۔ اوہناں لئی دنیا دی حیاتی وچ وی عذاب اے، تے آخرت دا عذاب تے کتے ودھ سخت اے؛ تے اوہناں نوں اللہ توں بچاؤن والا کوئی نہیں ہووے گا۔ (۳۲–۳۴)

اوس جنت دی مثال جیہدا پرہیزگاراں نال وعدہ کیتا گیا اے (ایہہ اے): اوہدے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں؛ اوہدا پھل ہمیشہ رہن والا اے، تے اوہدی چھاں وی۔ ایہہ اے پرہیزگاراں دا انجام، تے کافراں دا انجام اگ اے۔ تے جنہاں نوں اساں کتاب دتی اے اوہ اوس توں خوش ہوندے نیں جو تیرے ول اتاریا گیا اے؛ پر گروہاں وچ کجھ ایسے وی نیں جیہڑے ایہدے کجھ حصے دا انکار کردے نیں۔ آکھو: "مینوں تے بس ایہو حکم دتا گیا اے کہ میں اللہ دی عبادت کراں تے اوہدے نال کسے نوں شریک نہ ٹھہراواں۔ اوسے ول میں بلاؤندا آں، تے اوسے ول میرا پرتنا اے۔" تے ایسے طرحاں اساں ایہنوں عربی زبان وچ اک فیصلہ کرن والا حکم بنا کے اتاریا اے۔ تے جے تُوں اوس علم مگروں جو تیرے کول آ چکیا اے اوہناں دیاں خواہشاں دے پچھے چلیا، تے اللہ دے مقابلے نہ تیرا کوئی حمایتی ہووے گا تے نہ کوئی بچاؤن والا۔ تے بے شک اساں تیرے توں پہلاں وی رسول بھیجے تے اوہناں نوں بیویاں تے اولاد دتی؛ تے کسے رسول دے وس وچ نہیں سی کہ اللہ دی اجازت توں بِنا کوئی

نشانی لے آوے۔ ہر مدت لئی اک لکھت اے۔ اللہ جو چاہندا اے مٹا دیندا اے تے جو چاہندا اے قائم رکھدا اے، تے اصل کتاب (اُمّ الکتاب) اوسے کول اے۔ تے جیس دا اسیں اوہناں نال وعدہ کردے آں اوہدا کجھ حصہ بھاویں تینوں وکھا دیئیے، یا (اوس توں پہلاں) تینوں اپنے کول بلا لئیے، تیرے ذمے تے بس پیغام اپڑا دینا اے، تے حساب لینا ساڈا کم اے۔ کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اسیں زمین ول آؤندے آں، اوہنوں اوہدے کنڈھیاں توں گھٹاؤندے آؤندے آں؟ تے اللہ فیصلہ کردا اے، اوہدے فیصلے نوں کوئی پرتاؤن والا نہیں؛ تے اوہ چھیتی حساب لین والا اے۔ تے ایہناں توں پہلیاں نے وی چالاں چلیاں، پر ساری تدبیر تے اللہ ای دے ہتھ اے: اوہ جاندا اے جو کجھ ہر جان کماؤندی اے۔ تے کافر چھیتی ای جان لین گے کہ آخرت دا گھر کیہدے لئی اے۔ تے جنہاں نے کفر کیتا اوہ آکھدے نیں: "تُوں رسول نہیں۔" آکھو: "میرے تے تہاڈے وچکار اللہ گواہ کافی اے، تے اوہ وی جیہدے کول کتاب دا علم اے۔" (۳۵–۴۳)

۱۴. ابراہیم (ابراہیم)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، را۔ ایہہ اک کتاب اے جیہڑی اساں تیرے ول اتاری اے تاں جے تُوں لوکاں نوں اوہناں دے رب دے حکم نال ہنیریاں وچوں کڈھ کے چانن ول لے آویں، اوس دے راہ ول جیہڑا زبردست، ساریاں تعریفاں والا اے — اللہ، جیہدا اوہ سب کجھ اے جو اسماناں وچ اے تے جو زمین وچ اے۔ تے کافراں لئی سخت عذاب پاروں تباہی اے: اوہ جیہڑے دنیا دی حیاتی نوں آخرت توں ودھ پسند کردے نیں، تے (دوجیاں نوں) اللہ دے راہ توں روکدے نیں تے اوہدے وچ ٹیڈھ لبھدے نیں۔ ایہو لوک دور دی گمراہی وچ پئے نیں۔ تے اساں کوئی رسول نہیں بھیجیا پر اوہدی اپنی قوم دی بولی وچ ای، تاں جے اوہ اوہناں نوں کھول کے سمجھا دیوے۔ فیر اللہ جیہنوں چاہندا اے گمراہ رہن دیندا اے تے جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے؛ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ (۱–۴)

تے بے شک اساں موسیٰ نوں اپنیاں نشانیاں دے کے بھیجیا: "اپنی قوم نوں ہنیریاں وچوں کڈھ کے چانن ول لے آ، تے اوہناں نوں اللہ دے دن یاد کرا۔" بے شک ایہدے وچ ہر اوس بندے لئی نشانیاں نیں جیہڑا بڑا صبر کرن والا، شکر کرن والا ہووے۔ تے جدوں موسیٰ نے اپنی قوم نوں آکھیا: "اپنے اُتے اللہ دی نعمت یاد کرو، جدوں اوس نے تہانوں فرعون دے لوکاں توں بچایا، جیہڑے تہانوں بڑا بُرا عذاب دیندے سن، تہاڈے پُتراں نوں ذبح کردے سن تے تہاڈیاں عورتاں نوں جیوندیاں چھڈدے سن۔ تے ایہدے وچ تہاڈے رب ولوں بڑی وڈی آزمائش سی۔ تے جدوں تہاڈے رب نے اعلان کر دتا: 'جے تسی شکر کرو گے، تے میں ضرور تہانوں ہور ودھ دیاں گا؛ تے جے تسی ناشکری کرو گے، تے بے شک میرا عذاب بڑا سخت اے۔'" تے موسیٰ نے آکھیا: "جے تسی تے زمین وچ جِنّے وی نیں سارے دے سارے ناشکری کرو، فیر وی اللہ بے پرواہ، ساریاں تعریفاں والا اے۔" (۵–۸)

کیہ تہاڈے کول اوہناں دی خبر نہیں اپڑی جیہڑے تہاڈے توں پہلاں سن — نوح دی قوم، عاد تے ثمود، تے اوہ جیہڑے اوہناں مگروں ہوئے، جنہاں نوں اللہ توں سوا کوئی نہیں جاندا؟ اوہناں دے رسول اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آئے، پر اوہناں نے اپنے ہتھ اپنے مونہاں وچ دے لئے تے آکھیا: "جو کجھ دے کے تسی بھیجے گئے او اسیں اوہدا انکار کردے آں، تے جیہدے ول تسی سانوں بلاؤندے او اوہدے بارے اسیں ڈانواں ڈول کرن والے شک وچ آں۔" اوہناں دے رسولاں نے آکھیا: "کیہ اللہ دے بارے شک اے، جیہڑا اسماناں تے زمین دا پیدا کرن والا اے؟ اوہ تہانوں بلاؤندا اے تاں جے تہاڈے گناہ بخش دیوے تے تہانوں اک مقرر مدت تائیں مہلت دیوے۔" اوہناں نے آکھیا: "تسی تے بس ساڈے ای ورگے بشر او۔ تسی چاہندے او کہ سانوں اوہناں توں روک دیو جنہاں دی ساڈے پیو دادے عبادت کردے سن۔ سو ساڈے کول کوئی کھلّی سند لیاؤ۔" اوہناں دے رسولاں نے اوہناں نوں آکھیا: "بے شک اسیں تہاڈے ای ورگے بشر آں، پر اللہ اپنے بندیاں وچوں جیہدے اُتے چاہندا اے احسان کردا اے۔ تے ساڈے وس وچ نہیں کہ اللہ دے حکم توں بِنا تہاڈے کول کوئی سند لے آئیے؛ تے ایمان والیاں نوں اللہ ای اُتے بھروسا کرنا چاہیدا اے۔ تے اسیں اللہ اُتے بھروسا کیوں نہ کریے، جدوں کہ اوس نے سانوں ساڈے راہ وکھائے نیں؟ تے جیہڑی تکلیف تسی سانوں دیندے او اوہدے اُتے اسیں ضرور صبر کراں گے؛ تے بھروسا کرن والیاں نوں اللہ ای اُتے بھروسا کرنا چاہیدا اے۔" (۹–۱۲)

تے جنہاں نے کفر کیتا اوہناں نے اپنے رسولاں نوں آکھیا: ‘‘اسیں تہانوں ضرور اپنی زمین وچوں کڈھ دیاں گے، یا تسی ساڈے دین وچ پرت آؤ۔’’ تد اوہناں دے رب نے اوہناں ول وحی کیتی: ‘‘اسیں ظالماں نوں ضرور ہلاک کراں گے، تے اوہناں مگروں تہانوں ضرور ایس زمین وچ وساواں گے۔ ایہہ اوہدے لئی اے جیہڑا میرے حضور کھلون توں ڈرے تے میرے ڈراوے توں ڈرے۔’’ تے اوہناں نے فیصلہ منگیا، تے ہر سرکش ضدی نامراد ہویا۔ اوہدے اگے دوزخ اے، تے اوہنوں پیپ دا پانی پیایا جاوے گا، جیہنوں اوہ گھُٹ گھُٹ پیوے گا پر سنگھوں لاہ نہ سکے گا۔ تے موت اوہنوں ہر پاسیوں آوے گی، پر اوہ مرے گا نہیں؛ تے اوہدے اگے اک سخت عذاب اے۔ جنہاں نے اپنے رب دا انکار کیتا اوہناں دی مثال ایہہ اے: اوہناں دے عمل اوس سواہ ورگے نیں جیہدے اُتے ہنیری والے دن تیز ہوا چلے۔ جو کجھ اوہناں نے کمایا اوہدے وچوں کسے شے اُتے اوہناں دا وس نہ چلے گا۔ ایہو دور دی گمراہی اے۔ (۱۳–۱۸)

کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ نے اسماناں تے زمین نوں حق نال پیدا کیتا اے؟ جے اوہ چاہے، تے تہانوں لے جاوے تے اک نویں مخلوق لے آوے: تے ایہہ اللہ لئی کوئی اوکھی گل نہیں۔ تے اوہ سارے دے سارے اللہ دے سامہنے حاضر ہون گے؛ فیر کمزور لوک اوہناں نوں آکھن گے جیہڑے وڈے بن دے سن: ‘‘اسیں تے تہاڈے ای پچھے چلن والے ساں۔ سو کیہ ہن تسی اللہ دے عذاب وچوں کجھ وی ساڈے توں ٹال سکدے او؟’’ اوہ آکھن گے: ‘‘جے اللہ سانوں ہدایت دیندا، تے اسیں وی تہانوں ہدایت دیندے۔ ہن ساڈے لئی برابر اے بھاویں اسیں بے قرار ہوئیے یا صبر کریے: ساڈے لئی بچن دی کوئی تھاں نہیں۔’’ تے جدوں فیصلہ ہو چکے گا، تے شیطان آکھے گا: ‘‘بے شک اللہ نے تہاڈے نال سچا وعدہ کیتا سی؛ تے میں وی تہاڈے نال وعدہ کیتا سی، پر میں تہاڈے نال وعدہ خلافی کیتی۔ تے میرا تہاڈے اُتے کوئی زور نہیں سی، سوا ایس دے کہ میں تہانوں بلایا تے تسی میری گل من لئی۔ سو مینوں ملامت نہ کرو، سگوں اپنے آپ نوں ملامت کرو۔ نہ میں تہاڈی فریاد نوں اپڑ سکدا آں، تے نہ تسی میری فریاد نوں اپڑ سکدے او۔ ایس توں پہلاں جو تسی مینوں (اللہ دا) شریک بنایا سی میں اوہدا انکار کرنا آں۔’’ بے شک ظالماں لئی دردناک عذاب اے۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہ ایسے باغاں وچ داخل کیتے جان گے جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اپنے رب دے حکم نال اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے؛ اوتھے اوہناں دی دعائے ملاقات ‘‘سلام’’ ہووے گی۔ (۱۹–۲۳)

کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ نے کیہو جیہی مثال بیان کیتی اے؟ پاکیزہ گل اک پاکیزہ رُکھ ورگی اے: اوہدی جڑ مضبوط اے تے اوہدیاں ٹاہنیاں اسمان وچ نیں؛ اوہ اپنے رب دے حکم نال ہر موسم وچ اپنا پھل دیندا اے۔ تے اللہ لوکاں لئی مثالاں بیان کردا اے، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن۔ تے ناپاک گل دی مثال اک ناپاک رُکھ ورگی اے، جیہڑا زمین دے اُتّوں ای پُٹ سُٹیا گیا ہووے، اوہنوں کوئی ٹھہراؤ نہیں۔ اللہ ایمان والیاں نوں پکی گل دے نال دنیا دی حیاتی وچ وی تے آخرت وچ وی ثابت قدم رکھدا اے؛ تے اللہ ظالماں نوں گمراہ رہن دیندا اے۔ تے اللہ جو چاہندا اے کردا اے۔ (۲۴–۲۷)

کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جنہاں نے اللہ دی نعمت نوں ناشکری نال بدل دتا، تے اپنی قوم نوں تباہی دے گھر وچ جا اتاریا — دوزخ، جیہدے وچ اوہ سڑن لئی داخل ہون گے؟ تے اوہ کِنّی ای بُری ٹھہرن دی تھاں اے! تے اوہناں نے اللہ دے شریک ٹھہرا لئے، تاں جے (لوکاں نوں) اوہدے راہ توں بھٹکا دین۔ آکھو: ‘‘مزے اُڈا لؤ؛ فیر تہاڈا پرتنا اگ ای ول اے۔’’ میرے اوہناں بندیاں نوں جیہڑے ایمان لیائے نیں آکھ دے کہ نماز قائم

کرن، تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں لُک کے تے کھلّم کھلّا خرچ کرن، ایس توں پہلاں کہ اوہ دن آ جاوے جیہدے وچ نہ کوئی سودا ہووے گا تے نہ کوئی یاری۔ (۲۸–۳۱)

اللہ اوہ اے جنہے اسماناں تے زمین نوں پیدا کیتا، تے اسمان توں پانی اتاریا، فیر اوہدے نال تہاڈے رزق لئی پھل کڈھے؛ تے اوس نے کشتیاں نوں تہاڈے وس وچ کر دتا، تاں جے اوہ اوہدے حکم نال سمندر وچ چلن، تے اوس نے دریاواں نوں وی تہاڈے کم وچ لا دتا۔ تے اوس نے سورج تے چَن نوں تہاڈے کم وچ لا دتا، جیہڑے لگاتار اپنی چال چل رہے نیں، تے اوس نے رات تے دن نوں وی تہاڈے کم وچ لا دتا۔ تے جو کجھ تسی اوہدے کولوں منگیا اوس نے اوہدے وچوں تہانوں دتا۔ تے جے تسی اللہ دیاں نعمتاں گِنن لگو، تے اوہناں نوں کدے گِن نہ سکو گے۔ بے شک انسان بڑا ای بے انصاف، بڑا ای ناشکرا اے۔ (۳۲–۳۴)

تے جدوں ابراہیم نے آکھیا: "اے میرے رب، ایس شہر نوں امن والا بنا دے، تے مینوں تے میری اولاد نوں بُتاں دی پوجا توں دور رکھ۔ اے میرے رب، ایہناں نے بہت سارے لوکاں نوں گمراہ کر دتا اے۔ سو جیہڑا میرے پچھے چلے اوہ میرا اے؛ تے جیہڑا میری نافرمانی کرے — تے بے شک تُوں بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا ایں۔ اے ساڈے رب، میں اپنی کجھ اولاد نوں اک بِنا کھیتی والی وادی وچ، تیرے عزت والے گھر دے کول، آ وسایا اے — اے ساڈے رب، تاں جے اوہ نماز قائم کرن۔ سو تُوں کجھ لوکاں دے دل اوہناں ول مائل کر دے، تے اوہناں نوں پھلاں دا رزق دے، تاں جے اوہ شکر کرن۔ اے ساڈے رب، تُوں جاندا ایں جو اسیں لُکاؤندے آں تے جو ظاہر کردے آں؛ تے اللہ توں کوئی شے لُکی نہیں، نہ زمین وچ تے نہ اسمان وچ۔ ساری تعریف اللہ لئی اے، جنہے مینوں بڑھاپے وچ اسماعیل تے اسحاق دتے۔ بے شک میرا رب دعا سنن والا اے۔ اے میرے رب، مینوں نماز قائم کرن والا بنا، تے میری اولاد نوں وی۔ اے ساڈے رب، میری دعا قبول کر۔ اے ساڈے رب، مینوں تے میرے ماں پیو نوں تے سارے ایمان والیاں نوں اوس دن بخش دئیں جدوں حساب قائم ہووے گا۔"[16] (۳۵–۴۱)

تے ہرگز ایہہ نہ سمجھیں کہ اللہ اوس توں بے خبر اے جو ظالم کردے نیں۔ اوہ تے اوہناں نوں بس اوس دن تائیں مہلت دے رہیا اے جیہدے وچ اکھاں پاٹیاں دیاں پاٹیاں رہ جان گیاں، اوہ سِر چُکی دوڑے جا رہے ہون گے، اوہناں دی نظر اوہناں ول پرت کے نہ آوے گی، تے اوہناں دے دل خالی (ہوا) ہون گے۔ تے لوکاں نوں اوس دن توں ڈرا جدوں اوہناں اُتے عذاب آ جاوے گا، تے ظالم آکھن گے: "اے ساڈے رب، سانوں تھوڑی جیہی مدت دی مہلت دے دے: اسیں تیری دعوت قبول کراں گے تے رسولاں دے پچھے چلاں گے۔" "کیہ تسی ایس توں پہلاں قسماں نہیں سی کھاندے کہ تہاڈے لئی کوئی زوال نہیں؟ تے تسی اوہناں ای دیاں بستیاں وچ وسے رہے جنہاں نے اپنے اُتے ظلم کیتا سی، تے تہاڈے اُتے کھُل چکیا سی کہ اساں اوہناں نال کیہ کیتا، تے اساں تہاڈے لئی مثالاں وی بیان کیتیاں۔" تے اوہناں نے اپنی چال چلی، پر اوہناں دی چال اللہ دے سامہنے سی — بھاویں اوہناں دی چال ایسی سی کہ اوہدے نال پہاڑ وی ہل جان۔ (۴۲–۴۶)

---

[16] "اے میرے رب، ایس شہر نوں امن والا بنا دے": قرآن ۱۴:۳۵–۴۱ اُتے اک تاریخی تے دینی شرح، ابراہیم توں لے کے ۲۰۲۶ دے مکہ دفاعی اتحاد تائیں مکہ دے امن دی صدی بہ صدی تاریخ دے نال
جدہ دا محاصرہ، ۱۵۱۷: پرتگال، بحیرۂ احمر، تے مقدس شہراں دا دفاع

سو ہرگز ایہہ نہ سمجھیں کہ اللہ اپنے رسولاں نال کیتے وعدے دے خلاف کرے گا۔ بے شک اللہ زبردست، بدلہ لین والا اے۔ جیس دن ایہہ زمین دوجی زمین نال بدل دتی جاوے گی، تے اسمان وی، تے اوہ سب اللہ دے ساہمنے حاضر ہون گے، جیہڑا اکلا، سب اُتے غالب اے، تے تُوں اوس دن مجرماں نوں زنجیراں وچ اکٹھے جکڑے ہوئے ویکھیں گا، اوہناں دے کرتے گندھک دے ہون گے، تے اگ اوہناں دے چہریاں نوں ڈھک رہی ہووے گی، تاں جے اللہ ہر جان نوں اوہدی کمائی دا بدلہ دیوے۔ بے شک اللہ چھیتی حساب لین والا اے۔ (۴۷–۵۱)

ایہہ لوکاں لئی اک پیغام اے، تاں جے اوہناں نوں ایہدے راہیں ڈرایا جاوے، تے تاں جے اوہ جان لین کہ اوہو اکلا معبود اے، تے تاں جے عقل والے نصیحت پھڑن۔ (۵۲)

۱۵. الحِجر (الحِجر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، را۔ ایہہ کتاب دیاں تے اک کھول کے بیان کرن والے قرآن دیاں آیتاں نیں۔ اک ویلا آوے گا جدوں کافر آرزو کرن گے کہ کاش اوہ فرمانبردار (مسلمان) ہوندے۔ اوہناں نوں چھڈ دے کہ کھا لین تے مزے کر لین، تے (جھوٹھی) اُمید اوہناں نوں بھُلاوے وچ پائی رکھے: چھیتی ای اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا۔ تے اساں کسے بستی نوں ہلاک نہیں کیتا پر اوہدے لئی اک مقرر لکھت سی، تے کوئی امت نہ اپنے ویلے توں اگے ودھ سکدی اے تے نہ پچھے رہ سکدی اے۔ تے اوہ آکھدے نیں: "اے اوہ بندے جیہدے اُتے ایہہ نصیحت اتاری گئی اے — تُوں تے پک نال دیوانہ ایں! جے تُوں سچیاں وچوں ایں تے ساڈے کول فرشتے کیوں نہیں لے آؤندا؟" اسیں فرشتیاں نوں حق دے نال ای اتاردے آں، تے فیر اوہناں نوں مہلت نہیں دتی جاندی۔ بے شک اساں ای ایہہ نصیحت اتاری اے، تے بے شک اسیں ای ایہدے نگہبان آں۔ تے بے شک اساں تیرے توں پہلاں وی اگلے گروہاں وچ رسول بھیجے سن، تے اوہناں کول کوئی رسول نہیں آیا پر اوہ اوہدا مذاق ای اُڈاؤندے رہے۔ ایسے طرحاں اسیں ایہنوں مجرماں دے دلاں وچ اتار دیندے آں: اوہ ایہدے اُتے ایمان نہیں لیاؤندے، حالانکہ اگلیاں دا دستور گزر چکیا اے۔ تے جے اسیں اوہناں اُتے اسمان دا کوئی دروازہ کھول وی دیندے، تے اوہ اوہدے وچ چڑھدے وی جاندے، فیر وی ایہو آکھدے: "ساڈیاں اکھاں ای بنھ دتیاں گئیاں نیں؛ سگوں ساڈے اُتے جادو کر دتا گیا اے۔" (۱–۱۵)

تے بے شک اساں اسمان وچ بُرج بنائے، تے اوہنوں ویکھن والیاں لئی سجایا، تے ہر مردود شیطان توں اوہدی حفاظت کیتی — سوا اوس دے جیہڑا چوری چھُپے کجھ سُن لوے، تے اک چمکدا ہویا شعلہ اوہدے پچھے لگ جاندا اے۔ تے زمین — اساں اوہنوں وچھایا، تے اوہدے وچ جمے ہوئے پہاڑ رکھ دتے، تے اوہدے وچ ہر شے پورے تول نال اُگائی؛ تے اساں اوہدے وچ تہاڈے لئی روزی دے سامان بنائے، تے اوہناں لئی وی جنہاں نوں روزی دین والے تسی نہیں۔ تے کوئی شے ایسی نہیں جیہدے خزانے ساڈے کول نہ ہون، تے اسیں اوہنوں اک مقرر اندازے نال ای اتاردے آں۔ تے اسیں بار آور کرن والیاں ہواواں بھیجدے آں، فیر اسمان توں پانی اتاردے آں تے اوہ تہانوں پیاؤندے آں؛ تے ایہدا ذخیرہ رکھن والے تسی نہیں۔ تے بے شک اسیں ای زندہ کردے آں تے اسیں ای ماردے آں، تے اسیں ای وارث آں۔ تے بے شک اسیں تہاڈے وچوں اگے لنگھ جان والیاں نوں وی جاندے آں، تے بے شک اسیں پچھے آؤن والیاں نوں وی جاندے آں۔ تے بے شک تیرا رب ای اوہناں نوں اکٹھا کرے گا: بے شک اوہ حکمت والا، سب کجھ جانن والا اے۔[17] (۱۶–۲۵)

تے بے شک اساں انسان نوں کھنکدی ہوئی مٹی توں، سڑے ہوئے کالے گارے توں جیہڑا ڈھالیا گیا سی، پیدا کیتا، تے جِنّاں نوں اساں اوس توں پہلاں لُو دی اگ توں پیدا کیتا۔ تے جدوں تیرے رب نے فرشتیاں نوں آکھیا: "میں کھنکدی ہوئی مٹی توں، سڑے ہوئے کالے گارے توں جیہڑا ڈھالیا گیا اے، اک بشر پیدا کرن والا آں۔ سو جدوں میں اوہنوں پورا بنا لواں تے اوہدے وچ اپنی روح پھُوک دیاں، تے اوہدے اگے سجدے وچ ڈِگ پینا،"

[17] قرآن ۱۵:۱۶–۲۵ اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح
قرآن اک سورت دا ناں بُرجاں (تاریاں دے جھُرمٹاں) دے ناں اُتے کیوں رکھدا اے؟

تے فرشتیاں نے سجدہ کیتا، سارے دے سارے نے اکٹھے — سوا ابلیس دے: اوس نے سجدہ کرن والیاں دے نال ہون توں انکار کر دتا۔ اللہ نے آکھیا: "اے ابلیس، تینوں کیہ ہویا کہ تُوں سجدہ کرن والیاں دے نال نہ ہویا؟" اوس نے آکھیا: "میں ایسا نہیں کہ اوس بشر نوں سجدہ کراں جیہنوں تُوں کھنکدی ہوئی مٹی توں، سڑے ہوئے کالے گارے توں جیہڑا ڈھالیا گیا اے، پیدا کیتا۔" اللہ نے آکھیا: "فیر ایتھوں نکل جا، کیوں جے تُوں مردود ایں، تے بے شک تیرے اُتے جزا دے دن تائیں لعنت اے۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، فیر مینوں اوس دن تائیں مہلت دے جدوں اوہ دوبارہ اُٹھائے جان گے۔" اللہ نے آکھیا: "تینوں مہلت اے، اوس دن تائیں جیہدا ویلا مقرر اے۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، کیوں جے تُوں مینوں گمراہ کیتا، میں وی ضرور زمین وچ اوہناں لئی برائی نوں سوہنا کر کے وکھاواں گا، تے اوہناں ساریاں نوں ضرور گمراہ کراں گا — سوا اوہناں وچوں تیرے اوہناں بندیاں دے جیہڑے خالص کر لئے گئے نیں۔" اللہ نے آکھیا: "ایہہ اوہ راہ اے جیہڑا سدھا میرے تائیں اپڑدا اے: بے شک میرے بندیاں اُتے تیرا کوئی زور نہیں چلے گا، سوا اوہناں گمراہاں دے جیہڑے تیرے پچھے لگ جان؛ تے بے شک دوزخ ای اوہناں ساریاں دے وعدے دی تھاں اے۔ اوہدے ست دروازے نیں، تے ہر دروازے لئی اوہناں وچوں اک حصہ ونڈیا ہویا اے۔" بے شک پرہیزگار باغاں تے چشمیاں وچ ہون گے۔ "ایہناں وچ سلامتی تے امن نال داخل ہو جاؤ!" تے اوہناں دے سینیاں وچ جو وی کِینہ ہووے گا اسیں کڈھ دیاں گے؛ اوہ بھرا بھرا بن کے تختاں اُتے آمنے سامنے بیٹھے ہون گے۔ اوتھے نہ اوہناں نوں کوئی تھکاوٹ چھوہے گی، تے نہ اوہ کدے اوتھوں کڈھے جان گے۔ میرے بندیاں نوں خبر دے دے کہ بے شک میں ای بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا آں، تے ایہہ وی کہ میرا عذاب ای دردناک عذاب اے۔ (۲۶–۵۰)

تے اوہناں نوں ابراہیم دے مہماناں دا حال وی سنا، جدوں اوہ اوہدے کول آئے تے آکھیا: "سلام۔" اوس نے آکھیا: "سانوں تے تہاڈے کولوں ڈر لگدا اے۔" اوہناں نے آکھیا: "ڈر نہ: اسیں تینوں اک علم والے مُنڈے دی خوش خبری دیندے آں۔" اوس نے آکھیا: "کیہ تسی مینوں ایس حال وچ خوش خبری دیندے او کہ میرے اُتے بڑھاپا آ چکیا اے؟ فیر کاہدی خوش خبری دیندے او؟" اوہناں نے آکھیا: "اساں تینوں سچی خوش خبری دتی اے؛ سو تُوں نااُمید ہون والیاں وچوں نہ ہو۔" اوس نے آکھیا: "تے اپنے رب دی رحمت توں گمراہاں توں سوا کون نااُمید ہوندا اے؟" اوس نے آکھیا: "فیر اے بھیجے ہوئیو، تہاڈی مہم کیہ اے؟" اوہناں نے آکھیا: "اسیں اک مجرم قوم ول بھیجے گئے آں — سوا لوط دے گھر والیاں دے: اسیں اوہناں ساریاں نوں ضرور بچا لواں گے، سوا اوہدی بیوی دے؛ اساں طے کر دتا اے کہ اوہ پچھے رہ جان والیاں وچوں ہووے گی۔" (۵۱–۶۰)

فیر جدوں بھیجے ہوئے (فرشتے) لوط دے گھر والیاں کول آئے، تے اوس نے آکھیا: "تسی تے اوپرے لوک او۔" اوہناں نے آکھیا: "نہیں؛ سگوں اسیں تیرے کول اوہ شے لے کے آئے آں جیہدے وچ ایہہ لوک شک کردے سن۔ تے اسیں تیرے کول حق لے کے آئے آں، تے بے شک اسیں سچے آں۔ سو تُوں رات دے کسے حصے وچ اپنے گھر والیاں نوں لے کے نکل جا، تے آپ اوہناں دے پچھے پچھے چل؛ تے تہاڈے وچوں کوئی مُڑ کے نہ ویکھے، تے جتھے جان دا تہانوں حکم دتا جاندا اے اودھر ای چلے جاؤ۔" تے اساں اوہنوں ایہہ فیصلہ اپڑا دتا: کہ سویر ہوندیاں ای ایہناں لوکاں دی جڑ وڈھ دتی جاوے گی۔ تے شہر دے لوک خوشیاں مناؤندے ہوئے آئے۔ اوس نے آکھیا: "ایہہ میرے مہمان نیں، سو مینوں شرمندہ نہ کرو۔ تے اللہ توں ڈرو، تے مینوں رسوا نہ کرو۔" اوہناں نے آکھیا: "کیہ اساں تینوں سارے جہان (دے لوکاں نوں پناہ دین) توں منع نہیں سی کیتا؟" اوس نے آکھیا: "ایہہ میریاں دھیاں نیں، جے تسی کجھ کرنا ای اے۔" تیری جان دی قسم، اوہ اپنی مستی

وچ انھے ہوئے بھٹک رہے سن — تے سورج نکلدیاں ای اوہناں نوں چنگھاڑ نے آ پھڑیا۔ فیر اساں اوس بستی نوں تل اُتّے کر دتا، تے اوہناں اُتے پکی ہوئی مٹی دے پتھر ورسائے۔ بے شک ایہدے وچ نشان پچھانن والیاں لئی نشانیاں نیں۔ تے اوہ (بستی) اک چلدے راہ اُتے اے: بے شک ایہدے وچ ایمان والیاں لئی نشانی اے۔ (۶۱–۷۷)

تے اَیکہ (جھنگی) والے وی ظالم سن، سو اساں اوہناں توں بدلہ لیا؛ تے ایہہ دوویں (بستیاں) اک کھلّے راہ اُتے نیں۔ تے حِجر والیاں نے وی رسولاں نوں جھٹلایا۔ تے اساں اوہناں نوں اپنیاں نشانیاں دتیاں، پر اوہ اوہناں توں مونہہ پھیردے رہے۔ تے اوہ بے خوف ہو کے پہاڑاں نوں تراش تراش کے گھر بناؤندے سن؛ پر سویر ہوندیاں اوہناں نوں چنگھاڑ نے آ پھڑیا، تے جو کجھ اوہ کماؤندے سن اوہناں دے کجھ کم نہ آیا۔ (۷۸–۸۴)

تے اساں اسماناں تے زمین نوں تے جو کجھ اوہناں دے وچکار اے حق دے نال ای پیدا کیتا اے۔ تے بے شک قیامت آ کے رہے گی، سو تُوں سوہنے طریقے نال درگزر کر۔ بے شک تیرا رب ای سب کجھ پیدا کرن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے بے شک اساں تینوں ست بار بار دہرائیاں جان والیاں (آیتاں) تے عظمت والا قرآن دتا اے۔ تُوں اوس ول اپنیاں اکھاں چُک کے نہ ویکھ جو اساں اوہناں دے کجھ گروہاں نوں ورتن لئی دتا اے، تے نہ اوہناں اُتے غم کر؛ تے ایمان والیاں لئی اپنا بازو جھُکائی رکھ، تے آکھ دے: "بے شک میں ای کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں،" جیویں اساں اوہناں ونڈیاں پاؤن والیاں اُتے اتاریا سی، جنہاں نے قرآن نوں ٹکڑے ٹکڑے کر دتا۔ سو تیرے رب دی قسم، اسیں اوہناں ساریاں توں ضرور پُچھاں گے اوس بارے جو اوہ کردے سن۔ سو جیس دا تینوں حکم دتا جاندا اے اوہ کھول کے سنا دے، تے مشرکاں ولوں مونہہ پھیر لے۔ بے شک مذاق اُڈاؤن والیاں دے مقابلے اسیں تیرے لئی کافی آں، جیہڑے اللہ دے نال دوجا معبود ٹھہراؤندے نیں: چھیتی ای اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا۔ تے بے شک اسیں جاندے آں کہ جو کجھ ایہہ آکھدے نیں اوہدے نال تیرا سینہ تنگ ہوندا اے۔ سو تُوں اپنے رب دی حمد دے نال اوہدی تسبیح کر، تے سجدہ کرن والیاں وچوں ہو جا، تے اپنے رب دی عبادت کردا رہ ایتھوں تائیں کہ تیرے کول یقینی گل (موت) آ جاوے۔ (۸۵–۹۹)

۱۶. شہد دی مکھی (النحل)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اللہ دا حکم آ اپڑیا، سو تسی اوہدے لئی چھیتی نہ مچاؤ۔ اوہ پاک اے! تے اوہ اوس توں بہت اُچا اے جو ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں۔ اوہ فرشتیاں نوں اپنے حکم دی روح دے نال اپنے بندیاں وچوں جیہدے اُتے چاہندا اے اتاردا اے: "خبردار کر دیو کہ میرے توں سوا کوئی معبود نہیں، سو میرے توں ای ڈرو۔" اوس نے اسماناں تے زمین نوں حق نال پیدا کیتا؛ اوہ اوس توں بہت اُچا اے جو ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں۔ اوس نے انسان نوں اک بوند توں پیدا کیتا — تے ویکھو، اوہ کھلّم کھلّا جھگڑالو بن گیا! تے ڈنگر وی اوس نے تہاڈے لئی پیدا کیتے: اوہناں وچ تہاڈے لئی گرمی دا سامان اے تے ہور وی فائدے نیں، تے اوہناں وچوں تسی کھاندے وی او۔ تے اوہناں وچ تہاڈے لئی رونق اے جدوں تسی شام نوں اوہناں نوں (چرا کے) گھر لیاؤندے او تے جدوں سویرے چرن لئی لے جاندے او۔ تے اوہ تہاڈے بوجھ چُک کے اوہناں شہراں تائیں لے جاندے نیں جتھے تسی جان مار مشقت توں بِنا نہیں سی اپڑ سکدے۔ بے شک تہاڈا رب بڑا شفقت والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے گھوڑے، خچر تے کھوتے وی (پیدا کیتے)، تاں جے تسی اوہناں اُتے سواری کرو تے رونق لئی وی۔ تے اوہ اوہ کجھ پیدا کردا اے جو تسی نہیں جاندے۔ تے سدھا راہ دسنا اللہ دے ذمے اے، حالانکہ کجھ راہ ٹیڈھے وی نیں۔ تے جے اوہ چاہندا، تے تہانوں ساریاں نوں ہدایت دے دیندا۔ (۱–۹)

اوہو اے جنہے اسمان توں تہاڈے لئی پانی اتاریا: اوہدے وچوں تہاڈے پین نوں اے، تے اوہدے نال ای اوہ رُکھ بُوٹے اُگدے نیں جنہاں وچ تسی (اپنے ڈنگر) چراؤندے او۔ اوہدے نال اوہ تہاڈے لئی کھیتی، زیتون، کھجوراں، انگور تے ہر قسم دے پھل اُگاؤندا اے۔ بے شک ایہدے وچ غور کرن والے لوکاں لئی نشانی اے۔ تے اوس نے رات تے دن نوں، تے سورج تے چَن نوں تہاڈے کم وچ لا دتا اے؛ تے تارے وی اوہدے حکم نال کم وچ لگے نیں۔ بے شک ایہدے وچ عقل توں کم لین والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ تے جو کجھ اوس نے تہاڈے لئی زمین وچ رنگ برنگا پھیلا دتا اے: بے شک ایہدے وچ نصیحت پھڑن والے لوکاں لئی نشانی اے۔ تے اوہو اے جنہے سمندر نوں کم وچ لا دتا، تاں جے تسی اوہدے وچوں تازہ گوشت کھاؤ تے اوہدے وچوں زیور کڈھو جیہڑا تسی پاؤندے او؛ تے تُوں کشتیاں نوں ویکھنا ایں کہ اوہدے وچ پانی چیردیاں چلدیاں نیں، تے تاں جے تسی اوہدا فضل لبھو، تے شاید تسی شکر کرو۔ تے اوس نے زمین وچ جمے ہوئے پہاڑ رکھ دتے تاں جے اوہ تہانوں لے کے ڈول نہ جاوے، تے دریا تے رستے وی، تاں جے تسی راہ پاؤ، تے نشانیاں وی؛ تے تاریاں نال وی لوک راہ پاؤندے نیں۔ تے کیہ جیہڑا پیدا کردا اے اوہ اوہدے ورگا اے جیہڑا پیدا نہیں کر سکدا؟ فیر کیہ تسی نصیحت نہیں پھڑدے؟ (۱۰–۱۷)

تے جے تسی اللہ دیاں نعمتاں گِنن لگو تے اوہناں نوں کدے گِن نہ سکو گے۔ بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے اللہ جاندا اے جو تسی لُکاؤندے او تے جو ظاہر کردے او۔ تے اللہ توں سوا جنہاں نوں ایہہ پکاردے نیں اوہ کجھ وی پیدا نہیں کردے؛ اوہ تے آپ پیدا کیتے گئے نیں: مُردے نیں، جیوندے نہیں، تے اوہناں نوں خبر نہیں کہ کدوں اُٹھائے جان گے۔ تہاڈا معبود اکو معبود اے۔ سو جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے — اوہناں دے دل انکاری نیں، تے اوہ تکبر کردے نیں۔ کوئی شک نہیں کہ اللہ جاندا اے جو اوہ لُکاؤندے نیں تے جو ظاہر کردے نیں: بے شک اوہ تکبر کرن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔ (۱۸–۲۳)

تے جدوں اوہناں توں پُچھیا جاندا اے: "تہاڈے رب نے کیہ اتاریا اے؟" تے آکھدے نیں: "اگلیاں دیاں کہانیاں" — تاں جے قیامت دے دن اوہ اپنے بوجھ وی پورے چُکن، تے کجھ اوہناں دے بوجھ وی جنہاں نوں اوہ علم توں بِنا گمراہ کردے نیں۔ سن لؤ، کِنّا بُرا اے جو اوہ چُکن گے! ایہناں توں پہلیاں نے وی چالاں چلیاں؛ فیر اللہ اوہناں دی عمارت اُتے نیہاں ولوں آیا، تے چھت اُتّوں اوہناں اُتے آ ڈِگی، تے عذاب اوہناں اُتے اودھروں آیا جِدھروں اوہناں نوں گمان وی نہیں سی۔ فیر قیامت دے دن اوہ اوہناں نوں رسوا کرے گا تے آکھے گا: "کتھے نیں میرے اوہ شریک، جنہاں بارے تسی جھگڑدے سو؟" جنہاں نوں علم دتا گیا سی اوہ آکھن گے: "بے شک اج رسوائی تے بدحالی کافراں اُتے اے —" اوہ جنہاں دیاں جاناں فرشتے ایس حال وچ کڈھدے نیں کہ اوہ اپنے اُتے ظلم کر رہے ہوندے نیں۔ فیر اوہ ہتھیار سُٹ دین گے: "اسیں تے کوئی برائی نہیں سی کردے۔" کیوں نہیں! بے شک اللہ خوب جاندا اے جو تسی کردے سو۔ سو دوزخ دے دروازیاں وچ وڑ جاؤ، اوہدے وچ ہمیشہ رہن لئی۔ سو تکبر کرن والیاں دا ٹھکانا کِنّا ای بُرا اے! (۲۴–۲۹)

تے جدوں پرہیزگاراں توں پُچھیا جاندا اے: "تہاڈے رب نے کیہ اتاریا اے؟" تے آکھدے نیں: "بھلائی۔" جنہاں نے ایس دنیا وچ بھلائی کیتی اوہناں لئی بھلائی اے، تے آخرت دا گھر تے کتے چنگا اے۔ تے پرہیزگاراں دا گھر کِنّا ای سوہنا اے: ہمیشہ رہن والے باغ جنہاں وچ اوہ داخل ہون گے، جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں؛ اوتھے اوہناں لئی اوہ سب کجھ ہووے گا جو اوہ چاہن گے۔ ایسے طرحاں اللہ پرہیزگاراں نوں بدلہ دیندا اے، اوہ جنہاں دیاں جاناں فرشتے ایس حال وچ کڈھدے نیں کہ اوہ پاک صاف ہوندے نیں، اوہ آکھدے نیں: "سلام ہووے تہاڈے اُتے۔ جو تسی کردے سو اوہدے بدلے جنت وچ داخل ہو جاؤ۔" کیہ ایہہ لوک بس ایسے دی اڈیک وچ نیں کہ اوہناں کول فرشتے آ جان، یا تیرے رب دا حکم آ جاوے؟ ایہناں توں پہلیاں نے وی اینج ای کیتا سی۔ تے اللہ نے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا؛ سگوں اوہ آپ اپنے اُتے ظلم کردے سن۔ سو اوہناں دے عملاں دیاں برائیاں اوہناں نوں آ اپڑیاں، تے جیہدا اوہ مذاق اُڈاؤندے سن اوسے نے اوہناں نوں گھیر لیا۔ (۳۰–۳۴)

تے مشرکاں نے آکھیا: "جے اللہ چاہندا، تے اسیں اوہدے توں سوا کسے شے دی عبادت نہ کردے، نہ اسیں تے نہ ساڈے پیو دادے، تے نہ اسیں اوہدے (حکم) توں بِنا کسے شے نوں حرام ٹھہراؤندے۔" ایہناں توں پہلیاں نے وی اینج ای کیتا سی۔ سو کیہ رسولاں دے ذمے کھول کے پیغام اپڑا دین توں سوا کجھ ہور وی اے؟ تے بے شک اساں ہر امت وچ اک رسول بھیجیا (جیہڑا آکھدا سی): "اللہ دی عبادت کرو تے طاغوت (جھوٹھے معبوداں) توں بچو۔" فیر اوہناں وچوں کجھ نوں اللہ نے ہدایت دتی، تے کجھ اُتے گمراہی پکی ہو گئی۔ سو زمین وچ چلو پھرو تے ویکھو کہ جھٹلاؤن والیاں دا انجام کیہو جیہا ہویا۔ تُوں اوہناں دی ہدایت دا کِنّا ای لالچ کریں، اللہ اوہنوں ہدایت نہیں دیندا جیہنوں اوہ گمراہ رہن دیوے، تے اوہناں دا کوئی مددگار نہیں ہووے گا۔ تے اوہ اللہ دیاں بڑیاں پکیاں قسماں کھاندے نیں کہ جیہڑا مر جاوے اللہ اوہنوں نہیں اُٹھاوے گا۔ کیوں نہیں! ایہہ اوہدے ذمے اک سچا وعدہ اے، پر بہتے لوک نہیں جاندے — تاں جے اوہ اوہناں اُتے اوہ گل کھول دیوے جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے نیں، تے تاں جے کافر جان لین کہ اوہ جھوٹھے سن۔ جدوں اسیں کسے شے دا ارادہ کردے آں، تے ساڈا اوہنوں بس ایہو آکھنا ہوندا اے: "ہو جا"، تے اوہ ہو جاندی اے۔ تے جنہاں نے ظلم سہن مگروں اللہ دی خاطر ہجرت کیتی — اسیں اوہناں نوں دنیا وچ ضرور چنگا ٹھکانا دیاں گے، تے آخرت دا اجر تے کتے وڈا اے، کاش اوہ جاندے — اوہ جنہاں نے صبر کیتا تے جیہڑے اپنے رب اُتے بھروسا رکھدے نیں۔ (۳۵–۴۲)

اے نبی، اساں تیرے توں پہلاں وی مرد ای بھیجے سن جنہاں ول اسیں وحی کردے ساں — سو جے تسی نہیں جاندے تے نصیحت والیاں (اہلِ ذکر) توں پُچھ لؤ — کھلّیاں دلیلاں تے کتاباں دے نال۔ تے اساں تیرے ول ایہہ نصیحت اتاری اے، تاں جے تُوں لوکاں لئی کھول کے بیان کر دیویں جو کجھ اوہناں ول اتاریا گیا اے، تے تاں جے اوہ غور کرن۔ (۴۳–۴۴)

فیر کیہ اوہ لوک جیہڑے بُریاں چالاں چلدے نیں ایس توں بے خوف ہو گئے نیں کہ اللہ اوہناں نوں زمین وچ دھسا دیوے، یا عذاب اوہناں اُتے اودھروں آ جاوے جِدھروں اوہناں نوں گمان وی نہ ہووے، یا اوہ اوہناں نوں چلدیاں پھردیاں پھڑ لوے، تے اوہ بچ کے نکل نہ سکن، یا اوہ اوہناں نوں ہولی ہولی گھٹاؤندیاں پھڑ لوے؟ سو بے شک تہاڈا رب بڑا شفقت والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ کیہ اوہناں نے اللہ دیاں پیدا کیتیاں چیزاں ول نہیں ویکھیا، کہ اوہناں دے پرچھاویں سجے تے کھبے پاسے ڈھلدے نیں، پوری عاجزی نال اللہ اگے سجدہ کردے ہوئے؟ تے اللہ ای نوں سجدہ کردا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے زمین اُتے جِنّے جاندار نیں، تے فرشتے وی، تے اوہ تکبر نہیں کردے: اوہ اپنے رب توں ڈردے نیں جیہڑا اوہناں دے اُتے اے، تے اوہو کردے نیں جیہدا اوہناں نوں حکم دتا جاندا اے۔ (۴۵–۵۰)

تے اللہ نے آکھیا اے: "دو معبود نہ بناؤ: اوہ تے بس اکو معبود اے۔ سو میرے توں ای ڈرو، بس میرے توں ای۔" تے اوسے دا اے جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے، تے ہمیشہ دی فرمانبرداری اوسے دا حق اے۔ فیر کیہ تسی اللہ توں سوا کسے ہور توں ڈرو گے؟ تے تہاڈے کول جیہڑی وی نعمت اے اوہ اللہ ای ولوں اے۔ فیر جدوں تہانوں کوئی تکلیف اپڑدی اے، تے اوسے اگے فریاد کردے او؛ فیر جدوں اوہ تہاڈے توں اوہ تکلیف دور کر دیندا اے، تے اوسے ویلے تہاڈے وچوں اک گروہ اپنے رب دے نال شریک ٹھہراؤن لگ پیندا اے، تاں جے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدی ناشکری کرن۔ سو مزے کر لؤ — چھیتی ای تہانوں پتا لگ جاوے گا۔ (۵۱–۵۵)

تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں اوہ اوہناں لئی حصہ کڈھدے نیں جنہاں نوں اوہ جاندے تائیں نہیں۔ اللہ دی قسم، جو جھوٹھ تسی گھڑدے سو اوہدے بارے تہاڈے توں ضرور پُچھیا جاوے گا۔ تے اوہ اللہ لئی دھیاں ٹھہراؤندے نیں — اوہ پاک اے! — تے اپنے لئی اوہ جو اوہناں دا جی چاہے۔ تے جدوں اوہناں وچوں کسے نوں دھی دی خوش خبری دتی جاندی اے، تے اوہدا مونہہ کالا پے جاندا اے تے اوہ غم دا گھُٹ بھر کے رہ جاندا اے؛ جیہڑی بُری خبر اوہنوں دتی گئی اے اوہدے پاروں اوہ لوکاں توں لُکدا پھردا اے: کیہ اوہنوں ذلت دے نال رکھ لوے، یا اوہنوں مٹی وچ دب دیوے؟ سن لؤ، کِنّا بُرا اے جو اوہ فیصلہ کردے نیں! جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے اوہناں دی بُری مثال اے، تے اللہ لئی سب توں اُچی مثال اے: تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ تے جے اللہ لوکاں نوں اوہناں دے ظلم اُتے پھڑدا، تے زمین اُتے اک وی جاندار نہ چھڈدا؛ پر اوہ اوہناں نوں اک مقرر مدت تائیں مہلت دیندا اے، فیر جدوں اوہناں دا ویلا آ جاندا اے تے نہ اوہ اک گھڑی پچھے ہٹ سکدے نیں، تے نہ اگے ودھ سکدے نیں۔ تے اوہ اللہ لئی اوہ ٹھہراؤندے نیں جو آپ ناپسند کردے نیں، تے اوہناں دیاں زباناں جھوٹھ بولدیاں نیں کہ بھلائی اوہناں ای لئی اے۔ کوئی شک نہیں کہ اوہناں لئی اگ اے، تے اوہ اوہدے وچ سب توں اگے دھکے جان گے۔ (۵۶–۶۲)

اللہ دی قسم، اساں تیرے توں پہلاں وی امتاں ول رسول بھیجے، پر شیطان نے اوہناں دے عمل اوہناں لئی سوہنے کر وکھائے؛ سو اج اوہو اوہناں دا یار اے، تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ تے اساں تیرے اُتے ایہہ کتاب بس ایس لئی اتاری اے کہ تُوں اوہناں لئی اوہ گل کھول دیویں جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے نیں، تے ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی ہدایت تے رحمت بنا کے۔ (۶۳–۶۴)

تے اللہ نے اسمان توں پانی اتاریا تے اوہدے نال زمین نوں اوہدے مرن مگروں زندہ کر دتا۔ بے شک ایہدے وچ اوہناں لوکاں لئی نشانی اے جیہڑے سُندے نیں۔ تے بے شک تہاڈے لئی ڈنگراں وچ وی عبرت اے: اسیں تہانوں اوہناں دے پیٹاں وچوں — گوبر تے لہو دے وچکاروں — خالص دُدھ پیاؤندے آں، جیہڑا پین والیاں لئی سوادلا اے۔ تے کھجوراں تے انگوراں دے پھلاں توں وی، جنہاں توں تسی نشے دی شے وی بناؤندے او تے چنگا رزق وی۔ بے شک ایہدے وچ عقل توں کم لین والے لوکاں لئی نشانی اے۔ تے تیرے رب نے شہد دی مکھی دے دل وچ ایہہ گل پائی: "پہاڑاں وچ، تے رُکھاں وچ، تے اوہناں (چھپراں) وچ جیہڑے لوک بناؤندے نیں اپنے گھر بنا؛ فیر ہر قسم دے پھلاں وچوں کھا، تے اپنے رب دے راہواں اُتے چل جیہڑے تیرے لئی سوکھے کر دتے گئے نیں۔" اوہناں دے پیٹاں وچوں رنگ برنگا شربت نکلدا اے، جیہدے وچ لوکاں لئی شفا اے۔ بے شک ایہدے وچ غور کرن والے لوکاں لئی نشانی اے۔ (۶۵–۶۹)

تے اللہ نے تہانوں پیدا کیتا؛ فیر اوہو تہانوں موت دیندا اے۔ تے تہاڈے وچوں کوئی عمر دے سب توں نِکمّے حصے ول پرتا دتا جاندا اے، کہ جانن مگروں کجھ وی نہ جانے۔ بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، پوری قدرت والا اے۔ تے اللہ نے رزق وچ تہاڈے وچوں کجھ نوں کجھ اُتے فضیلت دتی اے؛ فیر جنہاں نوں فضیلت دتی گئی اے اوہ اپنا رزق اپنے غلاماں نوں نہیں دے دیندے کہ اوہ ایہدے وچ برابر ہو جان۔ تے کیہ اوہ اللہ دی نعمت دا انکار کردے نیں؟ تے اللہ نے تہاڈے ای وچوں تہاڈے لئی جوڑے بنائے، تے تہاڈے جوڑیاں توں تہانوں پُتر تے پوتے دتے، تے تہانوں پاکیزہ چیزاں دا رزق دتا۔ تے کیہ فیر وی اوہ باطل اُتے ایمان لیاؤندے نیں تے اللہ دی نعمت دی ناشکری کردے نیں؟ تے اللہ توں سوا اوہناں دی عبادت کردے نیں جیہڑے اسماناں تے زمین وچوں اوہناں نوں کجھ وی رزق دین دا اختیار نہیں رکھدے، تے نہ کدے رکھ سکدے نیں؟ سو اللہ لئی مثالاں نہ گھڑو۔ بے شک اللہ جاندا اے، تے تسی نہیں جاندے۔ (۷۰–۷۴)

اللہ اک مثال بیان کردا اے: اک غلام اے جیہڑا کسے دوجے دی ملکیت اے، کسے شے اُتے اوہدا وس نہیں، تے اک اوہ بندہ اے جیہنوں اساں اپنے کولوں چنگا رزق دتا اے، تے اوہ اوہدے وچوں لُک کے تے کھلّم کھلّا خرچ کردا اے۔ کیہ ایہہ دوویں برابر ہو سکدے نیں؟ ساری تعریف اللہ لئی اے — پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ تے اللہ دو بندیاں دی اک ہور مثال بیان کردا اے، جنہاں وچوں اک گُنگا اے، کسے شے اُتے اوہدا وس نہیں، تے اوہ اپنے مالک اُتے بوجھ اے — اوہ اوہنوں جِدھر وی بھیجے، کوئی بھلائی لے کے نہیں آؤندا۔ کیہ اوہ اوہدے برابر ہو سکدا اے جیہڑا انصاف دا حکم دیندا اے تے آپ سدھے راہ اُتے اے؟ تے اسماناں تے زمین دا غیب اللہ ای کول اے۔ تے قیامت دا معاملہ تے بس اکھ دے جھمکن ورگا اے، یا اوس توں وی نیڑے: بے شک اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ تے اللہ نے تہانوں تہاڈیاں ماواں دے پیٹاں وچوں ایس حال وچ کڈھیا کہ تسی کجھ وی نہیں سی جاندے، تے تہانوں کن تے اکھاں تے دل دتے، تاں جے تسی شکر کرو۔ کیہ اوہناں نے پنچھیاں نوں نہیں ویکھیا کہ اسمان دی فضا وچ تھمے ہوئے نیں؟ اوہناں نوں اللہ توں سوا کوئی نہیں تھمدا۔ بے شک ایہدے وچ ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ تے اللہ نے تہاڈے گھراں نوں تہاڈے لئی سکون دی

تھاں بنایا، تے ڈنگراں دیاں کھلّاں توں تہاڈے لئی ایسے خیمے بنائے جیہڑے تہانوں سفر دے دن وی تے پڑاؤ دے دن وی ہولے لگدے نیں؛ تے اوہناں دی اُن تے پشم تے والاں توں گھر دا سامان تے اک ویلے تائیں کم آؤن والیاں چیزاں۔ تے اللہ نے اپنیاں پیدا کیتیاں چیزاں وچوں تہاڈے لئی چھاواں بنائیاں؛ تے پہاڑاں وچ تہاڈے لئی پناہ دیاں تھاواں بنائیاں؛ تے تہاڈے لئی ایسے کرتے بنائے جیہڑے تہانوں گرمی توں بچاؤندے نیں، تے ایسیاں زرہاں جیہڑیاں تہانوں تہاڈی لڑائی وچ بچاؤندیاں نیں۔ ایسے طرحاں اوہ تہاڈے اُتے اپنی نعمت پوری کردا اے، تاں جے تسی فرمانبردار بنو۔ فیر جے اوہ مونہہ پھیر لین، تے اے نبی، تیرے ذمے تے بس کھول کے پیغام اپڑا دینا ای اے۔ اوہ اللہ دی نعمت نوں پچھاندے نیں، فیر اوہدا انکار کر دیندے نیں: تے اوہناں وچوں بہتے ناشکرے نیں۔ (۷۵–۸۳)

تے جیس دن اسیں ہر امت وچوں اک گواہ کھڑا کراں گے، فیر کافراں نوں نہ عذر پیش کرن دی اجازت دتی جاوے گی، تے نہ اوہناں کولوں (رب نوں) راضی کرن دی منگ کیتی جاوے گی۔ تے جدوں ظالم عذاب ویکھ لین گے، تے نہ اوہ اوہناں توں ہولا کیتا جاوے گا، تے نہ اوہناں نوں مہلت دتی جاوے گی۔ تے جدوں مشرک اپنے ٹھہرائے ہوئے شریکاں نوں ویکھن گے، تے آکھن گے: "اے ساڈے رب، ایہہ نیں ساڈے اوہ شریک، جنہاں نوں اسیں تیرے توں سوا پکاردے ساں۔" پر اوہ اوہناں ول ایہہ گل پرتا کے سُٹّن گے: "بے شک تسی جھوٹھے او!" تے اوس دن اوہ اللہ اگے ہتھیار سُٹ دین گے، تے جو کجھ اوہ گھڑدے سن اوہ سب اوہناں توں گواچ جاوے گا۔ جنہاں نے کفر کیتا تے (دوجیاں نوں) اللہ دے راہ توں روکیا — اسیں اوہناں دے فساد پاروں اوہناں دے عذاب اُتے ہور عذاب ودھا دیاں گے۔ (۸۴–۸۸)

تے جیس دن اسیں ہر امت وچ اوہناں ای وچوں اوہناں اُتے اک گواہ کھڑا کراں گے، تے اے نبی، تینوں ایہناں لوکاں اُتے گواہ بنا کے لیاواں گے۔ تے اساں تیرے اُتے ایہہ کتاب اتاری اے جیہڑی ہر شے دا کھلّا بیان اے، تے فرمانبرداراں (مسلماناں) لئی ہدایت تے رحمت تے خوش خبری اے۔ (۸۹)

بے شک اللہ انصاف دا، بھلائی کرن دا، تے رشتے داراں نوں دین دا حکم دیندا اے؛ تے بے حیائی، بُرے کم تے زیادتی توں روکدا اے۔ اوہ تہانوں نصیحت کردا اے تاں جے تسی دھیان کرو۔ تے جدوں تسی عہد کرو تے اللہ دا عہد پورا کرو، تے قسماں نوں پکا کرن مگروں نہ توڑو جدوں کہ تسی اللہ نوں اپنا ضامن بنا چکے او: بے شک اللہ جاندا اے جو تسی کردے او۔ تے اوس عورت ورگے نہ ہو جاؤ جنہے اپنا کتیا ہویا سوت مضبوط کرن مگروں ادھیڑ کے تار تار کر دتا، کہ تسی اپنیاں قسماں نوں آپس وچ دھوکے دا ذریعہ بناؤ ایس لئی کہ اک گروہ دوجے گروہ توں ودھ جاوے۔ اللہ تے ایہدے راہیں بس تہانوں آزماؤندا اے؛ تے قیامت دے دن اوہ ضرور تہاڈے اُتے اوہ کھول دے گا جیہدے وچ تسی اختلاف کردے سو۔ (۹۰–۹۲)

تے جے اللہ چاہندا، تے تہانوں اکو امت بنا دیندا؛ پر اوہ جیہنوں چاہندا اے گمراہ رہن دیندا اے، تے جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے؛ تے جو کجھ تسی کردے سو اوہدے بارے تہاڈے توں ضرور پُچھیا جاوے گا۔ تے اپنیاں قسماں نوں آپس وچ دھوکے دا ذریعہ نہ بناؤ، نہیں تے کوئی پیر جمن مگروں تِلک جاوے گا، تے تسی ایس پاروں برائی دا سواد چکھو گے کہ تسی اللہ دے راہ توں روکیا، تے تہاڈے لئی وڈا عذاب ہووے گا۔ تے اللہ دے عہد نوں تھوڑے مُل تے نہ ویچو: بے شک جو کجھ اللہ کول اے اوہو تہاڈے لئی چنگا اے، جے تسی جانو۔ جو کجھ تہاڈے کول اے اوہ مُک جاوے گا، تے جو اللہ کول اے اوہ باقی رہن والا اے۔ تے جنہاں نے

صبر کیتا اسیں اوہناں نوں ضرور اوہناں دا اجر اوہناں دے سب توں چنگے عملاں دے مطابق دیاں گے۔ جیہڑا وی نیک عمل کرے، بھاویں مرد ہووے یا عورت، تے اوہ ایمان والا ہووے — اسیں اوہنوں ضرور پاکیزہ حیاتی جیواواں گے، تے اسیں اوہناں نوں ضرور اوہناں دا اجر اوہناں دے سب توں چنگے عملاں دے مطابق دیاں گے۔ (۹۳–۹۷)

سو جدوں تُوں قرآن پڑھن لگیں، تے مردود شیطان توں اللہ دی پناہ منگ لیا کر: بے شک اوہدا اوہناں اُتے کوئی زور نہیں جیہڑے ایمان لیائے تے اپنے رب اُتے بھروسا رکھدے نیں؛ اوہدا زور تے بس اوہناں اُتے ای اے جیہڑے اوہنوں اپنا یار بناؤندے نیں تے جیہڑے اللہ دے نال شریک ٹھہراؤندے نیں۔ تے جدوں اسیں اک آیت دی تھاں دوجی آیت بدل کے لیاؤندے آں — تے اللہ خوب جاندا اے جو اوہ اتاردا اے — تے اوہ آکھدے نیں: ‘‘تُوں تے بس آپ ای گھڑ لیاؤن والا ایں!’’ نہیں: سگوں اوہناں وچوں بہتے علم نہیں رکھدے۔ آکھو: ‘‘ایہنوں روح القدس نے تیرے رب ولوں حق دے نال اتاریا اے، تاں جے ایمان والیاں نوں ثابت قدم رکھے، تے فرمانبرداراں (مسلماناں) لئی ہدایت تے خوش خبری ہووے۔’’ تے بے شک اسیں جاندے آں کہ اوہ آکھدے نیں: ‘‘ایہنوں تے بس اک بندہ ای سکھاؤندا اے۔’’ جیہدے ول ایہہ اشارہ کردے نیں اوہدی بولی تے عجمی اے، تے ایہہ صاف عربی بولی اے۔ بے شک جیہڑے اللہ دیاں آیتاں اُتے ایمان نہیں لیاؤندے — اللہ اوہناں نوں ہدایت نہیں دیندا، تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ جھوٹھ تے بس اوہو گھڑدے نیں جیہڑے اللہ دیاں آیتاں اُتے ایمان نہیں لیاؤندے؛ تے اوہو جھوٹھے نیں۔ جیہڑا ایمان لیاؤن مگروں اللہ دا انکار کرے — سوا اوہدے جیہنوں مجبور کیتا جاوے، جدوں کہ اوہدا دل ایمان اُتے مطمئن ہووے — پر جیہڑا کھلّے دل نال کفر کرے، تے اوہناں اُتے اللہ دا غضب اے، تے اوہناں لئی وڈا عذاب اے۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نے دنیا دی حیاتی نوں آخرت دے مقابلے پسند کر لیا، تے ایس لئی کہ اللہ کافر لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں دے دلاں، کنّاں تے اکھاں اُتے اللہ نے مہر لا دتی اے؛ تے ایہو غافل نیں۔ کوئی شک نہیں کہ آخرت وچ ایہو گھاٹا کھان والے ہون گے۔ فیر جنہاں لوکاں نے آزمائش وچ پائے جان مگروں ہجرت کیتی، فیر جہاد کیتا تے صبر کیتا — بے شک تیرا رب ایس سب کجھ مگروں بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ جیس دن ہر جان اپنے ای لئی جھگڑدی ہوئی آوے گی، تے ہر جان نوں اوہدے کیتے دا پورا پورا بدلہ دتا جاوے گا، تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ تے اللہ اک مثال بیان کردا اے: اک بستی سی جیہڑی امن تے چین نال سی، اوہدا رزق ہر پاسیوں کھلّا ڈُلّا اوہدے کول آؤندا سی؛ فیر اوس نے اللہ دیاں نعمتاں دی ناشکری کیتی، تے اللہ نے اوہناں دے کرتوتاں پاروں اوہنوں بھُکھ تے خوف دا لباس چکھا دتا۔ تے بے شک اوہناں کول اوہناں ای وچوں اک رسول آیا، پر اوہناں نے اوہنوں جھٹلا دتا، سو عذاب نے اوہناں نوں آ پھڑیا جدوں کہ اوہ ظلم کر رہے سن۔ (۹۸–۱۱۳)

سو اللہ نے تہانوں جو حلال تے پاکیزہ رزق دتا اے اوہدے وچوں کھاؤ، تے اللہ دی نعمت دا شکر کرو، جے تسی اوسے دی عبادت کردے او۔ اوس نے تہاڈے اُتے بس مُردار، لہو، سور دا گوشت، تے اوہ شے حرام کیتی اے جیہدے اُتے اللہ توں سوا کسے ہور دا ناں لیا گیا ہووے۔ فیر جیہڑا مجبور ہو جاوے، نہ خواہش کرن والا ہووے تے نہ حدوں ودھن والا — تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے اوس جھوٹھ پاروں جو تہاڈیاں زباناں بیان کردیاں نیں ایہہ نہ آکھو: ‘‘ایہہ حلال اے تے ایہہ حرام اے،’’ تاں جے اللہ اُتے جھوٹھ بنھو: بے شک جیہڑے اللہ اُتے جھوٹھ بنھدے نیں اوہ کامیاب نہیں ہوندے — تھوڑا جیہا فائدہ اے، تے فیر اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ تے یہودیاں اُتے اساں اوہ چیزاں حرام کیتیاں سن جیہڑیاں اسیں ایس توں

پہلاں تینوں دس چکے آں۔ تے اساں اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا؛ سگوں اوہ آپ اپنے اُتے ظلم کردے سن۔ فیر جنہاں لوکاں نے نادانی نال برائی کیتی تے اوہدے مگروں توبہ کر لئی تے اپنی اصلاح کر لئی — بے شک تیرا رب ایس سب کجھ مگروں بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۱۴–۱۱۹)

بے شک ابراہیم اپنی ذات وچ اک پوری امت سی، اللہ دا فرمانبردار، اک پاسے دا ہو رہن والا، تے اوہ مشرکاں وچوں نہیں سی: اوہدیاں نعمتاں دا شکر کرن والا۔ اللہ نے اوہنوں چُن لیا تے اوہنوں سدھے راہ دی ہدایت دتی۔ تے اساں اوہنوں دنیا وچ وی بھلائی دتی، تے بے شک آخرت وچ وی اوہ نیک لوکاں وچوں ہووے گا۔ فیر اے نبی، اساں تیرے ول وحی کیتی: "ابراہیم دے دین دے پچھے چل، جیہڑا اک پاسے دا ہو رہن والا سی؛ تے اوہ مشرکاں وچوں نہیں سی۔" سبت (ہفتے دا دن) تے بس اوہناں ای اُتے مقرر کیتا گیا سی جنہاں نے اوہدے وچ اختلاف کیتا؛ تے بے شک تیرا رب قیامت دے دن اوہناں وچکار اوس گل دا فیصلہ کر دے گا جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے سن۔ (۱۲۰–۱۲۴)

اپنے رب دے راہ ول حکمت تے سوہنی نصیحت نال بلا، تے اوہناں نال اوس طریقے نال بحث کر جیہڑا سب توں چنگا ہووے۔ بے شک تیرا رب خوب جاندا اے کہ کون اوہدے راہ توں بھٹکیا، تے اوہ اوہناں نوں وی خوب جاندا اے جیہڑے ہدایت والے نیں۔ تے جے تسی بدلہ لؤ، تے اونا ای بدلہ لؤ جِنّی تہانوں تکلیف دتی گئی؛ تے جے تسی صبر کرو، تے بے شک صبر کرن والیاں لئی ایہو سب توں چنگا اے۔ تے صبر کر — تے تیرا صبر اللہ ای دی توفیق نال اے — تے اوہناں اُتے غم نہ کر، تے نہ اوہناں دیاں چالاں توں تنگ دل ہو: بے شک اللہ اوہناں دے نال اے جیہڑے پرہیزگار نیں تے جیہڑے نیکی کرن والے نیں۔ (۱۲۵–۱۲۸)

۱۷. رات دا سفر (الاسراء)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

پاک اے اوہ ذات جیہڑی اپنے بندے نوں راتوں رات مسجدِ حرام توں مسجدِ اقصیٰ تائیں لے گئی، جیہدے آل دوالے نوں اساں برکت دتی اے، تاں جے اسیں اوہنوں اپنیاں کجھ نشانیاں وکھائیے۔ بے شک اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ تے اساں موسیٰ نوں کتاب دتی تے اوہنوں بنی اسرائیل لئی ہدایت بنایا: "میرے توں سوا کسے نوں کارساز نہ بنانا، اے اوہناں دی اولاد جنہاں نوں اساں نوح دے نال سوار کیتا سی! بے شک اوہ اک شکر گزار بندہ سی۔" (۱–۳)

تے اساں کتاب وچ بنی اسرائیل نوں ایہہ فیصلہ سنا دتا سی: "تسی زمین وچ دو واری فساد کرو گے، تے بڑی وڈی سرکشی وکھاؤ گے۔" فیر جدوں اوہناں دووا‌ں وچوں پہلے وعدے دا ویلا آیا، تے اساں تہاڈے اُتے اپنے ایسے بندے بھیجے جیہڑے بڑے سخت لڑاکے سن، سو اوہ تہاڈے گھراں دے اندر تائیں وڑ گئے؛ تے ایہہ وعدہ پورا ہو کے رہیا۔ فیر اساں اوہناں اُتے تہاڈی واری پرتا دتی، تے مال تے پُتراں نال تہاڈی مدد کیتی، تے تہانوں گنتی وچ ودھا دتا۔ (اساں آکھیا:) "جے تسی بھلائی کرو گے، تے اپنی ای جاناں لئی بھلائی کرو گے؛ تے جے برائی کرو گے، تے اوہ وی اوہناں ای لئی اے۔" فیر جدوں دوجے وعدے دا ویلا آیا، (تے اساں دوجیاں نوں بھیجیا) تاں جے اوہ تہاڈے چہرے وگاڑ دین، تے مسجد (ہیکل) وچ اوویں ای وڑ جان جیویں پہلی واری وڑے سن، تے جیس شے اُتے اوہناں دا ہتھ پوے اوہنوں پوری طرحاں برباد کر دین۔ ہو سکدا اے تہاڈا رب تہاڈے اُتے رحم کرے؛ پر جے تسی فیر اوہو کرو گے، تے اسیں وی فیر اوہو کراں گے۔ تے اساں دوزخ نوں کافراں لئی قید خانہ بنایا اے۔ (۴–۸)

بے شک ایہہ قرآن اوہ راہ وکھاؤندا اے جیہڑا سب توں سدھا اے، تے نیک عمل کرن والے ایمان والیاں نوں خوش خبری دیندا اے کہ اوہناں لئی وڈا اجر اے، تے ایہہ کہ جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے اوہناں لئی اساں دردناک عذاب تیار کر رکھیا اے۔ تے انسان برائی دی دعا وی اوویں ای منگدا اے جیویں بھلائی دی دعا منگدا اے: تے انسان بڑا ای کاہلا اے۔ تے اساں رات تے دن نوں دو نشانیاں بنایا۔ فیر اساں رات دی نشانی نوں ماند کر دتا تے دن دی نشانی نوں روشن بنایا، تاں جے تسی اپنے رب دا فضل لبھو، تے تاں جے تسی ورھیاں دی گنتی تے حساب جان لؤ۔ تے ہر شے اساں کھول کھول کے بیان کر دتی اے۔ تے ہر انسان دی قسمت اساں اوہدی اپنی دھون نال لا دتی اے، تے قیامت دے دن اسیں اوہدے لئی اک لکھت کڈھاں گے جیہنوں اوہ کھلّا ہویا پاوے گا: "پڑھ اپنی کتاب۔ اج تیرا اپنا نفس ای تیرا حساب لین لئی کافی اے۔" (۹–۱۴)

جیہڑا ہدایت پاؤندا اے اوہ اپنے ای بھلے لئی ہدایت پاؤندا اے، تے جیہڑا گمراہ ہوندا اے اوہ اپنے ای نقصان لئی گمراہ ہوندا اے۔ تے کوئی بوجھ چُکن والی جان کسے دوجے دا بوجھ نہیں چُکدی، تے اسیں کدے عذاب نہیں دیندے جدوں تائیں کوئی رسول نہ بھیج لئیے۔ تے جدوں اسیں کسے بستی نوں ہلاک کرنا چاہندے آں، تے اوہدے خوش حال لوکاں نوں حکم دیندے آں، فیر اوہ اوہدے وچ نافرمانی کردے نیں؛ تد اوہدے اُتے گل پوری ہو جاندی اے، تے اسیں اوہنوں جڑوں تباہ کر دیندے آں۔ تے نوح دے مگروں اساں کِنّیاں ای نسلاں ہلاک کر دتیاں! تے تیرا رب اپنے بندیاں دے گناہاں دی خبر رکھن تے اوہناں نوں ویکھن لئی کافی اے۔ جیہڑا ایس

چھیتی مُکن والی (دنیا) دا چاہون والا ہووے — اسیں اوہنوں ایسے وچ جو چاہیے، جیہدے لئی چاہیے، چھیتی دے دیندے آں؛ فیر اوہدے لئی دوزخ مقرر کر دیندے آں، جیہدے وچ اوہ ملامت کیتا ہویا، دھتکاریا ہویا سڑے گا۔ تے جیہڑا آخرت دا چاہون والا ہووے تے اوہدے لئی اوہو جیہی کوشش کرے جیہو جیہی کرنی چاہیدی اے، تے اوہ ایمان والا وی ہووے — تے ایہو لوک نیں جنہاں دی کوشش دی قدر کیتی جاوے گی۔ اسیں ہر اک دی — ایہناں دی وی تے اوہناں دی وی — تیرے رب دی بخشش وچوں مدد کردے آں، تے تیرے رب دی بخشش کسے توں روکی ہوئی نہیں۔ ویکھ اساں اوہناں وچوں کجھ نوں کجھ اُتے کیویں فضیلت دتی اے؛ تے بے شک آخرت درجیاں وچ وی کتے وڈی اے تے فضیلت وچ وی کتے وڈی۔ (۱۵–۲۱)

اللہ دے نال کوئی دوجا معبود نہ بنا، نہیں تے تُوں ملامت کیتا ہویا، بے یار و مددگار بیٹھا رہ جاویں گا۔ تے تیرے رب نے فیصلہ کر دتا اے کہ تسی اوہدے توں سوا کسے دی عبادت نہ کرو، تے ماں پیو دے نال نیک سلوک کرو۔ جے تیرے سامہنے اوہناں وچوں اک یا دوویں بڑھاپے نوں اپڑ جان، تے اوہناں نوں "اُف" تائیں نہ آکھیں، تے نہ اوہناں نوں جھڑکیں، سگوں اوہناں نال عزت دی گل کریں، تے مہر نال اوہناں دے اگے عاجزی دا بازو جھُکائی رکھیں، تے آکھیں: "اے میرے رب، ایہناں دوواں اُتے رحم کر، جیویں ایہناں نے مینوں نِکیاں ہوندیاں پالیا سی۔" تہاڈا رب خوب جاندا اے جو تہاڈے دلاں وچ اے۔ جے تسی نیک ہووو گے، تے بے شک اوہ بار بار رجوع کرن والیاں نوں بخشن والا اے۔ تے رشتے دار نوں اوہدا حق دے، تے مسکین تے مسافر نوں وی، تے فضول خرچی نال مال نہ اُڈا: بے شک فضول خرچ شیطاناں دے بھرا نیں، تے شیطان اپنے رب دا بڑا ای ناشکرا اے۔ تے جے تینوں اپنے رب دی اوس رحمت دی تلاش وچ جیہدی تینوں اُمید اے اوہناں ولوں مونہہ پھیرنا ای پوے، تے اوہناں نال نرم گل کریں۔ تے نہ اپنا ہتھ اپنی دھون نال بنھی رکھ، تے نہ اوہنوں بالکل ای کھول دے، نہیں تے تُوں ملامت کیتا ہویا، خالی ہتھ بیٹھا رہ جاویں گا۔ بے شک تیرا رب جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلّا کر دیندا اے، تے ناپ کے وی دیندا اے؛ بے شک اوہ اپنے بندیاں دی خبر رکھن والا، اوہناں نوں ویکھن والا اے۔ (۲۲–۳۰)

تے اپنی اولاد نوں غریبی دے ڈر توں قتل نہ کرو: اسیں اوہناں نوں وی رزق دیندے آں تے تہانوں وی۔ بے شک اوہناں دا قتل بڑا وڈا گناہ اے۔ تے زنا دے نیڑے وی نہ جاؤ: بے شک اوہ بے حیائی اے، تے بُرا راہ اے۔ تے جیس جان نوں اللہ نے حرمت والا کیتا اے اوہنوں قتل نہ کرو سوا حق دے۔ تے جیہڑا ظلم نال قتل کیتا جاوے، اساں اوہدے وارث نوں اختیار دتا اے؛ پر اوہ قتل وچ حدوں نہ ودھے، بے شک اوہدی مدد کیتی گئی اے۔ تے یتیم دے مال دے نیڑے نہ جاؤ، سوا اوس طریقے دے جیہڑا سب توں چنگا ہووے، ایتھوں تائیں کہ اوہ اپنی جوانی نوں اپڑ جاوے۔ تے عہد پورا کرو: بے شک عہد دے بارے پُچھیا جاوے گا۔ تے جدوں ناپو تے پورا ناپو، تے سدھی ترکڑی نال تولو: ایہہ چنگا اے، تے انجام وچ وی سب توں سوہنا اے۔ تے اوس گل دے پچھے نہ لگ جیہدا تینوں علم نہیں: بے شک کن، اکھ تے دل — ایہناں وچوں ہر اک دے بارے پُچھیا جاوے گا۔ تے زمین اُتے آکڑ کے نہ تُر: بے شک تُوں نہ زمین نوں پاڑ سکدا ایں، تے نہ اُچائی وچ پہاڑاں تائیں اپڑ سکدا ایں۔ ایہناں ساریاں گلاں دی برائی تیرے رب دے نزدیک ناپسندیدہ اے۔ (۳۱–۳۸)

اے نبی، ایہہ اوس حکمت وچوں اے جیہڑی تیرے رب نے تیرے ول وحی کیتی اے۔ تے اللہ دے نال کوئی دوجا معبود نہ بنا، نہیں تے تُوں ملامت کیتا ہویا، دھتکاریا ہویا دوزخ وچ سُٹیا جاویں گا۔ فیر کیہ تہاڈے رب

نے تہانوں تے پُتراں نال نوازیا تے آپ اپنے لئی فرشتیاں وچوں دھیاں بنا لئیاں؟ بے شک تسی بڑی ای بھاری گل آکھدے او! (۳۹–۴۰)

تے بے شک اساں ایس قرآن وچ (گلاں نوں) طرحاں طرحاں نال بیان کیتا اے تاں جے اوہ نصیحت پھڑن، پر ایہدے نال اوہناں دی نفرت ای ودھدی اے۔ اے نبی، آکھو: "جے اوہدے نال ہور معبود وی ہوندے — جیویں ایہہ آکھدے نیں — تے اوہ ضرور عرش دے مالک تائیں (چڑھائی دا) کوئی راہ لبھدے۔" اوہ پاک اے! تے جو ایہہ آکھدے نیں اوہدے توں بہت اُچا اے — بے حد اُچا! ستے اسمان تے زمین تے جو وی ایہناں وچ اے سب اوہدی تسبیح کردے نیں۔ تے کوئی شے ایسی نہیں جیہڑی اوہدی حمد دے نال تسبیح نہ کردی ہووے، پر تسی اوہناں دی تسبیح نوں سمجھدے نہیں۔ بے شک اوہ بردبار، بڑا بخشن والا اے۔[18] (۴۱–۴۴)

تے جدوں تُوں قرآن پڑھنا ایں، تے اسیں تیرے تے اوہناں دے وچکار جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے اک لُکیا ہویا پردہ کر دیندے آں، تے اوہناں دے دلاں اُتے غلاف چاڑھ دیندے آں، کہ اوہ ایہنوں نہ سمجھن، تے اوہناں دے کنّاں وچ بوجھ پا دیندے آں۔ تے جدوں تُوں قرآن وچ اپنے اکلے رب دا ذکر کرنا ایں، تے اوہ نفرت نال پِٹھ پھیر کے نس جاندے نیں۔ اسیں خوب جاندے آں کہ جدوں اوہ تیرے ول کن لاؤندے نیں تے کیس نیت نال سُندے نیں، تے جدوں اوہ کانا پھوسی کردے نیں، جدوں ظالم آکھدے نیں: "تسی تے بس اک جادو دے مارے بندے دے پچھے چل رہے او۔" ویکھ اوہ تیرے لئی کیہو جیہیاں مثالاں گھڑدے نیں! سو اوہ بھٹک گئے نیں تے کوئی راہ نہیں پا سکدے۔ تے اوہ آکھدے نیں: "کیہ جدوں اسیں ہڈیاں تے چُورا چُورا ہو جاواں گے، تے سچ مُچ نویں سِریوں پیدا کر کے اُٹھائے جاواں گے؟" آکھو: "تسی پتھر بن جاؤ یا لوہا، یا کوئی ہور ایسی مخلوق جیہڑی تہاڈے خیال وچ (زندہ ہون لئی) ایس توں وی اوکھی ہووے۔" فیر اوہ آکھن گے: "سانوں کون پرتا کے لیاوے گا؟" آکھو: "اوہو جنہے تہانوں پہلی واری پیدا کیتا۔" فیر اوہ تیرے اگے سِر ہلاؤن گے تے آکھن گے: "اوہ کدوں ہووے گا؟" آکھو: "ہو سکدا اے اوہ نیڑے ای ہووے — جیس دن اوہ تہانوں بلاوے گا تے تسی اوہدی حمد کردے ہوئے حاضر ہو جاؤ گے، تے تسی خیال کرو گے کہ تسی بس تھوڑا ای چِر ٹھہرے سو۔" (۴۵–۵۲)

تے میرے بندیاں نوں آکھ دے کہ اوہو گل آکھیا کرن جیہڑی سب توں چنگی ہووے۔ بے شک شیطان اوہناں وچکار فساد پاؤندا اے؛ بے شک شیطان انسان دا کھلّا دشمن اے۔ تہاڈا رب تہانوں خوب جاندا اے۔ جے اوہ چاہے تے تہاڈے اُتے رحم کرے، تے جے چاہے تے تہانوں عذاب دیوے۔ تے اے نبی، اساں تینوں اوہناں اُتے ذمہ دار بنا کے نہیں بھیجیا۔ تے تیرا رب اوہناں ساریاں نوں خوب جاندا اے جیہڑے اسماناں تے زمین وچ نیں۔ تے بے شک اساں کجھ نبیاں نوں کجھ اُتے فضیلت دتی، تے داؤد نوں اساں زبور دتی۔ آکھو: "اوہناں نوں پکار ویکھو جنہاں نوں تسی اوہدے توں سوا (معبود) سمجھدے او: اوہ نہ تہاڈے توں تکلیف دور کرن دا اختیار رکھدے نیں، تے نہ اوہنوں بدلن دا۔" جنہاں نوں ایہہ پکاردے نیں اوہ تے آپ اپنے رب تائیں اپڑن دا وسیلہ لبھدے نیں — کہ اوہناں وچوں کون ودھ نیڑے ہووے — تے اوہدی رحمت دی اُمید رکھدے نیں تے اوہدے

[18] ساڈی کائنات دا نظم توحید دی، یعنی بس اکو الٰہی ارادے دی گواہی دیندا اے۔
توحیدِ الٰہی دی عمارت: قرآنی توحید اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح – قرآن کریم تے سائنس
توحیدِ الٰہی، کائناتی نظم، تے تخلیق دی گرامر: قرآن ۲۱:۲۲، ۲۳:۹۱ تے ۱۷:۴۱–۴۴ اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح – قرآن کریم تے سائنس

عذاب توں ڈردے نیں۔ بے شک تیرے رب دا عذاب ڈرن دی ای چیز اے۔ تے کوئی بستی ایسی نہیں جیہنوں اسیں قیامت دے دن توں پہلاں ہلاک نہ کریے، یا اوہنوں سخت عذاب نہ دیئیے؛ ایہہ کتاب وچ لکھیا ہویا اے۔ (۵۳–۵۸)

تے سانوں نشانیاں بھیجن توں بس ایسے گل نے روکیا کہ اگلے لوکاں نے اوہناں نوں جھٹلا دتا۔ تے اساں ثمود نوں اونٹھنی اک کھلّی نشانی بنا کے دتی، پر اوہناں نے اوہدے نال ظلم کیتا۔ تے اسیں نشانیاں بس ڈراؤن لئی ای بھیجدے آں۔ تے اے نبی، جدوں اساں تینوں آکھیا کہ تیرے رب نے سارے لوکاں نوں گھیر رکھیا اے۔ تے جیہڑا نظارہ اساں تینوں وکھایا اوہنوں اساں لوکاں لئی بس اک آزمائش ای بنایا، تے اوس رُکھ نوں وی جیہدے اُتے قرآن وچ لعنت کیتی گئی اے۔ تے اسیں اوہناں نوں ڈراؤندے آں، پر ایہدے نال اوہناں دی وڈی سرکشی ای ودھدی اے۔ (۵۹–۶۰)

تے جدوں اساں فرشتیاں نوں آکھیا: "آدم نوں سجدہ کرو،" تے اوہناں نے سجدہ کیتا — سوا ابلیس دے۔ اوس نے آکھیا: "کیہ میں اوہنوں سجدہ کراں جیہنوں تُوں مٹی توں پیدا کیتا؟" اوس نے آکھیا: "بھلا ویکھ تاں ایہنوں جیہنوں تُوں میرے اُتے عزت دتی اے؟ جے تُوں مینوں قیامت دے دن تائیں مہلت دے دیویں، تے میں تھوڑیاں نوں چھڈ کے ایہدی ساری اولاد نوں ضرور اپنے قابو وچ کر لواں گا۔" اللہ نے آکھیا: "جا! اوہناں وچوں جیہڑا تیرے پچھے چلے — تے بے شک دوزخ تہاڈی ساریاں دی سزا اے، پوری پوری سزا۔ تے اوہناں وچوں جیہدے اُتے تیرا وس چلے اوہنوں اپنی واج نال بہکا لے، تے اوہناں اُتے اپنے سوار تے پیادے چڑھا لیا، تے مال تے اولاد وچ اوہناں دا ساجھی بن جا، تے اوہناں نال وعدے کر" — تے شیطان اوہناں نال جو وعدہ کردا اے اوہ بس دھوکا ای اے۔ "بے شک میرے بندیاں اُتے تیرا کوئی زور نہیں چلے گا؛ تے تیرا رب کارساز کافی اے۔" (۶۱–۶۵)

تہاڈا رب اوہ اے جیہڑا تہاڈے لئی سمندر وچ کشتیاں چلاؤندا اے، تاں جے تسی اوہدا فضل لبھو۔ بے شک اوہ تہاڈے اُتے ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے جدوں سمندر وچ تہانوں کوئی تکلیف اپڑدی اے، تے اوہدے توں سوا جنہاں نوں تسی پکاردے او سب گواچ جاندے نیں؛ فیر جدوں اوہ تہانوں بچا کے خشکی اُتے لے آؤندا اے، تے تسی مونہہ پھیر لیندے او۔ تے انسان بڑا ای ناشکرا اے۔ تے کیہ تسی ایس توں بے خوف ہو گئے او کہ اوہ تہانوں خشکی دے کسے پاسے ای دھسا دیوے، یا تہاڈے اُتے پتھراں دی ہنیری بھیج دیوے؟ فیر تسی اپنے لئی کوئی کارساز نہ پاؤ گے۔ یا تسی ایس توں بے خوف ہو گئے او کہ اوہ تہانوں دوبارہ سمندر وچ لے جاوے، تے تہاڈے اُتے توڑ پھوڑ دین والی ہنیری بھیج دیوے تے تہاڈی ناشکری پاروں تہانوں ڈوب دیوے؟ فیر تسی اپنے لئی کوئی ایسا نہ پاؤ گے جیہڑا ایس اُتے ساڈے کولوں پُچھ گِچھ کر سکے۔ تے بے شک اساں آدم دی اولاد نوں عزت دتی؛ تے اوہناں نوں خشکی تے سمندر وچ سواریاں دتیاں، تے اوہناں نوں پاکیزہ چیزاں دا رزق دتا، تے اپنی بہت ساری مخلوق اُتے اوہناں نوں وڈی فضیلت دتی۔ (۶۶–۷۰)

جیس دن اسیں ہر گروہ نوں اوہدے پیشوا دے نال بلاواں گے، فیر جنہاں دا اعمال نامہ اوہناں دے سجے ہتھ وچ دتا گیا — اوہ اپنا اعمال نامہ پڑھن گے، تے اوہناں اُتے کھجور دی گٹھلی دے دھاگے برابر وی ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ تے جیہڑا ایس (دنیا) وچ انھا رہیا اوہ آخرت وچ وی انھا ہووے گا، تے راہ توں ہور وی دور بھٹکیا ہویا۔ تے اوہ تے نیڑے سن کہ تینوں اوس توں پھسلا دین جو اساں تیرے ول وحی کیتا اے، تاں جے تُوں

ایہدے توں سوا کجھ ہور ساڈے ناں اُتے گھڑ لیاویں؛ تے فیر اوہ تینوں ضرور اپنا یار بنا لیندے۔ تے جے اساں تینوں ثابت قدم نہ رکھیا ہوندا، تے نیڑے سی کہ تُوں اوہناں ول تھوڑا جیہا جھُک جاندا؛ فیر اسیں تینوں حیاتی وچ وی دُگنا تے موت وچ وی دُگنا عذاب چکھاؤندے، فیر تُوں ساڈے مقابلے اپنا کوئی مددگار نہ پاؤندا۔ تے اوہ تے نیڑے سن کہ تینوں ایس زمین توں اُکھیڑ دین، تاں جے تینوں ایتھوں کڈھ دین؛ پر فیر اوہ وی تیرے مگروں تھوڑا ای چر ٹھہر سکدے — ایہو ساڈا دستور رہیا اے اوہناں رسولاں دے نال جنہاں نوں اساں تیرے توں پہلاں بھیجیا۔ تے تُوں ساڈے دستور وچ کوئی تبدیلی نہ پاویں گا۔ (۷۱–۷۷)

سورج ڈھلن توں لے کے رات دے ہنیرے تائیں نماز قائم کر، تے فجر دا قرآن پڑھنا وی: بے شک فجر دے قرآن پڑھن ویلے (فرشتے) حاضر ہوندے نیں۔ تے رات دے کجھ حصے وچ ایہدے نال تہجد پڑھ، جیہڑی تیرے لئی اک وادھو عبادت اے؛ ہو سکدا اے تیرا رب تینوں مقامِ محمود اُتے کھڑا کرے۔ تے آکھو: "اے میرے رب، مینوں سچائی دے نال داخل کر تے سچائی دے نال ای کڈھ، تے اپنے کولوں مینوں اک مدد کرن والا غلبہ عطا کر۔" تے آکھو: "حق آ گیا تے باطل مٹ گیا: بے شک باطل مٹن والا ای اے۔" (۷۸–۸۱)

تے اسیں قرآن وچوں اوہ کجھ اتاردے آں جیہڑا ایمان والیاں لئی شفا تے رحمت اے، پر ظالماں دا ایہہ گھاٹا ای ودھاؤندا اے۔ تے جدوں اسیں انسان اُتے انعام کردے آں، تے اوہ مونہہ پھیر لیندا اے تے پاسہ وٹ کے دور ہو جاندا اے؛ تے جدوں اوہنوں برائی اپڑدی اے، تے نااُمید ہو جاندا اے۔ آکھو: "ہر کوئی اپنے ای ڈھنگ اُتے عمل کردا اے، سو تہاڈا رب ای خوب جاندا اے کہ کون ودھ سدھے راہ اُتے اے۔" (۸۲–۸۴)

تے اے نبی، اوہ تیرے کولوں روح بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "روح میرے رب دے حکم وچوں اے، تے تہانوں تھوڑا ای جیہا علم دتا گیا اے۔" تے جے اسیں چاہیے، تے جو کجھ اساں تیرے ول وحی کیتا اے اوہ سب لے جائیے؛ فیر تُوں ساڈے مقابلے ایہدے لئی اپنا کوئی حمایتی نہ پاویں — سوا تیرے رب دی رحمت دے۔ بے شک تیرے اُتے اوہدا فضل بہت وڈا اے۔ آکھو: "جے سارے انسان تے جِن ایس لئی اکٹھے ہو جان کہ ایس قرآن ورگا لے آؤن، تے اوہ ایہدے ورگا نہیں لیا سکن گے، بھاویں اوہ اک دوجے دے مددگار ای بن جان۔" تے بے شک اساں ایس قرآن وچ لوکاں لئی ہر قسم دی مثال طرحاں طرحاں نال بیان کیتی اے، پر بہتے لوک انکار توں سوا کسے گل اُتے راضی نہ ہوئے۔ تے اوہ آکھدے نیں: "اسیں تیرے اُتے ہرگز ایمان نہیں لیاواں گے جدوں تائیں تُوں ساڈے لئی زمین وچوں اک چشمہ نہ وگا دیویں، یا تیرے کول کھجوراں تے انگوراں دا اک باغ ہووے، تے تُوں اوہدے وچکار نہراں ای نہراں وگا دیویں، یا جیویں تُوں دعویٰ کرنا ایں اسمان نوں ٹکڑے ٹکڑے کر کے ساڈے اُتے ڈیگ دیویں، یا اللہ تے فرشتیاں نوں ساڈے ساہمنے لے آویں، یا تیرے کول سونے دا اک گھر ہووے، یا تُوں اسمان اُتے چڑھ جاویں — تے اسیں تیرے چڑھن نوں وی نہیں منا ں گے جدوں تائیں تُوں ساڈے اُتے اک کتاب نہ اتار لیاویں جیہنوں اسیں پڑھ لئیے۔" آکھو: "پاک اے میرا رب! میں اک بشر، اک رسول توں سوا ہور کیہ آں؟" تے لوکاں نوں، جدوں اوہناں کول ہدایت آئی، ایمان لیاؤن توں بس ایسے گل نے روکیا کہ اوہناں نے آکھیا: "کیہ اللہ نے اک بشر نوں رسول بنا کے بھیجیا اے؟" آکھو: "جے زمین وچ فرشتے ہوندے جیہڑے اطمینان نال چلدے پھردے، تے اسیں ضرور اوہناں اُتے اسمان توں کوئی فرشتہ ای رسول بنا کے اتاردے۔" آکھو: "میرے تے تہاڈے وچکار اللہ گواہ کافی اے: بے شک اوہ اپنے بندیاں دی خبر رکھن والا، اوہناں نوں ویکھن والا اے۔" (۸۵–۹۶)

تے جیہنوں اللہ ہدایت دیوے اوہو ہدایت پاؤن والا اے، تے جیہنوں اوہ گمراہ رہن دیوے — تے تُوں اوہناں لئی اوہدے توں سوا کوئی حمایتی نہ پاویں گا۔ تے اسیں اوہناں نوں قیامت دے دن اوہناں دے مونہاں دے بھار اکٹھا کراں گے، انھے، گُنگے تے بولے۔ اوہناں دا ٹھکانا دوزخ اے: جدوں وی اوہ مَٹھی ہون لگے گی، اسیں اوہناں لئی بھڑک ہور ودھا دیاں گے۔ ایہہ اوہناں دا بدلہ اے، ایس لئی کہ اوہناں نے ساڈیاں آیتاں دا انکار کیتا تے آکھیا: "کیہ جدوں اسیں ہڈیاں تے چُورا چُورا ہو جاواں گے، تے سچ مُچ نویں سِریوں پیدا کر کے اُٹھائے جاواں گے؟" کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اللہ، جنہے اسماناں تے زمین نوں پیدا کیتا، ایس گل اُتے قادر اے کہ اوہناں ورگے (ہور) پیدا کر دیوے؟ تے اوس نے اوہناں لئی اک مدت مقرر کر دتی اے جیہدے وچ کوئی شک نہیں، پر ظالم انکار توں سوا کسے گل اُتے راضی نہ ہوئے۔ آکھو: "جے میرے رب دی رحمت دے خزانے تہاڈے ہتھ وچ ہوندے، تے تسی خرچ ہو جان دے ڈر توں اوہناں نوں روکی ای رکھدے؛ تے انسان بڑا ای تنگ دل اے۔" (۹۷–۱۰۰)

تے بے شک اساں موسیٰ نوں نو کھلّیاں نشانیاں دتیاں — سو بنی اسرائیل توں پُچھ لے۔ جدوں اوہ اوہناں کول آیا، تے فرعون نے اوہنوں آکھیا: "اے موسیٰ، میں تے تینوں جادو دا ماریا ہویا سمجھدا آں!" اوس نے آکھیا: "تُوں خوب جاندا ایں کہ ایہناں نوں اسماناں تے زمین دے رب توں سوا کسے نے اکھاں کھولن والیاں دلیلاں بنا کے نہیں اتاریا؛ تے اے فرعون، میں تے تینوں ہلاک ہون والا سمجھدا آں۔" فیر اوس نے ارادہ کیتا کہ اوہناں نوں اوس زمین توں اُکھیڑ دیوے، پر اساں اوہنوں تے جیہڑے اوہدے نال سن ساریاں نوں ڈوب دتا۔ تے اوہدے مگروں اساں بنی اسرائیل نوں آکھیا: "ایس زمین وچ وسو؛ فیر جدوں آخرت دا وعدہ آ جاوے گا، تے اسیں تہانوں ساریاں نوں رلا ملا کے لے آواں گے۔" (۱۰۱–۱۰۴)

تے حق دے نال ای اساں ایہنوں اتاریا اے، تے حق دے نال ای ایہہ اُتریا اے۔ تے اساں تینوں بس خوش خبری دین والا تے ڈراؤن والا بنا کے ای بھیجیا اے۔ تے ایہہ اک قرآن اے جیہنوں اساں حصے حصے کر کے رکھیا اے، تاں جے تُوں ایہنوں لوکاں نوں ٹھہر ٹھہر کے پڑھ سناویں؛ تے اساں ایہنوں تھوڑا تھوڑا کر کے اتاریا اے۔ آکھو: "تسی ایہدے اُتے ایمان لیاؤ یا نہ لیاؤ۔" بے شک جنہاں نوں ایس توں پہلاں علم دتا گیا سی، جدوں ایہہ اوہناں دے ساہمنے پڑھیا جاندا اے تے اوہ مونہہ دے بھار سجدے وچ ڈِگ پیندے نیں، تے آکھدے نیں: "پاک اے ساڈا رب! بے شک ساڈے رب دا وعدہ پورا ہو کے ای رہنا سی۔" تے اوہ روندے ہوئے مونہہ دے بھار ڈِگ پیندے نیں، تے ایہہ اوہناں دی عاجزی ہور ودھا دیندا اے۔ آکھو: "اللہ آکھ کے پکارو، یا رحمٰن آکھ کے پکارو: جیہڑے ناں نال وی پکارو، سب سوہنے ناں اوسے دے نیں۔" تے اپنی نماز نہ بہت اُچی واج نال پڑھ، تے نہ بالکل ای ہولی، سگوں ایہناں دے وچکار دا راہ پھڑ۔ تے آکھو: "ساری تعریف اللہ لئی اے، جنہے نہ کوئی پُتر بنایا، نہ بادشاہی وچ اوہدا کوئی شریک اے، تے نہ کمزوری پاروں اوہنوں کسے حمایتی دی لوڑ اے۔" تے اوہدی وڈیائی بار بار بیان کر۔ (۱۰۵–۱۱۱)

۱۸. غار (الکہف)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

ساری تعریف اللہ لئی اے، جنہے اپنے بندے اُتے ایہہ کتاب اتاری تے اوہدے وچ کوئی ٹیڈھ نہیں رکھی — بالکل سدھی، تاں جے اوہدے ولوں اک سخت عذاب توں ڈراوے، تے نیک عمل کرن والے ایمان والیاں نوں خوش خبری دیوے کہ اوہناں لئی چنگا اجر اے، جیہدے وچ اوہ ہمیشہ رہن گے؛ تے اوہناں نوں ڈراوے جیہڑے آکھدے نیں: "اللہ نے پُتر بنا لیا اے۔" ایہدا نہ اوہناں نوں کوئی علم اے، تے نہ اوہناں دے پیو دادیاں نوں سی۔ بڑی ای بھاری گل اے جیہڑی اوہناں دے مونہاں وچوں نکلدی اے: اوہ نِرا جھوٹھ ای بکدے نیں۔ سو اے نبی، شاید تُوں اوہناں دے پچھے غم نال اپنی جان ای گوا بیٹھیں، جے اوہ ایس کلام اُتے ایمان نہ لیائے۔ (۱–۶)

بے شک جو کجھ زمین اُتے اے اساں اوہنوں زمین دی رونق بنایا اے، تاں جے اسیں اوہناں نوں آزمائیے کہ اوہناں وچوں کون عمل وچ سب توں چنگا اے؛ تے بے شک جو کجھ اوہدے اُتے اے اسیں اوہنوں چٹیل میدان بنا دین والے آں۔ کیہ تُوں خیال کرنا ایں کہ غار تے کتبے والے ساڈیاں نشانیاں وچوں کوئی انوکھی چیز سن؟ جدوں اوہناں جواناں نے غار وچ پناہ لئی، تے آکھیا: "اے ساڈے رب، سانوں اپنے کولوں رحمت عطا کر، تے ساڈے ایس کم وچ ساڈے لئی سدھے راہ دا سامان کر دے۔" سو اساں غار وچ گنتی دے کئی ورھے اوہناں دے کنّاں اُتے (نیندر دا) پردہ پائی رکھیا؛ فیر اساں اوہناں نوں اُٹھایا، تاں جے ویکھیے کہ دووں گروہاں وچوں کون اوہناں دے ٹھہرن دی مدت نوں ودھ ٹھیک گِندا اے۔ (۷–۱۲)

اسیں تینوں اوہناں دا قصہ ٹھیک ٹھیک سناؤندے آں۔ اوہ کجھ جوان سن جیہڑے اپنے رب اُتے ایمان لیائے، تے اساں اوہناں نوں ہدایت وچ ہور ودھا دتا۔ تے اساں اوہناں دے دل مضبوط کر دتے جدوں اوہ اُٹھ کھلوتے تے آکھیا: "ساڈا رب تے اوہو اے جیہڑا اسماناں تے زمین دا رب اے۔ اسیں اوہدے توں سوا کسے معبود نوں ہرگز نہیں پکاراں گے: جے اینج کیتا تے اسیں بڑی ای حدوں ودھی ہوئی گل آکھی۔ ایہہ ساڈی قوم دے لوک نیں جنہاں نے اوہدے توں سوا ہور معبود بنا لئے نیں۔ ایہہ اوہناں اُتے کوئی کھلّی دلیل کیوں نہیں لیاؤندے؟ فیر اوس توں وڈا ظالم کون اے جیہڑا اللہ اُتے جھوٹھ بنھے؟ تے جدوں تسی ایہناں توں تے جنہاں دی ایہہ اللہ توں سوا عبادت کردے نیں اوہناں توں وکھ ہو گئے او، تے ہن غار وچ پناہ لے لؤ: تہاڈا رب تہاڈے اُتے اپنی رحمت پھیلا دے گا، تے تہاڈے کم وچ تہاڈے لئی سوکھ دا سامان کر دے گا۔" (۱۳–۱۶)

تے تُوں سورج نوں ویکھدا، جدوں اوہ چڑھدا، تے اوہناں دی غار توں سجے پاسے ہٹ جاندا، تے جدوں ڈُبدا تے اوہناں توں کترا کے کھبے پاسے لنگھ جاندا، تے اوہ غار دی اک کھلّی تھاں وچ پئے سن۔ ایہہ اللہ دیاں نشانیاں وچوں اے۔ جیہنوں اللہ ہدایت دیوے اوہو ہدایت پاؤن والا اے، تے جیہنوں اوہ گمراہ رہن دیوے — تے تُوں اوہدے لئی کوئی راہ وکھاؤن والا کارساز نہ پاویں گا۔ تے تُوں اوہناں نوں جاگدا سمجھدا، حالانکہ اوہ سُتّے ہوئے سن۔ تے اسیں اوہناں نوں سجے تے کھبے پاسے پلٹدے رہندے ساں، تے اوہناں دا کُتّا دہلیز اُتے اپنے اگلے پیر پھیلائی بیٹھا سی۔ جے تُوں اوہناں نوں جھاک کے ویکھدا، تے پِٹھ پھیر کے نس جاندا، تے اوہناں دی دہشت نال بھر جاندا۔ (۱۷–۱۸)

تے ایسے طرحاں اساں اوہناں نوں اُٹھایا، تاں جے اوہ آپس وچ اک دوجے توں پُچھن۔ اوہناں وچوں اک آکھن والے نے آکھیا: ‘‘تسی کِنّا چِر ٹھہرے او؟’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘اسیں اک دن، یا دن دا کجھ حصہ ٹھہرے آں۔’’ (دوجیاں نے) آکھیا: ‘‘تہاڈا رب ای خوب جاندا اے کہ تسی کِنّا چِر ٹھہرے او۔ ہن اپنے وچوں کسے نوں اپنا ایہہ چاندی دا سِکّہ دے کے شہر ول بھیجو، تے اوہ ویکھے کہ کیہڑا کھانا سب توں ستھرا اے تے اوہدے وچوں تہاڈے لئی کجھ کھان نوں لے آوے؛ تے اوہ ہوشیاری نال کم لوے، تے کسے نوں تہاڈی خبر نہ ہون دیوے۔ کیوں جے جے اوہناں نوں تہاڈا پتا لگ گیا، تے اوہ تہانوں سنگسار کر دین گے یا تہانوں زبردستی اپنے دین وچ پرتا لین گے، تے فیر تسی کدے کامیاب نہ ہو سکو گے۔’’ تے ایسے طرحاں اساں (لوکاں نوں) اوہناں دی خبر کر دتی، تاں جے اوہ جان لین کہ اللہ دا وعدہ سچا اے، تے ایہہ کہ قیامت وچ کوئی شک نہیں۔ جدوں اوہ آپس وچ اوہناں دے معاملے بارے جھگڑ رہے سن، تے کجھ نے آکھیا: ‘‘اوہناں اُتے اک عمارت بنا دیو: اوہناں دا رب اوہناں نوں خوب جاندا اے۔’’ جیہڑے اوہناں دے معاملے وچ غالب رہے اوہناں نے آکھیا: ‘‘اسیں تے اوہناں اُتے ضرور اک عبادت گاہ بناواں گے۔’’ کجھ لوک آکھن گے: ‘‘اوہ تِن سن، چوتھا اوہناں دا کُتّا سی’’؛ تے کجھ آکھن گے: ‘‘پنج سن، چھیواں اوہناں دا کُتّا سی’’ — بِنا ویکھے اٹکل دے تیر چلاؤندے ہوئے؛ تے کجھ آکھن گے: ‘‘ست سن، تے اٹھواں اوہناں دا کُتّا سی۔’’ آکھو: ‘‘میرا رب ای اوہناں دی گنتی خوب جاندا اے؛ اوہناں نوں تھوڑے ای لوک جاندے نیں۔’’ سو تُوں اوہناں دے بارے سرسری گل توں ودھ بحث نہ کر، تے نہ اوہناں دے بارے ایہناں وچوں کسے توں کجھ پُچھ تے کسے شے بارے ہرگز ایہہ نہ آکھیں: ‘‘میں کل ایہہ کم کر دیاں گا،’’ پر ایہہ (نال آکھ کے) کہ ‘‘جے اللہ چاہے۔’’ تے جدوں بھُل جاویں تے اپنے رب نوں یاد کر، تے آکھ: ‘‘اُمید اے میرا رب مینوں ایس توں وی ودھ ہدایت دی نیڑلی گل دا راہ وکھاوے گا۔’’ تے اوہ اپنی غار وچ تِن سو ورھے رہے، تے نو ہور ودھا لؤ۔ آکھو: ‘‘اللہ ای خوب جاندا اے کہ اوہ کِنّا چِر رہے۔ اسماناں تے زمین دا غیب اوسے کول اے: اوہ کیا ای خوب ویکھن والا، تے کیا ای خوب سنن والا اے! اوہدے توں سوا اوہناں دا کوئی کارساز نہیں، تے اوہ اپنے حکم وچ کسے نوں شریک نہیں کردا۔’’ (۱۹–۲۶)

تے تیرے رب دی کتاب وچوں جو کجھ تیرے ول وحی کیتا گیا اے اوہ پڑھ کے سنا: اوہدیاں گلاں نوں کوئی بدلن والا نہیں، تے تُوں اوہدے توں سوا کوئی پناہ دی تھاں نہ پاویں گا۔ تے اپنے آپ نوں اوہناں لوکاں دے نال جمائی رکھ جیہڑے سویرے تے شام اپنے رب نوں پکاردے نیں، اوہدی رضا چاہندے ہوئے۔ تے دنیا دی حیاتی دی رونق دی خاطر تیریاں اکھاں اوہناں توں ہٹ کے اگے نہ جان؛ تے اوہدا آکھا نہ من جیہدے دل نوں اساں اپنی یاد توں غافل کر دتا اے، تے جیہڑا اپنی خواہش دے پچھے لگ پیا اے، تے جیہدا معاملہ حدوں لنگھ چکیا اے۔ تے آکھ دے: ‘‘حق تہاڈے رب ولوں اے: سو جیہڑا چاہے ایمان لیاوے، تے جیہڑا چاہے انکار کرے۔’’ بے شک اساں ظالماں لئی اک ایسی اگ تیار کر رکھی اے جیہدیاں قناتاں اوہناں نوں گھیر لین گیاں۔ تے جے اوہ فریاد کرن گے، تے اوہناں دی فریاد رسی ایسے پانی نال کیتی جاوے گی جیہڑا پگھلی ہوئی دھات ورگا ہووے گا، جیہڑا مونہاں نوں بھُن سُٹے گا۔ کِنّا بُرا پین نوں اے، تے کِنّی بُری آرام گاہ! رہے اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے — تے اسیں چنگے عمل کرن والے دا اجر ضائع نہیں کردے۔ اوہناں لئی ہمیشہ رہن والے باغ نیں، جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں؛ اوتھے اوہناں نوں سونے دے کنگن پوائے جان گے، تے اوہ باریک ریشم تے دبیز اطلس دے ساوے کپڑے پاؤن گے، اوتھے اُچے تختاں اُتے تکیے لائی بیٹھے ہون گے۔ کِنّا سوہنا بدلہ اے، تے کِنّی سوہنی آرام گاہ! (۲۷–۳۱)

تے اوہناں لئی دو بندیاں دی مثال بیان کر: اوہناں وچوں اک لئی اساں انگوراں دے دو باغ بنائے، تے اوہناں دے چار چفیرے کھجوراں دی واڑ لا دتی، تے دووا‌ں دے وچکار کھیتی رکھ دتی۔ دوویں باغ اپنا اپنا پھل پورا لیائے تے اوہدے وچ کوئی کمی نہ کیتی، تے اساں دووا‌ں دے وچکار اک نہر وگا دتی۔ تے اوہدے کول بہت پھل سی، تے اوس نے اپنے ساتھی نوں، اوہدے نال گلاں کردیاں، آکھیا: "میں تیرے توں مال وچ وی ودھ آں، تے جتھے وچ وی ودھ زور والا۔" تے اوہ اپنے باغ وچ وڑیا، اپنے اُتے ظلم کردا ہویا، تے آکھیا: "میں نہیں سمجھدا کہ ایہہ کدے برباد ہووے گا، تے نہ میں سمجھدا آں کہ قیامت کدے آوے گی؛ تے جے میں اپنے رب ول پرتایا وی گیا، تے ایس دے بدلے ایہدے توں وی چنگی تھاں ضرور پاواں گا۔" اوہدے ساتھی نے، اوہدے نال گلاں کردیاں، اوہنوں آکھیا: "کیہ تُوں اوہدا انکار کرنا ایں جنہے تینوں مٹی توں، فیر اک بوند توں پیدا کیتا، فیر تینوں پورا مرد بنا دتا؟ پر میں تے ایہو آکھنا آں کہ اوہو اللہ میرا رب اے، تے میں اپنے رب دے نال کسے نوں شریک نہیں کردا۔ تے جدوں تُوں اپنے باغ وچ وڑیا سیں تے کیوں نہ آکھیا: ماشاء اللہ (جو اللہ چاہے)! اللہ دے بِنا کوئی طاقت نہیں۔ جے تُوں مینوں مال تے اولاد وچ اپنے توں گھٹ ویکھنا ایں، تے ہو سکدا اے میرا رب مینوں تیرے باغ توں چنگا دے دیوے، تے ایہدے اُتے اسمان توں کوئی آفت بھیج دیوے، تے ایہہ صاف چٹیل تِلکواں میدان ہو کے رہ جاوے، یا ایہدا پانی زمین وچ ڈُونگھا اُتر جاوے، فیر تُوں اوہنوں کدے لبھ نہ سکیں۔" تے اوہدے پھل نوں (تباہی نے) گھیر لیا، تے اوہ اوس سب اُتے ہتھ ملدا رہ گیا جو اوس نے اوہدے اُتے خرچ کیتا سی، جدوں کہ اوہ اپنیاں ٹٹّیاں اُتے ڈِگیا پیا سی، تے آکھن لگا: "ہائے کاش میں اپنے رب دے نال کسے نوں شریک نہ کیتا ہوندا!" تے اللہ توں سوا اوہدا کوئی جتھا نہ ہویا جیہڑا اوہدی مدد کردا، تے نہ اوہ آپ بدلہ لے سکیا۔ اوتھے سارا اختیار اللہ ای دا اے، جیہڑا سچا اے۔ اوہو ثواب دین وچ سب توں چنگا اے، تے انجام دے لحاظ نال وی سب توں چنگا۔ (۳۲–۴۴)

تے اوہناں لئی دنیا دی حیاتی دی مثال بیان کر: اوہ اوس پانی ورگی اے جیہڑا اساں اسمان توں اتاریا؛ فیر زمین دی بُوٹی اوہدے نال رل مل کے گھنی ہو گئی، فیر اوہ چُورا چُورا ہو گئی جیہنوں ہواواں اُڈائی پھردیاں نیں۔ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ مال تے پُتر دنیا دی حیاتی دی رونق نیں؛ تے باقی رہن والیاں نیکیاں تیرے رب دے نزدیک ثواب وچ وی چنگیاں نیں، تے اُمید وچ وی چنگیاں۔ تے جیس دن اسیں پہاڑاں نوں چلا دیاں گے تے تُوں زمین نوں بالکل کھلّی ہوئی ویکھیں گا، تے اسیں اوہناں ساریاں نوں اکٹھا کراں گے تے اوہناں وچوں کسے اک نوں وی نہ چھڈاں گے۔ تے اوہ تیرے رب دے سامہنے قطاراں بنھ کے پیش کیتے جان گے: "ہن تسی ساڈے کول اوویں ای آ گئے او جیویں اساں تہانوں پہلی واری پیدا کیتا سی، سگوں تسی تے ایہو سمجھدے سو کہ اسیں تہاڈے لئی کوئی وعدے دا ویلا مقرر ای نہیں کراں گے۔" تے اعمال نامہ (سامہنے) رکھ دتا جاوے گا، فیر تُوں مجرماں نوں ویکھیں گا کہ جو کجھ اوہدے وچ اے اوہدے توں ڈر رہے ہون گے۔ تے اوہ آکھن گے: "ہائے ساڈی شامت! ایہہ کیہو جیہی کتاب اے، کہ نہ کوئی نِکی گل چھڈدی اے نہ وڈی، پر اوہنوں گِن رکھیا اے؟" تے جو کجھ اوہناں نے کیتا سی اوہ سب اوتھے حاضر پاؤن گے؛ تے تیرا رب کسے اُتے ظلم نہیں کردا۔ (۴۵–۴۹)

تے جدوں اساں فرشتیاں نوں آکھیا: "آدم نوں سجدہ کرو،" تے اوہناں نے سجدہ کیتا — سوا ابلیس دے۔ اوہ جِنّاں وچوں سی، سو اوس نے اپنے رب دے حکم دی نافرمانی کیتی۔ فیر کیہ تسی میرے توں سوا اوہنوں تے اوہدی اولاد نوں یار بناؤندے او، حالانکہ اوہ تہاڈے دشمن نیں؟ ظالماں لئی کِنّا بُرا بدل اے! میں اوہناں نوں نہ

اسماناں تے زمین دے پیدا کرن ویلے گواہ بنایا سی، تے نہ آپ اوہناں دے اپنے پیدا کرن ویلے؛ تے نہ میں گمراہ کرن والیاں نوں اپنا مددگار بناؤن والا آں۔ تے جیس دن اوہ آکھے گا: ‘‘پکارو اوہناں نوں جنہاں نوں تسی میرا شریک سمجھدے سو،’’ تے اوہ اوہناں نوں پکارن گے، پر اوہ اوہناں نوں کوئی جواب نہ دین گے؛ تے اسیں اوہناں دے وچکار ہلاکت دی اک تھاں بنا دیاں گے۔ تے مجرم اگ نوں ویکھن گے تے سمجھ لین گے کہ اوہ اوہدے وچ ڈِگن والے نیں، تے اوہ اوہدے توں بچ نکلن دا کوئی راہ نہ پاؤن گے۔ (۵۰–۵۳)

تے بے شک اساں ایس قرآن وچ لوکاں لئی ہر قسم دی مثال طرحاں طرحاں نال بیان کیتی اے، پر انسان سب توں ودھ جھگڑالو اے۔ تے لوکاں نوں، جدوں اوہناں کول ہدایت آ گئی، ایمان لیاؤن تے اپنے رب کولوں بخشش منگن توں بس ایسے گل نے روکیا کہ اوہ اٹیک وچ نیں کہ اگلیاں والا معاملہ اوہناں نال وی ہووے، یا عذاب اوہناں دے سامنے آ کھلووے۔ تے اسیں رسولاں نوں بس خوش خبری دین والے تے ڈراؤن والے بنا کے ای بھیجدے آں؛ پر کافر باطل دے سہارے جھگڑدے نیں تاں جے اوہدے نال حق نوں ڈیگ دین، تے اوہناں نے میریاں آیتاں نوں تے جیس توں اوہناں نوں ڈرایا گیا اوہنوں مذاق بنا لیا اے۔ تے اوس توں وڈا ظالم کون اے جیہنوں اوہدے رب دیاں آیتاں نال نصیحت کیتی جاوے، تے اوہ اوہناں توں مونہہ پھیر لوے تے اوہ بھُل جاوے جو اوہدے اپنے ہتھاں نے اگے بھیجیا اے؟ بے شک اساں اوہناں دے دلاں اُتے غلاف چاڑھ دتے نیں، کہ اوہ ایہنوں نہ سمجھن، تے اوہناں دے کنّاں وچ بوجھ اے؛ تے جے تُوں اوہناں نوں ہدایت ول بلاویں وی، تے اوہ کدے ہدایت نہ پاؤن گے۔ تے تیرا رب بڑا بخشن والا، رحمت والا اے۔ جے اوہ اوہناں نوں اوہناں دی کمائی اُتے پھڑدا، تے اوہناں لئی چھیتی عذاب بھیج دیندا؛ پر اوہناں لئی وعدے دا اک ویلا اے جیہدے توں اوہ بچ نکلن دی کوئی تھاں نہ پاؤن گے۔ تے اوہ بستیاں — جدوں اوہناں نے ظلم کیتا تے اساں اوہناں نوں ہلاک کر دتا، تے اساں اوہناں دی ہلاکت لئی اک ویلا مقرر کیتا سی۔ (۵۴–۵۹)

تے جدوں موسیٰ نے اپنے جوان (خادم) نوں آکھیا: ‘‘میں ہٹن والا نہیں جدوں تائیں دو سمندراں دے ملن دی تھاں تائیں نہ اپڑ جاواں، بھاویں مینوں ورھیاں بدھی چلنا پوے۔’’ فیر جدوں اوہ دووا دے ملن دی تھاں اُتے اپڑے، تے اپنی مچھی بھُل گئے، تے اوس نے سرنگ بنا کے سمندر وچ اپنا راہ پھڑ لیا۔ فیر جدوں اوہ اگے لنگھ گئے، تے اوس نے اپنے جوان نوں آکھیا: ‘‘ساڈا دوپہر دا کھانا لیا؛ ایس سفر وچ تے سانوں بڑی تھکاوٹ ہوئی اے۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘تُسّاں ویکھیا؟ جدوں اسیں اوس چٹان کول ٹھہرے ساں، تے میں مچھی بھُل گیا — تے مینوں شیطان ای نے بھُلا دتا کہ اوہدا ذکر کراں — تے اوس نے عجیب طرحاں سمندر وچ اپنا راہ پھڑ لیا!’’ موسیٰ نے آکھیا: ‘‘ایہو تے اوہ (تھاں) اے جیہدی اسیں تلاش وچ ساں۔’’ سو اوہ دوویں اپنے پیراں دے نشان ویکھدے ہوئے پچھے پرتے، تے اوتھے ساڈے بندیاں وچوں اک بندے نوں پایا جیہنوں اساں اپنے کولوں رحمت دتی سی، تے جیہنوں اساں اپنے کولوں اک خاص علم سکھایا سی۔ موسیٰ نے اوہنوں آکھیا: ‘‘کیہ میں تیرے نال چل سکدا آں، تاں جے جو ہدایت دی گل تینوں سکھائی گئی اے اوہدے وچوں تُوں مینوں وی کجھ سکھا دیویں؟’’ اوس نے آکھیا: ‘‘تُوں میرے نال رہ کے ہرگز صبر نہ کر سکیں گا۔ تے تُوں اوس گل اُتے صبر کر وی کیویں سکنا ایں جیہڑی تیری سمجھ دے گھیرے وچ ای نہیں؟’’ اوس نے آکھیا: ‘‘اللہ نے چاہیا تے تُوں مینوں صبر کرن والا پاویں گا، تے میں کسے گل وچ تیری نافرمانی نہیں کراں گا۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘اچھا، جے تُوں میرے نال چلنا ایں، تے میرے کولوں کسے شے بارے نہ پُچھیں جدوں تائیں میں آپ ای تیرے نال اوہدا ذکر نہ کراں۔’’ (۶۰–۷۰)

سو اوہ دوویں چل پئے، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اک کشتی وچ سوار ہوئے، تے اوس نے اوہدے وچ موری کر دتی۔ موسیٰ نے آکھیا: "کیہ تُوں ایہدے وچ ایس لئی موری کیتی اے کہ ایہدے سواراں نوں ڈوب دیویں؟ تُوں تے بڑا ای خطرناک کم کیتا اے!" اوس نے آکھیا: "کیہ میں آکھیا نہیں سی کہ تُوں میرے نال رہ کے ہرگز صبر نہ کر سکیں گا؟" موسیٰ نے آکھیا: "میری بھُل اُتے مینوں نہ پھڑ، تے میرے معاملے وچ میرے اُتے سختی نہ کر۔" فیر اوہ دوویں چل پئے، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اک مُنڈے نوں ملے، تے اوس نے اوہنوں قتل کر دتا۔ موسیٰ نے آکھیا: "کیہ تُوں اک بے گناہ جان نوں مار دتا، جنہے کسے دی جان نہیں سی لئی؟ تُوں تے بڑا ای بھیڑا کم کیتا اے!" اوس نے آکھیا: "کیہ میں تینوں آکھیا نہیں سی کہ تُوں میرے نال رہ کے ہرگز صبر نہ کر سکیں گا؟" موسیٰ نے آکھیا: "جے ایس مگروں میں تیرے کولوں کسے شے بارے پُچھاں، تے مینوں اپنے نال نہ رکھیں: میرے ولوں تیرا عذر پورا ہو چکیا۔" فیر اوہ دوویں چل پئے، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اک بستی والیاں کول اپڑے، تے اوہناں کولوں کھانا منگیا، پر اوہناں نے اوہناں دی مہمانی توں انکار کر دتا۔ فیر اوہناں نے اوتھے اک کندھ ویکھی جیہڑی ڈِگن ای والی سی، تے اوس نے اوہنوں سدھا کر دتا۔ موسیٰ نے آکھیا: "جے تُوں چاہندا، تے ایہدی مزدوری لے سکدا سیں۔" اوس نے آکھیا: "ایہہ میرے تے تیرے وچکار جدائی اے۔ ہن میں تینوں اوہناں گلاں دی حقیقت دسنا آں جنہاں اُتے تُوں صبر نہ کر سکیا۔ رہی کشتی، تے اوہ کجھ غریب بندیاں دی سی جیہڑے سمندر وچ محنت مزدوری کردے سن؛ سو میں چاہیا کہ اوہنوں عیب والی کر دیاں، کیوں جے اوہناں دے اگے اک بادشاہ سی جیہڑا ہر (ثابت) کشتی زبردستی کھوہ لیندا سی۔ تے رہیا مُنڈا، تے اوہدے ماں پیو ایمان والے سن، تے سانوں ڈر ہویا کہ اوہ سرکشی تے کفر نال اوہناں نوں تنگ کرے گا؛ سو اساں چاہیا کہ اوہناں دا رب اوہدے بدلے اوہناں نوں ایسی اولاد دیوے جیہڑی پاکیزگی وچ اوہدے توں چنگی تے محبت وچ ودھ نیڑے ہووے۔ تے رہی کندھ، تے اوہ شہر دے دو یتیم مُنڈیاں دی سی، تے اوہدے ہیٹھ اوہناں دا اک خزانہ سی۔ تے اوہناں دا پیو اک نیک بندہ سی، سو تیرے رب نے چاہیا کہ اوہ دوویں اپنی جوانی نوں اپڑن تے اپنا خزانہ کڈھ لین، تیرے رب دی رحمت دے طور تے۔ تے میں ایہہ سب کجھ اپنی مرضی نال نہیں کیتا۔ ایہہ اے حقیقت اوہناں گلاں دی جنہاں اُتے تُوں صبر نہ کر سکیا۔" (۷۱–۸۲)

تے اے نبی، اوہ تیرے کولوں ذوالقرنین بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "میں تہانوں اوہدا کجھ حال پڑھ کے سناؤندا آں۔" بے شک اساں اوہنوں زمین وچ اقتدار دتا تے اوہنوں ہر شے دا سامان دتا۔ سو اوہ اک راہ اُتے چل پیا، ایتھوں تائیں کہ جدوں سورج ڈُبن دی تھاں تائیں اپڑیا، تے اوہنوں اک گدلے (سیاہ) چشمے وچ ڈُبدا پایا، تے اوہدے کول اک قوم نوں پایا۔ اساں آکھیا: "اے ذوالقرنین، چاہے تُوں ایہناں نوں سزا دے، یا ایہناں نال بھلائی دا ورتاؤ کر۔" اوس نے آکھیا: "جیہڑا ظلم کرے گا، اوہنوں تے اسیں سزا دیاں گے؛ فیر اوہ اپنے رب ول پرتایا جاوے گا، تے اوہ اوہنوں بڑا سخت عذاب دے گا۔ تے جیہڑا ایمان لیاوے تے نیک عمل کرے، اوہدے لئی بدلے وچ بھلائی اے، تے اسیں وی اپنے حکم وچ اوہنوں سوکھی گل آکھاں گے۔" فیر اوہ اک (ہور) راہ اُتے چل پیا، ایتھوں تائیں کہ جدوں سورج چڑھن دی تھاں تائیں اپڑیا، تے اوہنوں اک ایسی قوم اُتے چڑھدا پایا جنہاں لئی اساں اوہدے توں بچن دی کوئی اوٹ نہیں سی بنائی۔ گل اینج ای سی؛ تے جو کجھ اوہدے کول سی اساں اوہنوں اپنے علم نال پوری طرحاں گھیر رکھیا سی۔ (۸۳–۹۱)

فیر اوہ اک (ہور) راہ اُتے چل پیا، ایتھوں تائیں کہ جدوں دو پہاڑاں دے وچکار اپڑیا، تے اوہناں دے اُرے اک ایسی قوم نوں پایا جیہڑی کوئی گل مشکل نال ای سمجھدی سی۔ اوہناں نے آکھیا: "اے ذوالقرنین، یاجوج تے

ماجوج ایس زمین وچ فساد پھیلاؤندے نیں۔ تے کیہ اسیں تینوں کجھ خراج دیئیے، ایس شرط اُتے کہ تُوں ساڈے تے اوہناں دے وچکار اک بند بنا دیویں؟" اوس نے آکھیا: "جو اختیار میرے رب نے مینوں دے رکھیا اے اوہو چنگا اے۔ سو تسی زور بازو نال میری مدد کرو، میں تہاڈے تے اوہناں دے وچکار اک مضبوط آڑ بنا دیاں گا۔ مینوں لوہے دے تختے لیا دیو۔" ایتھوں تائیں کہ جدوں اوس نے دوواں پہاڑاں دے وچکار دی خالی تھاں برابر کر دتی، تے آکھیا: "دھونکو!" ایتھوں تائیں کہ جدوں اوس نے اوہنوں اگ (وانگ لال) کر دتا، تے آکھیا: "ہن مینوں پگھلیا ہویا تانبا لیا دیو کہ ایہدے اُتے اُلٹا دیاں۔" فیر اوہ نہ اوہدے اُتے چڑھ سکے تے نہ اوہدے وچ سنھ لا سکے۔ اوس نے آکھیا: "ایہہ میرے رب دی رحمت اے۔ پر جدوں میرے رب دا وعدہ آوے گا، تے اوہ ایہنوں ڈھا کے زمین نال برابر کر دے گا؛ تے میرے رب دا وعدہ سچا اے۔" تے اوس دن اسیں اوہناں نوں چھڈ دیاں گے کہ لہراں وانگوں اک دوجے وچ گھُسدے پھرن؛ تے صور پھُوکیا جاوے گا، فیر اسیں اوہناں ساریاں نوں اکٹھا کر لواں گے۔ تے اوس دن اسیں دوزخ نوں کافراں دے ساہمنے لے آواں گے، جنہاں دیاں اکھاں میری یاد ولوں پردے وچ سن، تے جیہڑے سُن وی نہیں سی سکدے۔ تے کیہ کافر ایہہ سمجھدے نیں کہ اوہ میرے توں سوا میرے بندیاں نوں اپنا کارساز بنا لین گے؟ بے شک اساں کافراں دی مہمانی لئی دوزخ تیار کر رکھی اے۔ (۱۰۲–۹۲)

آکھو: "کیہ اسیں تہانوں دسیے کہ عملاں دے لحاظ نال سب توں ودھ گھاٹا کھان والے کون نیں؟ اوہ جنہاں دی ساری کوشش دنیا دی حیاتی وچ اکارت گئی، تے اوہ سمجھدے رہے کہ اوہ بڑا چنگا کم کر رہے نیں۔" ایہو اوہ لوک نیں جنہاں نے اپنے رب دیاں آیتاں دا تے اوہدے نال ملن دا انکار کیتا؛ سو اوہناں دے عمل برباد ہو گئے، تے قیامت دے دن اسیں اوہناں لئی کوئی وزن قائم نہیں کراں گے۔ ایہہ اے اوہناں دا بدلہ — دوزخ — ایس لئی کہ اوہناں نے کفر کیتا تے میریاں آیتاں تے میرے رسولاں نوں مذاق بنا لیا۔ بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں دی مہمانی لئی فردوس دے باغ ہون گے، جتھے اوہ ہمیشہ رہن گے، تے اوتھوں کتے ہور جانا نہ چاہن گے۔ (۱۰۸–۱۰۳)

آکھو: "جے میرے رب دیاں گلاں (لکھن) لئی سمندر سیاہی بن جاوے، تے میرے رب دیاں گلاں مُکن توں پہلاں سمندر مُک جاوے، بھاویں اسیں اوہدی مدد لئی اوہدے ورگا اک ہور وی لے آئیے۔"[19] (۱۰۹)

آکھو: "میں تے بس تہاڈے ای ورگا اک بشر آں۔ میرے ول وحی کیتی جاندی اے کہ تہاڈا معبود اکو معبود اے۔ سو جیہڑا اپنے رب نال ملن دی اُمید رکھدا ہووے، اوہنوں چاہیدا اے کہ نیک عمل کرے، تے اپنے رب دی عبادت وچ کسے نوں شریک نہ کرے۔" (۱۱۰)

[19] ایس بنیادی آیت نوں سب توں چنگی طرحاں اوہناں سارے لنکاں نال واضح کیتا جا سکدا اے جیہڑے میں، ان شاء اللہ، ویلے دے نال نال شرحاں دے طور تے شامل کردا جاواں گا، تاں جے اک جامع سائنسی تے فلسفیانہ شرح پیش کیتی جا سکے۔ اودوں تائیں مہربانی کر کے میرے بلاگ اُتے ساڈے سارے نمایاں مضمون ویکھو: نمایاں مضمون – قرآن کریم تے سائنس۔

۱۹. مریم (مریم)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

کاف، ہا، یا، عین، صاد۔ (۱)

ایہہ تیرے رب دی اوس رحمت دا ذکر اے جیہڑی اوس نے اپنے بندے زکریا اُتے کیتی، جدوں اوس نے اپنے رب نوں چُپ چپیتے پکاریا۔ اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میریاں ہڈیاں کمزور ہو گئیاں نیں، تے سِر بڑھاپے (دے چٹے والاں) نال بھڑک اُٹھیا اے؛ تے اے میرے رب، میں تینوں پکار کے کدے نامراد نہیں رہیا۔ تے مینوں اپنے مگروں اپنے رشتے داراں ولوں ڈر اے، تے میری بیوی بانجھ اے؛ سو تُوں مینوں اپنے کولوں اک وارث عطا کر، جیہڑا میرا وی وارث ہووے تے یعقوب دی آل دا وی وارث ہووے؛ تے اے میرے رب، اوہنوں پسندیدہ بنا۔" "اے زکریا، اسیں تینوں اک مُنڈے دی خوش خبری دیندے آں جیہدا ناں یحییٰ ہووے گا؛ ایس توں پہلاں اساں ایس ناں دا کوئی نہیں بنایا۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میرے گھر مُنڈا کیویں ہووے گا، جدوں کہ میری بیوی بانجھ اے تے میں بڑھاپے دی انتہا نوں اپڑ چکیا آں؟" آکھیا: "اینج ای ہووے گا۔" تیرا رب آکھدا اے: "ایہہ میرے لئی سوکھا اے: تے ایس توں پہلاں میں تینوں پیدا کیتا، جدوں کہ تُوں کجھ وی نہیں سیں۔" (۲–۹)

اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میرے لئی کوئی نشانی مقرر کر دے۔" آکھیا: "تیری نشانی ایہہ اے کہ تُوں بھلا چنگا ہوندیاں وی تِن راتاں لوکاں نال گل نہ کر سکیں گا۔" فیر اوہ عبادت دی تھاں وچوں نکل کے اپنی قوم کول آیا تے اوہناں نوں اشارے نال آکھیا کہ سویرے تے شام اللہ دی تسبیح کردے رہوو۔ (۱۰–۱۱)

"اے یحییٰ، کتاب نوں مضبوطی نال پھڑ۔" تے اساں اوہنوں بچپن ای وچ حکمت دتی، تے اپنے کولوں نرم دلی تے پاکیزگی وی؛ تے اوہ پرہیزگار سی، تے اپنے ماں پیو دا خدمت گزار سی؛ تے اوہ نہ سرکش سی نہ نافرمان۔ تے سلام اے اوہدے اُتے جیس دن اوہ جمیا، تے جیس دن اوہ مرے گا، تے جیس دن اوہ زندہ کر کے اُٹھایا جاوے گا۔ (۱۲–۱۵)

تے ایس کتاب وچ مریم دا ذکر کر، جدوں اوہ اپنے گھر والیاں توں وکھ ہو کے اک چڑھدے پاسے دی تھاں وچ جا بیٹھی، تے اوہناں ولوں اک پردہ کر لیا۔ فیر اساں اوہدے ول اپنی روح (فرشتہ) بھیجی، تے اوہ اوہدے ساہمنے اک پورے مرد دی شکل وچ ظاہر ہوئی۔ اوہ بول پئی: "میں تیرے توں رحمٰن دی پناہ منگنی آں — جے تُوں پرہیزگار ایں!" اوس نے آکھیا: "میں تے بس تیرے رب دا بھیجیا ہویا آں، تاں جے تینوں اک پاکیزہ مُنڈا دیاں۔" اوس نے آکھیا: "میرے گھر مُنڈا کیویں ہووے گا، جدوں کہ مینوں کسے بشر نے ہتھ تائیں نہیں لایا، تے نہ میں بدکار آں؟" اوس نے آکھیا: "اینج ای ہووے گا۔" تیرا رب آکھدا اے: "ایہہ میرے لئی سوکھا اے؛ تے ایس لئی کہ اسیں اوہنوں لوکاں لئی اک نشانی تے اپنے ولوں رحمت بنائیے۔ تے ایہہ اک طے ہو چکی گل اے۔" سو اوہنوں اوہدا حمل ٹھہر گیا، تے اوہ اوہنوں لے کے اک دور دی تھاں چلی گئی۔ فیر جمن دی پیڑ اوہنوں کھجور دے اک مُڈھ کول لے آئی۔ اوہ بول پئی: "ہائے کاش میں ایس توں پہلاں ای مر گئی ہوندی، تے بھُلی وسری ہو گئی ہوندی!" تد اوہدے ہیٹھوں اک (پکارن والے) نے اوہنوں واج دتی: "غم نہ کر۔ تیرے رب نے تیرے ہیٹھ اک چشمہ وگا دتا اے؛ تے کھجور دے مُڈھ نوں اپنے ول ہلا: اوہ تیرے اُتے تازیاں پکیاں

کھجوراں ڈیگے گا۔ سو کھا تے پی تے اکھاں ٹھنڈیاں کر۔ فیر جے تُوں کسے بشر نوں ویکھیں، تے آکھ دئیں: میں رحمٰن لئی روزے دی منّت منی اے، سو اج میں کسے انسان نال گل نہیں کراں گی۔" (۱۶–۲۶)

فیر اوہ اوہنوں چُکی ہوئی اپنی قوم کول لے آئی۔ اوہناں نے آکھیا: "اے مریم، تُوں تے بڑا ای انوکھا کم کیتا اے! اے ہارون دی بھین، نہ تیرا پیو کوئی بُرا بندہ سی، تے نہ تیری ماں بدکار سی۔" تد اوس نے اوس (بچے) ول اشارہ کیتا۔ اوہناں نے آکھیا: "اسیں اوہدے نال کیویں گل کریے جیہڑا پنگھوڑے وچ پیا بال اے؟" اوہ (بچہ) بول پیا: "میں اللہ دا بندہ آں۔ اوس نے مینوں کتاب دتی تے مینوں نبی بنایا؛ تے جتھے وی میں ہوواں اوس نے مینوں برکت والا بنایا، تے جدوں تائیں میں جیوندا رہواں مینوں نماز تے زکوٰۃ دی تاکید کیتی، تے مینوں اپنی ماں دا خدمت گزار بنایا؛ تے اوس نے مینوں سرکش، بدبخت نہیں بنایا۔ تے سلام اے میرے اُتے جیس دن میں جمیا، تے جیس دن میں مراں گا، تے جیس دن میں زندہ کر کے اُٹھایا جاواں گا۔" ایہہ اے عیسیٰ، مریم دا پُتر: سچی گل جیہدے وچ ایہہ لوک شک کردے نیں۔ اللہ دی ایہہ شان نہیں کہ اوہ کوئی پُتر بناوے — اوہ پاک اے! جدوں اوہ کسے کم دا فیصلہ کر لیندا اے، تے اوہنوں بس ایہو آکھدا اے: "ہو جا"، تے اوہ ہو جاندا اے۔ (عیسیٰ نے آکھیا:) "تے بے شک اللہ میرا وی رب اے تے تہاڈا وی رب، سو اوسے دی عبادت کرو: ایہو سدھا راہ اے۔" فیر گروہاں نے آپس وچ اختلاف کیتا؛ سو کافراں لئی اک وڈے دن دی حاضری ویلے تباہی اے! جیس دن اوہ ساڈے کول آؤن گے اوہ کیا ای خوب سُندے تے ویکھدے ہون گے! پر اج ایہہ ظالم کھلّی گمراہی وچ نیں۔ تے اوہناں نوں پچھتاوے دے دن توں ڈرا، جدوں معاملے دا فیصلہ کر دتا جاوے گا، تے اوہ غفلت وچ نیں تے ایمان نہیں لیاؤندے۔ بے شک اسیں ای زمین دے تے اوہدے اُتے رہن والیاں دے وارث ہوواں گے، تے ساڈے ای ول اوہ پرتائے جان گے۔ (۲۷–۴۰)

تے ایس کتاب وچ ابراہیم دا ذکر کر: بے شک اوہ بڑا سچا، نبی سی۔ جدوں اوس نے اپنے پیو نوں آکھیا: "اے میرے ابّا، تُوں اوس شے دی عبادت کیوں کرنا ایں جیہڑی نہ سُندی اے نہ ویکھدی اے، تے نہ تیرے کسے کم آ سکدی اے؟ اے میرے ابّا، میرے کول اوہ علم آیا اے جیہڑا تیرے کول نہیں آیا؛ سو میرے پچھے چل، میں تینوں سدھا راہ وکھاواں گا۔ اے میرے ابّا، شیطان دی عبادت نہ کر: بے شک شیطان رحمٰن دا نافرمان اے۔ اے میرے ابّا، مینوں ڈر اے کہ رحمٰن ولوں تینوں کوئی عذاب آ پھڑے، تے تُوں شیطان دا ساتھی بن جاویں۔" اوس نے آکھیا: "اے ابراہیم، کیہ تُوں میرے معبوداں توں پھر گیا ایں؟ جے تُوں باز نہ آیا، تے میں تینوں ضرور سنگسار کر دیاں گا۔ تے ہن اک لمی مدت لئی میرے توں دور ہو جا!" اوس نے آکھیا: "سلام اے تیرے اُتے۔ میں اپنے رب کولوں تیرے لئی بخشش منگاں گا؛ بے شک اوہ میرے اُتے بڑا ای مہربان اے۔ تے میں تہانوں وی چھڈدا آں تے اوہناں نوں وی جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا پکاردے او، تے میں اپنے رب نوں ای پکاراں گا؛ اُمید اے کہ میں اپنے رب نوں پکار کے نامراد نہیں رہواں گا۔" فیر جدوں اوہ اوہناں توں تے جنہاں دی اوہ اللہ توں سوا عبادت کردے سن اوہناں توں وکھ ہو گیا، تے اساں اوہنوں اسحاق تے یعقوب دتے، تے ہر اک نوں اساں نبی بنایا۔ تے اساں اوہناں نوں اپنی رحمت وچوں حصہ دتا، تے اوہناں لئی سچی تے اُچی ناموری رکھی۔ (۴۱–۵۰)

تے ایس کتاب وچ موسیٰ دا ذکر کر: بے شک اوہ چُنیا ہویا سی، تے رسول، نبی سی۔ تے اساں اوہنوں طور دے سجے پاسیوں واج دتی، تے راز دی گل کرن لئی اوہنوں نیڑے کر لیا۔ تے اپنی رحمت نال اساں اوہنوں اوہدا بھرا ہارون نبی بنا کے دتا۔ تے ایس کتاب وچ اسماعیل دا ذکر کر: بے شک اوہ وعدے دا سچا سی، تے

رسول، نبی سی۔ تے اوہ اپنے گھر والیاں نوں نماز تے زکوٰۃ دا حکم دیندا سی، تے اپنے رب دے نزدیک پسندیدہ سی۔ تے ایس کتاب وچ ادریس دا ذکر کر: بے شک اوہ بڑا سچا، نبی سی، تے اساں اوہنوں اُچے مقام تائیں بلند کیتا۔ (۵۱–۵۷)

ایہہ اوہ لوک نیں جنہاں اُتے اللہ نے نبیاں وچوں انعام کیتا: آدم دی اولاد وچوں، تے اوہناں وچوں جنہاں نوں اساں نوح دے نال سوار کیتا سی، تے ابراہیم تے اسرائیل دی اولاد وچوں، تے اوہناں وچوں جنہاں نوں اساں ہدایت دتی تے چُن لیا۔ جدوں اوہناں دے سامنے رحمٰن دیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں سن، تے اوہ روندے ہوئے سجدے وچ ڈِگ پیندے سن۔ فیر اوہناں مگروں ایسے ناخلف آئے جنہاں نے نماز گوا دتی تے خواہشاں دے پچھے لگ گئے؛ سو چھیتی ای اوہ گمراہی (دے انجام) نوں ملن گے — سوا اوہناں دے جیہڑے توبہ کرن تے ایمان لیاؤن تے نیک عمل کرن: ایہہ لوک جنت وچ داخل ہون گے، تے اوہناں اُتے ذرا وی ظلم نہیں کیتا جاوے گا — ہمیشہ رہن والے باغ، جنہاں دا رحمٰن نے اپنے بندیاں نال بِنا ویکھے وعدہ کیتا اے: بے شک اوہدا وعدہ پورا ہو کے رہن والا اے۔ اوتھے اوہ کوئی بیکار گل نہ سُنن گے، بس "سلام" ای سُنن گے؛ تے اوتھے اوہناں لئی سویرے تے شام اوہناں دا رزق ہووے گا۔ ایہہ اے اوہ جنت جیہدا وارث اسیں اپنے بندیاں وچوں اوہنوں بناواں گے جیہڑا پرہیزگار ہووے۔ (۵۸–۶۳)

(فرشتے آکھدے نیں:) "تے اسیں تیرے رب دے حکم توں بِنا نہیں اُتردے۔ اوسے دا اے جو کجھ ساڈے اگے اے تے جو کجھ ساڈے پچھے اے تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے؛ تے تیرا رب بھُلن والا نہیں — اسماناں تے زمین دا تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے اوہدا رب۔ سو اوسے دی عبادت کر، تے اوہدی عبادت اُتے جمیا رہ۔ کیہ تُوں کسے نوں جاندا ایں جیہڑا اوہدے ناں والا ہووے؟" (۶۴–۶۵)

تے انسان آکھدا اے: "کیہ جدوں میں مر جاواں گا، تے سچ مُچ زندہ کر کے کڈھیا جاواں گا؟" کیہ انسان نوں یاد نہیں کہ اساں اوہنوں ایس توں پہلاں پیدا کیتا، جدوں کہ اوہ کجھ وی نہیں سی؟ سو تیرے رب دی قسم، اسیں اوہناں نوں تے شیطاناں نوں ضرور اکٹھا کراں گے؛ فیر اسیں اوہناں نوں دوزخ دے چار چفیرے گوڈیاں دے بھار ڈِگے ہوئے حاضر کراں گے؛ فیر ہر گروہ وچوں اوہناں نوں وکھ کھچ لواں گے جیہڑے رحمٰن دے مقابلے سب توں ودھ سرکش سن؛ فیر اسیں اوہناں نوں خوب جاندے آں جیہڑے اوہدے وچ سڑن دے سب توں ودھ حق دار نیں۔ تے تہاڈے وچوں کوئی ایسا نہیں جیہڑا اوہدے اُتوں نہ لنگھے: ایہہ تیرے رب دے ذمے اک پکا، طے ہویا فیصلہ اے۔ فیر اسیں پرہیزگاراں نوں بچا لواں گے، تے ظالماں نوں اوہدے وچ گوڈیاں دے بھار ڈِگے ہوئے چھڈ دیاں گے۔ (۶۶–۷۲)

تے جدوں اوہناں دے سامنے ساڈیاں کھلّیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں، تے کافر ایمان والیاں نوں آکھدے نیں: "دوواں گروہاں وچوں کیہدا مقام چنگا اے تے کیہدی محفل ودھ سوہنی اے؟" تے اوہناں توں پہلاں اساں کِنّیاں ای نسلاں ہلاک کر دتیاں، جیہڑیاں سامان وچ وی تے ویکھن وکھان وچ وی اوہناں توں ودھ سوہنیاں سن! آکھو: "جیہڑا گمراہی وچ اے، رحمٰن اوہدی رسی لمی ای کردا جاوے، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اوس شے نوں ویکھ لین گے جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا اے — بھاویں عذاب ہووے یا قیامت — تد اوہ جان لین گے کہ کیہدا مقام بُرا اے تے کیہدا لشکر کمزور اے۔" تے جیہڑے ہدایت اُتے نیں اللہ اوہناں دی ہدایت ہور ودھاؤندا اے؛ تے باقی رہن والیاں نیکیاں تیرے رب دے نزدیک ثواب وچ وی چنگیاں نیں، تے انجام وچ وی چنگیاں۔ بھلا

تُوں اوہنوں ویکھیا جنہے ساڈیاں آیتاں دا انکار کیتا تے آکھیا: "مینوں تے ضرور مال تے اولاد دتی جاوے گی"؟ کیہ اوس نے غیب وچ جھاک لیا اے، یا رحمٰن کولوں کوئی عہد لے رکھیا اے؟ ہرگز نہیں! جو اوہ آکھدا اے اسیں لکھ لواں گے، تے اوہدے لئی عذاب ودھاؤندے ای جاواں گے؛ تے جیس دا اوہ ذکر کردا اے اوہدے وارث اسیں ہوواں گے، تے اوہ ساڈے کول اکلا ای آوے گا۔ (۷۳–۸۰)

تے اوہناں نے اللہ توں سوا ہور معبود بنا لئے نیں، تاں جے اوہ اوہناں لئی عزت تے زور دا سبب بنن۔ ہرگز نہیں! اوہ اوہناں دی عبادت دا انکار کر دین گے، تے اوہناں دے مخالف بن جان گے۔ کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اساں کافراں اُتے شیطان چھڈ رکھے نیں، جیہڑے اوہناں نوں خوب اُکساؤندے رہندے نیں؟ سو تُوں اوہناں اُتے (عذاب لئی) چھیتی نہ کر: اسیں تے اوہناں دے دن گِن رہے آں۔ جیس دن اسیں پرہیزگاراں نوں رحمٰن دے حضور عزت والے مہماناں وانگوں اکٹھا کراں گے، تے مجرماں نوں پیاسے ڈنگراں وانگوں دوزخ ول ہکّاں گے، کسے نوں سفارش دا اختیار نہیں ہووے گا، سوا اوس دے جنہے رحمٰن کولوں عہد لے لیا ہووے۔ تے اوہ آکھدے نیں: "رحمٰن نے پُتر بنا لیا اے۔" بے شک تسی بڑی ای بھاری گل گھڑ لیائے او: نیڑے اے کہ ایہدے نال اسمان پاٹ پین، تے زمین شق ہو جاوے، تے پہاڑ ریزہ ریزہ ہو کے ڈِگ پین، ایس گل اُتے کہ اوہناں نے رحمٰن لئی پُتر دا دعویٰ کیتا۔ حالانکہ رحمٰن دی ایہہ شان نہیں کہ اوہ پُتر بناوے: اسماناں تے زمین وچ جو کوئی وی اے اوہ رحمٰن دے حضور بندہ بن کے ای آؤن والا اے۔ اوس نے اوہناں نوں گھیر رکھیا اے تے اوہناں نوں پورا پورا گِن رکھیا اے، تے اوہناں وچوں ہر اک قیامت دے دن اوہدے کول اکلا آوے گا۔ (۸۱–۹۵)

بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے رحمٰن اوہناں لئی (دلاں وچ) محبت پیدا کر دے گا۔ سو اے نبی، اساں ایہنوں تیری بولی وچ بس ایس لئی سوکھا کیتا اے کہ تُوں ایہدے راہیں پرہیزگاراں نوں خوش خبری دیویں، تے ایہدے راہیں جھگڑالو لوکاں نوں ڈراویں۔ تے اوہناں توں پہلاں اساں کِنّیاں ای نسلاں ہلاک کر دتیاں! کیہ تینوں اوہناں وچوں کسے اک دا وی پتا لگدا اے، یا اوہناں دی کوئی بِھنک وی سُنائی دیندی اے؟ (۹۶–۹۸)

۲۰. طٰہٰ (طٰہٰ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

طا، ہا۔ (۱)

اے نبی، اساں تیرے اُتے قرآن ایس لئی نہیں اتاریا کہ تُوں مشقت وچ پے جاویں، سگوں ایہہ تے اوہدے لئی نصیحت اے جیہڑا (اللہ توں) ڈردا اے: اوہدے ولوں اتاریا ہویا جنہے زمین تے اُچے اسمان پیدا کیتے، رحمٰن، جیہڑا عرش اُتے قائم اے۔ اوسے دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے، تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے، تے جو کجھ گِلّی مٹی دے ہیٹھ اے۔ تے جے تُوں اُچی گل آکھیں، تے اوہ تے بھیت نوں وی جاندا اے تے اوہنوں وی جیہڑا اوس توں وی ودھ لُکیا ہویا اے۔ اللہ — اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں؛ سب سوہنے ناں اوسے دے نیں۔ (۲–۸)

تے کیہ تیرے کول موسیٰ دی خبر اپڑی اے؟ جدوں اوس نے اک اگ ویکھی، تے اپنے گھر والیاں نوں آکھیا: "ایتھے ٹھہرو۔ میں اک اگ ویکھی اے؛ شاید میں اوہدے وچوں تہاڈے لئی کوئی انگارہ لے آواں، یا اوس اگ کول مینوں کوئی راہ دا پتا مل جاوے۔" فیر جدوں اوہ اوہدے کول اپڑیا، تے واج آئی: "اے موسیٰ! بے شک میں ای تیرا رب آں۔ سو اپنیاں جُتیاں لاہ دے: تُوں طُویٰ دی پاک وادی وچ ایں۔ تے میں تینوں چُن لیا اے، سو جو وحی کیتی جاندی اے اوہنوں غور نال سُن۔ بے شک میں ای اللہ آں؛ میرے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ سو میری ای عبادت کر، تے میری یاد لئی نماز قائم کر۔ بے شک قیامت آؤن والی اے — میں اوہنوں لُکائی ای رکھنا چاہنا آں — تاں جے ہر جان نوں اوہدی کوشش دا بدلہ دتا جاوے۔ سو جیہڑا اوہدے اُتے ایمان نہیں رکھدا تے اپنی خواہش دے پچھے لگیا ہویا اے کتے اوہ تینوں ایہدے توں روک نہ دیوے، نہیں تے تُوں ہلاک ہو جاویں گا۔ (۹–۱۶)

تے اے موسیٰ، ایہہ تیرے سجے ہتھ وچ کیہ اے؟" اوس نے آکھیا: "ایہہ میری سوٹی اے۔ میں ایہدے اُتے ٹیک لاؤنا آں، تے ایہدے نال اپنیاں بکریاں لئی پتے جھاڑنا آں، تے ایہدے وچ میرے ہور وی کم نیں۔" آکھیا: "اے موسیٰ، ایہنوں سُٹ دے۔" سو اوس نے اوہنوں سُٹ دتا — تے اچانک اوہ اک سپ سی، دوڑدا ہویا۔ آکھیا: "ایہنوں پھڑ لے تے ڈر نہ: اسیں ایہنوں ایہدی پہلی حالت اُتے پرتا دیاں گے۔ تے اپنا ہتھ اپنی کچھ وچ دبا: اوہ بِنا کسے عیب دے چِٹا چمکدا نکلے گا — ایہہ اک ہور نشانی اے، تاں جے اسیں تینوں اپنیاں وڈیاں نشانیاں وچوں کجھ وکھائیے۔ فرعون کول جا: بے شک اوہ سرکش ہو گیا اے۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میرے لئی میرا سینہ کھول دے، تے میرے لئی میرا کم سوکھا کر دے، تے میری زبان دی گنڈھ کھول دے، تاں جے اوہ میری گل سمجھ سکن؛ تے میرے گھر والیاں وچوں میرے لئی اک مددگار مقرر کر دے — ہارون، میرے بھرا نوں۔ اوہدے نال میری کمر مضبوط کر، تے اوہنوں میرے کم وچ شریک کر دے، تاں جے اسیں تیری بہت تسبیح کریے تے تینوں بہت یاد کریے: بے شک تُوں سانوں خوب ویکھ رہیا ایں۔" (۱۷–۳۵)

آکھیا: "اے موسیٰ، تیری منگ تینوں دے دتی گئی۔ تے اساں تیرے اُتے اک واری ہور وی احسان کیتا سی، جدوں اساں تیری ماں دے دل وچ اوہ گل پائی جیہڑی پائی جانی سی: کہ ایہنوں صندوق وچ رکھ دے، فیر صندوق نوں دریا وچ پا دے؛ فیر دریا ایہنوں کنڈھے اُتے سُٹ دے گا، تے ایہنوں اوہ چُک لوے گا جیہڑا میرا

وی دشمن اے تے ایہدا وی دشمن۔ تے میں تیرے اُتے اپنے ولوں محبت پا دتی، تے ایس لئی کہ تُوں میری اکھ دے ساہمنے پالیا جاویں۔ جدوں تیری بھین چلدی ہوئی گئی تے آکھن لگی: کیہ میں تہانوں اوہدا پتا دساں جیہڑا ایہنوں پالے گا؟ سو اساں تینوں تیری ماں کول پرتا دتا، تاں جے اوہدی اکھ ٹھنڈی ہووے تے اوہ غم نہ کرے۔ تے تُوں اک بندے نوں مار دتا سی، تے اساں تینوں غم توں بچایا، تے تینوں طرحاں طرحاں نال آزمایا۔ فیر تُوں کئی ورھے مدین والیاں وچ رہیا؛ فیر اے موسیٰ، تُوں ٹھیک مقرر ویلے اُتے آ گیا ایں۔ تے میں تینوں خاص اپنے لئی بنایا اے۔ تُوں تے تیرا بھرا میریاں نشانیاں لے کے جاؤ، تے میری یاد وچ سُستی نہ کرنا۔ دوویں فرعون کول جاؤ: بے شک اوہ سرکش ہو گیا اے۔ فیر اوہدے نال نرم گل کرنا، شاید اوہ نصیحت پھڑ لوے یا ڈر جاوے۔" (۳۶–۴۴)

دوواں نے آکھیا: "اے ساڈے رب، سانوں ڈر اے کہ اوہ ساڈے اُتے زیادتی کر بیٹھے گا، یا سرکشی وچ حدوں ودھ جاوے گا۔" آکھیا: "ڈرو نہ۔ بے شک میں تہاڈے دوواں دے نال آں: سُندا وی آں تے ویکھدا وی آں۔ سو اوہدے کول جاؤ تے آکھو: اسیں دوویں تیرے رب دے بھیجے ہوئے آں، سو بنی اسرائیل نوں ساڈے نال بھیج دے تے اوہناں نوں دُکھ نہ دے۔ اسیں تیرے کول تیرے رب ولوں اک نشانی لے کے آئے آں، تے سلامتی اے اوہدے لئی جیہڑا ہدایت دے پچھے چلے۔ بے شک ساڈے ول وحی کیتی گئی اے کہ عذاب اوہدے اُتے اے جیہڑا جھٹلاوے تے مونہہ پھیرے۔" (۴۵–۴۸)

اوس نے آکھیا: "تے اے موسیٰ، تہاڈا دوواں دا رب کون اے؟" اوس نے آکھیا: "ساڈا رب اوہ اے جنہے ہر شے نوں اوہدی شکل صورت دتی فیر راہ وکھایا۔" اوس نے آکھیا: "فیر پہلیاں نسلاں دا کیہ حال اے؟" اوس نے آکھیا: "اوہناں دا علم میرے رب کول اک کتاب وچ اے: میرا رب نہ بھُلدا اے نہ خطا کردا اے۔ اوہو اے جنہے تہاڈے لئی زمین نوں وچھونا بنایا، تے اوہدے وچ تہاڈے لئی رستے کڈھے، تے اسمان توں پانی اتاریا۔" فیر اساں اوہدے نال طرحاں طرحاں دیاں بُوٹیاں دے جوڑے کڈھے: کھاؤ وی تے اپنے ڈنگر وی چراؤ۔ بے شک ایہدے وچ عقل والیاں لئی نشانیاں نیں۔ ایسے (زمین) توں اساں تہانوں پیدا کیتا، تے ایسے وچ تہانوں پرتاواں گے، تے ایسے وچوں تہانوں اک واری فیر کڈھاں گے۔ (۴۹–۵۵)

تے بے شک اساں اوہنوں اپنیاں ساریاں نشانیاں وکھائیاں، پر اوس نے جھٹلایا تے انکار کیتا۔ اوس نے آکھیا: "اے موسیٰ، کیہ تُوں ساڈے کول ایس لئی آیا ایں کہ اپنے جادو نال سانوں ساڈی زمین توں کڈھ دیویں؟ سو اسیں وی تیرے مقابلے اوہو جیہا جادو ضرور لیاواں گے۔ سو ساڈے تے اپنے وچکار اک وعدہ مقرر کر لے، جیہدے توں نہ اسیں پھریے نہ تُوں، کسے برابر دی (کھلّی) تھاں وچ۔" اوس نے آکھیا: "تہاڈے نال وعدہ جشن دے دن دا اے، تے ایہہ کہ دن چڑھے لوک اکٹھے کر لئے جان۔" (۵۶–۵۹)

سو فرعون پرت گیا، تے اپنیاں ساریاں چالاں اکٹھیاں کیتیاں، فیر آ گیا۔ موسیٰ نے اوہناں نوں آکھیا: "تہاڈی شامت! اللہ اُتے جھوٹھ نہ بنھو، نہیں تے اوہ کسے عذاب نال تہاڈا ناس کر دے گا۔ تے جنہے جھوٹھ بنھیا اوہ نامراد ہویا۔" سو اوہ اپنے معاملے وچ آپس وچ جھگڑن لگے، تے لُک لُک کے صلاحاں کیتیاں۔ اوہناں نے آکھیا: "ایہہ دوویں پک نال جادوگر نیں جیہڑے چاہندے نیں کہ اپنے جادو نال تہانوں تہاڈی زمین توں کڈھ دین، تے تہاڈے سب توں چنگے طور طریقے دا خاتمہ کر دین۔ سو اپنی ساری تدبیر اکٹھی کر لؤ، فیر قطار بنھ کے آؤ: تے اج جیہڑا غالب رہیا اوہو کامیاب ہویا۔" اوہناں نے آکھیا: "اے موسیٰ، یا تے تُوں سُٹ، یا فیر

اسیں ای پہلاں سُٹّن والے بنیے۔" اوس نے آکھیا: "نہیں، تسی ای سُٹّو۔" تے اچانک اوہناں دیاں رسّیاں تے سوٹیاں اوہناں دے جادو پاروں اوہنوں اینج لگن لگیاں جیویں دوڑ رہیاں ہون۔ سو موسیٰ نے اپنے دل وچ ڈر محسوس کیتا۔ اساں آکھیا: "ڈر نہ: بے شک تُوں ای غالب رہیں گا۔ تے جو تیرے سجے ہتھ وچ اے اوہنوں سُٹ دے: اوہ اوس سب نوں نگل جاوے گا جو اوہناں نے بنایا اے۔ جو کجھ اوہناں نے بنایا اے اوہ بس جادوگر دا فریب اے، تے جادوگر جتھے وی جاوے کامیاب نہیں ہوندا۔" (۶۰–۶۹)

سو جادوگر سجدے وچ ڈیگ دتے گئے، تے بول پئے: "اسیں ہارون تے موسیٰ دے رب اُتے ایمان لیائے۔" فرعون نے آکھیا: "تسی اوہدے اُتے ایمان لے آئے ایس توں پہلاں کہ میں تہانوں اجازت دیاں؟ بے شک ایہو تہاڈا وڈا اے، جنہے تہانوں جادو سکھایا اے۔ سو میں ضرور تہاڈے ہتھ تے پیر اُلٹے پاسیوں وڈھاں گا، تے تہانوں کھجور دے مُڈھاں اُتے سولی چڑھاواں گا، تے تہانوں ضرور پتا لگ جاوے گا کہ ساڈے وچوں کیہدا عذاب ودھ سخت تے ودھ دیر رہن والا اے!" اوہناں نے آکھیا: "اسیں تینوں اوہناں کھلّیاں دلیلاں اُتے جیہڑیاں ساڈے کول آ چکیاں نیں ہرگز ترجیح نہیں دیاں گے، تے نہ اوہدے اُتے جنہے سانوں پیدا کیتا۔ سو جو تُوں فیصلہ کرنا ایں کر لے: تُوں تے بس ایس دنیا دی حیاتی دا ای فیصلہ کر سکنا ایں۔ بے شک اسیں اپنے رب اُتے ایمان لیائے، تاں جے اوہ ساڈے گناہ بخش دیوے تے اوہ جادو وی جیہدے اُتے تُوں سانوں مجبور کیتا۔ تے اللہ ای سب توں چنگا تے سدا باقی رہن والا اے۔" (۷۰–۷۳)

بے شک جیہڑا اپنے رب کول مجرم بن کے آوے — اوہدے لئی دوزخ اے، جیہدے وچ اوہ نہ مرے گا نہ جیوے گا؛ تے جیہڑا اوہدے کول ایمان والا بن کے آوے جنہے نیک عمل کیتے ہون — تے اوہناں ای لئی اُچے درجے نیں: ہمیشہ رہن والے باغ، جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے۔ تے ایہہ اوہدا بدلہ اے جیہڑا پاک ہویا۔ (۷۴–۷۶)

تے اساں موسیٰ ول وحی کیتی: "میرے بندیاں نوں راتوں رات لے کے نکل جا، تے اوہناں لئی سمندر وچ اک سُکّا راہ بنا لے؛ نہ تینوں پھڑے جان دا خوف ہووے، تے نہ (ڈُبن دا) ڈر۔" فیر فرعون نے اپنے لشکراں سمیت اوہناں دا پچھا کیتا، تے سمندر نے اوہناں نوں پوری طرحاں ڈھک لیا۔ تے فرعون نے اپنی قوم نوں گمراہ کیتا، تے سدھا راہ نہ وکھایا۔ (۷۷–۷۹)

اے بنی اسرائیل، اساں تہانوں تہاڈے دشمن توں بچایا، تے طور دے سجے پاسے تہاڈے نال وعدہ کیتا، تے تہاڈے اُتے منّ تے سلویٰ اتاریا: "جو پاکیزہ چیزاں اساں تہانوں دتیاں نیں اوہناں وچوں کھاؤ، پر ایہدے وچ حدوں نہ ودھو، نہیں تے تہاڈے اُتے میرا غضب اُترے گا؛ تے جیہدے اُتے میرا غضب اُتریا اوہ تباہ ہو گیا۔ تے بے شک میں اوہنوں بہت بخشن والا آں جیہڑا توبہ کرے تے ایمان لیاوے تے نیک عمل کرے، فیر سدھے راہ اُتے قائم رہے۔" (۸۰–۸۲)

"تے اے موسیٰ، کیہڑی شے تینوں اپنی قوم توں پہلاں چھیتی لے آئی؟" اوس نے آکھیا: "اوہ ایہہ میرے پچھے پچھے ای نیں، تے اے میرے رب، میں تیرے ول چھیتی ایس لئی آیا کہ تُوں راضی ہو جاویں۔" آکھیا: "اساں تیرے مگروں تیری قوم نوں آزمائش وچ پا دتا اے، تے سامری نے اوہناں نوں گمراہ کر دتا اے۔" سو موسیٰ غصے تے افسوس نال بھریا ہویا اپنی قوم کول پرتیا۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، کیہ تہاڈے رب نے تہاڈے نال اک سوہنا وعدہ نہیں سی کیتا؟ فیر کیہ تہانوں مدت لمی لگی، یا تسی چاہیا کہ تہاڈے اُتے تہاڈے رب دا

غضب اُترے، کہ تسی میرے نال کیتا وعدہ توڑ دتا؟" اوہناں نے آکھیا: "اساں تیرے نال کیتا وعدہ اپنے اختیار نال نہیں توڑیا؛ سگوں ساڈے اُتے قوم دے زیوراں دے بوجھ لدے ہوئے سن، سو اساں اوہ (اگ وچ) سُٹ دتے، تے ایسے طرحاں سامری نے وی سُٹیا۔" فیر اوس نے اوہناں لئی اک وَچھا کڈھ لیاندا، اک دھڑ جیہدے وچوں گاں دی واج نکلدی سی؛ تے اوہ آکھن لگے: "ایہو تہاڈا معبود اے تے موسیٰ دا وی معبود، پر اوہ بھُل گیا اے۔" بھلا کیہ اوہ ویکھدے نہیں سن کہ اوہ اوہناں دی کسے گل دا جواب نہیں دیندا، تے نہ اوہناں دے کسے نفع نقصان دا اختیار رکھدا اے؟ تے ہارون نے اوہناں نوں پہلاں ای آکھ دتا سی: "اے میری قوم، تسی تے بس ایہدے نال آزمائے گئے او۔ تے بے شک تہاڈا رب رحمٰن اے، سو میرے پچھے چلو تے میرا حکم منو۔" اوہناں نے آکھیا: "اسیں تے ایسے اُتے جمے بیٹھے رہواں گے جدوں تائیں موسیٰ ساڈے کول پرت نہ آوے۔" (۸۳–۹۱)

موسیٰ نے آکھیا: "اے ہارون، جدوں تُوں ایہناں نوں گمراہ ہوندیاں ویکھیا، تے تینوں کیہڑی شے نے روکیا کہ میرے پچھے آ جاندا؟ کیہ تُوں میرے حکم دی نافرمانی کیتی؟" اوس نے آکھیا: "اے میری ماں دے جائے، میری داڑھی نہ پھڑ تے نہ میرا سِر! مینوں ڈر سی کہ تُوں آکھیں گا: تُوں بنی اسرائیل وچ پھُٹ پا دتی، تے میری گل دا دھیان نہ رکھیا۔" موسیٰ نے آکھیا: "تے اے سامری، تیرا کیہ معاملہ اے؟" اوس نے آکھیا: "میں اوہ کجھ ویکھیا جو ایہناں نے نہیں ویکھیا: سو میں رسول دے پیراں دے نشان توں اک مٹھی (مٹی) بھر لئی تے اوہنوں (وَچھے وچ) پا دتا۔ میرے نفس نے مینوں ایہو سُجھایا۔" موسیٰ نے آکھیا: "دور ہو جا! ساری حیاتی تیرے لئی ایہو اے کہ تُوں آکھدا پھریں: مینوں ہتھ نہ لانا۔ تے تیرے لئی اک ہور وعدہ وی اے جیہڑا ہرگز نہ ٹلے گا۔ تے ہن اپنے اوس معبود نوں ویکھ، جیہدے اُتے تُوں جمیا بیٹھا سیں: اسیں اوہنوں ضرور ساڑ دیاں گے، فیر اوہدی سواہ سمندر وچ اُڈا دیاں گے۔ تہاڈا معبود تے بس اللہ ای اے، جیہدے توں سوا کوئی معبود نہیں؛ اوس نے ہر شے نوں اپنے علم نال گھیر رکھیا اے۔" (۹۲–۹۸)

اے نبی، ایسے طرحاں اسیں تینوں گزرے ہوئے حالاں دیاں کجھ خبراں سناؤندے آں؛ تے اساں تینوں اپنے کولوں اک نصیحت دتی اے۔ جیہڑا ایہدے توں مونہہ پھیرے گا اوہ قیامت دے دن اک بوجھ چُکے گا، جیہدے ہیٹھ اوہ ہمیشہ رہن گے — تے قیامت دے دن اوہناں لئی ایہہ بڑا ای بُرا بوجھ ہووے گا، جیس دن صور پھُوکیا جاوے گا، تے اوس دن اسیں مجرماں نوں ایس حال وچ اکٹھا کراں گے کہ اوہناں دیاں اکھاں (خوف نال) نیلیاں ہون گیاں، اوہ آپس وچ چُپکے چُپکے آکھن گے: "تسی تے بس دس دن ای ٹھہرے او۔" اسیں خوب جاندے آں جو اوہ آکھن گے، جدوں اوہناں وچوں سب توں چنگے راہ والا آکھے گا: "تسی تے بس اک دن ای ٹھہرے او۔" (۹۹–۱۰۴)

تے اوہ تیرے کولوں پہاڑاں بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "میرا رب اوہناں نوں دھوڑ بنا کے اُڈا دے گا، تے زمین نوں چٹیل ہموار میدان کر چھڈے گا، جیہدے وچ تُوں نہ کوئی وَل ویکھیں گا نہ کوئی اُچیائی۔" اوس دن سب پکارن والے دے پچھے چلن گے، جیہدے توں کوئی اِدھر اُدھر نہ ہو سکے گا؛ تے رحمٰن دے اگے واجاں دب جان گیاں، تے تُوں کھُسر پھُسر توں سوا کجھ نہ سُنیں گا۔ اوس دن سفارش کوئی نفع نہ دے گی، سوا اوہدے جیہنوں رحمٰن اجازت دیوے، تے جیہدی گل اوہنوں پسند آوے۔ اوہ جاندا اے جو کجھ اوہناں دے اگے اے تے جو کجھ اوہناں دے پچھے اے، تے اوہ اپنے علم نال اوہنوں گھیر نہیں سکدے۔ تے سارے چہرے اوس ہمیشہ زندہ، سب نوں تھمن والے دے اگے جھُک جان گے؛ تے جنہے ظلم دا بوجھ چُکیا اوہ نامراد ہویا۔ تے جیہڑا

نیک عمل کرے، تے اوہ ایمان والا وی ہووے، اوہنوں نہ کسے بے انصافی دا ڈر ہووے گا تے نہ حق مارے جان دا۔ تے ایسے طرحاں اساں ایہنوں عربی قرآن بنا کے اتاریا اے، تے ایہدے وچ طرحاں طرحاں نال ڈراوے بیان کیتے نیں، تاں جے اوہ پرہیزگار بنن، یا ایہہ اوہناں وچ کوئی نصیحت پیدا کرے۔ سو اللہ بہت اُچا اے، سچا بادشاہ! تے قرآن (پڑھن) وچ چھیتی نہ کر ایس توں پہلاں کہ تیرے ول ایہدی وحی پوری کر دتی جاوے، تے آکھ: "اے میرے رب، میرا علم ودھا۔" تے بے شک اساں ایس توں پہلاں آدم کولوں عہد لیا سی، پر اوہ بھُل گیا؛ تے اساں اوہدے وچ پکا ارادہ نہ پایا۔ تے جدوں اساں فرشتیاں نوں آکھیا: "آدم نوں سجدہ کرو،" تے اوہناں نے سجدہ کیتا — سوا ابلیس دے، اوس نے انکار کیتا۔ سو اساں آکھیا: "اے آدم، ایہہ تیرا تے تیری بیوی دا دشمن اے۔ سو ایہہ کتے تہانوں دوواں نوں جنت وچوں کڈھوا نہ دیوے، کہ تُوں مشقت وچ پے جاویں۔ بے شک ایتھے تیرے لئی ایہہ اے کہ نہ تُوں بھُکھا رہیں گا نہ ننگا، تے نہ ایتھے تینوں پیاس لگے گی، تے نہ دُھپ ستاوے گی۔" پر شیطان نے اوہدے دل وچ وسوسہ پایا، آکھن لگا: "اے آدم، کیہ میں تینوں ہمیشہ دی حیاتی دا رُکھ دساں، تے ایسی بادشاہی جیہڑی کدے پرانی نہ ہووے؟" سو دوواں نے اوہدے وچوں کھا لیا، تے اوہناں دے ستر اوہناں اُتے کھُل گئے، تے اوہ اپنے آپ نوں ڈھکن لئی جنت دے پتے جوڑ جوڑ کے رکھن لگے۔ تے آدم نے اپنے رب دی نافرمانی کیتی، سو اوہ راہوں بھٹک گیا۔ فیر اوہدے رب نے اوہنوں چُن لیا، تے اوہدے اُتے مہربانی نال توجہ کیتی، تے ہدایت دتی۔ آکھیا: "تسی دوویں اکٹھے ایتھوں اُتر جاؤ، تسی اک دوجے دے دشمن ہووو گے۔ فیر جدوں میرے ولوں تہاڈے کول ہدایت آوے، تے جیہڑا میری ہدایت دے پچھے چلے گا اوہ نہ گمراہ ہووے گا، تے نہ بدبختی وچ پوے گا؛ تے جیہڑا میری یاد توں مونہہ پھیرے گا اوہدے لئی تنگ حیاتی ہووے گی، تے قیامت دے دن اسیں اوہنوں انھا اُٹھاواں گے۔" اوہ آکھے گا: "اے میرے رب، تُوں مینوں انھا کیوں اُٹھایا، حالانکہ میں تے ویکھن والا ساں؟" اوہ آکھے گا: "اینج ای اے۔ تیرے کول ساڈیاں آیتاں آئیاں سن تے تُوں اوہناں نوں بھُلا دتا؛ تے ایسے طرحاں اج تینوں بھُلا دتا جاوے گا۔" تے ایسے طرحاں اسیں اوہنوں بدلہ دیندے آں جیہڑا حدوں ودھ جاوے تے اپنے رب دیاں آیتاں اُتے ایمان نہ لیاوے: تے بے شک آخرت دا عذاب کتے ودھ سخت تے ودھ دیر رہن والا اے۔ تے کیہ ایس گل نے اوہناں نوں راہ نہیں وکھایا، کہ اوہناں توں پہلاں اساں کِنّیاں ای نسلاں ہلاک کر دتیاں، جنہاں دے گھراں وچ ایہہ (ہن) چلدے پھردے نیں؟ بے شک ایہدے وچ عقل والیاں لئی نشانیاں نیں۔ (۱۰۵–۱۲۸)

تے جے تیرے رب ولوں اک گل پہلاں طے نہ ہو چکی ہوندی، تے اک مدت مقرر نہ ہوندی، تے عذاب لازم ہو جاندا۔ سو جو کجھ ایہہ آکھدے نیں اوہدے اُتے صبر کر، تے سورج چڑھن توں پہلاں تے اوہدے ڈُبن توں پہلاں اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح کر؛ تے رات دیاں گھڑیاں وچ وی اوہدی تسبیح کر تے دن دے دوواں سِریاں اُتے وی، تاں جے تُوں راضی ہو جاویں۔ تے اوس ول اپنیاں اکھاں چُک کے نہ ویکھ جو اساں اوہناں دے کجھ گروہاں نوں ورتن لئی دتا اے، ایہہ دنیا دی حیاتی دی رونق اے، جیہدے نال اسیں اوہناں نوں آزماؤندے آں: تے تیرے رب دا رزق کتے چنگا تے سدا باقی رہن والا اے۔ تے اپنے گھر والیاں نوں نماز دا حکم دے، تے آپ وی ایہدے اُتے جمیا رہ۔ اسیں تیرے کولوں رزق نہیں منگدے؛ اسیں ای تینوں رزق دیندے آں۔ تے چنگا انجام پرہیزگاری ای دا اے۔ (۱۲۹–۱۳۲)

تے اوہ آکھدے نیں: "ایہہ اپنے رب ولوں ساڈے کول کوئی نشانی کیوں نہیں لیاؤندا؟" کیہ اوہناں کول اوس دی کھلّی دلیل نہیں آ چکی جو اگلے صحیفیاں وچ اے؟ تے جے اسیں ایس توں پہلاں ای اوہناں نوں کسے عذاب

نال ہلاک کر دیندے، تے اوہ آکھدے: "اے ساڈے رب، تُوں ساڈے ول کوئی رسول کیوں نہ بھیجیا، کہ اسیں ذلیل تے رسوا ہون توں پہلاں تیریاں آیتاں دے پچھے چل پیندے۔" آکھو: "ہر کوئی اڈیک وچ اے، سو تسی وی اڈیک کرو: چھیتی ای تہانوں پتا لگ جاوے گا کہ سدھے راہ والے کون نیں، تے ہدایت پاؤن والے کون۔"
(۱۳۳–۱۳۵)

۲۱. نبی (الانبیاء)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

لوکاں لئی اوہناں دا حساب نیڑے آ لگیا اے، تے اوہ غفلت وچ مونہہ پھیری بیٹھے نیں۔ اوہناں دے رب ولوں اوہناں کول کوئی نویں نصیحت نہیں آؤندی پر اوہ اوہنوں کھیڈدیاں ہوئیاں سُندے نیں، اوہناں دے دل غافل ہوندے نیں۔ تے ظالم چُپکے چُپکے سرگوشی کردے نیں: "ایہہ تہاڈے ای ورگا اک بشر نہیں تے ہور کیہ اے؟ فیر کیہ تسی اکھاں ویکھدیاں جادو وچ پھسدے او؟" اوس نے آکھیا: "میرا رب ہر اوس گل نوں جاندا اے جیہڑی اسمان تے زمین وچ آکھی جاندی اے: تے اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔" نہیں — سگوں اوہ آکھدے نیں: "ایہہ تے اُلجھے ہوئے خواب نیں!" نہیں — "ایہہ اوس نے آپ گھڑ لیا اے!" نہیں — "اوہ تے شاعر اے! سو ایہہ ساڈے کول کوئی نشانی لے آوے، جیویں پہلے رسول (نشانیاں دے کے) بھیجے گئے سن۔" ایہناں توں پہلاں جیہڑی وی بستی اساں ہلاک کیتی اوہ ایمان نہیں سی لیائی؛ تے کیہ ہن ایہہ ایمان لیاؤن گے؟ تے اے نبی، اساں تیرے توں پہلاں وی مرد ای بھیجے سن جنہاں ول اسیں وحی کردے ساں — سو جے تسی نہیں جاندے تے نصیحت والیاں (اہلِ ذکر) توں پُچھ لؤ — تے اساں اوہناں دے ایسے جُثّے نہیں سن بنائے جیہڑے کھانا نہ کھاندے ہون، تے نہ اوہ ہمیشہ رہن والے سن۔ فیر اساں اوہناں نال اپنا وعدہ سچا کر وکھایا: سو اساں اوہناں نوں تے جیہنوں چاہیا بچا لیا، تے حدوں ودھن والیاں نوں ہلاک کر دتا۔ (۱–۹)

بے شک اساں تہاڈے ول اک ایسی کتاب اتاری اے جیہدے وچ تہاڈا ای ذکر اے۔ فیر کیہ تسی عقل توں کم نہیں لیندے؟ تے کِنّیاں ای ظالم بستیاں نیں جنہاں نوں اساں توڑ پھوڑ کے رکھ دتا، تے اوہناں مگروں ہور لوک اُٹھا کھڑے کیتے! فیر جدوں اوہناں نے ساڈے عذاب دی آہٹ محسوس کیتی، تے لگے اوتھوں نسن۔ "نسو نہ! اوسے عیش ول پرت جاؤ جیہڑی تہانوں دتی گئی سی تے اپنے گھراں ول؛ شاید تہاڈے کولوں کجھ پُچھیا جاوے۔" اوہ آکھن لگے: "ہائے ساڈی شامت! بے شک اسیں ای ظالم ساں۔" تے اوہناں دی ایہو پکار رہی ایتھوں تائیں کہ اساں اوہناں نوں وڈھی ہوئی کھیتی ورگا، بُجھے ہوئے (انگاریاں ورگا) کر دتا۔ (۱۰–۱۵)

تے اساں اسمان تے زمین نوں تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے کھیڈ دے طور تے نہیں بنایا۔ جے اسیں کوئی دل لگی بنانا چاہندے، تے اوہنوں اپنے ای کولوں بنا لیندے — جے سانوں ایہہ کرنا ای ہوندا۔ نہیں — سگوں اسیں حق نوں باطل اُتے دے ماردے آں، تے اوہ اوہدا سِر پھوڑ دیندا اے، تے اوسے ویلے اوہ مٹ جاندا اے۔ تے تہاڈے لئی تباہی اے اوہناں گلاں پاروں جیہڑیاں تسی (اللہ بارے) بیان کردے او! تے اوسے دا اے جو کوئی وی اسماناں تے زمین وچ اے۔ تے جیہڑے اوہدے کول نیں اوہ نہ اوہدی عبادت توں تکبر کردے نیں، تے نہ تھکدے نیں؛ اوہ رات دن اوہدی تسبیح کردے نیں، تے کدے سُست نہیں پیندے۔ (۱۶–۲۰)

یا کیہ اوہناں نے زمین وچوں ایسے معبود بنا لئے نیں جیہڑے مُردیاں نوں اُٹھا کھڑا کردے ہون؟ جے اسماناں یا زمین وچ اللہ توں سوا ہور معبود وی ہوندے، تے ایہہ دوویں (جہان) ضرور وگڑ جاندے۔ سو پاک اے اللہ، عرش دا مالک، اوہناں گلاں توں بہت اُچا جیہڑیاں ایہہ بیان کردے نیں۔[20] جو کجھ اوہ کردا اے اوہدے بارے

[20] ساڈی کائنات دا نظم توحید دی، یعنی بس اکو الٰہی ارادے دی گواہی دیندا اے۔
توحیدِ الٰہی دی عمارت: قرآنی توحید اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح – قرآن کریم تے سائنس

اوہدے کولوں نہیں پُچھیا جاندا، پر ایہناں کولوں پُچھیا جاوے گا۔ یا کیہ اوہناں نے اوہدے توں سوا ہور معبود بنا لئے نیں؟ آکھو: "اپنی دلیل لیاؤ۔ ایہہ اوہناں دی نصیحت اے جیہڑے میرے نال نیں تے اوہناں دی نصیحت وی جیہڑے میرے توں پہلاں سن۔" پر اوہناں وچوں بہتے حق نوں نہیں جاندے، سو اوہ مونہہ پھیری رکھدے نیں۔ تے اساں تیرے توں پہلاں کوئی رسول نہیں بھیجیا پر اوہدے ول ایہو وحی کیتی: "میرے توں سوا کوئی معبود نہیں، سو میری ای عبادت کرو۔" تے اوہ آکھدے نیں: "رحمٰن نے پُتر بنا لیا اے۔" اوہ پاک اے! نہیں — سگوں اوہ (فرشتے) تے عزت والے بندے نیں؛ اوہ گل وچ اوہدے توں اگے نہیں ودھدے، تے اوہدے ای حکم اُتے عمل کردے نیں۔ اوہ جاندا اے جو کجھ اوہناں دے اگے اے تے جو کجھ اوہناں دے پچھے اے؛ تے اوہ سفارش نہیں کردے سوا اوہدے لئی جیہدے توں اوہ راضی ہووے، تے اوہ اوہدے خوف توں ڈردے رہندے نیں۔ تے اوہناں وچوں جیہڑا آکھے: "اوہدے توں سوا میں وی اک معبود آں،" تے اوہنوں اسیں دوزخ دی سزا دیاں گے: ایسے طرحاں اسیں ظالماں نوں سزا دیندے آں۔ (۲۱–۲۹)

کیہ کافراں نے نہیں ویکھیا کہ اسمان تے زمین دوویں (پہلاں) آپس وچ جُڑے ہوئے سن، فیر اساں اوہناں نوں وکھو وکھ کر دتا، تے اساں پانی توں ہر زندہ شے بنائی؟ فیر کیہ اوہ ایمان نہیں لیاؤندے؟[21] تے اساں زمین وچ جمے ہوئے پہاڑ رکھ دتے تاں جے اوہ اوہناں نوں لے کے ڈول نہ جاوے، تے اوہدے وچ کھلّے درّے رستے بنا کے رکھے، تاں جے اوہ راہ پاؤن۔ تے اساں اسمان نوں اک محفوظ چھت بنایا — فیر وی اوہ اوہدیاں نشانیاں توں مونہہ پھیری رکھدے نیں۔[22] تے اوہو اے جنہے رات تے دن، تے سورج تے چَن نوں پیدا کیتا، ہر اک اک مدار وچ تَر رہیا اے۔[23] (۳۰–۳۳)

تے اے نبی، اساں تیرے توں پہلاں کسے بشر لئی ہمیشہ دی حیاتی نہیں رکھی: فیر جے تُوں مر گیا، تے کیہ ایہہ ہمیشہ رہن گے؟ ہر جان نے موت دا سواد چکھنا اے۔ تے اسیں تہانوں برائی تے بھلائی دوواں نال پرکھن لئی آزماؤندے آں، تے ساڈے ای ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ تے جدوں کافر تینوں ویکھدے نیں، تے بس تیرا مذاق ای بناؤندے نیں: "کیہ ایہو اے اوہ جیہڑا تہاڈے معبوداں دا ذکر کردا اے؟" — حالانکہ اوہ آپ رحمٰن دے ذکر دے منکر نیں۔ (۳۴–۳۶)

انسان کاہل دا بنیا ہویا اے۔ میں چھیتی ای تہانوں اپنیاں نشانیاں وکھاواں گا، سو میرے کولوں چھیتی نہ منگو۔ تے اوہ آکھدے نیں: "ایہہ وعدہ کدوں پورا ہووے گا، جے تسی سچے او؟" کاش کافر اوس ویلے نوں جاندے جدوں اوہ نہ اپنے مونہاں توں اگ نوں روک سکن گے تے نہ اپنیاں پِٹھاں توں، تے نہ اوہناں دی کوئی مدد ہووے گی! نہیں — سگوں اوہ اوہناں اُتے اچانک آوے گی تے اوہناں نوں ہکّا بکّا کر دے گی؛ فیر نہ اوہ اوہنوں پرتا سکن گے، تے نہ اوہناں نوں مہلت دتی جاوے گی۔ (۳۷–۴۰)

توحیدِ الٰہی، کائناتی نظم، تے تخلیق دی گرامر: قرآن ۲۱:۲۲، ۲۳:۹۱ تے ۱۷:۴۱–۴۴ اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح – قرآن کریم تے سائنس

[21] نبی محمد اتفاق نال ایس گہری سائنسی حقیقت نوں نہیں جان سکدے سن۔ ایہہ آیت، ہور بہت ساریاں آیتاں وانگوں، اک سب کجھ جاننں والے سرچشمے دا پتا دیندی اے۔ ایہدا ذکر ۲۴:۴۵ تے ۲۵:۵۴ وچ وی اے۔

[22] قرآن کریم: 'اساں اسمان نوں اک محفوظ چھت بنایا'

[23] قرآن کریم ۲۱:۳۰–۳۳ – سائنسی تے دینی نکتے – ۵ منٹاں وچ
قرآن وچ اسمانی نشانیاں: اک روحانی تے سائنسی غور و فکر

تے بے شک تیرے توں پہلاں وی رسولاں دا مذاق اُڈایا گیا، فیر جنہاں نے اوہناں دا ٹھٹھا اُڈایا اوہناں نوں اوسے شے نے گھیر لیا جیہدا اوہ مذاق اُڈاؤندے سن۔ آکھو: "رات تے دن وچ رحمٰن توں تہاڈی حفاظت کون کر سکدا اے؟" فیر وی اوہ اپنے رب دی یاد توں مونہہ پھیری رکھدے نیں۔ یا کیہ اوہناں دے کجھ ایسے معبود نیں جیہڑے ساڈے مقابلے اوہناں نوں بچا لین؟ اوہ تے آپ اپنی مدد وی نہیں کر سکدے، تے نہ ساڈے مقابلے اوہناں دا کوئی ساتھ دے سکدا اے۔ نہیں — سگوں اساں ایہناں نوں تے ایہناں دے پیو دادیاں نوں (دنیا دا) سامان دتا ایتھوں تائیں کہ اوہناں اُتے لمی عمر گزر گئی۔ فیر کیہ اوہ نہیں ویکھدے کہ اسیں زمین ول آؤندے آں، اوہنوں اوہدے کنڈھیاں توں گھٹاؤندے آؤندے آں؟ فیر کیہ ایہو غالب رہن والے نیں؟ آکھو: "میں تے تہانوں بس وحی دے راہیں ڈراؤندا آں" — پر بولے پکار نہیں سُندے جدوں اوہناں نوں ڈرایا جاوے۔ تے جے اوہناں نوں تیرے رب دے عذاب دا اک جھونکا وی چھوہ جاوے، تے ضرور پکار اُٹھن گے: "ہائے ساڈی شامت! بے شک اسیں ای ظالم ساں۔" تے قیامت دے دن اسیں انصاف دیاں ترکڑیاں رکھاں گے، فیر کسے جان اُتے ذرا وی ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ تے جے رائی دے دانے برابر وی (کوئی عمل) ہووے گا، اسیں اوہنوں لے آواں گے؛ تے حساب لین لئی اسیں کافی آں۔ (۴۱–۴۷)

تے بے شک اساں موسیٰ تے ہارون نوں فرقان (حق تے باطل دا فرق کرن والی شے)، تے چانن، تے نصیحت دتی اوہناں پرہیزگاراں لئی، جیہڑے بِنا ویکھے اپنے رب توں ڈردے نیں، تے جیہڑے قیامت دے خیال توں کمبدے نیں۔ تے ایہہ اک برکت والی نصیحت اے جیہڑی اساں اتاری اے۔ فیر کیہ تسی ایہدا انکار کردے او؟ تے بے شک اساں ایس توں بہت پہلاں ابراہیم نوں اوہدی سمجھ بوجھ دتی سی، تے اسیں اوہنوں خوب جاندے ساں۔ جدوں اوس نے اپنے پیو تے اپنی قوم نوں آکھیا: "ایہہ کیہ مورتاں نیں جنہاں اُتے تسی جمے بیٹھے او؟" اوہناں نے آکھیا: "اساں اپنے پیو دادیاں نوں ایہناں دی عبادت کردیاں پایا اے۔" اوس نے آکھیا: "بے شک تسی وی تے تہاڈے پیو دادے وی کھلّی گمراہی وچ رہے او۔" اوہناں نے آکھیا: "کیہ تُوں ساڈے کول سچی گل لے کے آیا ایں، یا بس دل لگی کرنا ایں؟" اوس نے آکھیا: "نہیں — سگوں تہاڈا رب اوہو اے جیہڑا اسماناں تے زمین دا رب اے، جنہے اوہناں نوں پیدا کیتا، تے میں ایس گل اُتے گواہی دین والیاں وچوں آں۔ تے اللہ دی قسم، جدوں تسی پِٹھ پھیر کے چلے جاؤ گے تے میں تہاڈے بُتاں دے نال ضرور اک چال چلاں گا۔" سو اوس نے اوہناں نوں ٹکڑے ٹکڑے کر دتا، سوا اوہناں دے وڈے دے، تاں جے اوہ اوہدے ول رجوع کرن۔ اوہناں نے آکھیا: "ساڈے معبوداں نال ایہہ کیس نے کیتا اے؟ بے شک اوہ ظالماں وچوں اے۔" کجھ نے آکھیا: "اساں اک جوان نوں ایہناں دا ذکر کردیاں سُنیا سی؛ اوہنوں ابراہیم آکھدے نیں۔" اوہناں نے آکھیا: "فیر اوہنوں لوکاں دیاں اکھاں دے سامہنے لے آؤ، تاں جے اوہ گواہ رہن۔" اوہناں نے آکھیا: "اے ابراہیم، کیہ ساڈے معبوداں نال ایہہ تُوں ای کیتا اے؟" اوس نے آکھیا: "نہیں — سگوں ایہہ ایہناں دے ایس وڈے نے کیتا اے۔ ایہناں ای توں پُچھ لؤ، جے ایہہ بول سکدے نیں!" سو اوہ اپنے دلاں ول پرتے تے آکھن لگے: "بے شک تسی آپ ای ظالم او۔" فیر اوہ اپنے سِراں دے بھار اُلٹے (پرانی روش اُتے) ہو گئے: "تینوں خوب پتا اے کہ ایہہ بولدے نہیں۔" اوس نے آکھیا: "فیر کیہ تسی اللہ نوں چھڈ کے اوہناں دی عبادت کردے او جیہڑے نہ تہانوں کجھ نفع دے سکدے نیں نہ نقصان؟ تُف اے تہاڈے اُتے تے اوہناں اُتے جنہاں دی تسی اللہ توں سوا عبادت کردے او! کیہ تسی عقل توں کم نہیں لیندے؟" اوہناں نے آکھیا: "ایہنوں ساڑ دیو، تے اپنے معبوداں دی مدد کرو، جے تسی کجھ کرنا ای اے!" اساں آکھیا: "اے اگ، ابراہیم اُتے ٹھنڈی تے سلامتی والی ہو جا۔" تے اوہناں نے اوہدے نال برائی دا ارادہ کیتا، پر اساں اوہناں ای نوں سب توں ودھ گھاٹا کھان والا کر دتا۔ تے اساں اوہنوں تے لوط نوں بچا کے

اوس زمین ول لے گئے جیہدے وچ اساں سارے جہان والیاں لئی برکت رکھی اے۔ تے اساں اوہنوں اسحاق دتا، تے یعقوب اوہدے اُتے وادھو انعام؛ تے ہر اک نوں اساں نیک بنایا۔ تے اساں اوہناں نوں پیشوا بنایا جیہڑے ساڈے حکم نال راہ وکھاؤندے سن، تے اساں اوہناں ول نیک کم کرن، نماز قائم کرن تے زکوٰۃ دین دی وحی کیتی؛ تے اوہ ساڈے ای عبادت گزار سن۔ تے لوط نوں اساں حکم تے علم دتا، تے اوہنوں اوس بستی توں بچا لیا جیہڑی گندے کم کردی سی؛ بے شک اوہ بُرے لوک، نافرمان سن۔ تے اساں اوہنوں اپنی رحمت وچ داخل کر لیا؛ بے شک اوہ نیک لوکاں وچوں سی۔ (۴۸–۷۵)

تے نوح نوں وی (یاد کرو): جدوں اوس نے ایس توں پہلاں پکاریا، تے اساں اوہدی دعا قبول کیتی، تے اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں وڈی مصیبت توں بچا لیا۔ تے اساں اوہناں لوکاں دے مقابلے اوہدی مدد کیتی جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا؛ بے شک اوہ بُرے لوک سن، سو اساں اوہناں ساریاں نوں ڈوب دتا۔ (۷۶–۷۷)

تے داؤد تے سلیمان نوں وی (یاد کرو)، جدوں اوہ اوس کھیت دے بارے فیصلہ کر رہے سن جیہدے وچ کجھ لوکاں دیاں بکریاں رات نوں جا وڑیاں سن — تے اسیں اوہناں دے فیصلے دے گواہ ساں۔ سو اساں سلیمان نوں اوہ (مقدمہ) سمجھا دتا، تے ہر اک نوں اساں حکم تے علم دتا۔ تے اساں پہاڑاں تے پنچھیاں نوں داؤد دے نال لا دتا کہ اوہ وی تسبیح کرن: تے ایہہ کرن والے اسیں ای ساں۔ تے اساں اوہنوں تہاڈے لئی زرہاں بنان دا ہنر سکھایا، تاں جے اوہ تہانوں تہاڈی لڑائی وچ بچاوے۔ فیر کیہ تسی شکر کرن والے او؟ تے سلیمان لئی اساں تیز ہنیری نوں وس وچ کر دتا، جیہڑی اوہدے حکم نال اوس زمین ول چلدی سی جیہدے وچ اساں برکت رکھی اے — تے اسیں ہر شے نوں جانن والے آں — تے شیطاناں وچوں وی کجھ نوں، جیہڑے اوہدے لئی غوطے لاؤندے سن تے ایس توں سوا ہور کم وی کردے سن؛ تے اوہناں دے نگہبان اسیں ای ساں۔ (۷۸–۸۲)

تے ایوب نوں وی (یاد کرو)، جدوں اوس نے اپنے رب نوں پکاریا: "مینوں تکلیف آ لگی اے، تے تُوں سب رحم کرن والیاں توں ودھ رحم کرن والا ایں۔" سو اساں اوہدی دعا قبول کیتی تے جیہڑی تکلیف اوہنوں سی اوہ دور کر دتی، تے اوہنوں اوہدے گھر والے وی دتے تے اوہناں دے نال اونے ای ہور وی، اپنے ولوں رحمت دے طور تے تے عبادت کرن والیاں لئی نصیحت۔ تے اسماعیل تے ادریس تے ذوالکفل نوں وی: ایہہ سب صبر کرن والیاں وچوں سن۔ تے اساں اوہناں نوں اپنی رحمت وچ داخل کر لیا؛ بے شک اوہ نیک لوکاں وچوں سن۔ تے مچھی والے نوں وی، جدوں اوہ غصے وچ چلا گیا، تے اوس نے سمجھیا کہ اسیں اوہدے اُتے تنگی نہیں کراں گے؛ فیر اوس نے ہنیریاں وچ پکاریا: "تیرے توں سوا کوئی معبود نہیں؛ تُوں پاک ایں! بے شک میں ای ظالماں وچوں ساں۔" سو اساں اوہدی دعا قبول کیتی تے اوہنوں غم توں بچا لیا: تے ایسے طرحاں اسیں ایمان والیاں نوں بچا لیندے آں۔ تے زکریا نوں وی، جدوں اوس نے اپنے رب نوں پکاریا: "اے میرے رب، مینوں اکلا (بے وارث) نہ چھڈ، تے تُوں ای سب توں چنگا وارث ایں۔" سو اساں اوہدی دعا قبول کیتی، تے اوہنوں یحییٰ دتا، تے اوہدے لئی اوہدی بیوی نوں (اولاد دے) قابل کر دتا۔ بے شک ایہہ سب نیکیاں وچ چھیتی کردے سن؛ تے سانوں اُمید تے خوف دے نال پکاردے سن، تے ساڈے اگے عاجزی کرن والے سن۔ تے اوس (بی بی) نوں وی جنہے اپنی پاک دامنی دی حفاظت کیتی: سو اساں اوہدے وچ اپنی روح پھُوکی، تے اوہنوں تے اوہدے پُتر نوں سارے جہاناں لئی اک نشانی بنا دتا۔ (۸۳–۹۱)

بے شک تہاڈی ایہہ امت اکو امت اے، تے میں تہاڈا رب آں، سو میری ای عبادت کرو۔ پر اوہناں نے اپنا (دین دا) معاملہ آپس وچ ٹکڑے ٹکڑے کر لیا؛ سب ساڈے ای ول پرتن والے نیں۔ سو جیہڑا نیک عمل کرے تے اوہ ایمان والا وی ہووے، اوہدی کوشش دی ناقدری نہیں ہووے گی: تے بے شک اسیں اوہناں اوہدے لئی لکھ رہے آں۔ تے جیہڑی بستی نوں اساں ہلاک کر دتا اوہدے لئی ممکن نہیں کہ اوہدے لوک پرت کے آؤن، ایتھوں تائیں کہ جدوں یاجوج تے ماجوج کھول دتے جان گے تے اوہ ہر اُچیائی توں دوڑدے ہوئے اُترن گے، تے سچا وعدہ نیڑے آ لگے گا — تد اچانک کافراں دیاں اکھاں پاٹیاں دیاں پاٹیاں رہ جان گیاں: "ہائے ساڈی شامت! اسیں ایہدے ولوں غفلت وچ رہے؛ سگوں اسیں ای ظالم ساں۔" بے شک تسی تے جنہاں دی تسی اللہ توں سوا عبادت کردے او دوزخ دا بالن او: تسی اوسے وچ اُترن والے او۔ جے ایہہ (سچ مُچ) معبود ہوندے، تے اوہدے وچ نہ اُتردے؛ تے سب دے سب اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ اوتھے اوہ چیکاں مارن گے، تے اوتھے اوہ کجھ نہ سُنن گے۔ (۹۲–۱۰۰)

بے شک جنہاں لئی ساڈے ولوں پہلاں ای بھلائی طے ہو چکی اے اوہ اوہدے توں دور رکھے جان گے؛ اوہ اوہدی آہٹ تائیں نہ سُنن گے، تے اوہ اپنے من چاہے عیشاں وچ ہمیشہ رہن گے۔ اوہ سب توں وڈی گھبراہٹ اوہناں نوں غمگین نہ کرے گی، تے فرشتے اوہناں دا استقبال کرن گے: "ایہہ تہاڈا اوہ دن اے، جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا سی۔" جیس دن اسیں اسمان نوں اینج لپیٹ دیاں گے جیویں لکھتاں دا طومار لپیٹیا جاندا اے۔ جیویں اساں پہلی واری پیدا کرن دی شروعات کیتی سی، اوویں ای اسیں اوہنوں دہراواں گے: ایہہ ساڈے ذمے اک وعدہ اے۔ بے شک اسیں ایہہ کر کے رہواں گے۔ (۱۰۱–۱۰۴)

تے بے شک اساں زبور وچ، نصیحت دے مگروں، لکھ دتا سی کہ زمین دے وارث میرے نیک بندے ہون گے۔ بے شک ایہدے وچ عبادت کرن والے لوکاں لئی اک پیغام اے۔ تے اے نبی، اساں تینوں سارے جہاناں لئی بس رحمت بنا کے ای بھیجیا اے۔ آکھو: "میرے ول تے بس ایہو وحی کیتی جاندی اے کہ تہاڈا معبود اکو معبود اے۔ فیر کیہ تسی فرمانبردار (مسلمان) بندے او؟" فیر جے اوہ مونہہ پھیر لین، تے آکھ دے: "میں تہانوں ساریاں نوں برابر خبردار کر دتا اے؛ تے میں نہیں جاندا کہ جیس دا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے اوہ نیڑے اے یا دور۔ بے شک اوہ اُچی آکھی گل نوں وی جاندا اے، تے اوہنوں وی جاندا اے جو تسی لُکاؤندے او۔ تے میں نہیں جاندا — شاید ایہہ تہاڈے لئی اک آزمائش ہووے، تے اک ویلے تائیں دا فائدہ۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، حق دے نال فیصلہ کر دے۔ تے ساڈا رب رحمٰن اے، جیہدے کولوں اوہناں گلاں دے مقابلے مدد منگی جاندی اے جیہڑیاں تسی بیان کردے او۔" (۱۰۵–۱۱۲)

۲۲. حج (الحج)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے لوکو، اپنے رب توں ڈرو: بے شک قیامت دا زلزلہ بڑی ای وڈی شے اے۔ جیس دن تسی اوہنوں ویکھو گے، ہر دُدھ پیاؤن والی اپنے دُدھ پیندے بال نوں بھُل جاوے گی، تے ہر حمل والی اپنا حمل ڈیگ دے گی، تے تُوں لوکاں نوں نشے وچ ویکھیں گا، حالانکہ اوہ نشے وچ نہیں ہون گے — سگوں اللہ دا عذاب ای بڑا سخت ہووے گا۔ تے لوکاں وچوں کوئی ایسا وی اے جیہڑا علم توں بِنا اللہ دے بارے جھگڑدا اے، تے ہر سرکش شیطان دے پچھے لگ پیندا اے، جیہدے بارے لکھ دتا گیا اے کہ جیہڑا اوہنوں یار بناوے گا، اوہ اوہنوں گمراہ کر کے رہے گا تے اوہنوں بھڑکدی اگ دے عذاب دا راہ وکھاوے گا۔ (۱–۴)

اے لوکو، جے تہانوں دوبارہ اُٹھائے جان وچ کوئی شک اے، تے (سوچو کہ) اساں تہانوں مٹی توں پیدا کیتا، فیر اک بوند توں، فیر جمے ہوئے لہو دی پھُٹکی توں، فیر گوشت دی بوٹی توں، شکل والی وی تے بے شکل وی، تاں جے اسیں تہاڈے اُتے (اپنی قدرت) کھول دیئیے۔ تے اسیں جیہنوں چاہندے آں اک مقرر مدت تائیں رِحماں وچ ٹھہرائی رکھدے آں؛ فیر تہانوں بال بنا کے کڈھدے آں؛ فیر (تہانوں پالدے آں) تاں جے تسی اپنی پوری جوانی نوں اپڑو۔ تے تہاڈے وچوں کوئی (پہلاں ای) وفات پا جاندا اے، تے کوئی عمر دے سب توں نِکمّے حصے ول پرتا دتا جاندا اے، کہ جانن مگروں کجھ وی نہ جانے۔ تے تُوں زمین نوں سُکّی پئی ویکھنا ایں؛ فیر جدوں اسیں اوہدے اُتے پانی اتاردے آں، تے اوہ لہلہا اُٹھدی اے تے پھُلدی اے تے ہر قسم دی رونق والی بُوٹی اُگاؤندی اے۔ ایہہ ایس لئی کہ اللہ ای حق اے: تے اوہو مُردیاں نوں زندہ کردا اے، تے اوہ ہر شے اُتے قادر اے؛ تے ایس لئی کہ قیامت آؤن والی اے، جیہدے وچ کوئی شک نہیں، تے اللہ اوہناں نوں اُٹھاوے گا جیہڑے قبراں وچ نیں۔ تے لوکاں وچوں کوئی ایسا وی اے جیہڑا علم توں بِنا، ہدایت توں بِنا، تے کسے چانن کرن والی کتاب توں بِنا اللہ دے بارے جھگڑدا اے، تکبر نال پاسہ موڑدا ہویا تاں جے (لوکاں نوں) اللہ دے راہ توں بھٹکا دیوے۔ اوہدے لئی دنیا وچ رسوائی اے، تے قیامت دے دن اسیں اوہنوں ساڑن والی اگ دا عذاب چکھاواں گے: "ایہہ اوس دا بدلہ اے جو تیرے اپنے ہتھاں نے اگے بھیجیا؛ تے اللہ اپنے بندیاں اُتے کدے ظلم کرن والا نہیں۔" (۵–۱۰)

تے لوکاں وچوں کوئی ایسا وی اے جیہڑا اللہ دی عبادت کنارے اُتے کھلو کے کردا اے: جے اوہنوں بھلائی اپڑے، تے اوہدے نال مطمئن ہو جاندا اے، تے جے کوئی آزمائش آ پوے، تے مونہہ دے بھار اُلٹا پھر جاندا اے۔ اوس نے دنیا وی گوائی تے آخرت وی — ایہو کھلّا گھاٹا اے۔ اوہ اللہ نوں چھڈ کے اوہنوں پکاردا اے جیہڑا نہ اوہنوں نقصان دے سکدا اے نہ نفع — ایہو دور دی گمراہی اے۔ اوہ اوہنوں پکاردا اے جیہدا نقصان اوہدے نفع توں ودھ نیڑے اے: کِنّا بُرا کارساز اے، تے کِنّا بُرا ساتھی! بے شک اللہ اوہناں نوں جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے ایسے باغاں وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں۔ بے شک اللہ جو چاہندا اے کردا اے۔ جیہڑا ایہہ گمان کردا اے کہ اللہ دنیا تے آخرت وچ اوہدی (اپنے نبی دی) مدد نہیں کرے گا، اوہنوں چاہیدا اے کہ اسمان ول اک رسّی تانے، فیر (اپنا رشتہ) کٹ لوے، فیر ویکھے کہ کیہ اوہدی ایہہ تدبیر اوس شے نوں دور کر دیندی اے جیہڑی اوہنوں غصہ چڑھاؤندی اے۔ تے ایسے طرحاں اساں ایہنوں کھلّیاں آیتاں بنا کے اتاریا اے؛ تے ایہہ کہ اللہ جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے۔ (۱۱–۱۶)

بے شک جیہڑے ایمان لیائے، تے جیہڑے یہودی ہوئے، تے صابی، تے عیسائی، تے مجوسی، تے جنہاں نے شرک کیتا — اللہ قیامت دے دن ایہناں سب دے وچکار فیصلہ کر دے گا۔ بے شک اللہ ہر شے اُتے گواہ اے۔ کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ ای نوں سجدہ کردے نیں جیہڑے اسماناں وچ نیں تے جیہڑے زمین وچ نیں — تے سورج، تے چَن، تے تارے، تے پہاڑ، تے رُکھ، تے جاندار، تے بہت سارے انسان وی؟ تے بہت سارے ایسے وی نیں جنہاں اُتے عذاب پکا ہو چکیا اے۔ تے جیہنوں اللہ ذلیل کرے، اوہنوں کوئی عزت دین والا نہیں۔ بے شک اللہ جو چاہندا اے کردا اے۔ ایہہ دو مخالف دھڑے نیں جیہڑے اپنے رب دے بارے جھگڑے۔ سو جنہاں نے کفر کیتا، اوہناں لئی اگ دے کپڑے وڈھے جان گے؛ اوہناں دے سِراں اُتے اُبلدا پانی ڈولھیا جاوے گا، جیہدے نال اوہ سب کجھ گل جاوے گا جو اوہناں دے پیٹاں وچ اے، تے کھلّاں وی؛ تے اوہناں لئی لوہے دے مُڑے ہوئے گُرز ہون گے۔ جدوں وی اوہ گھبرا کے اوہدے وچوں نکلنا چاہن گے، فیر اوسے وچ دھک دتے جان گے: "ساڑن والے عذاب دا مزہ چکھو!" بے شک اللہ اوہناں نوں جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے ایسے باغاں وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں؛ اوتھے اوہناں نوں سونے دے کنگن تے موتی پوائے جان گے، تے اوتھے اوہناں دا لباس ریشم ہووے گا۔ تے اوہناں نوں پاکیزہ گل دی ہدایت دتی گئی، تے اوہناں نوں اوس دے راہ دی ہدایت دتی گئی جیہڑا ساریاں تعریفاں والا اے۔ (۱۷–۲۴)

بے شک جنہاں نے کفر کیتا تے جیہڑے (لوکاں نوں) اللہ دے راہ توں تے مسجدِ حرام توں روکدے نیں — جیہنوں اساں سارے لوکاں لئی برابر بنایا اے، اوتھے دے رہن والے ہون یا باہروں آؤن والے — تے جیہڑا اوہدے وچ ظلم نال کج روی دا ارادہ کرے: اسیں اوہنوں دردناک عذاب چکھاواں گے۔ تے یاد کرو جدوں اساں ابراہیم لئی ایس گھر دی تھاں مقرر کیتی: "میرے نال کسے شے نوں شریک نہ کریں، تے میرے گھر نوں طواف کرن والیاں، قیام کرن والیاں، تے رکوع تے سجدے کرن والیاں لئی پاک رکھیں۔ تے لوکاں وچ حج دا اعلان کر دے: اوہ تیرے کول پیدل وی آؤن گے تے ہر لِسّے اونٹھ اُتے وی، جیہڑے ہر دور دراز رستے توں آؤن گے، تاں جے اوہ اپنے فائدیاں لئی حاضر ہون، تے مقرر دناں وچ اوہناں ڈنگراں اُتے اللہ دا ناں لین جیہڑے اوس نے اوہناں نوں دتے نیں۔[24] سو اوہناں وچوں آپ وی کھاؤ، تے تنگ حال فقیر نوں وی کھواؤ۔ فیر اوہ اپنی میل کچیل دور کرن، تے اپنیاں منّتاں پوریاں کرن، تے ایس قدیم گھر دا طواف کرن۔" گل ایہو اے۔ تے جیہڑا اللہ دیاں حرمت والیاں چیزاں دی تعظیم کرے، تے ایہہ اوہدے رب دے نزدیک اوہدے لئی چنگا اے۔ تے تہاڈے لئی ڈنگر حلال کیتے گئے نیں، سوا اوہناں دے جیہڑے تہانوں پڑھ کے سنائے جاندے نیں؛ سو بُتاں دی گندگی توں بچو، تے جھوٹھی گل توں بچو، اک پاسے دے ہو کے بس اللہ ای دے بن جاؤ، اوہدے نال کسے نوں شریک نہ کردے ہوئے۔ تے جیہڑا اللہ دے نال شریک کرے اوہ اینج اے جیویں اسمان توں ڈِگ پیا ہووے تے پنچھی اوہنوں اُچک لین، یا ہوا اوہنوں کسے دور دراز تھاں لے جا سُٹے۔ گل ایہو اے۔ تے جیہڑا اللہ دیاں نشانیاں (شعائر) دی تعظیم کرے — تے ایہہ دلاں دی پرہیزگاری وچوں اے۔ تہاڈے لئی ایہناں (قربانی دے ڈنگراں) وچ اک مقرر ویلے تائیں فائدے نیں؛ فیر ایہناں دے حلال ہون دی تھاں ایس قدیم گھر دے کول اے۔ تے ہر امت لئی اساں قربانی دا اک طریقہ مقرر کیتا، تاں جے اوہ اوہناں ڈنگراں اُتے اللہ دا ناں لین جیہڑے اوس نے اوہناں نوں دتے نیں۔ سو تہاڈا معبود اکو معبود اے، سو اوسے دے فرمانبردار بنو؛ تے عاجزی کرن والیاں نوں خوش خبری سنا دے، اوہ جنہاں دے دل اللہ دا ذکر ہوندیاں ای کمب اُٹھدے نیں، تے جیہڑے ہر آئی مصیبت اُتے صبر

[24] ہر سال ہون والے حج، یعنی مکہ دی زیارت دی کامیابی دی خبر ابراہیم نوں عیسیٰ دے زمانے توں ۱۸۰۰ ورھے پہلاں دے دتی گئی سی۔

کردے نیں، تے جیہڑے نماز قائم کردے نیں، تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کردے نیں۔ (۲۵–۳۵)

تے قربانی دے اونٹھاں نوں اساں تہاڈے لئی اللہ دیاں نشانیاں وچوں بنایا اے؛ اوہناں وچ تہاڈے لئی بھلائی اے۔ سو قطار وچ کھلوتیاں اُتے اللہ دا ناں لؤ؛ فیر جدوں اوہ اپنے پاسیاں دے بھار ڈِگ پین، تے اوہناں وچوں آپ وی کھاؤ، تے صبر نال بیٹھن والے نوں وی کھواؤ تے منگن والے نوں وی۔ ایسے طرحاں اساں اوہناں نوں تہاڈے وس وچ کر دتا اے، تاں جے تسی شکر کرو۔ اللہ نوں نہ اوہناں دا گوشت اپڑدا اے نہ اوہناں دا لہو؛ اوہنوں تے تہاڈی پرہیزگاری اپڑدی اے۔ ایسے طرحاں اوس نے اوہناں نوں تہاڈے وس وچ کر دتا اے، تاں جے تسی ایس گل اُتے اللہ دی وڈیائی بیان کرو کہ اوس نے تہانوں ہدایت دتی۔[25] تے نیکی کرن والیاں نوں خوش خبری سنا دے۔ بے شک اللہ ایمان والیاں ولوں دفاع کردا اے؛ بے شک اللہ کسے دغا باز، ناشکرے نوں پسند نہیں کردا۔ جنہاں نال لڑائی کیتی جا رہی اے اوہناں نوں (لڑن دی) اجازت دے دتی گئی اے، ایس لئی کہ اوہناں اُتے ظلم ہویا اے — تے بے شک اللہ اوہناں دی مدد اُتے پوری طرحاں قادر اے — اوہ جیہڑے ناحق اپنے گھراں توں کڈھے گئے، بس ایس گل اُتے کہ اوہ آکھدے نیں: "ساڈا رب اللہ اے۔" تے جے اللہ لوکاں نوں اک دوجے دے راہیں ہٹاؤندا نہ رہندا، تے خانقاہاں، گرجے، یہودیاں دے عبادت خانے تے مسجداں، جنہاں وچ اللہ دا ناں بہت لیا جاندا اے، ضرور ڈھا دتیاں جاندیاں۔ تے اللہ ضرور اوہدی مدد کرے گا جیہڑا اوہدی مدد کرے: بے شک اللہ طاقت والا، زبردست اے۔ ایہہ اوہ لوک نیں کہ جے اسیں اوہناں نوں زمین وچ اقتدار دیئیے، تے اوہ نماز قائم کرن، زکوٰۃ دین، نیکی دا حکم دین تے برائی توں روکن۔ تے سارے کماں دا انجام اللہ ای دے ہتھ اے۔ (۳۶–۴۱)

تے اے نبی، جے ایہہ تینوں جھٹلاؤندے نیں، تے ایہناں توں پہلاں نوح دی قوم، عاد تے ثمود، تے ابراہیم دی قوم، تے لوط دی قوم، تے مدین والے وی جھٹلا چکے نیں؛ تے موسیٰ نوں وی جھٹلایا گیا۔ سو میں کافراں نوں مہلت دتی، فیر اوہناں نوں پھڑ لیا — تے میرا انکار (عذاب) کیہو جیہا سی! سو کِنّیاں ای بستیاں نیں جنہاں نوں اساں ہلاک کر دتا جدوں کہ اوہ ظالم سن، سو اوہ اپنیاں چھتاں اُتے ڈِگیاں پئیاں نیں! تے کِنّے ای کھوہ بیکار پئے نیں، تے کِنّے ای اُچے پکے محل! کیہ اوہ زمین وچ چلے پھرے نہیں، کہ اوہناں دے دل ایسے ہو جاندے جنہاں نال سمجھدے، یا کن ایسے ہو جاندے جنہاں نال سُندے؟ سو گل ایہہ اے کہ اکھاں انھیاں نہیں ہوندیاں، سگوں اوہ دل انھے ہو جاندے نیں جیہڑے سینیاں وچ نیں۔ (۴۲–۴۶)

تے اوہ تیرے کولوں عذاب دی چھیتی منگدے نیں، حالانکہ اللہ کدے اپنے وعدے دے خلاف نہیں کرے گا۔ تے تیرے رب دے کول اک دن تہاڈی گنتی دے ہزار ورھیاں ورگا اے۔[26] تے کِنّیاں ای بستیاں نیں جنہاں نوں میں مہلت دتی جدوں کہ اوہ ظالم سن، فیر میں اوہناں نوں پھڑ لیا! تے میرے ای ول پرت کے آنا اے۔ (۴۷–۴۸)

آکھو: "اے لوکو، میں تے تہاڈے لئی بس اک کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں۔" سو جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں لئی بخشش اے تے عزت دا رزق، تے جیہڑے ساڈیاں آیتاں نوں ہراؤن دی کوشش وچ لگے رہے،

[25] ایہنوں نِکی سورت "عام بھلائیاں" (الماعون) دیاں کجھ آیتاں دے نال ملا کے پڑھیا جاوے۔
[26] ایہہ تے ایہو جیہیاں ہور آیتاں سانوں وقت دی اضافیت دا تصور دیندیاں نیں، جیہنوں سائنسی زبان وچ البرٹ آئن سٹائن دے نظریاتِ اضافیت نے پیش کیتا اے۔

اوہو بھڑکدی اگ والے نیں۔ تے اساں تیرے توں پہلاں کوئی رسول تے کوئی نبی نہیں بھیجیا پر (ایہہ ہویا) کہ جدوں اوس نے پڑھیا، تے شیطان نے اوہدے پڑھن وچ کجھ رلا دتا۔ فیر جو کجھ شیطان رلاؤندا اے اللہ اوہنوں مٹا دیندا اے، فیر اللہ اپنیاں آیتاں نوں پکا کر دیندا اے — تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے — تاں جے جو کجھ شیطان رلاؤندا اے اوہنوں اوہناں لوکاں لئی آزمائش بنا دیوے جنہاں دے دلاں وچ روگ اے تے جنہاں دے دل سخت نیں — تے بے شک ظالم دور دی مخالفت وچ پئے نیں — تے تاں جے اوہ لوک جنہاں نوں علم دتا گیا اے جان لین کہ ایہہ تیرے رب ولوں حق اے، فیر اوہ ایہدے اُتے ایمان لیاؤن، تے اوہناں دے دل اوہدے اگے جھُک جان۔ تے بے شک اللہ ایمان والیاں نوں سدھے راہ دی ہدایت دین والا اے۔ تے کافر ہمیشہ ایہدے ولوں شک وچ ای رہن گے ایتھوں تائیں کہ اوہناں اُتے اچانک قیامت آ جاوے، یا اوہناں اُتے اک ایسے دن دا عذاب آ جاوے جیہڑا ہر بھلائی توں خالی (بانجھ) اے۔ اوس دن بادشاہی اللہ ای دی ہووے گی؛ اوہ اوہناں دے وچکار فیصلہ کرے گا۔ سو جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہ نعمتاں والے باغاں وچ ہون گے، تے جنہاں نے کفر کیتا تے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا اوہناں لئی ذلیل کرن والا عذاب اے۔ (۴۹–۵۷)

تے جنہاں نے اللہ دے راہ وچ ہجرت کیتی فیر قتل کر دتے گئے یا مر گئے، اللہ اوہناں نوں ضرور چنگا رزق دے گا: تے بے شک اللہ ای سب توں چنگا رزق دین والا اے۔ اوہ اوہناں نوں ضرور ایسی تھاں داخل کرے گا جیہنوں اوہ پسند کرن گے۔ تے بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، بردبار اے۔ گل ایہو اے۔ تے جیہڑا اونا ای بدلہ لوے جِنّی اوہنوں تکلیف دتی گئی سی، فیر اوہدے اُتے زیادتی کیتی جاوے، تے اللہ ضرور اوہدی مدد کرے گا۔ بے شک اللہ معاف کرن والا، بڑا بخشن والا اے۔ ایہہ ایس لئی کہ اللہ رات نوں دن وچ داخل کردا اے تے دن نوں رات وچ داخل کردا اے، تے ایس لئی کہ اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ ایہہ ایس لئی کہ اللہ ای حق اے، تے اوہدے توں سوا جنہاں نوں ایہہ پکاردے نیں اوہ باطل نیں، تے ایس لئی کہ اللہ ای سب توں اُچا، سب توں وڈا اے۔ (۵۸–۶۲)

کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ اسمان توں پانی اتاردا اے، تے زمین ہری بھری ہو جاندی اے؟ بے شک اللہ باریک بین، پوری خبر رکھن والا اے۔ اوسے دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے؛ تے بے شک اللہ ای بے پرواہ، ساریاں تعریفاں والا اے۔ کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ نے جو کجھ زمین وچ اے تہاڈے وس وچ کر دتا اے، تے کشتیاں وی جیہڑیاں اوہدے حکم نال سمندر وچ چلدیاں نیں؟ تے اوہ اسمان نوں تھمی رکھدا اے کہ زمین اُتے نہ ڈِگ پوے، سوا اوہدی اجازت دے۔[27] بے شک اللہ لوکاں اُتے بڑا شفقت کرن والا، مہربان اے۔ تے اوہو اے جنہے تہانوں حیاتی دتی، فیر تہانوں موت دے گا، فیر تہانوں زندہ کرے گا۔ بے شک انسان بڑا ای ناشکرا اے۔ (۶۳–۶۶)

ہر امت لئی اساں عبادت دا اک طریقہ مقرر کیتا اے جیہدے اُتے اوہ چلدے نیں؛ سو اوہ ایس معاملے وچ تیرے نال جھگڑا نہ کرن۔ تے تُوں اپنے رب ول بلا: بے شک تُوں سدھی ہدایت اُتے ایں۔ تے جے اوہ تیرے نال جھگڑن، تے آکھ دے: "اللہ خوب جاندا اے جو تسی کردے او۔ اللہ قیامت دے دن تہاڈے وچکار اوہناں گلاں دا فیصلہ کر دے گا جنہاں وچ تسی اختلاف کردے سو۔" کیہ تینوں پتا نہیں کہ اللہ اوہ سب جاندا اے جو اسمان تے زمین وچ اے؟ بے شک ایہہ سب اک کتاب وچ اے؛ بے شک ایہہ اللہ لئی سوکھا اے۔ (۶۷–۷۰)

[27] اللہ نے ساڈے سیارے اُتے شہابِ ثاقب دے ٹکراؤ نوں گھٹ توں گھٹ رکھن دا انتظام کر رکھیا اے۔

تے اوہ اللہ نوں چھڈ کے اوہناں دی عبادت کردے نیں جنہاں لئی اوس نے کوئی سند نہیں اتاری، تے جنہاں دا اوہناں نوں آپ وی کوئی علم نہیں۔ تے ظالماں دا کوئی مددگار نہیں ہووے گا۔ تے جدوں اوہناں دے سامہنے ساڈیاں کھلّیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں، تے تُوں کافراں دے چہریاں اُتے انکار (دی ناگواری) صاف پچھان لینا ایں: نیڑے ہوندا اے کہ اوہ اوہناں اُتے ٹُٹ پین جیہڑے اوہناں نوں ساڈیاں آیتاں پڑھ کے سناؤندے نیں۔ آکھو: "کیہ میں تہانوں ایس توں وی بُری شے دساں؟ اگ، جیہدا اللہ نے کافراں نال وعدہ کیتا اے — تے اوہ بُرا ٹھکانا اے!" اے لوکو، اک مثال بیان کیتی جاندی اے، سو اوہنوں دھیان نال سُنو: جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا پکاردے او اوہ اک مکھی وی پیدا نہیں کر سکدے، بھاویں اوہ سارے ایہدے لئی اکٹھے ہو جان؛ تے جے مکھی اوہناں کولوں کوئی شے کھوہ لے جاوے، تے اوہ اوہدے کولوں اوہنوں چھڈا وی نہیں سکدے۔ کمزور اے منگن والا وی تے اوہ وی جیہدے کولوں منگیا گیا! اوہناں نے اللہ دی قدر نہ کیتی جیویں اوہدی قدر کرن دا حق سی۔ بے شک اللہ طاقت والا، زبردست اے۔ (۷۱–۷۴)

اللہ فرشتیاں وچوں وی پیغام اپڑاؤن والے چُندا اے تے انساناں وچوں وی۔ بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ اوہ جاندا اے جو کجھ اوہناں دے اگے اے تے جو کجھ اوہناں دے پچھے اے؛ تے سارے معاملے اللہ ای ول پرتائے جاندے نیں۔ اے ایمان والیو، رکوع کرو تے سجدہ کرو، تے اپنے رب دی عبادت کرو، تے بھلائی کرو، تاں جے تسی کامیاب ہووو۔ تے اللہ دے راہ وچ اینج جہاد کرو جیویں اوہدے لئی جہاد کرن دا حق اے۔ اوس نے تہانوں چُن لیا اے تے دین وچ تہاڈے اُتے کوئی تنگی نہیں رکھی — تہاڈے پیو ابراہیم دا دین۔ اوس نے تہاڈا ناں "مسلمان (فرمانبردار)" رکھیا، ایس توں پہلاں وی تے ایس (قرآن) وچ وی، تاں جے رسول تہاڈے اُتے گواہ ہووے، تے تسی لوکاں اُتے گواہ بنو۔ سو نماز قائم کرو، زکوٰۃ دیو، تے اللہ نوں مضبوطی نال پھڑی رکھو: اوہو تہاڈا کارساز اے — کِنّا ای چنگا کارساز، تے کِنّا ای چنگا مددگار! (۷۵–۷۸)

۲۳. ایمان والے (المؤمنون)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

بے شک ایمان والے کامیاب ہو گئے: اوہ جیہڑے اپنی نماز وچ عاجزی کرن والے نیں، تے جیہڑے بیکار گلاں توں مونہہ پھیرن والے نیں، تے جیہڑے زکوٰۃ ادا کرن والے نیں، تے جیہڑے اپنیاں شرم گاہاں دی حفاظت کرن والے نیں، سوا اپنیاں بیویاں دے یا اوہناں (باندیاں) دے جیہڑیاں اوہناں دی ملکیت وچ نیں، کہ ایہناں وچ اوہناں اُتے کوئی ملامت نہیں — فیر جیہڑا ایس توں اگے کجھ چاہے، تے ایہو لوک حدوں ودھن والے نیں — تے جیہڑے اپنیاں امانتاں تے اپنے عہد دا دھیان رکھن والے نیں، تے جیہڑے اپنیاں نمازاں دی حفاظت کردے نیں۔ ایہو وارث نیں، جیہڑے فردوس دے وارث ہون گے، تے اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ (۱–۱۱)

تے بے شک اساں انسان نوں مٹی دے نچوڑ توں پیدا کیتا؛ فیر اساں اوہنوں اک بوند بنا کے اک محفوظ ٹھکانے وچ رکھیا؛ فیر اوس بوند نوں جمے ہوئے لہو دی پھُٹکی بنایا، تے اوس پھُٹکی نوں گوشت دی بوٹی بنایا، تے اوس بوٹی توں ہڈیاں بنائیاں، فیر ہڈیاں اُتے گوشت چاڑھیا؛ فیر اساں اوہنوں اک ہور ای مخلوق بنا کے کھڑا کر دتا۔ سو بڑا ای برکت والا اے اللہ، سب توں چنگا پیدا کرن والا! فیر ایس مگروں تسی ضرور مرن والے او، فیر قیامت دے دن تسی ضرور اُٹھائے جاؤ گے۔ (۱۲–۱۶)

تے بے شک اساں تہاڈے اُتے ست رستے بنائے، تے اسیں مخلوق ولوں کدے غافل نہیں۔ تے اساں اسمان توں اک اندازے نال پانی اتاریا، فیر اوہنوں زمین وچ ٹھہرا دتا — تے بے شک اسیں اوہنوں لے جان اُتے وی قادر آں۔ فیر اوہدے نال اساں تہاڈے لئی کھجوراں تے انگوراں دے باغ اُگائے، جنہاں وچ تہاڈے لئی بہت سارے پھل نیں، تے اوہناں وچوں تسی کھاندے او، تے اوہ رُکھ وی جیہڑا طورِ سینا توں نکلدا اے، جیہڑا تیل وی لے کے اُگدا اے تے کھان والیاں لئی سالن وی۔ تے بے شک تہاڈے لئی ڈنگراں وچ وی عبرت اے: اسیں تہانوں اوہناں دے پیٹاں (تھناں) وچوں (دُدھ) پیاؤندے آں، تے تہاڈے لئی اوہناں وچ ہور وی بہت فائدے نیں، تے اوہناں وچوں تسی کھاندے وی او؛ تے اوہناں اُتے تے کشتیاں اُتے تسی سوار وی کیتے جاندے او۔ (۱۷–۲۲)

تے بے شک اساں نوح نوں اوہدی قوم ول بھیجیا، تے اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، اللہ دی عبادت کرو؛ اوہدے توں سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں۔ فیر کیہ تسی ڈردے نہیں؟" تے اوہدی قوم دے سرداراں نے جنہاں نے کفر کیتا سی آکھیا: "ایہہ تے بس تہاڈے ای ورگا اک بشر اے، جیہڑا چاہندا اے کہ تہاڈے اُتے وڈا بن بیٹھے۔ تے جے اللہ چاہندا، تے فرشتے اتاردا۔ اساں تے ایہہ گل اپنے اگلے پیو دادیاں وچ کدے نہیں سُنی۔ ایہہ تے بس اک بندہ اے جیہنوں جنون ہو گیا اے؛ سو اک ویلے تائیں ایہدی اڈیک کرو۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میری مدد کر، کیوں جے ایہناں نے مینوں جھٹلا دتا اے۔" سو اساں اوہدے ول وحی کیتی: "ساڈیاں اکھاں دے سامہنے تے ساڈی وحی دے مطابق کشتی بنا۔ فیر جدوں ساڈا حکم آ جاوے تے تنور اُبل پوے، تے ہر قسم (دے جانوراں) وچوں اک اک جوڑا اوہدے وچ چاڑھ لئیں، تے اپنے گھر والیاں نوں وی — سوا اوہناں دے جنہاں دے خلاف پہلاں ای گل طے ہو چکی اے — تے ظالماں دے بارے میرے نال کوئی گل نہ کریں: اوہ ڈوبے جان والے نیں۔ فیر جدوں تُوں تے تیرے ساتھی کشتی اُتے ٹِک کے بیٹھ جاؤ، تے آکھیں: 'ساری تعریف اللہ لئی اے، جنہے سانوں ظالم لوکاں توں بچایا۔' تے آکھیں: 'اے میرے رب، مینوں برکت والی تھاں اُتے اتار:

تے تُوں ای سب توں چنگا اتارن والا ایں۔''' بے شک ایہدے وچ نشانیاں نیں؛ تے بے شک اسیں آزمائش کرن والے آں۔ (۲۳–۳۰)

فیر اساں اوہناں مگروں اک ہور نسل پیدا کیتی، تے اوہناں وچ اوہناں ای وچوں اک رسول بھیجیا: ''اللہ دی عبادت کرو؛ اوہدے توں سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں۔ فیر کیہ تسی ڈردے نہیں؟'' تے اوہدی قوم دے سرداراں نے، جنہاں نے کفر کیتا سی تے آخرت دی ملاقات نوں جھٹلایا سی، تے جنہاں نوں اساں دنیا دی حیاتی وچ خوش حال کر رکھیا سی، آکھیا: ''ایہہ تے بس تہاڈے ای ورگا اک بشر اے: جو تسی کھاندے او اوہو ایہہ کھاندا اے تے جو تسی پیندے او اوہو ایہہ پیندا اے۔ تے جے تسی اپنے ای ورگے اک بشر دا آکھا من لیا، تے فیر تسی ضرور گھاٹا کھان والے ہووو گے۔ کیہ ایہہ تہاڈے نال وعدہ کردا اے کہ جدوں تسی مر جاؤ گے تے مٹی تے ہڈیاں ہو جاؤ گے، تے تسی فیر کڈھے جاؤ گے؟ دور اے، بہت دور اے اوہ گل جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے! حیاتی تے بس ساڈی ایہو دنیا دی حیاتی اے: اسیں مردے آں تے جیوندے آں، تے اسیں اُٹھائے جان والے نہیں۔ ایہہ تے بس اک بندہ اے جنہے اللہ اُتے جھوٹھ بنھ لیا اے، تے اسیں ایہنوں منن والے نہیں۔'' اوس نے آکھیا: ''اے میرے رب، میری مدد کر، کیوں جے ایہناں نے مینوں جھٹلا دتا اے۔'' آکھیا: ''تھوڑے ای چِر وچ ایہہ ضرور پچھتاؤن والے ہو جان گے۔'' فیر حق دے مطابق اوہناں نوں چنگھاڑ نے آ پھڑیا، تے اساں اوہناں نوں (ہڑھ دا) کوڑا کرکٹ کر دتا۔ سو دوری ہووے ظالم لوکاں لئی! فیر اساں اوہناں مگروں ہور نسلاں پیدا کیتیاں۔ کوئی امت نہ اپنے مقرر ویلے توں اگے ودھ سکدی اے، تے نہ پچھے رہ سکدی اے۔ فیر اساں اپنے رسول اگڑ پچھڑ بھیجے۔ جدوں وی کسے امت کول اوہدا رسول آیا اوہناں نے اوہنوں جھٹلایا؛ سو اساں وی اوہناں نوں اک دوجے دے پچھے (ہلاکت وچ) لاؤندے گئے، تے اوہناں نوں کہانیاں بنا دتا۔ سو دوری ہووے اوہناں لوکاں لئی جیہڑے ایمان نہیں لیاؤندے! (۳۱–۴۴)

فیر اساں موسیٰ تے اوہدے بھرا ہارون نوں اپنیاں نشانیاں تے کھلّی دلیل دے کے فرعون تے اوہدے سرداراں ول بھیجیا، پر اوہناں نے تکبر کیتا؛ تے اوہ سرکش لوک سن۔ اوہناں نے آکھیا: ''کیہ اسیں اپنے ای ورگے دو بشراں اُتے ایمان لے آئیے، حالانکہ اوہناں دی قوم ساڈی غلام اے؟'' سو اوہناں نے دوواں نوں جھٹلایا، تے اوہ ہلاک ہون والیاں وچوں ہو گئے۔ تے بے شک اساں موسیٰ نوں کتاب دتی، تاں جے اوہ ہدایت پاؤن۔ تے اساں مریم دے پُتر نوں تے اوہدی ماں نوں اک نشانی بنایا، تے اوہناں دوواں نوں اک اُچی تھاں اُتے پناہ دتی، جیہڑی ٹھہرن دے لائق سی تے وگدے چشمے والی۔ (۴۵–۵۰)

''اے رسولو، پاکیزہ چیزاں وچوں کھاؤ تے نیک عمل کرو: بے شک جو تسی کردے او میں اوہنوں خوب جاندا آں۔ تے بے شک تہاڈی ایہہ امت اکو امت اے، تے میں تہاڈا رب آں، سو میرے توں ای ڈرو۔'' پر اوہناں نے اپنا (دین دا) معاملہ آپس وچ ٹکڑے ٹکڑے کر کے فرقے بنا لئے، ہر گروہ اوسے اُتے خوش اے جو اوہدے کول اے۔ سو تُوں اوہناں نوں اک ویلے تائیں اوہناں دی مدہوشی وچ ای پیا رہن دے۔ کیہ اوہ ایہہ سمجھدے نیں کہ جیہڑے مال تے پُتراں نال اسیں اوہناں دی مدد کر رہے آں، تے اسیں اوہناں لئی بھلائیاں وچ چھیتی کر رہے آں؟ نہیں — سگوں اوہناں نوں سمجھ ای نہیں۔ بے شک اوہ جیہڑے اپنے رب دے خوف توں ڈردے رہندے نیں، تے جیہڑے اپنے رب دیاں آیتاں اُتے ایمان رکھدے نیں، تے جیہڑے اپنے رب دے نال کسے نوں شریک نہیں کردے، تے جیہڑے جو کجھ دیندے نیں اوہ ایس حال وچ دیندے نیں کہ اوہناں دے دل ایس خیال توں کمبدے نیں کہ اوہناں نے اپنے رب ول پرتنا اے — ایہو لوک بھلائیاں وچ چھیتی کردے نیں، تے ایہو

اوہناں ول سب توں اگے ودھن والے نیں۔ تے اسیں کسے جان اُتے اوہدی طاقت توں ودھ بوجھ نہیں پاؤندے۔ تے ساڈے کول اک کتاب اے جیہڑی سچ سچ بولدی اے، تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ سگوں اوہناں دے دل ایس گل ولوں مدہوشی وچ نیں، تے ایس توں سوا اوہناں دے ہور وی (بُرے) عمل نیں، جیہڑے اوہ کردے رہندے نیں — ایتھوں تائیں کہ جدوں اسیں اوہناں دے خوش حال لوکاں نوں عذاب وچ پھڑاں گے، تد اوہ فریاداں کرن لگن گے۔ "اج فریاد نہ کرو! بے شک ساڈے ولوں تہاڈی کوئی مدد نہیں ہووے گی۔ میریاں آیتاں تہانوں پڑھ کے سنائیاں جاندیاں سن، پر تسی اپنیاں اڈیاں دے بھار اُلٹے پھر جاندے سو، تکبر کردے ہوئے، راتاں نوں قصے کہانیاں وچ ایہدے بارے بکواس کردے ہوئے۔" (۵۱–۶۷)

کیہ اوہناں نے ایس کلام اُتے غور نہیں کیتا؟ یا اوہناں کول کوئی ایسی شے آئی اے جیہڑی اوہناں دے اگلے پیو دادیاں کول نہیں سی آئی؟ یا اوہناں نے اپنے رسول نوں پچھانیا نہیں، ایس لئی اوہدے منکر نیں؟ یا اوہ آکھدے نیں: "ایہنوں جنون اے"؟ نہیں — سگوں اوہ اوہناں کول حق لے کے آیا اے، پر اوہناں وچوں بہتے حق نوں ناپسند کردے نیں۔ تے جے حق اوہناں دیاں خواہشاں دے پچھے چلدا، تے اسمان تے زمین تے جو کوئی ایہناں وچ اے سب تباہ ہو جاندے۔ نہیں — سگوں اسیں اوہناں کول اوہناں دی اپنی نصیحت لے کے آئے آں، پر اوہ اپنی نصیحت توں مونہہ پھیر رہے نیں۔ یا کیہ تُوں اوہناں کولوں کوئی مزدوری منگنا ایں؟ سو تیرے رب دی دتی مزدوری چنگی اے؛ تے اوہو سب توں چنگا رزق دین والا اے۔ تے بے شک تُوں اوہناں نوں سدھے راہ ول بلاؤنا ایں، پر جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے اوہ راہ توں ہٹے ہوئے نیں۔ تے جے اسیں اوہناں اُتے رحم کریے تے جیہڑی تکلیف اوہناں نوں اے دور کر دیئیے، فیر وی اوہ اپنی سرکشی وچ اَڑے رہن گے، انھے ہوئے بھٹکدے۔ تے بے شک اساں اوہناں نوں عذاب وچ پھڑیا، پر اوہ نہ اپنے رب دے اگے جھُکے، تے نہ عاجزی کردے نیں — ایتھوں تائیں کہ جدوں اسیں اوہناں اُتے سخت عذاب دا دروازہ کھول دیاں گے، تے اوہ اوہدے وچ نااُمید ہو کے رہ جان گے۔ (۶۸–۷۷)

تے اوہو اے جنہے تہاڈے لئی کن، اکھاں تے دل بنائے — تسی بہت ای گھٹ شکر کردے او! تے اوہو اے جنہے تہانوں زمین وچ کھلار دتا، تے اوسے ول تسی اکٹھے کیتے جاؤ گے۔ تے اوہو اے جیہڑا زندہ کردا اے تے ماردا اے، تے رات تے دن دا اَدل بدل اوسے دے وس وچ اے۔ فیر کیہ تسی عقل توں کم نہیں لیندے؟ سگوں اوہناں نے وی اوہو گل آکھی جو اگلیاں نے آکھی سی۔ اوہناں نے آکھیا: "کیہ جدوں اسیں مر جاواں گے تے مٹی تے ہڈیاں ہو جاواں گے، تے سچ مُچ اُٹھائے جاواں گے؟ ایہدا وعدہ تے ساڈے نال تے ایس توں پہلاں ساڈے پیو دادیاں نال وی ہوندا آیا اے؛ ایہہ تے بس اگلیاں دیاں کہانیاں نیں۔" آکھو: "زمین تے جو کوئی اوہدے وچ اے کیہدا اے، جے تسی جاندے او؟" اوہ آکھن گے: "اللہ دا۔" آکھو: "فیر کیہ تسی نصیحت نہیں پھڑدے؟" آکھو: "ستاں اسماناں دا رب تے عرشِ عظیم دا رب کون اے؟" اوہ آکھن گے: "(ایہہ سب) اللہ دا اے۔" آکھو: "فیر کیہ تسی ڈردے نہیں؟" آکھو: "ہر شے دی بادشاہی کیہدے ہتھ وچ اے — جیہڑا پناہ دیندا اے، تے اوہدے مقابلے کوئی پناہ نہیں دے سکدا — جے تسی جاندے او؟" اوہ آکھن گے: "(ایہہ سب) اللہ دا اے۔" آکھو: "فیر تہاڈے اُتے کِتھوں جادو چل جاندا اے؟" نہیں — سگوں اسیں اوہناں کول حق لے کے آئے آں، تے بے شک اوہ جھوٹھے نیں۔ اللہ نے کوئی اولاد نہیں بنائی، تے نہ اوہدے نال کوئی ہور معبود اے۔ نہیں تے ہر معبود اپنی

پیدا کیتی ہوئی شے نوں لے کے وکھ ہو جاندا، تے اوہ اک دوجے اُتے چڑھائی کردے۔ پاک اے اللہ اوہناں گلاں توں جیہڑیاں ایہہ بیان کردے نیں![28] (۷۸–۹۱)

اوہ غیب تے حاضر دا جانن والا اے: سو اوہ اوس توں بہت اُچا اے جو ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں۔ آکھو: "اے میرے رب، جے تُوں مینوں اوہ (عذاب) وکھا دیویں جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا اے، تے اے میرے رب، مینوں ظالم لوکاں وچ شامل نہ کریں۔" تے بے شک اسیں ایس اُتے قادر آں کہ جیس دا اسیں اوہناں نال وعدہ کردے آں اوہ تینوں وکھا دیئیے۔ برائی نوں اوس طریقے نال ٹال جیہڑا سب توں چنگا ہووے۔ اسیں خوب جاندے آں جو اوہ بیان کردے نیں۔ تے آکھو: "اے میرے رب، میں شیطاناں دے وسوسیاں توں تیری پناہ منگنا آں، تے اے میرے رب، میں ایس توں وی تیری پناہ منگنا آں کہ اوہ میرے کول آؤن۔" (۹۲–۹۸)

ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہناں وچوں کسے نوں موت آؤندی اے، تے آکھدا اے: "اے میرے رب، مینوں واپس بھیج دے، تاں جے جو کجھ میں پچھے چھڈ آیا آں اوہدے وچ کوئی نیک عمل کر لواں۔" ہرگز نہیں! ایہہ تے بس اک گل اے جیہڑی اوہ آکھ رہیا اے۔ تے اوہناں دے پچھے اک آڑ اے اوس دن تائیں جدوں اوہ اُٹھائے جان گے۔ فیر جدوں صور پھُوکیا جاوے گا، تے اوس دن اوہناں دے وچکار نہ کوئی رشتے داریاں رہن گیاں، تے نہ اوہ اک دوجے دا حال پُچھن گے۔ سو جنہاں دے پلڑے بھارے ہوئے — اوہو کامیاب ہون والے نیں، تے جنہاں دے پلڑے ہولے ہوئے — اوہو نیں جنہاں نے اپنے آپ نوں گھاٹے وچ پایا؛ اوہ دوزخ وچ ہمیشہ رہن گے۔ اگ اوہناں دے چہریاں نوں جھلسا دے گی، تے اوہدے وچ اوہناں دے مونہہ وگڑے ہوئے ہون گے۔ "کیہ میریاں آیتاں تہانوں پڑھ کے نہیں سنائیاں جاندیاں سن، تے تسی اوہناں نوں جھٹلاؤندے سو؟" اوہ آکھن گے: "اے ساڈے رب، ساڈی بدبختی ساڈے اُتے غالب آ گئی، تے اسیں گمراہ لوک ساں۔ اے ساڈے رب، سانوں ایتھوں کڈھ لے؛ فیر جے اسیں دوبارہ اوہو کریے، تے بے شک اسیں ظالم ہوواں گے۔" اوہ آکھے گا: "دھتکارے ہوئے ایسے وچ پئے رہوو! تے میرے نال گل نہ کرو۔ بے شک میرے بندیاں وچوں اک گروہ سی جیہڑا آکھدا سی: 'اے ساڈے رب، اسیں ایمان لیائے، سو سانوں بخش دے تے ساڈے اُتے رحم کر: تے تُوں سب رحم کرن والیاں توں ودھ رحم کرن والا ایں،' پر تسی اوہناں دا مذاق بنا لیا، ایتھوں تائیں کہ اوہناں (دے پچھے پین) نے تہانوں میری یاد بھُلا دتی، تے تسی اوہناں اُتے ہسدے رہے۔ اج میں اوہناں نوں اوہناں دے صبر دا بدلہ دتا اے: کہ اوہو کامیاب ہون والے نیں۔" اوہ آکھے گا: "تسی زمین وچ ورھیاں دی گنتی وچ کِنّا چر رہے؟" اوہ آکھن گے: "اسیں اک دن، یا دن دا کجھ حصہ رہے؛ گِنن والیاں توں پُچھ لے۔" اوہ آکھے گا: "تسی تھوڑا ای چر رہے، کاش تسی (ایہہ) جاندے ہوندے۔ تے کیہ تسی ایہہ سمجھ رکھیا سی کہ اساں تہانوں بیکار ای پیدا کیتا اے، تے ایہہ کہ تسی ساڈے ول پرتائے نہیں جاؤ گے؟" (۹۹–۱۱۵)

سو بہت اُچا اے اللہ، سچا بادشاہ! اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، عزت والے عرش دا مالک۔ تے جیہڑا اللہ دے نال کسے دوجے معبود نوں پکارے — جیہدی اوہدے کول کوئی دلیل نہیں — تے اوہدا حساب بس اوہدے

[28] ساڈی کائنات دا نظم توحید دی، یعنی بس اکو الٰہی ارادے دی گواہی دیندا اے۔
توحیدِ الٰہی دی عمارت: قرآنی توحید اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح – قرآن کریم تے سائنس
توحیدِ الٰہی، کائناتی نظم، تے تخلیق دی گرامر: قرآن ۲۱:۲۲، ۲۳:۹۱ تے ۱۷:۴۱–۴۴ اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح – قرآن کریم تے سائنس

رب دے کول اے۔ بے شک کافر کامیاب نہیں ہون گے۔ تے آکھو: "اے میرے رب، بخش دے تے رحم کر: تے تُوں سب رحم کرن والیاں توں ودھ رحم کرن والا ایں۔" (۱۱۶–۱۱۸)

۲۴. نور (النور)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

ایہہ اک سورت اے جیہڑی اساں اتاری اے تے (جیہدے حکم) اساں فرض کیتے نیں؛ تے اساں ایہدے وچ کھلّیاں کھلّیاں آیتاں اتاریاں نیں، تاں جے تسی نصیحت پھڑو۔ (۱)

زنا کرن والی عورت تے زنا کرن والا مرد: دوواں وچوں ہر اک نوں سو کوڑے مارو، تے جے تسی اللہ تے آخرت دے دن اُتے ایمان رکھدے او تے اللہ دے دین دے معاملے وچ تہانوں اوہناں اُتے ترس نہ آوے؛ تے اوہناں دی سزا ویلے ایمان والیاں دا اک گروہ حاضر رہے۔ زانی مرد نکاح نہیں کردا پر زانیہ یا مشرکہ عورت نال، تے زانیہ عورت نال نکاح نہیں کردا پر زانی یا مشرک مرد؛ تے ایہہ ایمان والیاں اُتے حرام کر دتا گیا اے۔ تے جیہڑے پاک دامن عورتاں اُتے تہمت لاؤن فیر چار گواہ نہ لیاؤن: اوہناں نوں اسّی کوڑے مارو، تے اوہناں دی گواہی کدے قبول نہ کرو۔ تے ایہو لوک نافرمان نیں — سوا اوہناں دے جیہڑے ایس مگروں توبہ کر لین تے اپنی اصلاح کر لین، تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۲–۵)

تے جیہڑے اپنیاں بیویاں اُتے تہمت لاؤن تے اوہناں دے کول اپنے سوا کوئی گواہ نہ ہووے، تے ایہو جیہے بندے دی گواہی ایہہ اے کہ اوہ چار واری اللہ دی قسم کھا کے آکھے کہ اوہ سچا اے، تے پنجویں واری ایہہ کہ اوہدے اُتے اللہ دی لعنت ہووے جے اوہ جھوٹھا ہووے۔ تے عورت توں سزا اینج ٹل جاندی اے کہ اوہ چار واری اللہ دی قسم کھا کے آکھے کہ ایہہ مرد جھوٹھا اے، تے پنجویں واری ایہہ کہ اوہدے اُتے اللہ دا غضب ہووے جے ایہہ مرد سچا ہووے۔ (۶–۹)

تے جے تہاڈے اُتے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت نہ ہوندی، تے ایہہ کہ اللہ بڑا توبہ قبول کرن والا، حکمت والا اے (تے تسی سخت مشکل وچ پے جاندے)۔ بے شک جیہڑے لوک ایہہ بہتان گھڑ لیائے اوہ تہاڈے ای وچوں اک ٹولا نیں۔ ایہنوں اپنے لئی بُرا نہ سمجھو؛ سگوں ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے۔ اوہناں وچوں ہر بندے لئی اونا ای گناہ اے جِنّا اوس نے کمایا، تے جنہے ایہدے وچ سب توں وڈا حصہ لیا اوہدے لئی بہت وڈا عذاب اے۔ جدوں تُسّاں ایہہ گل سُنی سی، تے ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں نے اپنے لوکاں بارے چنگا گمان کیوں نہ کیتا تے کیوں نہ آکھیا: "ایہہ تے کھلّا بہتان اے"؟ اوہ ایہدے اُتے چار گواہ کیوں نہ لیائے؟ سو جدوں اوہ گواہ نہیں لیائے، تے اللہ دے نزدیک اوہو جھوٹھے نیں۔ تے جے دنیا تے آخرت وچ تہاڈے اُتے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت نہ ہوندی، تے جیس گل وچ تسی پے گئے سو اوہدے پاروں تہانوں بہت وڈا عذاب آ لیندا، جدوں تسی اوہنوں اپنیاں زباناں نال اک دوجے توں لے رہے سو، تے اپنے مونہاں نال اوہ کجھ آکھ رہے سو جیہدا تہانوں کوئی علم نہیں سی، تے تسی اوہنوں ہولی جیہی گل سمجھ رہے سو، حالانکہ اللہ دے نزدیک اوہ بہت وڈی گل سی۔ تے جدوں تُسّاں ایہہ گل سُنی سی، تے کیوں نہ آکھیا: "سانوں زیب نہیں دیندا کہ ایہو جیہی گل مونہوں کڈھیے۔ سبحان اللہ! ایہہ تے بہت وڈا بہتان اے"؟ اللہ تہانوں نصیحت کردا اے کہ فیر کدے ایہو جیہا کم نہ کرنا، جے تسی ایمان والے او۔ تے اللہ تہاڈے لئی آیتاں کھول کے بیان کردا اے: تے اللہ سب کجھ جاننن والا، حکمت والا اے۔ بے شک جیہڑے لوک چاہندے نیں کہ ایمان والیاں وچ بے حیائی پھیلے اوہناں لئی دنیا تے آخرت وچ دردناک عذاب اے۔ تے اللہ جاندا اے، تے تسی نہیں جاندے۔ تے جے تہاڈے اُتے اللہ دا فضل تے

اوہدی رحمت نہ ہوندی، تے ایہہ کہ اللہ بڑا شفقت کرن والا، مہربان اے (تے تسی تباہ ہو جاندے)۔ اے ایمان والیو، شیطان دے قدماں اُتے نہ چلو؛ تے جیہڑا شیطان دے قدماں اُتے چلے اوہ جان لوے کہ اوہ تے بے حیائی تے بُرے کم دا ای حکم دیندا اے۔ تے جے تہاڈے اُتے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت نہ ہوندی، تے تہاڈے وچوں کوئی اک وی کدے پاک نہ ہوندا؛ پر اللہ جیہنوں چاہندا اے پاک کر دیندا اے۔ تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ (۱۰–۲۱)

تے تہاڈے وچوں جیہڑے فضل والے تے گنجائش والے نیں اوہ ایس گل دی قسم نہ کھان کہ رشتے داراں، مسکیناں تے اللہ دے راہ وچ ہجرت کرن والیاں نوں کجھ نہیں دین گے؛ اوہناں نوں چاہیدا اے کہ معاف کر دین تے درگزر کرن۔ کیہ تسی پسند نہیں کردے کہ اللہ تہانوں بخش دیوے؟ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۲۲)

بے شک جیہڑے لوک پاک دامن، بھولیاں بھالیاں، ایمان والیاں عورتاں اُتے تہمت لاؤندے نیں اوہناں اُتے دنیا تے آخرت وچ لعنت اے، تے اوہناں لئی بہت وڈا عذاب اے، اوس دن جدوں اوہناں دیاں اپنیاں زباناں، ہتھ تے پیر اوہناں دے خلاف اوس دی گواہی دین گے جو اوہ کردے سن۔ اوس دن اللہ اوہناں نوں اوہناں دا واجب بدلہ پورا پورا دے گا، تے اوہ جان لین گے کہ اللہ ای کھلّا حق اے۔ گندیاں عورتاں گندے مرداں لئی نیں، تے گندے مرد گندیاں عورتاں لئی؛ تے پاکیزہ عورتاں پاکیزہ مرداں لئی نیں، تے پاکیزہ مرد پاکیزہ عورتاں لئی۔ ایہہ لوک اوہناں گلاں توں بری نیں جیہڑیاں (تہمت لاؤن والے) آکھدے نیں؛ اوہناں لئی بخشش اے تے عزت دا رزق۔ (۲۳–۲۶)

اے ایمان والیو، اپنے گھراں توں سوا دوجے گھراں وچ نہ وڑو جدوں تائیں اجازت نہ لے لؤ تے اوہناں دے رہن والیاں نوں سلام نہ کر لؤ۔ ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے، تاں جے تسی دھیان رکھو۔ فیر جے اوتھے کسے نوں نہ پاؤ، تے اندر نہ وڑو جدوں تائیں تہانوں اجازت نہ دتی جاوے؛ تے جے تہانوں آکھیا جاوے: "پرت جاؤ،" تے پرت جاؤ — ایہہ تہاڈے لئی ودھ پاکیزہ اے۔ تے اللہ خوب جاندا اے جو تسی کردے او۔ تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں کہ اوہناں گھراں وچ وڑ جاؤ جیہڑے رہن دے نہیں تے جنہاں وچ تہاڈے فائدے دی کوئی شے اے۔ تے اللہ جاندا اے جو تسی ظاہر کردے او تے جو لُکاؤندے او۔ ایمان والے مرداں نوں آکھ دے کہ اپنیاں نظراں نیویاں رکھن تے اپنیاں شرم گاہاں دی حفاظت کرن: ایہہ اوہناں لئی ودھ پاکیزہ اے۔ بے شک اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو اوہ کردے نیں۔ تے ایمان والیاں عورتاں نوں آکھ دے کہ اپنیاں نظراں نیویاں رکھن تے اپنیاں شرم گاہاں دی حفاظت کرن، تے اپنا سنگھار ظاہر نہ کرن سوا اوس دے جو اوہدے وچوں آپ ای ظاہر ہو جاوے؛ تے اپنیاں اوڑھنیاں اپنے سینیاں تے گریباناں اُتے پائی رکھن؛ تے اپنا سنگھار ظاہر نہ کرن سوا اپنے خاونداں دے، یا اپنے پیواں دے، یا اپنے خاونداں دے پیواں دے، یا اپنے پُتراں دے، یا اپنے خاونداں دے پُتراں دے، یا اپنے بھراواں دے، یا اپنے بھتیجیاں دے، یا اپنے بھانجیاں دے، یا اپنیاں (میل جول دیاں) عورتاں دے، یا اپنے غلاماں دے، یا اوہناں خدمت گار مرداں دے جنہاں نوں (عورتاں دی) کوئی خواہش نہیں، یا اوہناں بالاں دے جیہڑے اجے عورتاں دے پردے دیاں گلاں توں واقف نہیں ہوئے؛ تے اپنے پیر (زمین اُتے) اینج نہ مارن کہ جو سنگھار اوہ لُکاؤندیاں نیں اوہدا پتا لگ جاوے۔ تے اے ایمان والیو، تسی سارے دے سارے اللہ دے اگے توبہ کرو، تاں جے تسی کامیاب ہووو۔ (۲۷–۳۱)

تے تہاڈے وچوں جیہڑے بے نکاحے نیں اوہناں دے نکاح کر دیو، تے اپنے غلاماں تے باندیاں وچوں جیہڑے نیک ہون اوہناں دے وی۔ جے اوہ غریب ہون گے، تے اللہ اپنے فضل نال اوہناں نوں غنی کر دے گا: تے اللہ وسعت والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے جنہاں نوں نکاح دا سامان نہ لبھے اوہ پاک دامن رہن ایتھوں تائیں کہ اللہ اپنے فضل نال اوہناں نوں غنی کر دیوے۔ تے تہاڈے غلاماں وچوں جیہڑے (آزادی دی) لکھت چاہن، اوہناں نوں لکھت کر دیو جے تسی اوہناں وچ بھلائی جانو، تے اللہ دے اوس مال وچوں جیہڑا اوس نے تہانوں دتا اے اوہناں نوں وی دیو۔ تے اپنیاں باندیاں نوں، جدوں اوہ پاک دامن رہنا چاہن، دنیا دی حیاتی دے عارضی مال دی خاطر بدکاری اُتے مجبور نہ کرو؛ تے جیہڑا اوہناں نوں مجبور کرے، تے اوہناں دے مجبور کیتے جان مگروں اللہ (اوہناں لئی) بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۳۲–۳۳)

تے بے شک اساں تہاڈے ول کھول کے بیان کرن والیاں آیتاں اتاریاں نیں، تے اوہناں لوکاں دی مثال وی جیہڑے تہاڈے توں پہلاں گزر گئے، تے پرہیزگاراں لئی نصیحت۔ (۳۴)

اللہ اسماناں تے زمین دا نور اے۔ اوہدے نور دی مثال اینج اے جیویں اک طاق ہووے جیہدے وچ اک چراغ ہووے؛ چراغ اک شیشے (دی قندیل) وچ ہووے؛ شیشہ اینج ہووے جیویں اک چمکدا ہویا تارا، اوہ اک برکت والے رُکھ توں بالیا جاندا ہووے، زیتون دے، جیہڑا نہ چڑھدے دا اے نہ لہندے دا، جیہدا تیل اینج لگے کہ آپ ای بل اُٹھے گا بھاویں اوہنوں اگ نہ وی چھوہے۔ نور اُتے نور! اللہ اپنے نور ول جیہنوں چاہندا اے راہ وکھاؤندا اے۔ تے اللہ لوکاں لئی مثالاں بیان کردا اے، تے اللہ ہر شے نوں جانن والا اے۔ (ایہہ نور) اوہناں گھراں وچ اے جنہاں بارے اللہ نے حکم دتا اے کہ اوہ اُچے کیتے جان، تے اوہناں وچ اوہدا ناں لیا جاوے؛ اوہناں وچ سویرے تے شام اوہدی تسبیح اوہ مرد کردے نیں جنہاں نوں نہ تجارت تے نہ خرید و فروخت اللہ دی یاد توں، نماز قائم کرن توں تے زکوٰۃ دین توں غافل کردی اے؛ اوہ اوس دن توں ڈردے نیں جیہدے وچ دل تے اکھاں اُلٹ پُلٹ ہو جان گیاں، تاں جے اللہ اوہناں نوں اوہناں دے سب توں چنگے عملاں دا بدلہ دیوے، تے اپنے فضل نال اوہناں نوں ہور وی دیوے۔ تے اللہ جیہنوں چاہندا اے بے حساب رزق دیندا اے۔ (۳۵–۳۸)

تے جنہاں نے کفر کیتا، اوہناں دے عمل اینج نیں جیویں چٹیل میدان وچ سراب، جیہنوں پیاسا پانی سمجھدا اے، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اوہدے کول اپڑدا اے، تے اوہنوں کجھ وی نہیں پاؤندا؛ تے اوتھے اللہ نوں اپنے کول پاؤندا اے، جیہڑا اوہدا حساب پورا پورا چُکا دیندا اے۔ تے اللہ چھیتی حساب لین والا اے۔ یا (اوہناں دی مثال) اینج اے جیویں کسے ڈُونگھے سمندر وچ ہنیرے، جیہنوں لہر ڈھک رہی ہووے، اوہدے اُتے اک ہور لہر، اوہدے اُتے بدل — ہنیریاں اُتے ہنیرے۔ جدوں کوئی اپنا ہتھ کڈھے، تے اوہنوں ویکھ وی نہ سکے۔ تے جیہنوں اللہ نور نہ دیوے اوہدے لئی کوئی نور نہیں۔ (۳۹–۴۰)

کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ جو کوئی وی اسماناں تے زمین وچ اے اللہ دی تسبیح کردا اے، تے پر پھیلائے ہوئے پنچھی وی؟ ہر اک اپنی نماز تے اپنی تسبیح نوں جاندا اے؛ تے اللہ خوب جاندا اے جو اوہ کردے نیں۔ تے اسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دی اے، تے اللہ ای ول پرت کے جانا اے۔ کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ بدلاں نوں ہولی ہولی چلاؤندا اے، فیر اوہناں نوں آپس وچ جوڑدا اے، فیر اوہناں نوں تہہ بہ تہہ کر دیندا اے، فیر تُوں مینہہ نوں ویکھنا ایں کہ اوہناں دے وچکاروں نکل رہیا اے؟ تے اوہ اسمان توں، (بدلاں دے) پہاڑاں وچوں، جنہاں وچ گڑے ہوندے نیں، (گڑے) ورساؤندا اے، فیر جیہدے اُتے چاہندا اے اوہ ڈیگدا اے تے جیہدے

توں چاہندا اے پھیر دیندا اے۔ اوہدی بجلی دی چمک اینج لگدی اے کہ اکھاں دی روشنی لے جاوے گی۔ اللہ رات تے دن نوں اَدل بدل کردا رہندا اے۔ بے شک ایہدے وچ اکھاں والیاں لئی عبرت اے۔ تے اللہ نے ہر جاندار نوں پانی توں پیدا کیتا۔[29] فیر اوہناں وچوں کوئی اپنے پیٹ دے بھار چلدا اے، تے کوئی دو ٹنگاں اُتے چلدا اے، تے کوئی چار اُتے۔ اللہ جو چاہندا اے پیدا کردا اے: بے شک اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۴۱–۴۵)

بے شک اساں کھول کے بیان کرن والیاں آیتاں اتاریاں نیں؛ تے اللہ جیہنوں چاہندا اے سدھے راہ دی ہدایت دیندا اے۔ تے اوہ آکھدے نیں: "اسیں اللہ اُتے تے رسول اُتے ایمان لیائے، تے اساں حکم منیا"؛ فیر ایس مگروں اوہناں وچوں اک گروہ مونہہ پھیر لیندا اے۔ تے ایہو جیہے لوک ایمان والے نہیں۔ تے جدوں اوہناں نوں اللہ تے اوہدے رسول ول بلایا جاندا اے، تاں جے اوہ اوہناں دے وچکار فیصلہ کرے، تے اوہناں وچوں اک گروہ مونہہ پھیر لیندا اے؛ پر جے حق اوہناں دے حق وچ ہووے، تے فرمانبردار بنے اوہدے کول چلے آؤندے نیں۔ کیہ اوہناں دے دلاں وچ کوئی روگ اے؟ یا اوہ شک وچ پئے نیں؟ یا اوہناں نوں ڈر اے کہ اللہ تے اوہدا رسول اوہناں نال بے انصافی کرن گے؟ نہیں — سگوں اوہو آپ ظالم نیں۔ ایمان والیاں دی گل تے، جدوں اوہناں نوں اللہ تے اوہدے رسول ول بلایا جاوے تاں جے اوہ اوہناں دے وچکار فیصلہ کرے، بس ایہو ہوندی اے کہ اوہ آکھدے نیں: "اساں سُنیا تے من لیا۔" تے ایہو لوک کامیاب ہون والے نیں۔ تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی فرمانبرداری کرے، تے اللہ توں ڈرے تے اوہدی نافرمانی توں بچے — تے ایہو لوک مراد پاؤن والے نیں۔ تے اوہ اللہ دیاں بڑیاں پکیاں قسماں کھاندے نیں کہ جے تُوں اوہناں نوں حکم دیویں، تے اوہ ضرور نکل کھڑے ہون گے۔ آکھ دے: "قسماں نہ کھاؤ؛ دستور دے مطابق فرمانبرداری چاہیدی اے۔ بے شک اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔" آکھو: "اللہ دا حکم منو تے رسول دا حکم منو۔" فیر جے تسی مونہہ پھیرو گے، تے رسول دے ذمے بس اوہو اے جو اوہدے اُتے پایا گیا اے، تے تہاڈے ذمے اوہ اے جو تہاڈے اُتے پایا گیا اے۔ تے جے تسی اوہدا حکم منو گے، تے ہدایت پاؤ گے۔ تے رسول دے ذمے تے بس کھول کے پیغام اپڑا دینا ای اے۔ (۴۶–۵۴)

اللہ نے تہاڈے وچوں اوہناں لوکاں نال جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے وعدہ کیتا اے کہ اوہ اوہناں نوں ضرور زمین وچ خلافت دے گا، جیویں اوس نے اوہناں توں پہلیاں نوں خلافت دتی سی؛ تے اوہناں لئی اوہناں دے اوس دین نوں ضرور جما دے گا جیہڑا اوس نے اوہناں لئی پسند کیتا اے؛ تے اوہناں دے خوف نوں ضرور امن نال بدل دے گا: "اوہ میری عبادت کرن گے تے میرے نال کسے شے نوں شریک نہیں کرن گے۔" تے جیہڑا ایس مگروں کفر کرے — تے ایہو لوک نافرمان نیں۔ تے نماز قائم کرو، زکوٰۃ دیو، تے رسول دا حکم منو، تاں جے تہاڈے اُتے رحم کیتا جاوے۔ ہرگز ایہہ نہ سمجھیں کہ کافر زمین وچ (اللہ نوں) ہرا دین گے۔ اوہناں دا ٹھکانا اگ اے — تے اوہ بڑا ای بُرا ٹھکانا اے! (۵۵–۵۷)

اے ایمان والیو، تہاڈے غلام، تے تہاڈے وچوں اوہ جیہڑے اجے بلوغت نوں نہیں اپڑے، تِن ویلیاں وچ (اندر آؤن توں پہلاں) تہاڈے کولوں اجازت لیا کرن: فجر دی نماز توں پہلاں، تے دوپہر نوں جدوں تسی اپنے کپڑے لاہ رکھدے او، تے عشا دی نماز دے مگروں — ایہہ تہاڈے پردے دے تِن ویلے نیں۔ ایہناں ویلیاں توں سوا نہ تہاڈے اُتے کوئی گناہ اے تے نہ اوہناں اُتے: اوہ تہاڈے کول آؤندے جاندے رہندے نیں، تسی اک دوجے کول۔

[29] نبی محمد اتفاق نال ایس گہری سائنسی حقیقت نوں نہیں جان سکدے سن۔ ایہہ آیت، ہور بہت ساریاں آیتاں وانگوں، اک سب کجھ جانن والے سرچشمے دا پتا دیندی اے۔ ایہدا ذکر ۲۱:۳۰ تے ۲۵:۵۴ وچ وی اے۔

ایسے طرحاں اللہ تہاڈے لئی آیتاں کھول کے بیان کردا اے: تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے جدوں تہاڈے بال بلوغت نوں اپڑ جان، تے اوہ وی اوویں ای اجازت لیا کرن جیویں اوہناں توں پہلے اجازت لیندے رہے نیں۔ ایسے طرحاں اللہ تہاڈے لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے: تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے اوہ بُڈھیاں عورتاں جنہاں نوں نکاح دی اُمید نہیں رہی، اوہناں اُتے کوئی گناہ نہیں کہ اپنے (اُتلے) کپڑے لاہ رکھن، شرط ایہہ اے کہ سنگھار دا وکھالا کرن والیاں نہ ہون؛ تے جے اوہ ایس توں وی بچن تے اوہناں لئی چنگا اے۔ تے اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ (۵۸–۶۰)

نہ انھے اُتے کوئی تنگی اے، نہ لنگڑے اُتے، نہ بیمار اُتے، تے نہ آپ تہاڈے اُتے، کہ تسی اپنے گھراں توں کھاؤ، یا اپنے پیواں دے گھراں توں، یا اپنیاں ماواں دے گھراں توں، یا اپنے بھراواں دے گھراں توں، یا اپنیاں بھیناں دے گھراں توں، یا اپنے چاچیاں دے گھراں توں، یا اپنیاں پھُپھیاں دے گھراں توں، یا اپنے ماموواں دے گھراں توں، یا اپنیاں ماسیاں دے گھراں توں، یا اوہناں گھراں توں جنہاں دیاں کُنجیاں تہاڈے ہتھ وچ ہون، یا اپنے دوست دے گھروں۔ تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں بھاویں تسی رل کے کھاؤ یا وکھو وکھ۔ فیر جدوں تسی گھراں وچ وڑو، تے اپنے لوکاں نوں سلام کرو، ایہہ اللہ ولوں مقرر کیتی ہوئی دعا اے، برکت والی تے پاکیزہ۔ ایسے طرحاں اللہ تہاڈے لئی آیتاں کھول کے بیان کردا اے، تاں جے تسی عقل توں کم لؤ۔ (۶۱)

ایمان والے تے بس اوہو نیں جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان لیائے، تے جدوں اوہ کسے اجتماعی کم وچ اوہدے نال ہوندے نیں، تے جدوں تائیں اوہدے کولوں اجازت نہ لے لین جاندے نہیں۔ بے شک جیہڑے تیرے کولوں اجازت لیندے نیں اوہو نیں جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان رکھدے نیں۔ سو جدوں اوہ اپنے کسے کم لئی تیرے کولوں اجازت منگن، تے اوہناں وچوں جیہنوں تُوں چاہیں اجازت دے دے، تے اوہناں لئی اللہ کولوں بخشش منگ: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ رسول دے بلاؤن نوں اپنے وچکار اینج نہ سمجھو جیویں تہاڈے وچوں کوئی اک دوجے نوں بلاؤندا اے۔ بے شک اللہ تہاڈے وچوں اوہناں نوں جاندا اے جیہڑے اک دوجے دی اوٹ لے کے چُپ چپیتے کھسک جاندے نیں۔ سو جیہڑے اوہدے حکم دی مخالفت کردے نیں اوہناں نوں ڈرنا چاہیدا اے کہ کتے اوہناں اُتے کوئی آزمائش نہ آ پوے، یا اوہناں نوں کوئی دردناک عذاب نہ آ لوے۔ (۶۲–۶۳)

سن لؤ، بے شک اللہ ای دا اے جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے۔ اوہ خوب جاندا اے کہ تسی کیس حال اُتے او؛ تے جیس دن اوہ اوہدے ول پرتائے جان گے، تے اوہ اوہناں نوں دس دے گا جو اوہناں نے کیتا سی۔ تے اللہ ہر شے نوں جانن والا اے۔ (۶۴)

۲۵. حق تے باطل دا فرق (الفرقان)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

بڑا ای برکت والا اے اوہ جنہے اپنے بندے اُتے فرقان اتاریا، تاں جے اوہ سارے جہاناں لئی ڈراؤن والا ہووے — اوہ جیہدے لئی اسماناں تے زمین دی بادشاہی اے، تے جنہے نہ کوئی پُتر بنایا تے نہ بادشاہی وچ اوہدا کوئی شریک اے، تے جنہے ہر شے نوں پیدا کیتا فیر اوہدا ٹھیک ٹھیک اندازہ مقرر کیتا۔ فیر وی اوہناں نے اوہدے توں سوا ایسے معبود بنا لئے نیں جیہڑے کجھ وی پیدا نہیں کردے تے آپ پیدا کیتے جاندے نیں، تے جیہڑے اپنے لئی وی نہ کسے نقصان دا اختیار رکھدے نیں نہ نفع دا، تے نہ موت دا اختیار رکھدے نیں، نہ حیاتی دا، تے نہ دوبارہ اُٹھن دا۔ (۱–۳)

تے کافراں نے آکھیا: "ایہہ تے بس اک جھوٹھ اے جیہڑا ایس نے گھڑ لیا اے، تے ایہدے اُتے کجھ ہور لوکاں نے ایہدی مدد کیتی اے۔" سو اوہ ظلم تے جھوٹھ ای اُتے اُتر آئے نیں۔ تے اوہناں نے آکھیا: "ایہہ اگلیاں دیاں کہانیاں نیں، جیہڑیاں ایس نے لکھوا لئیاں نیں؛ سو اوہو سویرے تے شام ایہنوں لکھوائیاں جاندیاں نیں۔" آکھو: "ایہنوں اوس نے اتاریا اے جیہڑا اسماناں تے زمین دا بھیت جاندا اے۔ بے شک اوہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔"[30] (۴-۶)

تے اوہناں نے آکھیا: "ایہہ کیہو جیہا رسول اے، جیہڑا کھانا کھاندا اے تے بازاراں وچ چلدا پھردا اے؟ ایہدے ول کوئی فرشتہ کیوں نہ اتاریا گیا، کہ اوہ ایہدے نال ڈراؤن والا ہوندا؟ یا ایہدے ول کوئی خزانہ ای سُٹ دتا جاندا، یا ایہدا کوئی باغ ہوندا جیہدے وچوں ایہہ کھاندا؟" تے ظالماں نے آکھیا: "تسی تے بس اک جادو دے مارے بندے دے پچھے چل رہے او۔" ویکھ اوہ تیرے لئی کیہو جیہیاں مثالاں گھڑدے نیں! سو اوہ بھٹک گئے نیں، تے کوئی راہ نہیں پا سکدے۔ بڑا ای برکت والا اے اوہ جیہڑا جے چاہے، تے تینوں ایس توں کتے چنگا دے دیوے: ایسے باغ جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، تے تیرے لئی محل وی بنا دیوے۔ (۷–۱۰)

سگوں اصل گل ایہہ اے کہ اوہناں نے قیامت نوں جھٹلا دتا اے۔[31] تے جیہڑا قیامت نوں جھٹلاوے اوہدے لئی اساں بھڑکدی اگ تیار کر رکھی اے۔ جدوں اوہ اوہناں نوں دوروں ویکھے گی، تے اوہ اوہدے جوش تے دھاڑن دی واج سُنن گے۔ تے جدوں اوہ جکڑے ہوئے اوہدی کسے تنگ تھاں وچ سُٹے جان گے، تے اوتھے موت نوں پکارن گے۔ "اج اک موت نوں نہ پکارو؛ بہت ساریاں موتاں نوں پکارو!" آکھو: "کیہ ایہہ چنگا اے، یا اوہ ہمیشہ دی جنت جیہدا پرہیزگاراں نال وعدہ کیتا گیا اے، جیہڑی اوہناں دا بدلہ تے اوہناں دے پرتن دی تھاں ہووے گی؟ اوتھے اوہناں لئی اوہ سب کجھ ہووے گا جو اوہ چاہن گے، تے اوہ ہمیشہ رہن گے — ایہہ تیرے رب دے ذمے اک ایسا وعدہ اے جیہدا پورا کرنا اوس نے اپنے اُتے لے رکھیا اے۔" تے جیس دن اوہ اوہناں نوں تے جنہاں دی اوہ اللہ توں سوا عبادت کردے نیں اوہناں نوں اکٹھا کرے گا، تے آکھے گا: "کیہ تُسّاں میرے

[30] ایہہ قرآن دیاں بنیادی آیتاں نیں۔ ماضی دے مسیحی مناظر تے اج دے ملحد نقاد قرآن اُتے بے بنیاد اعتراض کردے نیں تے اللہ اک بہت ای مربوط دفاع پیش کردا اے۔ جے ایہہ قرآن اسماناں تے زمین دے اوہ بھیت کھولدا اے جیہڑے محمد نہیں جان سکدے سن تے ایہدا مطلب ایہہ اے کہ قرآن سب کجھ جانن والے دا کلام اے۔ جدید سائنس دے نال جیہڑی ہم آہنگی مفسر وکھاؤندے نیں اوہ ایسے استدلال دی اک لڑی اے۔ ایس ترجمے دے کئی حاشیے قرآن تے جدید سائنس دی ہم آہنگی دے بارے نیں۔ مثال دے طور تے، ۲۱:۳۰–۳۳ تے ۵۱:۴۷–۴۹۔

[31] اللہ دا انکار یعنی الحاد، آخرت یا جواب دہی دے انکار دے نال نال چلدا اے۔ قرآن وچ ایہدا ذکر کئی واری آیا اے۔ سورت نمبر ۴۱، حٰم السجدہ دی آخری آیت وی ویکھو۔

ایہناں بندیاں نوں گمراہ کیتا سی، یا ایہہ آپ ای راہ توں بھٹک گئے سن؟" اوہ آکھن گے: "تُوں پاک ایں! سانوں زیب نہیں سی دیندا کہ تیرے توں سوا کوئی کارساز بناؤندے؛ پر تُوں ایہناں نوں تے ایہناں دے پیو دادیاں نوں (دنیا دا) سامان دتا ایتھوں تائیں کہ اوہ نصیحت بھُلا بیٹھے تے ہلاک ہون والے لوک بن گئے۔" (اللہ آکھے گا:) "سو ایہناں نے تہانوں تہاڈی گل وچ جھٹلا دتا اے؛ ہن نہ تسی عذاب ٹال سکدے او تے نہ مدد پا سکدے او۔" تے تہاڈے وچوں جیہڑا ظلم کرے گا، اسیں اوہنوں وڈا عذاب چکھاواں گے۔ (۱۱–۱۹)

تے اے نبی، اساں تیرے توں پہلاں جِنّے رسول وی بھیجے اوہ سب کھانا کھاندے سن تے بازاراں وچ چلدے پھردے سن۔ تے اساں تہانوں اک دوجے لئی آزمائش بنایا اے: کیہ تسی صبر کرو گے؟ تے تیرا رب سب کجھ ویکھن والا اے۔ تے جیہڑے ساڈے نال ملن دی اُمید نہیں رکھدے اوہناں نے آکھیا: "ساڈے اُتے فرشتے کیوں نہیں اتارے گئے؟ یا اسیں اپنے رب نوں کیوں نہیں ویکھدے؟" بے شک اوہ اپنے دلاں وچ بہت وڈے بن بیٹھے نیں، تے بڑی وڈی سرکشی اُتے اُتر آئے نیں۔ جیس دن اوہ فرشتیاں نوں ویکھن گے اوس دن مجرماں لئی کوئی خوش خبری نہیں ہووے گی، تے (فرشتے) آکھن گے: "(تہاڈے تے خوشی دے وچکار) اک روکی ہوئی آڑ اے!" تے جو وی عمل اوہناں نے کیتے سن اسیں اوہناں ول ودھاں گے تے اوہناں نوں کھِلری ہوئی دھوڑ کر دیاں گے۔ اوس دن جنت والیاں دا ٹھکانا وی چنگا ہووے گا تے دوپہر دے آرام دی تھاں وی کتے سوہنی۔ تے جیس دن اسمان بدلاں سمیت پاٹ جاوے گا، تے فرشتے لگاتار اتارے جان گے، اوس دن سچی بادشاہی رحمٰن ای دی ہووے گی؛ تے اوہ دن کافراں اُتے بڑا اوکھا ہووے گا۔ تے اوس دن ظالم اپنے ہتھ وڈھ وڈھ کھاوے گا تے آکھے گا: "ہائے کاش میں رسول دے نال راہ پھڑ لیا ہوندا! ہائے میری شامت! کاش میں فلانے نوں یار نہ بنایا ہوندا! اوس نے مینوں نصیحت توں بہکا دتا ایس مگروں کہ اوہ میرے کول آ چکی سی۔" تے شیطان تے انسان نوں (ویلے سِر) بے یار و مددگار چھڈ دین والا اے۔ (۲۰–۲۹)

تے رسول آکھے گا: "اے میرے رب، میری قوم نے ایس قرآن نوں چھڈی ہوئی شے بنا لیا سی۔" تے ایسے طرحاں اساں ہر نبی لئی مجرماں وچوں دشمن بنائے؛ پر تیرا رب راہ وکھاؤن والا تے مدد کرن والا کافی اے۔ (۳۰–۳۱)

تے کافراں نے آکھیا: "ایہدے اُتے قرآن سارا اکو واری کیوں نہ اتاریا گیا؟" اینج ای (اتاریا گیا)، تاں جے ایہدے نال اسیں تیرا دل مضبوط رکھیے؛ تے اساں ایہنوں ٹھہر ٹھہر کے، سوہنی ترتیب نال پڑھ کے سنایا اے۔ تے اوہ تیرے کول کوئی وی (اعتراض دی) مثال نہیں لیاؤندے پر اسیں تیرے کول حق لے آؤندے آں، تے سب توں چنگا بیان۔[32] (۳۲–۳۳)

جیہڑے لوک اپنے مونہاں دے بھار دوزخ ول اکٹھے کیتے جان گے — اوہو ٹھکانے دے لحاظ نال سب توں بُرے، تے راہ توں سب توں ودھ بھٹکے ہوئے نیں۔ (۳۳–۳۴)

تے بے شک اساں موسیٰ نوں کتاب دتی، تے اوہدے نال اوہدے بھرا ہارون نوں مددگار بنایا۔ فیر اساں آکھیا: "تسی دوویں اوہناں لوکاں ول جاؤ جنہاں نے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا اے۔" فیر اساں اوہناں نوں پوری طرحاں تباہ کر دتا۔ تے نوح دی قوم نوں وی: جدوں اوہناں نے رسولاں نوں جھٹلایا، تے اساں اوہناں نوں ڈوب دتا تے

[32] تاریخ دے میدان وچ وحی: قرآن ۲۵:۳۲–۳۳ اُتے اک تاریخی، فلسفیانہ تے دینی شرح – قرآن کریم تے سائنس

اوہناں نوں لوکاں لئی اک نشانی بنا دتا۔ تے اساں ظالماں لئی دردناک عذاب تیار کر رکھیا اے۔ تے عاد، تے ثمود، تے رَسّ والیاں نوں وی، تے اوہناں دے وچکار بہت ساریاں نسلاں نوں وی: تے ہر اک لئی اساں مثالاں بیان کیتیاں، تے ہر اک نوں اساں بالکل ای مٹا دتا۔ تے بے شک ایہہ لوک اوس بستی کولوں لنگھ چکے نیں جیہدے اُتے بُرا مینہہ ورسایا گیا سی۔ فیر کیہ ایہہ اوہنوں ویکھدے نہیں رہے؟ نہیں — سگوں ایہہ دوبارہ اُٹھن دی اُمید ای نہیں رکھدے۔ تے جدوں ایہہ تینوں ویکھدے نیں، تے بس تیرا مذاق ای بناؤندے نیں: "کیہ ایہو اے اوہ جیہنوں اللہ نے رسول بنا کے بھیجیا اے؟ ایہہ تے نیڑے سی کہ سانوں ساڈے معبوداں توں بہکا ای دیندا، جے اسیں اوہناں اُتے جمے نہ رہندے۔" تے چھیتی ای اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا، جدوں اوہ عذاب ویکھن گے، کہ راہ توں ودھ بھٹکیا ہویا کون اے۔ بھلا تُوں اوہنوں ویکھیا جنہے اپنی خواہش نوں اپنا معبود بنا لیا اے؟ فیر کیہ تُوں اوہدا ذمہ دار بن سکنا ایں؟ یا تُوں ایہہ سمجھنا ایں کہ اوہناں وچوں بہتے سُندے یا سمجھدے نیں؟ اوہ تے بس ڈنگراں ورگے نیں — سگوں اوہ راہ توں ایہناں توں وی ودھ بھٹکے ہوئے نیں۔ (۳۵–۴۴)

کیہ تُوں اپنے رب (دی قدرت) ول نہیں ویکھیا کہ اوہ پرچھاویں نوں کیویں پھیلاؤندا اے؟ تے جے اوہ چاہندا، تے اوہنوں کھلوتا ای رکھدا۔ فیر اساں سورج نوں اوہدے اُتے دلیل بنایا، فیر اسیں اوہنوں ہولی ہولی اپنے ول سمیٹ لیندے آں۔ تے اوہو اے جنہے تہاڈے لئی رات نوں لباس بنایا، تے نیندر نوں آرام، تے دن نوں اُٹھ کھلون دا ویلا بنایا۔ تے اوہو اے جیہڑا اپنی رحمت دے اگے اگے ہواواں نوں خوش خبری بنا کے بھیجدا اے؛ تے اساں اسمان توں پاک پانی اتاریا، تاں جے اوہدے نال اک مُردہ زمین نوں زندہ کریے، تے اپنی پیدا کیتی ہوئی مخلوق وچوں بہت سارے ڈنگراں تے انساناں نوں اوہ پیائیے۔ تے بے شک اساں ایہنوں اوہناں دے وچکار طرحاں طرحاں نال پھیر پھیر کے بیان کیتا، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن؛ پر بہتے لوک ناشکری توں سوا کسے گل اُتے راضی نہ ہوئے۔ تے جے اسیں چاہندے، تے ہر بستی وچ اک ڈراؤن والا کھڑا کر دیندے۔ سو تُوں کافراں دا آکھا نہ من، تے ایس (قرآن) دے راہیں اوہناں نال بڑا وڈا جہاد کر۔ (۴۵–۵۲)

تے اوہو اے جنہے دو سمندر ملا کے چلائے، ایہہ مِٹھا تے پیاس بجھاؤن والا، تے اوہ کھارا تے گوڑا، تے اوہناں دے وچکار اک پردہ تے اک مضبوط آڑ رکھ دتی۔ تے اوہو اے جنہے پانی توں انسان نوں پیدا کیتا، فیر اوہنوں نسب والا تے سسرال والا بنایا۔[33] تے تیرا رب ہر شے اُتے قدرت والا اے۔ فیر وی اوہ اللہ نوں چھڈ کے اوہناں دی عبادت کردے نیں جیہڑے نہ اوہناں نوں نفع دے سکدے نیں نہ نقصان۔ تے کافر تے اپنے رب دے خلاف (شیطان دا) مددگار بنیا ہویا اے۔ تے اساں تینوں بس خوش خبری دین والا تے ڈراؤن والا بنا کے ای بھیجیا اے۔ آکھو: "میں ایہدے اُتے تہاڈے کولوں کوئی اجر نہیں منگدا، سوا ایس دے کہ جیہڑا چاہے اپنے رب تائیں راہ پھڑ لوے۔" تے اوس ہمیشہ زندہ اُتے بھروسا رکھ جیہڑا کدے نہیں مرے گا، تے اوہدی حمد دے نال تسبیح کر۔ تے اوہ اپنے بندیاں دے گناہاں دی خبر رکھن لئی کافی اے — اوہ جنہے اسماناں تے زمین نوں تے جو کجھ اوہناں دے وچکار اے چھ دوراں (دناں) وچ پیدا کیتا، فیر عرش اُتے قائم ہویا: اوہ رحمٰن اے۔ سو اوہدے بارے کسے خبر رکھن والے توں پُچھ۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "رحمٰن نوں سجدہ کرو،" تے آکھدے نیں: "تے رحمٰن کیہ ہوندا اے؟ کیہ اسیں اوہنوں سجدہ کریے جیہدا تُوں سانوں حکم دیویں؟" تے ایہدے نال اوہناں دی نفرت ہور ای ودھ جاندی اے۔ بڑا ای برکت والا اے اوہ جنہے اسمان وچ بُرج بنائے، تے

[33] نبی محمد اتفاق نال ایس گہری سائنسی حقیقت نوں نہیں جان سکدے سن۔ ایہہ آیت، ہور بہت ساریاں آیتاں وانگوں، اک سب کجھ جانن والے سرچشمے دا پتا دیندی اے۔ ایہدا ذکر ۲۱:۳۰ تے ۲۴:۴۵ وچ وی اے۔

اوہدے وچ اک چراغ (سورج) تے اک چانن والا چَن رکھیا۔ تے اوہو اے جنہے رات تے دن نوں اک دوجے دے پچھے آؤن والا بنایا، اوہدے لئی جیہڑا نصیحت پھڑنا چاہے یا شکر کرنا چاہے۔[34] (۵۳–۶۲)

تے رحمٰن دے بندے اوہ نیں جیہڑے زمین اُتے عاجزی نال چلدے نیں، تے جدوں جاہل اوہناں نال (جہالت دی) گل کردے نیں، تے آکھدے نیں: "سلام"؛ تے جیہڑے اپنے رب دے اگے سجدے تے قیام وچ راتاں گزاردے نیں؛ تے جیہڑے آکھدے نیں: "اے ساڈے رب، ساڈے توں دوزخ دا عذاب پھیر دے، بے شک اوہدا عذاب چِمٹ جان والی مصیبت اے؛ بے شک اوہ ٹھہرن تے رہن دی بڑی بُری تھاں اے"؛ تے جیہڑے جدوں خرچ کردے نیں، تے نہ فضول خرچی کردے نیں نہ کنجوسی، سگوں ایہناں دووا‌ں دے وچکار سدھی راہ اُتے رہندے نیں؛ تے جیہڑے اللہ دے نال کسے دوجے معبود نوں نہیں پکاردے، تے نہ اوس جان نوں قتل کردے نیں جیہنوں اللہ نے حرمت والا کیتا اے، سوا حق دے، تے نہ زنا کردے نیں — تے جیہڑا ایہہ کم کرے گا اوہ اپنے گناہ دا وبال پاوے گا: قیامت دے دن اوہدے لئی عذاب دُگنا کیتا جاوے گا، تے اوہ اوہدے وچ ذلیل ہو کے ہمیشہ رہے گا — سوا اوہناں دے جیہڑے توبہ کرن، ایمان لیاؤن تے نیک عمل کرن: سو ایہو جیہے لوکاں دیاں برائیاں نوں اللہ نیکیاں نال بدل دے گا۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے جیہڑا توبہ کرے تے نیک عمل کرے، تے بے شک اوہ اللہ ول سچا رجوع کردا اے۔ تے اوہ جیہڑے جھوٹھی گواہی نہیں دیندے، تے جدوں بیکار گلاں دے کولوں لنگھدے نیں، تے وقار نال لنگھ جاندے نیں؛ تے اوہ کہ جدوں اوہناں نوں اوہناں دے رب دیاں آیتاں نال نصیحت کیتی جاندی اے، تے اوہناں اُتے بولے تے انھے ہو کے نہیں ڈِگدے؛ تے جیہڑے آکھدے نیں: "اے ساڈے رب، سانوں ساڈیاں بیویاں تے ساڈی اولاد ولوں اکھاں دی ٹھنڈک عطا کر، تے سانوں پرہیزگاراں دا پیشوا بنا۔" ایہو لوک نیں جنہاں نوں اوہناں دے صبر دے بدلے (جنت دا) اُچا محل دتا جاوے گا، تے اوتھے دعا تے سلام نال اوہناں دا استقبال کیتا جاوے گا، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے — ٹھہرن تے رہن دی کِنّی سوہنی تھاں اے! آکھو: "جے تہاڈی دعا نہ ہوندی تے میرے رب نوں تہاڈی کوئی پرواہ نہ ہوندی۔ پر تسی تے جھٹلا چکے او، سو ہن (ایہدا عذاب) چِمٹ کے رہے گا۔" (۶۳–۷۷)

[34] قرآن اک سورت دا ناں بُرجاں (تاریاں دے جھُرمٹاں) دے ناں اُتے کیوں رکھدا اے؟

۲۶. شاعر (الشعراء)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

طا، سین، میم۔ ایہہ کھول کے بیان کرن والی کتاب دیاں آیتاں نیں۔ (۱–۲)

اے نبی، شاید تُوں ایس غم وچ اپنی جان ای گوا بیٹھیں کہ ایہہ ایمان نہیں لیاؤندے۔ جے اسیں چاہیے، تے اسمان توں اوہناں اُتے ایسی نشانی اتار دیئیے جیہدے اگے اوہناں دیاں دھوناں جھُکیاں دیاں جھُکیاں رہ جان۔ تے اوہناں کول رحمٰن ولوں کوئی نویں نصیحت نہیں آؤندی پر اوہ اوہدے توں مونہہ پھیر لیندے نیں۔ سو اوہ جھٹلا چکے نیں، ہن چھیتی ای اوہناں کول اوس شے دیاں خبراں آ جان گیاں جیہدا اوہ مذاق اُڈاؤندے سن۔ کیہ اوہناں نے زمین ول نہیں ویکھیا — کہ اساں اوہدے وچ ہر عمدہ قسم دیاں کِنّیاں ای چیزاں اُگائیاں نیں؟[35] بے شک ایہدے وچ اک نشانی اے، پر اوہناں وچوں بہتے ایمان لیاؤن والے نہیں سن۔ تے بے شک تیرا رب ای زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔[36] (۳–۹)

تے جدوں تیرے رب نے موسیٰ نوں پکاریا: "ظالم لوکاں کول جا، فرعون دی قوم کول۔ کیہ اوہ ڈردے نہیں؟" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، مینوں ڈر اے کہ اوہ مینوں جھٹلا دین گے، تے میرا سینہ تنگ ہوندا اے تے میری زبان نہیں چلدی؛ سو ہارون ول (وی وحی) بھیج۔ تے اوہناں دا میرے ذمے اک جرم وی اے، سو مینوں ڈر اے کہ اوہ مینوں قتل کر دین گے۔" آکھیا: "ہرگز نہیں! سو تسی دوویں ساڈیاں نشانیاں لے کے جاؤ؛ اسیں تہاڈے نال آں، سُن رہے آں۔ سو فرعون کول جاؤ تے آکھو: اسیں سارے جہاناں دے رب دے بھیجے ہوئے آں — کہ بنی اسرائیل نوں ساڈے نال بھیج دے۔" (۱۰–۱۷)

فرعون نے آکھیا: "کیہ اساں تینوں اپنے وچ بچپن وچ پالیا نہیں سی، تے تُوں اپنی عمر دے کئی ورھے ساڈے وچ نہیں رہیا؟ تے فیر تُوں اپنا اوہ کم کیتا جو تُوں کیتا — تے تُوں ناشکریاں وچوں ایں۔" اوس نے آکھیا: "میں اوہ کم اوس ویلے کیتا سی، جدوں میں راہ بھُلیاں وچوں ساں۔ فیر جدوں مینوں تہاڈا ڈر ہویا تے میں تہاڈے کولوں نس گیا؛ فیر میرے رب نے مینوں حکم (تے سمجھ) عطا کیتی تے مینوں رسولاں وچوں بنا دتا۔ تے کیہ ایہو اوہ احسان اے جیہڑا تُوں میرے اُتے جتاؤنا ایں — کہ تُوں بنی اسرائیل نوں غلام بنا رکھیا اے؟" (۱۸–۲۲)

فرعون نے آکھیا: "تے سارے جہاناں دا رب کیہ ہوندا اے؟" اوس نے آکھیا: "اسماناں تے زمین دا تے جو کجھ اوہناں دے وچکار اے سب دا رب، جے تسی یقین کرن والے او۔" اوس نے اپنے آل دوالے والیاں نوں آکھیا: "کیہ تسی سُندے نہیں؟" موسیٰ نے آکھیا: "تہاڈا رب، تے تہاڈے اگلے پیو دادیاں دا وی رب۔" اوس نے آکھیا: "تہاڈا ایہہ رسول جیہڑا تہاڈے ول بھیجیا گیا اے پک نال دیوانہ اے۔" موسیٰ نے آکھیا: "چڑھدے تے لہندے دا تے جو کجھ اوہناں دے وچکار اے سب دا رب، جے تسی عقل رکھدے او۔" اوس نے آکھیا: "جے تُوں میرے توں سوا کسے ہور نوں معبود بنایا، تے میں تینوں ضرور قیدیاں وچ شامل کر دیاں گا۔" موسیٰ نے آکھیا:

---

[35] "کیہ اوہناں نے زمین ول نہیں ویکھیا؟" — قرآن ۲۶:۷ اُتے اک شرح

[36] نباتات دی دنیا: قرآن دے مطابق اللہ دی الوہیت دا اک ثبوت
اللہ، پیدا کرن والا، وجود دین والا تے صورت بناؤن والا: نباتات دی دنیا

"بھاویں میں تیرے کول کوئی کھلّی شے لے آواں تاں وی؟" اوس نے آکھیا: "تے فیر لے آ، جے تُوں سچیاں وچوں ایں۔" سو اوس نے اپنی سوٹی سُٹ دتی، تے اچانک اوہ اک صاف اژدہا سی؛ تے اوس نے اپنا ہتھ کڈھیا، تے اچانک اوہ ویکھن والیاں لئی چٹّا چمکدا سی۔ فرعون نے اپنے آل دوالے دے سرداراں نوں آکھیا: "بے شک ایہہ بڑا ماہر جادوگر اے، جیہڑا چاہندا اے کہ اپنے جادو نال تہانوں تہاڈی زمین توں کڈھ دیوے۔ سو تسی کیہ صلاح دیندے او؟" اوہناں نے آکھیا: "ایہنوں تے ایہدے بھرا نوں مہلت دے، تے شہراں وچ اکٹھا کرن والے بھیج دے کہ اوہ ہر ماہر جادوگر نوں تیرے کول لے آوَن۔" سو جادوگر اک مقرر دن دے طے ہوئے ویلے اُتے اکٹھے کر لئے گئے، تے لوکاں نوں آکھیا گیا: "کیہ تسی وی اکٹھے ہوؤ گے، تاں جے جے جادوگر ای غالب رہن تے اسیں اوہناں دے پچھے چلیے؟" (۲۳–۴۰)

فیر جدوں جادوگر آئے، تے اوہناں نے فرعون نوں آکھیا: "جے اسیں غالب رہے تے کیہ سانوں کوئی انعام ملے گا؟" اوس نے آکھیا: "ہاں، تے فیر تسی (میرے) نیڑلیاں وچوں وی ہو جاؤ گے۔" موسیٰ نے اوہناں نوں آکھیا: "جو تسی سُٹنا اے سُٹو۔" سو اوہناں نے اپنیاں رسّیاں تے اپنیاں سوٹیاں سُٹیاں، تے آکھیا: "فرعون دی عزت دی قسم، بے شک اسیں ای غالب رہواں گے۔" فیر موسیٰ نے اپنی سوٹی سُٹی، تے اچانک اوہ اوس سب نوں نگلن لگ پئی جو اوہناں نے جھوٹھ موٹھ بنایا سی۔ تد جادوگر سجدے وچ ڈِگ پئے۔ اوہ بول پئے: "اسیں سارے جہاناں دے رب اُتے ایمان لیائے، موسیٰ تے ہارون دے رب اُتے۔" فرعون نے آکھیا: "تسی اوہدے اُتے ایمان لے آئے ایس توں پہلاں کہ میں تہانوں اجازت دیاں! بے شک ایہو تہاڈا وڈا اے، جنہے تہانوں جادو سکھایا اے — سو چھیتی ای تہانوں پتا لگ جاوے گا۔ میں ضرور تہاڈے ہتھ تے پیر اُلٹے پاسیوں وڈھاں گا، تے تہانوں ساریاں نوں سولی چڑھاواں گا۔" اوہناں نے آکھیا: "کوئی حرج نہیں: اسیں اپنے رب ای ول پرتن والے آں۔ سانوں اُمید اے کہ ساڈا رب ساڈے گناہ بخش دے گا، ایس لئی کہ اسیں سب توں پہلاں ایمان لیاؤن والے آں۔" (۴۱–۵۱)

تے اساں موسیٰ ول وحی کیتی: "میرے بندیاں نوں راتوں رات لے کے نکل جا، بے شک تہاڈا پچھا کیتا جاوے گا۔" فیر فرعون نے شہراں وچ اکٹھا کرن والے بھیج دتے: "ایہہ لوک تے بس اک تھوڑی جیہی ٹولی نیں، تے ایہناں نے سانوں غصہ چڑھایا اے، تے اسیں اک وڈا جتھا آں، ہر ویلے چوکنے۔" سو اساں اوہناں نوں باغاں تے چشمیاں وچوں کڈھ لیاندا، تے خزانیاں تے عزت والے ٹھکانے وچوں — اینج ای ہویا؛ تے اساں اوہناں چیزاں دا وارث بنی اسرائیل نوں بنا دتا۔ سو اوہناں نے سورج چڑھدیاں اوہناں دا پچھا کیتا، فیر جدوں دوویں جتھے اک دوجے نوں دِسّن لگے، تے موسیٰ دے ساتھیاں نے آکھیا: "اسیں تے پک نال پھڑے گئے!" اوس نے آکھیا: "ہرگز نہیں! بے شک میرا رب میرے نال اے؛ اوہ مینوں راہ وکھاوے گا۔" تد اساں موسیٰ ول وحی کیتی: "اپنی سوٹی سمندر اُتے مار۔" سو اوہ پاٹ گیا، تے ہر ٹکڑا اک وڈے پہاڑ ورگا ہو گیا۔ تے اساں دوجیاں نوں وی اوتھے نیڑے لے آندا، تے اساں موسیٰ نوں تے جیہڑے اوہدے نال سن ساریاں نوں بچا لیا؛ فیر دوجیاں نوں ڈوب دتا۔ بے شک ایہدے وچ اک نشانی اے، پر اوہناں وچوں بہتے ایمان لیاؤن والے نہیں سن۔ تے بے شک تیرا رب ای زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۵۲–۶۸)

تے اوہناں نوں ابراہیم دا قصہ پڑھ کے سنا، جدوں اوس نے اپنے پیو تے اپنی قوم نوں آکھیا: "تسی کیس شے دی عبادت کردے او؟" اوہناں نے آکھیا: "اسیں بُتاں دی عبادت کردے آں، تے اوہناں ای اُتے جمے بیٹھے رہندے آں۔" اوس نے آکھیا: "کیہ ایہہ تہاڈی سُندے نیں جدوں تسی پکاردے او، یا تہانوں کوئی نفع یا نقصان

دیندے نیں؟" اوہناں نے آکھیا: "نہیں، سگوں اساں اپنے پیو دادیاں نوں اینج ای کردیاں پایا اے۔" اوس نے آکھیا: "بھلا تُسّاں کدے ویکھیا وی کہ کیہناں دی عبادت کردے رہے او، تسی وی تے تہاڈے اگلے پیو دادے وی؟ ایہہ سب میرے دشمن نیں — سوا سارے جہاناں دے رب دے، جنہے مینوں پیدا کیتا، فیر اوہو مینوں راہ وکھاؤندا اے؛ تے اوہو مینوں کھواؤندا تے پیاؤندا اے؛ تے جدوں میں بیمار ہوواں، تے اوہو مینوں شفا دیندا اے؛ تے اوہو مینوں موت دے گا، فیر مینوں زندہ کرے گا؛ تے جیہدے کولوں مینوں اُمید اے کہ جزا دے دن میری خطا بخش دے گا۔ اے میرے رب، مینوں حکم (تے سمجھ) عطا کر تے مینوں نیک لوکاں نال ملا دے؛ تے پچھلیاں وچ میرا سچا ذکر باقی رکھ؛ تے مینوں نعمتاں والی جنت دے وارثاں وچوں بنا؛ تے میرے پیو نوں بخش دے، بے شک اوہ گمراہاں وچوں سی؛ تے مینوں اوس دن رسوا نہ کریں جدوں لوک اُٹھائے جان گے، اوس دن جدوں نہ مال کجھ کم آوے گا نہ پُتر، سوا اوہدے جیہڑا اللہ کول سلامت دل لے کے آوے۔" (۶۹–۸۹)

تے جنت پرہیزگاراں دے نیڑے لے آندی جاوے گی، تے بھڑکدی اگ گمراہاں دے سامہنے ظاہر کر دتی جاوے گی، تے اوہناں نوں آکھیا جاوے گا: "کتھے نیں اوہ جنہاں دی تسی اللہ توں سوا عبادت کردے سو؟ کیہ اوہ تہاڈی مدد کر سکدے نیں، یا اپنا ای بچاء کر سکدے نیں؟" فیر اوہ اوہدے وچ مُودھے مونہہ سُٹ دتے جان گے، اوہ وی تے گمراہ وی، تے ابلیس دے لشکر وی، سارے دے سارے۔ اوتھے اوہ آپس وچ جھگڑدے ہوئے آکھن گے: "اللہ دی قسم، اسیں تے کھلّی گمراہی وچ ساں جدوں تہانوں سارے جہاناں دے رب دے برابر ٹھہراؤندے ساں۔ تے سانوں تے بس مجرماں نے ای گمراہ کیتا، سو ہن نہ ساڈا کوئی سفارشی اے، تے نہ کوئی دلی دوست۔ کاش سانوں اک واری فیر پرتنا مل جاوے، تے اسیں ایمان والیاں وچوں ہو جائیے!" بے شک ایہدے وچ اک نشانی اے، پر اوہناں وچوں بہتے ایمان لیاؤن والے نہیں سن۔ تے بے شک تیرا رب ای زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۹۰–۱۰۴)

نوح دی قوم نے رسولاں نوں جھٹلایا، جدوں اوہناں دے بھرا نوح نے اوہناں نوں آکھیا: "کیہ تسی ڈردے نہیں؟ بے شک میں تہاڈے لئی اک امانت دار رسول آں، سو اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو۔ تے میں ایہدے اُتے تہاڈے کولوں کوئی اجر نہیں منگدا؛ میرا اجر تے بس سارے جہاناں دے رب دے ذمے اے۔ سو اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو۔" اوہناں نے آکھیا: "کیہ اسیں تیرے اُتے ایمان لے آئیے، حالانکہ تیرے پچھے تے سب توں نیویں لوک لگے نیں؟" اوس نے آکھیا: "مینوں کیہ خبر کہ اوہ کیہ کردے رہے نیں؟ اوہناں دا حساب تے بس میرے رب دے ذمے اے، کاش تسی سمجھو۔ تے میں ایمان والیاں نوں دھتکارن والا نہیں؛ میں تے بس اک کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں۔" اوہناں نے آکھیا: "اے نوح، جے تُوں باز نہ آیا، تے ضرور سنگسار کیتے جان والیاں وچوں ہووے گا۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میری قوم نے مینوں جھٹلا دتا اے، سو تُوں میرے تے اوہناں دے وچکار کھلّا فیصلہ کر دے، تے مینوں تے جیہڑے ایمان والے میرے نال نیں اوہناں نوں بچا لے۔" سو اساں اوہنوں تے جیہڑے اوہدے نال بھری ہوئی کشتی وچ سن بچا لیا، فیر ایس مگروں باقیاں نوں ڈوب دتا۔ بے شک ایہدے وچ اک نشانی اے، پر اوہناں وچوں بہتے ایمان لیاؤن والے نہیں سن۔ تے بے شک تیرا رب ای زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۰۵–۱۲۲)

عاد نے رسولاں نوں جھٹلایا، جدوں اوہناں دے بھرا ہود نے اوہناں نوں آکھیا: "کیہ تسی ڈردے نہیں؟ بے شک میں تہاڈے لئی اک امانت دار رسول آں، سو اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو۔ تے میں ایہدے اُتے تہاڈے کولوں

کوئی اجر نہیں منگدا؛ میرا اجر تے بس سارے جہاناں دے رب دے ذمے اے۔ کیہ تسی ہر اُچی تھاں اُتے کھیڈ تماشے لئی اک یادگار بناؤندے او، تے وڈے وڈے محل اُساردے او جیویں تسی ہمیشہ ای رہنا اے؟ تے جدوں کسے اُتے ہتھ پاؤندے او، تے ظالماں وانگوں ہتھ پاؤندے او؟ سو اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو۔ تے اوس توں ڈرو جنہے اوہناں چیزاں نال تہاڈی مدد کیتی جیہڑیاں تسی جاندے او: اوس نے ڈنگراں تے پُتراں نال تہاڈی مدد کیتی، تے باغاں تے چشمیاں نال۔ بے شک مینوں تہاڈے اُتے اک وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے۔" اوہناں نے آکھیا: "ساڈے لئی برابر اے بھاویں تُوں نصیحت کر یا نصیحت کرن والیاں وچوں نہ ہو۔ ایہہ تے بس اگلیاں دی ریت اے، تے سانوں کوئی عذاب نہیں دتا جاوے گا۔" سو اوہناں نے اوہنوں جھٹلایا، تے اساں اوہناں نوں ہلاک کر دتا۔ بے شک ایہدے وچ اک نشانی اے، پر اوہناں وچوں بہتے ایمان لیاؤن والے نہیں سن۔ تے بے شک تیرا رب ای زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۲۳–۱۴۰)

ثمود نے رسولاں نوں جھٹلایا، جدوں اوہناں دے بھرا صالح نے اوہناں نوں آکھیا: "کیہ تسی ڈردے نہیں؟ بے شک میں تہاڈے لئی اک امانت دار رسول آں، سو اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو۔ تے میں ایہدے اُتے تہاڈے کولوں کوئی اجر نہیں منگدا؛ میرا اجر تے بس سارے جہاناں دے رب دے ذمے اے۔ کیہ تہانوں ایتھے دیاں چیزاں وچ امن نال ای چھڈ دتا جاوے گا — باغاں تے چشمیاں وچ، تے کھیتیاں تے اوہناں کھجوراں وچ جنہاں دے خوشے نرم تے نازک نیں؟ تے تسی بڑی مہارت نال پہاڑاں نوں تراش کے گھر بناؤندے او۔ سو اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو، تے اوہناں حدوں ودھن والیاں دا آکھا نہ منو، جیہڑے زمین وچ فساد پھیلاؤندے نیں تے اصلاح نہیں کردے۔" اوہناں نے آکھیا: "تُوں تے بس جادو دے ماریاں وچوں ایں۔ تُوں ساڈے ای ورگا اک بشر ایں۔ سو کوئی نشانی لے آ، جے تُوں سچیاں وچوں ایں۔" اوس نے آکھیا: "ایہہ اک اونٹھنی اے: پانی پین دی اک واری ایہدی اے، تے اک مقرر دن دی واری تہاڈی۔ تے ایہنوں برائی نال ہتھ نہ لانا، نہیں تے تہانوں اک وڈے دن دا عذاب آ پھڑے گا۔" پر اوہناں نے اوہدیاں کُونچاں وڈھ دتیاں، فیر پچھتاؤندے رہ گئے، کیوں جے عذاب نے اوہناں نوں آ پھڑیا۔ بے شک ایہدے وچ اک نشانی اے، پر اوہناں وچوں بہتے ایمان لیاؤن والے نہیں سن۔ تے بے شک تیرا رب ای زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۴۱–۱۵۹)

لوط دی قوم نے رسولاں نوں جھٹلایا، جدوں اوہناں دے بھرا لوط نے اوہناں نوں آکھیا: "کیہ تسی ڈردے نہیں؟ بے شک میں تہاڈے لئی اک امانت دار رسول آں، سو اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو۔ تے میں ایہدے اُتے تہاڈے کولوں کوئی اجر نہیں منگدا؛ میرا اجر تے بس سارے جہاناں دے رب دے ذمے اے۔ کیہ سارے جہان والیاں وچوں تسی مرداں کول جاندے او، تے اپنیاں اوہناں بیویاں نوں چھڈ دیندے او جیہڑیاں تہاڈے رب نے تہاڈے لئی پیدا کیتیاں نیں؟ نہیں — سگوں تسی حدوں ودھن والے لوک او۔" اوہناں نے آکھیا: "اے لوط، جے تُوں باز نہ آیا، تے ضرور کڈھے جان والیاں وچوں ہووے گا۔" اوس نے آکھیا: "میں تہاڈے ایس کم توں سخت بیزار آں۔ اے میرے رب، مینوں تے میرے گھر والیاں نوں اوس توں بچا لے جو ایہہ کردے نیں۔" سو اساں اوہنوں تے اوہدے سارے گھر والیاں نوں بچا لیا، سوا اک بُڈھی دے جیہڑی پچھے رہ جان والیاں وچ سی۔ فیر اساں باقیاں نوں تباہ کر دتا، تے اوہناں اُتے اک مینہہ ورسایا — سو کِنّا بُرا سی اوہ مینہہ اوہناں اُتے جنہاں نوں ڈرایا جا چکیا سی! بے شک ایہدے وچ اک نشانی اے، پر اوہناں وچوں بہتے ایمان لیاؤن والے نہیں سن۔ تے بے شک تیرا رب ای زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۶۰–۱۷۵)

اَیکہ (جھنگی) والیاں نے رسولاں نوں جھٹلایا، جدوں شعیب نے اوہناں نوں آکھیا: "کیہ تسی ڈردے نہیں؟ بے شک میں تہاڈے لئی اک امانت دار رسول آں، سو اللہ توں ڈرو تے میرا حکم منو۔ تے میں ایہدے اُتے تہاڈے کولوں کوئی اجر نہیں منگدا؛ میرا اجر تے بس سارے جہاناں دے رب دے ذمے اے۔ ناپ پورا دیو، تے گھاٹا دین والیاں وچوں نہ بنو؛ تے سدھی ترکڑی نال تولو؛ تے لوکاں نوں اوہناں دیاں چیزاں گھٹا کے نہ دیو، تے زمین وچ فساد پھیلاؤندے نہ پھرو۔ تے اوس توں ڈرو جنہے تہانوں وی پیدا کیتا تے اگلی مخلوق نوں وی۔" اوہناں نے آکھیا: "تُوں تے بس جادو دے ماریاں وچوں ایں۔ تے تُوں ساڈے ای ورگا اک بشر ایں، تے اسیں تے تینوں جھوٹھیاں وچوں سمجھدے آں۔ سو ساڈے اُتے اسمان دا کوئی ٹکڑا ڈیگ دے، جے تُوں سچیاں وچوں ایں۔" اوس نے آکھیا: "میرا رب خوب جاندا اے جو تسی کردے او۔" سو اوہناں نے اوہنوں جھٹلایا، تے اوہناں نوں سائبان والے دن دے عذاب نے آ پھڑیا؛ بے شک اوہ اک وڈے دن دا عذاب سی۔ بے شک ایہدے وچ اک نشانی اے، پر اوہناں وچوں بہتے ایمان لیاؤن والے نہیں سن۔ تے بے شک تیرا رب ای زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۷۶–۱۹۱)

تے بے شک ایہہ سارے جہاناں دے رب دا اتاریا ہویا اے: اے نبی، ایہنوں امانت دار روح نے تیرے دل اُتے اتاریا اے، تاں جے تُوں ڈراؤن والیاں وچوں ہوویں، صاف عربی زبان وچ۔ تے بے شک ایہدا ذکر اگلے لوکاں دیاں کتاباں وچ وی اے۔ کیہ اوہناں لئی ایہہ نشانی نہیں کہ بنی اسرائیل دے عالم ایہنوں جاندے نیں؟ تے جے اسیں ایہنوں کسے عجمی اُتے اتاردے، تے اوہ ایہنوں اوہناں دے ساہمنے پڑھدا، تاں وی اوہ ایہدے اُتے ایمان نہ لیاؤندے۔ ایسے طرحاں اساں ایہنوں مجرماں دے دلاں وچ اتار دتا اے: اوہ ایہدے اُتے ایمان نہیں لیاؤن گے جدوں تائیں دردناک عذاب نہ ویکھ لین، سو اوہ اوہناں اُتے اچانک آ جاوے گا، تے اوہناں نوں خبر وی نہ ہووے گی، تد اوہ آکھن گے: "کیہ سانوں کجھ مہلت مل سکدی اے؟" تے کیہ ایہہ ساڈے عذاب دی چھیتی مچاؤندے نیں؟ بھلا ویکھ تاں — جے اسیں اوہناں نوں کئی ورھے مزے کرن دیئیے، فیر اوہناں اُتے اوہ آ جاوے جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا سی، تے جو مزے اوہناں نوں دتے گئے سن اوہ اوہناں دے کیس کم آؤن گے؟ تے اساں کوئی بستی ہلاک نہیں کیتی پر اوہدے لئی ڈراؤن والے سن، نصیحت دے طور تے؛ تے اسیں ظالم نہیں۔ (۱۹۲–۲۰۹)

تے ایہنوں شیطان لے کے نہیں اُتریے: نہ ایہہ اوہناں دے لائق اے، تے نہ اوہ ایہہ کر سکدے نیں۔ بے شک اوہ تے (ایہدے) سُنن توں وی دور رکھے گئے نیں۔ سو اللہ دے نال کسے دوجے معبود نوں نہ پکار، نہیں تے تُوں وی عذاب پاؤن والیاں وچوں ہو جاویں گا۔ تے اپنے سب توں نیڑے دے رشتے داراں نوں ڈرا، تے جیہڑے ایمان والے تیرے پچھے چلن اوہناں لئی اپنا بازو جھُکائی رکھ۔ فیر جے اوہ تیری نافرمانی کرن، تے آکھ دے: "جو تسی کردے او میں اوہدے توں بری آں۔" تے اوس زبردست، ہمیشہ رحم کرن والے اُتے بھروسا رکھ، جیہڑا تینوں ویکھدا اے جدوں تُوں (نماز وچ) کھلوندا ایں، تے سجدہ کرن والیاں وچ تیرا اُٹھنا بیٹھنا وی۔ بے شک اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ کیہ میں تہانوں دساں کہ شیطان کیہدے اُتے اُتردے نیں؟ اوہ ہر جھوٹھے، گناہگار اُتے اُتردے نیں: اوہ سُنی سنائی گل (کنّاں وچ) پاؤندے نیں، تے اوہناں وچوں بہتے جھوٹھے ہوندے نیں۔ تے رہے شاعر، تے اوہناں دے پچھے گمراہ لوک ای چلدے نیں۔ کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اوہ ہر وادی وچ بھٹکدے پھردے نیں، تے ایہہ کہ اوہ اوہ کجھ آکھدے نیں جو کردے نہیں؟ سوا اوہناں دے

جیہڑے ایمان لیائے، تے نیک عمل کیتے، تے اللہ نوں بہت یاد کیتا، تے ظلم سہن مگروں (بس) اپنا بدلہ لیا۔
تے ظالم چھیتی ای جان لین گے کہ اوہ کیس پاسے پلٹا کھاندے نیں۔ (۲۱۰–۲۲۷)

۲۷. کیڑیاں (النمل)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

طا، سین۔ ایہہ قرآن تے اک کھلّی کتاب دیاں آیتاں نیں، ایمان والیاں لئی ہدایت تے خوش خبری، جیہڑے نماز قائم کردے نیں تے زکوٰۃ دیندے نیں، تے جیہڑے آخرت اُتے یقین رکھدے نیں۔ بے شک جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے، اساں اوہناں دے کرتوت اوہناں لئی سوہنے بنا دتے نیں، سو اوہ بھٹکدے پھردے نیں۔ ایہو لوک نیں جنہاں لئی بُرا عذاب اے، تے آخرت وچ ایہو سب توں ودھ گھاٹا کھان والے ہون گے۔ تے اے نبی، بے شک تینوں ایہہ قرآن اک حکمت والے، سب کجھ جانن والے ولوں سکھایا جاندا اے۔ (۱–۶)

جدوں موسیٰ نے اپنے گھر والیاں نوں آکھیا: "میں اک اگ ویکھی اے۔ میں اوتھوں تہاڈے کول کوئی خبر لیاؤندا آں، یا تہاڈے کول کوئی بلدا ہویا انگارہ لے آؤندا آں، تاں جے تسی سیک سکو۔" فیر جدوں اوہ اوہدے کول اپڑیا، تے واج آئی: "برکت والا اے اوہ جیہڑا ایس اگ وچ اے تے جیہڑا ایہدے آل دوالے اے! تے پاک اے اللہ، سارے جہاناں دا رب! اے موسیٰ، بے شک ایہہ میں آں، اللہ، زبردست، حکمت والا۔ تے اپنی سوٹی سُٹ دے۔" فیر جدوں اوس نے اوہنوں ویکھیا کہ سپ وانگوں ہل رہی اے، تے پِٹھ پھیر کے نسیا تے مُڑ کے وی نہ ویکھیا۔ "اے موسیٰ، ڈر نہ: میرے حضور رسول ڈریا نہیں کردے، سوا اوہدے جنہے ظلم کیتا ہووے فیر برائی دے مگروں اوہنوں نیکی نال بدل دتا ہووے — تے بے شک میں بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا آں۔ تے اپنا ہتھ اپنے گریبان وچ پا: اوہ بِنا کسے عیب دے چِٹا چمکدا نکلے گا — ایہہ فرعون تے اوہدی قوم ول (بھیجیاں جان والیاں) نو نشانیاں وچوں اے۔ بے شک اوہ نافرمان لوک نیں۔" (۷–۱۲)

فیر جدوں ساڈیاں نشانیاں اکھاں کھول دین والیاں بن کے اوہناں کول آئیاں، تے اوہناں نے آکھیا: "ایہہ تے کھلّا جادو اے۔" تے اوہناں نے ظلم تے تکبر پاروں اوہناں دا انکار کر دتا، حالانکہ اوہناں دے دل اوہناں دا یقین کر چکے سن۔ سو ویکھ فساد کرن والیاں دا انجام کیہو جیہا ہویا۔ (۱۳–۱۴)

تے بے شک اساں داؤد تے سلیمان نوں علم دتا، تے دوواں نے آکھیا: "ساری تعریف اللہ لئی اے، جنہے سانوں اپنے بہت سارے ایمان والے بندیاں اُتے فضیلت دتی۔" تے سلیمان داؤد دا وارث ہویا، تے اوس نے آکھیا: "اے لوکو، سانوں پنچھیاں دی بولی سکھائی گئی اے، تے سانوں ہر شے وچوں دتا گیا اے۔ بے شک ایہہ تے کھلّا فضل اے۔" تے سلیمان لئی اوہدے لشکر، جِنّاں تے انساناں تے پنچھیاں وچوں، اکٹھے کیتے گئے، تے اوہناں نوں قطاراں وچ رکھیا جاندا سی، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ کیڑیاں دی وادی اُتے اپڑے، تے اک کیڑی نے آکھیا: "اے کیڑیو، اپنے گھراں وچ وڑ جاؤ، کتے سلیمان تے اوہدے لشکر بے خبری وچ تہانوں مِدھ نہ دین۔" سو اوہ اوہدی گل اُتے مسکرا کے ہس پیا، تے آکھیا: "اے میرے رب، مینوں توفیق دے کہ میں تیری اوس نعمت دا شکر کراں جیہڑی تُوں میرے اُتے تے میرے ماں پیو اُتے کیتی، تے ایہہ کہ میں ایسے نیک عمل کراں جیہڑے تینوں پسند ہون، تے اپنی رحمت نال مینوں اپنے نیک بندیاں وچ داخل کر لے۔" (۱۵–۱۹)

تے اوس نے پنچھیاں دی حاضری لئی تے آکھیا: "کیہ گل اے کہ مینوں ہُدہُد نہیں دِسدا؟ یا اوہ غیر حاضراں وچوں اے؟ میں اوہنوں ضرور سخت سزا دیاں گا، یا اوہنوں ذبح کر دیاں گا، یا اوہ میرے کول کوئی کھلّی دلیل لے آوے۔" فیر ہُدہُد نے زیادہ دیر نہ لائی۔ اوہ آیا تے آکھن لگا: "مینوں اوہ گل پتا لگی اے جیہڑی تینوں پتا

نہیں۔ تے میں سبا توں تیرے کول اک یقینی خبر لے کے آیا آں۔ میں اک عورت نوں ویکھیا جیہڑی اوہناں اُتے راج کردی اے، تے اوہنوں ہر شے وچوں دتا گیا اے، تے اوہدا اک بہت وڈا تخت اے۔ میں اوہنوں تے اوہدی قوم نوں ویکھیا کہ اللہ نوں چھڈ کے سورج نوں سجدہ کردے نیں۔ تے شیطان نے اوہناں دے عمل اوہناں لئی سوہنے بنا دتے نیں تے اوہناں نوں راہ توں روک دتا اے، سو اوہ ہدایت نہیں پاؤندے — کہ اوس اللہ نوں سجدہ نہ کرن، جیہڑا اسماناں تے زمین دیاں لُکیاں چیزاں نوں باہر کڈھدا اے، تے جاندا اے جو تسی لُکاؤندے او تے جو ظاہر کردے او۔ اللہ — اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، عرشِ عظیم دا رب۔" سلیمان نے آکھیا: "اسیں ویکھ لیندے آں کہ تُوں سچ آکھیا اے یا تُوں جھوٹھیاں وچوں ایں۔ میرا ایہہ خط لے جا تے ایہنوں اوہناں ول پا دے، فیر اوہناں توں پرے ہٹ جا تے ویکھ کہ اوہ کیہ جواب دیندے نیں۔" (۲۰–۲۸)

(ملکہ نے) آکھیا: "اے سردارو، میرے ول اک عزت والا خط پایا گیا اے۔ اوہ سلیمان ولوں اے، تے اوہ ایہہ اے: اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ میرے مقابلے سرکشی نہ کرو، تے فرمانبردار (مسلمان) بن کے میرے کول آ جاؤ۔" اوس نے آکھیا: "اے سردارو، میرے ایس معاملے وچ مینوں صلاح دیو: میں کسے معاملے دا فیصلہ نہیں کردی جدوں تائیں تسی میرے کول حاضر نہ ہووو۔" اوہناں نے آکھیا: "اسیں زور والے تے سخت لڑاکے لوک آں، پر حکم تیرے ہتھ اے؛ سو ویکھ لے کہ تُوں کیہ حکم دیندی ایں۔" اوس نے آکھیا: "بادشاہ جدوں کسے بستی وچ وڑدے نیں تے اوہنوں اُجاڑ دیندے نیں، تے اوہدے عزت والیاں نوں ذلیل کر دیندے نیں۔ تے ایہہ اینج ای کرن گے۔ تے میں اوہناں ول اک تحفہ بھیجنی آں، فیر ویکھنی آں کہ قاصد کیہ جواب لے کے پرتدے نیں۔" (۲۹–۳۵)

فیر جدوں (قاصد) سلیمان کول آیا، تے اوس نے آکھیا: "کیہ تسی مال نال میری مدد کرنا چاہندے او؟ جو کجھ اللہ نے مینوں دتا اے اوہ اوس توں کتے چنگا اے جو اوس نے تہانوں دتا اے۔ نہیں — سگوں تسی ای اپنے تحفے اُتے خوش ہوندے او۔ اوہناں کول پرت جا: اسیں اوہناں اُتے ایسے لشکر لے کے آواں گے جنہاں دا اوہ مقابلہ نہ کر سکن گے، تے اسیں اوہناں نوں اوتھوں ذلیل کر کے کڈھاں گے، تے اوہ خوار ہون گے۔" اوس نے آکھیا: "اے سردارو، تہاڈے وچوں کون اوہدا تخت میرے کول لے آوے گا ایس توں پہلاں کہ اوہ فرمانبردار بن کے میرے کول آؤن؟" جِنّاں وچوں اک زوراور دیو نے آکھیا: "میں اوہنوں تیرے کول لے آواں گا ایس توں پہلاں کہ تُوں اپنی تھاں توں اُٹھیں؛ تے میں ایہدے اُتے زور وی رکھدا آں، تے امانت دار وی آں۔" جیہدے کول کتاب دا علم سی اوس نے آکھیا: "میں اوہنوں تیرے کول لے آواں گا ایس توں پہلاں کہ تیری پلک جھپکے۔" فیر جدوں اوس نے اوہنوں اپنے کول رکھیا ہویا ویکھیا، تے آکھیا: "ایہہ میرے رب دا فضل اے، تاں جے اوہ مینوں آزمائے کہ میں شکر کرنا آں یا ناشکری۔ تے جیہڑا شکر کردا اے اوہ اپنے ای بھلے لئی شکر کردا اے، تے جیہڑا ناشکری کرے — تے میرا رب بے پرواہ، بڑا کرم والا اے۔" اوس نے آکھیا: "اوہدے لئی اوہدے تخت دی شکل بدل دیو؛ اسیں ویکھدے آں کہ اوہ راہ پاؤندی اے یا اوہناں وچوں اے جیہڑے راہ نہیں پاؤندے۔" فیر جدوں اوہ آئی، تے اوہنوں آکھیا گیا: "کیہ تیرا تخت ایہو جیہا ای اے؟" اوس نے آکھیا: "ایہہ تے اینج لگدا اے جیویں اوہو ای اے۔" (سلیمان نے آکھیا:) "تے سانوں ایس توں پہلاں ای علم دے دتا گیا سی، تے اسیں فرمانبردار (مسلمان) ساں۔" تے اوہنوں (ایمان توں) اوس شے نے روکی رکھیا سی جیہدی اوہ اللہ توں سوا عبادت کردی سی، بے شک اوہ کافر لوکاں وچوں سی۔ اوہنوں آکھیا گیا: "محل وچ داخل ہو جا۔" فیر جدوں اوس نے اوہنوں ویکھیا تے اوہنوں ڈُونگھا پانی سمجھیا تے اپنیاں پِنّیاں توں کپڑا چُک لیا۔ اوس نے آکھیا: "ایہہ

تے اک محل اے جیہدے وچ شیشے جڑے ہوئے نیں۔" اوہ بول پئی: "اے میرے رب، میں اپنے اُتے ظلم کیتا؛ تے ہن میں سلیمان دے نال اللہ دی فرمانبردار بن گئی آں، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے۔" (۳۶–۴۴)

تے بے شک اساں ثمود ول اوہناں دے بھرا صالح نوں بھیجیا: "اللہ دی عبادت کرو!" تے اچانک اوہ دو دھڑے بن کے آپس وچ جھگڑن لگے۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، تسی بھلائی توں پہلاں برائی دی چھیتی کیوں مچاؤندے او؟ تسی اللہ کولوں بخشش کیوں نہیں منگدے، تاں جے تہاڈے اُتے رحم کیتا جاوے؟" اوہناں نے آکھیا: "اسیں تے تیرے توں تے تیرے ساتھیاں توں بدشگونی لیندے آں۔" اوس نے آکھیا: "تہاڈی بدشگونی اللہ دے کول اے۔ نہیں — سگوں تسی اوہ لوک او جنہاں دی آزمائش ہو رہی اے۔" تے شہر وچ نو بندے سن جیہڑے زمین وچ فساد پھیلاؤندے سن تے اصلاح نہیں سی کردے۔ اوہناں نے آکھیا: "آپس وچ اللہ دیاں قسماں کھاؤ کہ اسیں راتوں رات اوہدے اُتے تے اوہدے گھر والیاں اُتے حملہ کراں گے، فیر اوہدے وارث نوں آکھ دیاں گے: اسیں تے اوہدے گھر والیاں دی ہلاکت دے ویلے اوتھے سی ای نہیں، تے بے شک اسیں سچے آں۔" تے اوہناں نے اک چال چلی، تے اساں وی اک تدبیر کیتی، تے اوہناں نوں خبر وی نہ ہوئی۔ سو ویکھ اوہناں دی چال دا انجام کیہو جیہا ہویا: اساں اوہناں نوں تے اوہناں دی ساری قوم نوں تباہ کر دتا۔ سو ایہہ نیں اوہناں دے گھر، اوہناں دے ظلم پاروں اُجڑے پئے۔ بے شک ایہدے وچ اوہناں لوکاں لئی نشانی اے جیہڑے جاندے نیں۔ تے اساں اوہناں نوں بچا لیا جیہڑے ایمان لیائے تے پرہیزگاری کردے سن۔ (۴۵–۵۳)

تے لوط نوں وی (بھیجیا)، جدوں اوس نے اپنی قوم نوں آکھیا: "کیہ تسی اکھیں ویکھدیاں ایہہ بے حیائی کردے او؟ کیہ تسی عورتاں نوں چھڈ کے شہوت نال مرداں کول جاندے او؟ نہیں — سگوں تسی جہالت کرن والے لوک او۔" تے اوہدی قوم دا جواب بس ایہو سی کہ اوہناں نے آکھیا: "لوط دے گھر والیاں نوں اپنی بستی وچوں کڈھ دیو: ایہہ لوک بڑے پاک صاف بن دے نیں!" سو اساں اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں بچا لیا، سوا اوہدی بیوی دے: اساں طے کر دتا سی کہ اوہ پچھے رہ جان والیاں وچوں ہووے۔ تے اساں اوہناں اُتے اک مینہہ ورسایا — سو کِنّا بُرا سی اوہ مینہہ اوہناں اُتے جنہاں نوں ڈرایا جا چکیا سی! (۵۴–۵۸)

اے نبی، آکھو: "ساری تعریف اللہ لئی اے، تے سلام اے اوہدے اوہناں بندیاں اُتے جنہاں نوں اوس نے چُن لیا۔" کیہ اللہ چنگا اے، یا اوہ جنہاں نوں ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں؟ بھلا اوہ کون اے جنہے اسماناں تے زمین نوں پیدا کیتا، تے تہاڈے لئی اسمان توں پانی اتاریا، فیر اوہدے نال اساں رونق والے باغ اُگائے، جنہاں دے رُکھ اُگانا تہاڈے وس وچ نہیں سی؟ کیہ اللہ دے نال کوئی ہور معبود اے؟ نہیں — سگوں ایہہ اوہ لوک نیں جیہڑے (حق توں) ہٹ جاندے نیں۔ بھلا اوہ کون اے جنہے زمین نوں ٹھہرن دی تھاں بنایا، تے اوہدے وچکار دریا وگائے، تے اوہدے لئی جمے ہوئے پہاڑ بنائے، تے دو سمندراں دے وچکار اک آڑ رکھ دتی؟ کیہ اللہ دے نال کوئی ہور معبود اے؟ نہیں — سگوں اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ بھلا اوہ کون اے جیہڑا بے قرار دی دعا سُندا اے جدوں اوہ اوہنوں پکاردا اے، تے تکلیف دور کر دیندا اے، تے تہانوں زمین وچ جانشین بناؤندا اے؟ کیہ اللہ دے نال کوئی ہور معبود اے؟ تسی بہت ای گھٹ دھیان کردے او! بھلا اوہ کون اے جیہڑا خشکی تے سمندر دے ہنیریاں وچ تہانوں راہ وکھاؤندا اے، تے جیہڑا اپنی رحمت دے اگے اگے ہواواں نوں خوش خبری بنا کے بھیجدا اے؟ کیہ اللہ دے نال کوئی ہور معبود اے؟ اللہ اوس توں بہت اُچا اے جو ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں۔ بھلا اوہ کون اے جیہڑا مخلوق نوں پہلی واری پیدا کردا اے فیر اوہنوں دہراؤندا اے، تے جیہڑا تہانوں

اسمان تے زمین توں رزق دیندا اے؟ کیہ اللہ دے نال کوئی ہور معبود اے؟ آکھو: "اپنی دلیل لیاؤ، جے تسی سچے او۔" (۵۹–۶۴)

آکھو: "اسماناں تے زمین وچ اللہ توں سوا کوئی وی غیب نہیں جاندا؛ تے نہ اوہناں نوں ایہہ خبر اے کہ اوہ کدوں اُٹھائے جان گے۔" نہیں — سگوں آخرت دے بارے اوہناں دا علم تھک ہار گیا اے؛ نہیں — سگوں اوہ اوہدے ولوں شک وچ نیں؛ نہیں — سگوں اوہ اوہدے ولوں انھے نیں۔ تے کافراں نے آکھیا: "کیہ جدوں اسیں تے ساڈے پیو دادے مٹی ہو جاواں گے، تے سچ مُچ سانوں (قبراں وچوں) کڈھیا جاوے گا؟ ایہدا وعدہ تے ایس توں پہلاں وی ساڈے نال تے ساڈے پیو دادیاں نال ہوندا آیا اے: ایہہ تے بس اگلیاں دیاں کہانیاں نیں۔" آکھو: "زمین وچ چلو پھرو تے ویکھو کہ مجرماں دا انجام کیہو جیہا ہویا۔" تے تُوں اوہناں اُتے غم نہ کر، تے نہ اوہناں دیاں چالاں توں تنگ دل ہو۔ تے اوہ آکھدے نیں: "ایہہ وعدہ کدوں پورا ہووے گا، جے تسی سچے او؟" آکھو: "ہو سکدا اے جیس (عذاب) دی تسی چھیتی مچاؤندے او اوہدا کجھ حصہ تہاڈے پچھے ای آ لگیا ہووے۔" تے بے شک تیرا رب لوکاں اُتے بڑے فضل والا اے، پر اوہناں وچوں بہتے شکر نہیں کردے۔ تے بے شک تیرا رب جاندا اے جو اوہناں دے سینے لُکاؤندے نیں تے جو اوہ ظاہر کردے نیں۔ تے اسمان تے زمین وچ کوئی لُکی ہوئی شے ایسی نہیں جیہڑی اک کھلّی کتاب وچ نہ ہووے۔ (۶۵–۷۵)

بے شک ایہہ قرآن بنی اسرائیل دے سامہنے اوہناں بہتیاں گلاں نوں بیان کردا اے جنہاں وچ اوہ اختلاف کردے نیں۔ تے بے شک ایہہ ایمان والیاں لئی ہدایت تے رحمت اے۔ بے شک تیرا رب اپنے حکم نال اوہناں دے وچکار فیصلہ کر دے گا؛ تے اوہو زبردست، سب کجھ جانن والا اے۔ سو اللہ اُتے بھروسا رکھ: بے شک تُوں کھلّے حق اُتے ایں۔ بے شک تُوں مُردیاں نوں نہیں سنا سکدا، تے نہ بولیاں نوں اپنی پکار سنا سکدا ایں جدوں اوہ پِٹھ پھیر کے چلے جان؛ تے نہ تُوں انھیاں نوں اوہناں دی گمراہی وچوں کڈھ کے راہ وکھا سکدا ایں۔ تُوں تے بس اوہناں ای نوں سنا سکدا ایں جیہڑے ساڈیاں آیتاں اُتے ایمان لیاؤندے نیں، فیر اوہو فرمانبردار نیں۔ تے جدوں اوہناں اُتے گل پوری ہون دا ویلا آ جاوے گا، تے اسیں اوہناں لئی زمین وچوں اک جانور کڈھاں گے، جیہڑا اوہناں نال گل کرے گا: کہ لوک ساڈیاں آیتاں اُتے یقین نہیں سی کردے۔ تے جیس دن اسیں ہر امت وچوں اوہناں لوکاں دا اک ٹولا اکٹھا کراں گے جیہڑے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلاؤندے سن، فیر اوہ قطاراں وچ روکے جان گے — ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ آ جان گے، تے اوہ آکھے گا: "کیہ تُسّاں میریاں آیتاں نوں جھٹلا دتا حالانکہ تُسّاں اوہناں نوں علم دے گھیرے وچ وی نہیں سی لیاندا؟ یا تسی ہور کیہ کردے رہے؟" تے اوہناں دے ظلم پاروں اوہناں اُتے گل پوری ہو جاوے گی، سو اوہ بول نہ سکن گے۔ (۷۶–۸۵)

کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اساں رات بنائی تاں جے اوہ اوہدے وچ آرام کرن، تے دن نوں روشن بنایا؟ بے شک ایہدے وچ ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ تے جیس دن صور پھُوکیا جاوے گا، تے جو وی اسماناں وچ نیں تے جو وی زمین وچ نیں سب گھبرا اُٹھن گے، سوا اوہناں دے جنہاں نوں اللہ چاہے؛ تے سب اوہدے کول عاجز ہو کے آؤن گے۔ تے تُوں پہاڑاں نوں ویکھنا ایں تے اوہناں نوں جمیا ہویا سمجھنا ایں، حالانکہ اوہ بدلاں وانگوں چل رہے ہون گے: ایہہ اللہ دی کاریگری اے، جنہے ہر شے نوں پکا بنایا۔ بے شک اوہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ جیہڑا نیکی لے کے آوے گا اوہدے لئی اوس توں چنگا (بدلہ) اے، تے ایہو جیہے لوک اوس دن دی گھبراہٹ توں امن وچ ہون گے۔ تے جیہڑا برائی لے کے آوے گا — تے اوہ مونہاں دے بھار اگ وچ سُٹے جان گے: "تہانوں اوسے دا بدلہ مل رہیا اے جو تسی کردے

سو۔" "مینوں تے بس ایہو حکم دتا گیا اے کہ میں ایس شہر دے رب دی عبادت کراں، جنہے ایہنوں حرمت والا بنایا، تے ہر شے اوسے دی اے؛ تے مینوں حکم دتا گیا اے کہ میں فرمانبرداراں (مسلماناں) وچوں ہوواں، تے ایہہ کہ قرآن پڑھ کے سناواں۔" سو جیہڑا ہدایت پاوے اوہ اپنے ای بھلے لئی ہدایت پاؤندا اے؛ تے جیہڑا گمراہ ہووے، تے آکھ دے: "میں تے بس ڈراؤن والیاں وچوں آں۔" تے آکھو: "ساری تعریف اللہ لئی اے۔ اوہ چھیتی ای تہانوں اپنیاں نشانیاں وکھاوے گا، تے تسی اوہناں نوں پچھان لؤ گے۔ تے تیرا رب اوس توں بے خبر نہیں جو تسی کردے او۔" (۸۶–۹۳)

۲۸. قصہ (القصص)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

طا، سین، میم۔ ایہہ کھول کے بیان کرن والی کتاب دیاں آیتاں نیں۔ اے نبی، اسیں تینوں موسیٰ تے فرعون دا کجھ حال ٹھیک ٹھیک پڑھ کے سناؤندے آں، اوہناں لوکاں لئی جیہڑے ایمان لیاؤندے نیں۔ بے شک فرعون نے زمین وچ سرکشی کیتی تے اوتھے دے وسنیکاں نوں گروہاں وچ ونڈ دتا، اوہناں وچوں اک گروہ نوں اوہ دبا کے رکھدا سی، اوہناں دے پُتراں نوں ذبح کردا سی تے اوہناں دیاں عورتاں نوں جیوندیاں رہن دیندا سی۔ بے شک اوہ فساد کرن والیاں وچوں سی۔ تے اسیں چاہندے ساں کہ اوہناں لوکاں اُتے احسان کریے جنہاں نوں زمین وچ دبا کے رکھیا گیا سی، تے اوہناں نوں پیشوا بنائیے، تے اوہناں نوں ای وارث بنائیے، تے اوہناں نوں زمین وچ اقتدار دیئیے، تے فرعون تے ہامان تے اوہناں دے لشکراں نوں ایہناں دے ہتھوں اوہو کجھ وکھائیے جیہدے توں اوہ ڈردے سن۔ (۱–۶)

تے اساں موسیٰ دی ماں ول وحی کیتی: "ایہنوں دُدھ پیاؤندی رہ؛ فیر جدوں تینوں ایہدے بارے ڈر ہووے، تے ایہنوں دریا وچ پا دئیں، تے نہ ڈریں تے نہ غم کریں: اسیں ایہنوں تیرے ای کول پرتا دیاں گے تے ایہنوں رسولاں وچوں بناواں گے۔" فیر فرعون دے گھر والیاں نے اوہنوں چُک لیا، تاں جے (انجام ایہہ ہووے کہ) اوہ اوہناں لئی دشمن تے غم دا سبب بنے۔ بے شک فرعون تے ہامان تے اوہناں دے لشکر خطاکار سن۔ تے فرعون دی بیوی نے آکھیا: "ایہہ میری تے تیری اکھاں دی ٹھنڈک اے! ایہنوں قتل نہ کرو؛ ہو سکدا اے ایہہ سانوں نفع دیوے، یا اسیں ایہنوں پُتر بنا لئیے۔" تے اوہناں نوں (انجام دی) خبر نہیں سی۔ تے موسیٰ دی ماں دا دل (ہر ہور خیال توں) خالی ہو گیا؛ نیڑے سی کہ اوہ اوہدا بھیت کھول دیندی، جے اساں اوہدے دل نوں مضبوط نہ کر دتا ہوندا، تاں جے اوہ ایمان والیاں وچوں رہے۔ تے اوس نے اوہدی بھین نوں آکھیا: "ایہدے پچھے پچھے جا۔" سو اوہ اوہنوں دوروں ویکھدی رہی، تے اوہناں نوں خبر نہ ہوئی۔ تے اساں پہلاں ای توں اوہدے اُتے دُدھ پیاؤن والیاں روک دتیاں سن، سو اوس (بھین) نے آکھیا: "کیہ میں تہانوں اک ایسے گھر والیاں دا پتا دساں جیہڑے تہاڈے لئی ایہنوں پالن تے ایہدے خیر خواہ وی ہون؟" سو اساں اوہنوں اوہدی ماں کول پرتا دتا، تاں جے اوہدی اکھ ٹھنڈی ہووے تے اوہ غم نہ کرے، تے تاں جے اوہ جان لوے کہ اللہ دا وعدہ سچا اے؛ پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ (۷–۱۳)

تے جدوں اوہ اپنی پوری جوانی نوں اپڑیا تے پورا تگڑا ہو گیا، تے اساں اوہنوں حکم تے علم دتا: تے ایسے طرحاں اسیں نیکی کرن والیاں نوں بدلہ دیندے آں۔ تے اوہ شہر وچ ایسے ویلے داخل ہویا جدوں اوتھے دے لوک غفلت وچ سن، تے اوس نے اوتھے دو بندیاں نوں لڑدیاں پایا، اک اوہدی اپنی قوم دا سی تے دوجا اوہدے دشمناں وچوں۔ سو جیہڑا اوہدی قوم دا سی اوس نے اوہدے کولوں اوہدے مقابلے مدد منگی جیہڑا اوہدے دشمناں وچوں سی، تے موسیٰ نے اوہنوں مُکّا ماریا تے اوہدا کم تمام کر دتا۔ اوس نے آکھیا: "ایہہ شیطان دا کم اے؛ بے شک اوہ کھلّا گمراہ کرن والا دشمن اے۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میں اپنے اُتے ظلم کیتا، سو مینوں بخش دے،" تے اوس نے اوہنوں بخش دتا: بے شک اوہو بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، کیوں جے تُوں میرے اُتے انعام کیتا اے، میں کدے مجرماں دا مددگار نہیں بناں گا۔" (۱۴–۱۷)

فیر اگلی سویر اوہ شہر وچ ڈردا ہویا، ٹوہ لیندا ہویا سی، کہ اچانک اوہو بندہ جنہے کل اوہدے کولوں مدد منگی سی فیر اوہنوں فریاد لئی پکار رہیا سی۔ موسیٰ نے اوہنوں آکھیا: ‘‘تُوں تے کھلّا ای بھٹکیا ہویا بندہ ایں۔’’ فیر جدوں اوس نے چاہیا کہ اوہنوں پھڑے جیہڑا دوواں دا دشمن سی، تے اوہ بول پیا: ‘‘اے موسیٰ، کیہ تُوں مینوں وی اوویں ای قتل کرنا چاہنا ایں جیویں کل تُوں اک بندے نوں قتل کیتا سی؟ تُوں تے بس ایہو چاہنا ایں کہ زمین وچ زبردست بن کے رہیں؛ تے تُوں اصلاح کرن والیاں وچوں نہیں ہونا چاہندا۔’’ تے شہر دے پرلے سِرے توں اک بندہ دوڑدا ہویا آیا تے آکھیا: ‘‘اے موسیٰ، سردار تیرے بارے صلاح کر رہے نیں کہ تینوں قتل کر دین، سو نکل جا: بے شک میں تیرے خیر خواہاں وچوں آں۔’’ سو اوہ اوتھوں ڈردا ہویا، ٹوہ لیندا ہویا نکل پیا، تے آکھیا: ‘‘اے میرے رب، مینوں ظالم لوکاں توں بچا لے۔’’ (۱۸–۲۱)

تے جدوں اوس نے مدین ول مونہہ کیتا، تے آکھیا: ‘‘اُمید اے میرا رب مینوں سدھے راہ اُتے پا دے گا۔’’ تے جدوں اوہ مدین دے پانی اُتے اپڑیا، تے اوتھے لوکاں دی اک بھیڑ نوں پایا جیہڑے (اپنے ڈنگراں نوں) پانی پیا رہے سن، تے اوہناں توں اُرے دو عورتاں نوں پایا جیہڑیاں (اپنیاں بکریاں) روکی کھلوتیاں سن۔ اوس نے آکھیا: ‘‘تہاڈا دوواں دا کیہ معاملہ اے؟’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘اسیں پانی نہیں پیا سکدیاں جدوں تائیں چرواہے (اپنے ڈنگر) پرتا نہ لے جان، تے ساڈا پیو بہت بُڈھا اے۔’’ سو اوس نے اوہناں دیاں بکریاں نوں پانی پیا دتا، فیر چھاں ول پرت گیا تے آکھیا: ‘‘اے میرے رب، جو بھلائی وی تُوں میرے ول اتاریں میں اوہدا محتاج آں۔’’ فیر اوہناں دوواں وچوں اک شرماندی ہوئی چلدی اوہدے کول آئی، تے آکھیا: ‘‘میرا پیو تینوں بلاؤندا اے، تاں جے تُوں جو ساڈے لئی پانی پیایا اوہدی مزدوری تینوں دیوے۔’’ فیر جدوں اوہ اوہدے کول آیا تے اوہنوں سارا قصہ سنایا، تے اوس نے آکھیا: ‘‘ڈر نہ: تُوں ظالم لوکاں توں بچ نکلیا ایں۔’’ اوہناں دوواں وچوں اک نے آکھیا: ‘‘اے میرے ابّا، ایہنوں نوکر رکھ لے: سب توں چنگا بندہ جیہنوں تُوں نوکر رکھیں اوہو اے جیہڑا تگڑا تے امانت دار ہووے۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘میں چاہنا آں کہ اپنیاں ایہناں دوواں دھیاں وچوں اک دا نکاح تیرے نال کر دیاں، ایس شرط اُتے کہ تُوں اٹھ ورھے میری نوکری کریں؛ فیر جے تُوں دس پورے کر دیویں، تے اوہ تیرے اپنے ولوں اے۔ تے میں تیرے اُتے سختی نہیں کرنا چاہندا؛ اللہ نے چاہیا تے تُوں مینوں نیک لوکاں وچوں پاویں گا۔’’ موسیٰ نے آکھیا: ‘‘ایہہ گل میرے تے تیرے وچکار طے ہو گئی: دوواں مدتاں وچوں جیہڑی وی میں پوری کراں، میرے اُتے کوئی زیادتی نہ ہووے۔ تے جو کجھ اسیں آکھ رہے آں اوہدے اُتے اللہ گواہ اے۔’’ (۲۲–۲۸)

فیر جدوں موسیٰ نے مدت پوری کر لئی تے اپنے گھر والیاں نوں لے کے چلیا، تے اوس نے طور دے پاسیوں اک اگ ویکھی۔ اوس نے اپنے گھر والیاں نوں آکھیا: ‘‘ایتھے ٹھہرو: میں اک اگ ویکھی اے۔ شاید میں اوتھوں تہاڈے کول کوئی خبر لے آواں، یا اگ دا کوئی انگارہ، تاں جے تسی سیک سکو۔’’ فیر جدوں اوہ اوہدے کول اپڑیا، تے وادی دے سجے کنڈھے توں، اوس برکت والی تھاں وچ، رُکھ وچوں واج آئی: ‘‘اے موسیٰ، بے شک میں ای اللہ آں، سارے جہاناں دا رب۔ تے اپنی سوٹی سُٹ دے۔’’ فیر جدوں اوس نے اوہنوں ویکھیا کہ سپ وانگوں ہل رہی اے، تے پِٹھ پھیر کے نسیا تے مُڑ کے وی نہ ویکھیا۔ ‘‘اے موسیٰ، اگے آ تے ڈر نہ: بے شک تُوں امن والیاں وچوں ایں۔ اپنا ہتھ اپنے گریبان وچ پا: اوہ بِنا کسے عیب دے چِٹا چمکدا نکلے گا۔ تے ڈر (دور کرن) لئی اپنا بازو اپنے نال ملا لے۔ سو ایہہ تیرے رب ولوں فرعون تے اوہدے سرداراں ول دو دلیلاں نیں: بے شک اوہ نافرمان لوک نیں۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘اے میرے رب، میں اوہناں دا اک بندہ مار دتا سی، سو مینوں ڈر اے کہ اوہ مینوں قتل کر دین گے۔ تے میرا بھرا ہارون گل کرن وچ میرے توں ودھ صاف زبان والا اے،

سو اوہنوں میرے نال مددگار بنا کے بھیج کہ اوہ میری تصدیق کرے؛ مینوں ڈر اے کہ اوہ مینوں جھٹلا دین گے۔" آکھیا: "اسیں تیرے بھرا دے نال تیرا بازو مضبوط کراں گے، تے تہانوں دوواں نوں ایسا غلبہ دیاں گے کہ اوہ تہاڈے تائیں اپڑ نہ سکن گے۔ ساڈیاں نشانیاں دے نال، تسی دوویں تے جیہڑے تہاڈے پچھے چلن اوہو غالب رہن گے۔" (۲۹–۳۵)

فیر جدوں موسیٰ اوہناں کول ساڈیاں کھلّیاں نشانیاں لے کے آیا، تے اوہناں نے آکھیا: "ایہہ تے بس گھڑیا ہویا جادو اے؛ تے اساں اپنے اگلے پیو دادیاں وچ ایہہ گل کدے نہیں سُنی۔" تے موسیٰ نے آکھیا: "میرا رب خوب جاندا اے کہ کون اوہدے کولوں ہدایت لے کے آیا اے، تے آخرت دا گھر کیہدے لئی ہووے گا۔ بے شک ظالم کامیاب نہیں ہوندے۔" تے فرعون نے آکھیا: "اے سردارو، میں تے اپنے سوا تہاڈا کوئی معبود نہیں جاندا۔ سو اے ہامان، میرے لئی گارے اُتے اگ بال (کے اِٹّاں پکا) تے میرے لئی اک اُچا محل بنا، تاں جے میں موسیٰ دے معبود تائیں چڑھ کے جھاک سکاں — تے میں تے اوہنوں جھوٹھیاں وچوں سمجھدا آں۔" (۳۶–۳۸)

تے اوس نے تے اوہدے لشکراں نے زمین وچ ناحق تکبر کیتا، تے اوہناں نے سمجھیا کہ اوہ ساڈے ول پرتائے نہیں جان گے۔ سو اساں اوہنوں تے اوہدے لشکراں نوں پھڑ لیا تے اوہناں نوں سمندر وچ سُٹ دتا۔ سو ویکھ ظالماں دا انجام کیہو جیہا ہویا۔ تے اساں اوہناں نوں ایسے پیشوا بنایا جیہڑے اگ ول بلاؤندے نیں، تے قیامت دے دن اوہناں دی مدد نہیں کیتی جاوے گی۔ تے اساں ایس دنیا وچ اوہناں دے پچھے لعنت لا دتی، تے قیامت دے دن اوہ بدحال لوکاں وچوں ہون گے۔ تے بے شک اساں موسیٰ نوں کتاب دتی، ایس مگروں کہ اساں پہلیاں نسلاں نوں ہلاک کر دتا سی، لوکاں لئی اکھاں کھولن والیاں دلیلاں بنا کے، تے ہدایت تے رحمت، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن۔ (۳۹–۴۳)

تے (اے محمد) تُوں (طور دے) لہندے پاسے نہیں سیں جدوں اساں موسیٰ ول ایہہ حکم بھیجیا، تے نہ تُوں گواہاں وچوں سیں؛ پر اساں کئی نسلاں پیدا کیتیاں، فیر اوہناں اُتے لمی مدت گزر گئی۔ تے نہ تُوں مدین والیاں وچ رہندا سیں، کہ اوہناں نوں ساڈیاں آیتاں پڑھ کے سناؤندا؛ پر رسول بھیجن والے اسیں ای آں۔ تے نہ تُوں طور دے پاسے سیں جدوں اساں واج دتی سی؛ پر ایہہ تیرے رب ولوں رحمت اے، تاں جے تُوں اوہناں لوکاں نوں ڈراویں جنہاں کول تیرے توں پہلاں کوئی ڈراؤن والا نہیں آیا، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن، تے تاں جے — جدوں اوہناں دے اپنے ہتھاں دے اگے بھیجے ہوئے پاروں اوہناں اُتے کوئی مصیبت آ پوے — ایہہ نہ آکھن: "اے ساڈے رب، تُوں ساڈے ول کوئی رسول کیوں نہ بھیجیا، کہ اسیں تیریاں آیتاں دے پچھے چلدے تے ایمان والیاں وچوں ہوندے۔" فیر جدوں ساڈے ولوں اوہناں کول حق آ گیا، تے آکھن لگے: "ایہنوں اوہو جیہا کیوں نہ دتا گیا جیہو جیہا موسیٰ نوں دتا گیا سی؟" کیہ اوہناں نے ایس توں پہلاں اوس دا انکار نہیں کیتا جو موسیٰ نوں دتا گیا سی؟ اوہناں نے آکھیا: "دوویں جادو نیں جیہڑے اک دوجے دی مدد کردے نیں،" تے آکھیا: "اسیں تے دوواں دے منکر آں۔" آکھو: "فیر اللہ دے کولوں کوئی ایسی کتاب لے آؤ جیہڑی ایہناں دوواں توں ودھ ہدایت والی ہووے، کہ میں اوہدے پچھے چلاں، جے تسی سچے او۔" فیر جے اوہ تیری گل نہ منن، تے جان لے کہ اوہ بس اپنیاں خواہشاں دے پچھے چلدے نیں؛ تے اوس توں ودھ گمراہ کون اے جیہڑا اللہ دی ہدایت توں بِنا اپنی خواہش دے پچھے چلے؟ بے شک اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ (۴۴–۵۰)

تے بے شک اساں اوہناں تائیں (اپنی) گل لگاتار اپڑائی اے، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن۔ جنہاں نوں اساں ایس توں پہلاں کتاب دتی سی اوہ ایہدے اُتے ایمان لیاؤندے نیں، تے جدوں ایہہ اوہناں دے ساہمنے پڑھیا جاندا اے تے آکھدے نیں: "اسیں ایہدے اُتے ایمان لیائے: بے شک ایہہ ساڈے رب ولوں حق اے۔ اسیں تے ایس توں پہلاں ای فرمانبردار (مسلمان) ساں۔" ایہناں لوکاں نوں اوہناں دا اجر دو واری دتا جاوے گا، ایس لئی کہ اوہناں نے صبر کیتا، تے اوہ برائی نوں بھلائی نال ٹالدے نیں، تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کردے نیں؛ تے جدوں کوئی بیکار گل سُندے نیں تے اوہدے توں مونہہ پھیر لیندے نیں تے آکھدے نیں: "ساڈے لئی ساڈے عمل تے تہاڈے لئی تہاڈے عمل۔ تہانوں سلام: اسیں جاہلاں نوں نہیں چاہندے۔" (۵۱–۵۵)

اے نبی، بے شک تُوں جیہنوں چاہیں ہدایت نہیں دے سکدا؛ پر اللہ جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے، تے اوہ ہدایت پاؤن والیاں نوں خوب جاندا اے۔ تے اوہ آکھدے نیں: "جے اسیں تیرے نال ہدایت دے پچھے چل پئیے، تے اپنی زمین توں اُچک لئے جاواں گے۔" کیہ اساں اوہناں نوں اک امن والے حرم وچ تھاں نہیں دتی، جیہدے ول ہر قسم دے پھل کھچے چلے آؤندے نیں، ساڈے ولوں رزق دے طور تے؟ پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ تے کِنّیاں ای بستیاں اساں ہلاک کر دتیاں جیہڑیاں اپنی روزی اُتے اِتراؤندیاں سن! سو ایہہ نیں اوہناں دے گھر، جیہڑے اوہناں مگروں وسائے ای نہیں گئے پر بہت گھٹ؛ تے اسیں ای وارث ہوئے۔ تے تیرا رب بستیاں نوں ہلاک کرن والا نہیں سی جدوں تائیں اوہناں دی مرکزی بستی وچ کوئی رسول نہ بھیج لوے جیہڑا اوہناں نوں ساڈیاں آیتاں پڑھ کے سناوے؛ تے اسیں بستیاں نوں ہلاک کرن والے نہیں ساں پر ایسے حال وچ کہ اوہناں دے وسنیک ظالم ہون۔ تے جو کجھ وی تہانوں دتا گیا اے اوہ بس دنیا دی حیاتی دا سامان تے اوہدی رونق اے؛ تے جو اللہ دے کول اے اوہ کتے چنگا تے سدا باقی رہن والا اے۔ فیر کیہ تسی سمجھدے نہیں؟ (۵۶–۶۰)

بھلا اوہ بندہ جیہدے نال اساں اک سوہنا وعدہ کیتا اے، تے اوہ اوہنوں پا کے رہے گا، اوہدے ورگا ہو سکدا اے جیہنوں اساں دنیا دی حیاتی دا سامان دتا، فیر اوہ قیامت دے دن (سزا لئی) حاضر کیتے جان والیاں وچوں ہووے گا؟ تے جیس دن اوہ اوہناں نوں پکارے گا تے آکھے گا: "کتھے نیں میرے اوہ شریک جنہاں دا تسی دعویٰ کردے سو؟" جنہاں اُتے گل پوری ہو چکی ہووے گی اوہ آکھن گے: "اے ساڈے رب، ایہہ نیں اوہ جنہاں نوں اساں گمراہ کیتا؛ اساں اوہناں نوں اوویں ای گمراہ کیتا جیویں اسیں آپ گمراہ ہوئے ساں۔ اسیں تیرے حضور ایہناں توں بری ہونے آں: ایہہ ساڈی عبادت نہیں سن کردے۔" تے آکھیا جاوے گا: "اپنے شریکاں نوں پکارو!" سو اوہ اوہناں نوں پکارن گے، پر اوہ اوہناں نوں کوئی جواب نہ دین گے؛ تے اوہ عذاب ویکھ لین گے — کاش اوہ ہدایت پاؤن والے ہوندے! تے جیس دن اوہ اوہناں نوں پکارے گا تے آکھے گا: "تُسّاں رسولاں نوں کیہ جواب دتا سی؟" اوس دن ساریاں خبراں اوہناں اُتے انھیاں ہو جان گیاں، سو اوہ اک دوجے توں پُچھ وی نہ سکن گے۔ پر جنہے توبہ کیتی تے ایمان لیایا تے نیک عمل کیتے، اُمید اے کہ اوہ کامیاب ہون والیاں وچوں ہووے گا۔ تے تیرا رب جو چاہندا اے پیدا کردا اے، تے (جیہنوں چاہندا اے) چُن لیندا اے: چُننا اوہناں دے اختیار وچ نہیں۔ اللہ پاک اے، تے اوس توں بہت اُچا اے جو ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں! تے تیرا رب جاندا اے جو اوہناں دے سینے لُکاؤندے نیں تے جو اوہ ظاہر کردے نیں۔ تے اوہو اللہ اے: اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ دنیا تے آخرت وچ تعریف اوسے لئی اے؛ تے حکم اوسے دا اے، تے اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ (۶۱–۷۰)

اے نبی، آکھو: ‘‘بھلا ویکھو تاں: جے اللہ قیامت دے دن تائیں تہاڈے اُتے ہمیشہ دی رات کر دیوے، تے اللہ توں سوا کیہڑا معبود اے جیہڑا تہاڈے کول چانن لے آوے؟ فیر کیہ تسی سُندے نہیں؟’’ آکھو: ‘‘بھلا ویکھو تاں: جے اللہ قیامت دے دن تائیں تہاڈے اُتے ہمیشہ دا دن کر دیوے، تے اللہ توں سوا کیہڑا معبود اے جیہڑا تہاڈے کول رات لے آوے جیہدے وچ تسی آرام کرو؟ فیر کیہ تسی ویکھدے نہیں؟’’ تے ایہہ اوہدی رحمت ای اے کہ اوس نے تہاڈے لئی رات تے دن بنائے، تاں جے تسی (رات وچ) آرام کرو تے (دن وچ) اوہدا فضل لبھو، تے تاں جے تسی شکر کرو۔ تے جیس دن اوہ اوہناں نوں پکارے گا تے آکھے گا: ‘‘کتھے نیں میرے اوہ شریک جنہاں دا تسی دعویٰ کردے سو؟’’ تے اسیں ہر امت وچوں اک گواہ کڈھ لیاواں گے، فیر آکھاں گے: ‘‘اپنی دلیل لیاؤ،’’ تد اوہ جان لین گے کہ حق اللہ ای دا اے، تے جو کجھ اوہ گھڑدے سن اوہ سب اوہناں توں گواچ جاوے گا۔ (۷۱–۷۵)

بے شک قارون موسیٰ دی قوم وچوں سی، پر اوس نے اوہناں اُتے زیادتی کیتی۔ تے اساں اوہنوں اِنّے خزانے دتے سن کہ اوہناں دیاں کُنجیاں زور والے بندیاں دے اک جتھے نوں وی بھاریاں پیندیاں سن۔ جدوں اوہدی قوم نے اوہنوں آکھیا: ‘‘اِترا نہ: بے شک اللہ اِتراؤن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔ تے جو کجھ اللہ نے تینوں دتا اے اوہدے نال آخرت دا گھر لبھ؛ تے دنیا وچوں اپنا حصہ وی نہ بھُل۔ تے بھلائی کر، جیویں اللہ نے تیرے نال بھلائی کیتی اے، تے زمین وچ فساد نہ چاہ: بے شک اللہ فساد کرن والیاں نوں پسند نہیں کردا۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘ایہہ سب کجھ تے مینوں اوس علم پاروں دتا گیا اے جیہڑا میرے کول اے۔’’ کیہ اوہنوں پتا نہیں سی کہ اللہ اوہدے توں پہلاں ایسیاں نسلاں ہلاک کر چکیا اے جیہڑیاں اوہدے توں زور وچ ودھ تے جتھے وچ کتے زیادہ سن؟ تے مجرماں کولوں اوہناں دے گناہاں بارے پُچھیا نہیں جاندا۔ فیر اوہ اپنی قوم دے سامہنے اپنے ٹھاٹھ باٹھ نال نکلیا۔ جیہڑے دنیا دی حیاتی دے چاہون والے سن اوہناں نے آکھیا: ‘‘ہائے کاش سانوں وی اوہو جیہا ملدا جیہو جیہا قارون نوں دتا گیا اے! بے شک اوہ تے بڑے ای نصیب والا اے۔’’ تے جنہاں نوں علم دتا گیا سی اوہناں نے آکھیا: ‘‘افسوس تہاڈے اُتے! اللہ دا ثواب اوہدے لئی کتے چنگا اے جیہڑا ایمان لیاوے تے نیک عمل کرے — تے ایہہ صبر کرن والیاں نوں ای ملدا اے۔’’ فیر اساں اوہنوں تے اوہدے گھر نوں زمین وچ دھسا دتا۔ سو اللہ دے مقابلے اوہدا کوئی جتھا نہ ہویا جیہڑا اوہدی مدد کردا، تے نہ اوہ آپ اپنا بچاء کرن والیاں وچوں سی۔ تے جیہڑے کل تائیں اوہدی تھاں ہون دی آرزو کردے سن آکھن لگے: ‘‘ہائے! اللہ ای اپنے بندیاں وچوں جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلّا کر دیندا اے، تے ناپ کے دیندا اے۔ جے اللہ نے ساڈے اُتے احسان نہ کیتا ہوندا، تے سانوں وی دھسا دیندا۔ ہائے! کافر کامیاب نہیں ہوندے۔’’ (۷۶–۸۲)

اوہ آخرت دا گھر اسیں اوہناں لئی رکھدے آں جیہڑے زمین وچ نہ وڈیائی چاہندے نیں، تے نہ فساد۔ تے چنگا انجام پرہیزگاراں ای دا اے۔ جیہڑا نیکی لے کے آوے گا اوہدے لئی اوس توں چنگا (بدلہ) اے؛ تے جیہڑا برائی لے کے آوے گا — تے برائیاں کرن والیاں نوں بس اوسے دا بدلہ دتا جاوے گا جو اوہ کردے سن۔ بے شک جنہے تیرے اُتے قرآن فرض کیتا اے اوہ تینوں ضرور پرتن دی تھاں ول واپس لے جاوے گا۔ آکھو: ‘‘میرا رب خوب جاندا اے کہ کون ہدایت لے کے آیا اے، تے کون کھلّی گمراہی وچ اے۔’’ تے تینوں اُمید نہیں سی کہ تیرے ول ایہہ کتاب اتاری جاوے گی؛ ایہہ تے بس تیرے رب دی رحمت سی۔ سو تُوں کدے کافراں دا مددگار نہ بنیں، تے ایہہ لوک تینوں اللہ دیاں آیتاں توں کدے روک نہ دین ایس مگروں کہ اوہ تیرے ول اتاریاں جا چکیاں نیں۔ تے اپنے رب ول بلا، تے مشرکاں وچوں نہ ہوویں۔ تے اللہ دے نال کسے دوجے معبود نوں نہ

پکار: اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ ہر شے ہلاک ہون والی اے سوا اوہدی ذات (چہرے) دے۔ حکم اوسے دا اے، تے اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ (۸۳–۸۸)

۲۹. مکڑی (العنکبوت)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، میم۔ کیہ لوکاں نے ایہہ سمجھ رکھیا اے کہ اوہ بس اِنّا آکھن اُتے چھڈ دتے جان گے کہ: "اسیں ایمان لیائے،" تے اوہناں نوں آزمایا نہیں جاوے گا؟ تے بے شک اساں اوہناں نوں وی آزمایا جیہڑے ایہناں توں پہلاں سن: سو اللہ ضرور اوہناں نوں ظاہر کر دے گا جیہڑے سچے نیں، تے اوہ ضرور جھوٹھیاں نوں وی ظاہر کر دے گا۔ یا کیہ بُرے کم کرن والیاں نے ایہہ سمجھ رکھیا اے کہ اوہ ساڈے توں بچ کے نکل جان گے؟ کِنّا بُرا اے جو اوہ فیصلہ کردے نیں! جیہڑا اللہ نال ملن دی اُمید رکھدا اے — تے بے شک اللہ دا مقرر کیتا ہویا ویلا آؤن ای والا اے؛ تے اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے جیہڑا محنت کردا اے، اوہ اپنے ای بھلے لئی محنت کردا اے: بے شک اللہ سارے جہاناں توں بے پرواہ اے۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، اسیں ضرور اوہناں دیاں برائیاں اوہناں توں دور کر دیاں گے، تے اوہناں نوں اوہناں دے سب توں چنگے عملاں دے مطابق بدلہ دیاں گے۔ تے اساں انسان نوں اپنے ماں پیو دے نال نیک سلوک دی تاکید کیتی اے؛ پر جے اوہ تیرے اُتے زور پاؤن کہ تُوں میرے نال اوہنوں شریک ٹھہراویں جیہدا تینوں کوئی علم نہیں، تے اوہناں دا آکھا نہ منیں۔ تہاڈا پرتنا میرے ای ول اے، فیر میں تہانوں دساں گا جو تسی کردے سو۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے — اسیں ضرور اوہناں نوں نیک لوکاں وچ داخل کراں گے۔ (۱–۹)

تے لوکاں وچوں کوئی ایسا وی اے جیہڑا آکھدا اے: "اسیں اللہ اُتے ایمان لیائے،" پر جدوں اللہ دے راہ وچ اوہنوں تکلیف دتی جاندی اے تے لوکاں دی ستائی نوں اللہ دے عذاب ورگا سمجھ لیندا اے؛ تے جے تیرے رب ولوں مدد آ جاوے تے ضرور آکھن گے: "اسیں تے تہاڈے ای نال ساں۔" کیہ اللہ اوہ سب خوب نہیں جاندا جو سارے جہان والیاں دے سینیاں وچ اے؟ تے اللہ ضرور اوہناں نوں ظاہر کر دے گا جیہڑے ایمان لیائے، تے اوہ ضرور منافقاں نوں وی ظاہر کر دے گا۔ تے کافراں نے ایمان والیاں نوں آکھیا: "ساڈے راہ اُتے چلو، تے تہاڈے گناہ اسیں چُک لواں گے۔" حالانکہ اوہ اوہناں دے گناہاں وچوں کجھ وی چُکن والے نہیں: بے شک اوہ جھوٹھے نیں۔ تے اوہ ضرور اپنے بوجھ چُکن گے، تے اپنے بوجھاں دے نال ہور بوجھ وی؛ تے قیامت دے دن اوہناں کولوں اوس بارے ضرور پُچھیا جاوے گا جو اوہ گھڑدے سن۔ (۱۰–۱۳)

تے بے شک اساں نوح نوں اوہدی قوم ول بھیجیا، تے اوہ اوہناں وچ پنجاہ گھٹ ہزار ورھے رہیا؛ فیر اوہناں نوں طوفان نے آ پھڑیا جدوں کہ اوہ ظلم اُتے اَڑے ہوئے سن۔ سو اساں اوہنوں تے کشتی والیاں نوں بچا لیا، تے اوس (کشتی) نوں سارے جہاناں لئی اک نشانی بنا دتا۔ (۱۴–۱۵)

تے ابراہیم نوں وی (بھیجیا)، جدوں اوس نے اپنی قوم نوں آکھیا: "اللہ دی عبادت کرو تے اوسے توں ڈرو۔ ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے، جے تسی جانو۔ تسی اللہ نوں چھڈ کے بس بُتاں دی عبادت کردے او، تے جھوٹھ گھڑدے او۔ جنہاں دی تسی اللہ توں سوا عبادت کردے او اوہ تہانوں رزق دین دا کوئی اختیار نہیں رکھدے؛ سو رزق اللہ ای دے کولوں لبھو، تے اوسے دی عبادت کرو، تے اوسے دا شکر کرو: اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ تے جے تسی جھٹلاؤندے او، تے تہاڈے توں پہلاں وی کئی امتاں جھٹلا چکیاں نیں؛ تے رسول دے ذمے تے بس کھول کے پیغام اپڑا دینا ای اے۔" (۱۶–۱۸)

کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اللہ کیویں مخلوق نوں پہلی واری پیدا کردا اے، فیر اوہنوں دہراؤندا اے؟ بے شک ایہہ اللہ لئی سوکھا اے۔ آکھو: ‘‘زمین وچ چلو پھرو تے ویکھو کہ اوس نے کیویں پیدائش دی شروعات کیتی؛ فیر اللہ ای پچھلی اُٹھان وی اُٹھاوے گا۔ بے شک اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ اوہ جیہنوں چاہندا اے عذاب دیندا اے تے جیہدے اُتے چاہندا اے رحم کردا اے؛ تے اوسے ول تسی پلٹائے جاؤ گے۔ تے تسی نہ زمین وچ (اوہنوں) ہرا سکدے او نہ اسمان وچ، تے اللہ توں سوا نہ تہاڈا کوئی حمایتی اے نہ مددگار۔’’ تے جنہاں نے اللہ دیاں آیتاں دا تے اوہدے نال ملن دا انکار کیتا — اوہو میری رحمت توں نااُمید ہوئے نیں، تے اوہناں ای لئی دردناک عذاب اے۔ (۱۹–۲۳)

فیر اوہدی قوم دا جواب بس ایہو سی کہ اوہناں نے آکھیا: ‘‘ایہنوں قتل کر دیو، یا ایہنوں ساڑ دیو!’’ پر اللہ نے اوہنوں اگ توں بچا لیا۔ بے شک ایہدے وچ ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ تے اوس نے آکھیا: ‘‘تُسّاں اللہ نوں چھڈ کے بُتاں نوں بس دنیا دی حیاتی وچ آپس دی محبت پاروں ای پھڑ رکھیا اے؛ فیر قیامت دے دن تسی اک دوجے دا انکار کرو گے تے اک دوجے اُتے لعنت بھیجو گے، تے تہاڈا ٹھکانا اگ ہووے گی، تے تہاڈا کوئی مددگار نہیں ہووے گا۔’’ سو لوط اوہدے اُتے ایمان لیایا، تے (ابراہیم نے) آکھیا: ‘‘میں اپنے رب ول ہجرت کرنا آں: بے شک اوہو زبردست، حکمت والا اے۔’’ تے اساں اوہنوں اسحاق تے یعقوب دتے، تے اوہدی اولاد وچ نبوت تے کتاب رکھ دتی؛ تے اساں اوہنوں دنیا وچ اوہدا اجر دتا، تے بے شک آخرت وچ اوہ نیک لوکاں وچوں ہووے گا۔ (۲۴–۲۷)

تے لوط نوں وی (بھیجیا)، جدوں اوس نے اپنی قوم نوں آکھیا: ‘‘بے شک تسی ایسی بے حیائی کردے او جیہڑی تہاڈے توں پہلاں سارے جہان والیاں وچوں کسے نے نہیں کیتی۔ کیہ تسی مرداں کول جاندے او، تے راہ ماردے او، تے اپنیاں محفلاں وچ بُرے کم کردے او؟’’ فیر اوہدی قوم دا جواب بس ایہو سی کہ اوہناں نے آکھیا: ‘‘ساڈے اُتے اللہ دا عذاب لے آ، جے تُوں سچیاں وچوں ایں۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘اے میرے رب، فساد کرن والے لوکاں دے مقابلے میری مدد کر۔’’ تے جدوں ساڈے بھیجے ہوئے (فرشتے) ابراہیم کول خوش خبری لے کے آئے، تے اوہناں نے آکھیا: ‘‘اسیں ایس بستی دے لوکاں نوں ہلاک کرن والے آں: بے شک ایہدے وسنیک ظالم نیں۔’’ اوس نے آکھیا: ‘‘اوتھے تے لوط وی اے۔’’ اوہناں نے آکھیا: ‘‘اسیں خوب جاندے آں کہ اوتھے کون اے۔ اسیں اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں ضرور بچا لواں گے، سوا اوہدی بیوی دے: اوہ پچھے رہ جان والیاں وچوں ہووے گی۔’’ تے جدوں ساڈے بھیجے ہوئے لوط کول آئے، تے اوہ اوہناں پاروں پریشان ہویا تے اوہناں (دی حفاظت) بارے اوہدا دل تنگ ہویا۔ اوہناں نے آکھیا: ‘‘نہ ڈر، تے نہ غم کر: اسیں تینوں تے تیرے گھر والیاں نوں بچا لواں گے، سوا تیری بیوی دے؛ اوہ پچھے رہ جان والیاں وچوں ہووے گی۔ اسیں ایس بستی دے لوکاں اُتے اوہناں دی نافرمانی پاروں اسمان توں اک عذاب اتارن والے آں۔’’ تے بے شک اساں اوس (بستی) وچوں سمجھ رکھن والے لوکاں لئی اک کھلّی نشانی چھڈ دتی اے۔ (۲۸–۳۵)

تے مدین ول اساں اوہناں دے بھرا شعیب نوں بھیجیا۔ اوس نے آکھیا: ‘‘اے میری قوم، اللہ دی عبادت کرو، تے آخرت دے دن دی اُمید رکھو، تے زمین وچ فساد پھیلاؤندے نہ پھرو۔’’ پر اوہناں نے اوہنوں جھٹلا دتا، سو اوہناں نوں زلزلے نے آ پھڑیا، تے اوہ سویرے اپنے گھراں وچ مُودھے پئے رہ گئے۔ تے عاد تے ثمود نوں وی (ہلاک کیتا) — تے ایہہ تہاڈے اُتے اوہناں دے گھراں توں ظاہر ہو چکیا اے۔ تے شیطان نے اوہناں دے عمل اوہناں لئی سوہنے بنا دتے تے اوہناں نوں راہ توں روک دتا، حالانکہ اوہ سوجھ بوجھ والے سن۔ تے

قارون تے فرعون تے ہامان نوں وی: تے بے شک موسیٰ اوہناں کول کھلّیاں نشانیاں لے کے آیا، پر اوہناں نے زمین وچ تکبر کیتا، تے اوہ (ساڈے توں) بچ کے نکل جان والے نہیں سن۔ سو اساں ہر اک نوں اوہدے گناہ پاروں پھڑیا: فیر اوہناں وچوں کسے اُتے اساں پتھراں دی ہنیری بھیجی؛ تے کسے نوں چنگھاڑ نے آ پھڑیا؛ تے کسے نوں اساں زمین وچ دھسا دتا؛ تے کسے نوں ڈوب دتا۔ تے اللہ ایسا نہیں سی کہ اوہناں اُتے ظلم کردا؛ سگوں اوہ آپ اپنے اُتے ظلم کردے سن۔ جنہاں لوکاں نے اللہ توں سوا ہور کارساز بنا لئے نیں اوہناں دی مثال مکڑی ورگی اے جنہے اک گھر بنایا — تے بے شک سارے گھراں وچوں سب توں بودا گھر مکڑی دا گھر اے، کاش اوہ جاندے۔ بے شک اللہ جاندا اے جیس شے نوں وی اوہ اوہدے توں سوا پکاردے نیں۔ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ تے ایہہ مثالاں اسیں لوکاں لئی بیان کردے آں، پر ایہناں نوں بس علم والے ای سمجھدے نیں۔ اللہ نے اسماناں تے زمین نوں حق نال پیدا کیتا۔ بے شک ایہدے وچ ایمان والیاں لئی نشانی اے۔ (۴۴–۳۶)

اے نبی، جو کتاب تیرے ول وحی کیتی گئی اے اوہ پڑھ کے سنا، تے نماز قائم کر: بے شک نماز بے حیائی تے بُرے کماں توں روکدی اے۔ تے اللہ دا ذکر سب توں وڈی شے اے؛ تے اللہ جاندا اے جو تسی کردے او۔ تے اہلِ کتاب نال بحث نہ کرو پر اوس طریقے نال جیہڑا سب توں چنگا ہووے — سوا اوہناں دے جیہڑے اوہناں وچوں ظلم کرن — تے آکھو: "اسیں ایمان لیائے اوہدے اُتے جو ساڈے ول اتاریا گیا تے جو تہاڈے ول اتاریا گیا؛ تے ساڈا معبود تے تہاڈا معبود اکو اے، تے اسیں اوسے دے فرمانبردار آں۔" تے ایسے طرحاں اساں تیرے ول ایہہ کتاب اتاری اے۔ سو جنہاں نوں اساں کتاب دتی اے اوہ ایہدے اُتے ایمان لیاؤندے نیں، تے ایہناں لوکاں وچوں وی کجھ ایسے نیں جیہڑے ایہدے اُتے ایمان لیاؤندے نیں؛ تے ساڈیاں آیتاں دا انکار بس کافر ای کردے نیں۔ (۴۵–۴۷)

تے تُوں ایس توں پہلاں نہ کوئی کتاب پڑھدا سیں، تے نہ اپنے سجے ہتھ نال اوہنوں لکھدا سیں؛ جے اینج ہوندا تے باطل پرست ضرور شک وچ پے جاندے۔ نہیں — سگوں ایہہ تے کھلّیاں آیتاں نیں جیہڑیاں اوہناں لوکاں دے سینیاں وچ نیں جنہاں نوں علم دتا گیا اے؛ تے ساڈیاں آیتاں دا انکار بس ظالم ای کردے نیں۔ تے اوہناں نے آکھیا: "ایہدے اُتے ایہدے رب ولوں نشانیاں کیوں نہیں اتاریاں گئیاں؟" آکھو: "نشانیاں تے بس اللہ ای دے کول نیں، تے میں تے بس اک کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں۔" کیہ اوہناں لئی ایہہ کافی نہیں کہ اساں تیرے اُتے ایہہ کتاب اتاری، جیہڑی اوہناں نوں پڑھ کے سنائی جاندی اے؟ بے شک ایہدے وچ ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی رحمت تے نصیحت اے۔ آکھو: "میرے تے تہاڈے وچکار اللہ گواہ کافی اے: اوہ جاندا اے جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے۔ تے جیہڑے باطل اُتے ایمان لیائے تے اللہ دا انکار کیتا — اوہو گھاٹا کھان والے نیں۔" (۵۲–۴۸)

تے اوہ تیرے کولوں عذاب دی چھیتی منگدے نیں۔ تے جے اک مدت مقرر نہ ہوندی، تے عذاب اوہناں اُتے آ چکیا ہوندا؛ تے اوہ ضرور اوہناں اُتے اچانک آوے گا، تے اوہناں نوں خبر وی نہ ہووے گی۔ اوہ تیرے کولوں عذاب دی چھیتی منگدے نیں — حالانکہ دوزخ کافراں نوں گھیر لین والی اے، جیس دن عذاب اوہناں نوں اوہناں دے اُتّوں وی تے اوہناں دے پیراں ہیٹھوں وی ڈھک لوے گا، تے اوہ آکھے گا: "چکھو (مزہ اوس دا) جو تسی کردے سو!" (۵۵–۵۳)

اے میرے ایمان والے بندیو، بے شک میری زمین کھلّی اے: سو بس میری ای عبادت کرو۔ ہر جان نے موت دا سواد چکھنا اے؛ فیر ساڈے ای ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے — اسیں اوہناں نوں ضرور جنت دے اُچے محلاں وچ تھاں دیاں گے، جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے۔ کِنّا سوہنا اجر اے عمل کرن والیاں دا، جنہاں نے صبر کیتا تے جیہڑے اپنے رب اُتے بھروسا رکھدے نیں! تے کِنّے ای جاندار نیں جیہڑے اپنا رزق چُکی نہیں پھردے! اللہ ای اوہناں نوں وی رزق دیندا اے تے تہانوں وی۔ تے اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے جے تُوں اوہناں توں پُچھیں کہ اسماناں تے زمین نوں کیس نے پیدا کیتا تے سورج تے چَن نوں کیس نے کم وچ لایا، تے ضرور آکھن گے: "اللہ نے۔" فیر اوہ کِدھر پھیرے جاندے نیں؟ اللہ اپنے بندیاں وچوں جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلّا کر دیندا اے، تے اوہدے لئی ناپ کے وی دیندا اے: بے شک اللہ ہر شے نوں جانن والا اے۔ تے جے تُوں اوہناں توں پُچھیں کہ اسمان توں پانی کیس نے اتاریا فیر اوہدے نال زمین نوں اوہدے مرن مگروں زندہ کیتا، تے ضرور آکھن گے: "اللہ نے۔" آکھو: "ساری تعریف اللہ لئی اے!" پر اوہناں وچوں بہتے سمجھدے نہیں۔ (۵۶–۶۳)

تے ایہہ دنیا دی حیاتی تے بس دل لگی تے کھیڈ اے؛ تے آخرت دا گھر — بے شک اوہو اصل حیاتی اے، کاش اوہ جاندے۔ فیر جدوں اوہ کشتی وچ سوار ہوندے نیں تے اللہ نوں پکاردے نیں، دین نوں اوسے لئی خالص کر کے؛ فیر جدوں اوہ اوہناں نوں بچا کے خشکی اُتے لے آؤندا اے، تے اوسے ویلے شرک کرن لگ پیندے نیں، تاں جے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدی ناشکری کرن، تے تاں جے کجھ چِر مزے اُڈا لین۔ سو چھیتی ای اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا۔ کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اساں اک امن والا حرم بنایا اے، حالانکہ اوہناں دے آل دوالے لوک اُچک لئے جاندے نیں؟ فیر کیہ اوہ باطل اُتے ایمان لیاؤندے نیں تے اللہ دی نعمت دی ناشکری کردے نیں؟ تے اوس توں وڈا ظالم کون اے جیہڑا اللہ اُتے جھوٹھ بنھے، یا حق نوں جھٹلا دیوے جدوں اوہ اوہدے کول آ جاوے؟ کیہ کافراں دا ٹھکانا دوزخ وچ نہیں؟ تے جیہڑے ساڈی خاطر محنت کردے نیں — اسیں ضرور اوہناں نوں اپنے راہ وکھاواں گے۔ تے بے شک اللہ نیکی کرن والیاں دے نال اے۔ (۶۴–۶۹)

۳۰. رومی (الروم)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، میم۔ رومی نیڑے دی زمین وچ ہار گئے نیں؛ پر اوہ اپنی ایس ہار دے مگروں چند ورھیاں وچ ای غالب آ جان گے۔ پہلاں وی تے مگروں وی اختیار اللہ ای دا اے؛ تے اوس دن ایمان والے اللہ دی مدد اُتے خوش ہون گے۔ اوہ جیہدی چاہندا اے مدد کردا اے؛ تے اوہو زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ ایہہ اللہ دا وعدہ اے: اللہ اپنے وعدے دے خلاف نہیں کردا، پر بہتے لوک نہیں جاندے۔ اوہ دنیا دی حیاتی دا بس ظاہر ای جاندے نیں، تے آخرت توں اوہ بالکل ای غافل نیں۔ کیہ اوہناں نے اپنے دلاں وچ غور نہیں کیتا؟ اللہ نے اسماناں تے زمین نوں تے جو کجھ اوہناں دے وچکار اے حق دے نال تے اک مقرر مدت لئی ای پیدا کیتا اے؛ پر بہت سارے لوک اپنے رب نال ملن دے منکر نیں۔ (۱–۸)

کیہ اوہ زمین وچ چلے پھرے نہیں کہ ویکھدے کہ اوہناں دا انجام کیہو جیہا ہویا جیہڑے ایہناں توں پہلاں سن؟ اوہ ایہناں توں زور وچ ودھ سن، تے اوہناں نے زمین نوں واہیا تے اوہنوں ایہناں دے آباد کرن توں ودھ آباد کیتا؛ تے اوہناں کول اوہناں دے رسول کھلّیاں نشانیاں لے کے آئے۔ سو اللہ ایسا نہیں سی کہ اوہناں اُتے ظلم کردا؛ سگوں اوہ آپ اپنے اُتے ظلم کردے سن۔ فیر جنہاں نے برائی کیتی سی اوہناں دا انجام بُرا ای ہویا، ایس لئی کہ اوہناں نے اللہ دیاں آیتاں نوں جھٹلایا تے اوہ اوہناں دا مذاق اُڈاؤندے سن۔ اللہ ای مخلوق نوں پہلی واری پیدا کردا اے، فیر اوہنوں دہراوے گا؛ فیر اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ (۹–۱۱)

تے جیس دن قیامت قائم ہووے گی، مجرم نااُمید ہو کے ہکّے بکّے رہ جان گے، تے اوہناں دے شریکاں وچوں کوئی اوہناں دا سفارشی نہیں ہووے گا؛ تے اوہ اپنے شریکاں دے منکر ہو جان گے۔ تے جیس دن قیامت قائم ہووے گی — اوس دن اوہ وکھو وکھ ہو جان گے: سو جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہ اک باغ وچ خوش کیتے جان گے؛ تے جنہاں نے کفر کیتا تے ساڈیاں آیتاں تے آخرت دی ملاقات نوں جھٹلایا — اوہ عذاب وچ حاضر کیتے جان گے۔ (۱۲–۱۶)

سو اللہ دی تسبیح کرو جدوں تہاڈی شام ہووے تے جدوں تہاڈی سویر ہووے — تے اسماناں تے زمین وچ تعریف اوسے لئی اے — تے پچھلے پہر وی تے جدوں تہاڈی دوپہر ہووے۔ اوہ جیوندے نوں مُردے وچوں کڈھدا اے تے مُردے نوں جیوندے وچوں کڈھدا اے، تے زمین نوں اوہدے مرن مگروں زندہ کردا اے: تے ایسے طرحاں تسی وی کڈھے جاؤ گے۔ تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے کہ اوس نے تہانوں مٹی توں پیدا کیتا؛ فیر اچانک تسی بشر او جیہڑے (زمین وچ) پھیلدے جا رہے او۔ تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے کہ اوس نے تہاڈے لئی تہاڈے ای وچوں جوڑے پیدا کیتے، تاں جے تسی اوہناں کول سکون پاؤ، تے اوس نے تہاڈے وچکار محبت تے رحمت رکھ دتی۔ بے شک ایہدے وچ غور کرن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے اسماناں تے زمین دا پیدا کرنا، تے تہاڈیاں بولیاں تے تہاڈے رنگاں دا وکھو وکھ ہونا۔ بے شک ایہدے وچ علم والیاں لئی نشانیاں نیں۔ تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے تہاڈا رات تے دن نوں سَونا، تے تہاڈا اوہدا فضل لبھنا۔ بے شک ایہدے وچ اوہناں لوکاں لئی نشانیاں نیں جیہڑے سُندے نیں۔ تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے کہ

اوہ تہانوں بجلی وکھاؤندا اے، ڈر تے اُمید دوواں لئی، تے اسمان توں پانی اتاردا اے، فیر اوہدے نال زمین نوں اوہدے مرن مگروں زندہ کردا اے۔ بے شک ایہدے وچ عقل توں کم لین والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ (۱۷–۲۴)

تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے کہ اسمان تے زمین اوہدے حکم نال قائم نیں۔[37] (۲۵)

فیر جدوں اوہ تہانوں زمین وچوں اکو پکار نال بلاوے گا، تے اچانک تسی نکل آؤ گے۔ تے اوسے دا اے جو کوئی وی اسماناں تے زمین وچ اے: سب اوسے دے فرمانبردار نیں۔ تے اوہو اے جیہڑا مخلوق نوں پہلی واری پیدا کردا اے فیر اوہنوں دہراوے گا — تے ایہہ اوہدے لئی ہور وی سوکھا اے۔ تے اسماناں تے زمین وچ سب توں اُچی شان اوسے دی اے؛ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ (۲۶–۲۷)

اوہ تہاڈے لئی آپ تہاڈے ای وچوں اک مثال بیان کردا اے: کیہ تہاڈے غلاماں وچوں کوئی اوس رزق وچ تہاڈے شریک نیں جیہڑا اساں تہانوں دتا اے، کہ تسی اوہدے وچ برابر ہووو، تے تسی اوہناں توں اوویں ای ڈرو جیویں آپس وچ اک دوجے توں ڈردے او؟ ایسے طرحاں اسیں عقل توں کم لین والے لوکاں لئی آیتاں کھول کھول کے بیان کردے آں۔ نہیں — سگوں ظالم علم توں بِنا اپنیاں خواہشاں دے پچھے لگ گئے نیں۔ فیر اوہنوں کون ہدایت دے سکدا اے جیہنوں اللہ نے گمراہ رہن دتا ہووے؟ تے اوہناں دا کوئی مددگار نہیں۔ سو تُوں اک پاسے دا ہو کے اپنا مونہہ دین ول سدھا رکھ: اللہ دی اوہ فطرت جیہدے اُتے اوس نے لوکاں نوں پیدا کیتا اے — اللہ دی بنائی ہوئی (بناوٹ) وچ کوئی تبدیلی نہیں۔ ایہو سدھا دین اے، پر بہتے لوک نہیں جاندے۔ اوسے ول رجوع کردے رہوو، تے اوسے توں ڈرو، تے نماز قائم کرو، تے مشرکاں وچوں نہ ہو جاؤ، اوہناں وچوں جنہاں نے اپنے دین نوں ٹکڑے ٹکڑے کر دتا تے فرقے فرقے ہو گئے، ہر ٹولا اوسے اُتے اِترا رہیا اے جو اوہدے کول اے۔ تے جدوں لوکاں نوں کوئی تکلیف اپڑدی اے، تے اپنے رب نوں پکاردے نیں، اوسے ول رجوع کردے ہوئے؛ فیر جدوں اوہ اوہناں نوں اپنے ولوں رحمت دا مزہ چکھاؤندا اے، تے اوسے ویلے اوہناں وچوں اک گروہ اپنے رب دے نال شریک ٹھہراؤن لگ پیندا اے، تاں جے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدی ناشکری کرن۔ سو مزے کر لؤ — چھیتی ای تہانوں پتا لگ جاوے گا۔ یا کیہ اساں اوہناں اُتے کوئی ایسی سند اتاری اے جیہڑی اوس شرک دی گل کردی ہووے جو ایہہ اوہدے نال کردے نیں؟ (۲۸–۳۵)

تے جدوں اسیں لوکاں نوں رحمت دا مزہ چکھاؤندے آں، تے اوہ اوہدے اُتے خوش ہو جاندے نیں؛ تے جے اوہناں دے اپنے ہتھاں دے اگے بھیجے ہوئے پاروں اوہناں اُتے کوئی برائی آ پوے، تے اوسے ویلے نااُمید ہو جاندے نیں۔ کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اللہ جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلّا کر دیندا اے، تے (جیہدے لئی چاہندا اے) تنگ کر دیندا اے؟ بے شک ایہدے وچ ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ سو رشتے دار نوں اوہدا حق دے، تے مسکین تے مسافر نوں وی: ایہہ اوہناں لوکاں لئی سب توں چنگا اے جیہڑے اللہ دی رضا چاہندے نیں، تے ایہو کامیاب ہون والے نیں۔ تے جو کجھ تسی سود اُتے دیندے او، تاں جے اوہ لوکاں دے مال وچ (رل کے) ودھے، تے اوہ اللہ دے کول نہیں ودھدا؛ تے جو تسی زکوٰۃ دیندے او، اللہ دی رضا چاہندے ہوئے

---

[37] اوکیژنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس
لگاتار تخلیق دی مابعد الطبیعیات: قرآن ۳۰:۲۵ تے ۳۵:۴۱ اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح
ویڈیو: اللہ اسماناں تے زمین نوں تھمی ہوئے اے، کتے ایہہ مٹ نہ جان
قرآن ۳۵:۴۱ تے ۶:۵۹ وچ تھمنا تے لکھنا: طبیعی نظریۂ معلومات تے سمولیشن دے مفروضے نال گل بات
وجود وچ تھمی ہوئی کائنات: قرآن ۳۰:۲۵ تے ۳۵:۴۱ اُتے اک شرح

— تے ایہو لوک نیں جیہڑے (اپنا مال) کئی گنا ودھاؤن والے نیں۔ اللہ اوہ اے جنہے تہانوں پیدا کیتا، فیر تہانوں رزق دتا، فیر تہانوں موت دے گا، فیر تہانوں زندہ کرے گا۔ کیہ تہاڈے شریکاں وچوں کوئی ایسا اے جیہڑا ایہناں وچوں کوئی کم وی کر سکدا ہووے؟ اوہ پاک اے، تے اوس توں بہت اُچا اے جو ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں! خشکی تے سمندر وچ فساد پھیل گیا اے اوس دے پاروں جو لوکاں دے ہتھاں نے کمایا، تاں جے اوہ اوہناں نوں اوہناں دے کجھ کرتوتاں دا مزہ چکھاوے، تاں جے اوہ باز آ جان۔ آکھو: "زمین وچ چلو پھرو تے ویکھو کہ اوہناں دا انجام کیہو جیہا ہویا جیہڑے تہاڈے توں پہلاں سن: اوہناں وچوں بہتے مشرک سن۔" سو تُوں اپنا مونہہ ایس سدھے دین ول سدھا رکھ ایس توں پہلاں کہ اللہ ولوں اوہ دن آ جاوے جیہڑا ٹل نہیں سکدا۔ اوس دن لوک وکھو وکھ ہو جان گے: جنہے کفر کیتا، اوہدے کفر دا وبال اوسے اُتے اے؛ تے جنہاں نے نیک عمل کیتے اوہ اپنے ای لئی (آرام دی) تھاں تیار کر رہے نیں، تاں جے اوہ اپنے فضل نال اوہناں نوں بدلہ دیوے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے۔ بے شک اوہ کافراں نوں پسند نہیں کردا۔ (۳۶–۴۵)

تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے کہ اوہ ہواواں نوں خوش خبری دین والیاں بنا کے بھیجدا اے، تے تاں جے اوہ تہانوں اپنی رحمت دا کجھ مزہ چکھاوے، تے تاں جے کشتیاں اوہدے حکم نال چلن، تے تاں جے تسی اوہدا فضل لبھو، تے تاں جے تسی شکر کرو۔ تے بے شک اساں تیرے توں پہلاں وی رسول اوہناں دی اپنی اپنی قوم ول بھیجے، سو اوہ اوہناں کول کھلّیاں نشانیاں لے کے آئے؛ فیر اساں اوہناں توں بدلہ لیا جنہاں نے جرم کیتے۔ تے ایمان والیاں دی مدد کرنا ساڈے ذمے سی۔ اللہ اوہ اے جیہڑا ہواواں بھیجدا اے، فیر اوہ بدل اُٹھاؤندیاں نیں؛ فیر اوہ اوہناں نوں اسمان وچ جیویں چاہندا اے پھیلا دیندا اے، تے اوہناں نوں ٹکڑے ٹکڑے کر دیندا اے، فیر تُوں مینہہ نوں ویکھنا ایں کہ اوہناں دے وچکاروں نکل رہیا اے۔ فیر جدوں اوہ اپنے بندیاں وچوں جیہدے اُتے چاہندا اے اوہ ورساؤندا اے، تے اوسے ویلے اوہ خوشیاں مناؤن لگ پیندے نیں، حالانکہ ایس توں پہلاں، اوہدے اُتارے جان توں پہلاں، اوہ نااُمید ہو چکے سن۔ سو اللہ دی رحمت دے نشان ویکھ — کہ اوہ زمین نوں اوہدے مرن مگروں کیویں زندہ کردا اے۔ بے شک اوہو مُردیاں نوں وی زندہ کرن والا اے: تے اوہ ہر شے اُتے قادر اے۔ تے جے اسیں کوئی (ایسی) ہوا بھیج دیئیے تے اوہ اپنی کھیتی نوں پیلی پئی ہوئی ویکھن، تے اوہدے مگروں وی ناشکری ای کرن لگ پین گے۔ سو اے نبی، بے شک تُوں مُردیاں نوں نہیں سنا سکدا، تے نہ بولیاں نوں اپنی پکار سنا سکدا ایں، جدوں اوہ پِٹھ پھیر کے چلے جان؛ تے نہ تُوں انھیاں نوں اوہناں دی گمراہی وچوں کڈھ کے راہ وکھا سکدا ایں۔ تُوں تے بس اوہناں ای نوں سنا سکدا ایں جیہڑے ساڈیاں آیتاں اُتے ایمان لیاؤندے نیں، فیر اوہو فرمانبردار نیں۔ اللہ اوہ اے جنہے تہانوں کمزوری دی حالت توں پیدا کیتا، فیر کمزوری دے مگروں زور دتا، فیر زور دے مگروں کمزوری تے بڑھاپا رکھ دتا۔ اوہ جو چاہندا اے پیدا کردا اے؛ تے اوہو سب کجھ جانن والا، پوری قدرت والا اے۔ (۴۶–۵۴)

تے جیس دن قیامت قائم ہووے گی، مجرم قسماں کھان گے کہ اوہ اک گھڑی توں ودھ نہیں ٹھہرے: ایسے طرحاں اوہ (دنیا وچ وی) اُلٹے پھیرے جاندے سن۔ تے جنہاں نوں علم تے ایمان دتا گیا سی اوہ آکھن گے: "بے شک تسی اللہ دی لکھت دے مطابق اُٹھن دے دن تائیں ٹھہرے رہے او — سو ایہہ اے اُٹھن دا دن، پر تسی جاندے نہیں سو۔" سو اوس دن ظالماں نوں اوہناں دا عذر کوئی نفع نہ دے گا، تے نہ اوہناں کولوں (رب نوں) راضی کرن دی منگ کیتی جاوے گی۔ (۵۵–۵۷)

تے بے شک اساں ایس قرآن وچ لوکاں لئی ہر قسم دی مثال بیان کیتی اے؛ تے جے تُوں اوہناں کول کوئی نشانی لے آویں، تے کافر ضرور آکھن گے: "تسی تے بس باطل اُتے او۔" ایسے طرحاں اللہ اوہناں لوکاں دے دلاں اُتے مہر لا دیندا اے جیہڑے علم نہیں رکھدے۔ سو صبر کر: بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے۔ تے جیہڑے یقین نہیں رکھدے اوہ تینوں ہولا (بے قرار) نہ کر دین۔ (۵۸–۶۰)

۳۱. لقمان (لقمان)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، میم۔ ایہہ حکمت والی کتاب دیاں آیتاں نیں، نیکی کرن والیاں لئی ہدایت تے رحمت، جیہڑے نماز قائم کردے نیں تے زکوٰۃ دیندے نیں، تے جیہڑے آخرت اُتے یقین رکھدے نیں۔ ایہو لوک اپنے رب ولوں ہدایت اُتے نیں، تے ایہو کامیاب ہون والے نیں۔ تے لوکاں وچوں کوئی ایسا وی اے جیہڑا دل پرچاؤن والیاں گلاں خریددا اے، تاں جے علم توں بِنا (لوکاں نوں) اللہ دے راہ توں بھٹکا دیوے، تے اوہنوں مذاق بناوے۔ ایہو جیہے لوکاں لئی ذلیل کرن والا عذاب اے۔ تے جدوں اوہدے سامہنے ساڈیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں، تے اوہ تکبر نال مونہہ پھیر لیندا اے، جیویں اوس نے اوہناں نوں سُنیا ای نہیں، جیویں اوہدے کنّاں وچ بوجھ اے۔ سو اوہنوں دردناک عذاب دی خبر سنا دے۔ بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں لئی نعمتاں والے باغ نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے: ایہہ اللہ دا سچا وعدہ اے، تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ اوس نے اسماناں نوں بِنا اوہناں تھماں دے پیدا کیتا جیہڑے تہانوں دِسّن، تے زمین وچ جمے ہوئے پہاڑ رکھ دتے تاں جے اوہ تہانوں لے کے ڈول نہ جاوے، تے اوہدے وچ ہر قسم دے جاندار کھلار دتے۔ تے اساں اسمان توں پانی اتاریا فیر اوہدے وچ ہر عمدہ قسم دی شے اُگائی۔[38] ایہہ اے اللہ دی پیدائش۔ ہن مینوں وکھاؤ کہ اوہناں نے کیہ پیدا کیتا اے جیہڑے اوہدے توں سوا نیں؟ نہیں — سگوں ظالم کھلّی گمراہی وچ نیں۔ (۱–۱۱)

تے بے شک اساں لقمان نوں حکمت دتی: "اللہ دا شکر کر۔" تے جیہڑا شکر کردا اے اوہ اپنے ای بھلے لئی شکر کردا اے؛ تے جیہڑا ناشکری کرے — تے بے شک اللہ بے پرواہ، ساریاں تعریفاں والا اے۔ تے جدوں لقمان نے اپنے پُتر نوں، اوہنوں نصیحت کردیاں، آکھیا: "اے میرے پیارے پُتر! اللہ دے نال کسے نوں شریک نہ ٹھہرائیں: بے شک شرک بہت ای وڈا ظلم اے۔" (۱۲–۱۳)

تے اساں انسان نوں اوہدے ماں پیو دے بارے تاکید کیتی اے: اوہدی ماں نے کمزوری اُتے کمزوری سہہ کے اوہنوں (پیٹ وچ) چُکی رکھیا، تے اوہدا دُدھ چھڈاؤنا دو ورھیاں وچ اے۔ کہ میرا شکر کر تے اپنے ماں پیو دا وی: میرے ای ول پرت کے آنا اے۔ تے جے اوہ تیرے اُتے زور پاؤن کہ تُوں میرے نال اوہنوں شریک ٹھہراویں جیہدا تینوں کوئی علم نہیں، تے اوہناں دا آکھا نہ منیں؛ پر دنیا وچ اوہناں دے نال بھلے طریقے نال رہیں، تے اوہدے راہ اُتے چلیں جیہڑا میرے ول رجوع کردا اے۔ فیر میرے ای ول تہاڈا پرتنا اے، فیر میں تہانوں دساں گا جو تسی کردے سو۔ (۱۴–۱۵)

(تے لقمان نے آکھیا:) "اے میرے پُتر، جے کوئی شے رائی دے دانے برابر وی ہووے، فیر اوہ کسے چٹان دے اندر ہووے، یا اسماناں وچ یا زمین وچ، اللہ اوہنوں لے آوے گا۔ بے شک اللہ بڑا باریک بین، پوری خبر رکھن والا اے۔[39] (۱۶)

---

[38] ایس آیت وچ تے سورۂ رعد دی اک آیت (۱۳:۲) وچ، اللہ اوس کششِ ثقل نوں جنہے ساڈی کائنات نوں چلدا رکھیا ہویا اے اپنی خلاقی دی نشانی تے اپنیاں صفتاں الخالق، البارئ تے المصوّر دے ظہور دے طور تے پیش کردا اے۔

[39] اوکیڑنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس

اے میرے پُتر، نماز قائم کر، نیکی دا حکم دے تے برائی توں روک، تے جو مصیبت تیرے اُتے آوے اوہدے اُتے صبر کر: بے شک ایہہ ہمت دے کماں وچوں اے۔ تے لوکاں توں تکبر یا حقارت نال اپنا مونہہ نہ پھیر تے زمین اُتے آکڑ کے نہ ٹُر: ویکھ، بے شک اللہ آکڑن والے، شیخی مارن والے لوکاں نوں پسند نہیں کردا۔ تے اپنی چال وچ میانہ روی رکھ، تے اپنی واج نیویں رکھ: بے شک ساریاں واجاں وچوں سب توں بُری واج کھوتے دی ہینکن اے۔" (۱۷–۱۹)

اے لوکو، کیہ تُسّاں نہیں ویکھیا کہ اللہ نے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب تہاڈے کم وچ لا دتا اے، تے اپنیاں نعمتاں، ظاہر وی تے لُکیاں وی، تہاڈے اُتے پوریاں کر دتیاں نیں؟ فیر وی لوکاں وچوں کوئی ایسا اے جیہڑا علم توں بِنا، ہدایت توں بِنا، تے کسے چانن کرن والی کتاب توں بِنا اللہ دے بارے جھگڑدا اے۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "اوس دے پچھے چلو جو اللہ نے اتاریا اے،" تے آکھدے نیں: "نہیں، اسیں تے اوسے دے پچھے چلاں گے جیہدے اُتے اساں اپنے پیو دادیاں نوں پایا اے" — بھلا جے شیطان اوہناں نوں بھڑکدی اگ دے عذاب ول بلا رہیا ہووے تاں وی؟ تے جیہڑا اپنا مونہہ اللہ دے اگے جھُکا دیوے تے اوہ نیکی کرن والا وی ہووے تے اوس نے سب توں مضبوط کڑا پھڑ لیا: تے سارے کماں دا انجام اللہ ای ول اے۔ تے جیہڑا کفر کرے، تے اوہدا کفر تینوں غمگین نہ کرے۔ ساڈے ای ول اوہناں دا پرتنا اے، فیر اسیں اوہناں نوں دس دیاں گے جو اوہناں نے کیتا سی: بے شک اللہ سینیاں دیاں گلاں نوں خوب جاندا اے۔ اسیں اوہناں نوں تھوڑا جیہا فائدہ دیاں گے؛ فیر اوہناں نوں اک سخت عذاب ول گھسیٹ لے جاواں گے۔ تے جے تُوں اوہناں توں پُچھیں کہ اسماناں تے زمین نوں کیس نے پیدا کیتا، تے ضرور آکھن گے: "اللہ نے۔" آکھو: "ساری تعریف اللہ لئی اے!" پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ اللہ ای دا اے جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے: بے شک اللہ ای بے پرواہ، ساریاں تعریفاں والا اے۔ (۲۰–۲۶)

تے جے زمین وچ جِنّے رُکھ نیں سب قلماں بن جان، تے سمندر سیاہی ہووے، اوہدے مگروں ست سمندر ہور اوہدی مدد کرن، تاں وی اللہ دیاں گلاں نہ مُکن: بے شک اللہ زبردست، حکمت والا اے۔[40] (۲۷)

تہاڈا سب دا پیدا کرنا تے تہاڈا سب دا دوبارہ اُٹھانا بس اینج اے جیویں اک جان دا: بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ (۲۸)

اے نبی، کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ رات نوں دن وچ داخل کردا اے تے دن نوں رات وچ داخل کردا اے، تے اوس نے سورج تے چَن نوں کم وچ لا رکھیا اے، ہر اک اک مقرر مدت تائیں چل رہیا اے، تے ایہہ کہ اللہ اوس توں باخبر اے جو تسی کردے او؟ ایہہ ایس لئی کہ اللہ ای حق اے، تے جیس شے نوں وی اوہ اوہدے توں سوا پکاردے نیں اوہ باطل اے، تے ایس لئی کہ اللہ ای سب توں اُچا، سب توں وڈا اے۔ کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ کشتیاں سمندر وچ اللہ دے فضل نال چلدیاں نیں، تاں جے اوہ تہانوں اپنیاں کجھ نشانیاں وکھاوے؟ بے شک ایہدے وچ ہر صبر کرن والے، شکر کرن والے لئی نشانیاں نیں۔ تے جدوں (پہاڑاں ورگیاں) لہراں سائباناں وانگوں اوہناں نوں ڈھک لیندیاں نیں، تے اوہ اللہ نوں پکاردے نیں، دین نوں اوسے لئی خالص کر کے؛ فیر

[40] ایس بنیادی آیت نوں سب توں چنگی طرحاں اوہناں سارے لنکاں نال واضح کیتا جا سکدا اے جیہڑے میں، ان شاء اللہ، ویلے دے نال نال شرحاں دے طور تے شامل کردا جاواں گا، تاں جے اک جامع سائنسی تے فلسفیانہ شرح پیش کیتی جا سکے۔ اودوں تائیں مہربانی کر کے میرے بلاگ اُتے ساڈے سارے نمایاں مضمون ویکھو: نمایاں مضمون – قرآن کریم تے سائنس۔

جدوں اوہ اوہناں نوں بچا کے خشکی اُتے لے آؤندا اے، تے اوہناں وچوں کجھ ای وچکار دی راہ اُتے رہندے نیں۔ تے ساڈیاں نشانیاں دا انکار بس اوہو کردا اے جیہڑا دغا باز، ناشکرا ہووے۔ اے لوکو، اپنے رب توں ڈرو، تے اوس دن توں ڈرو جدوں نہ کوئی پیو اپنے پُتر دے کم آوے گا، تے نہ کوئی پُتر ای اپنے پیو دے ذرا کم آؤن والا ہووے گا۔ بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے، سو دنیا دی حیاتی تہانوں دھوکے وچ نہ پاوے، تے نہ اوہ وڈا دھوکے باز تہانوں اللہ دے بارے دھوکا دیوے۔ بے شک قیامت دا علم اللہ ای دے کول اے؛ تے اوہو مینہہ ورساؤندا اے؛ تے اوہ جاندا اے جو کجھ رِحماں وچ اے۔ تے کوئی جان نہیں جاندی کہ کل اوہ کیہ کمائے گی، تے کوئی جان نہیں جاندی کہ اوہ کیہڑی زمین وچ مرے گی۔ بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، پوری خبر رکھن والا اے۔ (۲۹–۳۴)

۳۲. سجدہ (السجدہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

الف، لام، میم۔ ایس کتاب دا اتارنا، جیہدے وچ کوئی شک نہیں، سارے جہاناں دے رب ولوں اے۔ یا کیہ اوہ آکھدے نیں: "ایہہ اوس نے آپ گھڑ لئی اے"؟ نہیں — سگوں ایہہ تیرے رب ولوں حق اے، تاں جے تُوں اوہناں لوکاں نوں ڈراویں جنہاں کول تیرے توں پہلاں کوئی ڈراؤن والا نہیں آیا، تاں جے اوہ ہدایت پاؤن۔ اللہ اوہ اے جنہے اسماناں تے زمین نوں تے جو کجھ اوہناں دے وچکار اے چھ دوراں (دناں) وچ پیدا کیتا، فیر عرش اُتے قائم ہویا۔ اوہدے توں سوا نہ تہاڈا کوئی حمایتی اے تے نہ کوئی سفارشی۔ فیر کیہ تسی نصیحت نہیں پھڑدے؟ اوہ اسمان توں زمین تائیں ہر کم دی تدبیر کردا اے؛ فیر اوہ (کم) اک ایسے دن وچ اوہدے ول چڑھدا اے جیہدی مقدار تہاڈی گنتی دے حساب نال ہزار ورھے اے۔ ایہہ اے غیب تے حاضر دا جانن والا، زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا، جنہے جو شے وی بنائی خوب بنائی۔ تے اوس نے انسان دی پیدائش گارے توں شروع کیتی؛ فیر اوہدی نسل اک حقیر پانی دے نچوڑ توں چلائی؛ فیر اوہنوں ٹھیک ٹھاک کیتا، تے اوہدے وچ اپنی روح پھُوکی؛ تے تہاڈے لئی کن تے اکھاں تے دل بنائے۔ تسی بہت ای گھٹ شکر کردے او! تے اوہ آکھدے نیں: "کیہ جدوں اسیں زمین وچ رل مل کے گواچ جاواں گے، تے سچ مُچ نویں سِریوں پیدا کیتے جاواں گے؟" نہیں — سگوں اوہ اپنے رب نال ملن دے ای منکر نیں۔ آکھو: "موت دا فرشتہ، جیہڑا تہاڈے اُتے مقرر کیتا گیا اے، تہاڈی جان کڈھے گا؛ فیر تسی اپنے رب ول پرتائے جاؤ گے۔" (۱–۱۱)

اے نبی، کاش تُوں ویکھیں جدوں مجرم اپنے رب دے سامہنے سِر نیویں کیتی کھلوتے ہون گے: "اے ساڈے رب، اساں ویکھ لیا تے سُن لیا، سو سانوں واپس بھیج دے کہ اسیں نیک عمل کریے: بے شک ہن سانوں یقین آ گیا اے۔" تے جے اسیں چاہندے، تے ہر جان نوں اوہدی ہدایت دے دیندے؛ پر میرے ولوں ایہہ گل پکی ہو چکی اے: کہ میں ضرور دوزخ نوں جِنّاں تے انساناں ساریاں نال بھر دیاں گا۔ "سو ہن چکھو (عذاب دا مزہ)، ایس لئی کہ تُسّاں اپنے ایس دن دی ملاقات نوں بھُلا دتا سی۔ بے شک اساں وی تہانوں بھُلا دتا اے۔ تے جو تسی کردے سو اوہدے بدلے ہمیشہ دا عذاب چکھو۔" (۱۲–۱۴)

ساڈیاں آیتاں اُتے تے بس اوہو ایمان لیاؤندے نیں کہ جدوں اوہناں نوں اوہناں نال نصیحت کیتی جاندی اے، تے اوہ سجدے وچ ڈِگ پیندے نیں تے اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح کردے نیں، تے اوہ تکبر نہیں کردے۔ اوہناں دے پاسے بسترے توں وکھ رہندے نیں، اوہ اپنے رب نوں خوف تے اُمید دے نال پکاردے نیں، تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کردے نیں۔ سو کوئی جان نہیں جاندی کہ اوہناں دے عملاں دے بدلے اوہناں لئی اکھاں دی کیہو جیہی ٹھنڈک لُکا کے رکھی گئی اے۔ بھلا جیہڑا ایمان والا ہووے اوہ اوہدے ورگا ہو سکدا اے جیہڑا نافرمان ہووے؟ اوہ برابر نہیں ہو سکدے۔ رہے اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، تے اوہناں لئی رہن دے باغ نیں، مہمانی دے طور تے، اوس دے بدلے جو اوہ کردے سن۔ تے رہے اوہ جنہاں نے نافرمانی کیتی، تے اوہناں دا ٹھکانا اگ اے۔ جدوں وی اوہ اوہدے وچوں نکلنا چاہن گے فیر اوسے وچ دھک دتے جان گے، تے اوہناں نوں آکھیا جاوے گا: "اگ دے اوس عذاب دا مزہ چکھو جیہنوں تسی جھٹلاؤندے سو۔" تے اسیں اوہناں نوں وڈے عذاب توں پہلاں نیڑلے (دنیا دے) عذاب دا مزہ وی ضرور

چکھاواں گے، تاں جے اوہ باز آ جان۔ تے اوس توں وڈا ظالم کون اے جیہنوں اوہدے رب دیاں آیتاں نال نصیحت کیتی جاوے، فیر اوہ اوہناں توں مونہہ پھیر لوے؟ بے شک اسیں مجرماں توں بدلہ لین والے آں۔ (۱۵–۲۲)

تے بے شک اساں موسیٰ نوں کتاب دتی — سو تُوں اوہدے ملن وچ کسے شک وچ نہ رہ — تے اساں اوہنوں بنی اسرائیل لئی ہدایت بنایا۔ تے اساں اوہناں وچوں پیشوا بنائے جیہڑے ساڈے حکم نال راہ وکھاؤندے سن، جدوں اوہناں نے صبر کیتا تے اوہ ساڈیاں آیتاں اُتے یقین رکھدے سن۔ بے شک تیرا رب ای قیامت دے دن اوہناں دے وچکار اوہناں گلاں دا فیصلہ کرے گا جنہاں وچ اوہ اختلاف کردے سن۔ (۲۳–۲۵)

کیہ ایس گل نے اوہناں نوں راہ نہیں وکھایا، کہ اوہناں توں پہلاں اساں کِنّیاں ای نسلاں ہلاک کر دتیاں، جنہاں دے گھراں وچ ایہہ چلدے پھردے نیں؟ بے شک ایہدے وچ نشانیاں نیں۔ فیر کیہ ایہہ سُندے نہیں؟ کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اسیں پانی نوں بنجر زمین ول ہکّ لے جاندے آں، فیر اوہدے نال کھیتی کڈھدے آں جیہدے وچوں اوہناں دے ڈنگر وی کھاندے نیں تے اوہ آپ وی؟ فیر کیہ ایہہ ویکھدے نہیں؟ تے اوہ آکھدے نیں: "ایہہ فیصلہ کدوں ہووے گا، جے تسی سچے او؟" آکھو: "فیصلے دے دن کافراں نوں اوہناں دا ایمان لیاؤنا کوئی نفع نہ دے گا، تے نہ اوہناں نوں مہلت دتی جاوے گی۔" سو تُوں اوہناں توں مونہہ پھیر لے تے اڈیک کر: بے شک اوہ وی اڈیک کر رہے نیں۔ (۲۶–۳۰)

۳۳. جتھے (الاحزاب)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے نبی، اللہ توں ڈردا رہ، تے کافراں تے منافقاں دا آکھا نہ من۔ بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے اوس دے پچھے چل جو تیرے رب ولوں تیرے ول وحی کیتا جاندا اے؛ بے شک اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ تے اللہ اُتے بھروسا رکھ: تے اللہ کارساز کافی اے۔ اللہ نے کسے بندے دے سینے وچ دو دل نہیں رکھے؛ تے نہ اوس نے تہاڈیاں اوہناں بیویاں نوں جنہاں نوں تسی (ظِہار کر کے) ماں دی پِٹھ ورگا آکھ دیندے او تہاڈیاں مائیں بنایا اے؛ تے نہ اوس نے تہاڈے مونہہ بولے پُتراں نوں تہاڈے (سچ مُچ دے) پُتر بنایا اے۔ ایہہ تے بس تہاڈے اپنے مونہاں دیاں گلاں نیں — تے اللہ حق گل آکھدا اے، تے اوہو (سدھا) راہ وکھاؤندا اے۔ (۱–۴)

اوہناں نوں اوہناں دے پیواں دے ناں نال بلایا کرو: ایہہ اللہ دے نزدیک ودھ انصاف دی گل اے۔ فیر جے تہانوں اوہناں دے پیواں دا پتا نہ ہووے، تے اوہ تہاڈے دینی بھرا تے تہاڈے رفیق نیں۔ تے جو کجھ تہاڈے کولوں بھُل چُک نال ہو جاوے اوہدے وچ تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں، پر اوہ (گناہ اے) جیہدا تہاڈے دلاں نے جان بُجھ کے ارادہ کیتا ہووے۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ نبی ایمان والیاں اُتے اوہناں دیاں اپنیاں جاناں توں وی ودھ حق رکھدا اے، تے اوہدیاں بیویاں اوہناں دیاں مائیں نیں۔ تے خون دے رشتے دار اللہ دی کتاب وچ دوجے ایمان والیاں تے مہاجراں نالوں اک دوجے دے ودھ حق دار نیں، سوا ایس دے کہ تسی اپنے دوستاں نال کوئی بھلائی کرنا چاہو۔ ایہہ کتاب وچ لکھیا ہویا اے۔ (۵–۶)

تے یاد کرو جدوں اساں نبیاں کولوں اوہناں دا عہد لیا — تے تیرے کولوں وی، تے نوح، تے ابراہیم، تے موسیٰ، تے مریم دے پُتر عیسیٰ کولوں وی: تے اساں اوہناں کولوں پکا عہد لیا، تاں جے اوہ سچیاں کولوں اوہناں دی سچائی بارے پُچھے۔ تے کافراں لئی اوس نے دردناک عذاب تیار کر رکھیا اے۔ (۷–۸)

اے ایمان والیو، اپنے اُتے اللہ دا احسان یاد کرو جدوں تہاڈے اُتے لشکر چڑھ آئے سن، تے اساں اوہناں اُتے اک ہنیری بھیجی تے ایسے لشکر وی جیہڑے تہانوں دِسدے نہیں سن۔ تے اللہ اوہ سب ویکھ رہیا سی جو تسی کردے سو۔ جدوں اوہ تہاڈے اُتّوں وی تے تہاڈے ہیٹھوں وی تہاڈے اُتے چڑھ آئے، تے جدوں اکھاں پتھرا گئیاں تے دل گلیاں تائیں آ گئے، تے تسی اللہ دے بارے طرحاں طرحاں دے گمان کرن لگے — اوتھے ایمان والے آزمائے گئے، تے بڑی سختی نال ہلا دتے گئے۔ تے جدوں منافق تے اوہ لوک جنہاں دے دلاں وچ روگ اے آکھن لگے: "اللہ تے اوہدے رسول نے ساڈے نال جو وعدہ کیتا سی اوہ بس دھوکا ای سی"؛ تے جدوں اوہناں وچوں اک ٹولے نے آکھیا: "اے یثرب والیو، تہاڈے لئی ایتھے ٹھہرن دی کوئی تھاں نہیں، سو پرت چلو،" تے اوہناں وچوں اک ہور ٹولا نبی کولوں اجازت منگدا سی، آکھدا سی: "ساڈے گھر کھلّے پئے نیں" — حالانکہ اوہ کھلّے نہیں سن؛ اوہ تے بس نسنا چاہندے سن۔ تے جے شہر دے ہر پاسیوں (دشمن) اوہناں اُتے آ وڑدے، فیر اوہناں کولوں فتنے (ایمان والیاں دے خلاف لڑن) دی منگ کیتی جاندی، تے اوہ ضرور ایہہ کر گزردے، تے ایہدے وچ بس تھوڑی ای دیر لاؤندے۔ حالانکہ اوہ ایس توں پہلاں اللہ نال عہد کر چکے سن کہ پِٹھ نہیں پھیرن گے؛ تے اللہ نال کیتے عہد دی پُچھ ہونی اے۔ آکھو: "جے تسی موت توں یا قتل ہون توں نسو گے تے

نسنا تہانوں کوئی نفع نہ دے گا؛ تے اودوں وی تہانوں بس تھوڑا ای فائدہ اُٹھان دتا جاوے گا۔" آکھو: "کون اے جیہڑا تہانوں اللہ توں بچا سکے جے اوہ تہاڈے نال برائی دا ارادہ کرے، یا (اوہنوں روک سکے) جے اوہ تہاڈے اُتے رحمت دا ارادہ کرے؟" تے اوہ اللہ توں سوا اپنے لئی نہ کوئی حمایتی پاؤن گے نہ مددگار۔ (۹–۱۷)

بے شک اللہ تہاڈے وچوں اوہناں نوں خوب جاندا اے جیہڑے (دوجیاں نوں) روکدے نیں، تے اوہناں نوں وی جیہڑے اپنے بھراواں نوں آکھدے نیں: "ساڈے کول آ جاؤ،" تے جیہڑے لڑائی وچ بس نام نوں ای آؤندے نیں، تہاڈے حق وچ بڑے کنجوس بن کے۔ فیر جدوں خوف دا ویلا آؤندا اے، تے تُوں اوہناں نوں ویکھنا ایں کہ تیرے ول اینج تکدے نیں کہ اوہناں دیاں اکھاں اوس بندے وانگوں پھردیاں نیں جیہدے اُتے موت دی غشی چھا رہی ہووے؛ فیر جدوں خوف لنگھ جاندا اے، تے مالِ غنیمت دے لالچ وچ تیز زباناں نال تہانوں طعنے دیندے نیں۔ ایہہ لوک ایمان ای نہیں لیائے، سو اللہ نے اوہناں دے عمل اکارت کر دتے؛ تے ایہہ اللہ لئی سوکھا اے۔ اوہ سمجھدے نیں کہ جتھے (احزاب) اجے گئے نہیں؛ تے جے اوہ جتھے فیر آ جان، تے ایہہ چاہن گے کہ کاش اوہ باہر صحرا وچ بدووں دے نال ہوندے، تہاڈیاں خبراں پُچھدے رہندے۔ تے جے ایہہ تہاڈے وچ ہوندے وی، تے بس تھوڑا ای لڑدے۔ بے شک تہاڈے لئی اللہ دے رسول وچ اک سوہنا نمونہ اے، اوہدے لئی جیہڑا اللہ تے آخرت دے دن دی اُمید رکھدا ہووے، تے اللہ نوں بہت یاد کردا ہووے۔ (۱۸–۲۱)

تے جدوں ایمان والیاں نے جتھیاں نوں ویکھیا، تے آکھیا: "ایہہ تے اوہو اے جیہدا اللہ تے اوہدے رسول نے ساڈے نال وعدہ کیتا سی؛ تے اللہ تے اوہدے رسول نے سچ آکھیا سی۔" تے ایس نے اوہناں دے ایمان تے فرمانبرداری نوں ہور ای ودھا دتا۔ ایمان والیاں وچ ایسے مرد وی نیں جنہاں نے اوس عہد نوں سچ کر وکھایا جیہڑا اوہناں نے اللہ نال کیتا سی: سو اوہناں وچوں کوئی تے اپنی نذر (جان دے کے) پوری کر چکیا، تے کوئی اجے اڈیک وچ اے؛ تے اوہناں نے ذرا وی تبدیلی نہیں کیتی — تاں جے اللہ سچیاں نوں اوہناں دی سچائی دا بدلہ دیوے تے منافقاں نوں جے چاہے عذاب دیوے، یا اوہناں اُتے مہربانی نال توجہ کرے۔ بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے اللہ نے کافراں نوں اوہناں دے غصے سمیت پرتا دتا؛ اوہناں نوں کوئی بھلائی ہتھ نہ آئی۔ تے اللہ نے ایمان والیاں نوں لڑائی توں بچا لیا: تے اللہ طاقت والا، زبردست اے۔ تے اہلِ کتاب وچوں جنہاں نے اوہناں دی مدد کیتی سی اوس نے اوہناں نوں اوہناں دے قلعیاں وچوں لاہ لیاندا، تے اوہناں دے دلاں وچ دہشت پا دتی: اک گروہ نوں تسی قتل کردے سو، تے اک گروہ نوں قید کردے سو۔ تے اوس نے تہانوں اوہناں دی زمین، اوہناں دے گھراں تے اوہناں دے مالاں دا وارث بنا دتا، تے اوس زمین دا وی جیہدے اُتے تُسّاں اجے پیر نہیں سی رکھیا۔ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۲۲–۲۷)

اے نبی، اپنیاں بیویاں نوں آکھ دے: "جے تسی دنیا دی حیاتی تے اوہدی رونق چاہندیاں او، تے آؤ، میں تہانوں کجھ دے دلا کے بھلے طریقے نال رخصت کر دیاں۔ تے جے تسی اللہ تے اوہدے رسول تے آخرت دے گھر نوں چاہندیاں او، تے بے شک اللہ نے تہاڈے وچوں نیکی کرن والیاں لئی وڈا اجر تیار کر رکھیا اے۔" اے نبی دیو بیویو، تہاڈے وچوں جیہڑی کوئی کھلّی بے حیائی کرے گی، اوہدے لئی عذاب دُگنا کیتا جاوے گا؛ تے ایہہ اللہ لئی سوکھا اے۔ تے تہاڈے وچوں جیہڑی اللہ تے اوہدے رسول دی فرمانبردار رہے گی تے نیک عمل کرے گی، اسیں اوہنوں اوہدا اجر دو واری دیاں گے، تے اساں اوہدے لئی عزت دا رزق تیار کر رکھیا اے۔ اے نبی دیو بیویو، تسی عام عورتاں ورگیاں نہیں او۔ جے تسی پرہیزگاری کرو، تے گل وچ لچک نہ رکھو، کہ جیہدے دل وچ روگ اے اوہ کوئی لالچ کرن لگے؛ تے دستور دے مطابق (سدھی) گل کرو۔ تے اپنے گھراں وچ ٹِک

کے رہوو، تے اگلی جاہلیت دے دناں وانگوں بن ٹھن کے وکھالا نہ کردیاں پھرو۔ تے نماز قائم کرو، زکوٰۃ دیو، تے اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منو۔ اے (نبی دے) گھر والیو، اللہ تے بس ایہو چاہندا اے کہ تہاڈے توں ہر گندگی دور کر دیوے، تے تہانوں پوری طرحاں پاک صاف کر دیوے۔ تے تہاڈے گھراں وچ اللہ دیاں جیہڑیاں آیتاں تے حکمت دیاں گلاں پڑھیاں جاندیاں نیں اوہناں نوں یاد رکھو۔ بے شک اللہ باریک بین، پوری خبر رکھن والا اے۔ (۲۸–۳۴)

بے شک فرمانبردار (مسلمان) مرد تے فرمانبردار عورتاں، ایمان والے مرد تے ایمان والیاں عورتاں، عبادت گزار مرد تے عبادت گزار عورتاں، سچے مرد تے سچیاں عورتاں، صبر کرن والے مرد تے صبر کرن والیاں عورتاں، عاجزی کرن والے مرد تے عاجزی کرن والیاں عورتاں، خیرات کرن والے مرد تے خیرات کرن والیاں عورتاں، روزے رکھن والے مرد تے روزے رکھن والیاں عورتاں، اپنیاں شرم گاہاں دی حفاظت کرن والے مرد تے حفاظت کرن والیاں عورتاں، تے اللہ نوں بہت یاد کرن والے مرد تے یاد کرن والیاں عورتاں — ایہناں سب لئی اللہ نے بخشش تے وڈا اجر تیار کر رکھیا اے۔ (۳۵)

تے کسے ایمان والے مرد تے کسے ایمان والی عورت دا ایہہ کم نہیں کہ، جدوں اللہ تے اوہدا رسول کسے معاملے دا فیصلہ کر دین، تے فیر اوہناں نوں اپنے معاملے وچ کوئی اختیار رہے۔ تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی نافرمانی کرے اوہ کھلّی گمراہی وچ جا پیا۔ تے یاد کر جدوں تُوں اوس بندے نوں آکھ رہیا سیں جیہدے اُتے اللہ نے وی احسان کیتا سی تے تُوں وی احسان کیتا سی: "اپنی بیوی نوں اپنے کول ای رکھ تے اللہ توں ڈر،" تے تُوں اپنے دل وچ اوہ گل لُکا رہیا سیں جیہنوں اللہ ظاہر کرن والا سی؛ تے تُوں لوکاں توں ڈر رہیا سیں، حالانکہ اللہ ایس گل دا ودھ حق دار اے کہ تُوں اوہدے توں ڈریں۔ فیر جدوں زید نے اوہدے نال اپنا تعلق ختم کر لیا، تے اساں اوہدا نکاح تیرے نال کر دتا، تاں جے ایمان والیاں اُتے اپنے مونہہ بولے پُتراں دیاں بیویاں دے بارے کوئی تنگی نہ رہے جدوں اوہ اوہناں نال اپنا تعلق ختم کر لین۔ تے اللہ دا حکم پورا ہو کے ای رہنا سی۔ نبی اُتے اوس کم وچ کوئی تنگی نہیں جیہڑا اللہ نے اوہدے لئی مقرر کر دتا ہووے۔ ایہو اللہ دا دستور رہیا اے اوہناں لوکاں وچ وی جیہڑے پہلاں گزر چکے نیں — تے اللہ دا حکم اک طے شدہ فیصلہ ہوندا اے — اوہ جیہڑے اللہ دے پیغام اپڑاؤندے سن تے اوسے توں ڈردے سن، تے اللہ توں سوا کسے توں نہیں ڈردے سن۔ تے حساب لین لئی اللہ کافی اے۔ محمد تہاڈے مرداں وچوں کسے دا پیو نہیں، پر اوہ اللہ دا رسول اے تے نبیاں دی مہر (خاتم النبیین) اے۔ تے اللہ ہر شے نوں جانن والا اے۔ اے ایمان والیو، اللہ نوں بہت یاد کرو، تے سویرے تے شام اوہدی تسبیح کرو۔ اوہو اے جیہڑا تہاڈے اُتے رحمت بھیجدا اے، تے اوہدے فرشتے وی (دعا کردے نیں)، تاں جے اوہ تہانوں ہنیریاں وچوں کڈھ کے چانن ول لے آوے؛ تے اوہ ایمان والیاں اُتے ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ جیس دن اوہ اوہنوں ملن گے اوہناں دی دعائے ملاقات "سلام" ہووے گی؛ تے اوس نے اوہناں لئی عزت والا اجر تیار کر رکھیا اے۔ (۳۶–۴۴)

اے نبی، بے شک اساں تینوں گواہ، خوش خبری دین والا تے ڈراؤن والا بنا کے بھیجیا اے، تے اللہ دے حکم نال اوہدے ول بلاؤن والا، تے اک چانن دین والا چراغ۔ تے ایمان والیاں نوں خوش خبری سنا دے کہ اوہناں لئی اللہ ولوں بہت وڈا فضل اے۔ تے کافراں تے منافقاں دا آکھا نہ من؛ تے اوہناں دی ستائی دی پرواہ نہ کر، تے اللہ اُتے بھروسا رکھ تے اللہ کارساز کافی اے۔ (۴۵–۴۸)

اے ایمان والیو، جدوں تسی ایمان والیاں عورتاں نال نکاح کرو فیر اوہناں نوں ہتھ لاؤن توں پہلاں طلاق دے دیو، تے اوہناں اُتے تہاڈی کوئی عدت نہیں جیہنوں تسی گِنو۔ سو اوہناں نوں کجھ دے دلا دیو تے بھلے طریقے نال رخصت کر دیو۔ اے نبی، اساں تیرے لئی تیریاں اوہ بیویاں حلال کیتیاں نیں جنہاں دے مہر تُوں دے چکیا ایں، تے اوہ (باندیاں) وی جیہڑیاں اللہ نے تینوں غنیمت وچ دتیاں نیں، تے تیرے چاچے دیاں دھیاں تے تیریاں پھُپھیاں دیاں دھیاں، تے تیرے مامے دیاں دھیاں تے تیریاں ماسیاں دیاں دھیاں جنہاں نے تیرے نال ہجرت کیتی، تے کوئی وی ایمان والی عورت جے اوہ (مہر توں بِنا) اپنا آپ نبی نوں بخش دیوے، جے نبی اوہدے نال نکاح کرنا چاہے — ایہہ خاص تیرے ای لئی اے، دوجے ایمان والیاں لئی نہیں۔ اسیں خوب جاندے آں جو کجھ اساں اوہناں اُتے اوہناں دیاں بیویاں تے باندیاں دے بارے مقرر کیتا اے — تاں جے تیرے اُتے کوئی تنگی نہ رہے۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تُوں ایہناں وچوں جیہنوں چاہیں پچھے رکھ تے جیہنوں چاہیں اپنے کول تھاں دے؛ تے جنہاں نوں تُوں وکھ کر رکھیا سی اوہناں وچوں کسے نوں (فیر) طلب کریں، تے تیرے اُتے کوئی گناہ نہیں۔ ایہہ ایس گل دے ودھ نیڑے اے کہ اوہناں دیاں اکھاں ٹھنڈیاں رہن، تے اوہ غمگین نہ ہون، تے جو کجھ تُوں اوہناں نوں دیویں اوہدے اُتے اوہ ساریاں راضی رہن۔ تے اللہ جاندا اے جو تہاڈے دلاں وچ اے: تے اللہ سب کجھ جانن والا، بردبار اے۔ ایس مگروں تیرے لئی ہور عورتاں حلال نہیں، تے نہ ایہہ کہ ایہناں دی تھاں ہور بیویاں بدل لویں، بھاویں اوہناں دا حسن تینوں کِنّا ای چنگا لگے — سوا اوہناں دے جیہڑیاں تیری ملکیت وچ ہون۔ تے اللہ ہر شے اُتے نگہبان اے۔ (۴۹–۵۲)

اے ایمان والیو، نبی دے گھراں وچ نہ وڑیا کرو سوا ایس دے کہ تہانوں کھانے لئی اجازت دتی جاوے، اوہ وی اینج نہیں کہ اوہدے پکن دی اڈیک وچ بیٹھے رہو؛ پر جدوں تہانوں بلایا جاوے، تے اندر آ جاؤ، فیر جدوں کھا چکو، تے اُٹھ کے چلے جاؤ، تے گلاں وچ جی لا کے بیٹھے نہ رہو۔ بے شک ایہہ گل نبی نوں تکلیف دیندی اے، پر اوہ تہاڈا لحاظ کردا اے؛ تے اللہ حق گل آکھن وچ لحاظ نہیں کردا۔ تے جدوں تسی اوہدیاں بیویاں کولوں کوئی شے منگو، تے پردے دے پچھوں منگو؛ ایہہ تہاڈے دلاں لئی وی تے اوہناں دے دلاں لئی وی ودھ پاکیزہ اے۔ تے تہاڈے لئی جائز نہیں کہ تسی اللہ دے رسول نوں تکلیف دیو، تے نہ ایہہ کہ اوہدے مگروں کدے اوہدیاں بیویاں نال نکاح کرو: بے شک ایہہ اللہ دے نزدیک بہت وڈا گناہ اے۔ تسی کوئی شے ظاہر کرو یا اوہنوں لُکاؤ، بے شک اللہ ہر شے نوں جانن والا اے۔ اوہناں (نبی دیاں بیویاں) اُتے کوئی گناہ نہیں اپنے پیواں دے بارے، نہ اپنے پُتراں، نہ اپنے بھراواں، نہ اپنے بھتیجیاں، نہ اپنے بھانجیاں، نہ اپنیاں (میل جول دیاں) عورتاں، تے نہ اپنے غلاماں دے بارے۔ تے اے نبی دیو بیویو، اللہ توں ڈردیاں رہوو: بے شک اللہ ہر شے اُتے گواہ اے۔ بے شک اللہ تے اوہدے فرشتے نبی اُتے درود بھیجدے نیں۔ اے ایمان والیو، تسی وی اوہدے اُتے درود بھیجو تے خوب سلام بھیجو۔ بے شک جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول نوں تکلیف دیندے نیں — اللہ نے دنیا تے آخرت وچ اوہناں اُتے لعنت کیتی اے، تے اوہناں لئی ذلیل کرن والا عذاب تیار کر رکھیا اے۔ تے جیہڑے ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں نوں بِنا اوہناں دے کسے قصور دے تکلیف دیندے نیں اوہناں نے بہتان تے کھلّے گناہ دا بوجھ چُک لیا۔ (۵۳–۵۸)

اے نبی، اپنیاں بیویاں تے اپنیاں دھیاں تے ایمان والیاں دیاں عورتاں نوں آکھ دے کہ اپنیاں چادراں دا کجھ حصہ اپنے اُتے لمکا لیا کرن۔ ایہہ ایس گل دے ودھ نیڑے اے کہ اوہ پچھانیاں جان تے اوہناں نوں ستایا نہ جاوے۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ جے منافق، تے اوہ لوک جنہاں دے دلاں وچ روگ

اے، تے اوہ جیہڑے شہر وچ ہول پاؤن والیاں خبراں اُڈاؤندے نیں باز نہ آئے، تے اسیں تینوں ضرور اوہناں دے خلاف اُٹھا کھڑا کراں گے، فیر اوہ ایس شہر وچ تیرے گوانڈھی بن کے بس تھوڑا ای چر رہ سکن گے — پھٹکارے ہوئے؛ جتھے وی لبھن گے پھڑے جان گے تے بُری طرحاں قتل کیتے جان گے۔ ایہو اللہ دا دستور رہیا اے اوہناں لوکاں وچ جیہڑے پہلاں گزر چکے نیں؛ تے تُوں اللہ دے دستور وچ کوئی تبدیلی نہ پاویں گا۔ (۵۹–۶۲)

لوک تیرے کولوں قیامت بارے پُچھدے نیں۔ آکھو: "اوہدا علم تے بس اللہ ای دے کول اے۔" تے تینوں کیہ خبر؟ ہو سکدا اے قیامت نیڑے ای ہووے۔ بے شک اللہ نے کافراں اُتے لعنت کیتی اے تے اوہناں لئی بھڑکدی اگ تیار کر رکھی اے، جیہدے وچ اوہ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے؛ نہ اوہ کوئی حمایتی پاؤن گے تے نہ مددگار۔ جیس دن اوہناں دے چہرے اگ وچ اُلٹ پُلٹ کیتے جان گے، اوہ آکھن گے: "ہائے کاش اساں اللہ دا حکم منیا ہوندا تے رسول دا حکم منیا ہوندا!" تے اوہ آکھن گے: "اے ساڈے رب، اساں اپنے سرداراں تے اپنے وڈیاں دا آکھا منیا، تے اوہناں نے سانوں راہ توں بھٹکا دتا۔ اے ساڈے رب، اوہناں نوں دُگنا عذاب دے، تے اوہناں اُتے وڈی لعنت کر۔" (۶۳–۶۸)

اے ایمان والیو، اوہناں لوکاں ورگے نہ ہو جاؤ جنہاں نے موسیٰ نوں تکلیف دتی؛ سو اللہ نے اوہنوں اوہناں دیاں آکھیاں گلاں توں بری ثابت کر دتا، تے اوہ اللہ دے نزدیک عزت والا سی۔ اے ایمان والیو، اللہ توں ڈرو، تے سدھی سچی گل آکھیا کرو، اوہ تہاڈے عمل تہاڈے لئی سنوار دے گا تے تہاڈے گناہ بخش دے گا۔ تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منے اوس نے بہت وڈی کامیابی پا لئی۔ اساں ایہہ امانت اسماناں تے زمین تے پہاڑاں دے ساہمنے رکھی، پر اوہناں نے اوہنوں چُکن توں انکار کر دتا تے اوہدے توں ڈر گئے؛ تے انسان نے اوہنوں چُک لیا۔ بے شک اوہ بڑا ای ظالم، بڑا ای نادان اے — تاں جے اللہ منافق مرداں تے منافق عورتاں نوں، تے مشرک مرداں تے مشرک عورتاں نوں عذاب دیوے، تے ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں اُتے مہربانی نال توجہ کرے۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۶۹–۷۳)

۳۴. سبا (سبا)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

ساری تعریف اللہ لئی اے، جیہدا اوہ سب کجھ اے جو اسماناں وچ اے تے جو زمین وچ اے؛ تے آخرت وچ وی ساری تعریف اوسے لئی اے۔ تے اوہو حکمت والا، پوری خبر رکھن والا اے۔ اوہ جاندا اے جو کجھ زمین وچ وڑدا اے تے جو کجھ اوہدے وچوں نکلدا اے، تے جو کجھ اسمان توں اُتردا اے تے جو کجھ اوہدے وچ چڑھدا اے۔ تے اوہو ہمیشہ رحم کرن والا، بڑا بخشن والا اے۔ تے کافراں نے آکھیا: "ساڈے اُتے قیامت نہیں آوے گی۔" آکھو: "کیوں نہیں، میرے رب دی قسم، اوہ ضرور تہاڈے اُتے آوے گی — اوہدی قسم جیہڑا غیب دا جانن والا اے۔ اوہدے توں ذرہ برابر شے وی لُکی نہیں رہندی، نہ اسماناں وچ تے نہ زمین وچ، تے نہ اوس توں نِکی کوئی شے اے نہ وڈی، پر اوہ اک کھلّی کتاب وچ اے — تاں جے اوہ اوہناں نوں بدلہ دیوے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے۔ ایہو لوک نیں جنہاں لئی بخشش اے تے عزت دا رزق۔" تے جیہڑے ساڈیاں آیتاں نوں ہراؤن دی کوشش وچ لگے رہے — اوہناں لئی دردناک قسم دا سخت عذاب اے۔ (۱–۵)

تے جنہاں نوں علم دتا گیا اے اوہ ویکھدے نیں کہ جو کجھ تیرے رب ولوں تیرے ول اتاریا گیا اے اوہو حق اے، تے ایہہ کہ اوہ اوس دے راہ ول لے جاندا اے جیہڑا زبردست، ساریاں تعریفاں والا اے۔ تے کافراں نے آکھیا: "کیہ اسیں تہانوں اک ایسا بندہ دسیے جیہڑا تہانوں خبر دیندا اے کہ جدوں تسی بالکل ریزہ ریزہ ہو جاؤ گے تے نویں سِریوں پیدا کیتے جاؤ گے؟ کیہ اوس نے اللہ اُتے جھوٹھ بنھیا اے، یا اوہنوں جنون اے؟" نہیں — سگوں جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے اوہ عذاب وچ تے دور دی گمراہی وچ نیں۔ کیہ اوہناں نے اسمان تے زمین نوں نہیں ویکھیا جو اوہناں دے اگے وی اے تے اوہناں دے پچھے وی؟ جے اسیں چاہیے، تے اوہناں نوں زمین وچ دھسا دیئیے، یا اوہناں اُتے اسمان دے ٹکڑے ڈیگ دیئیے۔ بے شک ایہدے وچ ہر اوس بندے لئی نشانی اے جیہڑا (اللہ ول) رجوع کرن والا ہووے۔ (۶–۹)

تے بے شک اساں داؤد نوں اپنے ولوں فضل دتا: "اے پہاڑو، ایہدے نال (اللہ دی) تسبیح دہراؤ، تے اے پنچھیو تسی وی!" تے اساں اوہدے لئی لوہا نرم کر دتا: "پوریاں زرہاں بنا، تے کڑیاں جوڑن وچ ٹھیک اندازہ رکھ۔" تے تسی سارے نیک عمل کرو: بے شک جو تسی کردے او میں اوہنوں خوب ویکھ رہیا آں۔ تے سلیمان لئی اساں ہوا نوں وس وچ کر دتا: اوہدا سویر دا چلنا اک مہینے دی راہ سی، تے شام دا چلنا اک مہینے دی راہ۔ تے اساں اوہدے لئی پگھلے ہوئے تانبے دا چشمہ وگا دتا، تے جِنّاں وچوں کجھ اوہدے رب دے حکم نال اوہدے اگے کم کردے سن؛ تے اوہناں وچوں جیہڑا ساڈے حکم توں پھردا، اسیں اوہنوں بھڑکدی اگ دا عذاب چکھاؤندے۔ اوہ اوہدے لئی جو اوہ چاہندا بناؤندے: اُچیاں عمارتاں، مورتاں، حوضاں ورگے وڈے لگن، تے اک تھاں جمیاں رہن والیاں دیگاں۔ "اے داؤد دے گھر والیو، شکر دے طور تے عمل کرو!" تے میرے بندیاں وچوں شکر کرن والے تھوڑے ای نیں۔ فیر جدوں اساں اوہدے اُتے موت دا فیصلہ کیتا، تے اوہناں نوں اوہدی موت دا پتا کسے شے نے نہ دتا سوا زمین دے اک کیڑے دے جیہڑا اوہدی سوٹی نوں کھا رہیا سی؛ فیر جدوں اوہ ڈِگ پیا، تے جِنّاں اُتے ایہہ گل کھُل گئی کہ جے اوہ غیب جاندے ہوندے، تے ایس ذلیل کرن والی مشقت وچ نہ پئے رہندے۔ (۱۰–۱۴)

بے شک سبا والیاں لئی اوہناں دے وسن دی تھاں وچ اک نشانی سی: دو باغ، سجے تے کھبے پاسے۔ ‘‘اپنے رب دے رزق وچوں کھاؤ تے اوہدا شکر کرو — شہر اے پاکیزہ، تے رب اے بخشن والا!’’ پر اوہناں نے مونہہ پھیر لیا، سو اساں اوہناں اُتے بند دا ہڑھ چھڈ دتا، تے اوہناں دے دو باغاں دے بدلے اوہناں نوں دو ایسے باغ دتے جنہاں وچ گوڑے پھل، جھاؤ دے رُکھ، تے تھوڑیاں جیہیاں بیریاں سن۔ ایہہ بدلہ اساں اوہناں نوں اوہناں دی ناشکری پاروں دتا؛ تے کیہ اسیں ناشکرے توں سوا کسے نوں (ایہو جیہا) بدلہ دیندے آں؟ تے اساں اوہناں دے تے اوہناں بستیاں دے وچکار جنہاں وچ اساں برکت رکھی سی کئی ہور بستیاں وسا دتیاں سن جیہڑیاں (راہ توں) دِسدیاں سن، تے اوہناں دے وچکار سفر دیاں منزلاں ٹھہرا دتیاں سن: ‘‘ایہناں وچ راتاں تے دن امن نال چلو پھرو۔’’ پر اوہناں نے آکھیا: ‘‘اے ساڈے رب، ساڈے سفراں دیاں منزلاں لمیاں کر دے،’’ تے اوہناں نے اپنے اُتے ظلم کیتا۔ سو اساں اوہناں نوں کہانیاں بنا دتا، تے اوہناں نوں بالکل ای تِتّر بِتّر کر دتا۔ بے شک ایہدے وچ ہر صبر کرن والے، شکر کرن والے لئی نشانیاں نیں۔ تے بے شک ابلیس نے اوہناں دے بارے اپنا گمان سچا پایا، سو اوہ اوہدے پچھے لگ گئے — سوا ایمان والیاں دے اک گروہ دے۔ حالانکہ اوہدا اوہناں اُتے کوئی زور نہیں سی، پر (ایہہ ایس لئی ہویا) کہ اسیں اوہنوں جیہڑا آخرت اُتے ایمان رکھدا اے اوس توں وکھ کر کے جان لئیے جیہڑا اوہدے ولوں شک وچ اے۔ تے تیرا رب ہر شے اُتے نگہبان اے۔ (۱۵–۲۱)

آکھو: ‘‘اوہناں نوں پکارو جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا (معبود) سمجھ بیٹھے او۔ اوہ نہ اسماناں وچ ذرہ برابر کسے شے دے مالک نیں تے نہ زمین وچ؛ تے نہ ایہناں دوواں وچ اوہناں دا کوئی حصہ اے، تے نہ اوہناں وچوں کوئی اوہدا مددگار اے۔’’ تے اوہدے کول سفارش کوئی نفع نہیں دیندی سوا اوہدے لئی جیہنوں اوہ اجازت دیوے۔ ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہناں دے دلاں توں گھبراہٹ دور کر دتی جاندی اے، تے اوہ پُچھدے نیں: ‘‘تہاڈے رب نے کیہ آکھیا؟’’ اوہ آکھدے نیں: ‘‘حق؛ تے اوہو سب توں اُچا، سب توں وڈا اے۔’’ آکھو: ‘‘تہانوں اسماناں تے زمین توں رزق کون دیندا اے؟’’ آکھو: ‘‘اللہ۔ تے بے شک یا اسیں یا تسی ہدایت اُتے آں یا کھلّی گمراہی وچ۔’’ آکھو: ‘‘جو گناہ اساں کیتے اوہناں بارے تہاڈے کولوں نہیں پُچھیا جاوے گا، تے نہ جو تسی کردے او اوہدے بارے ساڈے کولوں پُچھیا جاوے گا۔’’ آکھو: ‘‘ساڈا رب سانوں ساریاں نوں اکٹھا کرے گا، فیر ساڈے وچکار حق دے نال فیصلہ کر دے گا۔ تے اوہو فیصلہ کرن والا، سب کجھ جانن والا اے۔’’ آکھو: ‘‘مینوں اوہ وکھاؤ تاں جنہاں نوں تُسّاں شریک بنا کے اوہدے نال ملا رکھیا اے۔ ہرگز نہیں! سگوں اوہو اللہ اے، زبردست، حکمت والا۔’’ تے اساں تینوں سارے ای لوکاں لئی بس خوش خبری دین والا تے ڈراؤن والا بنا کے بھیجیا اے، پر بہتے لوک نہیں جاندے۔ تے اوہ آکھدے نیں: ‘‘ایہہ وعدہ کدوں پورا ہووے گا، جے تسی سچے او؟’’ آکھو: ‘‘تہاڈے لئی اک ایسے دن دا وعدہ اے جیہدے توں نہ تسی اک گھڑی پچھے ہٹ سکدے او تے نہ اگے ودھ سکدے او۔’’ (۲۲–۳۰)

تے کافراں نے آکھیا: ‘‘اسیں ایس قرآن اُتے ہرگز ایمان نہیں لیاواں گے، تے نہ اوہدے اُتے جو ایس توں پہلاں اے۔’’ کاش تُوں ویکھیں جدوں ظالم اپنے رب دے ساہمنے کھڑے کیتے جان گے، اک دوجے اُتے گل سُٹ رہے ہون گے! جیہڑے کمزور سمجھے جاندے سن اوہ وڈے بنن والیاں نوں آکھن گے: ‘‘جے تسی نہ ہوندے، تے اسیں ضرور ایمان والے ہوندے۔’’ وڈے بنن والے کمزور سمجھے جان والیاں نوں آکھن گے: ‘‘کیہ اساں تہانوں ہدایت توں روکیا سی ایس مگروں کہ اوہ تہاڈے کول آ چکی سی؟ نہیں — سگوں تسی آپ ای مجرم سو۔’’ تے کمزور سمجھے جان والے وڈے بنن والیاں نوں آکھن گے: ‘‘نہیں — سگوں ایہہ تہاڈیاں رات دن

دیاں چالاں سن، جدوں تسی سانوں حکم دیندے سو کہ اسیں اللہ دا انکار کریے تے اوہدے شریک ٹھہرائیے۔" تے جدوں اوہ عذاب ویکھن گے تے اپنی پشیمانی لُکاؤن گے، تے اسیں کافراں دیاں دھوناں وچ طوق پا دیاں گے۔ اوہناں نوں اوسے دا بدلہ دتا جاوے گا جو اوہ کردے سن۔ تے اساں کسے بستی وچ کوئی ڈراؤن والا نہیں بھیجیا پر اوہدے خوش حال لوکاں نے ایہو آکھیا: "جو کجھ دے کے تسی بھیجے گئے او اسیں اوہدے منکر آں۔" تے اوہناں نے آکھیا: "اسیں مال تے اولاد وچ ودھ آں، تے سانوں عذاب نہیں دتا جاوے گا۔" آکھو: "بے شک میرا رب جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلّا کر دیندا اے، تے (جیہدے لئی چاہندا اے) ناپ کے دیندا اے، پر بہتے لوک نہیں جاندے۔" تے نہ تہاڈے مال تے نہ تہاڈی اولاد ایسی شے اے جیہڑی تہانوں ساڈے نیڑے کر دیوے، پر جیہڑا ایمان لیایا تے نیک عمل کیتے — تے ایہو جیہے لوکاں لئی اوہناں دے عملاں دا دُگنا بدلہ اے، تے اوہ اُچے محلاں وچ امن نال رہن گے۔ تے جیہڑے ساڈیاں آیتاں نوں ہراؤن دی کوشش وچ لگے رہندے نیں — اوہ عذاب وچ حاضر کیتے جان گے۔ آکھو: "بے شک میرا رب اپنے بندیاں وچوں جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلّا کر دیندا اے، تے اوہدے لئی ناپ کے وی دیندا اے۔ تے جو شے وی تسی خرچ کرو، اوہ اوہدا بدل دے دیندا اے؛ تے اوہو سب توں چنگا رزق دین والا اے۔" (۳۱–۳۹)

تے جیس دن اوہ اوہناں ساریاں نوں اکٹھا کرے گا، فیر فرشتیاں نوں آکھے گا: "کیہ ایہہ لوک تہاڈی ای عبادت کردے سن؟" اوہ آکھن گے: "تُوں پاک ایں! ساڈا کارساز تُوں ایں، نہ کہ ایہہ۔ نہیں — سگوں ایہہ تے جِنّاں دی عبادت کردے سن؛ ایہناں وچوں بہتے اوہناں ای اُتے ایمان رکھدے سن۔" "سو اج تہاڈے وچوں کوئی کسے دوجے دے نفع نقصان دا اختیار نہیں رکھدا۔" تے اسیں ظالماں نوں آکھاں گے: "اگ دے اوس عذاب دا مزہ چکھو جیہنوں تسی جھٹلاؤندے سو۔" تے جدوں اوہناں دے سامنے ساڈیاں کھلّیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں، تے آکھدے نیں: "ایہہ تے بس اک بندہ اے جیہڑا چاہندا اے کہ تہانوں اوہناں توں روک دیوے جنہاں دی تہاڈے پیو دادے عبادت کردے سن۔" تے آکھدے نیں: "ایہہ تے بس اک گھڑیا ہویا جھوٹھ اے۔" تے کافراں نے حق دے بارے، جدوں اوہ اوہناں کول آیا، آکھیا: "ایہہ تے بس کھلّا جادو اے۔" حالانکہ اساں اوہناں نوں نہ کوئی کتاباں دتیاں سن جنہاں نوں اوہ پڑھدے ہون، تے نہ تیرے توں پہلاں اوہناں ول کوئی ڈراؤن والا بھیجیا سی۔ تے اوہناں توں پہلیاں نے وی جھٹلایا سی، تے ایہہ لوک تے اوس دے دسویں حصے نوں وی نہیں اپڑے جو اساں اوہناں نوں دتا سی؛ فیر وی اوہناں نے میرے رسولاں نوں جھٹلایا — سو میرا انکار (عذاب) کیہو جیہا سی! (۴۰–۴۵)

آکھو: "میں تہانوں بس اک گل دی نصیحت کرنا آں: کہ تسی اللہ دی خاطر دو دو ہو کے تے اکلے اکلے اُٹھ کھلوؤ، فیر سوچو۔ تہاڈے ایس ساتھی نوں کوئی جنون نہیں۔ اوہ تے بس اک سخت عذاب دے آؤن توں پہلاں تہانوں ڈراؤن والا اے۔" آکھو: "جو اجر وی میں تہاڈے کولوں منگیا ہووے اوہ تہاڈا ای اے۔ میرا اجر تے بس اللہ دے ذمے اے؛ تے اوہ ہر شے اُتے گواہ اے۔" آکھو: "بے شک میرا رب حق نوں (باطل اُتے) سُٹ ماردا اے؛ اوہ ساریاں لُکیاں گلاں نوں خوب جانن والا اے۔" آکھو: "حق آ گیا، تے باطل نہ کسے شے دی شروعات کر سکدا اے تے نہ اوہنوں پرتا سکدا اے۔" آکھو: "جے میں گمراہ ہوواں، تے اپنے ای نقصان لئی گمراہ ہوواں گا؛ تے جے میں ہدایت اُتے آں، تے اوس دے پاروں جو میرا رب میرے ول وحی کردا اے۔ بے شک اوہ سب کجھ سنن والا، بہت نیڑے اے۔" (۴۶–۵۰)

تے کاش تُوں ویکھیں جدوں اوہ گھبرا اُٹھن گے، فیر بچ نکلن دی کوئی راہ نہ ہووے گی، تے اوہ نیڑے دی تھاں توں ای پھڑ لئے جان گے! تے اوہ آکھن گے: ‘‘ہن اسیں ایہدے اُتے ایمان لے آئے۔’’ پر اِنّی دور دی تھاں توں اوہ (ایمان) اوہناں دے ہتھ کتھے آ سکدا اے، حالانکہ اوہ ایس توں پہلاں اوہدا انکار کر چکے سن، تے دور دی تھاں توں بِنا ویکھے اٹکل دے تیر چلاؤندے رہے؟ تے اوہناں دے تے اوہناں دی چاہت دے وچکار اک آڑ کر دتی جاوے گی، جیویں ایس توں پہلاں اوہناں دے ہم مشرباں نال کیتا گیا؛ بے شک اوہ بے چین کرن والے شک وچ پئے ہوئے سن۔ (۵۱–۵۴)

۳۵. پیدا کرن والا (فاطر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

ساری تعریف اللہ لئی اے، جیہڑا اسماناں تے زمین دا پیدا کرن والا اے، تے فرشتیاں نوں پیغام اپڑاؤن والے بناؤن والا اے جنہاں دے دو دو، تِن تِن تے چار چار پر نیں۔ اوہ پیدائش وچ جو چاہندا اے ودھا دیندا اے: بے شک اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ اللہ لوکاں لئی جو رحمت کھول دیوے، اوہنوں کوئی روکن والا نہیں؛ تے جو اوہ روک لوے، اوہدے مگروں اوہنوں کوئی کھولن والا نہیں۔ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ اے لوکو، اپنے اُتے اللہ دا احسان یاد کرو۔ کیہ اللہ توں سوا کوئی ہور پیدا کرن والا اے، جیہڑا تہانوں اسمان تے زمین توں رزق دیندا ہووے؟ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ فیر تسی کِدھر پھیرے جاندے او؟ (۱–۳)

تے اے نبی، جے ایہہ تینوں جھٹلاؤندے نیں، تے تیرے توں پہلاں وی رسول جھٹلائے جا چکے نیں؛ تے سارے معاملے اللہ ای ول پرتائے جاندے نیں۔ اے لوکو، بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے، سو دنیا دی حیاتی تہانوں دھوکے وچ نہ پاوے، تے نہ اوہ وڈا دھوکے باز تہانوں اللہ دے بارے دھوکا دیوے۔ بے شک شیطان تہاڈا دشمن اے، سو تسی وی اوہنوں دشمن ای سمجھو۔ اوہ تے اپنے ٹولے نوں بس ایس لئی بلاؤندا اے کہ اوہ بھڑکدی اگ والیاں وچوں ہو جان۔ جنہاں نے کفر کیتا اوہناں لئی سخت عذاب اے؛ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں لئی بخشش تے وڈا اجر اے۔ بھلا اوہ بندہ جیہدے لئی اوہدا بُرا عمل سوہنا بنا دتا گیا ہووے، تے اوہ اوہنوں چنگا ای سمجھن لگ پوے (اوہ ہدایت والے ورگا ہو سکدا اے)؟ سو اللہ جیہنوں چاہندا اے گمراہ رہن دیندا اے تے جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے؛ سو اوہناں اُتے افسوس کر کر کے تیری جان نہ گھُلدی رہے۔ بے شک اللہ خوب جاندا اے جو اوہ کردے نیں۔ (۴–۸)

تے اللہ ای اے جیہڑا ہواواں بھیجدا اے، تے اوہ بدل اُٹھاؤندیاں نیں؛ فیر اسیں اوہنوں اک مُردہ شہر ول ہکّ لے جاندے آں تے اوہدے نال زمین نوں اوہدے مرن مگروں زندہ کر دیندے آں۔ ایسے طرحاں (مُردیاں دا) جی اُٹھنا ہووے گا۔ جیہڑا عزت چاہندا اے — تے ساری دی ساری عزت اللہ ای دی اے۔ اوسے ول پاکیزہ گل چڑھدی اے، تے نیک عمل نوں اوہ اُچا چُکدا اے۔ تے جیہڑے بُریاں چالاں چلدے نیں اوہناں لئی سخت عذاب اے، تے اوہناں دی چال ای برباد ہو کے رہے گی۔ تے اللہ نے تہانوں مٹی توں پیدا کیتا، فیر اک بوند توں؛ فیر تہانوں جوڑے جوڑے بنایا۔ تے کوئی مادہ نہ حمل نال ہوندی اے تے نہ جَن دی اے پر اوہدے علم دے نال؛ تے نہ کسے وڈی عمر والے نوں عمر دتی جاندی اے تے نہ کسے دی عمر گھٹائی جاندی اے پر اوہ اک کتاب وچ اے۔ بے شک ایہہ اللہ لئی سوکھا اے۔ (۹–۱۱)

تے دوویں سمندر اکو جیہے نہیں: ایہہ مِٹھا، پیاس بجھاؤن والا، پین وچ سوادلا اے، تے اوہ کھارا، کَوڑا۔ فیر وی ہر اک وچوں تسی تازہ گوشت کھاندے او تے زیور کڈھدے او جیہڑا تسی پاؤندے او، تے تُوں کشتیاں نوں ویکھنا ایں کہ اوہدے وچ پانی چیردیاں چلدیاں نیں تاں جے تسی اوہدا فضل لبھو، تے تاں جے تسی شکر کرو۔ اوہ رات نوں دن وچ داخل کردا اے تے دن نوں رات وچ داخل کردا اے، تے اوس نے سورج تے چَن نوں کم وچ لا رکھیا اے، ہر اک اک مقرر مدت لئی چل رہیا اے۔ ایہو اللہ تہاڈا رب اے؛ بادشاہی اوسے دی اے۔ تے جنہاں نوں تسی اوہدے توں سوا پکاردے او اوہ کھجور دی گٹھلی دے چھلکے دے وی مالک نہیں۔ جے تسی

اوہناں نوں پکارو، تے اوہ تہاڈی پکار نہیں سُندے؛ تے جے سُن وی لین، تے تہانوں جواب نہیں دے سکدے۔ تے قیامت دے دن اوہ تہاڈے شرک دا انکار کر دین گے۔ تے تینوں پوری خبر رکھن والے ورگی خبر کوئی نہیں دے سکدا۔ (۱۲–۱۴)

اے لوکو، تسی ای اللہ دے محتاج او؛ تے اللہ ای بے پرواہ، ساریاں تعریفاں والا اے۔ جے اوہ چاہے، تے تہانوں لے جاوے تے اک نویں مخلوق لے آوے؛ تے ایہہ اللہ لئی کوئی اوکھی گل نہیں۔ تے کوئی بوجھ چُکن والی جان کسے دوجے دا بوجھ نہیں چُکے گی؛ تے جے کوئی بھاری لدی ہوئی جان اپنا بوجھ چُکاؤن لئی کسے نوں بلاوے، تے اوہدے وچوں کجھ وی نہیں چُکیا جاوے گا، بھاویں اوہ نیڑے دا رشتے دار ای ہووے۔ تُوں تے بس اوہناں نوں ای ڈرا سکدا ایں جیہڑے بِنا ویکھے اپنے رب توں ڈردے نیں تے نماز قائم کردے نیں۔ تے جیہڑا پاک ہوندا اے اوہ اپنے ای بھلے لئی پاک ہوندا اے؛ تے اللہ ای ول پرت کے جانا اے۔ تے انھا تے ویکھن والا برابر نہیں، تے نہ ہنیرے تے چانن، تے نہ چھاں تے تپدی دُھپ؛ تے نہ جیوندے تے مُردے برابر نیں۔ بے شک اللہ جیہنوں چاہندا اے سنا دیندا اے، پر تُوں اوہناں نوں نہیں سنا سکدا جیہڑے قبراں وچ نیں۔ تُوں تے بس اک ڈراؤن والا ایں۔ بے شک اساں تینوں حق دے نال خوش خبری دین والا تے ڈراؤن والا بنا کے بھیجیا اے؛ تے کوئی امت ایسی نہیں جیہدے وچ کوئی ڈراؤن والا نہ گزریا ہووے۔ تے جے ایہہ تینوں جھٹلاؤندے نیں، تے ایہناں توں پہلیاں نے وی (اپنے رسولاں نوں) جھٹلایا سی: اوہناں دے رسول اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں، صحیفے، تے چانن کرن والی کتاب لے کے آئے سن۔ فیر میں کافراں نوں پھڑ لیا — سو میرا انکار (عذاب) کیہو جیہا سی! (۱۵–۲۶)

کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ نے اسمان توں پانی اتاریا، فیر اوہدے نال اساں وکھو وکھ رنگاں دے پھل کڈھے؟ تے پہاڑاں وچ وی چٹّیاں تے لال دھاریاں نیں جنہاں دے رنگ وکھو وکھ نیں، تے گُوڑھے کالے وی؛ تے ایسے طرحاں لوکاں تے جانوراں تے ڈنگراں وچ وی وکھو وکھ رنگ نیں۔ اللہ توں اوہدے بندیاں وچوں بس علم والے ای ڈردے نیں۔ بے شک اللہ زبردست، بڑا بخشن والا اے۔ بے شک جیہڑے اللہ دی کتاب پڑھدے نیں، تے نماز قائم کردے نیں، تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں لُک کے تے کھلّم کھلّا خرچ کردے نیں، اوہ اک ایسی تجارت دے اُمیدوار نیں جیہڑی کدے گھاٹے وچ نہ جاوے گی، تاں جے اوہ اوہناں نوں اوہناں دے اجر پورے پورے دیوے تے اپنے فضل نال اوہناں نوں ہور وی دیوے۔ بے شک اوہ بڑا بخشن والا، بڑا قدر دان اے۔ (۲۷–۳۰)

تے جو کتاب اساں تیرے ول وحی کیتی اے اوہو حق اے، اوس دی تصدیق کرن والی جو ایس توں پہلاں اے۔ بے شک اللہ اپنے بندیاں دی پوری خبر رکھن والا، اوہناں نوں ویکھن والا اے۔ فیر اساں ایس کتاب دا وارث اوہناں نوں بنایا جنہاں نوں اساں اپنے بندیاں وچوں چُن لیا۔ سو اوہناں وچوں کوئی تے اپنے اُتے ظلم کرن والا اے، تے کوئی وچکار دی راہ چلن والا، تے کوئی اللہ دے حکم نال نیکیاں وچ اگے ودھ جان والا۔ ایہو وڈا فضل اے: ہمیشہ رہن والے باغ جنہاں وچ اوہ داخل ہون گے، اوتھے اوہناں نوں سونے دے کنگن تے موتی پوائے جان گے، تے اوتھے اوہناں دا لباس ریشم ہووے گا۔ تے اوہ آکھن گے: "ساری تعریف اللہ لئی اے، جنہے ساڈے توں غم دور کر دتا۔ بے شک ساڈا رب بڑا بخشن والا، بڑا قدر دان اے: جنہے اپنے فضل نال سانوں ہمیشہ رہن دے گھر وچ اتاریا، جتھے نہ سانوں کوئی مشقت چھوہندی اے، تے نہ سانوں کوئی تھکاوٹ چھوہندی اے۔" تے جنہاں نے کفر کیتا اوہناں لئی دوزخ دی اگ اے: نہ اوہناں دا قصہ پاک کیتا جاوے گا کہ

مر ای جان، تے نہ اوہناں توں اوہدا عذاب ہولا کیتا جاوے گا۔ ایسے طرحاں اسیں ہر ناشکرے نوں سزا دیندے آں۔ تے اوہ اوہدے وچ چیکاں مارن گے: "اے ساڈے رب، سانوں کڈھ لے، اسیں نیک عمل کراں گے، اوہ نہیں جو اسیں کردے رہے!" "کیہ اساں تہانوں اِنّی عمر نہیں سی دتی کہ جنہے نصیحت پھڑنی ہوندی اوہدے وچ نصیحت پھڑ لیندا؟ تے تہاڈے کول ڈراؤن والا وی آیا سی۔ سو ہن چکھو: ظالماں دا کوئی مددگار نہیں۔" (۳۱–۳۷)

بے شک اللہ اسماناں تے زمین دے غیب دا جانن والا اے؛ بے شک اوہ سینیاں دیاں گلاں نوں خوب جاندا اے۔ اوہو اے جنہے تہانوں زمین وچ جانشین بنایا۔ سو جیہڑا کفر کرے، اوہدے کفر دا وبال اوسے اُتے اے؛ تے کافراں دا کفر اوہناں دے رب دے نزدیک بس ناراضی ای ودھاؤندا اے، تے کافراں دا کفر اوہناں دے گھاٹے وچ ای وادھا کردا اے۔ آکھو: "بھلا تُسّاں اپنے اوہناں شریکاں نوں ویکھیا جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا پکاردے او؟ مینوں وکھاؤ کہ اوہناں نے زمین وچوں کیہ پیدا کیتا اے۔ یا اسماناں وچ اوہناں دا کوئی حصہ اے؟ یا اساں اوہناں نوں کوئی کتاب دتی اے، کہ اوہ اوہدی کسے کھلّی دلیل اُتے قائم نیں؟" نہیں — سگوں ظالم اک دوجے نال بس دھوکے دے وعدے ای کردے نیں۔ (۳۸–۴۰)

بے شک اللہ اسماناں تے زمین نوں تھمی ہوئے اے کہ اوہ ٹل نہ جان؛ تے جے اوہ ٹل جان، تے اوہدے مگروں اوہناں نوں کوئی تھم نہیں سکدا۔ بے شک اوہ بردبار، بڑا بخشن والا اے۔[41] (۴۱)

تے اوہناں نے اللہ دیاں بڑیاں پکیاں قسماں کھادیاں سن کہ جے اوہناں کول کوئی ڈراؤن والا آیا، تے اوہ ہر اک امت توں ودھ ہدایت اُتے ہون گے؛ فیر جدوں اوہناں کول ڈراؤن والا آ گیا، تے ایہدے نال اوہناں دی نفرت ای ودھی، زمین وچ تکبر پاروں تے بُری چال پاروں۔ تے بُری چال اپنے چلن والیاں ای نوں گھیردی اے۔ سو کیہ ایہہ بس اوسے دستور دی اڈیک وچ نیں جیہڑا اگلیاں نال ورتیا گیا؟ سو تُوں اللہ دے دستور وچ کوئی تبدیلی نہ پاویں گا؛ تے تُوں اللہ دے دستور نوں ٹلدا وی نہ پاویں گا۔ کیہ اوہ زمین وچ چلے پھرے نہیں کہ ویکھدے کہ اوہناں دا انجام کیہو جیہا ہویا جیہڑے ایہناں توں پہلاں سن، حالانکہ اوہ ایہناں توں زور وچ ودھ سن؟ تے اللہ ایسا نہیں کہ اسماناں یا زمین وچ کوئی شے اوہنوں عاجز کر سکے: بے شک اوہ سب کجھ جانن والا، پوری قدرت والا اے۔ تے جے اللہ لوکاں نوں اوہناں دی کمائی اُتے پھڑدا، تے زمین دی پِٹھ اُتے اک وی جاندار نہ چھڈدا۔ پر اوہ اوہناں نوں اک مقرر مدت تائیں مہلت دیندا اے؛ فیر جدوں اوہناں دا ویلا آ جاوے گا — تے بے شک اللہ اپنے بندیاں نوں خوب ویکھ رہیا اے۔ (۴۲–۴۵)

---

[41] اوکیژنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس
لگاتار تخلیق دی مابعد الطبیعیات: قرآن ۳۰:۲۵ تے ۳۵:۴۱ اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح
ویڈیو: اللہ اسماناں تے زمین نوں تھمی ہوئے اے، کتے ایہہ مٹ نہ جان
قرآن ۳۵:۴۱ تے ۶:۵۹ وچ تھمنا تے لکھنا: طبیعی نظریۂ معلومات تے سمولیشن دے مفروضے نال گل بات
وجود وچ تھمی ہوئی کائنات: قرآن ۳۰:۲۵ تے ۳۵:۴۱ اُتے اک شرح

۳۶. یٰسین (یٰسین)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

یا، سین۔ (۱)

حکمت والے قرآن دی قسم، بے شک تُوں رسولاں وچوں ایں، سدھے راہ اُتے — ایہہ اوس دا اتاریا ہویا اے جیہڑا زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے، تاں جے تُوں اوہناں لوکاں نوں ڈراویں جنہاں دے پیو دادے نہیں ڈرائے گئے سن، سو اوہ غفلت وچ پئے نیں۔ بے شک اوہناں وچوں بہتیاں اُتے گل پوری ہو چکی اے، سو اوہ ایمان نہیں لیاؤندے۔ بے شک اساں اوہناں دیاں دھوناں وچ طوق پا دتے نیں، جیہڑے ٹھوڈیاں تائیں نیں، سو اوہناں دے سِر اُتانہہ نوں اُٹھے رہ گئے نیں؛ تے اساں اوہناں دے اگے اک آڑ کر دتی اے تے اوہناں دے پچھے وی اک آڑ، فیر اوہناں نوں ڈھک دتا اے، سو اوہ ویکھ نہیں سکدے۔ تے اوہناں لئی برابر اے بھاویں تُوں اوہناں نوں ڈراویں یا نہ ڈراویں: اوہ ایمان نہیں لیاؤن گے۔ تُوں تے بس اوہنوں ای ڈرا سکدا ایں جیہڑا نصیحت دے پچھے چلے تے بِنا ویکھے رحمٰن توں ڈرے۔ سو ایہو جیہے بندے نوں بخشش تے عزت والے اجر دی خوش خبری دے دے۔ بے شک اسیں ای مُردیاں نوں زندہ کراں گے، تے اسیں لکھ رہے آں جو کجھ اوہناں نے اگے بھیجیا تے اوہناں دے (پچھے چھڈے ہوئے) نشان وی؛ تے ہر شے اساں اک کھلّی کتاب وچ گِن رکھی اے۔ (۲–۱۲)

تے اوہناں لئی اک مثال بیان کر: بستی والیاں دی، جدوں اوتھے رسول آئے۔ جدوں اساں اوہناں ول دو بھیجے، تے اوہناں نے دووا‍ں نوں جھٹلا دتا؛ فیر اساں اک تیجے نال اوہناں نوں زور دتا، تے اوہناں نے آکھیا: "بے شک اسیں تہاڈے ول بھیجے گئے آں۔" اوہناں نے آکھیا: "تسی تے بس ساڈے ای ورگے بشر او؛ تے رحمٰن نے کجھ وی نہیں اتاریا۔ تسی نِرا جھوٹھ بولدے او۔" اوہناں نے آکھیا: "ساڈا رب جاندا اے کہ بے شک اسیں تہاڈے ول بھیجے گئے آں، تے ساڈے ذمے تے بس کھول کے پیغام اپڑا دینا ای اے۔" اوہناں نے آکھیا: "اسیں تے تہاڈے توں بدشگونی لیندے آں۔ جے تسی باز نہ آئے، تے اسیں تہانوں ضرور سنگسار کر دیاں گے، تے ساڈے ولوں تہانوں دردناک عذاب اپڑے گا۔" اوہناں نے آکھیا: "تہاڈی بدشگونی تہاڈے اپنے ای نال اے۔ کیہ ایس لئی (ایہہ کہندے او) کہ تہانوں نصیحت کیتی گئی اے؟ نہیں — سگوں تسی حدوں ودھن والے لوک او۔" تے شہر دے پرلے سِرے توں اک بندہ دوڑدا ہویا آیا۔ اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، رسولاں دے پچھے چلو! اوہناں دے پچھے چلو جیہڑے تہاڈے کولوں کوئی اجر نہیں منگدے، تے اوہ ہدایت اُتے نیں۔ تے مینوں کیہ اے کہ میں اوہدی عبادت نہ کراں جنہے مینوں پیدا کیتا، تے اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے؟ کیہ میں اوہدے توں سوا ہور معبود بنا لواں؟ جے رحمٰن میرے نال کسے برائی دا ارادہ کرے، تے اوہناں دی سفارش میرے کجھ کم نہ آوے، تے نہ اوہ مینوں چھڈا سکن۔ تد تے میں پک نال کھلّی گمراہی وچ ہوواں گا۔ بے شک میں تہاڈے رب اُتے ایمان لے آیا، سو میری گل سُنو۔" (۱۳–۲۵)

آکھیا گیا: "جنت وچ داخل ہو جا۔" اوس نے آکھیا: "کاش میری قوم نوں پتا ہوندا کہ میرے رب نے مینوں کیویں بخش دتا تے مینوں عزت والیاں وچوں بنا دتا۔" تے اوہدے مگروں اساں اوہدی قوم اُتے اسمان توں کوئی لشکر نہیں اتاریا، تے نہ سانوں اتارن دی لوڑ سی: اوہ تے بس اکو چنگھاڑ سی، تے اچانک اوہ بُجھ کے رہ گئے۔ (۲۶–۲۹)

ہائے افسوس بندیاں اُتے! اوہناں کول کوئی رسول نہیں آیا پر اوہ اوہدا مذاق ای اُڈاؤندے رہے۔ کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اوہناں توں پہلاں اساں کِنّیاں ای نسلاں ہلاک کر دتیاں، کہ اوہ اوہناں ول پرت کے نہیں آؤندے؟ تے سب دے سب اکٹھے ساڈے ساہمنے حاضر کیتے جان گے۔ تے اوہناں لئی اک نشانی مُردہ زمین اے: اساں اوہنوں زندہ کیتا تے اوہدے وچوں دانے کڈھے، سو اوہدے وچوں اوہ کھاندے نیں۔ تے اساں اوہدے وچ کھجوراں تے انگوراں دے باغ بنائے، تے اوہدے وچ چشمے وگا دتے، تاں جے اوہ اوہدے پھل کھان — حالانکہ ایہہ اوہناں دے ہتھاں نے نہیں بنایا۔ فیر کیہ اوہ شکر نہیں کردے؟ پاک اے اوہ جنہے سارے جوڑے پیدا کیتے: اوہناں چیزاں دے وی جیہڑیاں زمین اُگاؤندی اے، تے آپ اوہناں دے وی، تے اوہناں چیزاں دے وی جنہاں نوں اوہ جاندے تائیں نہیں۔ تے اوہناں لئی اک نشانی رات اے: اسیں اوہدے اُتّوں دن نوں کھچ لیندے آں، تے اچانک اوہ ہنیرے وچ رہ جاندے نیں۔ تے سورج اپنے ٹھہرن دی مقرر تھاں ول چلدا جا رہیا اے: ایہہ اوس دا ٹھہرایا ہویا اندازہ اے جیہڑا زبردست، سب کجھ جانن والا اے۔ تے چَن — اساں اوہدیاں منزلاں مقرر کر دتیاں نیں، ایتھوں تائیں کہ اوہ فیر کھجور دی پرانی سُکّی ٹاہنی ورگا ہو جاندا اے۔ نہ سورج دی ایہہ مجال اے کہ چَن نوں جا پھڑے، تے نہ رات دن توں اگے لنگھ سکدی اے: تے ہر اک اک مدار وچ تَر رہیا اے۔ (۳۰–۴۰)

تے اوہناں لئی اک نشانی ایہہ وی اے کہ اساں اوہناں دی نسل نوں بھری ہوئی کشتی وچ سوار کیتا، تے اساں اوہناں لئی اوہدے ورگیاں ہور چیزاں وی بنائیاں، جنہاں اُتے اوہ سوار ہوندے نیں۔ تے جے اسیں چاہیے، تے اوہناں نوں ڈوب دیئیے: فیر نہ کوئی اوہناں دی فریاد سنن والا ہووے، تے نہ اوہ بچائے جان — سوا ساڈے ولوں رحمت دے، تے اک ویلے تائیں فائدہ دین دے۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "اوس توں ڈرو جو تہاڈے اگے اے تے جو تہاڈے پچھے اے، تاں جے تہاڈے اُتے رحم کیتا جاوے،" (تے اوہ مونہہ پھیر لیندے نیں)۔ تے اوہناں دے رب دیاں نشانیاں وچوں کوئی نشانی اوہناں کول نہیں آؤندی پر اوہ اوہدے توں مونہہ پھیر لیندے نیں۔ تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "جو کجھ اللہ نے تہانوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کرو،" تے کافر ایمان والیاں نوں آکھدے نیں: "کیہ اسیں اوہنوں کھوائیے جیہنوں جے اللہ چاہندا تے آپ کھوا دیندا؟ تسی تے بس کھلّی گمراہی وچ او۔" (۴۱–۴۷)

تے اوہ آکھدے نیں: "ایہہ وعدہ کدوں پورا ہووے گا، جے تسی سچے او؟" اوہ تے بس اکو چنگھاڑ دی اڈیک وچ نیں، جیہڑی اوہناں نوں آ پھڑے گی جدوں اوہ آپس وچ جھگڑ رہے ہون گے، فیر نہ اوہ کوئی وصیت کر سکن گے، تے نہ اپنے گھر والیاں کول پرت سکن گے۔ (۴۸–۵۰)

تے صور پھُوکیا جاوے گا، تے اچانک اوہ قبراں وچوں نکل کے اپنے رب ول دوڑ پین گے۔ اوہ آکھن گے: "ہائے ساڈی شامت! سانوں ساڈی سَون دی تھاں توں کیس نے اُٹھا دتا؟" "ایہہ اوہو اے جیہدا رحمٰن نے وعدہ کیتا سی؛ تے رسولاں نے سچ آکھیا سی۔" اوہ تے بس اکو چنگھاڑ ہووے گی، تے اچانک اوہ سب دے سب ساڈے ساہمنے حاضر کر دتے جان گے۔ "سو اج کسے جان اُتے ذرا وی ظلم نہیں کیتا جاوے گا، تے تہانوں بس اوسے دا بدلہ دتا جاوے گا جو تسی کردے سو۔ بے شک جنت والے اج مزے دے شغل وچ خوش نیں؛ اوہ تے اوہناں دیاں بیویاں چھاواں وچ تختاں اُتے تکیے لائی بیٹھے نیں۔ اوتھے اوہناں لئی پھل نیں، تے اوہناں لئی اوہ سب کجھ اے جو اوہ منگن۔ 'سلام!' — ہمیشہ رحم کرن والے رب ولوں آکھیا ہویا۔ تے اے مجرمو، اج تسی وکھ ہو جاؤ! اے آدم دی اولاد، کیہ میں تہانوں تاکید نہیں سی کیتی، کہ شیطان دی بندگی نہ کرنا، بے شک اوہ تہاڈا کھلّا دشمن اے، تے ایہہ کہ میری ای عبادت کرنا؟ ایہو سدھا راہ اے۔ تے بے شک اوس نے تہاڈے

وچوں بہت ساری خلقت نوں گمراہ کر دتا۔ فیر کیہ تسی عقل نہیں رکھدے سو؟ ایہہ اے اوہ دوزخ جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا سی۔ اج ایہدے وچ داخل ہو جاؤ، ایس لئی کہ تسی کفر کردے سو۔" (۵۱–۶۴)

اج اسیں اوہناں دے مونہاں اُتے مہر لا دیاں گے، تے اوہناں دے ہتھ ساڈے نال گل کرن گے، تے اوہناں دے پیر اوس دی گواہی دین گے جو اوہ کماؤندے سن۔ تے جے اسیں چاہندے، تے اوہناں دیاں اکھاں مٹا دیندے؛ فیر اوہ راہ ول دوڑدے — پر اوہناں نوں کتھوں دِسدا؟ تے جے اسیں چاہندے، تے اوہناں نوں اوہناں دی تھاں اُتے ای مسخ کر دیندے، فیر نہ اوہ اگے چل سکدے تے نہ پچھے پرت سکدے۔ تے جیہنوں اسیں لمی عمر دیندے آں، اوہنوں بناوٹ وچ اُلٹا کر دیندے آں۔ فیر کیہ اوہ سمجھدے نہیں؟ (۶۵–۶۸)

تے اساں اوہنوں شعر نہیں سکھایا، تے نہ ایہہ اوہدے لائق اے۔ ایہہ تے بس اک نصیحت تے کھول کے بیان کرن والا قرآن اے، تاں جے اوہ اوہنوں ڈراوے جیہڑا زندہ ہووے، تے کافراں اُتے گل پوری ہو جاوے۔ (۶۹–۷۰)

کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اساں اپنے ہتھاں دیاں بنائیاں چیزاں وچوں اوہناں لئی ڈنگر پیدا کیتے، سو اوہ اوہناں دے مالک نیں؟ تے اساں اوہناں نوں اوہناں دے وس وچ کر دتا، سو اوہناں وچوں کجھ اُتے اوہ سواری کردے نیں تے کجھ نوں اوہ کھاندے نیں؛ تے اوہناں لئی اوہناں وچ ہور وی فائدے نیں، تے پین دیاں چیزاں وی۔ فیر کیہ اوہ شکر نہیں کردے؟ تے اوہناں نے اللہ توں سوا ہور معبود بنا لئے نیں، ایس اُمید اُتے کہ اوہناں دی مدد کیتی جاوے گی۔ اوہ اوہناں دی مدد نہیں کر سکدے، حالانکہ ایہہ اوہناں لئی حاضر باش لشکر بنے کھلوتے نیں۔ سو اوہناں دی گل تینوں غمگین نہ کرے۔ بے شک اسیں جاندے آں جو اوہ لُکاؤندے نیں تے جو ظاہر کردے نیں۔ (۷۱–۷۶)

کیہ انسان نے نہیں ویکھیا کہ اساں اوہنوں اک بوند توں پیدا کیتا؟ فیر ویکھو، اوہ کھلّم کھلّا جھگڑالو بن گیا! تے اوہ ساڈے لئی مثالاں گھڑدا اے تے اپنی پیدائش نوں بھُل گیا اے۔ اوہ آکھدا اے: "ہڈیاں نوں کون زندہ کرے گا جدوں اوہ گل سڑ چکیاں ہون گیاں؟" آکھو: "اوہناں نوں اوہو زندہ کرے گا جنہے اوہناں نوں پہلی واری پیدا کیتا سی؛ تے اوہ ہر پیدائش نوں خوب جاندا اے — اوہ جنہے تہاڈے لئی ہرے رُکھ وچوں اگ پیدا کر دتی، سو تسی اوہدے توں (اگ) بالدے او۔" کیہ اوہ جنہے اسماناں تے زمین نوں پیدا کیتا ایس اُتے قادر نہیں کہ اوہناں ورگے (ہور) پیدا کر دیوے؟ کیوں نہیں! تے اوہو وڈا پیدا کرن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ اوہدا حکم تے، جدوں اوہ کسے شے دا ارادہ کردا اے، بس ایہو ہوندا اے کہ اوہنوں آکھدا اے: "ہو جا،" تے اوہ ہو جاندی اے۔ سو پاک اے اوہ جیہدے ہتھ وچ ہر شے دی بادشاہی اے؛ تے اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ (۷۷–۸۳)

۳۷. قطاراں بنھن والے (الصافات)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے اوہناں دی جیہڑے قطاراں بنھ کے کھلوندے نیں، فیر اوہناں دی جیہڑے جھڑک کے ہگّدے نیں، فیر اوہناں دی جیہڑے نصیحت پڑھدے نیں: بے شک تہاڈا معبود اکو ای اے، اسماناں تے زمین دا تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے سب دا رب، تے سورج چڑھن دیاں ساریاں تھاواں دا رب۔ بے شک اساں نیڑلے اسمان نوں تاریاں دی سجاوٹ نال سجایا اے، تے ہر سرکش شیطان توں اوہدی حفاظت کیتی اے۔ اوہ عالمِ بالا دی مجلس دیاں گلاں کن لا کے نہیں سُن سکدے، تے ہر پاسیوں اوہناں اُتے مار پیندی اے، دھتکارن لئی؛ تے اوہناں لئی ہمیشہ دا عذاب اے — سوا اوہدے جیہڑا کوئی گل اُچک کے لے بھجے، تے اک چمکدا ہویا شعلہ اوہدے پچھے لگ جاندا اے۔ (۱–۱۰)

سو اوہناں توں پُچھ: کیہ اوہناں دا پیدا کرنا ودھ اوکھا اے، یا اوہناں (چیزاں) دا جیہڑیاں اساں پیدا کیتیاں نیں؟ بے شک اساں اوہناں نوں چپکدے گارے توں پیدا کیتا۔ سگوں تُوں تعجب کرنا ایں، تے اوہ مذاق اُڈاؤندے نیں، تے جدوں اوہناں نوں نصیحت کیتی جاندی اے تے نصیحت نہیں پھڑدے، تے جدوں کوئی نشانی ویکھدے نیں تے ٹھٹھا اُڈاؤندے نیں، تے آکھدے نیں: "ایہہ تے بس کھلّا جادو اے۔ کیہ جدوں اسیں مر جاواں گے تے مٹی تے ہڈیاں ہو جاواں گے، تے سچ مُچ اُٹھائے جاواں گے — تے کیہ ساڈے اگلے پیو دادے وی؟" آکھو: "ہاں — تے تسی ذلیل وی ہووو گے۔" اوہ تے بس اکو جھڑکی ہووے گی، تے اچانک اوہ ویکھن لگ پین گے۔ تے آکھن گے: "ہائے ساڈی شامت! ایہہ تے جزا دا دن اے۔" "ایہہ اوہو فیصلے دا دن اے، جیہنوں تسی جھٹلاؤندے سو۔" "اکٹھا کرو اوہناں نوں جنہاں نے ظلم کیتا، تے اوہناں دے جوڑی داراں نوں وی تے اوہناں نوں وی جنہاں دی اوہ اللہ توں سوا عبادت کردے سن، فیر اوہناں نوں بھڑکدی اگ دے راہ اُتے پا دیو؛ تے اوہناں نوں ٹھہراؤ، بے شک اوہناں کولوں پُچھ ہونی اے: تہانوں کیہ ہویا کہ تسی اک دوجے دی مدد نہیں کردے؟" نہیں — سگوں اوس دن اوہ پوری طرحاں ہتھیار سُٹی کھلوتے ہون گے۔ تے اوہ اک دوجے ول مونہہ کر کے سوال جواب کرن گے۔ اوہ آکھن گے: "تسی ای ساڈے کول سجے پاسیوں (زور نال) آؤندے سو۔" اوہ آکھن گے: "نہیں — سگوں تسی آپ ای ایمان والے نہیں سو۔ تے ساڈا تہاڈے اُتے کوئی زور نہیں سی؛ سگوں تسی آپ ای سرکش لوک سو۔ سو ساڈے اُتے ساڈے رب دی گل پوری ہو گئی: بے شک اسیں (عذاب دا مزہ) چکھن والے آں۔ سو اساں تہانوں گمراہ کیتا، بے شک اسیں آپ وی گمراہ ساں۔" سو اوس دن اوہ سب عذاب وچ شریک ہون گے۔ بے شک اسیں مجرماں دے نال اینج ای کردے آں۔ بے شک اوہ ایسے سن کہ جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا: "اللہ توں سوا کوئی معبود نہیں،" تے تکبر کردے سن، تے آکھدے سن: "کیہ اسیں اک دیوانے شاعر دی خاطر اپنے معبوداں نوں چھڈ دیئیے؟" نہیں — سگوں اوہ حق لے کے آیا اے، تے اوس نے رسولاں دی تصدیق کیتی اے۔ بے شک تسی دردناک عذاب دا مزہ چکھن والے او، تے تہانوں بس اوسے دا بدلہ دتا جاوے گا جو تسی کردے سو — (۱۱–۳۹)

سوا اللہ دے چُنے ہوئے بندیاں دے۔ اوہناں لئی اک جانیا پچھانیا رزق اے: پھل؛ تے اوہ عزت نال رکھے جان گے، نعمتاں والے باغاں وچ، تختاں اُتے آمنے سامنے بیٹھے ہوئے۔ اوہناں اُتے وگدے چشمے (دی شراب) دا جام پھرایا جاوے گا، چٹا، پین والیاں لئی مزے دار، نہ اوہدے وچ کوئی نقصان اے، تے نہ اوہ اوہدے نال

مدہوش ہون گے۔ تے اوہناں دے کول نیویں نظراں والیاں، وڈیاں اکھاں والیاں ہون گیاں، جیویں اوہ لُکا کے رکھے ہوئے انڈے ہون۔ (۴۰–۴۹)

فیر اوہ اک دوجے ول مونہہ کر کے سوال کرن گے۔ اوہناں وچوں اک آکھن والا آکھے گا: "میرا اک ساتھی سی جیہڑا آکھدا سی: 'کیہ تُوں وی سچ مُچ منن والیاں وچوں ایں کہ جدوں اسیں مر جاواں گے تے مٹی تے ہڈیاں ہو جاواں گے تے سانوں بدلہ دتا جاوے گا؟'" اوہ آکھے گا: "کیہ تسی جھاک کے ویکھو گے؟" فیر اوہ جھاکے گا تے اوہنوں بھڑکدی اگ دے وچکار ویکھے گا۔ اوہ آکھے گا: "اللہ دی قسم، تُوں تے مینوں وی برباد ای کرن لگا سیں! تے جے میرے رب دا احسان نہ ہوندا، تے میں وی (دوزخ وچ) حاضر کیتے جان والیاں وچوں ہوندا۔ تے کیہ ہن اسیں مرن والے نہیں سوا اپنی پہلی موت دے، تے نہ سانوں عذاب دتا جاوے گا؟ بے شک ایہو تے سب توں وڈی کامیابی اے!" ایسی ای (کامیابی) لئی عمل کرن والیاں نوں عمل کرنا چاہیدا اے۔ کیہ ایہہ مہمانی چنگی اے، یا تھوہر (زقّوم) دا رُکھ؟ بے شک اساں اوہنوں ظالماں لئی اک آزمائش بنایا اے۔ اوہ اک رُکھ اے جیہڑا بھڑکدی اگ دی تہہ وچوں نکلدا اے؛ اوہدے خوشے اینج نیں جیویں شیطاناں دے سِر۔ سو اوہ اوہدے وچوں کھان گے تے اوہدے نال اپنے پیٹ بھرن گے؛ فیر اوہدے اُتّوں اوہناں لئی اُبلدے پانی دی ملاوٹ ہووے گی؛ فیر اوہناں دا پرتنا بھڑکدی اگ ای ول ہووے گا۔ بے شک اوہناں نے اپنے پیو دادیاں نوں گمراہ پایا، سو اوہ اوہناں ای دے قدماں دے نشاناں اُتے دوڑے جاندے نیں۔ تے بے شک اوہناں توں پہلاں اگلیاں وچوں بہتے گمراہ ہو چکے نیں، حالانکہ اساں اوہناں وچ ڈراؤن والے بھیجے سن۔ سو ویکھ اوہناں دا انجام کیہو جیہا ہویا جنہاں نوں ڈرایا گیا سی — سوا اللہ دے چُنے ہوئے بندیاں دے۔ (۵۰–۷۴)

تے بے شک نوح نے سانوں پکاریا، سو اسیں کیا ای چنگے دعا قبول کرن والے آں! تے اساں اوہنوں تے اوہدے گھر والیاں نوں وڈی مصیبت توں بچا لیا، تے اوہدی ای نسل نوں باقی رہن والا بنایا، تے پچھلیاں وچ اوہدا ذکرِ خیر چھڈیا: "سلام اے نوح اُتے سارے جہاناں وچ!" بے شک اسیں نیکی کرن والیاں نوں اینج ای بدلہ دیندے آں: بے شک اوہ ساڈے ایمان والے بندیاں وچوں سی۔ فیر اساں دوجیاں نوں ڈوب دتا۔ (۷۵–۸۲)

تے بے شک اوہدے ای طریقے والیاں وچوں ابراہیم سی، جدوں اوہ اپنے رب کول سلامت دل لے کے آیا، جدوں اوس نے اپنے پیو تے اپنی قوم نوں آکھیا: "تسی کیس شے دی عبادت کردے او؟ کیہ تسی اللہ نوں چھڈ کے جھوٹھ موٹھ دے معبود چاہندے او؟ فیر سارے جہاناں دے رب دے بارے تہاڈا کیہ خیال اے؟" فیر اوس نے تاریاں ول اک نظر ماری تے آکھیا: "میں بیمار آں۔" سو اوہ پِٹھ پھیر کے اوہدے کولوں چلے گئے۔ فیر اوہ چُپ چپیتے اوہناں دے معبوداں ول گیا تے آکھیا: "کیہ تسی کھاندے نہیں؟ تہانوں کیہ ہویا کہ تسی بولدے نہیں؟" فیر اوہ سجے ہتھ نال مار دا ہویا اوہناں اُتے ٹُٹ پیا۔ فیر اوہ لوک دوڑدے ہوئے اوہدے ول آئے۔ اوس نے آکھیا: "کیہ تسی اوہناں دی عبادت کردے او جنہاں نوں تسی آپ ای تراشدے او، حالانکہ اللہ نے تہانوں وی پیدا کیتا تے اوہنوں وی جو تسی بناؤندے او؟" اوہناں نے آکھیا: "ایہدے لئی اک عمارت بناؤ، فیر ایہنوں بھڑکدی اگ وچ سُٹ دیو۔" سو اوہناں نے اوہدے خلاف اک چال چلنی چاہی، پر اساں اوہناں ای نوں نیواں کر دتا۔ (۸۳–۹۸)

تے اوس نے آکھیا: "میں اپنے رب ول جا رہیا آں؛ اوہ مینوں راہ وکھاوے گا۔ اے میرے رب، مینوں نیک لوکاں وچوں (اک پُتر) عطا کر۔" سو اساں اوہنوں اک بردبار مُنڈے دی خوش خبری دتی۔ فیر جدوں اوہ اوہدے نال دوڑن پھرن دی عمر نوں اپڑیا، تے اوس نے آکھیا: "اے میرے پُتر، میں خواب وچ ویکھنا آں کہ میں تینوں

ذبح کر رہیا آں۔ سو ویکھ تیری کیہ رائے اے۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے ابّا، جو تینوں حکم دتا جا رہیا اے اوہ کر گزر؛ اللہ نے چاہیا تے تُوں مینوں صبر کرن والیاں وچوں پاویں گا۔" فیر جدوں دوواں نے (اللہ دے حکم اگے) سِر جھُکا دتا، تے اوس نے اوہنوں متھے دے بھار لٹا دتا، تے اساں اوہنوں واج دتی: "اے ابراہیم! تُوں خواب سچ کر وکھایا۔" بے شک اسیں نیکی کرن والیاں نوں اینج ای بدلہ دیندے آں۔ بے شک ایہہ اک کھلّی آزمائش سی۔ تے اساں اک وڈی قربانی اوہدے بدلے وچ دے دتی، تے پچھلیاں وچ اوہدا ذکرِ خیر چھڈیا: "سلام اے ابراہیم اُتے!" اسیں نیکی کرن والیاں نوں اینج ای بدلہ دیندے آں: بے شک اوہ ساڈے ایمان والے بندیاں وچوں سی۔ (۹۹–۱۱۱)

تے اساں اوہنوں اسحاق دی خوش خبری دتی، جیہڑا نبی سی، نیک لوکاں وچوں۔ تے اساں اوہدے اُتے تے اسحاق اُتے برکتاں اتاریاں؛ تے اوہناں دوواں دی اولاد وچ کوئی نیکی کرن والا اے تے کوئی اپنے اُتے کھلّا ظلم کرن والا۔ تے بے شک اساں موسیٰ تے ہارون اُتے احسان کیتا، تے اوہناں نوں تے اوہناں دی قوم نوں وڈی مصیبت توں بچا لیا؛ تے اساں اوہناں دی مدد کیتی، سو اوہو غالب رہے؛ تے اساں اوہناں دوواں نوں کھول کے بیان کرن والی کتاب دتی، تے اوہناں نوں سدھے راہ دی ہدایت دتی؛ تے پچھلیاں وچ اوہناں دا ذکرِ خیر چھڈیا: "سلام اے موسیٰ تے ہارون اُتے!" بے شک اسیں نیکی کرن والیاں نوں اینج ای بدلہ دیندے آں: بے شک اوہ دوویں ساڈے ایمان والے بندیاں وچوں سن۔ (۱۱۲–۱۲۲)

تے بے شک الیاس وی رسولاں وچوں سی، جدوں اوس نے اپنی قوم نوں آکھیا: "کیہ تسی ڈردے نہیں؟ کیہ تسی بعل نوں پکاردے او، تے سب توں چنگے پیدا کرن والے نوں چھڈ دیندے او — اللہ نوں، جیہڑا تہاڈا وی رب اے تے تہاڈے اگلے پیو دادیاں دا وی رب؟" پر اوہناں نے اوہنوں جھٹلا دتا، سو بے شک اوہ (عذاب وچ) حاضر کیتے جان گے — سوا اللہ دے چُنے ہوئے بندیاں دے۔ تے اساں پچھلیاں وچ اوہدا ذکرِ خیر چھڈیا: "سلام اے الیاس اُتے!" بے شک اسیں نیکی کرن والیاں نوں اینج ای بدلہ دیندے آں: بے شک اوہ ساڈے ایمان والے بندیاں وچوں سی۔ (۱۲۳–۱۳۲)

تے بے شک لوط وی رسولاں وچوں سی۔ جدوں اساں اوہنوں تے اوہدے سارے گھر والیاں نوں بچا لیا، سوا اک بُڈھی دے جیہڑی پچھے رہ جان والیاں وچ سی؛ فیر اساں دوجیاں نوں تباہ کر دتا۔ تے بے شک تسی سویرے وی اوہناں (دیاں بستیاں) کولوں لنگھدے او تے رات نوں وی۔ فیر کیہ تسی سمجھدے نہیں؟ تے بے شک یونس وی رسولاں وچوں سی۔ جدوں اوہ بھری ہوئی کشتی ول نس گیا، فیر اوس نے قرعہ پایا، تے ہارن والیاں وچوں ہو گیا؛ فیر مچھی نے اوہنوں نگل لیا، تے اوہ ملامت دے لائق سی۔ تے جے اوہ تسبیح کرن والیاں وچوں نہ ہوندا، تے اوس دن تائیں اوہدے پیٹ وچ ای رہندا جدوں لوک اُٹھائے جان گے۔ فیر اساں اوہنوں چٹیل کنڈھے اُتے سُٹ دتا، تے اوہ بیمار سی، تے اساں اوہدے اُتے کدّو دی اک ویل اُگا دتی۔ تے اساں اوہنوں اک لکھ، یا اوس توں وی ودھ (لوکاں) ول بھیجیا؛ سو اوہ ایمان لے آئے، تے اساں اوہناں نوں اک ویلے تائیں فائدہ اُٹھان دتا۔ (۱۳۳–۱۴۸)

سو اوہناں توں پُچھ: کیہ تیرے رب لئی تے دھیاں نیں، تے اوہناں لئی پُتر؟ یا اساں فرشتیاں نوں عورتاں بنایا سی تے اوہ ویکھ رہے سن؟ سن لؤ، اوہ اپنے جھوٹھ گھڑن پاروں ای آکھدے نیں: "اللہ دی اولاد اے"؛ تے بے شک اوہ جھوٹھے نیں۔ کیہ اوس نے پُتراں دے مقابلے دھیاں نوں پسند کیتا؟ تہانوں کیہ ہو گیا اے؟ تسی کیہو

جیہا فیصلہ کردے او؟ فیر کیہ تسی نصیحت نہیں پھڑدے؟ یا تہاڈے کول کوئی کھلّی سند اے؟ تے لیاؤ اپنی کتاب، جے تسی سچے او۔ تے اوہناں نے اوہدے تے جنّاں دے وچکار رشتے داری ٹھہرا دتی اے، حالانکہ جِنّ خوب جاندے نیں کہ اوہ (عذاب وچ) حاضر کیتے جان گے۔ اللہ اوہناں گلاں توں پاک اے جیہڑیاں ایہہ بیان کردے نیں! — سوا اللہ دے چُنے ہوئے بندیاں دے۔ سو تسی تے جنہاں دی تسی عبادت کردے او، کسے نوں وی اوہدے خلاف بہکا نہیں سکدے، سوا اوہدے جیہڑا بھڑکدی اگ وچ سڑن والا اے۔ "تے ساڈے وچوں ہر اک دا اک جانیا پچھانیا مقام اے؛ تے بے شک اسیں ای قطاراں بنھ کے کھلون والے آں؛ تے بے شک اسیں ای تسبیح کرن والے آں۔" (۱۴۹–۱۶۶)

تے ایہہ لوک تے آکھیا کردے سن: "جے ساڈے کول اگلیاں دی کوئی نصیحت ہوندی، تے اسیں ضرور اللہ دے چُنے ہوئے بندے ہوندے۔" پر (ہن) اوہناں نے ایہدا انکار کر دتا۔ سو چھیتی ای اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا۔ تے بے شک ساڈے بندیاں، رسولاں لئی ساڈی گل پہلاں ای طے ہو چکی اے: کہ بے شک اوہناں ای دی مدد کیتی جاوے گی، تے بے شک ساڈا لشکر ای غالب رہے گا۔ سو تُوں اک ویلے تائیں اوہناں توں مونہہ پھیر لے، تے اوہناں نوں ویکھدا رہ؛ چھیتی ای اوہ وی ویکھ لین گے۔ کیہ اوہ ساڈے عذاب دی چھیتی مچاؤندے نیں؟ سو جدوں اوہ اوہناں دے ویہڑے وچ اُترے گا، تے اوہناں دی سویر بہت بُری ہووے گی جنہاں نوں ڈرایا گیا سی۔ تے تُوں اک ویلے تائیں اوہناں توں مونہہ پھیر لے، تے ویکھدا رہ؛ چھیتی ای اوہ وی ویکھ لین گے۔ پاک اے تیرا رب، عزت دا مالک، اوہناں گلاں توں جیہڑیاں ایہہ بیان کردے نیں! تے سلام اے رسولاں اُتے، تے ساری تعریف اللہ لئی اے، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے۔ (۱۶۷–۱۸۲)

۳۸. صاد (صٓ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

صاد۔ نصیحت والے قرآن دی قسم! سگوں جنہاں نے کفر کیتا اوہ تکبر تے ضد وچ پئے نیں۔ اوہناں توں پہلاں اساں کِنّیاں ای نسلاں ہلاک کر دتیاں! فیر اوہناں نے پکاراں کیتیاں، پر اوہ بچ نکلن دا ویلا نہیں سی رہیا۔ تے اوہناں نوں ایس گل اُتے تعجب ہویا کہ اوہناں کول اوہناں ای وچوں اک ڈراؤن والا آیا، تے کافراں نے آکھیا: ‘‘ایہہ جادوگر اے، بڑا جھوٹھا۔ کیہ ایس نے سارے معبوداں نوں اکو معبود بنا دتا؟ بے شک ایہہ تے بڑی ای عجیب گل اے!’’ تے اوہناں دے سردار ایہہ آکھدے ہوئے چل پئے: ‘‘چلو، تے اپنے معبوداں اُتے جمے رہوو۔ بے شک ایہہ تے کوئی مطلب دی گل اے۔ اساں ایہہ گل پچھلے دین وچ کدے نہیں سُنی؛ ایہہ تے بس اک گھڑی ہوئی گل اے۔ کیہ ساڈے ساریاں وچوں بس ایسے اُتے نصیحت اتاری گئی اے؟’’ نہیں — سگوں اوہ میری نصیحت ولوں شک وچ نیں؛ سگوں اوہناں نے اجے میرا عذاب چکھیا ای نہیں۔ (۱–۸)

یا کیہ تیرے رب دی رحمت دے خزانے اوہناں دے کول نیں، جیہڑا زبردست، بڑا دین والا اے؟ یا اسماناں تے زمین دی تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے اوہدی بادشاہی اوہناں دی اے؟ فیر اوہ رسّیاں تان کے (اسمان اُتے) چڑھ جان! ایہہ تے (تیرے خلاف جُڑن والے) جتھیاں وچوں اک لشکر اے، جیہڑا ایتھے ای ہار کھاوے گا۔ ایہناں توں پہلاں نوح دی قوم نے جھٹلایا، تے عاد نے، تے میخاں والے فرعون نے، تے ثمود نے، تے لوط دی قوم نے، تے اَیکہ (جھنگی) والیاں نے — ایہو اوہ جتھے سن۔ ایہناں وچوں ہر اک نے رسولاں نوں جھٹلایا، سو میرا عذاب (اوہناں اُتے) واجب ہو گیا۔ تے ایہہ لوک وی بس اکو چنگھاڑ دی اڈیک وچ نیں، جیہدے وچ کوئی وقفہ نہیں ہووے گا۔ تے اوہ آکھدے نیں: ‘‘اے ساڈے رب، ساڈا حصہ سانوں حساب دے دن توں پہلاں ای چھیتی دے دے!’’ جو کجھ ایہہ آکھدے نیں اوہدے اُتے صبر کر، تے ساڈے بندے داؤد نوں یاد کر، جیہڑا زور والا سی؛ بے شک اوہ بہت رجوع کرن والا سی۔ (۹–۱۷)

بے شک اساں پہاڑاں نوں اوہدے نال لا دتا سی کہ شام تے سویر نوں تسبیح کرن، تے پنچھیاں نوں وی، اکٹھے کیتے ہوئے: سب اوہدے ول رجوع کرن والے سن۔ تے اساں اوہدی بادشاہی مضبوط کیتی، تے اوہنوں حکمت تے فیصلہ کرن والی گل عطا کیتی۔ تے کیہ تیرے کول اوہناں جھگڑن والیاں دی خبر اپڑی اے، جدوں اوہ کندھ ٹپ کے (اوہدے) عبادت خانے وچ آ گئے؟ جدوں اوہ داؤد کول اندر آئے، تے اوہ اوہناں توں گھبرا گیا۔ اوہناں نے آکھیا: ‘‘ڈر نہ۔ اسیں جھگڑے دے دو دھڑے آں، ساڈے وچوں اک نے دوجے اُتے زیادتی کیتی اے؛ سو ساڈے وچکار حق دے نال فیصلہ کر دے، تے بے انصافی نہ کریں، تے سانوں سدھی راہ دس۔ ایہہ میرا بھرا اے۔ ایہدے کول ننانوے بھیڈاں نیں، تے میرے کول اکو بھیڈ اے؛ فیر ایہہ آکھدا اے: ‘ایہہ وی میرے حوالے کر دے،’ تے گل بات وچ اوس نے مینوں دبا لیا۔’’ داؤد نے آکھیا: ‘‘بے شک ایس نے تیری بھیڈ اپنیاں بھیڈاں نال ملاؤن لئی منگ کے تیرے اُتے ظلم کیتا اے۔ تے بے شک بہت سارے ساجھی اک دوجے اُتے زیادتی کردے نیں — سوا اوہناں دے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، تے ایہو جیہے لوک تھوڑے ای نیں۔’’ تے داؤد سمجھ گیا کہ اساں اوہنوں آزمایا اے؛ سو اوس نے اپنے رب کولوں بخشش منگی، تے جھُک کے (سجدے وچ) ڈِگ پیا، تے رجوع کیتا۔ سو اساں اوہدی اوہ گل بخش دتی؛ تے بے شک اوہدے لئی ساڈے کول نیڑلا درجہ تے پرتن دی سوہنی تھاں اے۔ ‘‘اے داؤد، بے شک اساں تینوں زمین وچ خلیفہ بنایا اے، سو

لوکاں دے وچکار حق دے نال فیصلہ کر، تے خواہش دے پچھے نہ چلیں، نہیں تے اوہ تینوں اللہ دے راہ توں بھٹکا دے گی۔ بے شک جیہڑے اللہ دے راہ توں بھٹکدے نیں اوہناں لئی سخت عذاب اے ایس لئی کہ اوہناں نے حساب دے دن نوں بھُلا دتا۔" (۱۸–۲۶)

تے اساں اسمان تے زمین نوں تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے بیکار پیدا نہیں کیتا۔ ایہہ اوہناں دا گمان اے جنہاں نے کفر کیتا — سو کافراں لئی اگ پاروں تباہی اے! کیہ اسیں اوہناں نوں جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں ورگا کر دیئیے جیہڑے زمین وچ فساد پھیلاؤندے نیں؟ یا اسیں پرہیزگاراں نوں بدکاراں ورگا کر دیئیے؟ ایہہ اک برکت والی کتاب اے جیہڑی اساں تیرے ول اتاری اے، تاں جے لوک ایہدیاں آیتاں اُتے غور کرن، تے تاں جے عقل والے نصیحت پھڑن۔ (۲۷–۲۹)

تے اساں داؤد نوں سلیمان عطا کیتا — کیا ای چنگا بندہ! بے شک اوہ بہت رجوع کرن والا سی۔ جدوں شام ویلے اوہدے سامہنے تِن پیراں اُتے کھلون والے تیز رفتار عمدہ گھوڑے پیش کیتے گئے، تے اوس نے آکھیا: "میں ایس مال دی محبت نوں اپنے رب دی یاد دے مقابلے پسند کیتا،" ایتھوں تائیں کہ (سورج) پردے وچ لُک گیا۔ "اوہناں نوں میرے کول واپس لیاؤ!" فیر اوہ اوہناں دیاں پِنّیاں تے دھوناں اُتے ہتھ پھیرن لگا۔ تے بے شک اساں سلیمان نوں آزمایا، تے اوہدے تخت اُتے اک دھڑ پا دتا؛ فیر اوس نے (اللہ ول) رجوع کیتا۔ اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، مینوں بخش دے، تے مینوں ایسی بادشاہی عطا کر جیہڑی میرے مگروں کسے نوں نہ ملے۔ بے شک تُوں ای بڑا دین والا ایں۔" سو اساں ہوا نوں اوہدے وس وچ کر دتا، جیہڑی اوہدے حکم نال نرمی نال چلدی سی جِدھر اوہ اپڑنا چاہندا، تے شیطاناں نوں وی، ہر عمارت بناؤن والے تے غوطہ لاؤن والے نوں، تے ہوراں نوں وی جیہڑے زنجیراں وچ جکڑے ہوئے سن۔ "ایہہ ساڈی بخشش اے: سو (جیہنوں چاہیں) احسان کر یا (جیہدے توں چاہیں) روک رکھ، کوئی حساب نہیں۔" تے بے شک اوہدے لئی ساڈے کول نیڑلا درجہ تے پرتن دی سوہنی تھاں اے۔ (۳۰–۴۰)

تے ساڈے بندے ایوب نوں یاد کر، جدوں اوس نے اپنے رب نوں پکاریا: "شیطان نے مینوں تکلیف تے عذاب اپڑایا اے۔" "اپنا پیر (زمین اُتے) مار! ایہہ اے نہاؤن لئی ٹھنڈا پانی، تے پین لئی وی۔" تے اساں اوہنوں اوہدے گھر والے دتے، تے اوہناں دے نال اونے ای ہور وی، اپنے ولوں رحمت دے طور تے تے عقل والیاں لئی نصیحت۔ "تے اپنے ہتھ وچ تیلیاں دا اک مُٹھا لے تے اوہدے نال مار، تے اپنی قسم نہ توڑ۔" بے شک اساں اوہنوں صبر کرن والا پایا — کیا ای چنگا بندہ! بے شک اوہ بہت رجوع کرن والا سی۔ (۴۱–۴۴)

تے ساڈے بندیاں ابراہیم، اسحاق تے یعقوب نوں یاد کر، جیہڑے ہتھاں (طاقت) والے تے اکھاں (بصیرت) والے سن۔ بے شک اساں اوہناں نوں اک خاص گل دے نال چُن لیا: (آخرت دے) گھر دی یاد۔ تے بے شک اوہ ساڈے نزدیک چُنے ہوئے، نیک لوکاں وچوں نیں۔ تے اسماعیل تے الیسع تے ذوالکفل نوں یاد کر؛ تے ایہہ سب نیک لوکاں وچوں سن۔ ایہہ اک نصیحت اے۔ تے بے شک پرہیزگاراں لئی پرتن دی سوہنی تھاں اے: (۴۵–۴۹)

ہمیشہ رہن والے باغ، جنہاں دے دروازے اوہناں لئی کھلّے ہون گے۔ اوہناں وچ تکیے لائی بیٹھے ہون گے، اوتھے اوہ بہت سارے پھل تے پین دیاں چیزاں منگواؤن گے، تے اوہناں دے کول نیویں نظراں والیاں، ہم عمر (بیویاں) ہون گیاں۔ "ایہہ اے اوہ جیہدا حساب دے دن لئی تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے۔ بے شک ایہہ ساڈا دتا ہویا رزق اے؛ جیہڑا کدے مُکن والا نہیں۔" (۵۰–۵۴)

گل ایہو اے۔ تے بے شک سرکشاں لئی پرتن دی بُری تھاں اے: دوزخ، جیہدے وچ اوہ سڑن گے — سو اوہ کِنّی بُری آرام گاہ اے۔ ایہہ اے۔ سو اوہ ایہنوں چکھن: اُبلدا پانی تے پیپ، تے ایسے قسم دے ہور وی طرحاں طرحاں دے عذاب۔ "ایہہ اک جتھا اے جیہڑا تہاڈے نال دھکدا آ رہیا اے۔ ایہناں لئی کوئی خوش آمدید نہیں! بے شک ایہہ اگ وچ سڑن والے نیں۔" اوہ آکھن گے: "نہیں — سگوں تہاڈے لئی ای کوئی خوش آمدید نہیں! تُسّاں ای ایہہ (مصیبت) ساڈے اگے لیاندی — سو کِنّی بُری ٹھہرن دی تھاں اے!" اوہ آکھن گے: "اے ساڈے رب، جنہے ایہہ ساڈے اگے لیاندی، اوہنوں اگ وچ دُگنا عذاب ودھا دے۔" تے اوہ آکھن گے: "سانوں کیہ ہویا کہ اسیں اوہناں بندیاں نوں نہیں ویکھدے جنہاں نوں اسیں بُریاں وچ گِندے ساں؟ کیہ اساں اوہناں دا مذاق بنا رکھیا سی، یا ساڈیاں اکھاں اوہناں توں چُک گئیاں نیں؟" بے شک ایہہ بالکل سچ اے: اگ والیاں دا آپس وچ جھگڑنا۔ (۶۴–۵۵)

آکھو: "میں تے بس اک ڈراؤن والا آں۔ تے اللہ توں سوا کوئی معبود نہیں، جیہڑا اکلا، سب اُتے غالب اے، اسماناں تے زمین دا تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے سب دا رب، زبردست، بڑا بخشن والا۔" آکھو: "ایہہ اک بہت وڈی خبر اے، جیہدے توں تسی مونہہ پھیر رہے او۔ مینوں عالمِ بالا دی مجلس دا کوئی علم نہیں سی جدوں اوہ جھگڑ رہے سن۔ میرے ول تے بس ایہو وحی کیتی جاندی اے کہ میں اک کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں۔" (۷۰–۶۵)

جدوں تیرے رب نے فرشتیاں نوں آکھیا: "میں مٹی توں اک بشر پیدا کرن والا آں۔ سو جدوں میں اوہنوں پورا بنا لواں تے اوہدے وچ اپنی روح پھُوک دیاں، تے اوہدے اگے سجدے وچ ڈِگ پینا۔" سو فرشتیاں نے سجدہ کیتا، سارے دے سارے نے اکٹھے — سوا ابلیس دے۔ اوس نے تکبر کیتا، تے کافراں وچوں ہو گیا۔ آکھیا: "اے ابلیس، تینوں کیس شے نے روکیا کہ تُوں اوہنوں سجدہ کریں جیہنوں میں اپنے دوواں ہتھاں نال بنایا؟ کیہ تُوں تکبر کیتا، یا تُوں اُچے درجے والیاں وچوں ایں؟" اوس نے آکھیا: "میں اوہدے توں چنگا آں: تُوں مینوں اگ توں پیدا کیتا، تے اوہنوں مٹی توں پیدا کیتا۔" آکھیا: "فیر ایتھوں نکل جا، کیوں جے تُوں مردود ایں، تے بے شک تیرے اُتے جزا دے دن تائیں میری لعنت اے۔" اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، فیر مینوں اوس دن تائیں مہلت دے جدوں اوہ اُٹھائے جان گے۔" آکھیا: "تینوں مہلت اے، اوس دن تائیں جیہدا ویلا مقرر اے۔" اوس نے آکھیا: "فیر تیری عزت دی قسم، میں اوہناں ساریاں نوں ضرور گمراہ کراں گا، سوا اوہناں وچوں تیرے چُنے ہوئے بندیاں دے۔" آکھیا: "سو حق ایہہ اے — تے میں حق ای آکھدا آں: کہ میں ضرور دوزخ نوں تیرے نال تے اوہناں ساریاں نال بھر دیاں گا جیہڑے اوہناں وچوں تیرے پچھے چلن گے۔" (۸۵–۷۱)

آکھو: "میں ایہدے اُتے تہاڈے کولوں کوئی اجر نہیں منگدا، تے نہ میں بناوٹ کرن والیاں وچوں آں۔ ایہہ تے بس سارے جہاناں لئی اک نصیحت اے، تے کجھ چِر مگروں تہانوں ایہدی خبر ضرور پتا لگ جاوے گی۔" (۸۸–۸۶)

۳۹. ٹولیاں (الزمر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

ایس کتاب دا اتارنا اللہ ولوں اے، جیہڑا زبردست، حکمت والا اے۔ بے شک اساں تیرے ول ایہہ کتاب حق دے نال اتاری اے؛ سو اللہ دی عبادت کر، دین نوں اوسے لئی خالص کر کے۔ سن لؤ، خالص دین اللہ ای دا حق اے۔ تے جنہاں لوکاں نے اوہدے توں سوا ہور کارساز بنا رکھے نیں، (اوہ آکھدے نیں:) "اسیں ایہناں دی عبادت بس ایس لئی کردے آں کہ ایہہ سانوں اللہ دے نیڑے کر دین" — بے شک اللہ اوہناں دے وچکار اوس گل دا فیصلہ کر دے گا جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے نیں۔ بے شک اللہ اوہنوں ہدایت نہیں دیندا جیہڑا جھوٹھا، ناشکرا ہووے۔ جے اللہ پُتر بنانا چاہندا، تے اپنی مخلوق وچوں جیہنوں چاہندا چُن لیندا۔ اوہ پاک اے! اوہو اللہ اے، اکلا، سب اُتے غالب۔ اوس نے اسماناں تے زمین نوں حق نال پیدا کیتا۔ اوہ رات نوں دن اُتے لپیٹدا اے تے دن نوں رات اُتے لپیٹدا اے؛ تے اوس نے سورج تے چَن نوں کم وچ لا رکھیا اے، ہر اک اک مقرر مدت لئی چل رہیا اے۔ سن لؤ، اوہو زبردست، بڑا بخشن والا اے۔ (۱–۵)

اوس نے تہانوں اکو جان توں پیدا کیتا، فیر اوسے توں اوہدا جوڑا بنایا، تے تہاڈے لئی ڈنگراں وچوں اٹھ جوڑے (نر تے مادہ) اتارے۔ اوہ تہانوں تہاڈیاں ماواں دے پیٹاں وچ پیدا کردا اے، اک بناوٹ دے مگروں دوجی بناوٹ، تِن ہنیریاں دے اندر۔ ایہو اللہ تہاڈا رب اے؛ بادشاہی اوسے دی اے۔ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ فیر تسی کِدھر پھیرے جاندے او؟ جے تسی ناشکری کرو، تے بے شک اللہ تہاڈے توں بے پرواہ اے؛ پر اوہ اپنے بندیاں لئی ناشکری پسند نہیں کردا۔ تے جے تسی شکر کرو، تے اوہ تہاڈے لئی اوہنوں پسند کردا اے۔ تے کوئی بوجھ چُکن والی جان کسے دوجے دا بوجھ نہیں چُکے گی۔ فیر تہاڈے رب ای ول تہاڈا پرتنا اے، سو اوہ تہانوں دسے گا جو تسی کردے سو۔ بے شک اوہ سینیاں دیاں گلاں نوں خوب جاندا اے۔ (۶–۷)

تے جدوں انسان نوں کوئی تکلیف اپڑدی اے، تے اوہ اپنے رب نوں پکاردا اے، اوسے ول رجوع کردا ہویا؛ فیر جدوں اوہ اوہنوں اپنے ولوں کوئی نعمت بخش دیندا اے، تے اوہ اوس (تکلیف) نوں بھُل جاندا اے جیہدے لئی پہلاں پکاردا سی، تے اللہ دے شریک ٹھہراؤن لگ پیندا اے تاں جے (ہوراں نوں وی) اوہدے راہ توں بھٹکا دیوے۔ آکھ دے: "اپنے کفر دے نال تھوڑا چِر مزے کر لے؛ بے شک تُوں اگ والیاں وچوں ایں۔" بھلا اوہ جیہڑا رات دیاں گھڑیاں وچ سجدے تے قیام دی حالت وچ عبادت کردا اے، آخرت توں ڈردا اے تے اپنے رب دی رحمت دی اُمید رکھدا اے (اوہ نافرمان ورگا ہو سکدا اے)؟ آکھو: "کیہ جاننے والے تے نہ جاننے والے برابر ہو سکدے نیں؟" نصیحت تے بس عقل والے ای پھڑدے نیں۔ (۸–۹)

آکھو: "(اللہ آکھدا اے:) اے میرے بندیو جیہڑے ایمان لیائے او، اپنے رب توں ڈرو۔ جنہاں نے ایس دنیا وچ نیکی کیتی اوہناں لئی بھلائی اے؛ تے اللہ دی زمین کھلّی اے۔ بے شک صبر کرن والیاں نوں اوہناں دا اجر بے حساب پورا پورا دتا جاوے گا۔" آکھو: "مینوں حکم دتا گیا اے کہ میں اللہ دی عبادت کراں، دین نوں اوسے لئی خالص کر کے، تے مینوں حکم دتا گیا اے کہ میں سب توں پہلا فرمانبردار (مسلمان) بناں۔" آکھو: "جے میں اپنے رب دی نافرمانی کراں، تے مینوں اک وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے۔" آکھو: "میں تے اللہ ای دی عبادت کرنا آں، اپنے دین نوں اوسے لئی خالص کر کے؛ سو تسی اوہدے توں سوا جیہدی چاہو عبادت کردے پھرو۔"

آکھو: "اصل گھاٹا کھان والے تے اوہو نیں جنہاں نے قیامت دے دن اپنے آپ نوں تے اپنے گھر والیاں نوں گھاٹے وچ پا دتا۔ سن لؤ، ایہو کھلّا گھاٹا اے۔ اوہناں لئی اوہناں دے اُتّوں وی اگ دے سائبان ہون گے تے اوہناں دے ہیٹھوں وی سائبان۔" ایہہ اے اوہ شے جیہدے نال اللہ اپنے بندیاں نوں ڈراؤندا اے: "اے میرے بندیو، سو میرے توں ای ڈرو۔" (۱۰–۱۶)

تے جیہڑے طاغوت (جھوٹھے معبوداں) دی عبادت توں بچے تے اللہ ول رجوع کیتا — اوہناں لئی خوش خبری اے۔ سو میرے اوہناں بندیاں نوں خوش خبری سنا دے، جیہڑے گل نوں غور نال سُندے نیں فیر اوہدی سب توں چنگی گل دے پچھے چلدے نیں۔ ایہو لوک نیں جنہاں نوں اللہ نے ہدایت دتی؛ تے ایہو عقل والے نیں۔ بھلا جیہدے اُتے عذاب دی گل پکی ہو چکی ہووے (اوہنوں کون بچا سکدا اے)؟ کیہ تُوں اوہنوں چھڈا سکدا ایں جیہڑا اگ وچ اے؟ پر جیہڑے اپنے رب توں ڈردے رہے اوہناں لئی اُچے محل نیں، جنہاں دے اُتے ہور اُچے محل بنے ہوئے نیں، جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں: ایہہ اللہ دا وعدہ اے — اللہ وعدے دے خلاف نہیں کردا۔ (۱۷–۲۰)

کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ نے اسمان توں پانی اتاریا فیر اوہنوں زمین دے چشمیاں وچ چلا دتا؛ فیر اوہدے نال وکھو وکھ رنگاں دی کھیتی کڈھدا اے؛ فیر اوہ سُک جاندی اے تے تُوں اوہنوں پیلی پئی ہوئی ویکھنا ایں؛ فیر اوہ اوہنوں چُورا چُورا کر دیندا اے؟ بے شک ایہدے وچ عقل والیاں لئی نصیحت اے۔ (۲۱)

بھلا جیہدا سینہ اللہ نے اسلام (فرمانبرداری) لئی کھول دتا ہووے، سو اوہ اپنے رب ولوں اک چانن اُتے چل رہیا ہووے، (اوہ اوہدے ورگا ہو سکدا اے جیہدا دل سخت اے)؟ سو تباہی اے اوہناں لئی جنہاں دے دل اللہ دی یاد ولوں سخت ہو گئے نیں! ایہو لوک کھلّی گمراہی وچ نیں۔ اللہ نے سب توں سوہنی گل اتاری اے: اک کتاب جیہدیاں گلاں آپس وچ ملدیاں جلدیاں نیں، بار بار دہرائیاں جان والیاں۔ اوہدے نال اوہناں لوکاں دے لوں کنڈے کھڑے ہو جاندے نیں جیہڑے اپنے رب توں ڈردے نیں؛ فیر اوہناں دیاں کھلّاں تے اوہناں دے دل اللہ دی یاد ول نرم پے جاندے نیں۔ ایہہ اللہ دی ہدایت اے: اوہدے نال اوہ جیہنوں چاہندا اے راہ وکھاؤندا اے؛ تے جیہنوں اللہ گمراہ رہن دیوے اوہنوں کوئی راہ وکھاؤن والا نہیں۔ (۲۲–۲۳)

بھلا اوہ بندہ جیہڑا قیامت دے دن بُرے عذاب نوں اپنے چہرے اُتے روکے گا (اوہ امن والے ورگا ہو سکدا اے)؟ تے ظالماں نوں آکھیا جاوے گا: "چکھو (مزہ اوس دا) جو تسی کماؤندے سو۔" ایہناں توں پہلیاں نے وی جھٹلایا سی، سو اوہناں اُتے عذاب اودھروں آیا جِدھروں اوہناں نوں گمان وی نہیں سی۔ سو اللہ نے اوہناں نوں دنیا دی حیاتی وچ رسوائی دا مزہ چکھایا؛ تے آخرت دا عذاب تے کتے وڈا اے، کاش اوہ جاندے۔ (۲۴–۲۶)

تے بے شک اساں ایس قرآن وچ لوکاں لئی ہر قسم دی مثال بیان کیتی اے، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن: عربی قرآن، جیہدے وچ کوئی ٹیڈھ نہیں، تاں جے اوہ پرہیزگار بنن۔ اللہ اک مثال بیان کردا اے: اک بندہ اے جیہدے کئی مالک نیں جیہڑے آپس وچ اوہدے بارے کھچا تانی کردے نیں، تے اک بندہ اے جیہڑا سارے دا سارا اکو مالک دا اے۔ کیہ ایہناں دوواں دا حال برابر ہو سکدا اے؟ ساری تعریف اللہ لئی اے! پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ (۲۷–۲۹)

بے شک تُوں وی مرن والا ایں، تے اوہ وی مرن والے نیں؛ فیر قیامت دے دن تسی سارے اپنے رب دے سامہنے جھگڑو گے۔ فیر اوس توں وڈا ظالم کون اے جنہے اللہ اُتے جھوٹھ بنھیا تے سچ نوں جھٹلا دتا جدوں اوہ اوہدے کول آیا؟ کیہ کافراں دا ٹھکانا دوزخ وچ نہیں؟ تے جیہڑا سچ لے کے آیا، تے جنہے اوہدی تصدیق کیتی — ایہو لوک پرہیزگار نیں۔ اوہناں لئی اوہناں دے رب دے کول اوہ سب کجھ اے جو اوہ چاہن گے۔ ایہو نیکی کرن والیاں دا بدلہ اے، تاں جے اللہ اوہناں دے سب توں بُرے عمل اوہناں توں دور کر دیوے تے اوہناں نوں اوہناں دا اجر اوہناں دے سب توں چنگے عملاں دے مطابق دیوے۔ (۳۰–۳۵)

کیہ اللہ اپنے بندے لئی کافی نہیں؟ تے ایہہ لوک تینوں اوہناں توں ڈراؤندے نیں جیہڑے اوہدے توں سوا نیں۔ تے جیہنوں اللہ گمراہ رہن دیوے اوہنوں کوئی راہ وکھاؤن والا نہیں؛ تے جیہنوں اللہ ہدایت دیوے، اوہنوں کوئی گمراہ کرن والا نہیں۔ کیہ اللہ زبردست، بدلہ لین والا نہیں؟ تے جے تُوں اوہناں توں پُچھیں کہ اسماناں تے زمین نوں کیس نے پیدا کیتا، تے ضرور آکھن گے: "اللہ نے۔" آکھو: "فیر بھلا ویکھو تاں، جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا پکاردے او؟ جے اللہ مینوں کوئی تکلیف دینا چاہے، تے کیہ اوہ اوہدی دتی تکلیف نوں ہٹا سکدے نیں؟ یا جے اوہ میرے اُتے رحمت کرنا چاہے، تے کیہ اوہ اوہدی رحمت نوں روک سکدے نیں؟" آکھو: "میرے لئی اللہ کافی اے؛ بھروسا کرن والے اوسے اُتے بھروسا کردے نیں۔" آکھو: "اے میری قوم، تسی اپنی تھاں عمل کردے رہوو؛ میں وی عمل کر رہیا آں۔ سو چھیتی ای تہانوں پتا لگ جاوے گا کہ کیہدے اُتے اوہ عذاب آؤندا اے جیہڑا اوہنوں رسوا کر دے گا، تے کیہدے اُتے ہمیشہ رہن والا عذاب اُتردا اے۔" (۳۶–۴۰)

بے شک اساں تیرے اُتے لوکاں لئی ایہہ کتاب حق دے نال اتاری اے۔ سو جیہڑا ہدایت پاوے، اوہ اپنے ای بھلے لئی اے؛ تے جیہڑا گمراہ ہووے، اوہ اپنے ای نقصان لئی گمراہ ہوندا اے۔ تے تُوں اوہناں دا ذمہ دار نہیں۔ اللہ ای جاناں نوں اوہناں دی موت دے ویلے قبض کردا اے، تے جیہڑیاں نہیں مریاں اوہناں نوں اوہناں دی نیندر وچ۔ فیر جنہاں اُتے اوس نے موت دا فیصلہ کر دتا ہووے اوہناں نوں روک لیندا اے، تے دوجیاں نوں اک مقرر مدت تائیں واپس بھیج دیندا اے۔ بے شک ایہدے وچ غور کرن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ یا کیہ اوہناں نے اللہ نوں چھڈ کے ہور سفارشی بنا لئے نیں؟ آکھو: "بھاویں اوہ کسے شے دا اختیار نہ رکھدے ہون، تے نہ عقل رکھدے ہون؟" آکھو: "سفارش ساری دی ساری اللہ ای دے اختیار وچ اے۔ اسماناں تے زمین دی بادشاہی اوسے دی اے؛ فیر اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔" (۴۱–۴۴)

تے جدوں اکلے اللہ دا ذکر کیتا جاندا اے، تے اوہناں لوکاں دے دل کُڑھن لگ پیندے نیں جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے؛ تے جدوں اوہدے توں سوا ہوراں دا ذکر کیتا جاندا اے، تے اوسے ویلے اوہ خوش ہو جاندے نیں۔ آکھو: "اے اللہ، اسماناں تے زمین دے پیدا کرن والے، غیب تے حاضر دے جانن والے! تُوں ای اپنے بندیاں دے وچکار اوس گل دا فیصلہ کریں گا جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے سن۔" تے جے ظالماں دے کول اوہ سب کجھ ہووے جو زمین وچ اے، تے اوہدے نال اونا ای ہور وی، تے اوہ قیامت دے دن دے بُرے عذاب توں چھُٹن لئی اوہ سب دے دین۔ تے اللہ ولوں اوہناں دے سامہنے اوہ کجھ ظاہر ہووے گا جیہدا اوہناں نوں گمان وی نہیں سی؛ تے اوہناں دی کمائی دیاں برائیاں اوہناں دے سامہنے ظاہر ہو جان گیاں، تے جیہدا اوہ مذاق اُڈاؤندے سن اوہو اوہناں نوں گھیر لوے گا۔ (۴۵–۴۸)

فیر جدوں انسان نوں کوئی تکلیف اپڑدی اے، تے اوہ سانوں پکاردا اے؛ فیر جدوں اسیں اوہنوں اپنے ولوں کوئی نعمت بخش دیندے آں، تے آکھدا اے: "ایہہ تے مینوں (اپنے) علم پاروں ای دتی گئی اے۔" نہیں — سگوں ایہہ اک آزمائش اے، پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ ایہو گل اوہناں نے وی آکھی سی جیہڑے ایہناں توں پہلاں سن، پر جو کجھ اوہ کماؤندے سن اوہ اوہناں دے کجھ کم نہ آیا۔ سو اوہناں دی کمائی دیاں برائیاں اوہناں نوں آ اپڑیاں؛ تے ایہناں لوکاں وچوں جیہڑے ظالم نیں — اوہناں دی کمائی دیاں برائیاں وی چھیتی ای اوہناں نوں آ اپڑن گیاں، تے اوہ (اللہ نوں) ہرا نہیں سکدے۔ کیہ اوہناں نوں پتا نہیں کہ اللہ جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلّا کر دیندا اے، تے ناپ کے وی دیندا اے؟ بے شک ایہدے وچ ایمان لیاؤن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ (۴۹–۵۲)

آکھو: "(اللہ آکھدا اے:) اے میرے بندیو جنہاں نے اپنیاں جاناں اُتے زیادتی کیتی اے، اللہ دی رحمت توں نااُمید نہ ہووو۔ بے شک اللہ سارے دے سارے گناہ بخش دیندا اے؛ بے شک اوہو بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے اپنے رب ول رجوع کرو، تے اوہدے فرمانبردار بن جاؤ، ایس توں پہلاں کہ تہاڈے اُتے عذاب آ جاوے؛ فیر تہاڈی مدد نہیں کیتی جاوے گی۔ تے اوس سب توں چنگی گل دے پچھے چلو جیہڑی تہاڈے رب ولوں تہاڈے ول اتاری گئی اے، ایس توں پہلاں کہ تہاڈے اُتے اچانک عذاب آ جاوے، تے تہانوں خبر وی نہ ہووے، کتے کوئی جان ایہہ نہ آکھے: 'ہائے افسوس میری اوس کوتاہی اُتے جیہڑی میں اللہ دے حق وچ کیتی، تے میں تے مذاق اُڈاؤن والیاں وچوں ای رہیا!' یا ایہہ آکھے: 'جے اللہ مینوں ہدایت دیندا، تے میں وی پرہیزگاراں وچوں ہوندا!' یا جدوں عذاب ویکھے تے ایہہ آکھے: 'کاش مینوں اک واری فیر پرتنا مل جاوے، تے میں نیکی کرن والیاں وچوں ہو جاواں!'" کیوں نہیں! تیرے کول میریاں آیتاں آئیاں سن، پر تُوں اوہناں نوں جھٹلایا تے تکبر کیتا، تے تُوں کافراں وچوں سیں۔ (۵۳–۵۹)

تے قیامت دے دن تُوں اوہناں نوں ویکھیں گا جنہاں نے اللہ اُتے جھوٹھ بنھیا کہ اوہناں دے مونہہ کالے ہون گے۔ کیہ تکبر کرن والیاں دا ٹھکانا دوزخ وچ نہیں؟ تے اللہ پرہیزگاراں نوں اوہناں دی کامیابی دی تھاں وچ بچا لے جاوے گا: نہ اوہناں نوں کوئی برائی چھوہے گی، تے نہ اوہ غمگین ہون گے۔ اللہ ہر شے دا پیدا کرن والا اے، تے اوہو ہر شے دا نگہبان اے۔ اسماناں تے زمین دیاں کُنجیاں اوسے دے کول نیں؛ تے جنہاں نے اللہ دیاں آیتاں دا انکار کیتا — اوہو گھاٹا کھان والے نیں۔ (۶۰–۶۳)

آکھو: "اے جاہلو، کیہ تسی مینوں حکم دیندے او کہ میں اللہ توں سوا کسے ہور دی عبادت کراں؟" تے بے شک تیرے ول وی تے اوہناں ول وی جیہڑے تیرے توں پہلاں سن ایہو وحی کیتی گئی اے: "جے تُوں شرک کیتا، تے تیرا عمل ضرور برباد ہو جاوے گا، تے تُوں ضرور گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو جاویں گا۔" نہیں — سگوں بس اللہ ای دی عبادت کر، تے شکر کرن والیاں وچوں ہو جا۔ تے اوہناں نے اللہ دی قدر نہ کیتی جیویں اوہدی قدر کرن دا حق سی۔ تے قیامت دے دن ساری زمین اوہدی مُٹھ وچ ہووے گی، تے اسمان اوہدے سجے ہتھ وچ لپیٹے ہوئے ہون گے۔ اوہ پاک اے! تے اوس توں بہت اُچا اے جو ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں۔ تے صور پھُوکیا جاوے گا، تے جیہڑے اسماناں وچ نیں تے جیہڑے زمین وچ نیں سب بے ہوش ہو کے ڈِگ پین گے، سوا اوہناں دے جنہاں نوں اللہ چاہے۔ فیر اوہ دوبارہ پھُوکیا جاوے گا، تے اچانک اوہ کھلوتے ویکھ رہے ہون گے۔ تے زمین اپنے رب دے نور نال چمک اُٹھے گی؛ تے اعمال نامہ رکھ دتا جاوے گا؛ تے نبیاں تے گواہاں نوں لیاندا جاوے گا؛ تے اوہناں دے وچکار حق دے نال فیصلہ کر دتا جاوے گا، تے اوہناں اُتے ظلم

نہیں کیتا جاوے گا۔ تے ہر جان نوں اوہدے کیتے دا پورا پورا بدلہ دتا جاوے گا؛ تے اوہ خوب جاندا اے جو اوہ کردے نیں۔ (۶۴–۷۰)

تے جنہاں نے کفر کیتا اوہ ٹولیاں دیاں ٹولیاں دوزخ ول ہکّے جان گے؛ ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اوتھے اپڑن گے، تے اوہدے دروازے کھول دتے جان گے، تے اوہدے داروغے اوہناں نوں آکھن گے: "کیہ تہاڈے کول تہاڈے ای وچوں رسول نہیں آئے سن، جیہڑے تہانوں تہاڈے رب دیاں آیتاں پڑھ کے سناؤندے تے تہانوں تہاڈے ایس دن دی ملاقات توں ڈراؤندے سن؟" اوہ آکھن گے: "ہاں کیوں نہیں" — پر عذاب دی گل کافراں اُتے پوری ہو کے رہی۔ آکھیا جاوے گا: "دوزخ دے دروازیاں وچ داخل ہو جاؤ، اوہدے وچ ہمیشہ رہن لئی۔" سو تکبر کرن والیاں دا ٹھکانا کِنّا ای بُرا اے! (۷۱–۷۲)

تے جیہڑے اپنے رب توں ڈردے رہے اوہ ٹولیاں دیاں ٹولیاں جنت ول لے جائے جان گے؛ ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اوتھے اپڑن گے، تے اوہدے دروازے (پہلاں ای) کھلّے ہون گے، تے اوہدے داروغے اوہناں نوں آکھن گے: "سلام ہووے تہاڈے اُتے! تسی پاکیزہ رہے، سو ایہدے وچ ہمیشہ رہن لئی داخل ہو جاؤ۔" تے اوہ آکھن گے: "ساری تعریف اللہ لئی اے، جنہے ساڈے نال اپنا وعدہ سچا کر وکھایا تے سانوں ایس زمین دا وارث بنایا، کہ اسیں جنت وچ جتھے چاہیے رہیے۔" سو عمل کرن والیاں دا اجر کِنّا ای سوہنا اے! تے تُوں فرشتیاں نوں ویکھیں گا کہ عرش دے چار چفیرے گھیرا پائی ہوئے نیں، اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح کر رہے نیں۔ تے اوہناں دے وچکار حق دے نال فیصلہ کر دتا جاوے گا، تے آکھیا جاوے گا: "ساری تعریف اللہ لئی اے، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے۔" (۷۳–۷۵)

۴۰. بخشن والا (غافر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

حا، میم۔ (۱)

ایس کتاب دا اتارنا اللہ ولوں اے، جیہڑا زبردست، سب کجھ جانن والا اے، گناہ بخشن والا تے توبہ قبول کرن والا، سخت سزا دین والا، وڈے فضل والا۔ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں؛ اوسے ول پرت کے جانا اے۔ اللہ دیاں آیتاں وچ بس اوہو جھگڑدے نیں جنہاں نے کفر کیتا؛ سو اے نبی، شہراں وچ اوہناں دا چلنا پھرنا تینوں دھوکے وچ نہ پاوے۔ ایہناں توں پہلاں نوح دی قوم نے جھٹلایا، تے اوہناں دے مگروں (ہور) جتھیاں نے وی؛ تے ہر امت نے اپنے رسول دے بارے ارادہ کیتا کہ اوہنوں پھڑ لین، تے باطل دے سہارے جھگڑے تاں جے اوہدے نال حق نوں ڈیگ دین — سو میں اوہناں نوں پھڑ لیا، تے میرا عذاب کیہو جیہا سی! تے ایسے طرحاں تیرے رب دی گل کافراں اُتے پوری ہو چکی اے: کہ اوہ اگ والے نیں۔ (۲–۶)

جیہڑے (فرشتے) عرش نوں چُکی ہوئے نیں تے جیہڑے اوہدے آل دوالے نیں اوہ اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح کردے نیں تے اوہدے اُتے ایمان رکھدے نیں، تے ایمان والیاں لئی بخشش منگدے نیں: "اے ساڈے رب، تُوں ہر شے نوں اپنی رحمت تے علم نال گھیر رکھیا اے؛ سو اوہناں نوں بخش دے جنہاں نے توبہ کیتی تے تیرے راہ اُتے چلے، تے اوہناں نوں دوزخ دے عذاب توں بچا لے۔ اے ساڈے رب، تے اوہناں نوں اوہناں ہمیشہ رہن والے باغاں وچ داخل کر جنہاں دا تُوں اوہناں نال وعدہ کیتا اے، تے اوہناں دے پیو دادیاں، اوہناں دیاں بیویاں تے اوہناں دی اولاد وچوں جیہڑے نیک ہون اوہناں نوں وی: بے شک تُوں ای زبردست، حکمت والا ایں۔ تے اوہناں نوں برائیاں توں بچا؛ تے اوس دن جیہنوں تُوں برائیاں توں بچا لیا، بے شک اوہدے اُتے تُوں رحم کیتا — تے ایہو وڈی کامیابی اے۔" بے شک کافراں نوں پکار کے آکھیا جاوے گا: "اللہ دی (تہاڈے اُتے) بیزاری اوس توں کتے ودھ اے جِنّی اج تہانوں اپنے آپ اُتے بیزاری اے؛ جدوں تہانوں ایمان ول بلایا جاندا سی، تے تسی انکار کردے سو۔" اوہ آکھن گے: "اے ساڈے رب، تُوں سانوں دو واری موت دتی تے دو واری حیاتی دتی؛ سو ہن اساں اپنے گناہاں دا اقرار کر لیا۔ تے کیہ نکلن دی کوئی راہ اے؟" "ایہہ ایس لئی اے کہ جدوں اکلے اللہ نوں پکاریا جاندا سی، تے تسی انکار کردے سو؛ تے جے اوہدے نال شریک ٹھہرائے جاندے، تے تسی من لیندے سو۔ سو ہن فیصلہ اللہ ای دا اے، جیہڑا سب توں اُچا، سب توں وڈا اے۔" (۷–۱۲)

اوہو اے جیہڑا تہانوں اپنیاں نشانیاں وکھاؤندا اے تے تہاڈے لئی اسمان توں رزق اتاردا اے؛ تے نصیحت بس اوہو پھڑدا اے جیہڑا (اوہدے ول) رجوع کرے۔ سو اللہ نوں پکارو، دین نوں اوسے لئی خالص کر کے، بھاویں کافراں نوں کِنّا ای بُرا لگے۔ اوہ اُچے درجیاں والا، عرش دا مالک اے، اپنے بندیاں وچوں جیہدے اُتے چاہندا اے اپنے حکم دی روح اتاردا اے، تاں جے اوہ ملاقات دے دن توں ڈراوے — اوس دن جدوں اوہ سب نکل کھلوتے ہون گے، اوہناں دی کوئی شے اللہ توں لُکی نہیں ہووے گی۔ "اج بادشاہی کیہدی اے؟" "اللہ دی، جیہڑا اکلا، سب اُتے غالب اے۔ اج ہر جان نوں اوہدی کمائی دا بدلہ دتا جاوے گا؛ اج کوئی ظلم نہیں۔ بے شک اللہ چھیتی حساب لین والا اے۔" (۱۳–۱۷)

تے اوہناں نوں اوس نیڑے آ لگن والے دن توں ڈرا، جدوں دل گلیاں تائیں آ کے گھُٹ رہے ہون گے؛ ظالماں دا نہ کوئی دلی دوست ہووے گا، تے نہ کوئی ایسا سفارشی جیہدی گل منی جاوے۔ اوہ اکھاں دی خیانت نوں وی جاندا اے تے اوہنوں وی جو سینے لُکاؤندے نیں۔ تے اللہ حق دے نال فیصلہ کردا اے، تے اوہدے توں سوا جنہاں نوں ایہہ پکاردے نیں اوہ کسے شے دا فیصلہ نہیں کر سکدے۔ بے شک اللہ ای سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ (۱۸–۲۰)

کیہ اوہ زمین وچ چلے پھرے نہیں کہ ویکھدے کہ اوہناں دا انجام کیہو جیہا ہویا جیہڑے ایہناں توں پہلاں سن؟ اوہ ایہناں توں زور وچ وی ودھ سن تے زمین وچ چھڈے ہوئے نشاناں وچ وی، فیر اللہ نے اوہناں نوں اوہناں دے گناہاں پاروں پھڑ لیا، تے اوہناں نوں اللہ توں بچاؤن والا کوئی نہ ہویا۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں دے رسول اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آؤندے رہے تے اوہناں نے انکار کیتا؛ سو اللہ نے اوہناں نوں پھڑ لیا۔ بے شک اوہ طاقت والا، سخت سزا دین والا اے۔ (۲۱–۲۲)

تے بے شک اساں موسیٰ نوں اپنیاں نشانیاں تے کھلّی دلیل دے کے فرعون تے ہامان تے قارون ول بھیجیا، پر اوہناں نے آکھیا: "ایہہ جادوگر اے، بڑا جھوٹھا!" فیر جدوں اوہ ساڈے ولوں حق لے کے اوہناں کول آیا، تے اوہناں نے آکھیا: "جیہڑے ایہدے نال ایمان لیائے نیں اوہناں دے پُتراں نوں قتل کر دیو، تے اوہناں دیاں عورتاں نوں جیوندیاں رہن دیو۔" تے کافراں دی چال بس اکارت ای جان والی اے۔ تے فرعون نے آکھیا: "مینوں چھڈو کہ میں موسیٰ نوں قتل کر دیاں، تے اوہ اپنے رب نوں پکار ویکھے! مینوں ڈر اے کہ اوہ تہاڈا دین بدل دے گا، یا زمین وچ فساد پھیلا دے گا۔" تے موسیٰ نے آکھیا: "میں اپنے رب تے تہاڈے رب دی پناہ لینا آں ہر اوس متکبر توں جیہڑا حساب دے دن اُتے ایمان نہیں رکھدا۔" (۲۳–۲۷)

تے فرعون دے گھر والیاں وچوں اک ایمان والے مرد نے، جیہڑا اپنا ایمان لُکائی رکھدا سی، آکھیا: "کیہ تسی اک بندے نوں بس ایس گل اُتے قتل کردے او کہ اوہ آکھدا اے: 'میرا رب اللہ اے،' حالانکہ اوہ تہاڈے رب ولوں تہاڈے کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آیا اے؟ تے جے اوہ جھوٹھا اے، تے اوہدے جھوٹھ دا وبال اوسے اُتے اے؛ تے جے اوہ سچا اے، تے جیس (عذاب) دا اوہ تہاڈے نال وعدہ کردا اے اوہدا کجھ حصہ تہانوں ضرور اپڑے گا۔ بے شک اللہ اوہنوں ہدایت نہیں دیندا جیہڑا حدوں ودھن والا، بڑا جھوٹھا ہووے۔ اے میری قوم، اج بادشاہی تہاڈی اے، تے تسی ایس زمین وچ غالب او — پر جے اللہ دا عذاب ساڈے اُتے آ گیا تے اوہدے مقابلے ساڈی مدد کون کرے گا؟" فرعون نے آکھیا: "میں تے تہانوں اوہو رائے دینا آں جو میں آپ ٹھیک سمجھدا آں، تے میں تہانوں بھلائی دی راہ ای وکھاؤندا آں۔" (۲۸–۲۹)

تے اوس ایمان والے نے آکھیا: "اے میری قوم، مینوں تہاڈے اُتے (اگلے) جتھیاں دے دن ورگے دن دا ڈر اے — جیہو جیہا حال نوح دی قوم، تے عاد، تے ثمود تے اوہناں دے مگروں آؤن والیاں دا ہویا۔ تے اللہ اپنے بندیاں اُتے کوئی ظلم نہیں چاہندا۔ تے اے میری قوم، مینوں تہاڈے اُتے چیک پکار دے دن دا ڈر اے، جیس دن تسی پِٹھ پھیر کے نسو گے، تے تہانوں اللہ توں بچاؤن والا کوئی نہ ہووے گا۔ تے جیہنوں اللہ گمراہ رہن دیوے اوہنوں کوئی راہ وکھاؤن والا نہیں۔ تے بے شک ایس توں پہلاں یوسف تہاڈے کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آیا سی، پر جو کجھ اوہ تہاڈے کول لیایا تسی اوہدے ولوں شک وچ ای رہے، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ وفات پا

گیا، تے ٹُسّاں آکھیا: ‘ہن اللہ ایہدے مگروں کوئی رسول ہرگز نہیں بھیجے گا۔’ ایسے طرحاں اللہ اوہنوں گمراہ رہن دیندا اے جیہڑا حدوں ودھن والا، شک کرن والا ہووے — (۳۰–۳۴)

اوہ جیہڑے بِنا کسے سند دے جیہڑی اوہناں کول آئی ہووے اللہ دیاں آیتاں وچ جھگڑدے نیں۔ ایہہ گل اللہ دے نزدیک وی تے ایمان والیاں دے نزدیک وی سخت ناپسندیدہ اے۔ ایسے طرحاں اللہ ہر متکبر، سرکش دے دل اُتے مہر لا دیندا اے۔” تے فرعون نے آکھیا: “اے ہامان، میرے لئی اک اُچا محل بنا، تاں جے میں رستیاں تائیں اپڑ جاواں — اسماناں دے رستیاں تائیں — تے موسیٰ دے معبود نوں جھاک کے ویکھاں؛ تے میں تے اوہنوں جھوٹھا ای سمجھدا آں۔” تے ایسے طرحاں فرعون لئی اوہدا بُرا عمل سوہنا بنا دتا گیا، تے اوہ (سدھے) راہ توں روک دتا گیا؛ تے فرعون دی چال تباہی ای وچ گئی۔ (۳۵–۳۷)

تے اوس ایمان والے نے آکھیا: “اے میری قوم، میرے پچھے چلو: میں تہانوں بھلائی دی راہ وکھاواں گا۔ اے میری قوم، ایہہ دنیا دی حیاتی تے بس تھوڑے دناں دا فائدہ اے؛ تے بے شک آخرت ای ہمیشہ رہن دا گھر اے۔ جنہے برائی کیتی اوہنوں بس اوہدے برابر ای بدلہ ملے گا؛ تے جنہے نیک عمل کیتا، مرد ہووے یا عورت، تے اوہ ایمان والا وی ہووے — تے ایہو جیہے لوک جنت وچ داخل ہون گے، جتھے اوہناں نوں بے حساب رزق دتا جاوے گا۔ تے اے میری قوم، ایہہ کیہ گل اے کہ میں تہانوں نجات ول بلاؤندا آں تے تسی مینوں اگ ول بلاؤندے او؟ تسی مینوں ایس گل ول بلاؤندے او کہ میں اللہ دا انکار کراں تے اوہدے نال اوہنوں شریک ٹھہراواں جیہدا مینوں کوئی علم نہیں، تے میں تہانوں اوس ول بلاؤندا آں جیہڑا زبردست، بڑا بخشن والا اے۔ کوئی شک نہیں کہ جیہدے ول تسی مینوں بلاؤندے او اوہ نہ دنیا وچ پکارے جان دے لائق اے تے نہ آخرت وچ؛ تے ایہہ کہ ساڈا پرتنا اللہ ای ول اے، تے ایہہ کہ حدوں ودھن والے ای اگ والے نیں۔ سو چھیتی ای تسی اوہ یاد کرو گے جو میں تہانوں آکھ رہیا آں؛ تے میں اپنا معاملہ اللہ دے سپرد کرنا آں۔ بے شک اللہ اپنے بندیاں نوں خوب ویکھ رہیا اے۔” سو اللہ نے اوہنوں اوہناں دیاں چالاں دیاں برائیاں توں بچا لیا، تے فرعون دے لوکاں نوں بُرے عذاب نے گھیر لیا: (۳۸–۴۵)

اگ — جیہدے اُتے اوہ سویرے تے شام پیش کیتے جاندے نیں؛ تے جیس دن قیامت قائم ہووے گی (آکھیا جاوے گا): “فرعون دے لوکاں نوں سب توں سخت عذاب وچ داخل کرو۔” تے جدوں اوہ اگ وچ اک دوجے نال جھگڑن گے، تے کمزور لوک وڈے بنن والیاں نوں آکھن گے: “اسیں تے تہاڈے ای پچھے چلن والے ساں؛ سو کیہ ہن تسی اگ دا کجھ حصہ ساڈے توں ہٹا سکدے او؟” وڈے بنن والے آکھن گے: “اسیں سارے ای ایہدے وچ آں؛ بے شک اللہ اپنے بندیاں دے وچکار فیصلہ کر چکیا اے۔” تے جیہڑے اگ وچ ہون گے اوہ دوزخ دے داروغیاں نوں آکھن گے: “اپنے رب نوں پکارو کہ ساڈے توں اک دن دا عذاب ای ہولا کر دیوے۔” اوہ آکھن گے: “کیہ تہاڈے کول تہاڈے رسول کھلّیاں دلیلاں لے کے نہیں آؤندے رہے؟” اوہ آکھن گے: “ہاں کیوں نہیں۔” اوہ آکھن گے: “فیر آپ ای پکارو — تے کافراں دی پکار بس اکارت ای جان والی اے۔” (۴۶–۵۰)

بے شک اسیں اپنے رسولاں دی تے ایمان والیاں دی ضرور مدد کردے آں، دنیا دی حیاتی وچ وی تے اوس دن وی جدوں گواہ کھڑے ہون گے — اوس دن جدوں ظالماں نوں اوہناں دا عذر کوئی نفع نہ دے گا: تے اوہناں لئی لعنت اے، تے اوہناں لئی بُرا گھر اے۔ تے بے شک اساں موسیٰ نوں ہدایت دتی، تے بنی اسرائیل نوں کتاب دا وارث بنایا، جیہڑی عقل والیاں لئی ہدایت تے نصیحت سی۔ سو صبر کر: بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے۔ تے

اپنی کوتاہی لئی بخشش منگ، تے شام تے سویر نوں اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح کر۔ بے شک جیہڑے بِنا کسے سند دے جیہڑی اوہناں کول آئی ہووے اللہ دیاں آیتاں وچ جھگڑدے نیں اوہناں دے سینیاں وچ بس وڈیائی دی اک ہوس اے جیہدے تائیں اوہ کدے اپڑن والے نہیں۔ سو اللہ دی پناہ منگ: بے شک اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ (۵۱–۵۶)

بے شک اسماناں تے زمین دا پیدا کرنا لوکاں دے پیدا کرن توں کتے وڈا کم اے، پر بہتے لوک نہیں جاندے۔ تے انھا تے ویکھن والا برابر نہیں، تے نہ اوہ جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے تے بدکار (برابر نیں)۔ تسی بہت ای گھٹ دھیان کردے او! بے شک قیامت آؤن ای والی اے؛ اوہدے وچ کوئی شک نہیں؛ پر بہتے لوک ایمان نہیں لیاؤندے۔ تے تہاڈے رب نے آکھیا اے: "مینوں پکارو میں تہاڈی دعا قبول کراں گا۔ بے شک جیہڑے میری عبادت توں تکبر کردے نیں اوہ ذلیل ہو کے دوزخ وچ داخل ہون گے۔" (۵۷–۶۰)

اللہ اوہ اے جنہے تہاڈے لئی رات بنائی تاں جے تسی اوہدے وچ آرام کرو، تے دن نوں روشن بنایا۔ بے شک اللہ لوکاں اُتے بڑے فضل والا اے، پر بہتے لوک شکر نہیں کردے۔ ایہو اللہ تہاڈا رب اے، ہر شے دا پیدا کرن والا؛ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ فیر تسی کِدھر پھیرے جاندے او؟ ایسے طرحاں اوہ لوک پھیرے جاندے رہے جیہڑے اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے سن۔ اللہ اوہ اے جنہے تہاڈے لئی زمین نوں ٹھہرن دی تھاں تے اسمان نوں چھت بنایا، تے تہاڈیاں صورتاں بنائیاں سو تہاڈیاں صورتاں سوہنیاں بنائیاں، تے تہانوں پاکیزہ چیزاں دا رزق دتا۔ ایہو اللہ تہاڈا رب اے: سو بڑا ای برکت والا اے اللہ، سارے جہاناں دا رب۔ اوہو زندہ اے؛ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ سو اوسے نوں پکارو، دین نوں اوسے لئی خالص کر کے۔ ساری تعریف اللہ لئی اے، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے۔ (۶۱–۶۵)

آکھو: "مینوں منع کیتا گیا اے کہ میں اوہناں دی عبادت کراں جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا پکاردے او، جدوں کہ میرے رب ولوں میرے کول کھلّیاں دلیلاں آ چکیاں نیں، تے مینوں حکم دتا گیا اے کہ میں سارے جہاناں دے رب دا فرمانبردار بناں۔" اوہو اے جنہے تہانوں مٹی توں پیدا کیتا، فیر اک بوند توں، فیر جمے ہوئے لہو دی پھُٹکی توں؛ فیر اوہ تہانوں بال بنا کے کڈھدا اے؛ فیر (تہانوں ودھاؤندا اے) تاں جے تسی اپنی پوری جوانی نوں اپڑو، فیر ایہہ کہ تسی بُڈھے ہو جاؤ — تے تہاڈے وچوں کوئی ایس توں پہلاں ای وفات پا جاندا اے — تے تاں جے تسی اک مقرر مدت تائیں اپڑو، تے تاں جے تسی سمجھو۔ اوہو اے جیہڑا زندہ کردا اے تے ماردا اے؛ فیر جدوں اوہ کسے کم دا فیصلہ کر لیندا اے، تے اوہنوں بس ایہو آکھدا اے: "ہو جا،" تے اوہ ہو جاندا اے۔ (۶۶–۶۸)

کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جیہڑے اللہ دیاں آیتاں وچ جھگڑدے نیں — اوہ کِدھر پھیرے جا رہے نیں؟ جنہاں نے ایس کتاب نوں تے اوس نوں جھٹلایا جو کجھ دے کے اساں اپنے رسولاں نوں بھیجیا سی، چھیتی ای اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا، جدوں طوق اوہناں دیاں دھوناں وچ ہون گے، تے زنجیراں وی، اوہ گھسیٹے جان گے اُبلدے پانی وچ، فیر اگ وچ جھونک دتے جان گے۔ فیر اوہناں نوں آکھیا جاوے گا: "کتھے نیں اوہ جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا شریک ٹھہراؤندے سو؟" اوہ آکھن گے: "اوہ ساڈے توں گواچ گئے؛ نہیں — سگوں اسیں تے ایس توں پہلاں کسے شے نوں پکاردے ای نہیں ساں۔" ایسے طرحاں اللہ کافراں نوں گمراہ رہن دیندا اے۔ "ایہہ ایس لئی اے کہ تسی زمین وچ ناحق خوشیاں مناؤندے سو، تے ایس لئی کہ تسی اِتراؤندے

سو۔ دوزخ دے دروازیاں وچ داخل ہو جاؤ، اوہدے وچ ہمیشہ رہن لئی۔ سو تکبر کرن والیاں دا ٹھکانا کِنّا ای بُرا اے۔" (۶۹–۷۶)

سو صبر کر: بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے۔ فیر جیس دا اسیں اوہناں نال وعدہ کردے آں اوہدا کجھ حصہ بھاویں تینوں وکھا دیئیے، یا (اوس توں پہلاں) تینوں اپنے کول بلا لئیے، اوہ ساڈے ای ول پرتائے جان گے۔ تے بے شک اساں تیرے توں پہلاں وی رسول بھیجے؛ اوہناں وچوں کجھ دا حال اساں تینوں سنایا اے، تے کجھ دا حال تینوں نہیں سنایا۔ تے کسے رسول دے وس وچ نہیں سی کہ اللہ دی اجازت توں بِنا کوئی نشانی لے آوے۔ فیر جدوں اللہ دا حکم آ جاوے گا، تے حق دے نال فیصلہ کر دتا جاوے گا، تے اوتھے باطل پرست گھاٹے وچ رہ جان گے۔ (۷۷–۷۸)

اللہ اوہ اے جنہے تہاڈے لئی ڈنگر بنائے، تاں جے اوہناں وچوں کجھ اُتے تسی سواری کرو تے کجھ نوں تسی کھاؤ؛ تے تہاڈے لئی اوہناں وچ ہور وی فائدے نیں، تے تاں جے اوہناں اُتے (سوار ہو کے) تسی اوس حاجت تائیں اپڑ جاؤ جیہڑی تہاڈے دلاں وچ اے؛ تے اوہناں اُتے تے کشتیاں اُتے تسی سوار کیتے جاندے او۔ تے اوہ تہانوں اپنیاں نشانیاں وکھاؤندا اے: سو تسی اللہ دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نشانیاں دا انکار کرو گے؟ (۷۹–۸۱)

کیہ اوہ زمین وچ چلے پھرے نہیں کہ ویکھدے کہ اوہناں دا انجام کیہو جیہا ہویا جیہڑے ایہناں توں پہلاں سن؟ اوہ ایہناں توں گنتی وچ وی ودھ سن، تے زور وچ وی تے زمین وچ چھڈے ہوئے نشاناں وچ وی؛ فیر وی جو کجھ اوہ کماؤندے سن اوہ اوہناں دے کجھ کم نہ آیا۔ فیر جدوں اوہناں دے رسول اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آئے، تے اوہ اوسے علم اُتے اِتراؤندے رہے جیہڑا اوہناں دے کول سی؛ تے جیہدا اوہ مذاق اُڈاؤندے سن اوسے نے اوہناں نوں گھیر لیا۔ فیر جدوں اوہناں نے ساڈا عذاب ویکھیا، تے آکھن لگے: "اسیں اکلے اللہ اُتے ایمان لیائے، تے اوہناں ساریاں دا انکار کیتا جنہاں نوں اسیں اوہدے نال شریک ٹھہراؤندے ساں۔" پر جدوں اوہ ساڈا عذاب ویکھ چکے تے اوہناں دا ایمان اوہناں نوں نفع دین والا نہیں سی — ایہو اللہ دا دستور اے، جیہڑا اوہدے بندیاں وچ چلدا آیا اے — تے اوتھے کافر گھاٹے وچ رہ گئے۔ (۸۲–۸۵)

۴۱. کھول کے بیان کیتیاں ہوئیاں (فصلت)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

حا، میم۔ (۱)

ایہہ اوس دا اتاریا ہویا اے جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے: اک ایسی کتاب جیہدیاں آیتاں کھول کھول کے بیان کیتیاں گئیاں نیں، عربی قرآن دی صورت وچ، اوہناں لوکاں لئی جیہڑے علم رکھدے نیں، خوش خبری سناؤن والا تے ڈراؤن والا۔ پر اوہناں وچوں بہتیاں نے مونہہ پھیر لیا، سو اوہ سُندے ای نہیں۔ تے اوہناں نے آکھیا: "جیس گل ول تُوں سانوں بلاؤنا ایں اوہدے ولوں ساڈے دل غلافاں وچ نیں، تے ساڈے کنّاں وچ بوجھ اے، تے ساڈے تے تیرے وچکار اک پردہ اے۔ سو تُوں اپنا کم کر؛ اسیں وی اپنا کم کر رہے آں۔" آکھو: "میں تے بس تہاڈے ای ورگا اک بشر آں۔ میرے ول وحی کیتی جاندی اے کہ تہاڈا معبود اکو معبود اے؛ سو سدھے اوسے ول رُخ رکھو تے اوہدے کولوں بخشش منگو۔" تے تباہی اے مشرکاں لئی، جیہڑے زکوٰۃ نہیں دیندے، تے جیہڑے آخرت دے منکر نیں۔ بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں لئی ایسا اجر اے جیہڑا کدے مُکن والا نہیں۔ (۲–۸)

آکھو: "کیہ تسی سچ مُچ اوہدا انکار کردے او جنہے زمین نوں دو دوراں (دناں) وچ پیدا کیتا، تے اوہدے شریک ٹھہراؤندے او؟ اوہو تے سارے جہاناں دا رب اے۔" تے اوس نے اوہدے وچ اوہدے اُتّوں جمے ہوئے پہاڑ رکھ دتے، تے اوہدے وچ برکت رکھی، تے اوہدے وچ اوہدیاں خوراکاں دا اندازہ ٹھہرا دتا، چار دوراں (دناں) وچ، سب منگن والیاں لئی برابر۔ فیر اوس نے اسمان ول توجہ کیتی تے اوہ (اجے) دھوں سی، تے اوہنوں تے زمین نوں آکھیا: "تسی دوویں آ جاؤ، خوشی نال یا مجبوری نال۔" دووا‌ں نے آکھیا: "اسیں خوشی نال آ گئے۔" سو اوس نے اوہناں نوں دو دوراں (دناں) وچ ست اسمان بنا دتا، تے ہر اسمان وچ اوہدا کم وحی کر دتا۔ تے اساں نیڑلے اسمان نوں چراغاں نال سجایا، تے اوہنوں محفوظ کیتا۔ ایہہ اوس دا ٹھہرایا ہویا اندازہ اے جیہڑا زبردست، سب کجھ جانن والا اے۔ (۹–۱۲)

فیر جے اوہ مونہہ پھیر لین، تے آکھ دے: "میں تہانوں اک ایسی کڑک توں ڈراؤندا آں جیہو جیہی عاد تے ثمود دی کڑک سی۔" جدوں اوہناں دے کول رسول اوہناں دے اگّوں وی تے اوہناں دے پچھوں وی آئے، (ایہہ آکھدے ہوئے) کہ: "اللہ توں سوا کسے دی عبادت نہ کرو،" تے اوہناں نے آکھیا: "جے ساڈا رب چاہندا، تے فرشتے اتاردا؛ سو جو کجھ دے کے تسی بھیجے گئے او اسیں اوہدے منکر آں۔" فیر عاد نے تے زمین وچ ناحق تکبر کیتا، تے آکھیا: "ساڈے توں زور وچ ودھ کون اے؟" کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اللہ، جنہے اوہناں نوں پیدا کیتا، اوہناں توں زور وچ کتے ودھ اے؟ تے اوہ ساڈیاں آیتاں دا انکار ای کردے رہے۔ سو اساں نحوست دے دناں وچ اوہناں اُتے اک تیز شُوکدی ہوئی ہنیری بھیجی، تاں جے اوہناں نوں دنیا دی حیاتی وچ رسوائی دے عذاب دا مزہ چکھائیے؛ تے آخرت دا عذاب تے کتے ودھ رسوا کرن والا اے، تے اوہناں دی مدد نہیں کیتی جاوے گی۔ تے رہے ثمود، تے اساں اوہناں نوں راہ وکھایا، پر اوہناں نے ہدایت دے مقابلے انھے رہنا پسند کیتا؛ سو اوہناں دی کمائی پاروں اوہناں نوں ذلت دے عذاب دی کڑک نے آ پھڑیا۔ تے اساں اوہناں نوں بچا لیا جیہڑے ایمان لیائے تے پرہیزگاری کردے سن۔ (۱۳–۱۸)

تے جیس دن اللہ دے دشمن اگ ول اکٹھے کیتے جان گے، تے اوہ قطاراں وچ روکے جان گے، ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اوہدے کول اپڑن گے، تے اوہناں دے کن، اوہناں دیاں اکھاں تے اوہناں دیاں کھلّاں اوہناں دے خلاف اوس دی گواہی دین گیاں جو اوہ کردے سن۔ تے اوہ اپنیاں کھلّاں نوں آکھن گے: "تُسّاں ساڈے خلاف گواہی کیوں دتی؟" اوہ آکھن گیاں: "سانوں اوسے اللہ نے بُلوایا جنہے ہر شے نوں بُلوایا اے۔ تے اوسے نے تہانوں پہلی واری پیدا کیتا، تے اوسے ول تسی پرتائے جا رہے او۔ تے تسی (گناہ کردیاں) ایس توں لُکدے نہیں سو کہ تہاڈے کن، تہاڈیاں اکھاں تے تہاڈیاں کھلّاں تہاڈے خلاف گواہی دین گیاں؛ سگوں تسی تے ایہہ سمجھدے سو کہ اللہ تہاڈے بہت سارے کماں نوں جاندا ای نہیں۔ تے تہاڈے ایسے گمان نے، جیہڑا تُسّاں اپنے رب دے بارے کیتا، تہانوں برباد کیتا، سو تسی گھاٹا کھان والیاں وچوں ہو گئے۔" ہن جے اوہ صبر کرن، تاں وی اگ ای اوہناں دا ٹھکانا اے؛ تے جے اوہ (رب نوں) راضی کرنا چاہن، تے اوہناں دی منّت قبول نہیں کیتی جاوے گی۔ (۱۹–۲۴)

تے اساں اوہناں اُتے کجھ ساتھی مقرر کر دتے سن جنہاں نے اوہناں دے اگے پچھے دی ہر شے اوہناں لئی سوہنی بنا دتی؛ تے اوہناں اُتے وی اوہو گل پوری ہو کے رہی، جِنّاں تے انساناں دیاں اوہناں امتاں وچ جیہڑیاں ایہناں توں پہلاں گزر چکیاں نیں۔ بے شک اوہ گھاٹا کھان والے سن۔ تے کافراں نے آکھیا: "ایس قرآن نوں نہ سُنو؛ تے ایہدے وچ رولا پا دیو، تاں جے تسی غالب رہوو۔" سو اسیں کافراں نوں ضرور سخت عذاب دا مزہ چکھاواں گے، تے اوہناں نوں اوہناں دے سب توں بُرے عملاں دا بدلہ ضرور دیاں گے۔ ایہہ اے اللہ دے دشمناں دا بدلہ: اگ، جیہدے وچ اوہناں لئی ہمیشہ دا گھر اے — ایس گل دا بدلہ کہ اوہ ساڈیاں آیتاں دا انکار کردے سن۔ تے کافر آکھن گے: "اے ساڈے رب، سانوں جِنّاں تے انساناں وچوں اوہ وکھا جنہاں نے سانوں گمراہ کیتا؛ اسیں اوہناں نوں اپنے پیراں ہیٹھ روندیئے، تاں جے اوہ سب توں نیویں لوکاں وچوں ہو جان۔" بے شک جنہاں نے آکھیا: "ساڈا رب اللہ اے،" فیر اوہدے اُتے قائم رہے — اوہناں اُتے فرشتے اُتردے نیں: "نہ ڈرو، تے نہ غم کرو، تے اوس جنت دی خوش خبری سُنو جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا سی۔ اسیں دنیا دی حیاتی وچ وی تہاڈے رفیق آں تے آخرت وچ وی؛ تے اوتھے تہاڈے لئی اوہ سب کجھ اے جو تہاڈا جی چاہے، تے اوتھے تہاڈے لئی اوہ سب کجھ اے جو تسی منگو، ایہہ اوس دی مہمانی اے جیہڑا بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" (۲۵–۳۲)

تے اوس توں سوہنی گل کیہدی ہو سکدی اے جیہڑا اللہ ول بلاوے، تے نیک عمل کرے، تے آکھے: "بے شک میں فرمانبرداراں (مسلماناں) وچوں آں"؟ تے نیکی تے برائی برابر نہیں ہو سکدیاں۔ برائی نوں اوس طریقے نال ٹال جیہڑا سب توں چنگا ہووے، فیر اچانک اوہ بندہ جیہدے تے تیرے وچکار دشمنی سی اینج ہو جاوے گا جیویں دلی دوست ہووے۔ تے ایہہ گل اوہناں نوں ای نصیب ہوندی اے جیہڑے صبر کردے نیں، تے ایہہ اوہنوں ای نصیب ہوندی اے جیہڑا بڑے نصیب والا ہووے۔ تے جے شیطان ولوں تینوں کوئی وسوسہ آوے، تے اللہ دی پناہ منگ: بے شک اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ (۳۳–۳۶)

تے اوہدیاں نشانیاں وچوں نیں رات تے دن، تے سورج تے چَن۔ نہ سورج نوں سجدہ کرو، تے نہ چَن نوں، سگوں اوس اللہ نوں سجدہ کرو جنہے اوہناں نوں پیدا کیتا، جے تسی اوسے دی عبادت کردے او۔ فیر جے اوہ تکبر کرن — تے جیہڑے تیرے رب دے کول نیں اوہ رات دن اوہدی تسبیح کردے نیں، تے اوہ تھکدے نہیں۔ تے اوہدیاں نشانیاں وچوں ایہہ وی اے: کہ تُوں زمین نوں دبی ہوئی، سُنسان ویکھنا ایں، فیر جدوں اسیں اوہدے

اُتے پانی اتاردے آں، تے اوہ لہلہا اُٹھدی اے تے پھُلدی اے۔ بے شک جنہے اوہنوں زندہ کیتا اوہو مُردیاں نوں زندہ کرن والا اے: بے شک اوہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۳۷–۳۹)

بے شک جیہڑے ساڈیاں آیتاں وچ ٹیڈھے چلدے نیں اوہ ساڈے توں لُکے ہوئے نہیں۔ بھلا جیہڑا اگ وچ سُٹیا جاوے اوہ چنگا اے، یا اوہ جیہڑا قیامت دے دن امن نال آوے؟ جو چاہو کر لؤ: بے شک اوہ ویکھ رہیا اے جو تسی کردے او۔ بے شک جنہاں نے ایس نصیحت دا انکار کیتا جدوں اوہ اوہناں کول آئی — حالانکہ ایہہ اک بڑی زبردست کتاب اے: باطل نہ ایہدے اگّوں ایہدے کول آ سکدا اے تے نہ ایہدے پچھوں؛ ایہہ اوس دا اتاریا ہویا اے جیہڑا حکمت والا، ساریاں تعریفاں والا اے۔ اے نبی، تینوں اوہو کجھ آکھیا جا رہیا اے جو تیرے توں پہلاں رسولاں نوں آکھیا جا چکیا اے۔ بے شک تیرا رب بخشش والا وی اے، تے دردناک سزا دین والا وی۔ تے جے اسیں ایہنوں عجمی (زبان دا) قرآن بناؤندے، تے اوہ ضرور آکھدے: "ایہدیاں آیتاں کھول کے کیوں نہ بیان کیتیاں گئیاں؟ کیہ (کتاب) عجمی تے (رسول) عربی؟" آکھو: "ایہہ ایمان والیاں لئی ہدایت تے شفا اے؛ تے جیہڑے ایمان نہیں لیاؤندے اوہناں دے کَنّاں وچ بوجھ اے، تے ایہہ اوہناں اُتے انھا پن اے۔ ایہہ لوک اینج نیں جیویں اوہناں نوں کسے دور دی تھاں توں پکاریا جا رہیا ہووے۔" تے بے شک اساں موسیٰ نوں کتاب دتی، فیر اوہدے وچ اختلاف کیتا گیا؛ تے جے تیرے رب ولوں اک گل پہلاں طے نہ ہو چکی ہوندی، تے اوہناں وچکار فیصلہ کر دتا جاندا۔ تے بے شک اوہ ایہدے ولوں ڈانواں ڈول کرن والے شک وچ پئے نیں۔ (۴۰–۴۵)

جنہے نیک عمل کیتا اوہ اپنے ای لئی کیتا، تے جنہے برائی کیتی اوہدا وبال اوسے اُتے اے؛ تے تیرا رب اپنے بندیاں اُتے ذرا ظلم کرن والا نہیں۔ قیامت دا علم اوسے ول پرتایا جاندا اے۔ تے نہ کوئی پھل اپنے غلافاں وچوں نکلدا اے، تے نہ کوئی مادہ حمل نال ہوندی اے تے نہ جَن دی اے، پر اوہدے علم دے نال۔ تے جیس دن اوہ اوہناں نوں پکارے گا: "کتھے نیں میرے شریک؟" اوہ آکھن گے: "اسیں تینوں دس چکے آں: ساڈے وچوں کوئی (ایس دا) گواہ نہیں۔" تے جنہاں نوں اوہ ایس توں پہلاں پکاردے سن اوہ سب اوہناں توں گواچ جان گے، تے اوہ سمجھ لین گے کہ اوہناں لئی بچ نکلن دی کوئی تھاں نہیں۔ (۴۶–۴۸)

انسان بھلائی دی دعا منگدیاں نہیں تھکدا؛ تے جے اوہنوں برائی اپڑ جاوے، تے مایوس تے نااُمید ہو جاندا اے۔ تے جے اسیں اوہنوں کسے تکلیف دے مگروں جیہڑی اوہنوں اپڑی سی اپنے ولوں رحمت دا مزہ چکھائیے، تے ضرور آکھدا اے: "ایہہ تے میرا حق اے؛ تے میں نہیں سمجھدا کہ قیامت کدے آوے گی، تے جے میں اپنے رب ول پرتایا وی گیا، تے بے شک اوہدے کول میرے لئی بھلائی ای ہووے گی۔" سو اسیں کافراں نوں ضرور دساں گے جو اوہناں نے کیتا، تے اوہناں نوں ضرور سخت عذاب دا مزہ چکھاواں گے۔ تے جدوں اسیں انسان اُتے انعام کردے آں، تے اوہ مونہہ پھیر لیندا اے تے پاسہ وٹ کے دور ہو جاندا اے؛ تے جدوں اوہنوں برائی اپڑدی اے، تے لمیاں چوڑیاں دعاواں کرن لگ پیندا اے۔ آکھو: "بھلا ویکھو تاں: جے ایہہ (قرآن) اللہ ولوں ہووے فیر تسی ایہدا انکار کرو، تے اوس توں ودھ گمراہ کون ہووے گا جیہڑا دور دی مخالفت وچ پیا ہووے؟" چھیتی ای اسیں اوہناں نوں اپنیاں نشانیاں دنیا دے کنڈھیاں وچ وی وکھاواں گے تے آپ اوہناں دے اپنے اندر وی، ایتھوں تائیں کہ اوہناں اُتے کھُل جاوے کہ ایہو حق اے۔ کیہ ایہہ گل کافی نہیں کہ تیرا رب ہر شے اُتے گواہ اے؟ سن لؤ، اوہ اپنے رب نال ملن ولوں شک وچ نیں۔ سن لؤ، اوہ ہر شے نوں گھیری ہوئے اے۔ (۴۹–۵۴)

۴۲. صلاح مشورہ (الشوریٰ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

حا، میم۔ عین، سین، قاف۔ (۱–۲)

اے نبی، ایسے طرحاں اللہ، جیہڑا زبردست، حکمت والا اے، تیرے ول وحی کردا اے، تے اوہناں ول وی (کردا رہیا) جیہڑے تیرے توں پہلاں سن۔ اوسے دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے؛ تے اوہو سب توں اُچا، سب توں وڈا اے۔ نیڑے اے کہ اسمان اپنے اُتّوں پاٹ پین، تے فرشتے اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح کردے نیں تے زمین والیاں لئی بخشش منگدے نیں۔ سن لؤ، بے شک اللہ ای بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ تے جنہاں لوکاں نے اوہدے توں سوا ہور کارساز بنا رکھے نیں، اللہ اوہناں اُتے نگہبان اے؛ تے تُوں اوہناں دا ذمہ دار نہیں۔ (۳–۶)

تے ایسے طرحاں اساں تیرے ول عربی قرآن وحی کیتا اے، تاں جے تُوں بستیاں دی ماں (مکہ) نوں تے اوہدے آل دوالے والیاں نوں ڈراویں، تے اکٹھے ہون دے دن توں ڈراویں، جیہدے وچ کوئی شک نہیں: اک گروہ جنت وچ ہووے گا، تے اک گروہ بھڑکدی اگ وچ۔ تے جے اللہ چاہندا، تے اوہناں نوں اکو امت بنا دیندا؛ پر اوہ جیہنوں چاہندا اے اپنی رحمت وچ داخل کر لیندا اے، تے ظالماں دا نہ کوئی حمایتی اے نہ مددگار۔ یا کیہ اوہناں نے اوہدے توں سوا ہور کارساز بنا لئے نیں؟ سو اللہ ای کارساز اے؛ تے اوہو مُردیاں نوں زندہ کردا اے، تے اوہ ہر شے اُتے قادر اے۔ تے جیس گل وچ وی تسی اختلاف کرو، اوہدا فیصلہ اللہ ای دے حوالے اے۔ ‘‘ایہو اللہ میرا رب اے؛ اوسے اُتے میں بھروسا کیتا، تے اوسے ول میں رجوع کرنا آں۔ اسماناں تے زمین دا پیدا کرن والا: اوس نے تہاڈے لئی تہاڈے ای وچوں جوڑے بنائے، تے ڈنگراں وچوں وی جوڑے، ایس (طریقے) نال اوہ تہانوں پھیلاؤندا اے۔ اوہدے ورگی کوئی شے نہیں؛ تے اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ اسماناں تے زمین دیاں کُنجیاں اوسے دے کول نیں؛ اوہ جیہدے لئی چاہندا اے رزق کھلّا کر دیندا اے، تے ناپ کے وی دیندا اے۔ بے شک اوہ ہر شے نوں جانن والا اے۔’’ (۷–۱۲)

اوس نے تہاڈے لئی دین دا اوہو راہ مقرر کیتا اے جیہدی تاکید اوس نے نوح نوں کیتی سی، تے جو اساں تیرے ول وحی کیتا اے، تے جیہدی تاکید اساں ابراہیم، موسیٰ تے عیسیٰ نوں کیتی سی: ‘‘کہ دین نوں قائم رکھو، تے ایہدے وچ وکھو وکھ نہ ہووو۔’’ مشرکاں اُتے اوہ گل بہت بھاری اے جیہدے ول تُوں اوہناں نوں بلاؤنا ایں۔ اللہ جیہنوں چاہندا اے اپنے لئی چُن لیندا اے، تے اپنے ول اوہنوں راہ وکھاؤندا اے جیہڑا رجوع کرے۔ تے اوہ وکھو وکھ نہیں ہوئے پر ایس مگروں کہ اوہناں کول علم آ چکیا سی، آپس دی ضد پاروں۔ تے جے تیرے رب ولوں اک مقرر مدت تائیں (مہلت دی) گل پہلاں طے نہ ہو چکی ہوندی، تے اوہناں وچکار فیصلہ کر دتا جاندا۔ تے بے شک جیہڑے لوک اوہناں دے مگروں کتاب دے وارث بنائے گئے اوہ ایہدے ولوں ڈانواں ڈول کرن والے شک وچ نیں۔ سو تُوں ایسے (دین) ول بلا، تے جیویں تینوں حکم دتا گیا اے ثابت قدم رہ۔ تے اوہناں دیاں خواہشاں دے پچھے نہ چل، تے آکھ: ‘‘میں ہر اوس کتاب اُتے ایمان لیایا جیہڑی اللہ نے اتاری، تے مینوں حکم دتا گیا اے کہ تہاڈے وچکار انصاف کراں۔ اللہ ای ساڈا رب اے تے تہاڈا وی رب۔ ساڈے لئی ساڈے عمل تے تہاڈے لئی تہاڈے عمل؛ ساڈے تے تہاڈے وچکار کوئی جھگڑا نہیں۔ اللہ سانوں ساریاں نوں اکٹھا کرے گا، تے

اوسے ول پرت کے جانا اے۔" تے جیہڑے لوک اللہ دے بارے جھگڑدے نیں ایس مگروں کہ اوہنوں من لیا گیا اے، اوہناں دی دلیل اوہناں دے رب دے نزدیک باطل اے؛ تے اوہناں اُتے غضب اے، تے اوہناں لئی سخت عذاب اے۔ اللہ ای اے جنہے حق دے نال ایہہ کتاب اتاری، تے ترکڑی وی۔ تے تینوں کیہ خبر؟ شاید قیامت نیڑے ای ہووے۔ جیہڑے اوہدے اُتے ایمان نہیں رکھدے اوہ اوہدی چھیتی مچاؤندے نیں، تے جیہڑے ایمان لیائے نیں اوہ اوہدے توں ڈردے نیں تے جاندے نیں کہ اوہ حق اے۔ سن لؤ، بے شک جیہڑے قیامت دے بارے جھگڑدے نیں اوہ دور دی گمراہی وچ نیں۔ (۱۳–۱۸)

اللہ اپنے بندیاں اُتے بڑا مہربان اے؛ اوہ جیہنوں چاہندا اے رزق دیندا اے؛ تے اوہو طاقت والا، زبردست اے۔ جیہڑا آخرت دی کھیتی چاہندا اے، اسیں اوہدے لئی اوہدی کھیتی وچ وادھا کردے آں؛ تے جیہڑا دنیا دی کھیتی چاہندا اے، اسیں اوہنوں اوہدے وچوں کجھ دے دیندے آں، پر آخرت وچ اوہدا کوئی حصہ نہیں۔ یا کیہ اوہناں دے کجھ ایسے شریک نیں جنہاں نے اوہناں لئی دین دا ایسا راہ مقرر کر دتا اے جیہدی اللہ نے اجازت نہیں دتی؟ تے جے فیصلے دی گل (پہلاں) طے نہ ہو چکی ہوندی، تے اوہناں وچکار فیصلہ کر دتا جاندا۔ تے بے شک ظالماں لئی دردناک عذاب اے۔ تُوں ظالماں نوں ویکھیں گا کہ اپنی کمائی پاروں ڈر رہے ہون گے، تے اوہ اوہناں اُتے پے کے رہے گا۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہ جنتاں دے باغیچیاں وچ ہون گے؛ اوہناں لئی اوہناں دے رب دے کول اوہ سب کجھ اے جو اوہ چاہن گے۔ ایہو وڈا فضل اے۔ ایہو اوہ شے اے جیہدی اللہ اپنے اوہناں بندیاں نوں خوش خبری دیندا اے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے۔ آکھو: "میں ایہدے اُتے تہاڈے کولوں کوئی اجر نہیں منگدا، سوا رشتے داری دی محبت دے۔" تے جیہڑا کوئی نیکی کمائے گا، اسیں اوہدے لئی اوہدے وچ ہور خوبی ودھا دیاں گے۔ بے شک اللہ بڑا بخشن والا، بڑا قدر دان اے۔ (۱۹–۲۳)

یا کیہ اوہ آکھدے نیں: "ایس نے اللہ اُتے جھوٹھ بنھ لیا اے"؟ سو جے اللہ چاہے، تے تیرے دل اُتے مہر لا دیوے۔ تے اللہ باطل نوں مٹاؤندا اے تے اپنیاں گلاں نال حق نوں ثابت کردا اے۔ بے شک اوہ سینیاں دیاں گلاں نوں خوب جاندا اے۔ تے اوہو اے جیہڑا اپنے بندیاں دی توبہ قبول کردا اے تے برائیاں معاف کردا اے، تے جاندا اے جو تسی کردے او۔ تے اوہ اوہناں دی دعا قبول کردا اے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، تے اپنے فضل نال اوہناں نوں ہور وی دیندا اے؛ تے کافراں لئی سخت عذاب اے۔ تے جے اللہ اپنے سارے بندیاں لئی رزق کھلّا کر دیندا، تے اوہ زمین وچ سرکشی کرن لگ پیندے؛ پر اوہ اک اندازے نال جِنّا چاہندا اے اتاردا اے۔ بے شک اوہ اپنے بندیاں دی پوری خبر رکھن والا، اوہناں نوں ویکھن والا اے۔ تے اوہو اے جیہڑا لوکاں دے نااُمید ہو جان مگروں مینہہ ورساؤندا اے، تے اپنی رحمت پھیلا دیندا اے۔ تے اوہو کارساز، ساریاں تعریفاں والا اے۔ (۲۴–۲۸)

تے اوہدیاں نشانیاں وچوں اے اسماناں تے زمین دا پیدا کرنا، تے اوہ جاندار جیہڑے اوس نے ایہناں دووں وچ کھلار رکھے نیں؛ تے اوہ جدوں چاہے اوہناں نوں اکٹھا کرن اُتے قادر اے۔ تے تہانوں جیہڑی وی مصیبت اپڑدی اے اوہ تہاڈے اپنے ہتھاں دی کمائی پاروں اے — تے بہت کجھ تے اوہ معاف ای کر دیندا اے۔ تے تسی زمین وچ (اوہنوں) ہرا نہیں سکدے، تے اللہ توں سوا نہ تہاڈا کوئی حمایتی اے نہ مددگار۔ تے اوہدیاں نشانیاں وچوں نیں سمندر وچ پہاڑاں ورگے جہاز۔ جے اوہ چاہے، تے ہوا نوں تھما دیوے، تے اوہ اوہدی پِٹھ اُتے کھلوتے دے کھلوتے رہ جان۔ بے شک ایہدے وچ ہر صبر کرن والے، شکر کرن والے لئی نشانیاں نیں۔ یا

اوہناں دی کمائی پاروں اوہناں نوں تباہ کر دیوے — تے بہت کجھ معاف وی کر دیندا اے — تے تاں جے اوہ لوک جیہڑے ساڈیاں آیتاں وچ جھگڑدے نیں جان لین کہ اوہناں لئی بچ نکلن دی کوئی تھاں نہیں۔ (۲۹–۳۵)

سو جو کجھ وی تہانوں دتا گیا اے اوہ بس دنیا دی حیاتی دا سامان اے؛ تے جو اللہ دے کول اے اوہ کتے چنگا تے سدا باقی رہن والا اے اوہناں لئی جیہڑے ایمان لیائے تے اپنے رب اُتے بھروسا رکھدے نیں، تے جیہڑے وڈے گناہاں تے بے حیائی دے کماں توں بچدے نیں، تے جدوں غصے وچ آؤندے نیں تے معاف کر دیندے نیں؛ تے جنہاں نے اپنے رب دا حکم منیا، تے نماز قائم کیتی، تے جنہاں دے کم آپس دی صلاح نال چلدے نیں، تے جو کجھ اساں اوہناں نوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کردے نیں؛ تے جیہڑے، جدوں اوہناں اُتے زیادتی ہووے، تے بدلہ لیندے نیں۔ تے برائی دا بدلہ اوہدے ورگی ای برائی اے؛ فیر جیہڑا معاف کر دیوے تے صلح کر لوے، اوہدا اجر اللہ دے ذمے اے۔ بے شک اوہ ظالماں نوں پسند نہیں کردا۔ تے جیہڑا اپنے اُتے ظلم ہون مگروں بدلہ لوے — ایہو جیہے لوکاں اُتے (الزام دی) کوئی راہ نہیں؛ (الزام دی) راہ تے بس اوہناں اُتے اے جیہڑے لوکاں اُتے ظلم کردے نیں تے زمین وچ ناحق سرکشی کردے نیں۔ ایہناں ای لئی دردناک عذاب اے۔ تے جنہے صبر کیتا تے معاف کر دتا — تے بے شک ایہہ وڈے حوصلے دے کماں وچوں اے۔ (۳۶–۴۳)

تے جیہنوں اللہ گمراہ رہن دیوے اوہدے مگروں اوہدا کوئی کارساز نہیں۔ تے تُوں ظالماں نوں ویکھیں گا، کہ جدوں اوہ عذاب ویکھن گے، تے آکھن گے: "کیہ پرتن دی کوئی راہ اے؟" تے تُوں اوہناں نوں ویکھیں گا کہ اوہدے سامہنے پیش کیتے جان گے، ذلت نال جھُکے ہوئے، چور نظراں نال تکدے ہوئے؛ تے ایمان والے آکھن گے: "بے شک گھاٹا کھان والے اوہو نیں جنہاں نے قیامت دے دن اپنے آپ نوں تے اپنے گھر والیاں نوں گھاٹے وچ پا دتا۔" سن لؤ، بے شک ظالم ہمیشہ رہن والے عذاب وچ نیں۔ تے اوہناں دے کوئی ایسے حمایتی نہیں ہون گے جیہڑے اللہ دے سوا اوہناں دی مدد کرن؛ تے جیہنوں اللہ گمراہ رہن دیوے اوہدے لئی کوئی راہ نہیں۔ (۴۴–۴۶)

اپنے رب دا حکم من لؤ ایس توں پہلاں کہ اللہ ولوں اوہ دن آ جاوے جیہڑا ٹل نہیں سکدا۔ اوس دن نہ تہاڈے لئی کوئی پناہ دی تھاں ہووے گی، تے نہ تہاڈے لئی انکار دی کوئی گنجائش۔ فیر جے اوہ مونہہ پھیر لین — تے اساں تینوں اوہناں اُتے نگہبان بنا کے نہیں بھیجیا؛ تیرے ذمے تے بس پیغام اپڑا دینا ای اے۔ تے بے شک جدوں اسیں انسان نوں اپنے ولوں رحمت دا مزہ چکھاؤندے آں، تے اوہ اوہدے اُتے خوش ہو جاندا اے؛ تے جے اوہناں دے اپنے ہتھاں دے اگے بھیجے ہوئے پاروں اوہناں اُتے کوئی برائی آ پوے، تے بے شک انسان بڑا ای ناشکرا اے۔ اسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دی اے۔ اوہ جو چاہندا اے پیدا کردا اے: جیہنوں چاہندا اے دھیاں دیندا اے، تے جیہنوں چاہندا اے پُتر دیندا اے، یا اوہناں نوں پُتر تے دھیاں رلا کے دیندا اے؛ تے جیہنوں چاہندا اے بانجھ کر دیندا اے۔ بے شک اوہ سب کجھ جانن والا، پوری قدرت والا اے۔ (۴۷–۵۰)

تے کسے بشر دا ایہہ مرتبہ نہیں کہ اللہ اوہدے نال گل کرے سوا وحی دے راہیں، یا پردے دے پچھوں، یا ایہہ کہ کوئی پیغام لیاؤن والا (فرشتہ) بھیجے جیہڑا اوہدے حکم نال جو اوہ چاہے وحی کرے۔ بے شک اوہ بہت اُچا، حکمت والا اے۔ تے ایسے طرحاں اساں تیرے ول اپنے حکم نال اک روح وحی کیتی اے۔ تُوں نہیں سی جاندا کہ کتاب کیہ ہوندی اے، تے نہ ایہہ کہ ایمان کیہ اے؛ پر اساں ایہنوں اک چانن بنا دتا اے جیہدے نال اسیں اپنے بندیاں وچوں جیہنوں چاہندے آں راہ وکھاؤندے آں۔ تے بے شک تُوں سدھے راہ ول راہ وکھاؤنا

ایں، اوس اللہ دے راہ ول، جیہدا اوہ سب کجھ اے جو اسماناں وچ اے تے جو زمین وچ اے۔ سن لؤ، سارے معاملے اللہ ای ول پرتدے نیں۔ (۵۱–۵۳)

۴۳. سونے دے زیور (الزخرف)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

حا، میم۔ (۱)

ایس کھول کے بیان کرن والی کتاب دی قسم، بے شک اساں ایہنوں عربی قرآن بنایا اے، تاں جے تسی سمجھو؛ تے بے شک ایہہ اصل کتاب (اُمّ الکتاب) وچ ساڈے کول اے، بہت اُچے مرتبے والی، حکمت نال بھری ہوئی۔ (۲–۴)

تے کیہ اسیں ایس نصیحت نوں تہاڈے توں بالکل ای پھیر لئیے ایس لئی کہ تسی حدوں ودھن والے لوک او؟ تے اساں اگلیاں وچ کِنّے ای نبی بھیجے! تے اوہناں کول کوئی نبی نہیں آیا پر اوہ اوہدا مذاق ای اُڈاؤندے رہے۔ سو اساں ایہناں توں وی ودھ زور والیاں نوں ہلاک کر دتا، تے اگلیاں دی مثال گزر چکی اے۔ تے جے تُوں اوہناں توں پُچھیں: "اسماناں تے زمین نوں کیس نے پیدا کیتا؟" تے ضرور آکھن گے: "اوہناں نوں اوس نے پیدا کیتا جیہڑا زبردست، سب کجھ جانن والا اے" — اوہ جنہے تہاڈے لئی زمین نوں وچھونا بنایا، تے اوہدے وچ تہاڈے لئی رستے بنائے، تاں جے تسی راہ پاؤ؛ تے جنہے اسمان توں اک اندازے نال پانی اتاریا — فیر اساں اوہدے نال اک مُردہ شہر نوں زندہ کر دتا؛ ایسے طرحاں تسی وی کڈھے جاؤ گے — تے جنہے سارے دے سارے جوڑے پیدا کیتے، تے تہاڈے لئی کشتیاں تے ڈنگر بنائے جنہاں اُتے تسی سوار ہوندے او، تاں جے تسی اوہناں دیاں پِٹھاں اُتے جم کے بیٹھو، فیر جدوں اوہناں اُتے ٹِک کے بیٹھ جاؤ تے اپنے رب دا احسان یاد کرو تے آکھو: "پاک اے اوہ جنہے ایہنوں ساڈے وس وچ کر دتا، نہیں تے اسیں ایہنوں قابو وچ کرن والے نہیں ساں؛ تے بے شک اسیں اپنے رب ای ول پرتن والے آں۔" (۵–۱۴)

تے اوہناں نے اوہدے بندیاں وچوں کجھ نوں اوہدا جُز (اولاد) ٹھہرا دتا۔ بے شک انسان کھلّا ناشکرا اے۔ یا کیہ اوس نے اپنی مخلوق وچوں (اپنے لئی) دھیاں رکھ لئیاں، تے تہانوں پُتراں نال نوازیا؟ تے جدوں اوہناں وچوں کسے نوں اوس (دھی) دی خوش خبری دتی جاندی اے جیہنوں اوہ رحمٰن دے ذمے لاؤندا اے، تے اوہدا مونہہ کالا پے جاندا اے تے اوہ غم دا گھُٹ بھر کے رہ جاندا اے: "کیہ اوہ جیہڑی زیوراں وچ پالی جاندی اے، تے جھگڑے وچ اپنی گل کھول کے وی نہیں آکھ سکدی؟" تے اوہناں نے فرشتیاں نوں، جیہڑے رحمٰن دے بندے نیں، عورتاں ٹھہرا لیا اے۔ کیہ اوہ اوہناں دی پیدائش دے ویلے حاضر سن؟ اوہناں دی گواہی لکھ لئی جاوے گی، تے اوہناں کولوں پُچھیا جاوے گا۔ (۱۵–۱۹)

تے اوہ آکھدے نیں: "جے رحمٰن چاہندا، تے اسیں ایہناں دی عبادت نہ کردے۔" اوہناں نوں ایہدا کوئی علم نہیں؛ اوہ بس اٹکلاں لاؤندے نیں۔ یا کیہ اساں ایس توں پہلاں اوہناں نوں کوئی کتاب دتی اے، جیہنوں اوہ مضبوطی نال پھڑی بیٹھے نیں؟ نہیں؛ سگوں اوہ آکھدے نیں: "اساں اپنے پیو دادیاں نوں اک طریقے اُتے پایا اے، تے اسیں اوہناں ای دے قدماں دے نشاناں اُتے راہ پا رہے آں۔" تے ایسے طرحاں، اساں تیرے توں پہلاں کسے بستی وچ کوئی ڈراؤن والا نہیں بھیجیا پر اوہدے خوش حال لوکاں نے ایہو آکھیا: "اساں اپنے پیو دادیاں نوں اک طریقے اُتے پایا اے، تے اسیں اوہناں ای دے قدماں دے نشاناں دے پچھے چل رہے آں۔" اوس نے آکھیا: "بھاویں میں تہاڈے کول اوس توں ودھ ہدایت والی گل لے آواں جیہدے اُتے تُسّاں اپنے پیو دادیاں نوں پایا اے

تاں وی؟" اوہناں نے آکھیا: "جو کجھ دے کے تسی بھیجے گئے او اسیں اوہدے منکر آں۔" سو اساں اوہناں توں بدلہ لیا: سو ویکھ جھٹلاؤن والیاں دا انجام کیہو جیہا ہویا۔ تے جدوں ابراہیم نے اپنے پیو تے اپنی قوم نوں آکھیا: "بے شک میں اوہناں توں بیزار آں جنہاں دی تسی عبادت کردے او — سوا اوہدے جنہے مینوں پیدا کیتا؛ سو اوہو مینوں راہ وکھاوے گا۔" تے اوس نے ایسے گل نوں اپنی اولاد وچ باقی رہن والی گل بنا دتا، تاں جے اوہ (اللہ ول) رجوع کرن۔ (۲۰–۲۸)

سگوں میں ایہناں نوں تے ایہناں دے پیو دادیاں نوں (دنیا دا) سامان دتا، ایتھوں تائیں کہ اوہناں کول حق آ گیا، تے کھول کے بیان کرن والا رسول وی۔ تے جدوں اوہناں کول حق آ گیا، تے آکھن لگے: "ایہہ تے جادو اے، تے اسیں ایہدے منکر آں۔" تے اوہناں نے آکھیا: "ایہہ قرآن دوواں بستیاں دے کسے وڈے بندے اُتے کیوں نہ اتاریا گیا؟" کیہ تیرے رب دی رحمت اوہ ونڈدے نیں؟ دنیا دی حیاتی وچ اوہناں دی روزی اوہناں دے وچکار اساں ای ونڈی اے، تے اوہناں وچوں کجھ نوں کجھ اُتے درجیاں وچ اُچا کیتا اے، تاں جے اوہ اک دوجے کولوں کم لے سکن۔ تے تیرے رب دی رحمت اوس توں کتے چنگی اے جو اوہ جمع کردے نیں۔ تے جے ایہہ گل نہ ہوندی کہ سارے لوک اکو (کفر دے) طریقے اُتے ہو جان گے، تے اسیں رحمٰن دے منکراں دے گھراں لئی چاندی دیاں چھتاں بنا دیندے، تے پوڑیاں وی جنہاں اُتے اوہ چڑھدے، تے اوہناں دے گھراں دے دروازے وی، تے تخت وی جنہاں اُتے اوہ تکیے لا کے بیٹھدے، تے سونے دے زیور وی۔ تے ایہہ سب کجھ تے بس دنیا دی حیاتی دا سامان اے؛ تے آخرت تیرے رب دے کول پرہیزگاراں لئی اے۔ (۲۹–۳۵)

تے جیہڑا رحمٰن دی یاد توں اکھاں میٹ لوے، اسیں اوہدے اُتے اک شیطان مقرر کر دیندے آں، فیر اوہو اوہدا ساتھی بنیا رہندا اے۔ تے بے شک اوہ (شیطان) اوہناں نوں راہ توں روکدے نیں، تے اوہ سمجھدے نیں کہ اوہ ہدایت اُتے نیں۔ ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ ساڈے کول آوے گا، تے آکھے گا: "ہائے کاش میرے تے تیرے وچکار چڑھدے تے لہندے جِنّی دوری ہوندی! سو تُوں کِنّا بُرا ساتھی ایں!" تے جدوں تسی ظلم کر چکے، تے اج تہانوں ایہہ گل کجھ نفع نہ دے گی کہ تسی عذاب وچ شریک او۔ (۳۶–۳۹)

تے کیہ تُوں بولیاں نوں سنا سکدا ایں، یا انھیاں نوں تے اوہنوں راہ وکھا سکدا ایں جیہڑا کھلّی گمراہی وچ ہووے؟ فیر جے اسیں تینوں (دنیا توں) لے جائیے، تاں وی اسیں اوہناں توں بدلہ لین والے آں، یا تینوں اوہ وکھا دیئیے جیہدا اساں اوہناں نال وعدہ کیتا اے — تے بے شک اسیں اوہناں اُتے پوری قدرت رکھدے آں۔ سو جو کجھ تیرے ول وحی کیتا گیا اے اوہنوں مضبوطی نال پھڑی رکھ: بے شک تُوں سدھے راہ اُتے ایں۔ تے بے شک ایہہ تیرے لئی تے تیری قوم لئی اک نصیحت اے، تے چھیتی ای تہاڈے کولوں پُچھیا جاوے گا۔ تے ساڈے اوہناں رسولاں توں پُچھ ویکھ جنہاں نوں اساں تیرے توں پہلاں بھیجیا: کیہ اساں رحمٰن دے سوا کوئی ہور معبود مقرر کیتے سن جنہاں دی عبادت کیتی جاوے؟ (۴۰–۴۵)

تے بے شک اساں موسیٰ نوں اپنیاں نشانیاں دے کے فرعون تے اوہدے سرداراں ول بھیجیا، تے اوس نے آکھیا: "بے شک میں سارے جہاناں دے رب دا رسول آں۔" فیر جدوں اوہ اوہناں کول ساڈیاں نشانیاں لے کے آیا، تے اوہ اوہناں اُتے ہسن لگ پئے۔ حالانکہ اسیں اوہناں نوں جیہڑی وی نشانی وکھاؤندے ساں اوہ اپنے توں پہلی نالوں وڈی ہوندی سی؛ تے اساں اوہناں نوں عذاب وچ پھڑیا، تاں جے اوہ باز آ جان۔ تے اوہناں نے آکھیا: "اے جادوگر، ساڈے لئی اپنے رب نوں اوس عہد دے واسطے نال پکار جیہڑا اوس نے تیرے نال کیتا اے؛

بے شک اسیں ہدایت پا لواں گے۔" فیر جدوں اساں اوہناں توں عذاب ہٹا دتا، تے اوسے ویلے اوہ عہد توڑ بیٹھے۔ تے فرعون نے اپنی قوم وچ پکار کے آکھیا: "اے میری قوم، کیہ مصر دی بادشاہی میری نہیں، تے ایہہ نہراں جیہڑیاں میرے ہیٹھ وگ رہیاں نیں؟ فیر کیہ تسی ویکھدے نہیں؟ بھلا میں ایس توں چنگا نہیں آں، جیہڑا بے قدر اے تے اپنی گل وی صاف نہیں آکھ سکدا؟ فیر ایہدے اُتے سونے دے کنگن کیوں نہ ڈیگے گئے، یا ایہدے نال فرشتے پرے بنھ کے کیوں نہ آئے؟" سو اوس نے اپنی قوم نوں ہولا (بے عقل) کر چھڈیا، تے اوہناں نے اوہدا آکھا من لیا؛ بے شک اوہ نافرمان لوک سن۔ فیر جدوں اوہناں نے سانوں غصہ چڑھایا، تے اساں اوہناں توں بدلہ لیا تے اوہناں ساریاں نوں ڈوب دتا، تے اوہناں نوں گئے گزرے تے پچھلیاں لئی اک مثال بنا دتا۔ (۴۶–۵۶)

تے جدوں مریم دے پُتر دی مثال بیان کیتی گئی، تے اچانک تیری قوم اوہدے اُتے رولا پاؤن لگ پئی، تے اوہناں نے آکھیا: "ساڈے معبود چنگے نیں، یا اوہ؟" اوہناں نے ایہہ مثال تیرے سامہنے بس جھگڑے لئی ای بیان کیتی: سگوں اوہ نیں ای جھگڑالو لوک۔ اوہ تے بس اک بندہ سی جیہدے اُتے اساں انعام کیتا، تے اوہنوں بنی اسرائیل لئی اک مثال بنایا۔ تے جے اسیں چاہندے، تے تہاڈے وچوں فرشتے بنا دیندے، جیہڑے زمین وچ تہاڈی تھاں لیندے۔ (۵۷–۶۰)

تے بے شک اوہ قیامت دی اک نشانی اے؛ سو تسی اوہدے وچ ہرگز شک نہ کرو، تے میرے پچھے چلو: ایہو سدھا راہ اے۔ تے شیطان تہانوں روک نہ دیوے؛ بے شک اوہ تہاڈا کھلّا دشمن اے۔ تے جدوں عیسیٰ کھلّیاں دلیلاں لے کے آیا، تے اوس نے آکھیا: "میں تہاڈے کول حکمت لے کے آیا آں، تے ایس لئی کہ تہاڈے لئی کجھ اوہ گلاں کھول دیاں جنہاں وچ تسی اختلاف کردے او۔ سو اللہ توں ڈرو، تے میرا حکم منو۔ بے شک اللہ ای میرا رب اے تے تہاڈا وی رب؛ سو اوسے دی عبادت کرو۔ ایہو سدھا راہ اے۔" فیر گروہاں نے آپس وچ اختلاف کیتا۔ سو ظالماں لئی اک دردناک دن دے عذاب پاروں تباہی اے! کیہ اوہ بس قیامت ای دی اڈیک وچ نیں، کہ اوہ اوہناں اُتے اچانک آ جاوے تے اوہناں نوں خبر وی نہ ہووے؟ اوس دن گُوڑھے دوست اک دوجے دے دشمن ہون گے — سوا پرہیزگاراں دے۔ "اے میرے بندیو، اج نہ تہاڈے اُتے کوئی خوف اے، تے نہ تسی غمگین ہووو گے — اوہ جیہڑے ساڈیاں آیتاں اُتے ایمان لیائے تے فرمانبردار (مسلمان) رہے۔ جنت وچ داخل ہو جاؤ، تسی وی تے تہاڈیاں بیویاں وی، تہانوں خوش کیتا جاوے گا۔" اوہناں اُتے سونے دیاں تھالیاں تے پیالے پھرائے جان گے؛ تے اوتھے اوہ سب کجھ ہووے گا جیہنوں جی چاہن تے جیہدے نال اکھاں نوں مزہ آوے؛ تے تسی اوہدے وچ ہمیشہ رہو گے۔ تے ایہہ اے اوہ جنت جیہدے تسی اپنے عملاں دے بدلے وارث بنائے گئے او؛ اوہدے وچ تہاڈے لئی بہت سارے پھل نیں، جنہاں وچوں تسی کھاؤ گے۔ بے شک مجرم دوزخ دے عذاب وچ ہمیشہ رہن گے؛ اوہ اوہناں توں ہولا نہیں کیتا جاوے گا، تے اوہ اوہدے وچ نااُمید پئے رہن گے۔ تے اساں اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا؛ سگوں اوہ آپ ای ظالم سن۔ تے اوہ پکارن گے: "اے مالک، تیرا رب ساڈا کم ای تمام کر دیوے!" اوہ آکھے گا: "تسی (ایتھے ای) رہن والے او۔" بے شک اسیں تہاڈے کول حق لے کے آئے ساں، پر تہاڈے وچوں بہتے حق نوں ناپسند کرن والے سن۔ (۶۱–۷۸)

یا کیہ اوہناں نے کوئی گل پکی کر لئی اے؟ تے اسیں وی پکا فیصلہ کرن والے آں۔ یا کیہ اوہ سمجھدے نیں کہ اسیں اوہناں دے بھیت تے اوہناں دیاں کانا پھوسیاں نہیں سُندے؟ کیوں نہیں، تے ساڈے بھیجے ہوئے (فرشتے) اوہناں دے کول ای لکھدے رہندے نیں۔ (۷۹–۸۰)

آکھو: "جے رحمٰن دا کوئی پُتر ہوندا، تے سب توں پہلاں عبادت کرن والا میں ہوندا۔" پاک اے اسماناں تے زمین دا رب، عرش دا رب، اوہناں گلاں توں جیہڑیاں ایہہ بیان کردے نیں! سو اوہناں نوں چھڈ دے کہ بکواس وچ پئے رہن تے کھیڈدے رہن، ایتھوں تائیں کہ اپنے اوس دن نوں جا ملن جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا اے۔ تے اوہو اے جیہڑا اسمان وچ وی معبود اے تے زمین وچ وی معبود؛ تے اوہو حکمت والا، سب کجھ جانن والا اے۔ تے بڑا ای برکت والا اے اوہ جیہدے لئی اسماناں تے زمین دی تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے اوہدی بادشاہی اے؛ تے قیامت دا علم اوسے دے کول اے، تے اوسے ول تسی پرتائے جاؤ گے۔ تے جنہاں نوں ایہہ اوہدے توں سوا پکاردے نیں اوہ سفارش دا اختیار نہیں رکھدے — سوا اوہناں دے جنہاں نے حق دی گواہی دتی، تے اوہ علم وی رکھدے نیں۔ تے جے تُوں اوہناں توں پُچھیں کہ اوہناں نوں کیس نے پیدا کیتا، تے ضرور آکھن گے: "اللہ نے۔" فیر اوہ کِدھر پھیرے جاندے نیں؟ تے (اللہ) اوہدی (رسول دی) ایہہ فریاد وی سُندا اے: "اے میرے رب، بے شک ایہہ اوہ لوک نیں جیہڑے ایمان نہیں لیاؤندے۔" سو اوہناں توں مونہہ پھیر لے تے آکھ: "سلام۔" سو چھیتی ای اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا۔ (۸۱–۸۹)

۴۴. دھوں (الدخان)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

حا، میم۔ (۱)

ایس کھول کے بیان کرن والی کتاب دی قسم، بے شک اساں ایہنوں اک برکت والی رات وچ اتاریا — بے شک اسیں ڈراؤن والے آں — اوس رات وچ ہر حکمت والے کم دا فیصلہ کیتا جاندا اے، ساڈے ولوں حکم بن کے — بے شک اسیں ای رسول بھیجن والے آں — تیرے رب دی رحمت دے طور تے۔ بے شک اوہو سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے، اسماناں تے زمین دا تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے سب دا رب، جے تسی یقین کرن والے او۔ اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں؛ اوہو زندہ کردا اے تے ماردا اے — تہاڈا وی رب تے تہاڈے اگلے پیو دادیاں دا وی رب۔ سگوں اوہ شک وچ پئے کھیڈ رہے نیں۔ (۲–۹)

سو اوس دن دی اڈیک کر جدوں اسمان اک کھلّا دھوں لے کے آوے گا جیہڑا لوکاں نوں ڈھک لوے گا: ایہہ دردناک عذاب اے۔ "اے ساڈے رب، ساڈے توں ایہہ عذاب ہٹا دے؛ بے شک اسیں ایمان لیاؤندے آں۔" اوہناں لئی نصیحت کتھوں (کارگر) ہووے گی، حالانکہ اوہناں کول کھول کے بیان کرن والا رسول آ چکیا سی، فیر اوہناں نے اوہدے توں مونہہ پھیر لیا تے آکھیا: "سکھایا پڑھایا ہویا، دیوانہ"؟ اسیں تھوڑے چِر لئی عذاب ہٹا دیاں گے؛ پر تسی فیر اوہو کرو گے۔ جیس دن اسیں سب توں وڈی پھڑ پھڑاں گے، بے شک اسیں بدلہ لین والے آں۔ (۱۰–۱۶)

تے بے شک اساں ایہناں توں پہلاں فرعون دی قوم نوں آزمایا، تے اوہناں کول اک عزت والا رسول آیا: "کہ اللہ دے بندیاں نوں میرے حوالے کر دیو: بے شک میں تہاڈے لئی اک امانت دار رسول آں۔ تے ایہہ کہ اللہ دے مقابلے سرکشی نہ کرو: بے شک میں تہاڈے کول اک کھلّی دلیل لے کے آیا آں۔ تے میں اپنے رب تے تہاڈے رب دی پناہ لینا آں ایس توں کہ تسی مینوں سنگسار کرو؛ تے جے تسی میری گل نہیں مندے، تے میرے توں وکھ ای رہوو۔" (۱۷–۲۱)

فیر اوس نے اپنے رب نوں پکاریا: "ایہہ تے مجرم لوک نیں۔" "سو میرے بندیاں نوں راتوں رات لے کے نکل جا، بے شک تہاڈا پچھا کیتا جاوے گا۔ تے سمندر نوں کھلوتا (پاٹیا ہویا) ای چھڈ دے: بے شک اوہ اک لشکر اے جیہڑا ڈوبیا جاوے گا۔" اوہ کِنّے ای باغ تے چشمے چھڈ گئے، تے کھیتیاں تے عزت والے ٹھکانے، تے عیش دے سامان جنہاں وچ اوہ مزے اُڈاؤندے سن! اینج ای ہویا؛ تے اساں دوجے لوکاں نوں اوہناں چیزاں دا وارث بنا دتا۔ فیر نہ اسمان اوہناں اُتے رویا تے نہ زمین، تے نہ اوہناں نوں مہلت دتی گئی۔ تے بے شک اساں بنی اسرائیل نوں ذلیل کرن والے عذاب توں بچا لیا، فرعون توں؛ بے شک اوہ سرکش سی، حدوں ودھن والیاں وچوں۔ تے بے شک اساں جان بُجھ کے اوہناں نوں سارے جہان والیاں اُتے چُن لیا، تے اوہناں نوں ایسیاں نشانیاں دتیاں جنہاں وچ کھلّی آزمائش سی۔ (۲۲–۳۳)

بے شک ایہہ لوک آکھدے نیں: "(انجام) بس ساڈی ایہو پہلی موت اے؛ تے اسیں دوبارہ اُٹھائے جان والے نہیں۔ سو ساڈے پیو دادیاں نوں لے آؤ، جے تسی سچے او!" کیہ ایہہ چنگے نیں، یا تُبّع دی قوم تے اوہ جیہڑے

اوہناں توں پہلاں سن؟ اساں اوہناں نوں ہلاک کر دتا: بے شک اوہ مجرم سن۔ تے اساں اسماناں تے زمین نوں تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے کھیڈ دے طور تے نہیں بنایا۔ اساں اوہناں نوں بس حق دے نال ای پیدا کیتا اے، پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ (۳۴–۳۹)

بے شک فیصلے دا دن اوہناں ساریاں دا مقرر ویلا اے — اوس دن کوئی دوست کسے دوست دے کجھ وی کم نہ آوے گا، تے نہ اوہناں دی مدد کیتی جاوے گی، سوا اوہدے جیہدے اُتے اللہ رحم کرے۔ بے شک اوہو زبردست، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ بے شک تھوہر (زقّوم) دا رُکھ گناہگار دا کھانا اے؛ پگھلے ہوئے تانبے وانگوں اوہ پیٹاں وچ کھولے گا، جیویں اُبلدا پانی کھولدا اے۔ "ایہنوں پھڑو، تے گھسیٹ کے بھڑکدی اگ دے وچکار لے جاؤ؛ فیر ایہدے سِر اُتے اُبلدے پانی دا عذاب ڈولھو۔ چکھ! تُوں ای تے بڑا زور والا، عزت والا سیں! بے شک ایہہ اوہو اے جیہدے وچ تسی شک کردے سو۔" بے شک پرہیزگار امن والی تھاں وچ ہون گے، باغاں تے چشمیاں وچ، باریک تے دبیز ریشم پائی، آمنے سامنے بیٹھے ہوئے۔ اینج ای ہووے گا؛ تے اسیں وڈیاں سوہنیاں اکھاں والیاں (حوراں) نال اوہناں دا جوڑ ملاواں گے۔ اوتھے اوہ امن نال ہر قسم دے پھل منگواؤن گے۔ اوتھے اوہ موت دا سواد نہیں چکھن گے، سوا اوس پہلی موت دے؛ تے اوہ اوہناں نوں بھڑکدی اگ دے عذاب توں بچا لوے گا — تیرے رب دے فضل نال۔ ایہو وڈی کامیابی اے۔ (۴۰–۵۷)

سو اساں ایہنوں تیری بولی وچ سوکھا کر دتا اے، تاں جے اوہ نصیحت پھڑن۔ سو تُوں اڈیک کر؛ بے شک اوہ وی اڈیک کر رہے نیں۔ (۵۸–۵۹)

۴۵. گوڈیاں دے بھار (الجاثیہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

حا، میم۔ (۱)

ایس کتاب دا اتارنا اللہ ولوں اے، جیہڑا زبردست، حکمت والا اے۔ بے شک اسماناں تے زمین وچ ایمان والیاں لئی نشانیاں نیں؛ تے تہاڈی اپنی پیدائش وچ، تے اوہناں جانداراں وچ جیہڑے اوہ کھلاردا اے، یقین کرن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں؛ تے رات تے دن دے اَدل بدل وچ، تے اوس رزق وچ جیہڑا اللہ اسمان توں اتاردا اے، فیر اوہدے نال زمین نوں اوہدے مرن مگروں زندہ کردا اے، تے ہواواں دے پھیرن وچ، عقل توں کم لین والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ ایہہ اللہ دیاں آیتاں نیں جیہڑیاں اسیں تینوں ٹھیک ٹھیک پڑھ کے سناؤندے آں۔ فیر اللہ تے اوہدیاں آیتاں دے مگروں اوہ کیہڑی گل اُتے ایمان لیاؤن گے؟ (۲–۶)

تباہی اے ہر جھوٹھے، گناہگار لئی جیہڑا اللہ دیاں آیتاں سُندا اے جدوں اوہ اوہدے سامہنے پڑھیاں جاندیاں نیں، فیر تکبر نال (اپنے کفر اُتے) اَڑیا رہندا اے جیویں اوس نے اوہناں نوں سُنیا ای نہیں۔ سو اوہنوں دردناک عذاب دی خبر سنا دے۔ تے جدوں اوہنوں ساڈیاں آیتاں وچوں کسے گل دا پتا لگدا اے، تے اوہنوں مذاق بنا لیندا اے۔ ایہو جیہے لوکاں لئی ذلیل کرن والا عذاب اے: اوہناں دے پچھے دوزخ اے۔ تے جو کجھ اوہناں نے کمایا اوہ اوہناں دے کجھ کم نہ آوے گا، تے نہ اوہ جنہاں نوں اوہناں نے اللہ توں سوا کارساز بنا رکھیا اے؛ تے اوہناں لئی بہت وڈا عذاب اے۔ ایہہ (قرآن) ہدایت اے؛ تے جنہاں نے اپنے رب دیاں آیتاں دا انکار کیتا اوہناں لئی دردناک قسم دا سخت عذاب اے۔ (۷–۱۱)

اللہ اوہ اے جنہے سمندر نوں تہاڈے وس وچ کر دتا، تاں جے اوہدے حکم نال اوہدے وچ کشتیاں چلن، تے تاں جے تسی اوہدا فضل لبھو، تے تاں جے تسی شکر کرو۔ تے اوس نے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اپنے ولوں تہاڈے کم وچ لا دتا اے۔ بے شک ایہدے وچ غور کرن والے لوکاں لئی نشانیاں نیں۔ (۱۲–۱۳)

ایمان والیاں نوں آکھ دے کہ اوہناں لوکاں نوں معاف کر دین جیہڑے اللہ دے دناں دی اُمید نہیں رکھدے، تاں جے اوہ آپ اک قوم نوں اوہناں دی کمائی دا بدلہ دیوے۔ جنہے نیک عمل کیتا اوہ اپنے ای لئی کیتا، تے جنہے برائی کیتی اوہدا وبال اوسے اُتے اے؛ فیر تسی اپنے رب ای ول پرتائے جاؤ گے۔ (۱۴–۱۵)

تے بے شک اساں بنی اسرائیل نوں کتاب تے حکم تے نبوت دتی؛ تے اوہناں نوں پاکیزہ چیزاں دا رزق دتا، تے اوہناں نوں سارے جہان والیاں اُتے فضیلت دتی۔ تے اساں اوہناں نوں دین دے معاملے دیاں کھلّیاں دلیلاں دتیاں؛ فیر اوہناں نے اختلاف نہیں کیتا پر ایس مگروں کہ اوہناں کول علم آ چکیا سی، آپس دی ضد پاروں۔ بے شک تیرا رب قیامت دے دن اوہناں دے وچکار اوہناں گلاں دا فیصلہ کر دے گا جنہاں وچ اوہ اختلاف کردے سن۔ فیر اساں تینوں دین دے معاملے وچ اک صاف راہ (شریعت) اُتے قائم کیتا، سو اوسے دے پچھے چل، تے اوہناں دیاں خواہشاں دے پچھے نہ چل جیہڑے علم نہیں رکھدے۔ بے شک اوہ اللہ دے مقابلے تیرے کجھ وی

کم نہیں آ سکدے۔ تے بے شک ظالم اک دوجے دے یار نیں، تے اللہ پرہیزگاراں دا یار اے۔ ایہہ لوکاں لئی اکھاں کھولن والیاں دلیلاں نیں، تے یقین کرن والے لوکاں لئی ہدایت تے رحمت۔ (۱۶–۲۰)

کیہ جنہاں لوکاں نے برائیاں کمائیاں نیں اوہ ایہہ سمجھدے نیں کہ اسیں اوہناں نوں اوہناں ورگا کر دیاں گے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، کہ اوہناں دا جیونا تے مرنا برابر ہو جاوے؟ کِنّا بُرا اے جو اوہ فیصلہ کردے نیں! تے اللہ نے اسماناں تے زمین نوں حق نال پیدا کیتا، تے ایس لئی کہ ہر جان نوں اوہدی کمائی دا بدلہ دتا جاوے؛ تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ بھلا تُوں اوہنوں ویکھیا جنہے اپنی خواہش نوں اپنا معبود بنا لیا، تے اللہ نے علم دے باوجود اوہنوں گمراہ رہن دتا، تے اوہدے کنّاں تے اوہدے دل اُتے مہر لا دتی، تے اوہدی اکھ اُتے پردہ پا دتا؟ فیر اللہ دے مگروں اوہنوں کون ہدایت دے سکدا اے؟ فیر کیہ تسی نصیحت نہیں پھڑدے؟ (۲۱–۲۳)

تے اوہ آکھدے نیں: "حیاتی تے بس ساڈی ایہو دنیا دی حیاتی اے: اسیں مردے آں تے جیوندے آں، تے سانوں بس زمانہ ای ہلاک کردا اے۔" حالانکہ اوہناں نوں ایہدا کوئی علم نہیں؛ اوہ بس گمان ای کردے نیں۔ تے جدوں اوہناں دے سامہنے ساڈیاں کھلّیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں، تے اوہناں دی دلیل بس ایہو ہوندی اے کہ آکھدے نیں: "ساڈے پیو دادیاں نوں لے آؤ، جے تسی سچے او۔" آکھو: "اللہ ای تہانوں حیاتی دیندا اے، فیر تہانوں موت دیندا اے، فیر تہانوں قیامت دے دن اکٹھا کرے گا، جیہدے وچ کوئی شک نہیں؛ پر بہتے لوک نہیں جاندے۔"[42] (۲۴–۲۶)

تے اسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دی اے؛ تے جیس دن قیامت قائم ہووے گی، اوس دن باطل پرست گھاٹے وچ پے جان گے۔ تے تُوں ہر امت نوں گوڈیاں دے بھار ڈِگی ہوئی ویکھیں گا؛ ہر امت اپنے اعمال نامے ول بلائی جاوے گی: "اج تہانوں اوسے دا بدلہ دتا جاوے گا جو تسی کردے سو۔ ایہہ ساڈی کتاب اے، جیہڑی تہاڈے بارے سچ سچ بولدی اے: بے شک جو کجھ تسی کردے سو اسیں اوہ لکھواؤندے جاندے ساں۔" سو جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، اوہناں دا رب اوہناں نوں اپنی رحمت وچ داخل کرے گا۔ ایہو کھلّی کامیابی اے۔ تے رہے اوہ جنہاں نے کفر کیتا: "کیہ میریاں آیتاں تہانوں پڑھ کے نہیں سنائیاں جاندیاں سن؟ پر تُسّاں تکبر کیتا، تے تسی مجرم لوک سو۔ تے جدوں آکھیا جاندا سی: 'اللہ دا وعدہ سچا اے، تے قیامت — اوہدے وچ کوئی شک نہیں،' تے تسی آکھدے سو: 'اسیں نہیں جاندے کہ قیامت کیہ ہوندی اے؛ اسیں تے بس اک گمان جیہا کردے آں، تے سانوں یقین نہیں۔'" (۲۷–۳۲)

تے اوہناں دے عملاں دیاں برائیاں اوہناں دے سامہنے ظاہر ہو جان گیاں، تے جیہدا اوہ مذاق اُڈاؤندے سن اوہو اوہناں نوں گھیر لوے گا۔ تے آکھیا جاوے گا: "اج اسیں تہانوں بھُلا دیندے آں، جیویں تُسّاں اپنے ایس دن دی ملاقات نوں بھُلا دتا سی۔ تے تہاڈا ٹھکانا اگ اے، تے تہاڈا کوئی مددگار نہیں۔ ایہہ ایس لئی اے کہ تُسّاں اللہ

[42] الحاد دی بنیاد گمان (ظن) اُتے اے: اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح
الحاد، گمان، تے علم دا قرآنی مطالبہ
الحاد، آخرت، تے گمان: اک قرآنی مطالعہ

دیاں آیتاں نوں مذاق بنا لیا سی، تے دنیا دی حیاتی نے تہانوں دھوکے وچ پا دتا سی۔" سو اج نہ اوہ اوہدے وچوں کڈھے جان گے، تے نہ اوہناں کولوں (رب نوں) راضی کرن دی منگ کیتی جاوے گی۔ (۳۳–۳۵)

سو ساری تعریف اللہ ای لئی اے، جیہڑا اسماناں دا رب تے زمین دا رب اے، سارے جہاناں دا رب۔ تے اسماناں تے زمین وچ وڈیائی اوسے دی اے؛ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ (۳۶–۳۷)

۴۶. ریت دے ٹِبّے (الاحقاف)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

حا، میم۔ (۱)

ایس کتاب دا اتارنا اللہ ولوں اے، جیہڑا زبردست، حکمت والا اے۔ اساں اسماناں تے زمین نوں تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے حق دے نال تے اک مقرر مدت لئی ای پیدا کیتا اے؛ پر کافر اوس شے توں مونہہ پھیری بیٹھے نیں جیہدے توں اوہناں نوں ڈرایا گیا اے۔ آکھو: "بھلا تُسّاں اوہناں نوں ویکھیا جنہاں نوں تسی اللہ توں سوا پکاردے او؟ مینوں وکھاؤ کہ اوہناں نے زمین وچوں کیہ پیدا کیتا اے؛ یا اسماناں وچ اوہناں دا کوئی حصہ اے؟ میرے کول ایس توں پہلاں دی کوئی کتاب لے آؤ، یا علم دا کوئی بچیا کھچیا نشان، جے تسی سچے او۔" تے اوس توں ودھ گمراہ کون اے جیہڑا اللہ نوں چھڈ کے اوہناں نوں پکاردا اے جیہڑے قیامت دے دن تائیں اوہنوں جواب نہیں دے سکدے، تے جیہڑے اوہناں دی پکار توں بے خبر نیں؟ تے جدوں لوک اکٹھے کیتے جان گے، تے اوہ اوہناں دے دشمن ہون گے، تے اوہناں دی عبادت دے منکر ہو جان گے۔ (۲–۶)

تے جدوں اوہناں دے سامہنے ساڈیاں کھلّیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں، تے کافر حق دے بارے، جدوں اوہ اوہناں کول آ جاندا اے، آکھدے نیں: "ایہہ تے کھلّا جادو اے۔" یا کیہ اوہ آکھدے نیں: "ایہہ ایس نے آپ گھڑ لیا اے"؟ آکھو: "جے میں ایہنوں آپ گھڑیا اے، تے تسی اللہ دے مقابلے میرے کجھ وی کم نہیں آ سکدے۔ اوہ خوب جاندا اے جیہڑیاں گلاں تسی ایہدے بارے بناؤندے او؛ میرے تے تہاڈے وچکار اوہو گواہ کافی اے۔ تے اوہو بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" آکھو: "میں رسولاں وچوں کوئی انوکھا نہیں آں؛ تے میں نہیں جاندا کہ میرے نال کیہ کیتا جاوے گا تے نہ ایہہ کہ تہاڈے نال۔ میں تے بس اوسے دے پچھے چلنا آں جو میرے ول وحی کیتا جاندا اے، تے میں تے بس اک کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں۔" آکھو: "بھلا ویکھو تاں: جے ایہہ اللہ ولوں ہووے تے تسی ایہدا انکار کرو، جدوں کہ بنی اسرائیل وچوں اک گواہ ایہدے ورگی شے دی گواہی دے چکیا اے تے ایمان وی لے آیا، تے تسی تکبر کردے رہے —" بے شک اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ (۷–۱۰)

تے کافراں نے ایمان والیاں دے بارے آکھیا: "جے ایہہ کوئی چنگی شے ہوندی، تے ایہہ لوک ایہدے ول ساڈے توں اگے نہ ودھدے۔" تے جدوں اوہناں نے ایہدے توں ہدایت نہیں پائی، تے ہن ایہو آکھن گے: "ایہہ تے پرانا جھوٹھ اے۔" حالانکہ ایس توں پہلاں موسیٰ دی کتاب پیشوا تے رحمت بن کے آ چکی اے؛ تے ایہہ اک کتاب اے جیہڑی اوہدی تصدیق کردی اے، عربی زبان وچ، تاں جے ظالماں نوں ڈراوے تے نیکی کرن والیاں لئی خوش خبری ہووے۔ بے شک جنہاں نے آکھیا: "ساڈا رب اللہ اے،" فیر اوہدے اُتے قائم رہے — نہ اوہناں اُتے کوئی خوف ہووے گا، تے نہ اوہ غمگین ہون گے۔ ایہو جنت والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے، اوہناں عملاں دے بدلے جو اوہ کردے سن۔ (۱۱–۱۴)

تے اساں انسان نوں اپنے ماں پیو دے نال نیکی کرن دی تاکید کیتی اے۔ اوہدی ماں نے اوہنوں تکلیف نال (پیٹ وچ) چُکیا تے تکلیف نال ای جَنیا؛ تے اوہدا پیٹ وچ رہنا تے اوہدا دُدھ چھڈاؤنا تیہہ مہینیاں وچ اے۔ ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اپنی پوری جوانی نوں اپڑدا اے تے چالیہہ ورھیاں دا ہو جاندا اے، تے آکھدا اے: "اے

میرے رب، مینوں توفیق دے کہ میں تیری اوس نعمت دا شکر کراں جیہڑی تُوں میرے اُتے تے میرے ماں پیو اُتے کیتی، تے ایہہ کہ میں ایسے نیک عمل کراں جیہڑے تینوں پسند ہون؛ تے میرے لئی میری اولاد نوں وی نیک بنا۔ بے شک میں تیرے ول توبہ کرنا آں، تے بے شک میں فرمانبرداراں (مسلماناں) وچوں آں۔" ایہو لوک نیں جنہاں دے سب توں چنگے عمل اسیں قبول کردے آں، تے جنہاں دیاں برائیاں توں اسیں درگزر کردے آں، ایہہ جنت والیاں وچ ہون گے: اوہ سچا وعدہ جیہڑا اوہناں نال کیتا جاندا سی۔ (۱۵–۱۶)

تے اک اوہ اے جنہے اپنے ماں پیو نوں آکھیا: "اُف اے تہاڈے دوواں اُتے! کیہ تسی مینوں ایہہ وعدہ دیندے او کہ میں (قبر وچوں) کڈھیا جاواں گا، حالانکہ میرے توں پہلاں کِنّیاں ای نسلاں گزر چکیاں نیں؟" تے اوہ دوویں اللہ اگے فریاد کردے نیں: "تیری شامت! ایمان لے آ! بے شک اللہ دا وعدہ سچا اے۔" پر اوہ آکھدا اے: "ایہہ تے بس اگلیاں دیاں کہانیاں نیں۔" ایہو لوک نیں جنہاں اُتے گل پوری ہو چکی اے، جِنّاں تے انساناں دیاں اوہناں امتاں وچ جیہڑیاں ایہناں توں پہلاں گزر چکیاں نیں۔ بے شک اوہ گھاٹا کھان والے سن۔ تے ہر اک لئی اوہناں دے عملاں دے مطابق درجے نیں، تے تاں جے اوہ اوہناں نوں اوہناں دے عملاں دا پورا پورا بدلہ دیوے؛ تے اوہناں اُتے ظلم نہیں کیتا جاوے گا۔ تے جیس دن کافر اگ دے ساہمنے پیش کیتے جان گے: "تُسّاں اپنیاں چنگیاں چیزاں اپنی دنیا دی حیاتی وچ ای مُکا لئیاں تے اوہناں دا مزہ اُڈا لیا؛ سو اج تہانوں ذلت دے عذاب دا بدلہ دتا جاوے گا، ایس لئی کہ تسی زمین وچ ناحق تکبر کردے سو، تے ایس لئی کہ تسی نافرمانی کردے سو۔" (۱۷–۲۰)

تے عاد دے بھرا نوں یاد کر، جدوں اوس نے ریت دے ٹِبّیاں وچ اپنی قوم نوں ڈرایا — تے اوہدے اگے تے اوہدے پچھے وی ڈراؤن والے گزر چکے سن — کہ: "اللہ توں سوا کسے دی عبادت نہ کرو: بے شک مینوں تہاڈے اُتے اک وڈے دن دے عذاب دا ڈر اے۔" اوہناں نے آکھیا: "کیہ تُوں ساڈے کول ایس لئی آیا ایں کہ سانوں ساڈے معبوداں توں پھیر دیویں؟ سو ساڈے اُتے اوہ لے آ جیہدا تُوں سانوں ڈراوا دینا ایں، جے تُوں سچیاں وچوں ایں۔" اوس نے آکھیا: "(ایہدا) علم تے بس اللہ ای دے کول اے۔ تے میں تہانوں اوہو اپڑاؤندا آں جو دے کے میں بھیجیا گیا آں، پر میں تہانوں ویکھدا آں کہ تسی جاہل لوک او۔" فیر جدوں اوہناں نے اوہنوں اک بدل دی شکل وچ اپنیاں وادیاں ول آؤندیاں ویکھیا، تے آکھن لگے: "ایہہ بدل اے جیہڑا ساڈے اُتے مینہہ ورساوے گا۔" نہیں — سگوں ایہہ اوہو اے جیہدی تُسّاں چھیتی مچائی سی: اک ہنیری جیہدے وچ دردناک عذاب اے، جیہڑی اپنے رب دے حکم نال ہر شے نوں تباہ کر دے گی۔ سو سویر ہوندیاں اوہناں دا ایہہ حال سی کہ اوہناں دے گھراں توں سوا کجھ دِسدا نہیں سی۔ ایسے طرحاں اسیں مجرم لوکاں نوں بدلہ دیندے آں۔ (۲۱–۲۵)

تے بے شک اساں اوہناں نوں اوہ کجھ دے رکھیا سی جو تہانوں نہیں دتا، تے اساں اوہناں نوں کن تے اکھاں تے دل دتے سن؛ پر نہ اوہناں دے کن، نہ اوہناں دیاں اکھاں تے نہ اوہناں دے دل اوہناں دے کجھ کم آئے، کیوں جے اوہ اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے سن؛ تے جیہدا اوہ مذاق اُڈاؤندے سن اوسے نے اوہناں نوں گھیر لیا۔ تے بے شک اساں تہاڈے آل دوالے دیاں بستیاں نوں ہلاک کیتا، تے اساں نشانیاں طرحاں طرحاں نال بیان کیتیاں، تاں جے اوہ باز آ جان۔ فیر اوہناں نے اوہناں دی مدد کیوں نہ کیتی جنہاں نوں اوہناں نے اللہ توں سوا، نیڑتا حاصل کرن لئی، معبود بنا رکھیا سی؟ نہیں — سگوں اوہ اوہناں توں گواچ گئے۔ تے ایہہ سی اوہناں دا جھوٹھ، تے اوہ جو اوہ گھڑدے سن۔ (۲۶–۲۸)

تے یاد کر جدوں اساں جِنّاں دی اک ٹولی نوں تیرے ول پھیریا، جیہڑے قرآن سُندے سن۔ فیر جدوں اوہ اوتھے حاضر ہوئے، تے (اک دوجے نوں) آکھیا: "چُپ رہوو!" فیر جدوں (پڑھنا) مُک گیا، تے اوہ ڈراؤن والے بن کے اپنی قوم ول پرتے۔ اوہناں نے آکھیا: "اے ساڈی قوم، اساں اک کتاب سُنی اے جیہڑی موسیٰ دے مگروں اتاری گئی اے، اوس دی تصدیق کرن والی جو ایس توں پہلاں اے، حق ول تے سدھے راہ ول راہ وکھاؤندی اے۔ اے ساڈی قوم، اللہ ول بلاؤن والے دی گل من لؤ تے اوہدے اُتے ایمان لے آؤ: اوہ تہاڈے گناہ بخش دے گا تے تہانوں دردناک عذاب توں بچا لوے گا۔ تے جیہڑا اللہ ول بلاؤن والے دی گل نہ منے اوہ زمین وچ (اللہ نوں) ہرا نہیں سکدا، تے اوہدے توں سوا اوہدے کوئی حمایتی نہیں۔ ایہو جیہے لوک کھلّی گمراہی وچ نیں۔" (۲۹–۳۲)

کیہ اوہناں نے نہیں ویکھیا کہ اللہ، جنہے اسماناں تے زمین نوں پیدا کیتا تے اوہناں دے پیدا کرن نال تھکیا نہیں، ایس اُتے قادر اے کہ مُردیاں نوں زندہ کر دیوے؟ کیوں نہیں: بے شک اوہ ہر شے اُتے قادر اے۔ تے جیس دن کافر اگ دے ساہمنے پیش کیتے جان گے: "کیہ ایہہ حق نہیں؟" اوہ آکھن گے: "کیوں نہیں، ساڈے رب دی قسم۔" اوہ آکھے گا: "سو ہن عذاب دا مزہ چکھو ایس لئی کہ تسی کفر کردے سو۔" (۳۳–۳۴)

سو صبر کر، جیویں ہمت والے رسولاں نے صبر کیتا، تے اوہناں لئی (عذاب دی) چھیتی نہ کر۔ جیس دن اوہ اوس شے نوں ویکھن گے جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا اے، تے اینج لگے گا جیویں اوہ دن دی بس اک گھڑی ای ٹھہرے سن۔ ایہہ اک پیغام اے جیہڑا اپڑا دتا گیا: سو ہلاک تے بس نافرمان لوک ای کیتے جان گے۔ (۳۵)

۴۷. محمد (محمد)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جنہاں نے کفر کیتا تے (دوجیاں نوں) اللہ دے راہ توں روکیا — اوس نے اوہناں دے عمل اکارت کر دتے۔ تے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، تے اوس اُتے ایمان لیائے جو محمد اُتے اتاریا گیا — تے اوہو اوہناں دے رب ولوں حق اے — اوس نے اوہناں دیاں برائیاں اوہناں توں دور کر دتیاں تے اوہناں دا حال سنوار دتا۔ ایہہ ایس لئی کہ کافراں نے باطل دی پیروی کیتی، تے ایمان والیاں نے اپنے رب ولوں آئے ہوئے حق دی پیروی کیتی۔ ایسے طرحاں اللہ لوکاں لئی اوہناں دے حال بیان کردا اے۔ (۱–۳)

سو جدوں (جنگ وچ) تہاڈا کافراں نال ٹاکرا ہووے، تے دھوناں مارو؛ ایتھوں تائیں کہ جدوں تسی اوہناں نوں خوب کچل چکو، تے (قیدیاں نوں) کس کے بنھ لؤ۔ فیر اوہدے مگروں یا تے احسان کر کے چھڈ دیو یا فدیہ لے کے، ایتھوں تائیں کہ جنگ اپنے ہتھیار رکھ دیوے۔ حکم ایہو اے۔ تے جے اللہ چاہندا، تے آپ ای اوہناں توں بدلہ لے لیندا، پر (ایہہ ایس لئی اے) کہ اوہ تہاڈے وچوں کجھ نوں کجھ دے راہیں آزمائے۔ تے جیہڑے اللہ دے راہ وچ قتل کیتے گئے، اوہ اوہناں دے عمل ہرگز اکارت نہیں کرے گا: اوہ اوہناں نوں راہ وکھاوے گا تے اوہناں دا حال سنوار دے گا، تے اوہناں نوں اوس جنت وچ داخل کرے گا جیہدی اوس نے اوہناں نوں پچھان کرا دتی اے۔ اے ایمان والیو، جے تسی اللہ دی مدد کرو گے، تے اوہ تہاڈی مدد کرے گا تے تہاڈے قدم جما دے گا۔ (۴–۷)

تے جنہاں نے کفر کیتا — اوہناں لئی ہلاکت اے، تے اوس نے اوہناں دے عمل اکارت کر دتے۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نے اوس شے نوں ناپسند کیتا جو اللہ نے اتاری، سو اوس نے اوہناں دے عمل برباد کر دتے۔ کیہ اوہ زمین وچ چلے پھرے نہیں کہ ویکھدے کہ اوہناں دا انجام کیہو جیہا ہویا جیہڑے ایہناں توں پہلاں سن؟ اللہ نے اوہناں اُتے تباہی پا دتی، تے کافراں لئی وی ایسے ورگے (انجام) نیں۔ ایہہ ایس لئی کہ اللہ ایمان والیاں دا کارساز اے، تے کافراں دا کوئی کارساز نہیں۔ بے شک اللہ اوہناں نوں جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے ایسے باغاں وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں؛ تے جنہاں نے کفر کیتا اوہ مزے اُڈاؤندے نیں تے اینج کھاندے نیں جیویں ڈنگر کھاندے نیں، تے اگ اوہناں دا ٹھکانا اے۔ تے کِنّیاں ای بستیاں سن، جیہڑیاں تیری اوس بستی توں زور وچ ودھ سن جنہے تینوں کڈھیا اے، اساں اوہناں نوں ہلاک کر دتا، فیر اوہناں دا کوئی مددگار نہ ہویا! (۸–۱۳)

بھلا جیہڑا اپنے رب ولوں اک کھلّی دلیل اُتے ہووے اوہ اوہدے ورگا ہو سکدا اے جیہدے لئی اوہدا بُرا عمل سوہنا بنا دتا گیا ہووے، تے اوہ اپنیاں خواہشاں دے پچھے لگے ہون؟ اوس جنت دا حال جیہدا پرہیزگاراں نال وعدہ کیتا گیا اے ایہہ اے: اوہدے وچ ایسے پانی دیاں نہراں نیں جیہڑا کدے خراب نہیں ہوندا، تے دُدھ دیاں نہراں جیہدا سواد کدے نہیں بدلدا، تے شراب دیاں نہراں جیہڑی پین والیاں لئی مزے دار اے، تے صاف کیتے ہوئے شہد دیاں نہراں؛ تے اوہدے وچ اوہناں لئی ہر قسم دے پھل نیں، تے اوہناں دے رب ولوں بخشش۔ کیہ ایہہ اوہناں ورگے ہو سکدے نیں جیہڑے ہمیشہ اگ وچ رہن گے تے جنہاں نوں اُبلدا پانی پیایا جاوے گا، جیہڑا اوہناں دیاں آندراں کٹ کے رکھ دے گا؟ (۱۴–۱۵)

تے اے نبی، اوہناں وچوں کجھ ایسے نیں جیہڑے تیری گل کن لا کے سُندے نیں، ایتھوں تائیں کہ جدوں تیرے کولوں نکلدے نیں تے اوہناں لوکاں نوں جنہاں نوں علم دتا گیا اے آکھدے نیں: "ایس نے ہُنے کیہ آکھیا سی؟" ایہو لوک نیں جنہاں دے دلاں اُتے اللہ نے مہر لا دتی اے، تے جیہڑے اپنیاں خواہشاں دے پچھے لگے ہوئے نیں۔ تے جنہاں نے ہدایت پائی — اوہ اوہناں دی ہدایت ہور ودھاؤندا اے تے اوہناں نوں اوہناں دی پرہیزگاری عطا کردا اے۔ سو کیہ اوہ بس قیامت ای دی اڈیک وچ نیں، کہ اوہ اوہناں اُتے اچانک آ جاوے؟ سو اوہدیاں نشانیاں تے آ چکیاں نیں۔ فیر جدوں اوہ اوہناں اُتے آ ای جاوے، تے اوہناں لئی نصیحت پھڑن دا موقع کتھوں ہووے گا؟ سو جان لے کہ اللہ توں سوا کوئی معبود نہیں، تے اپنی کوتاہی لئی وی بخشش منگ تے ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں لئی وی۔ تے اللہ تہاڈے چلن پھرن نوں وی جاندا اے تے تہاڈے ٹھہرن دی تھاں نوں وی۔ (۱۶–۱۹)

تے ایمان والے آکھدے نیں: "کوئی سورت کیوں نہیں اتاری گئی!" فیر جدوں کوئی پکے حکم والی سورت اتاری جاندی اے تے اوہدے وچ لڑائی دا ذکر ہوندا اے، تے تُوں اوہناں لوکاں نوں ویکھنا ایں جنہاں دے دلاں وچ روگ اے کہ تیرے ول اینج تکدے نیں جیویں اوہ بندہ تکدا اے جیہدے اُتے موت دی غشی چھا رہی ہووے۔ سو اوہناں لئی چنگا ایہو سی کہ حکم مندے تے بھلی گل آکھدے۔ فیر جدوں معاملہ پکا ہو جاوے، تے جے اوہ اللہ دے نال سچے رہندے تے اوہناں لئی چنگا ہوندا۔ فیر تہاڈے کولوں ایہو اُمید اے کہ جے تسی مونہہ پھیر لیا، تے زمین وچ فساد پھیلاؤ گے تے اپنے رشتے توڑ سُٹو گے؟ ایہو لوک نیں جنہاں اُتے اللہ نے لعنت کیتی، سو اوہناں نوں بولا کر دتا تے اوہناں دیاں اکھاں انھیاں کر دتیاں۔ تے کیہ اوہ قرآن اُتے غور نہیں کردے؟ یا دلاں اُتے اوہناں دے جندرے لگے ہوئے نیں؟ بے شک جیہڑے لوک پِٹھ پھیر کے پرت گئے ایس مگروں کہ اوہناں اُتے ہدایت کھُل چکی سی — شیطان نے (ایہہ کم) اوہناں لئی سوہنا بنا دتا تے اوہناں نوں لمیاں اُمیداں دوائیاں۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نے اوہناں لوکاں نوں جیہڑے اللہ دے اتارے ہوئے نوں ناپسند کردے نیں آکھیا: "اسیں کجھ معاملیاں وچ تہاڈا آکھا منا گے۔" تے اللہ اوہناں دے بھیتاں نوں جاندا اے۔ (۲۰–۲۶)

فیر اودوں کیہ حال ہووے گا جدوں فرشتے اوہناں دی جان کڈھن گے، اوہناں دے مونہاں تے اوہناں دیاں پِٹھاں اُتے ماردے ہوئے؟ ایہہ ایس لئی کہ اوہ اوس گل دے پچھے چلے جیہڑی اللہ نوں ناراض کردی اے تے اوہدی رضا نوں ناپسند کیتا، سو اوس نے اوہناں دے عمل اکارت کر دتے۔ (۲۷–۲۸)

کیہ جنہاں دے دلاں وچ روگ اے اوہ ایہہ سمجھدے نیں کہ اللہ اوہناں دے کِینے کدے ظاہر نہیں کرے گا؟ تے جے اسیں چاہندے، تے تینوں اوہ لوک وکھا دیندے، فیر تُوں اوہناں نوں اوہناں دیاں نشانیاں توں پچھان لیندا؛ تے تُوں اوہناں نوں گل دے لہجے توں ضرور پچھان لویں گا۔ تے اللہ تہاڈے عملاں نوں جاندا اے۔ تے اسیں تہانوں ضرور آزماواں گے ایتھوں تائیں کہ تہاڈے وچوں جہاد کرن والیاں تے صبر کرن والیاں نوں جان لئیے، تے تہاڈے حالاں نوں پرکھ لئیے۔ بے شک جنہاں نے کفر کیتا تے (دوجیاں نوں) اللہ دے راہ توں روکیا، تے رسول دی مخالفت کیتی ایس مگروں کہ اوہناں اُتے ہدایت کھُل چکی سی، اوہ اللہ دا کجھ وی نہیں وگاڑ سکدے، تے اوہ اوہناں دے عمل اکارت کر دے گا۔ اے ایمان والیو، اللہ دا حکم منو تے رسول دا حکم منو، تے اپنے عمل ضائع نہ کرو۔ بے شک جنہاں نے کفر کیتا تے (دوجیاں نوں) اللہ دے راہ توں روکیا، فیر کفر دی حالت وچ ای مر گئے — اللہ اوہناں نوں ہرگز نہیں بخشے گا۔ (۲۹–۳۴)

سو تسی ڈھیلے نہ پوو تے صلح ول نہ بلاؤ جدوں کہ تسی ای غالب او، تے اللہ تہاڈے نال اے، تے اوہ تہاڈے عملاں (دے اجر) وچ ہرگز کمی نہیں کرے گا۔ دنیا دی حیاتی تے بس کھیڈ تے دل لگی اے؛ تے جے تسی ایمان لیاؤ تے پرہیزگاری کرو، تے اوہ تہانوں تہاڈے اجر دے گا تے تہاڈے کولوں تہاڈے مال نہیں منگے گا۔ جے اوہ تہاڈے کولوں اوہ منگے فیر تہانوں تنگ کرے، تے تسی کنجوسی کرو گے، تے اوہ تہاڈے کِینے ظاہر کر دے گا۔ سن لؤ، تسی اوہ لوک او جنہاں نوں بلایا جاندا اے کہ اللہ دے راہ وچ خرچ کرو، فیر تہاڈے وچوں کجھ کنجوسی کردے نیں — تے جیہڑا کنجوسی کردا اے اوہ اپنے ای نال کنجوسی کردا اے۔ تے اللہ بے پرواہ اے، تے تسی محتاج او۔ تے جے تسی مونہہ پھیرو گے، تے اوہ تہاڈی تھاں کوئی ہور قوم لے آوے گا، فیر اوہ تہاڈے ورگے نہیں ہون گے۔ (۳۵–۳۸)

۴۸. فتح (الفتح)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے نبی، بے شک اساں تینوں اک کھلّی فتح عطا کیتی اے، تاں جے اللہ تیریاں اگلیاں پچھلیاں کوتاہیاں بخش دیوے، تے تیرے اُتے اپنی نعمت پوری کر دیوے، تے تینوں سدھے راہ اُتے چلاوے، تے اللہ تیری زبردست مدد کرے۔ اوہو اے جنہے ایمان والیاں دے دلاں وچ سکون اتاریا، تاں جے اوہ اپنے ایمان دے نال ہور ایمان ودھا لین۔ تے اسماناں تے زمین دے لشکر اللہ ای دے نیں؛ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ (ایہہ ایس لئی) تاں جے اوہ ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں نوں ایسے باغاں وچ داخل کرے جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے، تے اوہناں دیاں برائیاں اوہناں توں دور کر دیوے — تے ایہہ اللہ دے نزدیک بہت وڈی کامیابی اے — تے تاں جے اوہ منافق مرداں تے منافق عورتاں نوں، تے مشرک مرداں تے مشرک عورتاں نوں عذاب دیوے، جیہڑے اللہ دے بارے بُرے گمان رکھدے نیں۔ بُری گردش اوہناں ای اُتے اے: تے اللہ اوہناں اُتے غضب ناک ہویا، تے اوہناں اُتے لعنت کیتی تے اوہناں لئی دوزخ تیار کیتی — تے اوہ بُرا ٹھکانا اے۔ تے اسماناں تے زمین دے لشکر اللہ ای دے نیں؛ تے اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ اے نبی، بے شک اساں تینوں گواہ، خوش خبری دین والا تے ڈراؤن والا بنا کے بھیجیا اے، تاں جے (اے لوکو) تسی اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان لیاؤ، تے اوہدی مدد کرو تے اوہدی تعظیم کرو، تے سویرے تے شام اللہ دی تسبیح کرو۔ (۱–۹)

بے شک جیہڑے لوک تیرے نال بیعت کردے نیں اوہ اللہ ای نال بیعت کردے نیں: اللہ دا ہتھ اوہناں دے ہتھاں دے اُتے اے۔ فیر جیہڑا عہد توڑے اوہ اپنے ای نقصان لئی عہد توڑدا اے، تے جیہڑا اوس عہد نوں پورا کرے جیہڑا اوس نے اللہ نال کیتا اے — تے اوہ اوہنوں بہت وڈا اجر دے گا۔ بدووں وچوں جیہڑے پچھے چھڈ دتے گئے سن اوہ ہن تینوں آکھن گے: "سانوں ساڈے مالاں تے ساڈے گھر والیاں نے رُجھائی رکھیا، سو ساڈے لئی بخشش منگ۔" اوہ اپنیاں زباناں نال اوہ گل آکھدے نیں جیہڑی اوہناں دے دلاں وچ نہیں۔ آکھو: "فیر کون اے جیہڑا اللہ دے مقابلے تہاڈے لئی کسے شے دا اختیار رکھدا ہووے، جے اوہ تہانوں نقصان اپڑانا چاہے یا تہانوں نفع اپڑانا چاہے؟ نہیں — سگوں اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔" نہیں؛ سگوں تُسّاں سمجھیا کہ رسول تے ایمان والے کدے اپنے گھر والیاں کول پرت کے نہیں آؤن گے، تے ایہہ گل تہاڈے دلاں نوں بڑی چنگی لگی۔ تے تُسّاں بُرے گمان کیتے، تے تسی ہلاک ہون والے لوک سو۔ تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان نہ لیاوے — تے اساں کافراں لئی بھڑکدی اگ تیار کر رکھی اے۔ تے اسماناں تے زمین دی بادشاہی اللہ ای دی اے: اوہ جیہنوں چاہے بخش دیوے تے جیہنوں چاہے عذاب دیوے۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۰–۱۴)

جدوں تسی غنیمتاں لین لئی چلو گے، تے پچھے چھڈے ہوئے لوک آکھن گے: "سانوں وی اپنے پچھے آؤن دیو،" اوہ چاہندے نیں کہ اللہ دی گل نوں بدل دین۔ آکھ دے: "تسی ہرگز ساڈے پچھے نہیں آؤ گے: اللہ پہلاں ای اینج آکھ چکیا اے۔" فیر اوہ آکھن گے: "نہیں، سگوں تسی ساڈے نال حسد کردے او۔" سگوں گل ایہہ اے کہ اوہ بہت ای گھٹ سمجھدے نیں۔ (۱۵)

پچھے چھڈے ہوئے بدواں نوں آکھ دے: "چھیتی ای تہانوں اک بڑی سخت لڑاکی قوم دے مقابلے لئی بلایا جاوے گا، کہ تسی اوہناں نال لڑو یا اوہ فرمانبردار ہو جان۔ فیر جے تسی حکم منو گے، تے اللہ تہانوں چنگا اجر دے گا؛ تے جے تسی مونہہ پھیرو گے جیویں ایس توں پہلاں مونہہ پھیریا سی، تے اوہ تہانوں دردناک عذاب دے گا۔" نہ انھے اُتے کوئی گناہ اے، نہ لنگڑے اُتے، تے نہ بیمار اُتے۔ تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منے گا، اوہ اوہنوں ایسے باغاں وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں؛ تے جیہڑا مونہہ پھیرے گا، اوہ اوہنوں دردناک عذاب دے گا۔ (۱۶–۱۷)

بے شک اللہ ایمان والیاں توں راضی ہو گیا جدوں اوہ رُکھ دے ہیٹھ تیرے نال بیعت کر رہے سن۔ سو اوس نے جان لیا جو اوہناں دے دلاں وچ سی، فیر اوہناں اُتے سکون اتاریا تے اوہناں نوں بدلے وچ اک نیڑے دی فتح دتی، تے بہت ساریاں غنیمتاں وی جیہڑیاں اوہ لین گے۔ تے اللہ زبردست، حکمت والا اے۔ اللہ نے تہاڈے نال بہت ساریاں غنیمتاں دا وعدہ کیتا اے جیہڑیاں تسی لؤ گے، سو ایہہ (فتح) اوس نے تہانوں چھیتی دے دتی، تے لوکاں دے ہتھ تہاڈے توں روک دتے، تے تاں جے ایہہ ایمان والیاں لئی اک نشانی بنے تے اوہ تہانوں سدھے راہ اُتے چلاوے؛ تے کجھ ہور (فتحاں) وی نیں جنہاں اُتے اجے تہاڈا وس نہیں چلیا، پر اللہ نے اوہناں نوں گھیر رکھیا اے۔ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ (۱۸–۲۱)

تے جے کافر تہاڈے نال لڑدے، تے ضرور پِٹھ پھیر کے نسدے؛ فیر نہ اوہ کوئی حمایتی پاؤندے نہ مددگار۔ ایہو اللہ دا دستور اے جیہڑا پہلاں توں چلدا آیا اے؛ تے تُوں اللہ دے دستور وچ کوئی تبدیلی نہ پاویں گا۔ تے اوہو اے جنہے مکہ دی وادی وچ اوہناں دے ہتھ تہاڈے توں تے تہاڈے ہتھ اوہناں توں روک دتے، ایس مگروں کہ اوس نے تہانوں اوہناں اُتے غالب کر دتا سی۔ تے اللہ اوہ سب ویکھ رہیا اے جو تسی کردے او۔ ایہو لوک نیں جنہاں نے کفر کیتا، تے تہانوں مسجدِ حرام توں روکیا، تے قربانی دے جانوراں نوں وی روکی رکھیا کہ اوہ اپنی قربان گاہ تائیں نہ اپڑن۔ تے جے کجھ ایمان والے مرد تے ایمان والیاں عورتاں (مکہ وچ) نہ ہوندیاں، جنہاں نوں تسی جاندے نہیں سو، کہ تسی اوہناں نوں روند سُٹدے فیر بے خبری وچ اوہناں پاروں تہاڈے اُتے الزام آؤندا — (تے اللہ تہانوں لڑن دیندا؛ پر اوس نے روکیا) تاں جے اللہ جیہنوں چاہے اپنی رحمت وچ داخل کر لوے۔ جے اوہ (ایمان والے) وکھ ہو گئے ہوندے، تے اسیں اوہناں وچوں کافراں نوں دردناک عذاب دیندے۔ جدوں کافراں نے اپنے دلاں وچ ہٹ رکھ لئی، جاہلیت دے زمانے دی ہٹ، تے اللہ نے اپنے رسول اُتے تے ایمان والیاں اُتے اپنا سکون اتاریا، تے اوہناں نوں پرہیزگاری دی گل اُتے جمائی رکھیا، تے اوہو ایہدے ودھ حق دار تے ایہدے لائق سن۔ تے اللہ ہر شے نوں جانن والا اے۔ (۲۲–۲۶)

بے شک اللہ نے اپنے رسول نوں سچا خواب حق دے نال وکھایا: کہ اللہ نے چاہیا تے تسی ضرور مسجدِ حرام وچ امن نال داخل ہووو گے، اپنے سِر مُنوائی ہوئے یا وال کترائی ہوئے، تہانوں کوئی خوف نہیں ہووے گا۔ سو اوہ جاندا سی جو تسی نہیں جاندے سو، سو اوس نے ایس توں پہلاں اک نیڑے دی فتح دے دتی۔ اوہو اے جنہے اپنے رسول نوں ہدایت تے سچا دین دے کے بھیجیا، تاں جے اوہنوں سارے دیناں اُتے غالب کر دیوے۔ تے اللہ گواہ کافی اے۔ محمد اللہ دا رسول اے، تے جیہڑے اوہدے نال نیں اوہ کافراں اُتے سخت نیں، آپس وچ رحم دل۔ تُوں اوہناں نوں رکوع کردے، سجدے کردے ویکھنا ایں، اوہ اللہ دا فضل تے اوہدی رضا لبھدے نیں؛ اوہناں دی نشانی اوہناں دے چہریاں اُتے سجدیاں دے اثر توں اے۔ ایہہ اوہناں دا حال تورات وچ اے؛ تے انجیل وچ اوہناں دا حال ایہہ اے کہ جیویں اک کھیتی جنہے اپنی سوئی کڈھی، فیر اوہنوں زور دتا، فیر اوہ موٹی

ہوئی فیر اپنی نال اُتے سدھی کھلو گئی، کسان نوں خوش کردی اے — تاں جے اوہ ایہناں دے راہیں کافراں دا جی ساڑے۔ اللہ نے اوہناں وچوں جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں نال بخشش تے بہت وڈے اجر دا وعدہ کیتا اے۔ (۲۷–۲۹)

۴۹. حجرے (الحجرات)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے ایمان والیو، اللہ تے اوہدے رسول توں اگے نہ ودھو، تے اللہ توں ڈرو: بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ جانن والا اے۔ اے ایمان والیو، اپنیاں واجاں نبی دی واج توں اُچیاں نہ کرو، تے نہ اوہدے نال اُچی واج نال اینج گل کرو جیویں تسی اک دوجے نال اُچا بولدے او، کتے تہاڈے عمل اکارت نہ ہو جان تے تہانوں خبر وی نہ ہووے۔ بے شک جیہڑے لوک اللہ دے رسول دے کول اپنیاں واجاں نیویاں رکھدے نیں ایہو اوہ نیں جنہاں دے دلاں نوں اللہ نے پرہیزگاری لئی پرکھ لیا اے: اوہناں لئی بخشش تے وڈا اجر اے۔ بے شک جیہڑے لوک تینوں حجریاں دے باہروں پکاردے نیں — اوہناں وچوں بہتے عقل نہیں رکھدے۔ تے جے اوہ صبر کردے ایتھوں تائیں کہ تُوں آپ اوہناں کول باہر آ جاندا، تے ایہہ اوہناں لئی چنگا ہوندا۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱–۵)

اے ایمان والیو، جے کوئی فاسق تہاڈے کول کوئی خبر لے کے آوے، تے پڑتال کر لیا کرو، کتے اینج نہ ہووے کہ تسی بے خبری وچ کسے قوم نوں نقصان اپڑا بیٹھو فیر اپنے کیتے اُتے پچھتاؤندے رہوو۔ تے جان لؤ کہ تہاڈے وچ اللہ دا رسول اے۔ جے اوہ بہت ساریاں گلاں وچ تہاڈا آکھا منے، تے تسی آپ ای مشکل وچ پے جاؤ۔ پر اللہ نے تہاڈے لئی ایمان نوں پیارا بنا دتا تے اوہنوں تہاڈے دلاں وچ سجا دتا، تے کفر، نافرمانی تے گناہ نوں تہاڈے لئی ناپسندیدہ بنا دتا۔ ایہو لوک سدھے راہ والے نیں، اللہ دے فضل تے احسان نال۔ تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ (۶–۸)

تے جے ایمان والیاں دے دو گروہ آپس وچ لڑ پین، تے اوہناں دے وچکار صلح کرا دیو۔ فیر جے اوہناں وچوں اک دوجے اُتے زیادتی کرے، تے اوس نال لڑو جیہڑا زیادتی کردا اے ایتھوں تائیں کہ اوہ اللہ دے حکم ول پرت آوے؛ فیر جے اوہ پرت آوے، تے اوہناں دے وچکار انصاف نال صلح کرا دیو، تے عدل کرو: بے شک اللہ عدل کرن والیاں نوں پسند کردا اے۔ ایمان والے تے آپس وچ بھرا بھرا ای نیں، سو اپنے دوواں بھراواں دے وچکار صلح کرا دیو، تے اللہ توں ڈرو، تاں جے تہاڈے اُتے رحم کیتا جاوے۔ (۹–۱۰)

اے ایمان والیو، کوئی قوم کسے دوجی قوم دا مذاق نہ اُڈائے، ہو سکدا اے اوہ ایہناں توں چنگے ہون؛ تے نہ عورتاں دوجیاں عورتاں دا مذاق اُڈاؤن، ہو سکدا اے اوہ ایہناں توں چنگیاں ہون۔ تے اک دوجے نوں عیب نہ لاؤ، تے نہ اک دوجے نوں بُرے ناواں نال بلاؤ۔ ایمان دے مگروں گناہ دا ناں لگنا کِنّا ای بُرا اے! تے جیہڑے توبہ نہ کرن — اوہو ظالم نیں۔ اے ایمان والیو، بہتے گماناں توں بچو، بے شک کجھ گمان گناہ ہوندے نیں۔ تے اک دوجے دی ٹوہ نہ لاؤ، تے نہ اک دوجے دی غیبت کرو۔ کیہ تہاڈے وچوں کوئی پسند کرے گا کہ اپنے مرے ہوئے بھرا دا گوشت کھاوے؟ تہانوں تے ایہدے توں گھن آوے گی۔ تے اللہ توں ڈرو: بے شک اللہ بڑا توبہ قبول کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ اے لوکو، بے شک اساں تہانوں اک مرد تے اک عورت توں پیدا کیتا، تے تہاڈیاں قوماں تے قبیلے بنائے تاں جے تسی اک دوجے نوں پچھانو۔ بے شک اللہ دے نزدیک تہاڈے وچوں سب توں ودھ عزت والا اوہو اے جیہڑا تہاڈے وچوں سب توں ودھ پرہیزگار اے۔ بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، پوری خبر رکھن والا اے۔ (۱۱–۱۳)

بدو آکھدے نیں: "اسیں ایمان لے آئے۔" آکھ دے: "تسی ایمان نہیں لیائے؛ سگوں ایہہ آکھو کہ اسیں فرمانبردار ہو گئے آں، تے ایمان اجے تہاڈے دلاں وچ داخل نہیں ہویا۔ تے جے تسی اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منو گے، تے اوہ تہاڈے عملاں وچوں کجھ وی نہیں گھٹاوے گا۔ بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" ایمان والے تے بس اوہو نیں جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان لیائے فیر شک وچ نہ پئے، تے اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال اللہ دے راہ وچ جہاد کیتا۔ ایہو لوک سچے نیں۔ آکھو: "کیہ تسی اللہ نوں اپنا دین جتاؤندے او، حالانکہ اللہ جاندا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے؟ تے اللہ ہر شے نوں جانن والا اے۔" اوہ تیرے اُتے احسان جتاؤندے نیں کہ اوہ مسلمان ہو گئے نیں۔ آکھ دے: "اپنے اسلام دا احسان میرے اُتے نہ جتاؤ۔ سگوں اللہ دا تہاڈے اُتے احسان اے کہ اوس نے تہانوں ایمان دی ہدایت دتی، جے تسی سچے او۔" بے شک اللہ اسماناں تے زمین دا غیب جاندا اے، تے اللہ اوہ سب ویکھ رہیا اے جو تسی کردے او۔ (۱۴–۱۸)

۵۰. قاف (قٓ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قاف۔ عظمت والے قرآن دی قسم! سگوں اوہناں نوں ایس گل اُتے تعجب ہویا کہ اوہناں کول اوہناں ای وچوں اک ڈراؤن والا آیا، سو کافراں نے آکھیا: ‘‘ایہہ تے عجیب گل اے۔ کیہ جدوں اسیں مر جاواں گے تے مٹی ہو جاواں گے (تے فیر اُٹھائے جاواں گے)؟ ایہہ پرتنا تے (عقل توں) بہت دور اے۔’’ بے شک اسیں جاندے آں جو کجھ زمین اوہناں وچوں گھٹاؤندی اے، تے ساڈے کول اک کتاب اے جیہڑی سب کجھ محفوظ رکھدی اے۔ نہیں — سگوں اوہناں نے حق نوں جھٹلا دتا جدوں اوہ اوہناں کول آیا، سو اوہ اک اُلجھی ہوئی حالت وچ نیں۔ کیہ اوہناں نے اپنے اُتے اسمان ول نہیں ویکھیا — کہ اساں اوہنوں کیویں بنایا تے اوہنوں سجایا، تے اوہدے وچ کوئی دراڑ نہیں؟ تے زمین — اساں اوہنوں وچھایا تے اوہدے وچ جمے ہوئے پہاڑ رکھ دتے، تے اوہدے وچ ہر قسم دیاں سوہنیاں چیزاں اُگائیاں، ہر رجوع کرن والے بندے لئی اکھاں کھولن تے نصیحت دین لئی۔ تے اساں اسمان توں برکت والا پانی اتاریا، فیر اوہدے نال باغ تے وڈھی جان والی کھیتی دے دانے اُگائے، تے لمیاں لمیاں کھجوراں جنہاں دے خوشے تہہ بہ تہہ نیں، بندیاں دے رزق لئی؛ تے اوہدے نال اساں اک مُردہ شہر نوں زندہ کر دتا۔ ایسے طرحاں (قبراں وچوں) نکلنا ہووے گا۔ ایہناں توں پہلاں نوح دی قوم نے جھٹلایا، تے کھوہ والیاں نے تے ثمود نے، تے عاد نے تے فرعون نے تے لوط دے بھراواں نے، تے اَیکہ (جھنگی) والیاں نے تے تُبّع دی قوم نے: ہر اک نے رسولاں نوں جھٹلایا، سو میرا ڈراوا پورا ہو کے رہیا۔ (۱–۱۴)

تے کیہ اسیں پہلی واری پیدا کر کے تھک گئے آں؟ نہیں — سگوں اوہ نویں سِریوں پیدا کیتے جان ولوں شک وچ نیں۔ تے بے شک اساں انسان نوں پیدا کیتا، تے اسیں جاندے آں جو وسوسے اوہدا نفس اوہنوں پاؤندا اے: تے اسیں اوہدی شہ رگ توں وی ودھ اوہدے نیڑے آں۔ جدوں دو لین والے (فرشتے) لیندے جاندے نیں، اک سجے تے اک کھبے بیٹھا ہویا، اوہ کوئی گل مونہوں نہیں کڈھدا پر اوہدے کول اک نگہبان تیار ہوندا اے۔ تے موت دی بے ہوشی حق دے نال آ اپڑی: ‘‘ایہہ اوہو اے جیہدے توں تُوں بھجدا سیں۔’’ (۱۵–۱۹)

تے صور پھُوکیا جاوے گا: ‘‘ایہہ اے ڈراوے دا دن۔’’ تے ہر جان اینج آوے گی کہ اوہدے نال اک ہکّن والا تے اک گواہ ہووے گا۔ ‘‘بے شک تُوں ایس (دن) ولوں غفلت وچ سیں؛ سو ہن اساں تیرے توں تیرا پردہ ہٹا دتا، سو اج تیری نظر بڑی تیز اے۔’’ تے اوہدا ساتھی (فرشتہ) آکھے گا: ‘‘ایہہ اے جو میرے کول تیار اے۔’’ ‘‘تسی دوویں ہر اَڑیل ناشکرے نوں دوزخ وچ سُٹ دیو، بھلائی توں روکن والے، حدوں ودھن والے، شک کرن والے نوں، جنہے اللہ دے نال دوجا معبود بنا رکھیا سی۔ سو اوہنوں سخت عذاب وچ سُٹ دیو۔’’ اوہدا ساتھی (شیطان) آکھے گا: ‘‘اے ساڈے رب، میں ایہنوں سرکش نہیں بنایا؛ سگوں ایہہ آپ ای دور دی گمراہی وچ سی۔’’ اوہ آکھے گا: ‘‘میرے سامہنے جھگڑا نہ کرو؛ میں تہاڈے ول پہلاں ای ڈراوا بھیج چکیا ساں۔ میرے کول گل بدلی نہیں جاندی، تے میں بندیاں اُتے ذرا ظلم کرن والا نہیں۔’’ جیس دن اسیں دوزخ نوں آکھاں گے: ‘‘کیہ تُوں بھر گئی ایں؟’’ تے اوہ آکھے گی: ‘‘کیہ کجھ ہور وی اے؟’’ تے جنت پرہیزگاراں دے نیڑے لے آندی جاوے گی، کجھ دور نہ ہووے گی: ‘‘ایہہ اے اوہ جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا سی — ہر اوس بندے لئی جیہڑا (اللہ ول) رجوع کرن والا، (اوہدیاں حداں دی) حفاظت کرن والا ہووے، جیہڑا بِنا ویکھے رحمٰن توں ڈریا تے رجوع

کرن والا دل لے کے آیا۔ ایہدے وچ سلامتی نال داخل ہو جاؤ۔ ایہہ ہمیشہ رہن دا دن اے۔" اوتھے اوہناں لئی اوہ سب کجھ ہووے گا جو اوہ چاہن گے، تے ساڈے کول ہور وی بہت کجھ اے۔ (۲۰–۳۵)

تے ایہناں توں پہلاں اساں کِنّیاں ای نسلاں ہلاک کر دتیاں، جیہڑیاں پھڑ وچ ایہناں توں کتے ودھ سخت سن! فیر اوہ شہراں وچ پھردے رہے — کیہ کوئی بچ نکلن دی تھاں سی؟ بے شک ایہدے وچ اوہدے لئی نصیحت اے جیہدے کول دل ہووے، یا جیہڑا حاضر دماغ ہو کے کن لاوے۔ تے بے شک اساں اسماناں تے زمین نوں تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے چھ دوراں (دناں) وچ پیدا کیتا، تے سانوں کوئی تھکاوٹ نہیں چھوہی۔ سو جو کجھ ایہہ آکھدے نیں اوہدے اُتے صبر کر، تے سورج چڑھن توں پہلاں تے اوہدے ڈُبن توں پہلاں اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح کر؛ تے رات دے کجھ حصے وچ وی اوہدی تسبیح کر، تے سجدیاں دے مگروں وی۔ تے کن لا کے سُن جیس دن پکارن والا نیڑے دی تھاں توں پکارے گا — جیس دن اوہ چنگھاڑ نوں حق دے نال سُنن گے: اوہو (قبراں وچوں) نکلن دا دن اے۔ بے شک اسیں ای زندہ کردے آں تے اسیں ای ماردے آں، تے ساڈے ای ول پرت کے آنا اے — جیس دن زمین اوہناں دے اُتّوں پاٹ جاوے گی تے اوہ دوڑدے ہوئے نکلن گے۔ ایہہ اکٹھا کرنا ساڈے لئی سوکھا اے۔ اسیں خوب جاندے آں جو اوہ آکھدے نیں، تے تُوں اوہناں اُتے زبردستی کرن والا نہیں۔ سو قرآن دے راہیں اوہنوں نصیحت کر جیہڑا میرے ڈراوے توں ڈرے۔ (۳۶–۴۵)

۵۱. کھلارن والیاں ہواواں (الذاریات)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے اوہناں (ہواواں) دی جیہڑیاں اُڈا کے کھلار دیندیاں نیں، فیر اوہناں (بدلاں) دی جیہڑے بھاری بوجھ چُکدے نیں، فیر اوہناں (کشتیاں) دی جیہڑیاں سوکھ نال چلدیاں نیں، فیر اوہناں (فرشتیاں) دی جیہڑے حکم نال کم ونڈدے نیں: بے شک جیس دا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے اوہ سچا اے، تے بے شک جزا ضرور ہون والی اے۔ قسم اے رستیاں والے اسمان دی، بے شک تسی (ایہدے بارے) وکھو وکھ گلاں وچ پئے او؛ ایہدے توں اوہو پھیریا جاندا اے جیہڑا پھیر دتا گیا ہووے۔ مارے جان اٹکلاں لاؤن والے، جیہڑے غفلت وچ بھُلے پئے نیں![43] اوہ پُچھدے نیں: "جزا دا دن کدوں اے؟" اوہ اوس دن ہووے گا جدوں اوہ اگ اُتے تپائے جان گے: "اپنی سزا دا مزہ چکھو! ایہہ اوہو اے جیہدی تسی چھیتی مچاؤندے سو۔" بے شک پرہیزگار باغاں تے چشمیاں وچ ہون گے، جو کجھ اوہناں دا رب اوہناں نوں دے گا اوہ لے رہے ہون گے، بے شک اوہ ایس توں پہلاں نیکی کرن والے سن: اوہ رات نوں تھوڑا ای سَوندے سن، تے سحری دے ویلے بخشش منگدے سن، تے اوہناں دے مالاں وچ منگن والے تے محروم دا حق سی۔ تے زمین وچ یقین کرن والیاں لئی نشانیاں نیں، تے آپ تہاڈے اپنے اندر وی۔ فیر کیہ تسی ویکھدے نہیں؟ تے اسمان وچ تہاڈا رزق اے، تے اوہ وی جیہدا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے۔ سو اسمان تے زمین دے رب دی قسم، ایہہ گل اونی ای حق اے — جِنّا تہاڈا بولنا۔ (۱–۲۳)

کیہ تیرے کول ابراہیم دے عزت والے مہماناں دی خبر اپڑی اے؟ جدوں اوہ اوہدے کول آئے تے آکھیا: "سلام،" اوس نے آکھیا: "سلام" — (تے دل وچ سوچیا:) "اوپرے لوک نیں۔" فیر اوہ چُپ چپیتے اپنے گھر والیاں کول گیا تے اک موٹا تازہ وَچھا لے آیا، تے اوہنوں اوہناں دے اگے رکھیا۔ اوس نے آکھیا: "کیہ تسی کھاندے نہیں؟" فیر اوس نے اوہناں توں دل وچ ڈر محسوس کیتا۔ اوہناں نے آکھیا: "ڈر نہ،" تے اوہنوں اک علم والے مُنڈے دی خوش خبری دتی۔ فیر اوہدی بیوی چیکدی ہوئی اگے آئی، تے اپنا مونہہ پِٹ لیا، تے آکھن لگی: "بُڈھی، بانجھ!" اوہناں نے آکھیا: "تیرے رب نے اینج ای آکھیا اے؛ بے شک اوہو حکمت والا، سب کجھ جانن والا اے۔" اوس نے آکھیا: "فیر اے بھیجے ہوئیو، تہاڈی مہم کیہ اے؟" اوہناں نے آکھیا: "اسیں اک مجرم قوم ول بھیجے گئے آں، تاں جے اوہناں اُتے پکی ہوئی مٹی دے پتھر ورسائیے، جیہڑے تیرے رب کول حدوں ودھن والیاں لئی نشان لگے ہوئے نیں۔" سو اوتھے جیہڑے ایمان والے سن اساں اوہناں نوں کڈھ لیا، پر اساں اوتھے فرمانبرداراں (مسلماناں) دا اک گھر توں سوا کوئی نہ پایا، تے اساں اوتھے اوہناں لوکاں لئی اک نشانی چھڈ دتی جیہڑے دردناک عذاب توں ڈردے نیں۔ (۲۴–۳۷)

تے موسیٰ (دے قصے) وچ وی اک نشانی اے: جدوں اساں اوہنوں کھلّی دلیل دے کے فرعون ول بھیجیا، تے اوس نے اپنے زور دے بھروسے مونہہ پھیر لیا، تے آکھیا: "جادوگر اے، یا دیوانہ!" سو اساں اوہنوں تے اوہدے لشکراں نوں پھڑ لیا تے اوہناں نوں سمندر وچ سُٹ دتا، تے اوہو ملامت دے لائق سی۔ تے عاد وچ وی (نشانی اے): جدوں اساں اوہناں اُتے بانجھ (بے خیر) ہنیری بھیجی، جیہڑی جیس شے اُتوں وی لنگھدی اوہنوں گلیاں سڑیاں ہڈیاں ورگا کر چھڈدی۔ تے ثمود وچ وی: جدوں اوہناں نوں آکھیا گیا: "اک ویلے تائیں مزے کر

[43] الحاد دی بنیاد گمان (ظن) اُتے اے: اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح

لؤ،" پر اوہناں نے اپنے رب دے حکم توں سرکشی کیتی، سو اوہناں نوں کڑک نے آ پھڑیا تے اوہ ویکھدے رہ گئے، فیر نہ اوہ اُٹھ سکے، تے نہ اپنا بچاء کر سکے۔ تے ایہناں توں پہلاں نوح دی قوم نوں وی: بے شک اوہ نافرمان لوک سن۔ تے اسمان — اساں اوہنوں زور نال بنایا، تے بے شک اسیں اوہنوں پھیلاؤندے جا رہے آں۔ تے زمین — اساں اوہنوں وچھایا؛ سو اسیں کیا ای خوب وچھاؤن والے آں! تے ہر شے دے اساں جوڑے بنائے، تاں جے تسی دھیان کرو۔ سو اللہ ول دوڑو: بے شک میں اوہدے ولوں تہاڈے لئی اک کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں۔ تے اللہ دے نال کوئی دوجا معبود نہ بناؤ: بے شک میں اوہدے ولوں تہاڈے لئی اک کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں۔ (۳۸–۵۱)

ایسے طرحاں، ایہناں توں پہلیاں کول وی کوئی رسول نہیں آیا پر اوہناں نے ایہو آکھیا: "جادوگر اے، یا دیوانہ!" کیہ ایہہ اک دوجے نوں ایسے گل دی وصیت کر گئے نیں؟ نہیں — سگوں ایہہ سرکش لوک نیں۔ سو تُوں ایہناں توں مونہہ پھیر لے؛ تیرے اُتے کوئی ملامت نہیں۔ تے نصیحت کردا رہ، بے شک نصیحت ایمان والیاں نوں نفع دیندی اے۔ (۵۲–۵۵)

تے میں جِنّاں تے انساناں نوں بس ایس لئی پیدا کیتا اے کہ اوہ میری عبادت کرن۔ میں اوہناں کولوں کوئی رزق نہیں چاہندا، تے نہ میں ایہہ چاہندا آں کہ اوہ مینوں کھواؤن۔ بے شک اللہ ای رزق دین والا اے، زور والا، بڑا مضبوط سو بے شک ظالماں لئی وی (عذاب دا) اوہو جیہا حصہ اے جیہو جیہا اوہناں دے ساتھیاں دا حصہ سی — سو اوہ میرے کولوں چھیتی نہ منگن۔ سو تباہی اے کافراں لئی، اوہناں دے اوس دن توں جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا اے۔ (۵۶–۶۰)

۵۲. پہاڑ (الطور)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے طور دی، تے اوس کتاب دی جیہڑی لکھی ہوئی اے کھلّے ورق وچ، تے آباد گھر (بیت المعمور) دی، تے اُچی چھت دی، تے بھرے ہوئے سمندر دی: بے شک تیرے رب دا عذاب ضرور واقع ہون والا اے — اوہنوں کوئی ٹالن والا نہیں — جیس دن اسمان بُری طرحاں تھرتھراوے گا، تے پہاڑ چل پین گے۔ سو اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے، جیہڑے بیہودہ گلاں وچ پئے کھیڈ رہے نیں۔ جیس دن اوہ دھکے دے دے کے دوزخ دی اگ ول لے جائے جان گے: "ایہہ اے اوہ اگ جیہنوں تسی جھٹلاؤندے سو۔ تے کیہ ایہہ جادو اے؟ یا تہانوں دِسدا نہیں؟ ایہدے وچ وڑ جاؤ! ہن تسی صبر کرو یا نہ کرو، تہاڈے لئی برابر اے: تہانوں بس اوسے دا بدلہ دتا جا رہیا اے جو تسی کردے سو۔" (۱–۱۶)

بے شک پرہیزگار باغاں تے نعمتاں وچ ہون گے، جو کجھ اوہناں دے رب نے اوہناں نوں دتا اے اوہدے اُتے خوش، تے اوہناں دے رب نے اوہناں نوں بھڑکدی اگ دے عذاب توں بچا لیا۔ "مزے نال کھاؤ تے پیو، اوہناں عملاں دے بدلے جو تسی کردے سو،" قطار وچ وچھے ہوئے تختاں اُتے تکیے لائی ہوئے۔ تے اسیں وڈیاں سوہنیاں اکھاں والیاں (حوراں) نال اوہناں دا نکاح کر دیاں گے۔ تے جیہڑے ایمان لیائے، تے اوہناں دی اولاد وی ایمان دے نال اوہناں دے پچھے چلی — اسیں اوہناں دی اولاد نوں اوہناں دے نال ملا دیاں گے، تے اوہناں دے عملاں وچوں کجھ وی نہیں گھٹاواں گے: ہر بندہ اپنی کمائی دے بدلے گروی اے۔ تے اسیں اوہناں نوں پھل تے گوشت، جو وی اوہناں دا جی چاہے، دیندے ای جاواں گے۔ اوتھے اوہ اک دوجے کولوں ایسا جام لین گے جیہدے وچ نہ کوئی بکواس ہووے گی تے نہ گناہ دی گل۔ تے اوہناں دی خدمت لئی اوہناں دے مُنڈے اوہناں دے آل دوالے پھردے ہون گے، جیویں لُکا کے رکھے ہوئے موتی ہون۔ تے اوہ اک دوجے ول مونہہ کر کے حال پُچھن گے۔ اوہ آکھن گے: "بے شک اسیں ایس توں پہلاں اپنے گھر والیاں وچ ڈردے رہندے ساں، سو اللہ نے ساڈے اُتے احسان کیتا تے سانوں لُو دے عذاب توں بچا لیا۔ بے شک اسیں ایس توں پہلاں وی اوسے نوں پکاردے ساں: بے شک اوہو احسان کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔" سو اے نبی، تُوں نصیحت کردا رہ: اپنے رب دے فضل نال نہ تُوں کاہن ایں تے نہ دیوانہ۔ یا کیہ اوہ آکھدے نیں: "ایہہ شاعر اے — اسیں ایہدے لئی زمانے دی گردش دی اڈیک کر رہے آں"؟ آکھو: "اڈیک کرو؛ میں وی تہاڈے نال اڈیک کرن والیاں وچوں آں۔" کیہ اوہناں دیاں عقلاں اوہناں نوں ایہو سکھاؤندیاں نیں، یا اوہ نیں ای سرکش لوک؟ یا کیہ اوہ آکھدے نیں: "ایہہ ایس نے آپ گھڑ لیا اے"؟ نہیں — سگوں اوہ ایمان ای نہیں لیاؤندے۔ سو اوہ ایہدے ورگا کوئی کلام لے آؤن، جے اوہ سچے نیں۔ (۱۷–۳۴)

یا کیہ اوہ بِنا کسے شے دے (آپ ای) پیدا ہو گئے نیں؟ یا اوہ آپ ای پیدا کرن والے نیں؟ یا اوہناں نے اسماناں تے زمین نوں پیدا کیتا اے؟ نہیں — سگوں اوہ یقین ای نہیں رکھدے۔[44] (۳۵–۳۶)

[44] قرآن کریم: اللہ اوّل اے تے ہر شے نوں وجود دین والا اے! – قرآن کریم تے سائنس
ویڈیو: خدا کیوں، عدم کیوں نہیں؟
ویڈیو: عدم دے نو درجے کیہڑے نیں؟ | رابرٹ لارنس کُوبن – قرآن کریم تے سائنس
آخری سوالاں نوں ٹھیک طریقے نال پُچھنا الحاد دی تردید کر دیندا اے

یا کیہ اوہناں دے کول تیرے رب دے خزانے نیں؟ یا اوہو داروغے نیں؟ یا اوہناں دے کول کوئی پوڑی اے جیہدے اُتے چڑھ کے اوہ (اسمان دیاں گلاں) سُن لیندے نیں؟ تے اوہناں دا سنن والا کوئی کھلّی دلیل لے آوے۔ یا کیہ اوہدے لئی تے دھیاں نیں، تے تہاڈے لئی پُتر؟ یا کیہ تُوں اوہناں کولوں کوئی اجر منگنا ایں، کہ اوہ تاوان دے بوجھ ہیٹھ دبے جاندے نیں؟ یا اوہناں دے کول غیب دا علم اے، کہ اوہ لکھ لیندے نیں؟ یا اوہ کوئی چال چلنا چاہندے نیں؟ سو جنہاں نے کفر کیتا اوہو آپ چال وچ پھسن والے نیں۔ یا اللہ توں سوا اوہناں دا کوئی ہور معبود اے؟ اللہ اوس توں پاک اے جو ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں! (۳۷–۴۳)

تے جے اوہ اسمان دا کوئی ٹکڑا ڈِگدا وی ویکھ لین، تے آکھن گے: "ایہہ تے تہہ بہ تہہ بدل اے۔" سو اوہناں نوں چھڈ دے ایتھوں تائیں کہ اوہ اپنے اوس دن نوں جا ملن، جیہدے وچ اوہ بے ہوش کر دتے جان گے — جیس دن اوہناں دی چال اوہناں دے کجھ کم نہ آوے گی، تے نہ اوہناں دی مدد کیتی جاوے گی۔ تے بے شک ظالماں لئی اوس توں پہلاں وی اک عذاب اے، پر اوہناں وچوں بہتے نہیں جاندے۔ تے اپنے رب دے حکم لئی صبر کر، بے شک تُوں ساڈیاں اکھاں دے سامنے ایں؛ تے جدوں تُوں اُٹھیں تے اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح کر، تے رات دے کجھ حصے وچ وی اوہدی تسبیح کر، تے تاریاں دے ڈھلن ویلے وی۔ (۴۴–۴۹)

ویڈیو: مطلق عدم دا تصور کر کے خدا نوں پانا

۵۳. تارا (النجم)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے تارے دی جدوں اوہ ڈِگے! تہاڈا ساتھی نہ بھٹکیا اے، تے نہ بے راہ ہویا اے، تے نہ اوہ اپنی خواہش نال بولدا اے۔ ایہہ تے بس وحی اے جیہڑی اوہدے ول کیتی جاندی اے، اوہنوں سخت قوتاں والے نے سکھایا اے، جیہڑا بڑا زور والا اے، سو اوہ سدھا کھلوتا جدوں کہ اوہ سب توں اُچے کنڈھے اُتے سی؛ فیر اوہ نیڑے ہویا تے ہور اُتر آیا، ایتھوں تائیں کہ دو کماناں دا فاصلہ رہ گیا، یا اوس توں وی گھٹ، فیر اوس نے اوہدے بندے ول وحی کیتی جو وحی کیتی۔ جو کجھ اوس نے ویکھیا دل نے اوہدے وچ جھوٹھ نہیں ملایا۔ فیر کیہ تسی اوہدے نال اوس شے اُتے جھگڑدے او جیہڑی اوہ ویکھدا اے؟ تے بے شک اوس نے اوہنوں اک واری ہور وی ویکھیا، آخری حد دی بیری (سدرة المنتہیٰ) دے کول، جیہدے نیڑے ٹھہرن دی جنت اے، جدوں اوس بیری اُتے اوہ چھا رہیا سی جو چھا رہیا سی۔ نہ نظر بہکی، تے نہ حدوں ودھی۔ بے شک اوس نے اپنے رب دیاں وڈیاں وڈیاں نشانیاں ویکھیاں۔ (۱–۱۸)

بھلا تُسّاں لات تے عُزّیٰ نوں ویکھیا، تے تیجے اک ہور منات نوں؟ کیہ تہاڈے لئی پُتر تے اوہدے لئی دھیاں؟ ایہہ تے فیر بڑی بے انصافی دی ونڈ اے! ایہہ تے بس ناں ای ناں نیں جیہڑے تسی تے تہاڈے پیو دادیاں نے رکھ لئے نیں، اللہ نے ایہناں دی کوئی سند نہیں اتاری۔ ایہہ لوک بس گمان دے تے اوس دے پچھے چلدے نیں جو اوہناں دے نفس چاہندے نیں — حالانکہ اوہناں دے رب ولوں اوہناں کول ہدایت آ چکی اے۔ کیہ انسان نوں اوہ سب مل جاندا اے جیہدی اوہ آرزو کرے؟ سو آخرت وی اللہ ای دی اے تے دنیا وی۔ تے اسماناں وچ کِنّے ای فرشتے نیں جنہاں دی سفارش کجھ کم نہیں آؤندی، سوا ایس دے کہ اللہ جیہدے لئی چاہے تے پسند کرے اجازت دے دیوے! (۱۹–۲۷)

بے شک جیہڑے آخرت اُتے ایمان نہیں رکھدے اوہ فرشتیاں دے ناں عورتاں والے رکھدے نیں۔ حالانکہ اوہناں نوں ایہدا کوئی علم نہیں؛ اوہ بس گمان دے پچھے چلدے نیں، تے گمان حق دی تھاں کجھ کم نہیں آؤندا۔[45] (۲۸)

سو تُوں اوہدے توں مونہہ پھیر لے جنہے ساڈی یاد توں مونہہ پھیریا تے دنیا دی حیاتی توں سوا کجھ نہ چاہیا۔[46] ایہو اوہناں دے علم دی پہنچ اے۔ بے شک تیرا رب خوب جاندا اے کہ کون اوہدے راہ توں بھٹکیا، تے اوہ اوہنوں وی خوب جاندا اے جنہے ہدایت پائی۔ تے اللہ ای دا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے، تاں جے اوہ برائی کرن والیاں نوں اوہناں دے عملاں دا بدلہ دیوے، تے نیکی کرن والیاں نوں سب توں چنگا بدلہ دیوے — اوہ جیہڑے وڈے گناہاں تے بے حیائی دے کماں توں بچدے نیں، سوا نِکیاں موٹیاں لغزشاں دے۔ بے شک تیرا رب وڈی بخشش والا اے۔ اوہ تہانوں خوب جاندا اے جدوں اوس نے تہانوں زمین توں پیدا کیتا تے جدوں تسی اپنیاں ماواں دے پیٹاں وچ بچے سو۔ سو اپنی پاکیزگی دے دعوے نہ کرو: اوہ خوب جاندا اے کہ کون پرہیزگار اے۔ (۲۹–۳۲)

---

[45] الحاد دی بنیاد گمان (ظن) اُتے اے: اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح

[46] اللہ دا انکار تے آخرت دا انکار نال نال چلدے نیں تے ایہہ گل قرآن دیاں کئی آیتاں وچ دسی گئی اے۔

بھلا تُوں اوہنوں ویکھیا جنہے مونہہ پھیر لیا، تے تھوڑا جیہا دتا تے (فیر) ہتھ روک لیا؟ کیہ اوہدے کول غیب دا علم اے، کہ اوہ ویکھ رہیا اے؟ یا اوہنوں اوس دی خبر نہیں دتی گئی جو موسیٰ دے صحیفیاں وچ اے، تے ابراہیم دے، جنہے (اپنا عہد) پورا کیتا: کہ کوئی بوجھ چُکن والا کسے دوجے دا بوجھ نہیں چُکے گا؛ تے ایہہ کہ انسان لئی بس اوہو اے جیہدی اوس نے کوشش کیتی؛ تے ایہہ کہ اوہدی کوشش چھیتی ای ویکھی جاوے گی، فیر اوہنوں اوہدا پورا پورا بدلہ دتا جاوے گا؛ تے ایہہ کہ آخر تیرے رب ای ول اپڑنا اے؛ تے ایہہ کہ اوہو ہساؤندا اے تے رُلاؤندا اے؛ تے ایہہ کہ اوہو ماردا اے تے زندہ کردا اے؛ تے ایہہ کہ اوسے نے نر تے مادہ دا جوڑا پیدا کیتا، اک بوند توں جدوں اوہ ٹپکائی جاندی اے؛ تے ایہہ کہ دوجی واری اُٹھانا اوسے دے ذمے اے؛ تے ایہہ کہ اوہو غنی کردا اے تے سرمایہ دیندا اے؛ تے ایہہ کہ اوہو شِعریٰ (تارے) دا رب اے؛ تے ایہہ کہ اوسے نے پہلے عاد نوں ہلاک کیتا تے ثمود نوں وی، سو کسے نوں باقی نہ چھڈیا، تے اوہناں توں پہلاں نوح دی قوم نوں وی — بے شک اوہ سب توں ودھ ظالم تے سب توں ودھ سرکش سن؛ تے اُلٹیاں ہوئیاں بستیاں نوں وی اوسے نے دے ماریا، فیر اوہناں اُتے چھا گیا جو چھا گیا۔ سو تُوں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں وچ شک کریں گا؟ (۳۳–۵۵)

ایہہ وی اگلے ڈراؤن والیاں وچوں اک ڈراؤن والا اے۔ نیڑے آؤن والی (قیامت) نیڑے آ لگی: اللہ توں سوا کوئی اوہنوں کھولن والا نہیں۔ فیر کیہ تسی ایس کلام اُتے تعجب کردے او، تے ہسدے او تے روندے نہیں، تے تسی غفلت وچ کھیڈ تماشے وچ پئے او؟ سو اللہ اگے سجدہ کرو تے عبادت کرو! (۵۶–۶۲)

۵۴. چَن (القمر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قیامت نیڑے آ گئی، تے چَن پاٹ گیا۔ (۱)

تے جے اوہ کوئی نشانی ویکھدے نیں، تے مونہہ پھیر لیندے نیں تے آکھدے نیں: "ایہہ تے چلدا آیا جادو اے۔" تے اوہناں نے جھٹلایا تے اپنیاں خواہشاں دے پچھے چلے — پر ہر کم دا اک ٹھکانا مقرر اے۔ تے بے شک اوہناں کول اوہ خبراں آ چکیاں نیں جنہاں وچ کافی ڈانٹ اے — کمال دی حکمت — پر ڈراوے کجھ کم نہیں آؤندے۔ سو تُوں اوہناں توں مونہہ پھیر لے۔ جیس دن پکارن والا اک بڑی ناگوار شے ول پکارے گا، اوہ نیویں اکھاں نال قبراں وچوں اینج نکلن گے جیویں کھلری ہوئی ٹِڈّیاں ہون، پکارن والے ول دوڑدے ہوئے۔ کافر آکھن گے: "ایہہ تے بڑا اوکھا دن اے۔" (۲–۸)

ایہناں توں پہلاں نوح دی قوم نے جھٹلایا: اوہناں نے ساڈے بندے نوں جھٹلایا تے آکھیا: "دیوانہ اے!" تے اوہنوں جھڑک دتا گیا۔ سو اوس نے اپنے رب نوں پکاریا: "میں ہار گیا آں، سو تُوں ای بدلہ لے!" تد اساں زور دے مینہہ نال اسمان دے دروازے کھول دتے، تے زمین وچوں چشمے پھاڑ کڈھے، سو سارا پانی اوس کم لئی مل گیا جیہڑا پہلاں ای طے ہو چکیا سی۔ تے اساں اوہنوں تختیاں تے کِلّاں والی (کشتی) اُتے سوار کر لیا، جیہڑی ساڈیاں اکھاں دے ساہمنے چلدی سی — اوہدے بدلے لئی جیہدی قدر نہ کیتی گئی سی۔ تے بے شک اساں اوہنوں اک نشانی بنا کے چھڈیا: تے ہے کوئی نصیحت پھڑن والا؟ فیر میرا عذاب تے میرے ڈراوے کیہو جیہے سن! تے بے شک اساں قرآن نوں نصیحت لئی سوکھا کر دتا اے: تے ہے کوئی نصیحت پھڑن والا؟ (۹–۱۷)

عاد نے جھٹلایا۔ فیر میرا عذاب تے میرے ڈراوے کیہو جیہے سن! بے شک اساں لگاتار نحوست دے اک دن وچ اوہناں اُتے اک تیز شُوکدی ہوئی ہنیری بھیجی، جیہڑی لوکاں نوں اینج اُکھیڑ سُٹدی سی جیویں اوہ جڑوں اُکھڑیاں ہوئیاں کھجوراں دے مُڈھ ہون۔ فیر میرا عذاب تے میرے ڈراوے کیہو جیہے سن! تے بے شک اساں قرآن نوں نصیحت لئی سوکھا کر دتا اے: تے ہے کوئی نصیحت پھڑن والا؟ (۱۸–۲۲)

ثمود نے ڈراویاں نوں جھٹلایا۔ سو اوہناں نے آکھیا: "کیہ اسیں اپنے ای وچوں اک اکلے بشر دے پچھے چلیے؟ تد تے اسیں پک نال گمراہی تے دیوانگی وچ ہوواں گے۔ کیہ ساڈے ساریاں وچوں بس ایسے اُتے نصیحت اتاری گئی اے؟ نہیں — سگوں ایہہ بڑا جھوٹھا، شیخی باز اے۔" کل اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا کہ بڑا جھوٹھا، شیخی باز کون اے! بے شک اسیں اوہناں دی آزمائش لئی اونٹھنی بھیجن والے آں، سو اوہناں نوں ویکھدا رہ، تے صبر کر۔ تے اوہناں نوں دس دے کہ پانی اوہناں دے وچکار ونڈیا ہویا اے: ہر اک اپنی واری اُتے حاضر ہووے۔ پر اوہناں نے اپنے ساتھی نوں بلایا، سو اوس نے ہتھ ودھایا تے اوہدیاں کُونچاں وڈھ دتیاں۔ فیر میرا عذاب تے میرے ڈراوے کیہو جیہے سن! بے شک اساں اوہناں اُتے اکو چنگھاڑ بھیجی، تے اوہ واڑ بناؤن والے دی سُکّی روندی ہوئی باڑ ورگے ہو کے رہ گئے۔ تے بے شک اساں قرآن نوں نصیحت لئی سوکھا کر دتا اے: تے ہے کوئی نصیحت پھڑن والا؟ (۲۳–۳۲)

لوط دی قوم نے ڈراویاں نوں جھٹلایا۔ بے شک اساں اوہناں اُتے پتھراں دی ہنیری بھیجی — سوا لوط دے گھر والیاں دے، اوہناں نوں اساں سحری دے ویلے بچا لیا، اپنے ولوں احسان دے طور تے۔ ایسے طرحاں اسیں اوہنوں بدلہ دیندے آں جیہڑا شکر کرے۔ تے بے شک اوس نے اوہناں نوں ساڈی پھڑ توں ڈرایا سی، پر اوہ ڈراویاں وچ شک ای کردے رہے۔ تے بے شک اوہناں نے اوہدے کولوں اوہدے مہماناں نوں وی منگیا، سو اساں اوہناں دیاں اکھاں مٹا دتیاں: "سو ہن میرے عذاب تے میرے ڈراویاں دا مزہ چکھو!" تے بے شک سویرے سویرے اوہناں اُتے اک ٹِک کے رہن والا عذاب آ پیا: "سو ہن میرے عذاب تے میرے ڈراویاں دا مزہ چکھو!" تے بے شک اساں قرآن نوں نصیحت لئی سوکھا کر دتا اے: تے ہے کوئی نصیحت پھڑن والا؟ (۳۳–۴۰)

تے بے شک فرعون دے لوکاں کول وی ڈراوے آئے۔ اوہناں نے ساڈیاں ساریاں نشانیاں نوں جھٹلا دتا، سو اساں اوہناں نوں اینج پھڑیا جیویں کوئی زبردست، پوری قدرت والا پھڑدا اے۔ (۴۱–۴۲)

کیہ تہاڈے کافر اوہناں توں چنگے نیں؟ یا تہاڈے لئی (اگلیاں) کتاباں وچ کوئی معافی لکھی ہوئی اے؟ یا کیہ اوہ آکھدے نیں: "اسیں اک جتھا آں جیہڑا آپ ای غالب رہے گا"؟ چھیتی ای ایہہ جتھا ہار کھاوے گا تے ایہہ پِٹھ پھیر کے نسن گے۔ نہیں — سگوں قیامت اوہناں دے وعدے دا ویلا اے، تے قیامت بہت ای سخت تے بہت ای گوڑی اے۔ بے شک مجرم گمراہی تے دیوانگی وچ نیں۔ جیس دن اوہ اپنے مونہاں دے بھار اگ وچ گھسیٹے جان گے: "دوزخ دے چھوہن دا مزہ چکھو!" بے شک اساں ہر شے اک اندازے نال پیدا کیتی اے۔ تے ساڈا حکم تے بس اکو گل ہوندی اے، اکھ دے جھمکن وانگوں۔ تے بے شک اساں تہاڈے ورگیاں نوں ہلاک کر چکے آں — تے ہے کوئی نصیحت پھڑن والا؟ (۴۳–۵۱)

تے جو کجھ وی اوہناں نے کیتا اوہ صحیفیاں وچ اے: تے ہر نِکی تے وڈی گل لکھی ہوئی اے۔ بے شک پرہیزگار باغاں تے نہراں وچ ہون گے، سچی عزت دی تھاں وچ، پوری قدرت والے بادشاہ دے حضور۔ (۵۲–۵۵)

۵۵. بڑا مہربان (الرحمٰن)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

رحمٰن: اوسے نے قرآن سکھایا، انسان نوں پیدا کیتا، اوہنوں کھول کے گل کرنا سکھایا۔ سورج تے چَن اک حساب نال (چل رہے) نیں، تے تارے تے رُکھ دوویں سجدہ کردے نیں۔ تے اسمان — اوس نے اوہنوں اُچا کیتا، تے ترکڑی رکھ دتی، تاں جے تسی تولن وچ حدوں نہ ودھو: تے انصاف نال تول سدھا رکھو، تے تول وچ گھاٹا نہ دیو۔ تے زمین — اوس نے اوہنوں ساری مخلوق لئی وچھا دتا، اوہدے وچ پھل نیں، تے غلافاں والے خوشیاں دیاں کھجوراں، تے بھُوسے والا اناج، تے خوشبودار پھُل بُوٹے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ (۱–۱۳)

اوس نے انسان نوں ٹھیکری ورگی کھنکدی مٹی توں پیدا کیتا، تے جِنّاں نوں اگ دے (بِنا دھوں دے) شعلے توں پیدا کیتا۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ اوہو دوواں چڑھدیاں دا رب اے تے دوواں لہندیاں دا رب۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ اوس نے دو سمندر وگا دتے، جیہڑے آپس وچ ملدے نیں، فیر وی اوہناں دے وچکار اک آڑ اے جیہدے توں اوہ اگے نہیں ودھدے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ اوہناں دوواں وچوں موتی تے مونگے نکلدے نیں۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ تے اوسے دے نیں اوہ جہاز جیہڑے سمندر وچ پہاڑاں وانگوں اُچے کھڑے نیں۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ (۱۴–۲۵)

جو کوئی وی ایس (زمین) اُتے اے فنا ہون والا اے، تے تیرے رب دی ذات (چہرہ) ای باقی رہے گی، جیہڑی بزرگی تے عزت والی اے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ جو کوئی وی اسماناں تے زمین وچ اے اوسے کولوں منگدا اے؛ ہر دن اوہ اک نویں شان وچ اے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ اے دوویں بھاری جماعتو، چھیتی ای اسیں تہاڈے لئی ویہلے ہونے آں! فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ اے جِنّاں تے انساناں دے گروہ، جے تسی اسماناں تے زمین دے کنڈھیاں توں باہر نکل سکدے او، تے نکل جاؤ! تسی بِنا زور (سند) دے نہیں نکل سکدے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ تہاڈے دوواں اُتے اگ دا شعلہ تے دھوں (پگھلیا ہویا تانبا) چھڈیا جاوے گا، فیر تسی اپنا بچاء نہ کر سکو گے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ فیر جدوں اسمان پاٹ جاوے گا تے لال چمڑے وانگوں گلابی ہو جاوے گا — فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ سو اوس دن نہ کسے انسان کولوں اوہدے گناہ بارے پُچھیا جاوے گا تے نہ کسے جِن کولوں۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ مجرم اپنیاں نشانیاں توں پچھانے جان گے، فیر اوہ متھے دے والاں تے پیراں توں پھڑے جان گے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ ایہہ اے اوہ دوزخ جیہنوں مجرم جھٹلاؤندے سن؛ اوہ اوہدے تے سخت اُبلدے پانی دے وچکار چکر لاؤندے رہن گے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ (۲۶–۴۵)

تے جیہڑا اپنے رب دے حضور کھلون توں ڈریا اوہدے لئی دو باغ نیں۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ دوویں بہت ساریاں ٹاہنیاں والے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ دوواں وچ دو چشمے وگ رہے نیں۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ دوواں وچ ہر پھل دیاں دو دو قسماں نیں۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ اوہ ایسے وچھونیاں اُتے تکیے لائی بیٹھے ہون گے جنہاں دے استر دبیز ریشم دے ہون گے، تے دوواں باغاں دے پھل نیڑے جھُکے ہون گے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ اوہناں وچ نیویں نظراں والیاں ہون گیاں، جنہاں نوں ایہناں توں پہلاں نہ کسے انسان نے ہتھ لایا اے نہ کسے جِن نے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ جیویں اوہ یاقوت تے مونگے ہون۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ کیہ نیکی دا بدلہ نیکی توں سوا کجھ ہور وی اے؟ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ (۴۶–۶۱)

تے ایہناں دوواں توں اُرے دو باغ ہور وی نیں — فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ گُوڑھے ساوے رنگ دے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ دوواں وچ دو جوش ماردے چشمے نیں۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ دوواں وچ پھل نیں، تے کھجوراں، تے انار۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ اوہناں وچ نیک سیرت، سوہنیاں (عورتاں) نیں۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ وڈیاں اکھاں والیاں حوراں، خیمیاں وچ ٹھہرائیاں ہوئیاں۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ جنہاں نوں ایہناں توں پہلاں نہ کسے انسان نے ہتھ لایا اے نہ کسے جِن نے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ اوہ ساوے گدیلیاں تے نفیس، سوہنے غالیچیاں اُتے تکیے لائی بیٹھے ہون گے۔ فیر تسی دوویں اپنے رب دیاں کیہڑیاں کیہڑیاں نعمتاں نوں جھٹلاؤ گے؟ بڑا ای برکت والا اے تیرے رب دا ناں، جیہڑا بزرگی تے عزت والا اے۔[47] (۶۲–۷۸)

[47] **سورۂ رحمٰن دی شرح، اک تصویر دے نال تے بس اک پیراگراف وچ**
سورۂ رحمٰن: رحمت تے شفقت والا رب
ابراہیمی مذہباں دا پالن ہار خدا: سادہ پانی تہانوں ایہہ قصہ سناوے گا
اک ہلکا جیہا موڑ ٹیوڈ ایٹنبرا نوں ابراہیمی مذہباں دے خدا لئی اک وڈا اُستاد بنا دیندا اے
ساڈے مہربان خدا لئی دس دی طاقت پنج سو جتّیاں دلیلاں

۵۶. ہو کے رہن والی (الواقعہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جدوں اوہ ہون والی (قیامت) ہو پوے گی — جیہدے ہون وچ کوئی جھوٹھ نہیں — کسے نوں نیواں کرن والی، کسے نوں اُچا کرن والی۔ جدوں زمین بُری طرحاں ہلا دتی جاوے گی، تے پہاڑ ریزہ ریزہ کر دتے جان گے، فیر اوہ کھلری ہوئی دھوڑ ہو جان گے، تے تسی تِن قسماں دے ہو جاؤ گے: سو سجے ہتھ والے — کیا کہنے سجے ہتھ والیاں دے! تے کھبے ہتھ والے — کیہ (بُرا حال) اے کھبے ہتھ والیاں دا! تے اگے ودھ جان والے تے اگے ای ودھ جان والے نیں: ایہو نیڑے کیتے ہوئے نیں، نعمتاں والے باغاں وچ — اگلیاں وچوں اک وڈا گروہ تے پچھلیاں وچوں تھوڑے۔ سونے دیاں تاراں نال بُنے ہوئے تختاں اُتے، اوہناں اُتے تکیے لائی، آمنے سامنے بیٹھے ہوئے۔ اوہناں دے آل دوالے ہمیشہ (اکو جیہے) رہن والے مُنڈے پھردے ہون گے، آب خورے، صراحیاں تے وگدے چشمے (دی شراب) دے جام لئی ہوئے — نہ اوہدے نال اوہناں دے سِر نوں پیڑ ہووے گی، تے نہ اوہ مدہوش ہون گے — تے پھل جیہڑے اوہ پسند کرن، تے پنچھیاں دا گوشت، جیہدا اوہناں دا جی چاہے، تے وڈیاں اکھاں والیاں حوراں، جیویں لُکا کے رکھے ہوئے موتی: اوہناں عملاں دے بدلے جو اوہ کردے سن۔ اوتھے اوہ نہ کوئی بکواس سُنن گے تے نہ گناہ دی گل، بس ایہو بول: "سلام، سلام۔" (۱–۲۶)

تے سجے ہتھ والے — کیا کہنے سجے ہتھ والیاں دے! اوہ بِنا کنڈیاں دیاں بیریاں وچ ہون گے، تے تہہ بہ تہہ لدے ہوئے کیلیاں وچ، تے لمی پھیلی ہوئی چھاں وچ، تے وگدے پانی وچ، تے بہت سارے پھلاں وچ، جیہڑے نہ کدے مُکن گے تے نہ اوہناں توں روکیا جاوے گا، تے اُچے وچھونیاں اُتے۔ بے شک اساں اوہناں (عورتاں) نوں نویں سِریوں خاص طریقے نال پیدا کیتا، تے اوہناں نوں کنواریاں بنایا، پیار کرن والیاں، ہم عمر، سجے ہتھ والیاں لئی: اگلیاں وچوں اک وڈا گروہ تے پچھلیاں وچوں وی اک وڈا گروہ۔ (۲۷–۴۰)

تے کھبے ہتھ والے — کیہ (بُرا حال) اے کھبے ہتھ والیاں دا! اوہ لُو تے اُبلدے پانی وچ ہون گے، تے کالے دھوں دے پرچھاویں وچ، جیہڑا نہ ٹھنڈا ہووے گا تے نہ آرام دین والا۔ بے شک اوہ ایس توں پہلاں عیش وچ پئے ہوئے سن، تے وڈے گناہ اُتے اَڑے رہندے سن، تے آکھیا کردے سن: "کیہ جدوں اسیں مر جاواں گے تے مٹی تے ہڈیاں ہو جاواں گے، تے سچ مُچ فیر اُٹھائے جاواں گے، تے کیہ ساڈے اگلے پیو دادے وی؟" آکھو: "بے شک اگلے وی تے پچھلے وی سب اک جانے پچھانے دن دے مقرر ویلے اُتے ضرور اکٹھے کیتے جان گے۔ فیر اے گمراہو، جھٹلاؤن والیو، تسی ضرور تھوہر (زقّوم) دے رُکھ وچوں کھاؤ گے، فیر اوہدے نال پیٹ بھرو گے، فیر اوہدے اُتّوں اُبلدا پانی پیو گے، تے اینج پیو گے جیویں ترہائے اونٹھ پیندے نیں۔" جزا دے دن ایہو اوہناں دی مہمانی ہووے گی۔ (۴۱–۵۶)

اساں ای تہانوں پیدا کیتا اے — فیر تسی سچ کیوں نہیں مندے؟ بھلا ویکھو تاں اوہ نطفہ جیہڑا تسی ٹپکاؤندے او؟ کیہ تسی اوہنوں پیدا کردے او، یا پیدا کرن والے اسیں آں؟ اساں ای تہاڈے وچکار موت مقرر کیتی اے، تے اسیں ایس توں عاجز نہیں کہ تہاڈیاں شکلاں بدل دیئیے تے تہانوں ایسی صورت وچ پیدا کر دیئیے جیہنوں تسی جاندے نہیں۔ تے بے شک تسی پہلی پیدائش نوں جان چکے او — فیر کیوں نصیحت نہیں پھڑدے؟ بھلا ویکھو تاں جو کجھ تسی بیجدے او؟ کیہ تسی اوہنوں اُگاؤندے او، یا اُگاؤن والے اسیں آں؟ جے اسیں چاہیے،

تے اوہنوں چُورا چُورا کر دیئیے، فیر تسی گلاں ای بناؤندے رہ جاؤ: "ساڈے اُتے تے تاوان پے گیا؛ سگوں اسیں تے بالکل ای محروم رہ گئے!" بھلا ویکھو تاں اوہ پانی جیہڑا تسی پیندے او؟ کیہ تُسّاں اوہنوں بدل وچوں اتاریا اے، یا اتارن والے اسیں آں؟ جے اسیں چاہیے، تے اوہنوں کھارا کر دیئیے: فیر تسی شکر کیوں نہیں کردے؟ بھلا ویکھو تاں اوہ اگ جیہڑی تسی بالدے او؟ کیہ اوہدا رُکھ تُسّاں پیدا کیتا اے، یا پیدا کرن والے اسیں آں؟ اساں ای اوہنوں یاد دہانی بنایا اے، تے صحرا دے مسافراں لئی فائدے دی شے۔ سو اپنے عظمت والے رب دے ناں دی تسبیح کر! (۵۷–۷۴)

سو میں تاریاں دے ڈِگن دیاں تھاواں دی قسم کھاندا آں — تے بے شک ایہہ بہت وڈی قسم اے، جے تسی جانو — کہ بے شک ایہہ عزت والا قرآن اے، اک محفوظ کتاب وچ، جیہنوں بس پاک کیتے ہوئے ای ہتھ لاؤندے نیں: سارے جہاناں دے رب ولوں اتاریا ہویا۔ فیر کیہ تسی ایس کلام نوں ہولا سمجھدے او؟ تے اپنا حصہ ایہو بناؤندے او کہ ایہنوں جھٹلاؤندے رہو؟ (۷۵–۸۲)

فیر کیوں نہیں، جدوں جان گلے تائیں آ اپڑدی اے، تے تسی اوس ویلے ویکھ رہے ہوندے او — تے اسیں اوہدے تہاڈے توں وی ودھ نیڑے ہوندے آں، پر تہانوں دِسدا نہیں — فیر کیوں نہیں، جے تسی کسے دے حساب ہیٹھ نہیں او، کہ تسی اوس (جان) نوں پرتا لیاؤ، جے تسی سچے او؟[48] (۸۳–۸۷)

فیر جے اوہ نیڑے کیتے ہوئیاں وچوں ہووے، تے (اوہدے لئی) آرام اے تے خوشبو اے تے نعمتاں والی جنت؛ تے جے اوہ سجے ہتھ والیاں وچوں ہووے، تے (آکھیا جاوے گا:) "تیرے لئی سلام اے،" سجے ہتھ والیاں ولوں۔ تے جے اوہ جھٹلاؤن والے گمراہاں وچوں ہووے، تے (اوہدے لئی) اُبلدے پانی دی مہمانی اے تے دوزخ وچ سڑنا۔ بے شک ایہہ بالکل یقینی حق اے۔ سو اپنے عظمت والے رب دے ناں دی تسبیح کر! (۸۸–۹۶)

[48] ایہہ بنیادی آیتاں میرے لئی اک وڈے انکشاف دا درجہ رکھدیاں نیں، ایس لئی کہ صرف نیندر دیاں خرابیاں اُتے توجہ دین توں پہلاں میں دس ورھے یا اوس توں ودھ انتہائی نگہداشت دے ماہر دے طور تے کم کیتا اے۔ ایہناں آیتاں دی جامع شرح ایہناں لنکاں وچ لبھ سکدی اے:
بستر مرگ دا چیلنج: قرآن ۵۶:۸۳–۸۷ دی اک جامع شرح
جدوں جان گلے تائیں آ اپڑے: قرآن ۵۶:۷۵–۸۹ (سورۃ الواقعہ) دی آیت بہ آیت سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح
آخری ویلے دی فعلیات تے اسلامی روح
سورۂ واقعہ: فنا دے گلے اُتے

۵۷. لوہا (الحدید)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے سب اللہ دی تسبیح کردا اے؛ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ اسماناں تے زمین دی بادشاہی اوسے دی اے: اوہو زندہ کردا اے تے ماردا اے، تے اوہ ہر شے اُتے قادر اے۔ اوہو اوّل اے تے اوہو آخر، اوہو ظاہر اے تے اوہو لُکیا ہویا، تے اوہ ہر شے نوں جانن والا اے۔ اوہو اے جنہے اسماناں تے زمین نوں چھ دوراں (دناں) وچ پیدا کیتا، فیر عرش اُتے قائم ہویا۔ اوہ جاندا اے جو کجھ زمین وچ وڑدا اے تے جو کجھ اوہدے وچوں نکلدا اے، تے جو کجھ اسمان توں اُتردا اے تے جو کجھ اوہدے وچ چڑھدا اے؛ تے تسی جتھے وی ہووو اوہ تہاڈے نال اے۔ تے اللہ اوہ سب ویکھ رہیا اے جو تسی کردے او۔ اسماناں تے زمین دی بادشاہی اوسے دی اے، تے سارے معاملے اللہ ای ول پرتائے جاندے نیں۔ اوہ رات نوں دن وچ داخل کردا اے تے دن نوں رات وچ داخل کردا اے، تے اوہ سینیاں دیاں گلاں نوں خوب جاندا اے۔[49] (۱–۶)

اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان لیاؤ، تے اوس (مال) وچوں خرچ کرو جیہدے وچ اوس نے تہانوں (اگلیاں دا) جانشین بنایا اے: سو تہاڈے وچوں جیہڑے ایمان لیائے تے خرچ کیتا اوہناں لئی وڈا اجر اے۔ تے تہانوں کیہ ہویا کہ تسی اللہ اُتے ایمان نہیں لیاؤندے، حالانکہ رسول تہانوں بلا رہیا اے کہ اپنے رب اُتے ایمان لیاؤ، تے اوہ تہاڈے کولوں عہد وی لے چکیا اے — جے تسی ایمان والے او؟ اوہو اے جیہڑا اپنے بندے اُتے کھلّیاں آیتاں اتاردا اے، تاں جے تہانوں ہنیریاں وچوں کڈھ کے چانن ول لے آوے۔ تے بے شک اللہ تہاڈے اُتے بڑا شفقت کرن والا، مہربان اے۔ تے تہانوں کیہ ہویا کہ تسی اللہ دے راہ وچ خرچ نہیں کردے، حالانکہ اسماناں تے زمین دی میراث اللہ ای دی اے؟ تہاڈے وچوں جنہاں نے فتح توں پہلاں خرچ کیتا تے لڑے اوہ (دوجیاں دے) برابر نہیں: اوہ درجے وچ اوہناں توں بہت وڈے نیں جنہاں نے مگروں خرچ کیتا تے لڑے۔ تے اللہ نے ہر اک نال بھلائی دا وعدہ کیتا اے۔ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ (۷–۱۰)

کون اے جیہڑا اللہ نوں چنگا قرض دیوے، کہ اوہ اوہنوں اوہدے لئی کئی گنا ودھا دیوے تے اوہدے لئی عزت والا اجر ہووے؟ جیس دن تُوں ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں نوں ویکھیں گا، کہ اوہناں دا نور اوہناں دے اگے اگے تے اوہناں دے سجے پاسے دوڑ رہیا ہووے گا: "اج تہاڈے لئی خوش خبری اے — ایسے باغ جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، جنہاں وچ تسی ہمیشہ رہو گے۔ ایہو وڈی کامیابی اے۔" جیس دن منافق مرد تے منافق عورتاں ایمان والیاں نوں آکھن گے: "ساڈی اڈیک کرو، کہ اسیں تہاڈے نور وچوں کجھ چانن لے لئیے۔" آکھیا جاوے گا: "اپنے پچھے پرت جاؤ تے (اوتھے) نور لبھو۔" فیر اوہناں دے وچکار اک کندھ کھڑی کر دتی جاوے گی جیہدا اک دروازہ ہووے گا: اوہدے اندر ول رحمت ہووے گی، تے اوہدے باہر ول عذاب۔ اوہ اوہناں نوں پکارن گے: "کیہ اسیں تہاڈے نال نہیں ساں؟" اوہ آکھن گے: "ہاں، پر تُسّاں اپنے آپ نوں فتنے وچ پایا، تے اڈیک وچ رہے، تے شک کیتا، تے جھوٹھیاں آرزواں نے تہانوں دھوکے وچ رکھیا ایتھوں تائیں کہ اللہ دا حکم آ گیا — تے اوس وڈے دھوکے باز نے تہانوں اللہ دے بارے دھوکا دتا۔ سو اج نہ

[49] اوکیژنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس

تہاڈے کولوں کوئی فدیہ لیا جاوے گا، تے نہ اوہناں کولوں جنہاں نے کفر کیتا۔ تہاڈا ٹھکانا اگ اے: اوہو تہاڈی رفیق اے — تے اوہ بُرا ٹھکانا اے۔" (۱۱–۱۵)

کیہ ایمان والیاں لئی اجے اوہ ویلا نہیں آیا کہ اوہناں دے دل اللہ دی یاد لئی تے اوس حق لئی جھُک جان جیہڑا اُتریا اے، تے اوہ اوہناں لوکاں ورگے نہ ہون جنہاں نوں ایس توں پہلاں کتاب دتی گئی سی، فیر اوہناں اُتے لمی مدت گزر گئی، سو اوہناں دے دل سخت ہو گئے تے اوہناں وچوں بہتے نافرمان نیں؟ جان لؤ کہ اللہ زمین نوں اوہدے مرن مگروں زندہ کردا اے۔ بے شک اساں تہاڈے لئی آیتاں کھول کے بیان کر دتیاں نیں، تاں جے تسی سمجھو۔ بے شک خیرات کرن والے مرد تے خیرات کرن والیاں عورتاں، تے جنہاں نے اللہ نوں چنگا قرض دتا — اوہناں لئی کئی گنا ودھایا جاوے گا، تے اوہناں لئی عزت والا اجر اے۔ تے جیہڑے اللہ تے اوہدے رسولاں اُتے ایمان لیائے — اوہو اپنے رب دے نزدیک سچے تے گواہ نیں: اوہناں لئی اوہناں دا اجر تے اوہناں دا نور اے۔ تے جنہاں نے کفر کیتا تے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا اوہو بھڑکدی اگ والے نیں۔ جان لؤ کہ دنیا دی حیاتی تے بس کھیڈ تے دل لگی اے، تے سجاوٹ تے آپس وچ اک دوجے اُتے فخر کرنا، تے مال تے اولاد وچ اک دوجے توں ودھن دی کوشش۔ ایہدی مثال مینہہ ورگی اے جیہدی اُگائی ہوئی کھیتی کساناں نوں چنگی لگدی اے؛ فیر اوہ سُک جاندی اے تے تُوں اوہنوں پیلی پئی ہوئی ویکھنا ایں؛ فیر اوہ چُورا چُورا ہو جاندی اے۔ تے آخرت وچ سخت عذاب وی اے، تے اللہ ولوں بخشش تے رضا وی؛ تے دنیا دی حیاتی تے بس دھوکے دا سامان اے۔ اپنے رب دی بخشش ول تے اوس جنت ول اک دوجے توں اگے ودھو جیہدی چوڑائی اسمان تے زمین دی چوڑائی ورگی اے، جیہڑی اوہناں لوکاں لئی تیار کیتی گئی اے جیہڑے اللہ تے اوہدے رسولاں اُتے ایمان لیائے۔ ایہہ اللہ دا فضل اے، جیہنوں چاہے دیندا اے؛ تے اللہ بہت وڈے فضل والا اے۔ (۱۶–۲۱)

کوئی مصیبت نہ زمین وچ اپڑدی اے تے نہ تہاڈیاں جاناں وچ پر اوہ اک کتاب وچ (لکھی ہوئی) اے ایس توں پہلاں کہ اسیں اوہنوں پیدا کریے — بے شک ایہہ اللہ لئی سوکھا اے۔[50] (۲۲)

تاں جے تسی اوہدے اُتے غم نہ کرو جو تہاڈے ہتھوں جاندا رہیا، تے نہ اوہدے اُتے اِتراؤ جو اوس نے تہانوں دتا۔ تے اللہ کسے اِتراؤن والے، شیخی مارن والے نوں پسند نہیں کردا — اوہ جیہڑے آپ وی کنجوسی کردے نیں تے لوکاں نوں وی کنجوسی دا حکم دیندے نیں۔ تے جیہڑا مونہہ پھیرے — تے بے شک اللہ ای بے پرواہ، ساریاں تعریفاں والا اے۔ بے شک اساں اپنے رسولاں نوں کھلّیاں دلیلاں دے کے بھیجیا، تے اوہناں دے نال کتاب تے ترکڑی اتاری، تاں جے لوک انصاف اُتے قائم رہن۔ تے اساں لوہا اتاریا، جیہدے وچ سخت زور اے تے لوکاں لئی فائدے وی نیں، تے تاں جے اللہ جان لوے کہ کون بِنا ویکھے اوہدی تے اوہدے رسولاں دی مدد کردا اے۔ بے شک اللہ طاقت والا، زبردست اے۔ (۲۳–۲۵)

تے بے شک اساں نوح تے ابراہیم نوں بھیجیا، تے اوہناں دوواں دی اولاد وچ نبوت تے کتاب رکھ دتی: سو اوہناں وچوں کجھ ہدایت پاؤن والے نیں، تے اوہناں وچوں بہتے نافرمان نیں۔ فیر اساں اوہناں دے پچھے اوہناں ای دے قدماں اُتے اپنے رسول بھیجے، تے اوہناں دے پچھے مریم دے پُتر عیسیٰ نوں بھیجیا تے اوہنوں انجیل دتی، تے جنہاں نے اوہدی پیروی کیتی اوہناں دے دلاں وچ اساں نرمی تے رحمت رکھ دتی۔ تے رہبانیت (دنیا چھڈنا) اوہناں نے آپ ای گھڑ لئی — اساں اوہ اوہناں اُتے فرض نہیں سی کیتی — پر اللہ دی رضا لبھن لئی؛

[50] اوکیژنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس

فیر اوہناں نے اوہدا خیال نہ رکھیا جیویں اوہدا خیال رکھن دا حق سی۔ سو اوہناں وچوں جیہڑے ایمان لیائے اساں اوہناں نوں اوہناں دا اجر دتا، تے اوہناں وچوں بہتے نافرمان نیں۔ اے ایمان والیو، اللہ توں ڈرو تے اوہدے رسول اُتے ایمان لیاؤ: اوہ تہانوں اپنی رحمت دے دو حصے دے گا، تے تہاڈے لئی ایسا نور بنا دے گا جیہدے نال تسی چلو گے، تے تہانوں بخش دے گا۔ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (ایہہ ایس لئی) تاں جے اہلِ کتاب جان لین کہ اوہ اللہ دے فضل وچوں کسے شے اُتے اختیار نہیں رکھدے، تے ایہہ کہ فضل اللہ ای دے ہتھ وچ اے: اوہ جیہنوں چاہے دیندا اے۔ تے اللہ بہت وڈے فضل والا اے۔ (۲۶–۲۹)

۵۸. جھگڑا (المجادلہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

بے شک اللہ نے اوس عورت دی گل سُن لئی جیہڑی، اے نبی، تیرے نال اپنے خاوند دے بارے جھگڑ رہی سی تے اللہ اگے فریاد کر رہی سی؛ تے اللہ تہاڈی دوواں دی گل بات سُن رہیا سی۔ بے شک اللہ سب کجھ سنن والا، سب کجھ ویکھن والا اے۔ تہاڈے وچوں جیہڑے اپنیاں بیویاں نال ظِہار کردے نیں (اوہناں نوں ماں آکھ بیٹھدے نیں) — اوہ اوہناں دیاں مائیں نہیں؛ اوہناں دیاں مائیں تے بس اوہو نیں جنہاں نے اوہناں نوں جَنیا اے۔ تے بے شک اوہ اک ناپسندیدہ تے جھوٹھی گل آکھدے نیں۔ تے بے شک اللہ معاف کرن والا، بڑا بخشن والا اے۔ تے جیہڑے اپنیاں بیویاں نال ظِہار کرن فیر اپنی آکھی گل توں پرتنا چاہن اوہناں دے ذمے اک غلام آزاد کرنا اے ایس توں پہلاں کہ دوویں اک دوجے نوں ہتھ لاؤن۔ ایہدی تہانوں نصیحت کیتی جاندی اے، تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ فیر جیہنوں (غلام) نہ لبھے اوہ لگاتار دو مہینے روزے رکھے ایس توں پہلاں کہ دوویں اک دوجے نوں ہتھ لاؤن؛ تے جیہڑا ایہہ وی نہ کر سکے اوہ سٹھ مسکیناں نوں کھانا کھواوے۔ ایہہ ایس لئی کہ تسی اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان رکھو۔ تے ایہہ اللہ دیاں مقرر کیتیاں حداں نیں، تے کافراں لئی دردناک عذاب اے۔ بے شک جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کردے نیں اوہ ذلیل کیتے جان گے، جیویں اوہناں توں پہلے ذلیل کیتے گئے۔ تے بے شک اساں کھلّیاں آیتاں اتار دتیاں نیں، تے کافراں لئی ذلیل کرن والا عذاب اے، جیس دن اللہ اوہناں ساریاں نوں اُٹھاوے گا فیر اوہناں نوں دس دے گا جو اوہناں نے کیتا سی۔ اللہ نے اوہنوں گِن رکھیا اے، تے اوہ اوہنوں بھُل گئے؛ تے اللہ ہر شے اُتے گواہ اے۔ (۱–۶)

کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ اللہ جاندا اے جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے؟ کدے تِن بندیاں دی کانا پھوسی نہیں ہوندی پر اوہ اوہناں دا چوتھا ہوندا اے، تے نہ پنجاں دی پر اوہ اوہناں دا چھیواں ہوندا اے؛ تے نہ ایس توں گھٹ دی، تے نہ ودھ دی، پر اوہ اوہناں دے نال ہوندا اے جتھے وی اوہ ہون۔[51] (۷)

فیر قیامت دے دن اوہ اوہناں نوں دس دے گا جو اوہناں نے کیتا سی۔ بے شک اللہ ہر شے نوں جانن والا اے۔ کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جنہاں نوں کانا پھوسی کرن توں منع کیتا گیا سی، فیر اوہ اوہو کردے نیں جیہدے توں اوہناں نوں منع کیتا گیا سی، تے گناہ تے زیادتی تے رسول دی نافرمانی دیاں کانا پھوسیاں کردے نیں؟ تے جدوں تیرے کول آؤندے نیں تے تینوں اوہناں لفظاں نال سلام کردے نیں جنہاں نال اللہ نے تینوں سلام نہیں کیتا، تے اپنے دلاں وچ آکھدے نیں: "جو کجھ اسیں آکھدے آں اوہدے اُتے اللہ سانوں عذاب کیوں نہیں دیندا؟" اوہناں لئی دوزخ ای کافی اے: اوہ اوہدے وچ سڑن گے — سو اوہ بُرا ٹھکانا اے! (۸)

اے ایمان والیو، جدوں تسی آپس وچ کانا پھوسی کرو، تے گناہ تے زیادتی تے رسول دی نافرمانی دی کانا پھوسی نہ کرو، سگوں نیکی تے پرہیزگاری دی صلاح کرو؛ تے اللہ توں ڈرو، جیہدے حضور تسی اکٹھے کیتے جاؤ گے۔ کانا پھوسی تے بس شیطان دا کم اے، تاں جے اوہ ایمان والیاں نوں غمگین کرے؛ حالانکہ اوہ

[51] الٰہی ہمہ جا موجودگی دی ابعادی ساخت: قرآن ۵۸:۷ اُتے اک سائنسی، فلسفیانہ تے دینی شرح اوکیژنلزم (ہر واقعے وچ اللہ دے براہِ راست عمل دا نظریہ) – قرآن کریم تے سائنس

اللہ دے حکم توں بِنا اوہناں دا کجھ وی نہیں وگاڑ سکدا۔ تے ایمان والیاں نوں اللہ ای اُتے بھروسا کرنا چاہیدا اے۔ (۹–۱۰)

اے ایمان والیو، جدوں تہانوں آکھیا جاوے کہ مجلساں وچ کھلّ کے بیٹھو، تے کھلّ کے بیٹھ جاؤ، اللہ تہاڈے لئی کھلّ پیدا کر دے گا؛ تے جدوں آکھیا جاوے کہ اُٹھ کھلوؤ، تے اُٹھ کھلوؤ۔ اللہ تہاڈے وچوں اوہناں دے درجے اُچے کرے گا جیہڑے ایمان لیائے تے جنہاں نوں علم دتا گیا۔ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ اے ایمان والیو، جدوں تسی رسول نال اکلّیاں گل کرنا چاہو، تے اپنی گل توں پہلاں کجھ خیرات دے دیا کرو: ایہہ تہاڈے لئی چنگا تے ودھ پاکیزہ اے۔ فیر جے تہانوں (کجھ) نہ لبھے، تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۱–۱۲)

کیہ تسی ایس توں ڈر گئے کہ اپنی اکلّی گل بات توں پہلاں خیراتاں دیو؟ سو جدوں تُسّاں ایہہ نہ کیتا، تے اللہ نے تہاڈے اُتے مہربانی نال توجہ کیتی، تے نماز قائم کرو، زکوٰۃ دیو، تے اللہ تے اوہدے رسول دا حکم منو۔ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ (۱۳)

کیہ تُوں اوہناں نوں نہیں ویکھیا جنہاں نے اوہناں لوکاں نال یاری لا لئی جنہاں اُتے اللہ غضب ناک ہویا اے؟ اوہ نہ تہاڈے وچوں نیں تے نہ اوہناں وچوں، تے اوہ جان بُجھ کے جھوٹھ اُتے قسماں کھاندے نیں۔ اللہ نے اوہناں لئی سخت عذاب تیار کر رکھیا اے: بے شک بہت ای بُرا اے جو اوہ کردے رہے نیں۔ اوہناں نے اپنیاں قسماں نوں ڈھال بنا لیا اے، سو اوہ (لوکاں نوں) اللہ دے راہ توں روکدے نیں؛ سو اوہناں لئی ذلیل کرن والا عذاب اے۔ اللہ دے مقابلے نہ اوہناں دے مال اوہناں دے کجھ کم آؤن گے تے نہ اوہناں دی اولاد۔ ایہو اگ والے نیں، اوہ اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ جیس دن اللہ اوہناں ساریاں نوں اُٹھاوے گا، تے اوہ اوہدے سامہنے وی اوویں ای قسماں کھان گے جیویں تہاڈے سامہنے کھاندے نیں، تے سمجھن گے کہ اوہ کسے بنیاد اُتے نیں۔ سن لؤ، بے شک اوہو جھوٹھے نیں۔ شیطان نے اوہناں اُتے قابو پا لیا اے تے اوہناں نوں اللہ دی یاد بھُلا دتی اے۔ ایہو شیطان دا ٹولا نیں — سن لؤ، بے شک شیطان دا ٹولا ای گھاٹا کھان والا اے۔ بے شک جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کردے نیں اوہو سب توں ودھ ذلیل لوکاں وچ ہون گے۔ اللہ نے لکھ دتا اے: "میں تے میرے رسول ضرور غالب رہواں گے۔" بے شک اللہ طاقت والا، زبردست اے۔ (۱۴–۲۱)

تُوں کوئی ایسی قوم نہ پاویں گا جیہڑی اللہ تے آخرت دے دن اُتے ایمان رکھدی ہووے تے اوہناں نال محبت وی کرے جیہڑے اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کردے نیں، بھاویں اوہ اوہناں دے پیو ہون، یا اوہناں دے پُتر، یا اوہناں دے بھرا، یا اوہناں دے کنبے والے۔ ایہو لوک نیں جنہاں دے دلاں وچ اوس نے ایمان لکھ دتا اے تے اپنے ولوں اک روح نال اوہناں نوں زور دتا اے۔ تے اوہ اوہناں نوں ایسے باغاں وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ رہن گے۔ اللہ اوہناں توں راضی ہویا تے اوہ اوہدے توں راضی ہوئے۔ ایہو اللہ دا ٹولا نیں — سن لؤ، بے شک اللہ دا ٹولا ای کامیاب ہون والا اے۔ (۲۲)

۵۹. لشکراں دا اکٹھ (الحشر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ دی تسبیح کردا اے؛ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ اوہو اے جنہے اہلِ کتاب وچوں کافراں نوں پہلے ای اکٹھ ویلے اوہناں دے گھراں توں کڈھ دتا۔ تہانوں گمان وی نہیں سی کہ اوہ نکلن گے، تے اوہ سمجھدے سن کہ اوہناں دے قلعے اوہناں نوں اللہ توں بچا لین گے؛ پر اللہ اوہناں اُتے اودھروں آیا جِدھروں اوہناں نوں گمان وی نہیں سی، تے اوہناں دے دلاں وچ دہشت پا دتی، کہ اوہ اپنے گھر اپنے ہتھاں نال وی تے ایمان والیاں دے ہتھاں نال وی اُجاڑ رہے سن۔ سو اے اکھاں والیو، عبرت پھڑو۔ تے جے اللہ نے اوہناں لئی دیس نکالا نہ لکھ دتا ہوندا، تے اوہناں نوں دنیا ای وچ عذاب دے دیندا؛ تے آخرت وچ اوہناں لئی اگ دا عذاب اے۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں نے اللہ تے اوہدے رسول دی مخالفت کیتی؛ تے جیہڑا اللہ دی مخالفت کرے — تے بے شک اللہ سخت سزا دین والا اے۔ (۱–۴)

کھجوراں دے جیہڑے رُکھ وی تُسّاں وڈھے یا اوہناں نوں اوہناں دیاں جڑاں اُتے کھلوتا رہن دتا، اوہ اللہ ای دے حکم نال سی، تے تاں جے اوہ نافرماناں نوں رسوا کرے۔ تے جو (مال) اللہ نے اوہناں کولوں اپنے رسول نوں دوایا، تُسّاں اوہدے لئی نہ گھوڑے دوڑائے سن تے نہ اونٹھ؛ پر اللہ اپنے رسولاں نوں جیہدے اُتے چاہندا اے غالب کر دیندا اے۔ تے اللہ ہر شے اُتے قادر اے۔ جو کجھ اللہ نے بستیاں والیاں کولوں اپنے رسول نوں دوایا اوہ اللہ دا اے، تے رسول دا، تے (اوہدے) رشتے داراں دا، تے یتیماں، مسکیناں تے مسافر دا، تاں جے اوہ (مال) بس تہاڈے امیراں دے وچکار ای نہ پھردا رہے۔ تے جو کجھ رسول تہانوں دیوے، اوہ لے لؤ؛ تے جیہدے توں تہانوں روکے، اوہدے توں رُک جاؤ۔ تے اللہ توں ڈرو: بے شک اللہ سخت سزا دین والا اے۔ (۵–۷)

(ایہہ مال) اوہناں غریب مہاجراں لئی اے جیہڑے اپنے گھراں تے اپنے مالاں توں کڈھ دتے گئے، اوہ اللہ دا فضل تے اوہدی رضا لبھدے نیں تے اللہ تے اوہدے رسول دی مدد کردے نیں: ایہو لوک سچے نیں۔ تے (اوہناں لئی وی) جنہاں نے ایہناں توں پہلاں ایس گھر (مدینہ) وچ تے ایمان وچ ٹھکانا بنا لیا سی، اوہ اوہدے نال محبت کردے نیں جیہڑا ہجرت کر کے اوہناں کول آوے، تے جو کجھ اوہناں (مہاجراں) نوں دتا جاوے اوہدی اپنے دلاں وچ کوئی چاہ نہیں پاؤندے، تے اوہناں نوں اپنے اُتے پہل دیندے نیں، بھاویں آپ اوہناں نوں سخت لوڑ ای ہووے۔ تے جیہڑا اپنے نفس دے لالچ توں بچا لیا گیا — تے ایہو لوک کامیاب ہون والے نیں۔ تے (اوہناں لئی وی) جیہڑے ایہناں دے مگروں آئے، اوہ آکھدے نیں: "اے ساڈے رب، سانوں وی بخش دے تے ساڈے اوہناں بھراواں نوں وی جیہڑے ایمان وچ ساڈے توں اگے لنگھ گئے، تے ساڈے دلاں وچ ایمان والیاں لئی کوئی کِینہ نہ رہن دے۔ اے ساڈے رب، بے شک تُوں بڑا شفقت کرن والا، ہمیشہ رحم کرن والا ایں۔" (۸–۱۰)

کیہ تُوں منافقاں نوں نہیں ویکھیا جیہڑے اہلِ کتاب وچوں اپنے کافر بھراواں نوں آکھدے نیں: "جے تسی کڈھے گئے، تے اسیں وی ضرور تہاڈے نال نکل جاواں گے، تے تہاڈے بارے کدے کسے دا آکھا نہیں مناں گے؛ تے جے تہاڈے نال لڑائی کیتی گئی، تے اسیں ضرور تہاڈی مدد کراں گے"؟ تے اللہ گواہی دیندا اے کہ بے شک اوہ جھوٹھے نیں۔ جے اوہ کڈھے گئے، تے ایہہ اوہناں دے نال نہیں نکلن گے؛ تے جے اوہناں نال لڑائی کیتی گئی، تے ایہہ اوہناں دی مدد نہیں کرن گے؛ تے جے ایہناں نے اوہناں دی مدد کیتی وی، تے ضرور پِٹھ

پھیر کے نسن گے، فیر اوہناں دی مدد نہیں کیتی جاوے گی۔ (اے ایمان والیو) بے شک اوہناں دے دلاں وچ تہاڈا ڈر اللہ توں وی ودھ اے: ایہہ ایس لئی کہ اوہ ایسے لوک نیں جیہڑے سمجھدے نہیں۔ اوہ سارے رل کے وی تہاڈے نال نہیں لڑن گے سوا قلعہ بند بستیاں وچ یا کندھاں دے پچھوں۔ اوہناں دی آپس دی لڑائی بڑی سخت اے: تُوں اوہناں نوں اکٹھا سمجھنا ایں، حالانکہ اوہناں دے دل وکھو وکھ نیں۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہ ایسے لوک نیں جیہڑے عقل نہیں رکھدے۔ اوہناں دا حال اوہناں لوکاں ورگا اے جیہڑے ایہناں توں تھوڑا ای چر پہلاں ہوئے: اوہناں نے اپنے کیتے دا وبال چکھ لیا، تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ اوہناں دی مثال شیطان ورگی اے جدوں اوہ انسان نوں آکھدا اے: "کفر کر،" فیر جدوں اوہ کفر کر بیٹھدا اے، تے آکھدا اے: "میں تیرے توں بری آں؛ میں تے اللہ توں ڈرنا آں، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے۔" سو دووں دا انجام ایہہ ہویا کہ اوہ اگ وچ ہون گے، اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے: تے ایہو ظالماں دی سزا اے۔ (۱۱–۱۷)

اے ایمان والیو، اللہ توں ڈرو، تے ہر جان ویکھ لوے کہ اوس نے کل لئی اگے کیہ بھیجیا اے۔ تے اللہ توں ڈرو: بے شک اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ تے اوہناں لوکاں ورگے نہ ہو جاؤ جنہاں نے اللہ نوں بھُلا دتا، سو اوس نے اوہناں نوں اوہناں دے اپنے آپ توں بھُلا دتا: ایہو لوک نافرمان نیں۔ اگ والے تے جنت والے برابر نہیں ہو سکدے: جنت والے ای کامیاب ہون والے نیں۔ جے اسیں ایس قرآن نوں کسے پہاڑ اُتے اتاردے، تے تُوں اوہنوں ویکھدا کہ اللہ دے خوف توں دبیا جاندا تے پاٹیا جاندا اے۔ تے ایہہ مثالاں اسیں لوکاں لئی بیان کردے آں، تاں جے اوہ غور کرن۔ (۱۸–۲۱)

اوہو اللہ اے، جیہدے توں سوا کوئی معبود نہیں: غیب تے حاضر دا جانن والا، اوہو بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ اوہو اللہ اے، جیہدے توں سوا کوئی معبود نہیں: بادشاہ، بہت پاک، سلامتی دین والا، امن دین والا، نگہبان، زبردست، سب اُتے غالب، وڈیائی والا۔ اللہ اوس توں پاک اے جو ایہہ شریک ٹھہراؤندے نیں۔ اوہو اللہ اے: پیدا کرن والا، وجود وچ لیاؤن والا، صورتاں بناؤن والا؛ سب سوہنے ناں اوسے دے نیں۔ جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے سب اوسے دی تسبیح کردا اے؛ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ (۲۲–۲۴)

۶۰. پرکھیاں جان والیاں عورتاں (الممتحنہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے ایمان والیو، میرے دشمناں تے اپنے دشمناں نوں یار نہ بناؤ، کہ تسی اوہناں ول محبت دے پیغام بھیجو، حالانکہ اوہ اوس حق دے منکر نیں جیہڑا تہاڈے کول آیا اے، تے رسول نوں تے تہانوں ایس لئی کڈھدے نیں کہ تسی اللہ، اپنے رب اُتے ایمان لیائے او۔ جے تسی میرے راہ وچ جہاد لئی تے میری رضا لبھن لئی نکلے او، (تے فیر کیویں) تسی لُک کے اوہناں ول محبت دے پیغام بھیجدے او؟ حالانکہ میں خوب جاندا آں جو تسی لُکاؤندے او تے جو تسی ظاہر کردے او۔ تے تہاڈے وچوں جیہڑا ایہہ کرے اوہ سدھے راہ توں بھٹک گیا۔ جے اوہ تہاڈے اُتے قابو پا لین، تے تہاڈے دشمن ہون گے، تے برائی دے نال تہاڈے ول اپنے ہتھ تے اپنیاں زباناں ودھاؤن گے: تے اوہ چاہندے نیں کہ کاش تسی وی کفر کرو۔ (۱–۲)

قیامت دے دن نہ تہاڈے رشتے دار تہاڈے کجھ کم آؤن گے تے نہ تہاڈی اولاد: اوہ تہاڈے وچکار فیصلہ کر دے گا۔ تے اللہ اوہ سب ویکھ رہیا اے جو تسی کردے او۔ بے شک تہاڈے لئی ابراہیم تے اوہدے ساتھیاں وچ اک سوہنا نمونہ اے، جدوں اوہناں نے اپنی قوم نوں آکھیا: "بے شک اسیں تہاڈے توں تے اوہناں توں بری آں جنہاں دی تسی اللہ توں سوا عبادت کردے او۔ اسیں تہاڈا انکار کیتا، تے ساڈے تے تہاڈے وچکار ہمیشہ لئی دشمنی تے بغض ظاہر ہو گیا، ایتھوں تائیں کہ تسی اکلے اللہ اُتے ایمان لے آؤ" — سوا ابراہیم دے اپنے پیو نوں ایہہ آکھن دے: "میں تیرے لئی ضرور بخشش منگاں گا، حالانکہ میں تیرے لئی اللہ دے سامہنے کسے شے دا اختیار نہیں رکھدا۔" "اے ساڈے رب، اساں تیرے ای اُتے بھروسا کیتا، تے تیرے ای ول رجوع کیتا، تے تیرے ای ول پرت کے آنا اے۔ اے ساڈے رب، سانوں کافراں لئی آزمائش نہ بنا، تے اے ساڈے رب، سانوں بخش دے۔ بے شک تُوں ای زبردست، حکمت والا ایں۔" بے شک تہاڈے لئی اوہناں وچ اک سوہنا نمونہ اے، اوہدے لئی جیہڑا اللہ تے آخرت دے دن دی اُمید رکھدا ہووے۔ تے جیہڑا مونہہ پھیرے — تے بے شک اللہ ای بے پرواہ، ساریاں تعریفاں والا اے۔ (۳–۶)

ہو سکدا اے اللہ تہاڈے تے اوہناں لوکاں دے وچکار جنہاں نال تہاڈی دشمنی اے محبت پیدا کر دیوے: تے اللہ پوری قدرت والا اے، تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ اللہ تہانوں اوہناں لوکاں نال بھلائی تے انصاف دا ورتاؤ کرن توں نہیں روکدا جنہاں نے دین دے معاملے وچ تہاڈے نال لڑائی نہیں کیتی تے نہ تہانوں تہاڈے گھراں توں کڈھیا: بے شک اللہ انصاف کرن والیاں نوں پسند کردا اے۔ اللہ تے تہانوں بس اوہناں نال یاری لاؤن توں روکدا اے جنہاں نے دین دے معاملے وچ تہاڈے نال لڑائی کیتی، تے تہانوں تہاڈے گھراں توں کڈھیا، یا تہاڈے کڈھن وچ مدد کیتی۔ تے جیہڑا اوہناں نال یاری لاوے — تے ایہو لوک ظالم نیں۔ (۷–۹)

اے ایمان والیو، جدوں ایمان والیاں عورتاں ہجرت کر کے تہاڈے کول آؤن، تے اوہناں نوں پرکھ لیا کرو — اللہ اوہناں دے ایمان نوں خوب جاندا اے — فیر جے تسی اوہناں نوں ایمان والیاں جانو، تے اوہناں نوں کافراں ول واپس نہ بھیجو: نہ ایہہ اوہناں (مرداں) لئی حلال نیں، تے نہ اوہ ایہناں لئی حلال نیں۔ تے جو کجھ اوہناں (مرداں) نے (مہر وچ) خرچ کیتا سی اوہ اوہناں نوں دے دیو؛ تے تہاڈے اُتے کوئی گناہ نہیں کہ تسی ایہناں نال نکاح کر لؤ، جدوں تسی ایہناں نوں ایہناں دے مہر دے دیو۔ تے کافر عورتاں دے نکاح دے رشتے پھڑی

نہ رکھو؛ تے جو تُسّاں خرچ کیتا سی اوہ منگ لؤ، تے جو اوہناں نے خرچ کیتا سی اوہ منگ لین۔ ایہہ اللہ دا حکم اے: اوہ تہاڈے وچکار فیصلہ کردا اے، تے اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ تے جے تہاڈیاں بیویاں وچوں کوئی کافراں ول چلی جاوے، فیر تہاڈی واری آوے، تے جنہاں دیاں بیویاں چلی گئیاں نیں اوہناں نوں اونا دے دیو جِنّا اوہناں نے خرچ کیتا سی؛ تے اوس اللہ توں ڈرو، جیہدے اُتے تسی ایمان رکھدے او۔ (۱۰–۱۱)

اے نبی، جدوں ایمان والیاں عورتاں تیرے کول ایس گل اُتے بیعت کرن آؤن — کہ اوہ اللہ دے نال کسے شے نوں شریک نہیں ٹھہراؤن گیاں، تے چوری نہیں کرن گیاں، تے زنا نہیں کرن گیاں، تے اپنی اولاد نوں قتل نہیں کرن گیاں، تے کوئی ایسا بہتان نہیں لیاؤن گیاں جیہڑا اوہناں نے اپنے ہتھاں تے پیراں دے وچکار گھڑ لیا ہووے، تے کسے نیک کم وچ تیری نافرمانی نہیں کرن گیاں — تے اوہناں کولوں بیعت لے لے تے اوہناں لئی اللہ کولوں بخشش منگ۔ بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۲)

اے ایمان والیو، اوہناں لوکاں نال یاری نہ لاؤ جنہاں اُتے اللہ غضب ناک ہویا اے: اوہ آخرت توں اووِیں ای نااُمید ہو چکے نیں، جیویں کافر قبراں والیاں توں نااُمید ہو چکے نیں۔ (۱۳)

۶۱. پکیاں قطاراں (الصف)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ دی تسبیح کردا اے؛ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ اے ایمان والیو، تسی اوہ گل کیوں آکھدے او جیہڑی کردے نہیں؟ اللہ دے نزدیک ایہہ بہت ای ناپسندیدہ اے کہ تسی اوہ آکھو جیہڑا کردے نہیں۔ بے شک اللہ اوہناں نوں پسند کردا اے جیہڑے اوہدے راہ وچ قطاراں بنھ کے لڑدے نیں، جیویں اوہ سیسہ پیائی ہوئی کندھ ہون۔ (۱–۴)

تے یاد کرو جدوں موسیٰ نے اپنی قوم نوں آکھیا: "اے میری قوم، تسی مینوں تکلیف کیوں دیندے او، حالانکہ تسی جاندے او کہ میں تہاڈے ول اللہ دا رسول آں؟" فیر جدوں اوہ ٹیڈھے ہوئے، تے اللہ نے اوہناں دے دل ٹیڈھے کر دتے: تے اللہ نافرمان لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ تے جدوں مریم دے پُتر عیسیٰ نے آکھیا: "اے بنی اسرائیل، بے شک میں تہاڈے ول اللہ دا رسول آں، اوس تورات دی تصدیق کرن والا جیہڑی میرے توں پہلاں اے، تے اک ایسے رسول دی خوش خبری دین والا جیہڑا میرے مگروں آوے گا جیہدا ناں احمد ہووے گا۔" فیر جدوں اوہ اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آیا، تے اوہناں نے آکھیا: "ایہہ تے کھلّا جادو اے۔" (۵–۶)

تے اوس توں وڈا ظالم کون اے جیہڑا اللہ اُتے جھوٹھ بنھے حالانکہ اوہنوں اسلام (اللہ دی فرمانبرداری) ول بلایا جا رہیا ہووے؟ تے اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ اوہ چاہندے نیں کہ اللہ دے نور نوں اپنے مونہاں نال بجھا دین، پر اللہ اپنے نور نوں پورا کر کے رہے گا، بھاویں کافراں نوں کِنّا ای بُرا لگے۔ اوہو اے جنہے اپنے رسول نوں ہدایت تے سچا دین دے کے بھیجیا، تاں جے اوہنوں سارے دیناں اُتے غالب کر دیوے، بھاویں مشرکاں نوں کِنّا ای بُرا لگے۔ (۷–۹)

اے ایمان والیو، کیہ میں تہانوں اک ایسی تجارت دساں جیہڑی تہانوں دردناک عذاب توں بچا لوے؟ اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان لیاؤ، تے اپنے مالاں تے اپنیاں جاناں نال اللہ دے راہ وچ جہاد کرو: ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے، جے تسی جانو۔ اوہ تہاڈے گناہ بخش دے گا تے تہانوں ایسے باغاں وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، تے ہمیشہ رہن والے باغاں وچ ستھرے گھراں وچ۔ ایہو وڈی کامیابی اے۔ تے اک ہور شے وی جیہنوں تسی پسند کردے او: اللہ ولوں مدد تے اک نیڑے دی فتح۔ تے ایمان والیاں نوں خوش خبری سنا دے۔ اے ایمان والیو، اللہ دے مددگار بن جاؤ، جیویں مریم دے پُتر عیسیٰ نے حواریاں نوں آکھیا سی: "اللہ ول (بلاؤن وچ) میرے مددگار کون نیں؟" حواریاں نے آکھیا: "اسیں اللہ دے مددگار آں۔" فیر بنی اسرائیل دا اک گروہ ایمان لے آیا تے اک گروہ نے کفر کیتا؛ سو اساں ایمان لیاؤن والیاں نوں اوہناں دے دشمن دے مقابلے زور دتا، تے اوہو غالب ہو کے رہے۔ (۱۰–۱۴)

۶۲. جمعے دا دن (الجمعہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ دی تسبیح کردا اے، جیہڑا بادشاہ اے، بہت پاک، زبردست، حکمت والا۔ اوہو اے جنہے اَن پڑھ لوکاں وچ اوہناں ای وچوں اک رسول بھیجیا، جیہڑا اوہناں نوں اوہدیاں آیتاں پڑھ کے سناؤندا اے، تے اوہناں نوں پاک کردا اے، تے اوہناں نوں کتاب تے حکمت سکھاؤندا اے — حالانکہ ایس توں پہلاں اوہ کھلّی گمراہی وچ سن — تے اوہناں وچوں اوہناں ہوراں لئی وی (بھیجیا) جیہڑے اجے ایہناں نال نہیں ملے۔ تے اوہو زبردست، حکمت والا اے۔ ایہہ اللہ دا فضل اے، جیہنوں چاہے دیندا اے: تے اللہ بہت وڈے فضل والا اے۔ جنہاں لوکاں اُتے تورات دا بوجھ پایا گیا فیر اوہناں نے اوہنوں نہ چُکیا اوہناں دی مثال اوس کھوتے ورگی اے جیہڑا کتاباں لدی پھردا ہووے۔ بُری اے مثال اوہناں لوکاں دی جنہاں نے اللہ دیاں آیتاں نوں جھٹلایا: تے اللہ ظالم لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ (۱–۵)

اے نبی، آکھو: "اے اوہ لوکو جیہڑے یہودی ہوئے او، جے تہاڈا دعویٰ اے کہ سارے لوکاں نوں چھڈ کے بس تسی ای اللہ دے دوست او، تے موت دی آرزو کرو، جے تسی سچے او۔" پر اوہ کدے وی اوہدی آرزو نہیں کرن گے، اوس دے پاروں جو اوہناں دے ہتھاں نے اگے بھیجیا اے۔ تے اللہ ظالماں نوں خوب جاندا اے۔ آکھو: "جیس موت توں تسی نسدے او اوہ تہانوں ضرور آ ملے گی۔ فیر تسی اوہدے ول پرتائے جاؤ گے جیہڑا غیب تے حاضر دا جانن والا اے، فیر اوہ تہانوں دسے گا جو تسی کردے سو۔" (۶–۸)

اے ایمان والیو، جدوں جمعے دے دن نماز لئی اذان دتی جاوے، تے اللہ دی یاد ول دوڑ پوو تے خرید و فروخت چھڈ دیو: ایہہ تہاڈے لئی چنگا اے، جے تسی جانو۔ فیر جدوں نماز پوری ہو جاوے، تے زمین وچ پھیل جاؤ تے اللہ دا فضل لبھو، تے اللہ نوں بہت یاد کرو، تاں جے تسی کامیاب ہووو۔ تے جدوں اوہ کوئی سودا یا کھیڈ تماشا ویکھدے نیں تے اوہدے ول ٹُٹ پیندے نیں تے تینوں کھلوتا چھڈ جاندے نیں۔ آکھو: "جو کجھ اللہ دے کول اے اوہ کھیڈ تماشے تے سودے توں کتے چنگا اے۔ تے اللہ سب توں چنگا رزق دین والا اے۔" (۹–۱۱)

۶۳. منافق (المنافقون)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے نبی، جدوں منافق تیرے کول آؤندے نیں، تے آکھدے نیں: "اسیں گواہی دیندے آں کہ بے شک تُوں اللہ دا رسول ایں۔" تے اللہ جاندا اے کہ بے شک تُوں اوہدا رسول ایں، تے اللہ گواہی دیندا اے کہ بے شک منافق جھوٹھے نیں۔ اوہناں نے اپنیاں قسماں نوں ڈھال بنا لیا اے، سو اوہ (لوکاں نوں) اللہ دے راہ توں روکدے نیں۔ بے شک بہت ای بُرا اے جو اوہ کردے رہے نیں۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہ ایمان لیائے فیر کفر کیتا، سو اوہناں دے دلاں اُتے مہر لا دتی گئی، سو اوہ سمجھدے نہیں۔ تے جدوں تُوں اوہناں نوں ویکھیں، تے اوہناں دے جُثّے تینوں چنگے لگن؛ تے جے اوہ گل کرن، تے تُوں اوہناں دی گل سُندا رہ جاویں۔ حالانکہ اوہ اینج نیں جیویں کندھ نال ٹکائیاں ہوئیاں لکڑاں۔ اوہ ہر زور دی واج نوں اپنے ای خلاف سمجھدے نیں۔ اوہو دشمن نیں — سو اوہناں توں بچ کے رہ۔ اللہ اوہناں نوں غارت کرے! اوہ کِدھر پھیرے جاندے نیں! (۱–۴)

تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "آؤ، اللہ دا رسول تہاڈے لئی بخشش منگے،" تے اوہ اپنے سِر پھیر لیندے نیں، تے تُوں اوہناں نوں ویکھنا ایں کہ تکبر کردے ہوئے مونہہ موڑ لیندے نیں۔ اوہناں لئی برابر اے بھاویں تُوں اوہناں لئی بخشش منگیں یا نہ منگیں: اللہ اوہناں نوں ہرگز نہیں بخشے گا۔ بے شک اللہ نافرمان لوکاں نوں ہدایت نہیں دیندا۔ ایہو اوہ لوک نیں جیہڑے آکھدے نیں: "جیہڑے اللہ دے رسول دے کول نیں اوہناں اُتے خرچ نہ کرو، ایتھوں تائیں کہ اوہ تِتّر بِتّر ہو جان۔" حالانکہ اسماناں تے زمین دے خزانے اللہ ای دے نیں، پر منافق سمجھدے نہیں۔ اوہ آکھدے نیں: "جے اسیں مدینے پرت گئے، تے عزت والا اوتھوں ذلیل نوں ضرور کڈھ دے گا۔" حالانکہ عزت تے اللہ لئی اے، تے اوہدے رسول لئی تے ایمان والیاں لئی؛ پر منافق جاندے نہیں۔ (۵–۸)

اے ایمان والیو، تہاڈے مال تے تہاڈی اولاد تہانوں اللہ دی یاد توں غافل نہ کر دین۔ تے جیہڑا اینج کرے — تے ایہو لوک گھاٹا کھان والے نیں۔ تے جو کجھ اساں تہانوں دتا اے اوہدے وچوں خرچ کرو ایس توں پہلاں کہ تہاڈے وچوں کسے نوں موت آ جاوے فیر اوہ آکھے: "اے میرے رب، تُوں مینوں تھوڑی جیہی مدت دی مہلت کیوں نہ دتی، کہ میں خیرات کر لیندا تے نیک لوکاں وچوں ہو جاندا۔" تے اللہ کسے جان نوں ہرگز مہلت نہیں دیندا جدوں اوہدا مقرر ویلا آ جاوے۔ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ (۹–۱۱)

۶۴. ہار جِت (التغابن)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمین وچ اے سب اللہ دی تسبیح کردا اے۔ بادشاہی اوسے دی اے تے تعریف وی اوسے دی؛ تے اوہ ہر شے اُتے قادر اے۔ اوہو اے جنہے تہانوں پیدا کیتا، فیر تہاڈے وچوں کوئی کافر اے تے تہاڈے وچوں کوئی ایمان والا۔ تے اللہ اوہ سب ویکھ رہیا اے جو تسی کردے او۔ اوس نے اسماناں تے زمین نوں حق نال پیدا کیتا؛ تے تہاڈیاں صورتاں بنائیاں سو تہاڈیاں صورتاں سوہنیاں بنائیاں؛ تے اوسے ول پرت کے جانا اے۔ اوہ جاندا اے جو کجھ اسماناں تے زمین وچ اے، تے جاندا اے جو تسی لُکاؤندے او تے جو ظاہر کردے او۔ تے اللہ سینیاں دیاں گلاں نوں خوب جاندا اے۔ (۱–۴)

کیہ تہاڈے کول اوہناں لوکاں دی خبر نہیں اپڑی جنہاں نے ایس توں پہلاں کفر کیتا، فیر اپنے کیتے دا وبال چکھ لیا؟ تے اوہناں لئی دردناک عذاب اے۔ ایہہ ایس لئی کہ اوہناں دے رسول اوہناں کول کھلّیاں دلیلاں لے کے آؤندے رہے، پر اوہناں نے آکھیا: "کیہ بشر سانوں راہ وکھاؤن گے؟" سو اوہناں نے کفر کیتا تے مونہہ پھیر لیا؛ تے اللہ نوں وی (اوہناں دی) کوئی پرواہ نہ ہوئی۔ تے اللہ بے پرواہ، ساریاں تعریفاں والا اے۔ (۵–۶)

کافراں نے دعویٰ کیتا کہ اوہ ہرگز نہیں اُٹھائے جان گے۔ آکھو: "کیوں نہیں، میرے رب دی قسم، تسی ضرور اُٹھائے جاؤ گے، فیر تہانوں ضرور دسیا جاوے گا جو تُسّاں کیتا۔ تے ایہہ اللہ لئی سوکھا اے۔" (۷)

سو اللہ تے اوہدے رسول اُتے ایمان لیاؤ تے اوس نور اُتے جیہڑا اساں اتاریا اے۔ تے اللہ اوس توں پوری طرحاں باخبر اے جو تسی کردے او۔ جیس دن اوہ تہانوں اکٹھے ہون دے دن لئی اکٹھا کرے گا — اوہو ہار جِت دا دن ہووے گا۔ تے جیہڑا اللہ اُتے ایمان لیاوے تے نیک عمل کرے، اوہ اوہدیاں برائیاں اوہدے توں دور کر دے گا تے اوہنوں ایسے باغاں وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے۔ ایہو وڈی کامیابی اے۔ تے جنہاں نے کفر کیتا تے ساڈیاں آیتاں نوں جھٹلایا — اوہو اگ والے نیں، اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ تے اوہ بُرا ٹھکانا اے! (۸–۱۰)

کوئی مصیبت نہیں اپڑدی پر اللہ دے حکم نال۔ تے جیہڑا اللہ اُتے ایمان لیاوے، اوہ اوہدے دل نوں ہدایت دیندا اے۔ تے اللہ ہر شے نوں جانن والا اے۔ تے اللہ دا حکم منو تے رسول دا حکم منو۔ فیر جے تسی مونہہ پھیرو، تے ساڈے رسول دے ذمے بس کھول کے پیغام اپڑا دینا ای اے۔ اللہ: اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں۔ تے ایمان والیاں نوں اللہ ای اُتے بھروسا کرنا چاہیدا اے۔ اے ایمان والیو، بے شک تہاڈیاں بیویاں تے تہاڈی اولاد وچوں کجھ تہاڈے دشمن نیں، سو اوہناں توں ہوشیار رہوو۔ تے جے تسی معاف کر دیو، تے درگزر کرو تے بخش دیو — تے بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۱۱–۱۴)

تہاڈے مال تے تہاڈی اولاد تے بس اک آزمائش نیں، تے اللہ ای دے کول وڈا اجر اے۔ سو جِتھوں تائیں تہاڈے وس وچ اے اللہ توں ڈرو؛ تے سُنو، تے حکم منو، تے خرچ کرو: ایہہ تہاڈے اپنے ای لئی چنگا اے۔ تے جیہڑا اپنے نفس دے لالچ توں بچا لیا گیا — تے ایہو لوک کامیاب ہون والے نیں۔ جے تسی اللہ نوں چنگا قرض دیو

گے، تے اوہ اوہنوں تہاڈے لئی کئی گنا ودھا دے گا تے تہانوں بخش دے گا۔ تے اللہ بڑا قدر دان، بردبار اے، غیب تے حاضر دا جانن والا، زبردست، حکمت والا۔ (۱۵–۱۸)

۶۵. طلاق (الطلاق)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے نبی، جدوں تسی (لوک) عورتاں نوں طلاق دیو، تے اوہناں نوں اوہناں دی عدت دے (شروع) ویلے طلاق دیو، تے عدت نوں ٹھیک ٹھیک گِنو؛ تے اللہ توں ڈرو، جیہڑا تہاڈا رب اے۔ اوہناں نوں اوہناں دے گھراں وچوں نہ کڈھو، تے نہ اوہ آپ نکلن، سوا ایس دے کہ اوہ کوئی کھلّی بے حیائی کر بیٹھن۔ تے ایہہ اللہ دیاں مقرر کیتیاں حداں نیں؛ تے جیہڑا اللہ دیاں حداں توں اگے ودھے اوس نے اپنی ای جان اُتے ظلم کیتا۔ تُوں نہیں جاندا: ہو سکدا اے اللہ ایس دے مگروں کوئی نویں صورت پیدا کر دیوے۔ (۱)

فیر جدوں اوہ اپنی مدت (دے آخر) نوں اپڑن لگن، تے یا تے اوہناں نوں بھلے طریقے نال روک لؤ یا بھلے طریقے نال وکھ کر دیو۔ تے اپنے وچوں دو انصاف والے بندیاں نوں گواہ بنا لؤ، تے اللہ لئی گواہی ٹھیک ٹھیک دیو۔ ایہہ اوہ گل اے جیہدی نصیحت اوہنوں کیتی جاندی اے جیہڑا اللہ تے آخرت دے دن اُتے ایمان رکھدا ہووے۔ تے جیہڑا اللہ توں ڈرے — اوہ اوہدے لئی نکلن دی راہ بنا دے گا، تے اوہنوں اوتھوں رزق دے گا جِتھوں اوہنوں گمان وی نہ ہووے۔ تے جیہڑا اللہ اُتے بھروسا کرے — اوہ اوہدے لئی کافی اے۔ بے شک اللہ اپنا کم پورا کر کے رہندا اے؛ اللہ نے ہر شے دا اک اندازہ مقرر کر رکھیا اے۔ (۲–۳)

تے تہاڈیاں عورتاں وچوں جیہڑیاں حیض توں نااُمید ہو چکیاں ہون، جے تہانوں شک ہووے، تے اوہناں دی عدت تِن مہینے اے، تے اوہناں دی وی جنہاں نوں اجے حیض آیا ای نہیں۔ تے حمل والیاں دی مدت ایہہ اے کہ اوہ اپنا حمل جَن لین۔ تے جیہڑا اللہ توں ڈرے — اوہ اوہدے کم وچ اوہدے لئی سوکھ پیدا کر دے گا۔ ایہہ اللہ دا حکم اے، جیہڑا اوس نے تہاڈے ول اتاریا اے۔ تے جیہڑا اللہ توں ڈرے — اوہ اوہدیاں برائیاں اوہدے توں دور کر دے گا تے اوہدا اجر وڈا کر دے گا۔ (۴–۵)

اوہناں نوں اوتھے ای رکھو جتھے تسی آپ رہندے او، اپنی حیثیت دے مطابق، تے اوہناں نوں تنگ کرن لئی اوہناں نوں تکلیف نہ دیو۔ تے جے اوہ حمل والیاں ہون، تے اوہناں اُتے خرچ کردے رہوو ایتھوں تائیں کہ اوہ اپنا حمل جَن لین؛ فیر جے اوہ تہاڈے لئی (بچے نوں) دُدھ پیاؤن، تے اوہناں نوں اوہناں دی اجرت دیو، تے آپس وچ بھلے طریقے نال صلاح کر لؤ۔ تے جے تسی اک دوجے نال تنگی کرو، تے اوہدے (پیو) لئی کوئی ہور عورت دُدھ پیا دے گی۔ کھلّے ہتھ والا اپنی گنجائش دے مطابق خرچ کرے؛ تے جیہدا رزق تنگ ہووے اوہ اوسے وچوں خرچ کرے جو اللہ نے اوہنوں دتا اے۔ اللہ کسے جان اُتے اوس توں ودھ بوجھ نہیں پاؤندا جِنّا اوس نے اوہنوں دتا اے۔ اللہ تنگی دے مگروں چھیتی ای سوکھ پیدا کر دے گا۔ (۶–۷)

تے کِنّیاں ای بستیاں سن جنہاں نے اپنے رب دے تے اوہدے رسولاں دے حکم توں سرکشی کیتی! سو اساں اوہناں کولوں سخت حساب لیا تے اوہناں نوں بہت بُرا عذاب دتا۔ سو اوہناں نے اپنے کیتے دا وبال چکھ لیا، تے اوہناں دے کم دا انجام گھاٹا ای رہیا۔ اللہ نے اوہناں لئی سخت عذاب تیار کر رکھیا اے۔ سو اللہ توں ڈرو، اے عقل والیو، جیہڑے ایمان لیائے او: بے شک اللہ نے تہاڈے ول اک نصیحت اتاری اے، اک رسول جیہڑا تہانوں اللہ دیاں کھلّیاں آیتاں پڑھ کے سناؤندا اے، تاں جے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں نوں ہنیریاں وچوں کڈھ کے چانن ول لے آوے۔ تے جیہڑا اللہ اُتے ایمان لیاوے تے نیک عمل کرے، اوہ اوہنوں ایسے باغاں

وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے۔ بے شک اللہ نے اوہدے لئی بہت چنگا رزق رکھیا اے۔ (۸–۱۱)

اللہ اوہ اے جنہے ست اسمان پیدا کیتے، تے زمین وچوں وی اوہناں ورگیاں۔ اوہناں دے وچکار حکم اُتردا رہندا اے، تاں جے تسی جان لؤ کہ اللہ ہر شے اُتے قادر اے، تے ایہہ کہ اللہ نے ہر شے نوں اپنے علم نال گھیر رکھیا اے۔ (۱۲)

۶۶. حرام ٹھہراؤنا (التحریم)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے نبی، تُوں اوس شے نوں کیوں حرام کرنا ایں جیہڑی اللہ نے تیرے لئی حلال کیتی اے، اپنیاں بیویاں دی خوشی چاہندا ہویا؟ تے اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ بے شک اللہ نے تہاڈے لئی تہاڈیاں قسماں کھولن دا طریقہ مقرر کر دتا اے۔ تے اللہ تہاڈا کارساز اے؛ تے اوہو سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ (۱–۲)

تے جدوں نبی نے اپنی اک بیوی نوں اک بھیت دی گل دسی، فیر جدوں اوس نے اوہ (کسے ہور نوں) دس دتی، تے اللہ نے نبی اُتے ایہہ ظاہر کر دتا، تے اوس نے اوہدا کجھ حصہ جتا دتا تے کجھ توں درگزر کیتا۔ فیر جدوں اوس نے اوہنوں ایہہ گل جتائی، تے اوہ بولی: "تینوں ایہہ کیس نے دسیا؟" اوس نے آکھیا: "مینوں اوس نے دسیا جیہڑا سب کجھ جانن والا، پوری خبر رکھن والا اے۔" جے تسی دوویں اللہ دے اگے توبہ کرو (تے ایہو چنگا اے)، کیوں جے تہاڈے دل جھُک گئے نیں؛ تے جے تسی نبی دے خلاف اک دوجی دی مدد کرو گیاں، تے بے شک اللہ اوہدا کارساز اے، تے جبریل، تے نیک ایمان والے؛ تے ایس دے مگروں فرشتے وی مددگار نیں۔ ہو سکدا اے، جے اوہ تہانوں طلاق دے دیوے، تے اوہدا رب تہاڈے بدلے اوہنوں تہاڈے توں چنگیاں بیویاں دے دیوے: فرمانبردار (مسلمان)، ایمان والیاں، عبادت گزار، توبہ کرن والیاں، بندگی کرن والیاں، روزے رکھن والیاں، بیاہیاں ہوئیاں وی تے کنواریاں وی۔ (۳–۵)

اے ایمان والیو، اپنے آپ نوں تے اپنے گھر والیاں نوں اوس اگ توں بچاؤ جیہدا بالن انسان تے پتھر نیں، جیہدے اُتے سخت دل، زور والے فرشتے مقرر نیں، جیہڑے اللہ دے کسے حکم وچ اوہدی نافرمانی نہیں کردے، تے اوہو کردے نیں جیہدا اوہناں نوں حکم دتا جاندا اے۔ "اے کافرو، اج بہانے نہ بناؤ: تہانوں بس اوسے دا بدلہ دتا جا رہیا اے جو تسی کردے سو۔" (۶–۷)

اے ایمان والیو، اللہ دے اگے سچی توبہ کرو۔ اُمید اے کہ تہاڈا رب تہاڈیاں برائیاں تہاڈے توں دور کر دے گا تے تہانوں ایسے باغاں وچ داخل کرے گا جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوس دن جدوں اللہ نبی نوں تے اوہناں نوں جیہڑے اوہدے نال ایمان لیائے رسوا نہیں کرے گا۔ اوہناں دا نور اوہناں دے اگے اگے تے اوہناں دے سجے پاسے دوڑ رہیا ہووے گا، تے اوہ آکھن گے: "اے ساڈے رب، ساڈے لئی ساڈا نور پورا کر دے تے سانوں بخش دے: بے شک تُوں ہر شے اُتے قادر ایں۔" (۸)

اے نبی، کافراں تے منافقاں نال جہاد کر، تے اوہناں اُتے سختی کر۔ تے اوہناں دا ٹھکانا دوزخ اے — تے اوہ بُرا ٹھکانا اے! اللہ نے کافراں لئی اک مثال بیان کیتی اے: نوح دی بیوی تے لوط دی بیوی دی۔ اوہ دوویں ساڈے بندیاں وچوں دو نیک بندیاں دے نکاح وچ سن، پر اوہناں نے اوہناں نال خیانت کیتی، سو اوہ دوویں (خاوند) اللہ دے مقابلے اوہناں دے کجھ وی کم نہ آئے۔ تے آکھیا گیا: "(اگ وچ) داخل ہون والیاں دے نال تسی وی اگ وچ داخل ہو جاؤ۔" تے اللہ نے ایمان والیاں لئی اک مثال بیان کیتی اے: فرعون دی بیوی دی، جدوں اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میرے لئی اپنے کول جنت وچ اک گھر بنا دے؛ تے مینوں فرعون توں تے اوہدے کرتوتاں توں بچا لے، تے مینوں ظالم لوکاں توں بچا لے۔" تے عمران دی دھی مریم دی، جنہے اپنی پاک دامنی دی

حفاظت کیتی: سو اساں اوہدے وچ اپنی روح پھُوکی، تے اوس نے اپنے رب دیاں گلاں تے اوہدیاں کتاباں نوں سچ منیا، تے اوہ فرمانبردار عبادت گزاراں وچوں سی۔ (۹–۱۲)

۶۷. بادشاہی (الملک)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

بڑا ای برکت والا اے اوہ جیہدے ہتھ وچ ساری بادشاہی اے، تے اوہ ہر شے اُتے قادر اے — اوہ جنہے موت تے حیاتی نوں پیدا کیتا تاں جے تہانوں آزمائے کہ تہاڈے وچوں کون عمل وچ سب توں چنگا اے۔ تے اوہو زبردست، بڑا بخشن والا اے۔ اوہ جنہے ست اسمان اُتّوں تھلّی پیدا کیتے۔ تُوں رحمٰن دی پیدائش وچ کوئی فرق نہ ویکھیں گا۔ فیر نظر پھیر کے ویکھ: کیہ تینوں کوئی دراڑ دِسدی اے؟ فیر بار بار نظر پھیر کے ویکھ: تیری نظر تھکی ہاری، ناکام ہو کے تیرے ول پرت آوے گی۔ (۱–۴)

تے بے شک اساں نیڑلے اسمان نوں چراغاں نال سجایا اے، تے اوہناں نوں شیطاناں لئی مار دا سامان بنایا اے، تے اوہناں لئی اساں بھڑکدی اگ دا عذاب تیار کر رکھیا اے۔ تے جنہاں نے اپنے رب دا انکار کیتا اوہناں لئی دوزخ دا عذاب اے — تے اوہ بُرا ٹھکانا اے! جدوں اوہ اوہدے وچ سُٹّے جان گے تے اوہدی دھاڑن دی واج سُنن گے تے اوہ جوش مار رہی ہووے گی، اینج لگے گا جیویں غصے نال پاٹ پوے گی۔ جدوں وی کوئی ٹولا اوہدے وچ سُٹیا جاوے گا، تے اوہدے داروغے اوہناں توں پُچھن گے: "کیہ تہاڈے کول کوئی ڈراؤن والا نہیں سی آیا؟" اوہ آکھن گے: "کیوں نہیں، بے شک ساڈے کول ڈراؤن والا آیا سی، پر اساں اوہنوں جھٹلا دتا تے آکھیا کہ اللہ نے کجھ وی نہیں اتاریا، تے تسی تے بس وڈی گمراہی وچ او۔" تے اوہ آکھن گے: "جے اسیں سُندے، یا عقل توں کم لیندے، تے بھڑکدی اگ والیاں وچ نہ ہوندے۔" سو اوہ اپنے گناہ دا اقرار کر لین گے — سو دوری ہووے بھڑکدی اگ والیاں لئی! بے شک جیہڑے بِنا ویکھے اپنے رب توں ڈردے نیں، اوہناں لئی بخشش تے وڈا اجر اے۔ (۵–۱۲)

تے تسی اپنی گل ہولی آکھو یا اُچی، بے شک اوہ سینیاں دیاں گلاں نوں خوب جاندا اے۔ بھلا اوہ نہ جانے گا، جنہے پیدا کیتا؟ تے اوہو باریک بین، پوری خبر رکھن والا اے۔ اوہو اے جنہے زمین نوں تہاڈے لئی نرم (تابع) کر دتا: سو اوہدے رستیاں وچ چلو پھرو تے اوہدے رزق وچوں کھاؤ — تے اوسے ول (جی اُٹھ کے) جانا اے۔ کیہ تسی اوس توں بے خوف ہو گئے او جیہڑا اسمان وچ اے کہ اوہ تہانوں زمین وچ دھسا دیوے تے اچانک اوہ لرزن لگ پوے؟ یا تسی اوس توں بے خوف ہو گئے او جیہڑا اسمان وچ اے کہ اوہ تہاڈے اُتے پتھراں دی ہنیری بھیج دیوے؟ فیر تہانوں پتا لگ جاوے گا کہ میرا ڈراوا کیہو جیہا سی۔ تے بے شک ایہناں توں پہلیاں نے وی جھٹلایا سی: سو میرا انکار (عذاب) کیہو جیہا سی! کیہ اوہناں نے اپنے اُتے پنچھیاں نوں نہیں ویکھیا، کہ پر پھیلاؤندے وی نیں تے سمیٹدے وی نیں؟ اوہناں نوں رحمٰن توں سوا کوئی نہیں تھمدا: بے شک اوہ ہر شے نوں ویکھ رہیا اے۔ بھلا اوہ کون اے جیہڑا تہاڈا لشکر بن کے، رحمٰن دے مقابلے تہاڈی مدد کرے؟ کافر تے بس دھوکے وچ ای پئے نیں۔ بھلا اوہ کون اے جیہڑا تہانوں رزق دیوے جے اوہ اپنا رزق روک لوے؟ سگوں اوہ سرکشی تے نفرت اُتے اَڑے ہوئے نیں۔ بھلا جیہڑا اپنے مونہہ دے بھار مُودھا ہو کے چلدا اے اوہ ودھ سدھے راہ اُتے اے، یا اوہ جیہڑا سدھے راہ اُتے سدھا ہو کے چلدا اے؟ (۱۳–۲۲)

آکھو: "اوہو اے جنہے تہانوں پیدا کیتا تے تہاڈے لئی کن، اکھاں تے دل بنائے — تسی بہت ای گھٹ شکر کردے او!" آکھو: "اوہو اے جنہے تہانوں زمین وچ کھلار دتا، تے اوسے ول تسی اکٹھے کیتے جاؤ گے۔"

تے اوہ آکھدے نیں: ‘‘ایہہ وعدہ کدوں پورا ہووے گا، جے تسی سچے او؟’’ آکھو: ‘‘(ایہدا) علم تے بس اللہ ای دے کول اے؛ تے میں تے بس اک کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں۔’’ فیر جدوں اوہ اوہنوں نیڑے آیا ہویا ویکھن گے، تے کافراں دے چہرے وگڑ جان گے، تے آکھیا جاوے گا: ‘‘ایہہ اے اوہ جیہڑا تسی منگدے سو۔’’ آکھو: ‘‘بھلا ویکھو تاں: جے اللہ مینوں تے میرے ساتھیاں نوں ہلاک کر دیوے، یا ساڈے اُتے رحم کرے، تے کافراں نوں دردناک عذاب توں کون بچاوے گا؟’’ آکھو: ‘‘اوہو رحمٰن اے: اسیں اوہدے اُتے ایمان لیائے تے اوسے اُتے اساں بھروسا کیتا۔ سو چھیتی ای تہانوں پتا لگ جاوے گا کہ کون کھلّی گمراہی وچ اے۔’’ (۲۳–۲۹)

آکھو: ‘‘بھلا ویکھو تاں: جے تہاڈا پانی زمین وچ ڈُونگھا اُتر جاوے، تے کون اے جیہڑا تہاڈے کول وگدا پانی لے آوے؟’’[52] (۳۰)

[52] اوہ پانی جیہڑا ڈُونگھا اُتر سکدا اے: قرآن ۶۷:۳۰ اُتے اک فلسفیانہ تے دینی شرح

۶۸. قلم (القلم)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

نون۔ قسم اے قلم دی تے اوس دی جو اوہ لکھدے نیں، اے نبی، تُوں اپنے رب دے فضل نال دیوانہ نہیں۔ تے بے شک تیرے لئی ایسا اجر اے جیہڑا کدے مُکن والا نہیں، تے بے شک تُوں بہت وڈے اخلاق اُتے ایں۔ سو چھیتی ای تُوں وی ویکھ لویں گا، تے اوہ وی ویکھ لین گے، کہ تہاڈے وچوں کیہنوں جنون اے۔ بے شک تیرا رب خوب جاندا اے کہ کون اوہدے راہ توں بھٹکیا، تے اوہ ہدایت پاؤن والیاں نوں وی خوب جاندا اے۔ سو تُوں جھٹلاؤن والیاں دا آکھا نہ من: اوہ چاہندے نیں کہ تُوں ڈھیلا پویں، تے اوہ وی ڈھیلے پے جان۔ تے کسے ایسے بندے دا آکھا نہ من جیہڑا بہت قسماں کھان والا، ذلیل اے، طعنے دین والا، چغلیاں لئی پھرن والا، بھلائی توں روکن والا، حدوں ودھن والا، گناہگار، اُجڈ، تے ایس سب دے مگروں بد اصل وی — بس ایس لئی کہ اوہ مال تے پُتراں والا اے۔ جدوں اوہدے سامہنے ساڈیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں تے آکھدا اے: "اگلیاں دیاں کہانیاں!" چھیتی ای اسیں اوہدی تھوتھنی اُتے داغ لاواں گے۔ (۱–۱۶)

بے شک اساں اوہناں نوں اوویں ای آزمایا اے جیویں باغ والیاں نوں آزمایا سی، جدوں اوہناں نے قسماں کھادیاں کہ سویر ہوندیاں ضرور اوہدا پھل توڑ لین گے، تے اوہناں نے (اللہ دی مرضی دی) کوئی گنجائش نہ رکھی۔ سو تیرے رب ولوں اک پھیرا پاؤن والی (آفت) اوہدے اُتے پھر گئی تے اوہ سُتّے پئے سن، تے سویر ہوندیاں اوہ اینج ہو گیا جیویں وڈھی ہوئی کھیتی۔ فیر سویرے سویرے اوہناں نے اک دوجے نوں واجاں ماریاں: "جے تسی پھل توڑنا اے تے اپنی کھیتی ول سویلے ای چل پوو۔" سو اوہ چل پئے، تے آپس وچ چُپکے چُپکے آکھدے جاندے سن: "اج تہاڈے ہوندیاں ایہدے وچ کوئی مسکین نہ وڑن پاوے۔" تے اوہ سویلے سویلے (روکن دے) ارادے دے نال چلے، ایہہ سمجھدے ہوئے کہ اوہ قادر نیں۔ فیر جدوں اوہناں نے اوہنوں ویکھیا، تے آکھن لگے: "اسیں تے پک نال راہ بھُل گئے آں! نہیں — سگوں اسیں تے محروم رہ گئے!" اوہناں وچوں سب توں چنگے بندے نے آکھیا: "کیہ میں تہانوں آکھیا نہیں سی کہ تسی تسبیح کیوں نہیں کردے؟" اوہ آکھن لگے: "پاک اے ساڈا رب! بے شک اسیں ای ظالم ساں۔" فیر اوہ اک دوجے ول مونہہ کر کے ملامت کرن لگے۔ اوہناں نے آکھیا: "ہائے ساڈی شامت! بے شک اسیں ای سرکش ساں۔ اُمید اے ساڈا رب سانوں ایہدے بدلے ایس توں چنگا دے دے گا: بے شک اسیں اپنے رب ای ول رغبت رکھدے آں۔" عذاب اینج ای ہوندا اے؛ تے آخرت دا عذاب تے کتے وڈا اے، کاش اوہ جاندے۔ (۱۷–۳۳)

بے شک پرہیزگاراں لئی اوہناں دے رب دے کول نعمتاں والے باغ نیں۔ تے کیہ اسیں فرمانبرداراں (مسلماناں) نوں مجرماں ورگا کر دیاں گے؟ تہانوں کیہ ہو گیا اے؟ تسی کیہو جیہا فیصلہ کردے او؟ یا تہاڈے کول کوئی کتاب اے جیہدے وچ تسی پڑھدے او کہ اوتھے تہاڈے لئی اوہو کجھ اے جو تسی پسند کرو؟ یا تہاڈے لئی ساڈے ذمے قیامت دے دن تائیں اپڑن والیاں قسماں نیں، کہ تہاڈے لئی اوہو کجھ اے جو تسی فیصلہ کرو؟ اوہناں توں پُچھ کہ اوہناں وچوں کون ایہدا ضامن اے! یا اوہناں دے کجھ شریک نیں؟ تے اوہ اپنے شریکاں نوں لے آؤن، جے اوہ سچے نیں۔ جیس دن پِنّی کھول دتی جاوے گی تے اوہناں نوں سجدے لئی بلایا جاوے گا، تے اوہ (سجدہ) نہ کر سکن گے؛ اوہناں دیاں اکھاں جھُکیاں ہون گیاں، تے اوہناں اُتے ذلت چھائی ہووے گی۔ حالانکہ اوہناں نوں (دنیا وچ) سجدے لئی بلایا جاندا سی جدوں اوہ بھلے چنگے سن۔ (۳۴–۴۳)

سو مینوں تے اوہنوں چھڈ دے جیہڑا ایس کلام نوں جھٹلاؤندا اے: اسیں اوہناں نوں ہولی ہولی اودھروں (تباہی ول) لے جاواں گے جِدھروں اوہناں نوں خبر وی نہ ہووے گی۔ تے میں اوہناں نوں مہلت دینا آں، بے شک میری تدبیر بڑی پکی اے۔ یا کیہ تُوں اوہناں کولوں کوئی اجر منگنا ایں، کہ اوہ تاوان دے بوجھ ہیٹھ دبے جاندے نیں؟ یا اوہناں دے کول غیب دا علم اے، کہ اوہ لکھ لیندے نیں؟ سو اپنے رب دے حکم لئی صبر کر، تے مچھی والے ورگا نہ ہو، جدوں اوس نے پکاریا تے اوہ غم نال گھُٹیا ہویا سی۔ جے اوہدے رب دی نعمت اوہنوں نہ سنبھال لیندی، تے اوہ چٹیل میدان وچ بُرے حال سُٹ دتا جاندا۔ پر اوہدے رب نے اوہنوں چُن لیا تے اوہنوں نیک لوکاں وچوں بنا دتا۔ تے بے شک کافر جدوں ایہہ نصیحت سُندے نیں تے اینج لگدا اے کہ اپنیاں نظراں نال تینوں پھسلا دین گے، تے آکھدے نیں: "ایہہ تے پک نال دیوانہ اے!" حالانکہ ایہہ تے سارے جہاناں لئی بس اک نصیحت اے۔ (۴۴–۵۲)

۶۹. ہو کے رہن والی گھڑی (الحاقہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اوہ ہو کے رہن والی! کیہ اے اوہ ہو کے رہن والی؟ تے تینوں کیہ خبر کہ اوہ ہو کے رہن والی کیہ اے؟ (۱–۳)

ثمود تے عاد نے اوس کھڑکاؤن والی (آفت) نوں جھٹلایا۔ سو ثمود تے حدوں ودھی ہوئی (چنگھاڑ) نال ہلاک کر دتے گئے؛ تے رہے عاد، تے اوہ اک تیز شُوکدی ہوئی بے قابو ہنیری نال ہلاک کر دتے گئے، جیہنوں اوس نے ست راتاں تے اٹھ دن لگاتار اوہناں اُتے چھڈی رکھیا، سو تُوں اوہناں لوکاں نوں اوہدے وچ اینج ڈِگے پئے ویکھدا، جیویں اوہ کھجوراں دے کھوکھلے مُڈھ ہون۔ تے کیہ تینوں اوہناں دا کوئی باقی بچیا دِسدا اے؟ تے فرعون، تے اوہ جیہڑے اوہدے توں پہلاں سن، تے اُلٹیاں ہوئیاں بستیاں، سب نے وڈی خطا کیتی؛ سو اوہناں نے اپنے رب دے رسول دی نافرمانی کیتی، تے اوس نے اوہناں نوں بڑی سخت پھڑ نال پھڑیا۔ بے شک جدوں پانی حدوں چڑھ گیا، تے اساں تہانوں چلدی کشتی وچ سوار کیتا، تاں جے اسیں اوہنوں تہاڈے لئی اک یادگار بنائیے، تے یاد رکھن والا کن اوہنوں یاد رکھے۔ (۴–۱۲)

فیر جدوں صور وچ اکو پھُوک ماری جاوے گی، تے زمین تے پہاڑ چُک لئے جان گے تے اکو چوٹ وچ چُورا چُورا کر دتے جان گے، سو اوس دن اوہ ہون والی ہو پوے گی؛ تے اسمان پاٹ جاوے گا، سو اوس دن اوہ بودا ہووے گا؛ تے فرشتے اوہدے کنڈھیاں اُتے ہون گے، تے اوس دن تیرے رب دے عرش نوں اٹھ (فرشتے) اپنے اُتے چُکی ہوئے ہون گے۔ اوس دن تسی پیش کیتے جاؤ گے: تہاڈا کوئی بھیت لُکیا نہیں رہے گا۔ فیر جیہدا اعمال نامہ اوہدے سجے ہتھ وچ دتا گیا اوہ آکھے گا: "آؤ، میرا اعمال نامہ پڑھو! مینوں یقین سی کہ میں اپنے حساب نوں ملن والا آں۔" سو اوہ من پسند حیاتی وچ ہووے گا، اُچی جنت وچ، جیہدے خوشے جھُکے پئے ہون گے۔ "مزے نال کھاؤ تے پیو اوہناں عملاں دے بدلے جیہڑے تُسّاں گزرے دناں وچ اگے بھیجے۔" تے جیہدا اعمال نامہ اوہدے کھبے ہتھ وچ دتا گیا اوہ آکھے گا: "ہائے کاش مینوں میرا اعمال نامہ دتا ای نہ جاندا، تے مینوں پتا ای نہ لگدا کہ میرا حساب کیہ اے! ہائے کاش اوہو (موت) کم تمام کر دیندی! میرا مال میرے کجھ کم نہ آیا؛ میرا زور میرے توں جاندا رہیا۔" "ایہنوں پھڑو تے ایہنوں طوق پا دیو، فیر ایہنوں دوزخ وچ جھونک دیو، فیر اک زنجیر وچ جیہدی لمائی ستّر گز اے ایہنوں جکڑ دیو!" بے شک اوہ عظمت والے اللہ اُتے ایمان نہیں سی رکھدا، تے نہ مسکین نوں کھواؤن دی ترغیب دیندا سی۔ سو اج ایتھے اوہدا نہ کوئی دلی دوست اے، تے نہ زخماں دے دھوون توں سوا کوئی کھانا، جیہنوں خطاکاراں توں سوا کوئی نہیں کھاندا۔ (۱۳–۳۷)

سو میں قسم کھاندا آں اوہناں چیزاں دی جیہڑیاں تسی ویکھدے او تے اوہناں دی جیہڑیاں تسی نہیں ویکھدے: بے شک ایہہ اک عزت والے رسول دا (لیاندا ہویا) کلام اے، تے ایہہ کسے شاعر دا کلام نہیں — تسی بہت ای گھٹ ایمان لیاؤندے او! — تے نہ کسے کاہن دا کلام اے — تسی بہت ای گھٹ نصیحت پھڑدے او! ایہہ سارے جہاناں دے رب ولوں اتاریا ہویا اے۔ تے جے اوہ (رسول) ساڈے ناں اُتے کوئی گلاں گھڑ لیندا، تے اسیں اوہنوں سجے ہتھوں پھڑ لیندے، فیر اوہدی شہ رگ وڈھ دیندے، فیر تہاڈے وچوں کوئی وی اوہدے توں (سانوں) روکن والا نہ ہوندا۔ تے بے شک ایہہ پرہیزگاراں لئی اک نصیحت اے۔ تے بے شک اسیں جاندے آں

کہ تہاڈے وچوں کجھ جھٹلاؤن والے نیں؛ تے بے شک ایہہ کافراں لئی حسرت دا سبب اے؛ تے بے شک ایہہ بالکل یقینی حق اے۔ سو اپنے عظمت والے رب دے ناں دی تسبیح کر۔ (۳۸–۵۲)

۷۰. چڑھائی دے رستے (المعارج)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اک منگن والے نے اوس عذاب دی منگ کیتی جیہڑا ہو کے رہن والا اے، کافراں اُتے — اوہنوں کوئی ٹالن والا نہیں — اللہ ولوں، جیہڑا چڑھائیاں (اُچے درجیاں) دا مالک اے۔ فرشتے تے روح اوہدے ول اک ایسے دن وچ چڑھدے نیں جیہدی مدت پنجاہ ہزار ورھے اے۔ سو صبر کر، سوہنا صبر۔ بے شک اوہ اوہنوں دور ویکھدے نیں، تے اسیں اوہنوں نیڑے ویکھدے آں: جیس دن اسمان پگھلے ہوئے تانبے ورگا ہو جاوے گا تے پہاڑ دُھنی ہوئی رنگین اُن ورگے، تے کوئی دلی دوست کسے دلی دوست نوں نہیں پُچھے گا، حالانکہ اوہ اک دوجے نوں وکھا دتے جان گے۔ مجرم چاہے گا کہ کاش اوس دن دے عذاب توں چھُٹن لئی فدیے وچ دے دیوے اپنے پُتراں نوں، تے اپنی بیوی نوں، تے اپنے بھرا نوں، تے اپنے اوس کنبے نوں جیہڑا اوہنوں پناہ دیندا سی، تے زمین وچ جِنّے وی نیں ساریاں نوں — فیر ایہہ اوہنوں بچا لوے۔ ہرگز نہیں! بے شک اوہ بھڑکدی اگ اے، سِر دی کھلّ اُدھیڑ لین والی، اوہ ہر اوس بندے نوں بلاؤندی اے جنہے پِٹھ پھیری تے مونہہ موڑیا، تے (مال) جمع کیتا فیر اوہنوں سنبھال سنبھال کے رکھیا۔ (۱–۱۸)

بے شک انسان بے صبرا پیدا کیتا گیا اے: جدوں اوہنوں تکلیف اپڑدی اے تے گھبرا اُٹھدا اے، تے جدوں اوہنوں بھلائی ملدی اے تے کنجوس بن جاندا اے — سوا نماز پڑھن والیاں دے، جیہڑے اپنی نماز اُتے ہمیشہ قائم رہندے نیں؛ تے جنہاں دے مالاں وچ اک مقرر حق اے منگن والے لئی تے محروم لئی؛ تے جیہڑے جزا دے دن نوں سچ مندے نیں؛ تے جیہڑے اپنے رب دے عذاب توں ڈردے رہندے نیں — بے شک اوہناں دے رب دا عذاب ایسی شے نہیں جیہدے توں بے خوف ہویا جاوے — تے جیہڑے اپنیاں شرم گاہاں دی حفاظت کردے نیں، سوا اپنیاں بیویاں دے یا اوہناں (باندیاں) دے جیہڑیاں اوہناں دی ملکیت وچ نیں، کہ ایہناں وچ اوہناں اُتے کوئی ملامت نہیں — فیر جیہڑا ایس توں اگے کجھ چاہے، تے ایہو لوک حدوں ودھن والے نیں — تے جیہڑے اپنیاں امانتاں تے اپنے عہد دا دھیان رکھدے نیں؛ تے جیہڑے اپنیاں گواہیاں اُتے قائم رہندے نیں؛ تے جیہڑے اپنی نماز دی حفاظت کردے نیں۔ ایہو لوک باغاں وچ عزت نال رکھے جان گے۔ (۱۹–۳۵)

سو اے نبی، کافراں نوں کیہ ہو گیا اے، کہ اوہ تیرے ول دوڑے چلے آؤندے نیں، سجے پاسیوں وی تے کھبے پاسیوں وی، ٹولیاں دیاں ٹولیاں؟ کیہ اوہناں وچوں ہر اک ایہہ لالچ رکھدا اے کہ نعمتاں والی جنت وچ داخل کر دتا جاوے گا؟ ہرگز نہیں! بے شک اساں اوہناں نوں اوس شے توں پیدا کیتا اے جیہنوں اوہ جاندے نیں۔ سو میں قسم کھاندا آں چڑھدیاں تے لہندیاں دے رب دی کہ بے شک اسیں ایس اُتے قادر آں کہ اوہناں دی تھاں اوہناں توں چنگے لے آئیے، تے اسیں عاجز ہون والے نہیں۔ سو اوہناں نوں چھڈ دے کہ بکواس وچ پئے رہن تے کھیڈدے رہن ایتھوں تائیں کہ اپنے اوس دن نوں جا ملن جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا اے: جیس دن اوہ قبراں وچوں دوڑدے ہوئے نکلن گے، جیویں کسے نشان ول دوڑ لا رہے ہون، اوہناں دیاں اکھاں جھُکیاں ہون گیاں، اوہناں اُتے ذلت چھائی ہووے گی۔ ایہو اوہ دن اے جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا سی۔ (۳۶–۴۴)

۷۱. نوح (نوح)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

بے شک اساں نوح نوں اوہدی قوم ول بھیجیا: "کہ اپنی قوم نوں ڈرا ایس توں پہلاں کہ اوہناں اُتے دردناک عذاب آ جاوے۔" اوس نے آکھیا: "اے میری قوم، بے شک میں تہاڈے لئی اک کھلّم کھلّا ڈراؤن والا آں: کہ اللہ دی عبادت کرو، تے اوسے توں ڈرو، تے میرا حکم منو۔ اوہ تہاڈے گناہ بخش دے گا تے تہانوں اک مقرر ویلے تائیں مہلت دے گا۔ بے شک اللہ دا مقرر کیتا ہویا ویلا جدوں آ جاوے تے پچھے نہیں پایا جاندا، کاش تسی جاندے۔" (۱–۴)

اوس نے آکھیا: "اے میرے رب، میں اپنی قوم نوں رات تے دن بلایا، پر میرے بلاؤن نال اوہناں دا نسنا ای ودھیا۔ تے جدوں وی میں اوہناں نوں بلایا، تاں جے تُوں اوہناں نوں بخش دیویں، اوہناں نے اپنیاں اُنگلاں اپنے کَنّاں وچ دے لئیاں، تے اپنے کپڑے (اپنے اُتے) لپیٹ لئے، تے اَڑ گئے تے بڑا ای تکبر کیتا۔ فیر میں اوہناں نوں اُچی واج نال بلایا؛ فیر میں اوہناں نوں کھلّم کھلّا وی سمجھایا تے چُپ چپیتے وی سمجھایا، تے میں آکھیا: اپنے رب کولوں بخشش منگو: بے شک اوہ بڑا بخشن والا اے۔ اوہ تہاڈے اُتے اسمان توں زور دا مینہہ ورساوے گا، تے مال تے پُتراں نال تہاڈی مدد کرے گا، تے تہاڈے لئی باغ بنا دے گا تے تہاڈے لئی نہراں بنا دے گا۔ تہانوں کیہ ہو گیا اے، کہ تسی اللہ دی عظمت دا خیال نہیں رکھدے، حالانکہ اوس نے تہانوں طرحاں طرحاں (دے مرحلیاں) وچ پیدا کیتا اے؟ کیہ تُسّاں نہیں ویکھیا کہ اللہ نے کیویں ست اسمان اُتّوں تھلّی پیدا کیتے، تے اوہناں وچ چَن نوں چانن بنایا تے سورج نوں چراغ بنایا؟ تے اللہ نے تہانوں زمین وچوں اک بُوٹے وانگوں اُگایا، فیر اوہ تہانوں ایسے وچ پرتاوے گا، تے (فیر) تہانوں نویں سِریوں باہر کڈھے گا۔ تے اللہ نے تہاڈے لئی زمین نوں وچھونا بنایا، تاں جے تسی اوہدے کھلّے رستیاں وچ چلو۔" (۵–۲۰)

نوح نے آکھیا: "اے میرے رب، بے شک اوہناں نے میری نافرمانی کیتی تے اوہناں دے پچھے لگ گئے جنہاں دے مال تے اولاد نے اوہناں دے گھاٹے وچ ای وادھا کیتا۔ تے اوہناں نے بڑی وڈی چال چلی، تے آکھیا: اپنے معبوداں نوں ہرگز نہ چھڈنا: تے نہ وَدّ نوں چھڈنا، تے نہ سُواع نوں، تے نہ یَغوث تے یَعوق تے نَسر نوں۔ تے اوہناں نے بہتیاں نوں گمراہ کر دتا اے۔ اے میرے رب، تُوں ظالماں دی گمراہی ای وچ وادھا کر۔" (۲۱–۲۴)

اوہ اپنے گناہاں پاروں ڈوب دتے گئے، فیر اگ وچ داخل کر دتے گئے، تے اوہناں نے اللہ توں سوا اپنے لئی کوئی مددگار نہ پائے۔ تے نوح نے آکھیا: "اے میرے رب، زمین اُتے کافراں وچوں کوئی اک وی وسدا نہ چھڈ۔ جے تُوں اوہناں نوں چھڈ دتا، تے اوہ تیرے بندیاں نوں گمراہ کرن گے تے بدکار، ناشکری اولاد ای جَنن گے۔ اے میرے رب، مینوں بخش دے تے میرے ماں پیو نوں، تے اوہنوں وی جیہڑا ایمان والا بن کے میرے گھر وچ داخل ہووے، تے سارے ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں نوں؛ تے ظالماں لئی تباہی توں سوا کجھ نہ ودھا۔" (۲۵–۲۸)

۷۲. جِن (الجن)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے نبی، آکھو: "میرے ول وحی کیتی گئی اے کہ جِنّاں دی اک ٹولی نے کن لا کے سُنیا تے آکھیا: اساں اک عجیب قرآن سُنیا اے، جیہڑا بھلائی دی راہ وکھاؤندا اے، سو اسیں اوہدے اُتے ایمان لے آئے: تے اسیں اپنے رب دے نال کدے کسے نوں شریک نہیں ٹھہراواں گے۔ تے ایہہ کہ ساڈے رب دی شان بہت اُچی اے: اوس نے نہ کوئی بیوی بنائی اے نہ پُتر۔ تے ایہہ کہ ساڈے وچوں بے وقوف اللہ دے بارے حدوں ودھیاں ہوئیاں گلاں آکھدا سی، تے ایہہ کہ اساں تے ایہو سمجھیا سی کہ انسان تے جِن اللہ اُتے کدے جھوٹھ نہیں بولن گے۔ تے ایہہ کہ انساناں وچوں کجھ مرد جِنّاں وچوں کجھ مرداں دی پناہ لیندے سن، سو اوہناں نے اوہناں دی سرکشی ہور ودھا دتی۔ تے ایہہ کہ اوہناں نے وی اوہو گمان کیتا جیہو جیہا تُسّاں کیتا، کہ اللہ کسے نوں کدے نہیں اُٹھاوے گا۔ تے ایہہ کہ اساں اسمان نوں ٹوہیا تے اوہنوں سخت پہرے داراں تے شعلیاں نال بھریا ہویا پایا۔ تے ایہہ کہ اسیں اوتھے سُنن لئی ٹھکانیاں اُتے بیٹھیا کردے ساں، پر ہن جیہڑا کن لاؤندا اے اوہ اپنے لئی اک شعلہ گھات وچ پاؤندا اے۔ تے ایہہ کہ اسیں نہیں جاندے کہ زمین والیاں دے نال کسے برائی دا ارادہ کیتا گیا اے، یا اوہناں دے رب نے اوہناں نوں سدھا راہ وکھاؤن دا ارادہ کیتا اے۔ تے ایہہ کہ ساڈے وچ کجھ نیک نیں، تے کجھ ایس توں ہور: اسیں وکھو وکھ راہواں اُتے ساں۔ تے ایہہ کہ اساں جان لیا کہ اسیں نہ زمین وچ اللہ نوں ہرا سکدے آں، تے نہ نس کے اوہنوں ہرا سکدے آں۔ تے ایہہ کہ جدوں اساں ہدایت سُنی تے اوہدے اُتے ایمان لے آئے؛ سو جیہڑا اپنے رب اُتے ایمان لیاوے اوہنوں نہ کسے گھاٹے دا ڈر اے تے نہ زیادتی دا۔ تے ایہہ کہ ساڈے وچ کجھ فرمانبردار (مسلمان) نیں، تے کجھ راہوں ہٹے ہوئے۔ سو جنہاں نے فرمانبرداری کیتی اوہناں نے بھلائی دی راہ لبھ لئی؛ تے رہے راہوں ہٹے ہوئے، تے اوہ دوزخ دا بالن بنن گے۔" (۱–۱۵)

تے ایہہ کہ جے اوہ سدھے راہ اُتے قائم رہندے، تے اسیں اوہناں نوں بہت سارا پانی پیاؤندے، تاں جے ایہدے وچ اوہناں نوں آزمائیے؛ تے جیہڑا اپنے رب دی یاد توں مونہہ پھیرے، اوہ اوہنوں چڑھدے ہوئے سخت عذاب وچ داخل کرے گا۔ تے ایہہ کہ مسجداں اللہ ای لئی نیں، سو اللہ دے نال کسے نوں نہ پکارو۔ تے ایہہ کہ جدوں اللہ دا بندہ اوہنوں پکارن لئی کھلوتا، تے نیڑے سی کہ اوہ جتھے بن بن کے اوہدے اُتے ٹُٹ پین۔ آکھو: "میں تے بس اپنے رب نوں ای پکارنا آں، تے اوہدے نال کسے نوں شریک نہیں کردا۔" آکھو: "میں تہاڈے لئی نہ کسے نقصان دا اختیار رکھدا آں تے نہ بھلائی دا۔" آکھو: "مینوں اللہ توں کوئی نہیں بچا سکدا، تے نہ میں اوہدے توں سوا کوئی پناہ دی تھاں پا سکدا آں — (میرا کم) بس اللہ ولوں (گل) اپڑا دینا تے اوہدے پیغام نیں۔ تے جیہڑا اللہ تے اوہدے رسول دی نافرمانی کرے اوہدے لئی دوزخ دی اگ اے، جیہدے وچ اوہ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے۔" ایتھوں تائیں کہ جدوں اوہ اوس شے نوں ویکھ لین گے جیہدا اوہناں نال وعدہ کیتا جاندا اے، تد اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا کہ کیہدے مددگار کمزور نیں تے کیہدی گنتی تھوڑی اے۔ آکھو: "میں نہیں جاندا کہ جیس دا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے اوہ نیڑے اے، یا میرا رب اوہدے لئی کوئی لمی مدت مقرر کر دے گا۔ اوہو غیب دا جانن والا اے، تے اوہ اپنے غیب اُتے کسے نوں مطلع نہیں کردا، سوا اوس رسول دے جیہنوں اوہ پسند کر لوے؛ فیر اوہ اوہدے اگے تے اوہدے پچھے پہرے دار لا دیندا اے، تاں جے اوہ جان لوے کہ اوہناں نے اپنے رب دے پیغام اپڑا دتے نیں۔ تے جو کجھ اوہناں دے کول اے اوس نے اوہنوں گھیر رکھیا اے، تے ہر شے نوں گِن گِن کے رکھیا اے۔" (۱۶–۲۸)

۷۳. کپڑے وچ لپٹن والا (المزمل)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے کپڑے وچ لپٹن والے، رات نوں (نماز وچ) کھلویا کر، سوا تھوڑی جیہی دے — ادھی رات، یا اوہدے توں کجھ گھٹا لے، یا اوہدے اُتے کجھ ودھا لے — تے قرآن نوں ٹھہر ٹھہر کے صاف صاف پڑھ بے شک اسیں چھیتی ای تیرے اُتے اک بھاری گل پاؤن والے آں۔ بے شک رات دا اُٹھنا (نفس نوں) روندن وچ ودھ سخت اے تے گل نوں ودھ سدھا رکھن والا، بے شک دن وچ تیرے لئی بہت لمے کم کاج نیں۔ تے اپنے رب دے ناں دا ذکر کر تے سب توں کٹ کے اوسے دا ہو رہ۔ اوہ چڑھدے تے لہندے دا رب اے، اوہدے توں سوا کوئی معبود نہیں، سو اوسے نوں اپنا کارساز بنا لے۔ تے جو کجھ اوہ آکھدے نیں اوہدے اُتے صبر کر، تے سوہنے طریقے نال اوہناں توں وکھ ہو جا۔ تے مینوں تے ایہناں جھٹلاؤن والیاں، خوش حال لوکاں نوں چھڈ دے، تے اوہناں نوں تھوڑی جیہی مہلت دے۔ بے شک ساڈے کول بیڑیاں نیں تے بھڑکدی اگ، تے گلے وچ پھسن والا کھانا، تے دردناک عذاب، جیس دن زمین تے پہاڑ کمب اُٹھن گے، تے پہاڑ ریت دے بھُربھُرے ٹِبّے بن جان گے۔ (۱–۱۴)

بے شک اساں تہاڈے ول اک رسول بھیجیا اے جیہڑا تہاڈے اُتے گواہ اے، جیویں اساں فرعون ول اک رسول بھیجیا سی۔ پر فرعون نے اوس رسول دی نافرمانی کیتی، سو اساں اوہنوں بڑی سخت پھڑ نال پھڑیا۔ فیر جے تسی کفر کرو گے، تے اوس دن توں کیویں بچو گے جیہڑا بالاں نوں بُڈھا کر دے گا، جیس دن اسمان پاٹ جاوے گا؟ اوہدا وعدہ پورا ہو کے ای رہنا اے۔ بے شک ایہہ اک نصیحت اے: سو جیہڑا چاہے اپنے رب ول راہ پھڑ لوے۔ (۱۵–۱۹)

اے نبی، بے شک تیرا رب جاندا اے کہ تُوں رات دے دو تہائی دے نیڑے، یا ادھی رات، یا اوہدا تہائی حصہ (نماز وچ) کھلوتا رہنا ایں، تے تیرے ساتھیاں وچوں اک گروہ وی۔ تے اللہ ای رات تے دن دا اندازہ ٹھہراؤندا اے؛ اوہ جاندا اے کہ تسی اوہنوں پوری طرحاں نبھا نہیں سکدے، سو اوس نے تہاڈے اُتے مہربانی کیتی۔ سو قرآن وچوں جِنّا سوکھا ہووے پڑھ لیا کرو۔ اوہ جاندا اے کہ تہاڈے وچوں کجھ بیمار ہون گے، تے کجھ ہور اللہ دا فضل لبھدے ہوئے زمین وچ سفر کرن گے، تے کجھ ہور اللہ دے راہ وچ لڑن گے۔ سو اوہدے وچوں جِنّا سوکھا ہووے پڑھ لیا کرو، تے نماز قائم کرو، زکوٰۃ دیو، تے اللہ نوں چنگا قرض دیو۔ تے جیہڑی بھلائی وی تسی اپنے لئی اگے بھیجو گے اوہنوں اللہ دے کول کتے چنگی تے اجر وچ کتے وڈی پاؤ گے۔ تے اللہ کولوں بخشش منگو: بے شک اللہ بڑا بخشن والا، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔ (۲۰)

۷۴. چادر اوڑھن والا (المدثر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اے چادر اوڑھن والے، اُٹھ تے ڈرا! تے اپنے رب دی ای وڈیائی بیان کر؛ تے اپنے کپڑے پاک رکھ؛ تے گندگی توں دور رہ؛ تے ایس لئی احسان نہ کر کہ ودھ لویں؛ تے اپنے رب دی خاطر صبر کر۔ (۱–۷)

فیر جدوں صور پھُوکیا جاوے گا، سو اوہ دن بڑا اوکھا دن ہووے گا، کافراں اُتے سوکھا نہیں ہووے گا۔ مینوں تے اوہنوں چھڈ دے جیہنوں میں اکلا پیدا کیتا، تے اوہنوں بہت سارا مال دتا تے حاضر رہن والے پُتر، تے اوہدے لئی ہر راہ خوب ہموار کر دتی — فیر وی اوہ لالچ کردا اے کہ میں ہور دیاں۔ ہرگز نہیں! بے شک اوہ ساڈیاں آیتاں دا دشمن اے۔ چھیتی ای میں اوہنوں اک اوکھی چڑھائی چڑھاواں گا۔ بے شک اوس نے سوچیا تے اک گل ٹھہرائی — سو اوہ ماریا جاوے، اوس نے کیہو جیہی گل ٹھہرائی! فیر اوہ ماریا جاوے، اوس نے کیہو جیہی گل ٹھہرائی! فیر اوس نے ویکھیا؛ فیر تیوری چاڑھی تے مونہہ وگاڑیا؛ فیر پِٹھ پھیری تے تکبر کیتا، تے آکھیا: "ایہہ تے بس جادو اے جیہڑا پہلاں توں چلدا آیا اے؛ ایہہ تے بس بشر دا کلام اے۔" (۸–۲۵)

چھیتی ای میں اوہنوں سَقَر وچ جھونک دیاں گا۔ تے تینوں کیہ خبر کہ سَقَر کیہ اے؟ نہ اوہ باقی رہن دیندی اے تے نہ چھڈدی اے، کھلّ نوں جھلسا دین والی۔ اوہدے اُتے اُنّی (فرشتے) مقرر نیں۔ تے اساں اگ دے داروغے فرشتے ای بنائے نیں، تے اوہناں دی گنتی اساں کافراں لئی بس اک آزمائش ای بنائی اے، تاں جے جنہاں نوں کتاب دتی گئی اے اوہ یقین کر لین، تے ایمان والیاں دا ایمان ہور ودھے، تے اہلِ کتاب تے ایمان والے شک نہ کرن؛ تے تاں جے جنہاں دے دلاں وچ روگ اے اوہ تے کافر آکھن: "ایس مثال نال اللہ دی کیہ مراد اے؟" ایسے طرحاں اللہ جیہنوں چاہندا اے گمراہ رہن دیندا اے تے جیہنوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے؛ تے تیرے رب دے لشکراں نوں اوہدے سوا کوئی نہیں جاندا۔ تے ایہہ تے بشر لئی بس اک نصیحت اے۔ ہرگز نہیں! قسم اے چَن دی، تے رات دی جدوں اوہ پِٹھ پھیرے، تے سویر دی جدوں اوہ روشن ہووے، بے شک اوہ (دوزخ) وڈیاں وڈیاں چیزاں وچوں اک اے، بشر لئی ڈراوا، تہاڈے وچوں اوہدے لئی جیہڑا اگے ودھنا چاہے یا پچھے رہنا چاہے۔ (۲۶–۳۷)

ہر جان اپنی کمائی دے بدلے گروی اے، سوا سجے ہتھ والیاں دے، جیہڑے باغاں وچ ہون گے، مجرماں دے بارے پُچھ رہے ہون گے: "تہانوں کیہڑی شے سَقَر وچ لے آئی؟" اوہ آکھن گے: "اسیں نماز پڑھن والیاں وچوں نہیں ساں، تے نہ مسکین نوں کھواؤندے ساں؛ تے اسیں بکواس وچ پین والیاں دے نال بکواس وچ پئے رہندے ساں، تے جزا دے دن نوں جھٹلاؤندے ساں ایتھوں تائیں کہ ساڈے اُتے یقینی گل (موت) آ گئی۔" سو سفارش کرن والیاں دی سفارش اوہناں نوں کوئی نفع نہ دے گی۔ (۳۸–۴۸)

فیر اوہناں نوں کیہ ہو گیا اے، کہ اوہ ایس نصیحت توں مونہہ پھیردے نیں جیویں اوہ بدکے ہوئے کھوتے ہون جیہڑے شیر توں نسے ہون؟ سگوں اوہناں وچوں ہر بندہ چاہندا اے کہ اوہنوں کھلّے ہوئے صحیفے دتے جان۔ ہرگز نہیں! سگوں اوہ آخرت توں ڈردے ای نہیں۔ ہرگز نہیں! بے شک ایہہ اک نصیحت اے: سو جیہڑا چاہے ایہنوں یاد رکھے۔ تے اوہ نصیحت نہیں پھڑن گے سوا ایس دے کہ اللہ چاہے۔ اوہو ایس لائق اے کہ اوہدے توں ڈریا جاوے، تے اوہو بخشن دے لائق اے۔ (۴۹–۵۶)

۷۵. قیامت (القیامہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

میں قسم کھاندا آں قیامت دے دن دی، تے میں قسم کھاندا آں ملامت کرن والے نفس دی! کیہ انسان ایہہ سمجھدا اے کہ اسیں اوہدیاں ہڈیاں اکٹھیاں نہیں کراں گے؟ کیوں نہیں: اسیں ایس اُتے قادر آں کہ اوہدیاں اُنگلاں دے پوٹے تائیں ٹھیک بنا دیئیے۔ سگوں انسان چاہندا اے کہ اپنے اگے (آؤن والے ویلے وچ) وی گناہ کردا رہے؛ اوہ پُچھدا اے: "قیامت دا دن کدوں اے؟" (۱–۶)

سو جدوں اکھاں چُندھیا جان گیاں، تے چَن بے نور ہو جاوے گا، تے سورج تے چَن اکٹھے کر دتے جان گے — اوس دن انسان آکھے گا: "کِدھر نساں؟" ہرگز نہیں! کوئی پناہ نہیں۔ اوس دن ٹھہرن دی تھاں بس تیرے رب ای دے کول اے۔ اوس دن انسان نوں دس دتا جاوے گا جو اوس نے اگے بھیجیا تے جو پچھے چھڈیا۔ سگوں انسان آپ اپنے اُتے کھلّا گواہ اے، بھاویں اوہ اپنے بہانے پیش کردا پھرے۔ (۷–۱۵)

اے نبی، ایہدے (پڑھن) نال اپنی زبان نوں نہ ہلا تاں جے ایہنوں چھیتی یاد کر لویں: بے شک ایہدا جمع کرنا تے ایہدا پڑھوانا ساڈے ذمے اے، سو جدوں اسیں ایہنوں پڑھیے، تے تُوں اوس پڑھن دے پچھے چل؛ فیر ایہدا کھول کے بیان کرنا وی ساڈے ای ذمے اے۔ (۱۶–۱۹)

ہرگز نہیں! سگوں تسی (لوک) چھیتی ملن والی (دنیا) نال محبت کردے او تے آخرت نوں چھڈ دیندے او۔ اوس دن کجھ چہرے تر و تازہ ہون گے، اپنے رب ول ویکھدے ہوئے؛ تے اوس دن کجھ چہرے اُداس وگڑے ہوئے ہون گے، سمجھ رہے ہون گے کہ اوہناں نال لک توڑ دین والا ورتاؤ ہون لگا اے۔ (۲۰–۲۵)

ہرگز نہیں! جدوں جان ہنسلی تائیں اپڑ جاوے گی، تے آکھیا جاوے گا: "اے کوئی جھاڑ پھُوک کرن والا؟" تے اوہ سمجھ لوے گا کہ ایہہ جدائی دا ویلا اے، تے پِنّی نال پِنّی لپٹ جاوے گی — اوس دن تیرے رب ای ول ہکّیا جانا اے۔ سو نہ اوس نے سچ منیا تے نہ نماز پڑھی، سگوں جھٹلایا تے مونہہ پھیریا، فیر آکڑدا ہویا اپنے گھر والیاں کول چلا گیا۔ (۲۶–۳۳)

تیرے لئی خرابی اے، فیر خرابی اے! فیر تیرے لئی خرابی اے، فیر خرابی اے! کیہ انسان ایہہ سمجھدا اے کہ اوہ اینج ای بیکار چھڈ دتا جاوے گا؟ کیہ اوہ منی دی اک بوند نہیں سی جیہڑی ٹپکائی جاندی اے، فیر اوہ جمے ہوئے لہو دی پھُٹکی ہویا، فیر اوس نے (اوہنوں) پیدا کیتا تے ٹھیک ٹھاک بنایا، فیر اوہدے توں دوویں قسماں بنائیاں، نر تے مادہ؟ کیہ اوہ ایس اُتے قادر نہیں کہ مُردیاں نوں زندہ کر دیوے؟ (۳۴–۴۰)

۷۶. انسان (الانسان)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

کیہ انسان اُتے زمانے دا اک ایسا ویلا نہیں گزریا جدوں اوہ کوئی ذکر کرن دے لائق شے وی نہیں سی؟ بے شک اساں انسان نوں رلی ملی بوند توں پیدا کیتا، تاں جے اوہنوں آزمائیے؛ سو اساں اوہنوں سنن والا، ویکھن والا بنایا۔ بے شک اساں اوہنوں راہ وکھا دتا، ہن چاہے اوہ شکر کرن والا بنے یا ناشکرا۔ (۱–۳)

بے شک اساں کافراں لئی زنجیراں تے طوق تے بھڑکدی اگ تیار کر رکھی اے۔ بے شک نیک لوک ایسے جام وچوں پین گے جیہدی ملاوٹ کافور دی ہووے گی، اک چشمہ جیہدے وچوں اللہ دے بندے پین گے، اوہ اوہنوں جتھے چاہن گے وگا لے جان گے۔ اوہ اپنی منّت پوری کردے نیں، تے اوس دن توں ڈردے نیں جیہدی برائی ہر پاسے پھیلی ہووے گی؛ تے اوہ اوہدی محبت وچ مسکین، یتیم تے قیدی نوں کھانا کھواؤندے نیں: ”اسیں تہانوں بس اللہ دی رضا لئی کھواؤندے آں: نہ تہاڈے کولوں کوئی بدلہ چاہندے آں، تے نہ شکریہ۔ بے شک اسیں اپنے رب کولوں اوس دن توں ڈردے آں جیہڑا تیوری چاڑھن والا، بڑا ای سخت ہووے گا۔“ سو اللہ نے اوہناں نوں اوس دن دی برائی توں بچا لیا، تے اوہناں نوں تازگی تے خوشی دتی، تے اوہناں دے صبر دے بدلے اوہناں نوں جنت تے ریشم دتا۔ اوہ اوتھے تختاں اُتے تکیے لائی بیٹھے ہون گے، اوتھے نہ دُھپ (دی تپش) ویکھن گے نہ کڑاکے دی سردی؛ تے اوہدیاں چھاواں اوہناں اُتے جھُکیاں ہون گیاں، تے اوہدے خوشے بالکل اوہناں دے وس وچ کر دتے جان گے۔ تے اوہناں اُتے چاندی دے بھانڈے تے شیشے دے آب خورے پھرائے جان گے — شیشے وی چاندی دے — جنہاں نوں اوہناں نے ٹھیک اندازے نال بھریا ہووے گا۔ تے اوتھے اوہناں نوں ایسا جام پیایا جاوے گا جیہدی ملاوٹ سُنڈھ دی ہووے گی، اوتھے دے اک چشمے وچوں جیہدا ناں سلسبیل اے۔ تے اوہناں دے آل دوالے ہمیشہ (اکو جیہے) رہن والے مُنڈے پھردے ہون گے: جدوں تُوں اوہناں نوں ویکھیں تے اوہناں نوں کھِلرے ہوئے موتی سمجھیں۔ تے جدوں تُوں اوتھے ویکھیں گا، تے نعمت ای نعمت تے اک وڈی بادشاہی ویکھیں گا۔ اوہناں دے اُتے باریک ساوے ریشم تے دبیز ریشم دے کپڑے ہون گے، تے اوہناں نوں چاندی دے کنگن پوائے جان گے؛ تے اوہناں دا رب اوہناں نوں پاک شربت پیاوے گا۔ ”بے شک ایہہ تہاڈا بدلہ اے: تے تہاڈی کوشش دی قدر کیتی گئی۔“ (۴–۲۲)

اے نبی، بے شک اساں ای تیرے اُتے ایہہ قرآن تھوڑا تھوڑا کر کے اتاریا اے۔ سو اپنے رب دے حکم لئی صبر کر، تے اوہناں وچوں کسے گناہگار یا ناشکرے دا آکھا نہ من۔ تے سویرے تے شام اپنے رب دے ناں دا ذکر کر، تے رات دے کجھ حصے وچ اوہنوں سجدہ کر، تے لمی رات تائیں اوہدی تسبیح کر۔ (۲۳–۲۶)

بے شک ایہہ لوک چھیتی ملن والی (دنیا) نال محبت کردے نیں، تے اپنے پچھے اک بھارے دن نوں چھڈ دیندے نیں۔ اساں ای اوہناں نوں پیدا کیتا تے اوہناں دے جوڑ بند مضبوط کیتے؛ تے جدوں اسیں چاہیے، اوہناں دی تھاں اوہناں ورگے ہور لے آئیے۔ (۲۷–۲۸)

بے شک ایہہ اک نصیحت اے: سو جیہڑا چاہے اپنے رب ول راہ پھڑ لوے۔ تے تسی نہیں چاہ سکدے سوا ایس دے کہ اللہ چاہے۔ بے شک اللہ سب کجھ جانن والا، حکمت والا اے۔ اوہ جیہنوں چاہندا اے اپنی رحمت وچ داخل کر لیندا اے؛ تے ظالماں لئی اوس نے دردناک عذاب تیار کر رکھیا اے۔ (۲۹–۳۱)

۷۷. بھیجیاں ہوئیاں (المرسلات)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے اوہناں (ہواواں) دی جیہڑیاں اگڑ پچھڑ بھیجیاں جاندیاں نیں، فیر اوہناں دی جیہڑیاں ہنیری بن کے زور نال چلدیاں نیں، تے اوہناں دی جیہڑیاں (بدلاں نوں) پھیلا کے کھلار دیندیاں نیں، فیر اوہناں دی جیہڑے (حق تے باطل نوں) وکھ وکھ کر دیندے نیں، فیر اوہناں دی جیہڑے نصیحت اتاردے نیں، عذر مُکاؤن لئی یا ڈراؤن لئی: بے شک جیس دا تہاڈے نال وعدہ کیتا جاندا اے اوہ ضرور ہو کے رہن والا اے۔ سو جدوں تارے بے نور کر دتے جان گے، تے جدوں اسمان پاڑ دتا جاوے گا، تے جدوں پہاڑ اُڈا دتے جان گے، تے جدوں رسول مقرر ویلے اُتے اکٹھے کیتے جان گے — کیہڑے دن لئی ایہہ سب کجھ اُٹھا رکھیا گیا اے؟ فیصلے دے دن لئی۔ تے تینوں کیہ خبر کہ فیصلے دا دن کیہ اے؟ اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! کیہ اساں اگلیاں نوں ہلاک نہیں کیتا؟ فیر اسیں پچھلیاں نوں وی اوہناں دے پچھے لا دیاں گے: اسیں مجرماں دے نال اینج ای کردے آں۔ اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! (۱–۱۹)

کیہ اساں تہانوں اک حقیر پانی توں پیدا نہیں کیتا، فیر اوہنوں اک محفوظ ٹھکانے وچ رکھیا، اک مقرر مدت تائیں؟ سو اساں اندازہ ٹھہرایا — تے اسیں کیا ای خوب اندازہ ٹھہراؤن والے آں! اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! کیہ اساں زمین نوں سمیٹ رکھن والی نہیں بنایا، جیوندیاں نوں وی تے مُردیاں نوں وی، تے اوہدے وچ اُچے اُچے جمے ہوئے پہاڑ رکھ دتے، تے تہانوں مِٹھا پانی پیایا؟ اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! (۲۰–۲۸)

"چلو اوس شے ول جیہنوں تسی جھٹلاؤندے سو! چلو اوس تِن شاخاں والے پرچھاویں ول، جیہڑا نہ چھاں دیندا اے تے نہ لپٹ توں بچاؤندا اے۔" بے شک اوہ (اگ) محلاں ورگے وڈے وڈے چنگیاڑے سُٹدی اے، جیویں اوہ پیلے اونٹھ ہون۔ اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! ایہہ اوہ دن اے جیہدے وچ نہ اوہ بول سکن گے، تے نہ اوہناں نوں اجازت دتی جاوے گی کہ عذر پیش کرن۔ اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! "ایہہ فیصلے دا دن اے: اساں تہانوں تے اگلیاں نوں اکٹھا کر لیا اے۔ سو جے تہاڈے کول کوئی چال اے، تے میرے خلاف چل ویکھو!" اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! بے شک پرہیزگار چھاواں تے چشمیاں وچ ہون گے، تے اوہناں پھلاں وچ جنہاں نوں اوہناں دا جی چاہے: "مزے نال کھاؤ تے پیو اوہناں عملاں دے بدلے جو تسی کردے سو۔" بے شک اسیں نیکی کرن والیاں نوں اینج ای بدلہ دیندے آں۔ اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! (۲۹–۴۵)

"تھوڑے دن کھا لؤ تے مزے اُڈا لؤ: بے شک تسی مجرم او۔" اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے: "جھُکو،" تے اوہ نہیں جھُکدے۔ اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے! فیر ایس دے مگروں اوہ کیہڑی گل اُتے ایمان لیاؤن گے؟ (۴۶–۵۰)

۷۸. وڈی خبر (النبا)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

ایہہ لوک کیہڑی شے بارے اک دوجے توں پُچھ رہے نیں؟ اوس وڈی خبر بارے، جیہدے وچ اوہ اختلاف کردے نیں۔ ہرگز نہیں! چھیتی ای اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا۔ فیر ہرگز نہیں! چھیتی ای اوہناں نوں پتا لگ جاوے گا۔ (۱–۵)

کیہ اساں زمین نوں وچھونا نہیں بنایا، تے پہاڑاں نوں میخاں؟ تے اساں تہانوں جوڑے جوڑے پیدا کیتا، تے تہاڈی نیندر نوں آرام بنایا، تے رات نوں پردہ بنایا، تے دن نوں روزی کماؤن دا ویلا بنایا۔ تے اساں تہاڈے اُتے ست مضبوط (اسمان) بنائے، تے اک دہکدا ہویا چراغ بنایا، تے نچڑدے بدلاں توں زور دا پانی ورسایا، تاں جے اوہدے نال دانے تے سبزی کڈھیے، تے گھنے باغ۔ (۶–۱۶)

بے شک فیصلے دا دن اک مقرر ویلا اے: جیس دن صور پھُوکیا جاوے گا تے تسی ٹولیاں دیاں ٹولیاں چلے آؤ گے، تے اسمان کھول دتا جاوے گا تے اوہ دروازے ای دروازے ہو جاوے گا، تے پہاڑ چلا دتے جان گے تے اوہ سراب ہو جان گے۔ بے شک دوزخ گھات وچ اے، سرکشاں دا ٹھکانا، جیہدے وچ اوہ مدتاں پئے رہن گے، اوتھے نہ کسے ٹھنڈک دا مزہ چکھن گے تے نہ کسے پین دی شے دا، سوا اُبلدے پانی تے پیپ دے — پورا پورا بدلہ۔ بے شک اوہ حساب دی اُمید ای نہیں رکھدے سن، تے اوہناں نے ساڈیاں آیتاں نوں خوب جھٹلایا؛ تے اساں ہر شے لکھ کے گِن رکھی اے۔ "سو ہن چکھو! اسیں تہاڈے لئی عذاب توں سوا کجھ نہیں ودھاواں گے۔" (۱۷–۳۰)

بے شک پرہیزگاراں لئی کامیابی اے: باغ تے انگور، تے اُبھری جوانی والیاں ہم عمر (بیویاں)، تے چھلکدا ہویا جام۔ اوتھے اوہ نہ کوئی بکواس سُنن گے تے نہ جھوٹھ: تیرے رب ولوں بدلہ، حساب نال دتی ہوئی بخشش، اوہدے ولوں جیہڑا اسماناں تے زمین دا تے جو کجھ ایہناں دے وچکار اے سب دا رب اے، رحمٰن، جیہدے نال گل کرن دا کسے نوں اختیار نہیں ہووے گا — جیس دن روح تے فرشتے قطاراں بنھ کے کھلوتے ہون گے۔ کوئی نہیں بولے گا سوا اوہدے جیہنوں رحمٰن اجازت دیوے، تے جیہڑا ٹھیک گل آکھے۔ اوہو سچا دن اے۔ سو جیہڑا چاہے اپنے رب ول ٹھکانا بنا لوے۔ بے شک اساں تہانوں اک نیڑے آ لگے عذاب توں ڈرا دتا اے: جیس دن بندہ اوہ ویکھ لوے گا جو اوہدے اپنے ہتھاں نے اگے بھیجیا اے، تے کافر آکھے گا: "ہائے کاش میں مٹی ہوندا!"[53] (۳۱–۴۰)

[53] سورۃ نبا: وڈی خبر
سورۃ النبا: تخلیق، الٰہی کھاتہ، تے آخری انکشاف دا دن

۷۹. زور نال کھچن والے (النازعات)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے اوہناں دی جیہڑے سختی نال (جان) کھچدے نیں، تے اوہناں دی جیہڑے نرمی نال بند کھولدے نیں، تے اوہناں دی جیہڑے تیزی نال تَردے پھردے نیں، فیر دوڑ کے اگے ودھ جاندے نیں، فیر کم دی تدبیر کردے نیں: جیس دن کمبن والی (پہلی پھُوک) ہر شے نوں ہلا دے گی، تے اوہدے پچھے اک ہور (دوجی) آوے گی، اوس دن کئی دل دھڑک رہے ہون گے، اوہناں دیاں اکھاں جھُکیاں ہون گیاں۔ اوہ آکھدے نیں: "کیہ اسیں سچ مُچ پہلی حالت وچ پرتائے جاواں گے، بھاویں اسیں کھوکھلیاں ہڈیاں ہو چکے ہوئیے؟" اوہ آکھدے نیں: "فیر تے ایہہ پرتنا بڑے گھاٹے دا ہووے گا!" اوہ تے بس اکو جھڑکی ہووے گی، تے اچانک اوہ کھلّے میدان وچ ہون گے۔ (۱–۱۴)

کیہ تیرے کول موسیٰ دی خبر اپڑی اے؟ جدوں اوہدے رب نے اوہنوں طُویٰ دی پاک وادی وچ پکاریا: "فرعون کول جا، بے شک اوہ سرکش ہو گیا اے، تے آکھ: 'کیہ تینوں ایہدی چاہ اے کہ تُوں پاک ہو جاویں، تے میں تینوں تیرے رب دی راہ وکھاواں، کہ تُوں (اوہدے توں) ڈرن لگ پویں؟'" فیر اوس نے اوہنوں وڈی نشانی وکھائی، پر اوس نے جھٹلایا تے نافرمانی کیتی۔ فیر پِٹھ پھیر کے دوڑ دُھپ کرن لگا، سو (لوکاں نوں) اکٹھا کیتا تے پکار کے آکھیا: "میں تہاڈا سب توں اُچا رب آں!" سو اللہ نے اوہنوں آخرت تے دنیا دوواں دے عبرت والے عذاب وچ پھڑ لیا۔ بے شک ایہدے وچ اوہدے لئی عبرت اے جیہڑا ڈرے۔ (۱۵–۲۶)

کیہ تہاڈا پیدا کرنا ودھ اوکھا اے، یا اسمان دا جیہنوں اوس نے بنایا؟ اوس نے اوہدی چھت اُچی کیتی فیر اوہنوں ٹھیک ٹھاک کیتا، تے اوہدی رات نوں ہنیری کیتا تے اوہدے دن دی روشنی کڈھی؛ تے ایس دے مگروں زمین نوں وچھایا، اوہدے وچوں اوہدا پانی تے اوہدا چارہ کڈھیا، تے پہاڑاں نوں جما دتا — تہاڈے تے تہاڈے ڈنگراں دے فائدے لئی۔ فیر جدوں اوہ سب توں وڈی آفت آوے گی، جیس دن انسان اپنی ساری کیتی کرائی یاد کرے گا، تے بھڑکدی اگ ہر ویکھن والے لئی ظاہر کر دتی جاوے گی: سو جنہے سرکشی کیتی سی تے دنیا دی حیاتی نوں ترجیح دتی سی، تے بے شک بھڑکدی اگ ای اوہدا ٹھکانا اے؛ تے جیہڑا اپنے رب دے حضور کھلون توں ڈریا، تے اپنے نفس نوں (بُری) خواہش توں روکیا، تے بے شک جنت ای اوہدا ٹھکانا اے۔ (۲۷–۴۱)

اے نبی، اوہ تیرے کولوں قیامت بارے پُچھدے نیں: "اوہ کدوں آ ٹھہرے گی؟" تینوں اوہدے دسن نال کیہ تعلق؟ اوہدی انتہا تیرے رب ای دے کول اے۔ تُوں تے بس اوہنوں ڈراؤن والا ایں جیہڑا اوہدے توں ڈرے۔ جیس دن اوہ اوہنوں ویکھن گے، تے اینج لگے گا جیویں اوہ (دنیا وچ) بس اک شام، یا اوہدی سویر ای ٹھہرے سن۔ (۴۲–۴۶)

۸۰. اوس نے تیوری چاڑھی (عبس)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اوس نے تیوری چاڑھی تے مونہہ پھیر لیا ایس لئی کہ اوہدے کول اک انھا آ گیا۔ تے تینوں کیہ خبر؟ شاید اوہ پاک ہو جاندا، یا نصیحت پھڑدا، تے نصیحت اوہنوں نفع دیندی۔ رہیا اوہ جیہڑا بے پرواہی کردا اے، تے تُوں اوہدی فکر وچ پیا رہنا ایں، حالانکہ جے اوہ پاک نہ ہووے تے تیرے اُتے کوئی ذمہ داری نہیں؛ تے جیہڑا تیرے کول دوڑدا ہویا آیا، تے اوہ (اللہ توں) ڈردا وی اے — تے تُوں اوہدے توں بے رُخی کرنا ایں۔ ہرگز نہیں! بے شک ایہہ اک نصیحت اے، سو جیہڑا چاہے اوہنوں یاد رکھے، ایہہ عزت والے صحیفیاں وچ اے، اُچے مرتبے والے، پاک کیتے ہوئے، ایسے لکھن والیاں دے ہتھاں وچ، جیہڑے عزت والے تے نیک نیں۔ (۱–۱۶)

ماریا جاوے انسان! کِنّا ناشکرا اے! اوس نے اوہنوں کیس شے توں پیدا کیتا؟ اک بوند توں اوہنوں پیدا کیتا فیر اوہدا اندازہ ٹھہرایا؛ فیر اوہدے لئی راہ سوکھا کر دتا؛ فیر اوہنوں موت دتی تے قبر وچ رکھوایا؛ فیر جدوں چاہے گا، اوہنوں اُٹھا کھڑا کرے گا۔ ہرگز نہیں! اوس نے اجے اوہ پورا نہیں کیتا جیہدا اوس نے اوہنوں حکم دتا سی۔ سو انسان ذرا اپنے کھانے ول ای ویکھ لوے: کہ اساں خوب زور دا پانی ورسایا، فیر زمین نوں چنگی طرحاں پاڑیا، فیر اوہدے وچ دانے اُگائے، تے انگور تے سبزی، تے زیتون تے کھجوراں، تے گھنے باغ، تے پھل تے چارہ — تہاڈے تے تہاڈے ڈنگراں دے فائدے لئی۔ (۱۷–۳۲)

فیر جدوں کن پاڑ دین والی (چنگھاڑ) آوے گی، اوس دن بندہ اپنے بھرا توں نسے گا، تے اپنی ماں تے اپنے پیو توں، تے اپنی بیوی تے اپنے پُتراں توں: اوس دن اوہناں وچوں ہر اک نوں اپنی ای اک ایسی فکر ہووے گی جیہڑی اوہدے لئی کافی ہووے گی۔ اوس دن کجھ چہرے چمکدے ہون گے، ہسدے، خوشیاں مناؤندے؛ تے اوس دن کجھ چہریاں اُتے دھوڑ پئی ہووے گی، اوہناں اُتے کالک چھائی ہووے گی: ایہو لوک کافر، بدکار نیں۔ (۳۳–۴۲)

۸۱. لپیٹ دینا (التکویر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جدوں سورج لپیٹ دتا جاوے گا، تے جدوں تارے جھڑ پین گے، تے جدوں پہاڑ چلا دتے جان گے، تے جدوں دس مہینیاں دیاں گابھن اونٹھنیاں بیکار چھڈ دتیاں جان گیاں، تے جدوں جنگلی جانور اکٹھے کیتے جان گے، تے جدوں سمندر بھڑکا دتے جان گے، تے جدوں جاناں (اپنے ورگیاں نال) جوڑ دتیاں جان گیاں، تے جدوں جیوندی دبی ہوئی کُڑی توں پُچھیا جاوے گا کہ اوہ کیس گناہ وچ ماری گئی، تے جدوں اعمال نامے کھول دتے جان گے، تے جدوں اسمان دی کھلّ لاہ لئی جاوے گی، تے جدوں دوزخ بھڑکائی جاوے گی، تے جدوں جنت نیڑے لے آندی جاوے گی — تد ہر جان جان لوے گی جو اوہ لے کے آئی اے۔ (۱–۱۴)

سو میں قسم کھاندا آں پچھے ہٹ جان والے (تاریاں) دی، جیہڑے چلدے نیں فیر لُک جاندے نیں، تے رات دی جدوں اوہ چھا جاوے، تے سویر دی جدوں اوہ ساہ لوے: بے شک ایہہ اک عزت والے پیغام لیاؤن والے دا (لیاندا ہویا) کلام اے، جیہڑا زور والا اے، عرش دے مالک دے کول اُچے مرتبے والا، اوتھے اوہدا حکم منیا جاندا اے، تے اوہ امانت دار اے۔ تے تہاڈا ساتھی دیوانہ نہیں: تے بے شک اوس نے اوہنوں کھلّے کنڈھے اُتے ویکھیا اے، تے اوہ غیب (دیاں گلاں دسن) وچ کنجوس نہیں۔ تے نہ ایہہ کسے مردود شیطان دا کلام اے۔ (۱۵–۲۵)

فیر تسی کِدھر جا رہے او؟ ایہہ تے سارے جہاناں لئی بس اک نصیحت اے، تہاڈے وچوں اوہدے لئی جیہڑا سدھا چلنا چاہے — تے تسی نہیں چاہ سکدے سوا ایس دے کہ اللہ چاہے، جیہڑا سارے جہاناں دا رب اے۔ (۲۶–۲۹)

۸۲. پاٹ جانا (الانفطار)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جدوں اسمان پاٹ جاوے گا، تے جدوں تارے جھڑ کے کھِلر جان گے، تے جدوں سمندر پھاڑ کے وگا دتے جان گے، تے جدوں قبراں اُلٹ دتیاں جان گیاں، تد ہر جان جان لوے گی جو اوس نے اگے بھیجیا تے جو پچھے چھڈیا۔ اے انسان، تینوں کیس شے نے اپنے کرم والے رب دے بارے دھوکے وچ پا دتا، جنہے تینوں پیدا کیتا، فیر تینوں ٹھیک ٹھاک کیتا، فیر تینوں برابر کیتا، جیس صورت وچ چاہیا تینوں جوڑ دتا؟ ہرگز نہیں! سگوں تسی جزا نوں جھٹلاؤندے او۔ حالانکہ تہاڈے اُتے نگہبان مقرر نیں، عزت والے، لکھن والے، اوہ جاندے نیں جو کجھ تسی کردے او۔ بے شک نیک لوک نعمتاں وچ ہون گے، تے بے شک بدکار بھڑکدی اگ وچ، جیہدے وچ اوہ جزا دے دن داخل ہون گے، تے اوہ اوہدے توں کدے غائب نہ ہو سکن گے۔ تے تینوں کیہ خبر کہ جزا دا دن کیہ اے؟ فیر تینوں کیہ خبر کہ جزا دا دن کیہ اے؟ جیس دن کوئی جان کسے جان لئی کجھ وی اختیار نہیں رکھے گی: تے اوس دن سارا حکم اللہ ای دا ہووے گا۔ (۱–۱۹)

۸۳. ناپ تول وچ کمی کرن والے (المطففین)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

تباہی اے ناپ تول وچ کمی کرن والیاں لئی، جیہڑے جدوں لوکاں کولوں ناپ کے لیندے نیں، تے پورا پورا لیندے نیں، تے جدوں اوہناں نوں ناپ کے یا تول کے دیندے نیں، تے گھٹ دیندے نیں۔ کیہ ایہہ لوک ایہہ نہیں سمجھدے کہ اوہ اُٹھائے جان والے نیں، اک وڈے دن لئی، جیس دن سارے لوک سارے جہاناں دے رب دے ساہمنے کھلوتے ہون گے؟ (۱–۶)

ہرگز نہیں! بے شک بدکاراں دا اعمال نامہ سِجّین وچ اے — تے تینوں کیہ خبر کہ سِجّین کیہ اے؟ — اک لکھی ہوئی کتاب اے۔ اوس دن جھٹلاؤن والیاں لئی تباہی اے، جیہڑے جزا دے دن نوں جھٹلاؤندے نیں! تے اوہنوں بس اوہو جھٹلاؤندا اے جیہڑا حدوں ودھن والا، گناہگار ہووے، کہ جدوں اوہدے ساہمنے ساڈیاں آیتاں پڑھیاں جاندیاں نیں، تے آکھدا اے: "اگلیاں دیاں کہانیاں!" ہرگز نہیں! سگوں جو کجھ اوہ کماؤندے رہے اوہدا اوہناں دے دلاں اُتے زنگ چڑھ گیا اے۔ ہرگز نہیں! بے شک اوس دن اوہ اپنے رب (دے دیدار) توں روک دتے جان گے؛ فیر اوہ ضرور بھڑکدی اگ وچ داخل ہون گے؛ فیر آکھیا جاوے گا: "ایہہ اوہو اے جیہنوں تسی جھٹلاؤندے سو۔" (۷–۱۷)

ہرگز نہیں! بے شک نیک لوکاں دا اعمال نامہ عِلّیّین وچ اے — تے تینوں کیہ خبر کہ عِلّیّین کیہ اے؟ — اک لکھی ہوئی کتاب اے، جیہدے کول (اللہ دے) نیڑے کیتے ہوئے حاضر رہندے نیں۔ بے شک نیک لوک نعمتاں وچ ہون گے، تختاں اُتے بیٹھے نظارے کر رہے ہون گے؛ تُوں اوہناں دے چہریاں اُتے نعمتاں دی تازگی پچھان لویں گا۔ اوہناں نوں خالص، مہر لگی ہوئی شراب پیائی جاوے گی، جیہدی مہر مُشک دی ہووے گی — تے شوق کرن والیاں نوں ایسے دا شوق کرنا چاہیدا اے — تے اوہدے وچ تسنیم دی ملاوٹ ہووے گی، اک چشمہ جیہدے وچوں (اللہ دے) نیڑے کیتے ہوئے پین گے۔ (۱۸–۲۸)

بے شک جیہڑے مجرم سن اوہ ایمان والیاں اُتے ہسیا کردے سن؛ تے جدوں اوہناں دے کولوں لنگھدے تے اک دوجے نوں اکھاں نال اشارے کردے سن، تے جدوں اپنے گھر والیاں کول پرتدے تے دل لگیاں کردے پرتدے سن، تے جدوں اوہناں نوں ویکھدے تے آکھدے سن: "بے شک ایہہ لوک تے گمراہ نیں" — حالانکہ اوہ اوہناں اُتے نگہبان بنا کے نہیں بھیجے گئے سن۔ سو اج ایمان والے کافراں اُتے ہس رہے نیں، تختاں اُتے بیٹھے نظارے کر رہے نیں: کیہ کافراں نوں اوہناں دے کیتے دا بدلہ مل گیا؟ (۲۹–۳۶)

۸۴. شق ہو جانا (الانشقاق)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جدوں اسمان پاٹ جاوے گا تے اپنے رب دا حکم منے گا، تے اوہدے لئی ایہو لازم اے؛ تے جدوں زمین پھیلا دتی جاوے گی، تے جو کجھ اوہدے اندر اے باہر سُٹ دے گی تے خالی ہو جاوے گی، تے اپنے رب دا حکم منے گی، تے اوہدے لئی ایہو لازم اے — اے انسان، بے شک تُوں اپنے رب ول کشاں کشاں محنت کردا جا رہیا ایں، فیر تُوں اوہنوں ملن والا ایں۔ سو جیہدا اعمال نامہ اوہدے سجے ہتھ وچ دتا گیا اوہدے کولوں سوکھا حساب لیا جاوے گا، تے اوہ اپنے گھر والیاں ول خوش خوش پرتے گا؛ تے جیہدا اعمال نامہ اوہدی پِٹھ دے پچھوں دتا گیا اوہ موت نوں پکارے گا، تے بھڑکدی اگ وچ داخل ہووے گا۔ بے شک اوہ اپنے گھر والیاں وچ خوش خوش رہندا سی؛ بے شک اوس نے سمجھیا سی کہ اوہ کدے (اللہ ول) پرت کے نہیں جاوے گا۔ کیوں نہیں، بے شک اوہدا رب اوہنوں خوب ویکھ رہیا سی۔ سو میں قسم کھاندا آں شام دی لالی دی، تے رات دی تے اوس سب دی جیہنوں اوہ سمیٹ لیندی اے، تے چَن دی جدوں اوہ پورا ہو جاوے: کہ تسی ضرور اک حال توں دوجے حال تائیں چڑھدے جاؤ گے۔ (۱–۱۹)

فیر اوہناں نوں کیہ ہو گیا اے کہ اوہ ایمان نہیں لیاؤندے، تے جدوں اوہناں دے ساہمنے قرآن پڑھیا جاندا اے تے سجدہ نہیں کردے؟ سگوں کافر تے جھٹلاؤندے ای نیں، تے اللہ خوب جاندا اے جو کجھ اوہ (دلاں وچ) جمع کردے نیں۔ سو اوہناں نوں دردناک عذاب دی خبر سنا دے — سوا اوہناں دے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے: اوہناں لئی ایسا اجر اے جیہڑا کدے مُکن والا نہیں۔ (۲۰–۲۵)

۸۵. بُرج (البروج)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے بُرجاں والے اسمان دی، تے اوس دن دی جیہدا وعدہ کیتا گیا اے، تے گواہ دی تے اوہدی جیہدی گواہی دتی جاوے گی: مارے گئے کھائی والے، اوس اگ والے جیہدے وچ خوب بالن سی، جدوں اوہ اوہدے کنڈھے بیٹھے سن، تے جو کجھ اوہ ایمان والیاں نال کر رہے سن اوہنوں ویکھ رہے سن۔ تے اوہناں نے اوہناں دا بس ایہو قصور کڈھیا کہ اوہ اللہ اُتے ایمان لیائے سن، جیہڑا زبردست، ساریاں تعریفاں والا اے، جیہدے لئی اسماناں تے زمین دی بادشاہی اے۔ تے اللہ ہر شے اُتے گواہ اے۔ (۱–۹)

بے شک جنہاں نے ایمان والے مرداں تے ایمان والیاں عورتاں نوں ستایا فیر توبہ نہ کیتی اوہناں لئی دوزخ دا عذاب اے، تے اوہناں لئی سڑن دا عذاب اے۔ بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے اوہناں لئی ایسے باغ نیں جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں: ایہو وڈی کامیابی اے۔ بے شک تیرے رب دی پھڑ بڑی سخت اے۔ بے شک اوہو پہلی واری پیدا کردا اے تے اوہو دہراؤندا اے، تے اوہو بخشن والا، محبت کرن والا اے، عرش دا مالک، بزرگی والا، جو چاہے کر گزرن والا۔ کیہ تیرے کول لشکراں دی خبر اپڑی اے، فرعون تے ثمود دی؟ سگوں کافر جھٹلاؤن وچ ای لگے ہوئے نیں، تے اللہ اوہناں نوں پچھوں گھیری ہوئے اے۔ (۱۰–۲۰)

نہیں، سگوں ایہہ بزرگی والا قرآن اے، محفوظ تختی (لوحِ محفوظ) وچ۔[54] (۲۱–۲۲)

[54] قرآن اک سورت دا ناں بُرجاں (تاریاں دے جھُرمٹاں) دے ناں اُتے کیوں رکھدا اے؟

۸۶. رات نوں آؤن والا (الطارق)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے اسمان دی تے رات نوں آؤن والے دی — تے تینوں کیہ خبر کہ رات نوں آؤن والا کیہ اے؟ — اوہ چمکدا ہویا تارا اے: کوئی جان ایسی نہیں جیہدے اُتے اک نگہبان مقرر نہ ہووے۔ (۱–۴)

سو انسان ویکھ لوے کہ اوہ کیس شے توں پیدا کیتا گیا اے: اوہ اک اُچھلدے پانی توں پیدا کیتا گیا اے جیہڑا پٹھ تے پسلیاں دے وچکاروں نکلدا اے۔ بے شک اوہ اوہنوں دوبارہ پرتا لیاؤن اُتے قادر اے، جیس دن بھیت پرکھے جان گے، تے اوہدے کول نہ کوئی زور ہووے گا، تے نہ کوئی مددگار۔ (۵–۱۰)

قسم اے مینہہ پرتاؤن والے اسمان دی، تے (بُوٹیاں لئی) پاٹن والی زمین دی: بے شک ایہہ اک فیصلہ کرن والی گل اے، تے ایہہ کوئی ہاسے مذاق دی گل نہیں۔ بے شک اوہ اک چال چل رہے نیں، تے میں وی اک تدبیر کر رہیا آں۔ سو کافراں نوں مہلت دے؛ اوہناں نوں تھوڑے چر لئی چھڈ دے۔ (۱۱–۱۷)

۸۷. سب توں اُچا (الاعلیٰ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اپنے رب دے ناں دی تسبیح کر، جیہڑا سب توں اُچا اے، جنہے پیدا کیتا تے ٹھیک ٹھاک بنایا، تے جنہے اندازہ ٹھہرایا فیر راہ وکھایا، تے جنہے چارہ اُگایا، فیر اوہنوں کالا سُکّا کوڑا کر دتا۔ اسیں تینوں پڑھاواں گے، فیر تُوں بھُلیں گا نہیں — سوا اوس دے جو اللہ چاہے۔ بے شک اوہ کھلّی گل نوں وی جاندا اے تے لُکی ہوئی نوں وی۔ تے اسیں تیرے لئی سوکھی راہ سوکھی کر دیاں گے۔ سو نصیحت کر، جے نصیحت نفع دیوے۔ جیہڑا ڈردا اے اوہ نصیحت پھڑ لوے گا، تے سب توں وڈا بدبخت اوہدے توں دور ای رہے گا — جیہڑا سب توں وڈی اگ وچ داخل ہووے گا، فیر اوہدے وچ نہ مرے گا نہ جیوے گا۔ بے شک اوہ کامیاب ہویا جیہڑا پاک ہویا، تے اپنے رب دا ناں یاد کیتا، فیر نماز پڑھی۔ پر تسی تے دنیا دی حیاتی نوں ای ترجیح دیندے او، حالانکہ آخرت کتے چنگی تے سدا باقی رہن والی اے۔ بے شک ایہہ گل اگلے صحیفیاں وچ وی اے، ابراہیم تے موسیٰ دے صحیفیاں وچ۔ (۱–۱۹)

۸۸. چھا جان والی (الغاشیہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

کیہ تیرے کول اوس چھا جان والی (قیامت) دی خبر اپڑی اے؟ اوس دن کجھ چہرے ذلیل ہون گے، محنت کرن والے، تھکے ہارے، دہکدی اگ وچ داخل ہون گے، اوہناں نوں اک کھولدے چشمے وچوں پیایا جاوے گا۔ اوہناں لئی کنڈیاں والی گوڑی بُوٹی توں سوا کوئی کھانا نہیں ہووے گا، جیہڑی نہ موٹا کرے تے نہ بھُکھ مٹاوے۔ تے اوس دن کجھ چہرے تر و تازہ ہون گے، اپنی کوشش اُتے خوش، اُچی جنت وچ، جتھے اوہ کوئی بیکار گل نہ سُنن گے۔ اوہدے وچ اک وگدا چشمہ اے؛ اوہدے وچ اُچے اُچے تخت نیں، تے آب خورے رکھے ہوئے، تے قطاراں وچ لگے ہوئے گاؤ تکیے، تے وچھے ہوئے نفیس غالیچے۔ تے کیہ ایہہ لوک اونٹھاں ول نہیں ویکھدے، کہ اوہ کیویں پیدا کیتے گئے؟ تے اسمان ول، کہ اوہ کیویں اُچا کیتا گیا؟ تے پہاڑاں ول، کہ اوہ کیویں گاڑے گئے؟ تے زمین ول، کہ اوہ کیویں وچھائی گئی؟ (۱–۲۰)

سو تُوں نصیحت کر، تُوں تے بس نصیحت کرن والا ای ایں؛ تُوں اوہناں اُتے داروغہ نہیں۔ پر جنہے مونہہ پھیریا تے کفر کیتا، اللہ اوہنوں سب توں وڈا عذاب دے گا۔ بے شک ساڈے ای ول اوہناں دا پرتنا اے؛ فیر بے شک ساڈے ای ذمے اوہناں دا حساب اے۔ (۲۱–۲۶)

۸۹. فجر (الفجر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے فجر دی، تے دس راتاں دی، تے جُفت تے طاق دی، تے رات دی جدوں اوہ ڈھلن لگے — کیہ ایہدے وچ عقل والے لئی (کافی) قسم نہیں؟ (۱–۵)

کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ تیرے رب نے عاد دے نال کیہ کیتا، اُچے تھماں والے اِرم دے نال، جنہاں ورگے سارے شہراں وچ پیدا ای نہیں کیتے گئے سن؛ تے ثمود دے نال، جنہاں نے وادی وچ چٹاناں تراشیاں سن؛ تے میخاں والے فرعون دے نال؟ ایہناں سب نے شہراں وچ سرکشی کیتی تے اوہناں وچ بہت فساد پھیلایا، سو تیرے رب نے اوہناں اُتے عذاب دا کوڑا ورسایا۔ بے شک تیرا رب گھات وچ اے۔ (۶–۱۴)

رہیا انسان، تے جدوں اوہدا رب اوہنوں آزماؤندا اے تے اوہنوں عزت تے نعمت دیندا اے، تے آکھدا اے: "میرے رب نے مینوں عزت دتی"؛ تے جدوں اوہنوں آزماؤندا اے تے اوہدا رزق اوہدے اُتے تنگ کر دیندا اے، تے آکھدا اے: "میرے رب نے مینوں ذلیل کر دتا۔" ہرگز نہیں! سگوں تسی یتیم دی عزت نہیں کردے، تے نہ مسکین نوں کھواؤن لئی اک دوجے نوں اُبھاردے او؛ تے میراث دا مال سمیٹ سمیٹ کے کھا جاندے او، تے مال نال جی بھر کے محبت کردے او۔ ہرگز نہیں! جدوں زمین کُٹ کُٹ کے ریزہ ریزہ کر دتی جاوے گی، تے تیرا رب آوے گا، تے فرشتے قطار در قطار، تے اوس دن دوزخ لیاندی جاوے گی — اوس دن انسان نوں سمجھ آوے گی، پر اودوں سمجھن دا اوہنوں کیہ فائدہ؟ اوہ آکھے گا: "ہائے کاش میں اپنی ایس حیاتی لئی کجھ اگے بھیجیا ہوندا!" سو اوس دن نہ اوہدے ورگا عذاب کوئی دے سکے گا، تے نہ اوہدے ورگا کوئی جکڑ سکے گا۔ "اے اطمینان والی جان، اپنے رب ول پرت چل، تُوں اوہدے توں راضی تے اوہ تیرے توں راضی؛ سو میرے بندیاں وچ شامل ہو جا، تے میری جنت وچ داخل ہو جا۔" (۱۵–۳۰)

۹۰. شہر (البلد)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

میں ایس شہر دی قسم کھاندا آں — تے اے نبی، ایس شہر وچ تیرے لئی کوئی روک نہیں — تے پیو دی تے اوہدی اولاد دی: بے شک اساں انسان نوں مشقت وچ پیدا کیتا اے۔ کیہ اوہ سمجھدا اے کہ اوہدے اُتے کسے دا وس نہیں چلے گا؟ اوہ آکھدا اے: "میں ڈھیراں مال اُڈا دتا۔" کیہ اوہ سمجھدا اے کہ اوہنوں کسے نے نہیں ویکھیا؟ کیہ اساں اوہدے لئی دو اکھاں نہیں بنائیاں، تے اک زبان تے دو بُلھ، تے اوہنوں دوویں رستے نہیں وکھا دتے؟ پر اوہ اوس اوکھی گھاٹی اُتے نہ چڑھیا۔ تے تینوں کیہ خبر کہ اوہ اوکھی گھاٹی کیہ اے؟ کسے دی دھون (غلامی توں) چھڈاؤنا، یا بھُکھ دے دن کھانا کھواؤنا، کسے رشتے دار یتیم نوں، یا کسے خاک وچ رُلے ہوئے مسکین نوں؛ فیر اوہناں لوکاں وچوں ہونا جیہڑے ایمان لیائے، تے اک دوجے نوں صبر دی نصیحت کیتی، تے اک دوجے نوں رحم دی نصیحت کیتی۔ ایہو سجے ہتھ والے نیں۔ تے جنہاں نے ساڈیاں آیتاں دا انکار کیتا اوہو کھبے ہتھ والے نیں: اوہناں اُتے ہر پاسیوں بند کیتی ہوئی اگ ہووے گی۔ (۱–۲۰)

۹۱. سورج (الشمس)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے سورج دی تے اوہدی دُھپ دی، تے چَن دی جدوں اوہ اوہدے پچھے آوے، تے دن دی جدوں اوہ اوہنوں ظاہر کر دیوے، تے رات دی جدوں اوہ اوہنوں ڈھک لوے، تے اسمان دی تے اوہدی جنہے اوہنوں بنایا، تے زمین دی تے اوہدی جنہے اوہنوں وچھایا، تے جان دی تے اوہدی جنہے اوہنوں ٹھیک ٹھاک بنایا، فیر اوہدی بدکاری تے اوہدی پرہیزگاری اوہدے دل وچ پا دتی: بے شک اوہ کامیاب ہویا جنہے اوہنوں پاک کیتا، تے بے شک اوہ نامراد ہویا جنہے اوہنوں (گناہاں وچ) دب دتا۔ ثمود نے اپنی سرکشی پاروں جھٹلایا، جدوں اوہناں دا سب توں وڈا بدبخت اُٹھ کھلوتا۔ سو اللہ دے رسول نے اوہناں نوں آکھیا: "اللہ دی اونٹھنی — تے اوہدے پانی پین دی واری (دا خیال رکھو)!" پر اوہناں نے اوہنوں جھٹلا دتا تے اوہدیاں کُونچاں وڈھ دتیاں۔ سو اوہناں دے رب نے اوہناں دے گناہ پاروں اوہناں اُتے تباہی پا دتی تے سب نوں برابر کر دتا، تے اوہنوں ایہدے انجام دا کوئی ڈر نہیں۔ (۱–۱۵)

۹۲. رات (اللیل)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے رات دی جدوں اوہ چھا جاوے، تے دن دی جدوں اوہ روشن ہووے، تے اوہدی جنہے نر تے مادہ پیدا کیتے: بے شک تہاڈی کوشش وکھو وکھ اے۔ سو جنہے (اللہ دے راہ وچ) دتا، تے پرہیزگاری کیتی، تے سب توں چنگی گل نوں سچ منیا، تے اسیں اوہدے لئی سوکھی راہ سوکھی کر دیاں گے؛ تے جنہے کنجوسی کیتی، تے بے پرواہی ورتی، تے سب توں چنگی گل نوں جھٹلایا، تے اسیں اوہدے لئی اوکھی راہ سوکھی کر دیاں گے، تے جدوں اوہ (کھڈ وچ) ڈِگے گا تے اوہدا مال اوہدے کجھ کم نہ آوے گا۔ (۱–۱۱)

بے شک راہ وکھاؤنا ساڈے ای ذمے اے، تے بے شک آخرت وی تے دنیا وی ساڈی ای اے۔ سو میں تہانوں اک بھڑکدی اگ توں ڈرا دتا اے؛ اوہدے وچ بس اوہو داخل ہووے گا جیہڑا سب توں وڈا بدبخت اے، جنہے جھٹلایا تے مونہہ پھیریا؛ تے سب توں وڈا پرہیزگار اوہدے توں دور رکھیا جاوے گا — جیہڑا اپنا مال ایس لئی دیندا اے کہ پاک ہو جاوے، تے اوہدے اُتے کسے دا کوئی احسان نہیں جیہدا بدلہ دتا جا رہیا ہووے، سگوں اوہ بس اپنے سب توں اُچے رب دی رضا لبھدا اے۔ تے چھیتی ای اوہ ضرور راضی ہو جاوے گا۔ (۱۲–۲۱)

۹۳. دن چڑھے دی دُھپ (الضحیٰ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے دن چڑھے دی دُھپ دی، تے رات دی جدوں اوہ چھا جاوے: تیرے رب نے نہ تینوں چھڈیا اے، تے نہ اوہ ناراض ہویا اے؛ تے بے شک پچھلی حالت تیرے لئی پہلی حالت توں کتے چنگی اے؛ تے چھیتی ای تیرا رب تینوں اِنّا دے گا، کہ تُوں راضی ہو جاویں گا۔ کیہ اوس نے تینوں یتیم نہیں پایا فیر ٹھکانا دتا؟ تے تینوں راہ دی تلاش وچ پایا تے راہ وکھایا؟ تے تینوں لوڑ مند پایا تے غنی کر دتا؟ (۱–۸)

سو یتیم اُتے تُوں سختی نہ کریں؛ تے منگن والے نوں تُوں جھڑکیں نہ؛ تے اپنے رب دی نعمت دا تُوں ذکر کردا رہیں۔ (۹–۱۱)

۹۴. سینہ کھولنا (الشرح)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

کیہ اساں تیرے لئی تیرا سینہ کھول نہیں دتا، تے تیرے توں تیرا اوہ بوجھ لاہ نہیں دتا، جنہے تیری پِٹھ توڑ رکھی سی، تے تیرے لئی تیرا ذکر اُچا نہیں کر دتا؟ سو بے شک تنگی دے نال سوکھ اے؛ بے شک تنگی دے نال سوکھ اے۔ سو جدوں تُوں ویہلا ہوویں، تے (عبادت وچ) محنت کر، تے اپنے رب ای ول رغبت رکھ (۱–۸)

۹۵. انجیر (التین)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے انجیر دی تے زیتون دی، تے طورِ سینا دی، تے ایس امن والے شہر دی: بے شک اساں انسان نوں سب توں سوہنی بناوٹ وچ پیدا کیتا، فیر اساں اوہنوں نیویاں توں وی نیواں کر دتا — سوا اوہناں دے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے: اوہناں لئی ایسا اجر اے جیہڑا کدے مُکن والا نہیں۔ سو ایس دے مگروں کیہڑی شے تینوں جزا دے بارے جھٹلاؤندی اے؟ کیہ اللہ سارے حاکماں توں وڈا حاکم نہیں؟ (۱–۸)

۹۶. جمیا ہویا لہو (العلق)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

پڑھ! اپنے رب دے ناں نال جنہے پیدا کیتا — انسان نوں جمے ہوئے لہو دی پھُٹکی توں پیدا کیتا۔ پڑھ! تے تیرا رب سب توں ودھ کرم والا اے، جنہے قلم دے راہیں سکھایا، انسان نوں اوہ کجھ سکھایا جو اوہ نہیں سی جاندا۔ (۱–۵)

ہرگز نہیں! بے شک انسان سرکشی کردا اے ایس لئی کہ اوہ اپنے آپ نوں بے پرواہ ویکھدا اے۔ بے شک تیرے رب ای ول پرتنا اے۔ بھلا تُوں اوہنوں ویکھیا جیہڑا اک بندے نوں روکدا اے جدوں اوہ نماز پڑھدا اے؟ بھلا ویکھ تاں جے اوہ (بندہ) ہدایت اُتے ہووے، یا پرہیزگاری دا حکم دیندا ہووے؟ بھلا ویکھ تاں جے ایہہ (روکن والا) جھٹلاؤندا تے مونہہ پھیردا ہووے؟ کیہ اوہنوں پتا نہیں کہ اللہ ویکھ رہیا اے؟ ہرگز نہیں! جے اوہ باز نہ آیا تے اسیں اوہنوں متھے دے والاں توں پھڑ کے گھسیٹاں گے — جھوٹھے، خطاکار متھے دے والاں توں۔ سو اوہ اپنی مجلس والیاں نوں بلا لوے؛ اسیں وی دوزخ دے پیادیاں نوں بلا لواں گے۔ ہرگز نہیں! اوہدا آکھا نہ من۔ تے سجدہ کر، تے (اللہ دے) نیڑے ہو جا۔ (۶–۱۹)

۹۷. قدر دی رات (القدر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

بے شک اساں ایہنوں قدر دی رات وچ اتاریا۔ تے تینوں کیہ خبر کہ قدر دی رات کیہ اے؟ قدر دی رات ہزار مہینیاں توں چنگی اے۔ اوہدے وچ فرشتے تے روح اپنے رب دے حکم نال ہر کم لئی اُتردے نیں۔ اوہ رات سلامتی ای سلامتی اے، فجر دے چڑھن تائیں۔ (۱–۵)

۹۸. کھلّی دلیل (البینہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اہلِ کتاب تے مشرکاں وچوں جنہاں نے کفر کیتا اوہ باز آؤن والے نہیں سن جدوں تائیں اوہناں کول کھلّی دلیل نہ آ جاندی: اللہ ولوں اک رسول، جیہڑا پاک صحیفے پڑھ کے سناوے، جنہاں وچ سدھیاں سچیاں لکھتاں نیں۔ تے جنہاں نوں کتاب دتی گئی سی اوہ وکھو وکھ نہیں ہوئے پر ایس مگروں کہ اوہناں کول کھلّی دلیل آ چکی سی۔ حالانکہ اوہناں نوں بس ایہو حکم دتا گیا سی کہ اللہ دی عبادت کرن، اک پاسے دے ہو کے دین نوں اوسے لئی خالص رکھن، تے نماز قائم کرن تے زکوٰۃ دین: تے ایہو سدھا سچا دین اے۔ بے شک اہلِ کتاب تے مشرکاں وچوں جنہاں نے کفر کیتا اوہ دوزخ دی اگ وچ ہون گے، اوہدے وچ ہمیشہ رہن گے۔ ایہو لوک ساری مخلوق توں بُرے نیں۔ (۱–۶)

بے شک جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے — ایہو لوک ساری مخلوق توں چنگے نیں۔ اوہناں دا بدلہ اوہناں دے رب دے کول ہمیشہ رہن والے باغ نیں جنہاں دے ہیٹھ نہراں وگدیاں نیں، اوہ اوہناں وچ ہمیشہ ہمیشہ رہن گے۔ اللہ اوہناں توں راضی ہویا، تے اوہ اوہدے توں راضی ہوئے۔ ایہہ اوہدے لئی اے جیہڑا اپنے رب توں ڈرے۔ (۷–۸)

۹۹. زلزلہ (الزلزال)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جدوں زمین اپنے (آخری) زلزلے نال ہلا دتی جاوے گی، تے زمین اپنے بوجھ باہر کڈھ سُٹے گی، تے انسان آکھے گا: ‘‘ایہنوں کیہ ہو گیا اے؟’’ — اوس دن اوہ اپنیاں خبراں سناوے گی، ایس لئی کہ تیرے رب نے اوہنوں حکم دتا ہووے گا۔ اوس دن لوک وکھو وکھ ٹولیاں وچ پرتن گے تاں جے اوہناں نوں اوہناں دے عمل وکھائے جان: سو جنہے ذرہ برابر نیکی کیتی ہووے گی اوہ اوہنوں ویکھ لوے گا، تے جنہے ذرہ برابر برائی کیتی ہووے گی اوہ اوہنوں ویکھ لوے گا۔ (۱–۸)

۱۰۰. دوڑن والے گھوڑے (العادیات)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے ہونکدے ہوئے دوڑن والے (گھوڑیاں) دی، فیر (سُماں نال) چنگیاڑے کڈھن والیاں دی، فیر سویرے سویرے دھاوا بولن والیاں دی، فیر اوس ویلے دھوڑ اُڈاؤن والیاں دی، فیر (دشمن دے) جتھے دے وچکار جا وڑن والیاں دی: بے شک انسان اپنے رب دا بڑا ای ناشکرا اے، تے بے شک اوہ آپ ایس گل اُتے گواہ اے؛ تے بے شک اوہ مال دی محبت وچ بڑا ای سخت اے۔ (۱–۸)

کیہ اوہ نہیں جاندا کہ جدوں قبراں وچ جو کجھ اے باہر کڈھ لیا جاوے گا، تے سینیاں وچ جو کجھ اے ظاہر کر دتا جاوے گا، تے اوس دن اوہناں دا رب اوہناں دی پوری پوری خبر رکھن والا ہووے گا؟ (۹–۱۱)

۱۰۱. کھڑکاؤن والی (القارعہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

اوہ کھڑکاؤن والی! کیہ اے اوہ کھڑکاؤن والی؟ تے تینوں کیہ خبر کہ اوہ کھڑکاؤن والی کیہ اے؟ جیس دن لوک کھِلرے ہوئے پتنگیاں ورگے ہون گے، تے پہاڑ دُھنی ہوئی رنگین اُن ورگے۔ فیر جیہدے پلڑے بھارے ہون گے، اوہ من پسند حیاتی وچ ہووے گا؛ تے جیہدے پلڑے ہولے ہون گے، اوہدا ٹھکانا اک ڈُونگھی کھڈ ہووے گی — تے تینوں کیہ خبر کہ اوہ کیہ اے؟ — دہکدی ہوئی اگ۔ (۱–۱۱)

۱۰۲. ودھ توں ودھ دی دُھن (التکاثر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

ودھ توں ودھ (مال) جمع کرن دی دُھن نے تہانوں غافل رکھیا، ایتھوں تائیں کہ تسی قبراں وچ جا اپڑے۔ ہرگز نہیں! چھیتی ای تہانوں پتا لگ جاوے گا۔ فیر ہرگز نہیں! چھیتی ای تہانوں پتا لگ جاوے گا۔ ہرگز نہیں! کاش تسی یقینی علم نال جان لیندے! تسی ضرور دوزخ نوں ویکھو گے؛ فیر تسی اوہنوں ضرور یقین دی اکھ نال ویکھو گے؛ فیر اوس دن تہاڈے کولوں نعمتاں دے بارے ضرور پُچھیا جاوے گا۔ (۱–۸)

۱۰۳. زمانہ (العصر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قسم اے زمانے دی، بے شک انسان گھاٹے وچ اے — سوا اوہناں دے جیہڑے ایمان لیائے تے نیک عمل کیتے، تے اک دوجے نوں حق دی نصیحت کیتی، تے اک دوجے نوں صبر دی نصیحت کیتی۔ (۱–۳)

۱۰۴. طعنے دین والا (الہمزہ)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

تباہی اے ہر طعنے دین والے، عیب لبھن والے لئی، جنہے مال جمع کیتا تے اوہنوں گِن گِن کے رکھیا، اوہ سمجھدا اے کہ اوہدا مال اوہنوں ہمیشہ زندہ رکھے گا۔ ہرگز نہیں! اوہ ضرور چُورا چُورا کر دین والی وچ سُٹیا جاوے گا — تے تینوں کیہ خبر کہ اوہ چُورا چُورا کر دین والی کیہ اے؟ — اللہ دی بھڑکائی ہوئی اگ، جیہڑی دلاں تائیں جا چڑھے گی۔ بے شک اوہ اوہناں اُتے ہر پاسیوں بند کر دتی جاوے گی، لمے لمے تھماں وچ۔ (۱–۹)

۱۰۵. ہاتھی (الفیل)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

کیہ تُوں نہیں ویکھیا کہ تیرے رب نے ہاتھی والیاں دے نال کیہ کیتا؟ کیہ اوس نے اوہناں دی چال اکارت نہیں کر دتی، تے اوہناں اُتے پنچھیاں دے جھُنڈ دے جھُنڈ بھیج دتے، جیہڑے اوہناں اُتے پکی ہوئی مٹی دے پتھر سُٹدے سن، سو اوہناں نوں کھادے ہوئے بھُوسے ورگا کر دتا؟[55] (۱–۵)

[55] جدہ دا محاصرہ، ۱۵۱۷: پرتگال، بحیرۂ احمر، تے مقدس شہراں دا دفاع
"اے میرے رب، ایس شہر نوں امن والا بنا دے": قرآن ۱۴:۳۵–۴۱ اُتے اک تاریخی تے دینی شرح، ابراہیم توں لے کے ۲۰۲۶ دے مکہ دفاعی اتحاد تائیں مکہ دے امن دی صدی بہ صدی تاریخ دے نال

۱۰۶. قریش (قریش)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

قریش نوں مانوس رکھن پاروں، اوہناں نوں سردی تے گرمی دے سفر نال مانوس رکھن پاروں — اوہناں نوں چاہیدا اے کہ ایس گھر دے رب دی عبادت کرن، جنہے اوہناں نوں بھُکھ وچ کھانا دتا تے خوف توں امن بخشیا۔ (۱–۴)

۱۰۷. عام بھلائیاں (الماعون)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

بھلا تُوں اوہنوں ویکھیا جیہڑا جزا نوں جھٹلاؤندا اے؟ سو ایہو اوہ اے جیہڑا یتیم نوں دھکے دیندا اے، تے مسکین نوں کھواؤن دی ترغیب نہیں دیندا۔ سو تباہی اے اوہناں نماز پڑھن والیاں لئی جیہڑے اپنی نماز توں غافل نیں، جیہڑے وکھالا کردے نیں، تے ورتن دیاں عام چیزاں وی (دین توں) روکدے نیں۔[56] (۱–۷)

[56] سورۂ ماعون – عام بھلائی

۱۰۸. بے حساب بھلائی (الکوثر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

بے شک اساں تینوں کوثر (بے حساب بھلائی) عطا کیتی اے۔ سو اپنے رب لئی نماز پڑھ تے قربانی کر۔ بے شک تیرا دشمن ای بے نام و نشان رہن والا اے۔ (۱–۳)

۱۰۹. کافر (الکافرون)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

آکھو: "اے کافرو، میں اوہناں دی عبادت نہیں کردا جنہاں دی تسی عبادت کردے او، تے نہ تسی اوہدی عبادت کرن والے او جیہدی میں عبادت کرنا آں۔ تے نہ میں کدے اوہناں دی عبادت کرن والا آں جنہاں دی تسی عبادت کیتی اے، تے نہ تسی کدے اوہدی عبادت کرن والے او جیہدی میں عبادت کرنا آں۔ تہاڈے لئی تہاڈا دین اے، تے میرے لئی میرا دین۔"[57] (۱–۶)

[57] قرآن دی ۲۳ ورھیاں دی بے عیب گواہی: "آکھو" تے اللہ دی واج

۱۱۰. مدد (النصر)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

جدوں اللہ دی مدد آ جاوے، تے فتح، تے تُوں لوکاں نوں ویکھیں کہ اللہ دے دین وچ ٹولیاں دیاں ٹولیاں داخل ہو رہے نیں، تے اپنے رب دی حمد دے نال تسبیح کر تے اوہدے کولوں بخشش منگ: بے شک اوہ بڑا توبہ قبول کرن والا اے۔ (۱–۳)

۱۱۱. کھجور دی رسّی (المسد)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

ابو لہب دے دووِیں ہتھ ٹُٹ جان، تے اوہ آپ وی برباد ہووے! نہ اوہدا مال اوہدے کجھ کم آیا تے نہ اوہ جو اوس نے کمایا۔ اوہ چھیتی ای لپٹاں ماردی اگ وچ داخل ہووے گا، تے اوہدی بیوی وی، بالن ڈھون والی، اوہدی دھون وچ کھجور دی چھال دی وَٹی ہوئی رسّی ہووے گی۔ (۱–۵)

۱۱۲. خالص توحید (الاخلاص)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

آکھو: "اوہ اللہ اکو اے، اللہ بے نیاز اے، جیہدے سب محتاج نیں۔ نہ اوس نے کسے نوں جَنیا تے نہ اوہ کسے توں جَنیا گیا، تے کوئی وی اوہدے برابر دا نہیں۔"[58] (۱–۴)

[58] قرآن دی ۲۳ ورھیاں دی بے عیب گواہی: "آکھو" تے اللہ دی واج

۱۱۳. سویر (الفلق)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

آکھو: "میں سویر دے رب دی پناہ لینا آں اوس ساری مخلوق دے شر توں جیہڑی اوس نے پیدا کیتی، تے ہنیری رات دے شر توں جدوں اوہ چھا جاوے، تے گنڈھاں وچ پھُوکاں مارن والیاں دے شر توں، تے حسد کرن والے دے شر توں جدوں اوہ حسد کرے۔"[59] (۱–۵)

[59] قرآن دی ۲۳ ورھیاں دی بے عیب گواہی: "آکھو" تے اللہ دی واج

۱۱۴. لوک (الناس)

اللہ دے ناں نال جیہڑا بڑا مہربان، ہمیشہ رحم کرن والا اے۔

آکھو: "میں لوکاں دے رب دی پناہ لینا آں، لوکاں دے بادشاہ دی، لوکاں دے معبود دی، اوس وسوسہ پاؤن والے دے شر توں جیہڑا پچھے ہٹ جاندا اے، جیہڑا لوکاں دے سینیاں وچ وسوسے پاؤندا اے — جِنّاں وچوں وی تے انساناں وچوں وی۔"[60] (۱–۶)

[60] قرآن دی ۲۳ ورھیاں دی بے عیب گواہی: "آکھو" تے اللہ دی واج